DR. ALFRED HÂRLĂOANU

ISTORIA UNIVERSALĂ A POPORULUI EVREU

EDITURA ZARKONY LTD

Dr. Alfred Hârlăoanu

ISTORIA UNIVERSALĂ A POPORULUI EVREU

Dedic această carte fiicei şi soţiei mele, Rodica şi Irina.

A. H.

Lucrarea de faţă - premieră naţională - îl introduce pe cititorul român în acea zonă de cultură şi civilizaţie care a dăruit omenirii BIBLIA, reliefînd aportul inestimabil al culturii ebraice la constituirea patrimoniului spiritual al omenirii.

"Istoria universală a poporului evreu" invită cititorul la meditaţie asupra evenimentelor istorice din lumea antică, asupra învăţăturilor profeţilor, asupra genezei şi triumfului monoteismului.

Cititorul dornic să cunoască în paralel cu istoria antică a evreilor şi momente importante din istoria antică a altor popoare găseşte la sfîrşitul fiecărui capitol o sinteză a acestora.

Demn de remarcat este faptul că, în această lucrare, se fac pentru prima oară referiri la legăturile dintre statul dac din timpul lui Decebal şi statul iudeu, iar un întreg capitol este dedicat relaţiilor politico-diplomatice dintre România şi Israel în perioada 1920-1940, capitol ce relevă activitatea prodigioasă a diplomaţiei române, în frunte cu Nicolae Titulescu, desfăşurată în favoarea creării unui cămin naţional evreiesc în Israel.

Nădăjduim ca publicarea acestei cărţi să constituie o contribuţie la mai buna cunoaştere şi înţelegere reciprocă.

Victor ZARKONY

Dr. Alfred Hârlăoanu

ISTORIA UNIVERSALĂ A POPORULUI EVREU

Prefața de prof. dr. doc. DUMITRU BERCIU,
directorul Institutului de Tracologie

Editura ZARKONY Ltd.
București, 1992

ISTORIA UNIVERSALĂ A POPORULUI EVREU
de dr. Alfred HÂRLĂOANU

Copyright © Editura ZARKONY 1992

ISBN 973-95755-0-1

Toate drepturile de reproducere (totală, parţială sau de orice formă) a lucrării de faţă sînt rezervate în exclusivitate Editurii ZARKONY Ltd.
Bucureşti, România,
P.O. Box 1-684

Redactor : **Angela Sârbu**. Tehnoredactor : **Valeria Petrovici**. Culegere pe calculator : **Aurora Mangu, Anca-Beatrice Zelenca, Monica Iordache**. Postprocesare : **Florin-Daniel Nicolae**.

Coperta : AUREL POPESCU

În loc de Cuvînt înainte

Îmi face o deosebită plăcere să pun pe hîrtie primele cuvinte despre o carte a cărei prezenţă era demult necesară cititorilor români şi despre a cărei utilitate nici nu trebuie să mai stăruim. Excepţional de bogată în fapte şi scrisă într-un stil sobru, didactic, Istoria universală a poporului evreu se impune prin ea însăşi şi face cinste istoriografiei româneşti. Autorul - dl. prof dr. Alfred Hârlăoanu - a reuşit să ne înfăţişeze istoria, într-adevăr fascinantă, a unui popor cu o individualitate originală şi de admirat, ale cărui rădăcini istorice sînt puternic înfipte în pămîntul patriei sale străvechi şi prezente. Apariţia cărţii de faţă este importantă pentru marele public românesc, dar în special pentru tineret, care pînă acum nu a putut cunoaşte mai îndeaproape istoria poporului evreu, un factor de istorie universală, cum va reieşi şi din rîndurile acestei excepţional de bogat documentate şi captivante cărţi.

*
* *

Istoria universală a poporului evreu se prezintă într-o formă atrăgătoare, bine închegată şi didactic gîndită. Ni se pune la îndemînă una dintre cele mai utile cărţi, care, prin bogăţia faptelor semnalate şi privite ştiinţific în cadrul condiţiilor istorice şi geografice în care s-a desfăşurat istoria milenară a poporului evreu, se apropie hotărîtor de cunoaşterea reală a variatelor caracteristici ale istoriei acestuia şi a contribuţiei evreilor la dezvoltarea civilizaţiei şi culturii universale, imprimînd şi dinamicii dezvoltării vieţii spirituale o continuitate şi unitate permanentă. Fără îndoială că impresionează vastitatea spaţiului acoperit de diaspora evreilor cît şi diversitatea mediilor locale, cu etnii felurite, în mijlocul cărora ei trebuiau să-şi ducă traiul. Cu toate acestea evreii au reuşit să-şi păstreze individualitatea ca popor pînă în zilele noastre, aceasta constituind pentru ei, totdeauna, dreptul lor sfînt. Indiferent de perioadele de prosperitate sau de cele dureroase, ei au păstrat şi au intensificat, în toate condiţiile, legăturile cu patria-mamă, sentimentul patriotic fiind liantul care a întărit şi a asigurat perenitatea poporului evreu. Este suficient a aminti aici că în epoca protectoratului roman în Egipt, cînd a existat un fenomen de extindere a diasporei evreieşti, încît binecunoscutul geograf Strabo- contemporan în parte cu Burebista- arăta că atunci "abia dacă mai exista o localitate în lume în care să nu locuiască evreii". Nu numai în Alexandria, dar în toate celelalte centre evreieşti din Egipt şi din toată

diaspora se păstrau legăturile cu patria şi se trimiteau de pretutindeni bani pentru Templul din Ierusalim. Coeziunea naţională, dorul de libertate, organizarea autonomă a vieţii interne, păstrarea şi folosirea cultului strămoşilor, a trecutului în general, însuşirea de a fi deschis şi a primi şi asimila tot ce era înaintat în societate şi la etniile cu care veneau în contact, toate acestea au constituit pentru poporul evreu elemente de cimentare a unităţii şi a tăriei lui de a rezista şi a renaşte chiar din cele mai distrugătoare furtuni, cum a fost hitlerismul.

Autorul lucrării de faţă formulează o idee originală şi interesantă potrivit căreia raporturile dintre elenism şi iudaism au reprezentat un fenomen dialectic creator care a dus la înviorarea dezvoltării ambelor civilizaţii. A avut loc o înrîurire reciprocă deosebit de puternică, pe care o găsim, de pildă, şi în minunatul poem liric "Cîntarea cîntărilor", intrat ulterior în canonul biblic. Aportul iudaismului avea să ducă la naşterea în spaţiul elenistic a noi centre şi sisteme filozofico-etice, ca acelea ale lui Epicur şi Zeno, care au îmbogăţit conţinutul culturii elenistice şi au contribuit la strălucirea unei epoci de efervescenţă cultural-morală. Din perioada interferenţei elenistico-ebraice datează şi cartea "Koheleth" plină de gînduri adînci, cît şi "Cartea înţelepciunii". În epoca respectivă au fost traduse multe cărţi în limba greacă, printre cele mai importante fiind Septuaginta (traducerea celor şaptezeci de interpreţi), în care s-au păstrat multe ebraisme, dovadă a traducerii după originalul în limba ebraică şi de către evrei. Răspîndirea Bibliei traduse în lumea antică păgînă a reprezentat un factor de însemnătate universală. Influenţa ei au resimţit-o în primul rînd - şi cu consecinţă - oamenii de cultură greco-romană. În condiţiile pătrunderii iudaismului în lumea păgînă se cristaliza încet-încet monoteismul şi se accentua lupta împotriva păgînismului.

Dintre evenimentele istorice ce preced începutul erei noastre ne-a impresionat perioada de excepţională strălucire a domniei lui Irod (37 - 4 î.e.a.) - o epocă de mare prosperitate economică şi culturală, de pace şi stabilitate politică, o epocă de mari construcţii urbanistice şi religioase, de oraşe şi cetăţi nou-întemeiate sau înfrumuseţate. În atenţia regelui a stat îndeosebi Oraşul Sfînt - Ierusalimul - unde a pulsat totdeauna inima poporului evreu. S-au ridicat palate şi sanctuare somptuoase, s-a reclădit Templul Vechi, care a trezit în Iudeea o admiraţie deosebită, păstrată de altfel şi în Talmud: "Cine nu a văzut Clădirea lui Irod, nu a văzut niciodată ce este frumos". În vremea lui Irod, Ierusalimul era cel mai frumos oraş din Orient. Dintre oraşele noi amintim Masada, unde recent (1983- 1985) a efectuat săpături arheologice profesorul Igal Iadin. Ne-am oprit asupra epocii lui Irod, reţinuţi fiind de un important factor politic: dăinuirea tradiţiei statale şi renaşterea acesteia în timpul domniei lui. Se ştie că acesta a refăcut statul în hotarele din vremea regilor David şi Solomon.

Împăratul Augustus îngăduise realipirea la Iudeea a districtelor transiordaniene care aparţinuseră vechiului stat evreu. O asemenea tradiţie este a poporului evreu şi de aici decurg şi drepturi ce trebuie apărate şi obţinute.

*O paralelă la dăinuirea peste secole a unei tradiţii statale ce stă şi în prezent la temelia statului contemporan o întîlnim şi la poporul român. Socot că nu este lipsit de interes a aminti aici că istoricul evreu Iosephus Flavius (născut pe la 37 e.n. la Ierusalim) semnalează în lucrarea sa Antichităţi iudaice, prezenţa în societate a grupului eseenilor care constituiau o sectă şi îşi "duceau traiul asemănător cu acela al aşa-numiţilor **polistai** de la daci" care se mai numeau - adăugăm noi - şi **kistai**, după Strabon. Era o sectă ai cărei membri aveau bunurile în devălmăşie, nu se căsătoreau şi nu aveau sclavi.*

În vederea adîncirii cunoaşterii structurii societăţii geto-dacilor din vremea lui Burebista şi Decebal, va trebui ca istoricii noştri să apeleze mai îndeaproape la izvoarele literare provenite din medii cultural-ştiinţifice ebraice. Nu trebuie să pierdem din vedere că Decebal, în cursul războaielor daco-romane, a trimis un sol cu daruri la regele evreilor pentru a obţine alianţa parţilor împotriva romanilor.

Elemente de noutate ce pot fi puse în legătură cu un anumit strat al societăţii geto-dace din epoca lui Burebista şi Decebal găsim şi în cartea "Henoch", unde se menţionează caracterul mistic al legăturii pe care secta eseenilor o face între cele pămînteşti şi cele cereşti, situaţie similară întîlnită şi la secta respectivă a geto-dacilor.

Secta eseenilor (sau eseienilor) a ocupat un loc important totuşi în societatea evreiască. Deşi trăiau cu totul retraşi, din rîndurile lor s-au recrutat cei mai viteji luptători pentru libertate.

În perioada de încheiere a erei vechi şi de început a celei noi - adică momentul la care autorul opreşte expunerea lucrării de faţă - găsim, de asemenea, necesar ca cercetătorii români să se aplece asupra unor izvoare scrise evreieşti, care ne pot aduce lumini noi asupra istoriei dacilor. Am în vedere pe marele învăţat şi reformator Hillel care a deschis o epocă nouă în istoria iudaismului şi a adus importante restructurări religiei şi legilor scrise şi orale. Se pot face referiri directe la epoca lui Burebista şi a lui Deceneu, de care se leagă aşa-numita reformă religioasă despre care se vorbeşte uneori şi în istoriografia românească. Poate că nu ar fi inutil să ne întrebăm dacă nu cumva acea "supunere faţă de legi" a lui Burebista ne-ar putea aminti de "rigiditatea" interpretării legilor a contemporanului său Hillel. Fără îndoială că de-a lungul desfăşurării istoriei raporturilor între înaintaşii poporului român există momente de manifestări similare. Desigur că încordarea eroică a dacilor în vremea lui Decebal şi hotărîrea eroică a acestuia de a-şi lua viaţa-aşa cum arată şi autorul- ne

aminteşte de zguduitoarea jertfă eroică de la Masada a poporului evreu în lupta pentru libertate, împotriva romanilor, în anii 70 - 73 e.n., cînd s-a distrus şi Marele Templu, dar Ierusalimul, cu templul tradiţional, a rămas ca totdeauna, Oraşul Sfînt al evreilor, inima din toate timpurile şi de pretutindeni a acestora.

În cartea de faţă este subliniată şi participarea creaţiilor populare la îmbogăţirea literaturii evreieşti, şi pregătirea apariţiei noii orientări prevestitoare a detaşării ideii unui rege - Mesia - care va restaura dreptatea pe pămînt. O asemenea idee o întîlnim în cartea plină de înţelepciune "Henoch", unde găsim şi termenul de "Fiul Omului", ales al lui Dumnezeu sau Mesia. Această carte a influenţat puternic literatura creştină. La temelia creştinismului stă, după cum se ştie, întreaga filozofie religioasă şi literatură ebraică. În cartea de faţă cititorul găseşte tocmai acele elemente precreştine care constituie miezul noii credinţe.

DUMITRU BERCIU

Iunie 1992

Introducere [1]

Imaginea poporului evreu, în decursul veacurilor, a fost atît de deformată încît, la un moment dat, nu mai avea nimic comun cu realitatea. Credem că nu există o cale mai bună de înlăturare a ideilor false şi preconcepute despre poporul evreu decît cea a unei mai ample şi mai profunde cunoaşteri reciproce. Acestui scop, în primul rînd, îi este consacrată cartea de faţă. Faptele cuprinse în paginile ei au menirea de a prezenta nu numai trecutul poporului evreu, ci şi raporturile dintre România şi Israel. De asemenea, lucrarea de faţă încearcă să pună în valoare într-o mai mare măsură contribuţia poporului evreu la tezaurul civilizaţiei şi culturii universale.

Nutrim speranţa că Istoria Universală a Poporului Evreu va deschide o fereastră spre o lume şi civilizaţie milenară, puţin cunoscută tinerei generaţii.

* * *

Aşezarea la răscruci între continente şi flancarea de mari puteri imperiale (egipteană, asiriană, babiloneană şi, respectiv, otomană, austriacă, rusă) au făcut ca factorul geografic să fie hotărîtor pentru desfăşurarea proceselor istorice atît pentru Israel, cît şi pentru România.

În diferite momente ale istoriei lor multimilenare cele două popoare, evreu şi român, s-au găsit apropiate de aceeaşi soartă, avînd de înfruntat aceleaşi pericole. Primul dintre acestea l-au trăit la începutul erei noastre, cînd şi evreii, şi dacii s-au luptat eroic cu cel mai mare şi cel mai puternic imperiu din antichitate - Imperiul Roman. Al doilea mare pericol care a pus la grea încercare cele două popoare a fost mult mai recent, la mijlocul secolului nostru. Mulţi compatrioţi care au trăit acele vremuri de

restrişte pot depune mărturie în faţa judecăţii istorice de cele petrecute atunci, cînd hitlerismul ameninţa România cu dispariţia, iar pe evrei cu exterminarea.

Există în rezistenţa eroică a evreilor împotriva romanilor în timpul ultimului război al Iudeei, în puterea lor de sacrificiu o asemănare izbitoare cu ceea ce avea să se întîmple circa 30 de ani mai tîrziu pe meleagurile Carpaţilor noştri, în lupta dacilor conduşi de marele rege Decebal împotriva aceluiaşi agresor roman.

Cînd, în anul 73, în cetatea Masada din Neghev, luptătorii iudei au rămas fără posibilitatea de apărare după trei ani de lupte crîncene, hotărîţi să nu se predea romanilor, ei şi-au ucis nevestele şi copiii, omorîndu-se apoi unii pe alţii.

În anul 106, la sfîrşitul ultimului război cu romanii, Dacia era teatrul unor tragedii asemănătoare. După o rezistenţă eroică, Decebal, viteazul rege al dacilor, împreună cu căpeteniile şi ostaşii din jurul său au preferat să-şi pună capăt zilelor decît să se predea vii în mîinile romanilor. Gestul renunţării la viaţă după o rezistenţă crîncenă, căreia izvoarele antice îi relevă măreţia şi demnitatea, l-au făcut pe istoricul Xenopol să scrie: "Dacii arătaseră că ştiu să moară şi dacă este ceva înălţător în acest popor este lupta sa pînă în ultimul moment, păstrarea armelor în mîini cît mai aveau o umbră de speranţă într-un rezultat fericit, dar cel puţin putinţa de a le vedea roşind de sîngele duşmanilor". Similitudinea dintre gesturile apărătorilor evrei ai Masadei şi cele ale luptătorilor daci de pe piscurile înverzite ale Carpaţilor are la bază concepţiile asemănătoare despre viaţă şi moarte ale celor două popoare, fapt consemnat de istoricii antici.

Astfel, istoricul evreu Iosephus Flavius, citînd cuvintele cu care s-a adresat Eleazar, ultimul comandant al cetăţii Masada, apărătorilor ei - bărbaţi, femei, copii - evidenţiază o dată mai mult patriotismul şi vitejia iudeilor dusă pînă la sacrificiul suprem, pe care îl merită libertatea: "Trebuie să-i considerăm fericiţi pe cei care au murit cu arma în mînă, luptînd cu curaj pentru libertatea patriei şi putem, dimpotrivă, să-i plîngem pe cei atît de mulţi la număr care sînt sclavii romanilor. Cît de dulce le-ar fi părut moartea, pentru a evita nenorocirile pe care le îndură, dîndu-şi viaţa". "Cine scrie istorie, sublinia Nicolae Iorga, trebuie înainte de toate să aibă convingerea că zugrăveşte o viaţă şi nu descrie o serie de acţiuni mecanice".

*
* *

Istoria milenară a evreilor, desfăşurată pe mai multe meridiane ale lumii şi care din antichitate pînă astăzi a dat opere istorice de o valoare inestimabilă, îşi găseşte o expresie cu adevărat ştiinţifică în secolul al XIX-lea şi, mai ales, în al XX-lea, ceea ce nu este de mirare, dacă ţinem seama de faptul că pînă în secolele menţionate istoria universală cuprindea o simplă înşiruire de fapte, de tablouri vii şi pitoreşti reconstituite cît mai exact posibil, în culoarea locală. Se pare că această simplă înşiruire a datelor şi faptelor însemnate care jalonau experienţa de viaţă era o aplicare a definiţiei dată istoriei de către Quintilian, care preciza: "Scribitur ad narandum non ad probandum" ("Scriem pentru a povesti, nu pentru a dovedi").

Mulţi filozofi, printre care şi filozoful german Schopenhauer, au negat carecterul ştiinţific al istoriei.

În anul 1986, în ziarul vienez "Neue Zeit" dr. I. Y. Niemirower, rabinul Comunităţii israelite de rit spaniol din Bucureşti, arăta: "caracterul religios al neamului nostru, care formează gloria lui Israel, a împedicat recunoaşterea legii cauzalităţii în mersul istoriei". Cu toate că S.L. Rapaport, L. Zunz, Yost şi Graetz au schimbat cronica noastră în istorie şi au dat curs principiului cauzalităţii în tratarea istoriei, abia la începutul secolului nostru s-a putut conferi istoriei poporului evreu un caracter riguros ştiinţific.

Dintre toate şcolile filozofice cea individualistă, care vedea în marile personalităţi pe făuritorii istoriei, era susţinută în Anglia de Carlyle, în America de Emerson, în Franţa de Renan, în Rusia de Dostoevski, în Germania de Nietzsche şi în Danemarca de Brandes.

În istoriografia ebraică cultul personalităţii a fost, de regulă, pe planul al II-lea şi, în unele cazuri, total neglijat. Istoricii şi învăţaţii evrei au pus în evidenţă ideile marilor personalităţi şi nu s-au preocupat de cei care le-au emis. Israelul a conturat idealuri şi nu i-a preamărit pe cei care le-au formulat. Abia în secolul al XVII-lea mişcarea religioasă cunoscută sub numele de Hasidism (în frunte cu fondatorul ei, Rabi Israel Baal Şem-Tov) i-a glorificat pe unii conducători religioşi numiţi Ţadikimi.

Poporul evreu l-a admirat, în timpul regalităţii, pe regele David mai mult ca poet, organizator al cultului, ca întemeietor al Ierusalimului, decît pentru victoriile sale militare care l-au acoperit de glorie, realizînd pentru prima dată în istoria poporului evreu unitatea deplină a celor 12 triburi.

Învăţătorul Iochanan Ben Zahai a fundamentat ideea potrivit căreia cultura formează centrul vital al unui popor. În acest fel se fundamentează şi concepţia culturală a istoriei care îşi găseşte o puternică expresie la Herder şi Humboldt care pun accentul pe dezvoltarea formelor culturale şi pe adîncirea civilizaţiei, acestea constituind, după concepţia lor, centrul vital al unui popor.

Aceeaşi concepţie o regăsim la istoricii şi învăţaţii evrei, astfel încît dimensiunea fundamentală a istoriei şi a mentalităţii iudaice constă în dezvoltarea formelor culturale, în dezvoltarea civilizaţiei şi în adîncirea spiritualităţii.

Înseamnă deci, că un popor dispare numai atunci cînd îşi pierde identitatea spirituală.

Cultura şi civilizaţia nu pot fi explicate izolat, numai în cadrul unei ţări, al unui popor, ci în contextul larg al istoriei regionale sau universale. Din perspectiva Orientului antic sînt tratate problemele fundamentale ale istoriei antice a poporului evreu.

Istoria universală, în tratarea ei de către diferiţi istorici în ceea ce priveşte metoda, a putut fi, rînd pe rînd, cronologică - atunci cînd a urmărit prezentarea evenimentelor şi faptelor istorice în succesiunea lor; etnografică - atunci cînd a studiat fenomenele legate de devenirea unei colectivităţi naţionale ca element autonom; sincronistică - atunci cînd a studiat paralel acte şi evenimente pe care le întîlnim în acelaşi timp în spaţii geopolitice şi spirituale deosebite la popoare diferite.

Dacă istoria universală a putut fi aşa cum s-a menţionat, istoria evreilor trebuie să fie deopotrivă cronologică, etnografică şi sincronistică deoarece cele 40 de secole de istorie s-au desfăşurat în timp şi spaţiu între popoare, civilizaţii, culturi şi împrejurări geopolitice şi spirituale atît de complexe şi atît de diferite, încît cercetarea şi tratarea istoriei evreilor dintr-un anumit punct de vedere ar putea fi adecvată unei epoci şi complet neadecvată altei epoci. Dată fiind complexitatea faptelor supuse investigaţiei, o metodă unică nu le poate cuprinde în totalitatea lor, complexitatea obiectivă reclamînd pluritatea metodologică.

Concepţia teologică a marcat începutul istoriografiei evreieşti care, într-un anumit moment al evoluţiei sale, a exprimat ideea mesianismului iudaic şi, desăvîrşindu-se, a cedat locul concepţiei sociologice moderne al cărei reprezentant de seamă a fost istoricul S.Dubnov. Această concepţie modernă circumscrie obiectul istoriei la cercetarea ştiinţifică a individualităţii naţionale, a originii şi dezvoltării fiinţei naţionale, precum şi a tipului de cultură, ţinînd seama de datele geopolitice şi spirituale, identificînd toate momentele caracteristice ale devenirii naţionale - de la organizarea tribală la comunitatea socială spiritualiceşte constituită - încadrată într-o cultură specifică şi într-o structură naţională.

Profeţii poporului evreu au scrutat viitorul întrezărind noi culmi spre care şi-au îndreptat gîndurile înţelepte, arătînd totodată şi rosturile unui popor care-şi manifesta constant dorinţa fierbinte de a crea în ţara strămoşească o operă de pace şi civilizaţie. Ei au fost cei care au conturat idealul, dar au arătat poporului şi calea pe care s-o urmeze atît

în Țara Sfîntă, cît și în diaspora. Profetul Irmiahu i-a învățat pe fiii lui Israel strămutați cu forța în Babilon să fie buni patrioți, să-și pună întreaga lor pricepere și capacitate creatoare în slujba păcii și prosperității țării adoptive pe care soarta le-a hărăzit-o.

Volumul de față cuprinde istoria evreilor de la începuturile ei pînă la distrugerea Ierusalimului de către romani. Aceasta este una dintre cele mai complexe și mai interesante părți ale istoriei fiilor lui Israel, pentru că reprezintă deopotrivă perioada în care Israelul a atins apogeul politic, economic și spiritual-religios - în timpul domniei regilor David și Solomon (Șlomo) - ca și perioada de luptă pentru independență națională - în timpul Hașmoneilor - de înflorire spirituală - în exilul babilonean. Tot în perioada tratată s-a elaborat Talmudul și a luat naștere creștinismul.

Pe cît de adevărat și firesc este că oamenii sînt sensibili la argumente științifice, tot atît de adevărat și firesc este că ei sînt și mai sensibili la cele de factură emoțională. Trăsătura definitorie a istoriei în raport cu alte discipline științifice constă în aceea că ea se adresează deopotrivă inimii și gîndirii, solicitînd atît sentimentele, cît și rațiunea. În acest spirit a fost abordată și prezenta lucrare.

ALFRED HÂRLĂOANU

---

1. Lucrarea de față are la bază lecțiile predate de autor la Cursurile de Talmud-Tora organizate de Federația Comunităților Evreiești din România, inclusiv în perioada cînd acesta a ocupat funcția de Președinte al Comunității Evreilor din București. În prezent autorul predă istoria antică a poporului evreu la cursurile organizate de Asociația de Prietenie România-Israel și la Liceul de Istorie-Filologie "Iulia Hașdeu" din București.

Personajele biblice figurează în acest volum, de regulă, cu numele lor ebraice. Citatele în ebraică sînt transliterate și redate în versiunea românească.

Adresăm cele mai vii mulțumiri temerarului editor Victor Zarkony, care a publicat pentru prima oară în România o istorie a poporului evreu. De asemenea, ne exprimăm gratitudinea redactorului lucrării, D-na prof. Angela Sârbu, ca și tuturor celor care au contribuit la realizarea volumului de față.

Autorul

Poziţia lui Nicolae Titulescu faţă de pericolul nazist şi atitudinea sa faţă de antisemitism

România s-a dovedit a fi un prieten fidel şi de nădejde al Israelului, manifestîndu-şi această prietenie în cele mai variate modalităţi.

Pe plan politico-diplomatic relaţiile dintre România şi Israel au cunoscut o curbă ascendentă. Astfel, prin decretul semnat de Regele Ferdinand I şi de ministrul de externe I.G.Duca se înfiinţează primul consulat (onorar) la Ierusalim în anul 1921. Consul este numit Mihail A. Gerassimo. De menţionat că încă înainte de primul război mondial diplomaţia română manifesta interes pentru această zonă geografică - leagănul unei vechi civilizaţii.

În 1913 Gh.Manu, şeful Legaţiei române la Constantinopol, într-un raport oficial înaintat Ministerului de Externe recomanda deschiderea unui consulat român la Ierusalim.

În presa timpului au apărut o serie de articole critice privind neconcordanţa dintre nivelul oarecum modest al gradului de reprezentare diplomatică şi relaţiile în continuă creştere, economice şi de altă natură, între România şi Israel. Drept urmare, prin decret regal, iau fiinţă viceconsulate la Haifa şi Iaffa. Relaţiile comerciale între România şi Israel se dezvoltă într-un ritm susţinut. În anul 1928 firmele româneşti au exportat pe piaţa israeliană mărfuri în valoare de 28 milioane lei, numai în luna octombrie.

Consulul român de la Ierusalim desfăşoară o amplă activitate de informare a Ministerului de Externe, a regelui şi a altor organe de resort cu privire la expansiunea multilaterală economică şi cultural-ştiinţifică a Israelului.

Participînd la deschiderea Universităţii Ebraice din Ierusalim, în aprilie 1925, consulul român Mihail Gerassimo prezintă în raportul său diplomatic un tablou atotcuprinzător privind festivităţile prilejuite de înfiinţarea acestui aşezămînt cultural-ştiinţific. Diplomatul român remarca în raportul său oficial prezenţa la inaugurarea Universităţii a Lordului Balfour, a Lordului Allenby, a dr. Chaim Weizman, a 45 de delegaţii universitare şi academice, printre care şi reprezentanţii prestigioaselor universităţi de la Sorbona, Oxford, Cairo, Stockholm, Bucureşti, Berlin, Geneva etc.

De asemenea, raportul cuprinde largi extrase ale cuvîntărilor rostite cu acest prilej şi se citează o parte din discursul dr. Chaim Weizman, savant de renume mondial şi conducător al mişcării sioniste mondiale din acea vreme: "Această universitate e liber deschisă tuturor raselor şi credinţelor şi limba ei va fi ebraica" - arăta savantul evreu. Consulul român conchide: "Deschiderea Universităţii Ebraice de la Ierusalim, unde somităţi mondiale evreieşti şi neevreieşti şi-au dat întîlnire, este cel mai important eveniment intelectual din această provincie orientală şi va marca o dată memorabilă, poate preludiul unor evenimente încă şi mai mari" (Arhiva M.A.E., fond 81, Israel, vol.I, p.65-69).

Odată cu numirea lui Nicolae Titulescu[1] în funcţia de ministru de externe, relaţiile politico-diplomatice ale României cu Israelul intră într-o nouă fază a evoluţiei sale ascendente.

În 1933, prin decretul semnat de regele Carol al II-lea şi ministrul de externe Nicolae Titulescu, se înfiinţează la Ierusalim Consulatul General de categoria I-a, marcînd o etapă superioară a dezvoltării relaţiilor diplomatice româno-israeliene. Consul general este numit Marcu Beza, eminent istoric şi orientalist român, fost profesor la Universitatea din Londra, membru corespondent al Academiei Române. Funcţia de viceconsul este încredinţată eminentului diplomat şi jurist Al. Adrian Botez (arhiva M.A.E., dosar 77/B59).

La 2 noiembrie 1917 Guvernul englez dă publicităţii Declaraţia cunoscută sub numele semnatarului ei, ministrul de externe Lordul Arthur James Balfour. Declaraţia Balfour recunoaşte dreptul istoric al poporului evreu de a-şi reconstrui în Palestina un cămin naţional.

Declaraţia Balfour a fost, fără îndoială, un gest generos din partea Angliei. Totodată, trebuie avute în vedere şi unele considerente de ordin politic care au determinat Guvernul englez să emită această Declaraţie.

În 1917 situaţia militară a aliaţilor se prezenta astfel: armata rusească era demoralizată şi în plină descompunere; italienii fuseseră înfrînţi la Caporetto; numeroase vase de război engleze fuseseră scufundate de submarinele germane; România suferise şi ea unele înfrîngeri; armatele franceze nu erau în stare să desfăşoare o ofensivă de mari proporţii, iar diviziile americane nu-şi făcuseră apariţia pe cîmpul de luptă. În aceste împrejurări conducătorii sionişti i-au asigurat pe aliaţi că, în cazul în care vor sprijini crearea unui cămin naţional evreiesc în Palestina, ei vor încerca să cîştige simpatia şi ajutorul evreilor pentru cauza aliaţilor. În această conjunctură simpatia evreilor din lume era considerată de Antantă deosebit de utilă.

În aprilie 1920 se întruneşte Conferinţa Consiliului Suprem al Puterilor Antantei pentru încheierea păcii cu Turcia. La această Conferinţă se hotărăşte încorporarea Declaraţiei Balfour în Tratatul de pace cu

Turcia. Anglia capătă Mandatul asupra Palestinei, cu misiunea de a uşura crearea pe acest teritoriu a unui Cămin naţional evreiesc.

În Tratatul de pace de la Sevres, din august 1920, încheiat cu Imperiul Otoman, Turcia renunţă la toate drepturile asupra Palestinei.

În acest tratat este inserat textul Declaraţiei Balfour şi se menţionează legătura istorică dintre poporul evreu şi Ţara Sfîntă.

Fiind în funcţia de ministru al afacerilor externe, Nicolae Titulescu elaborează o concepţie originală asupra politicii externe a statului român faţă de Ierusalim, îndeosebi cu privire la Căminul naţional evreiesc, concepţie ce se caracterizează prin luciditate, perspicacitate şi printr-o viziune dinamică asupra vieţii internaţionale. La elaborarea concepţiei diplomaţiei titulesciene asupra Căminului naţional evreiesc o contribuţie de seamă şi-au adus-o consulii Marcu Beza şi Adrian Botez. Concepţia românească asupra Căminului naţional evreiesc ia în consideraţie o serie de elemente noi care apăruseră în viaţa internaţională: ascensiunea şi pericolul hitlerist care tindea în acea vreme să ridice la rang de lege rasismul şi, îndeosebi, antisemitismul, eludarea spiritului balfourian al Mandatului britanic, tendinţele puterii imperiale de a transforma Palestina într-o colonie engleză.

În acest context recunoaşterea drepturilor istorice ale poporului evreu asupra teritoriului Ţării Sfinte şi sprijinirea restaurării Căminului naţional evreiesc prezenta o importanţă de prim ordin pentru poporul evreu, greu încercat în perioada hitleristă.

În rapoartele remise de Consulatul Român către ministrul secretar de stat S.Rădulescu se precizează că evreii îşi au în Palestina incontestabile drepturi istorice, iar în Ierusalim vestigiile multimilenare ale mozaismului. În felul acesta diplomaţia română se solidarizează cu Declaraţia Balfour, subliniind obligaţiile Angliei de a facilita stabilirea Căminului naţional evreiesc în Palestina.

Comentariile consulului general al României de la Ierusalim pe marginea prevederii iniţiale ale Chartei Mandatului aveau o importanţă esenţială pentru traducerea în fapt a prevederilor Mandatului încredinţat Marii Britanii. Diplomaţia română releva ivirea unor noi elemente în situaţia internaţională şi anume reinterpretarea tendenţioasă a Declaraţiei Balfour de către oficialităţile Regatului Unit cu privire la problema creării unui cămin naţional evreiesc în Palestina. O Carte Albă emisă de Marea Britanie dă o interpretare samavolnică noţiunii de "cămin naţional", arătîndu-se că niciodată nu s-a intenţionat crearea unei Palestine complet evreieşti: "Nu Palestina va deveni un cămin naţional evreiesc, ci în Palestina se va stabili un cămin naţional al evreilor".

Politica engleză duplicitară, reinterpretarea tendenţioasă a Declaraţiei Balfour, aţîţarea extremelor arabe şi evreieşti, în general

tulburările provocate de puterea imperială aveau menirea de a evita crearea unui stat național evreiesc în Palestina.

Sprijinul politic pe care România îl acordă creării Căminului național evreiesc în conformitate cu dreptul istoric al poporului evreu asupra teritoriului Țării Sfinte, în momentul creșterii pericolului fascist pentru populația evreiască, în condițiile în care Anglia manifestă o vădită rea-voință în înfăptuirea mandatului încredințat la Liga Națiunilor are o semnificație de înaltă morală internațională.

Viceconsulul Adrian Botez prezintă lui Nicolae Titulescu un raport diplomatic în care se face o amplă și profundă analiză a relației dintre mișcarea de emancipare națională a evreilor, emigrație și opera săvîrșită de pionierii mișcării sioniste (haluțimi) în domeniul agriculturii, industriei, culturii și științei, care au contribuit la ridicarea pe plan superior a nivelului de viață al populației băștinașe. În acest raport se face mențiunea că "nici cei mai înverșunați adversari ai acestei mișcări nu se pot opri de a nu admira opera săvîrșită în Palestina în ultimii ani, care dovedește seriozitatea ideologică ce stă la bază și realitățile sociale și naționale pe care se sprijină". Și, mai departe, diplomatul român evidențiază realizările pe multiple planuri: "Irigații, împăduriri, ameliorarea terenurilor de cultură, agricultura științifică, cultivarea speciilor celor mai adecvate - iată, într-un cuvînt, opera respectivei mișcări cu corolarul ei industrial și social datorat emigranților veniți din Europa și America, cu cerințe de civilizație, care au ridicat pe un plan superior și nivelul de viață al populației băștinașe" (Arhiva M.A.E., fond 71, Israel, vol.III-X).

În anul 1933 a luat ființă la Tel-Aviv Camera de Comerț palestino-română care a contribuit la intensificarea relațiilor economice ale României cu Palestina. În anul 1934 exportul românesc pe piața palestiniană se cifrează la 1 000 000 de lire (palestiniene), firmele românești ocupînd locul al V-lea în importul Palestinei, iar în anul următor volumul produselor românești desfăcute pe acestă piață s-a dublat. În anul 1936 firmele românești participă la Expoziția de mare anvergură tehnico-comercială din Tel-Aviv.

În 1936 ia ființă Consulatul Onorar al României la Tel-Aviv.

Marele diplomat român Nicolae Titulescu a avut un rol decisiv în elaborarea unui sistem de relații politico-diplomatice adecvate acestei zone geografice.

După schimbarea lui Nicolae Titulescu din funcția de ministru de externe relațiile României cu Ierusalimul cunosc o perioadă de involuție și datorită factorilor politico-economici interni și externi care au avut ca deznodămînt declanșarea celui de-al doilea război mondial.

Sprijinul politico-diplomatic și simpatia poporului român pentru crearea unui cămin național evreiesc în Țara Sfîntă trebuie, în primul rînd,

căutate în spiritul de generozitate şi umanitate al poporului român.

Înfrîngerea Turciei şi Declaraţia Balfour au deşteptat speranţa că emigrarea evreilor va deveni liberă. Dar englezii se vroiau stăpîni pentru totdeauna pe acest teritoriu strategic şi o emigrare masivă ar fi putut să le strice planurile.

Interpretarea samavolnică din partea puterii mandatare a limitat numărul celor ce puteau emigra. Rapoartele oficiale ale Consulatului Român din Ierusalim evidenţiau că interesele noastre erau de a nu îngrădi emigraţia, cum intenţiona Guvernul englez. Bucureştiul era în permanenţă informat de evenimentele care se desfăşurau în Orientul Apropiat.

Observatorii diplomatici români din Ierusalim au surprins momentele cele mai caracteristice ale politicii coloniale britanice, care aveau două coordonate principale:

- întreţinerea conflictului dintre evrei şi arabi;
- îngrădirea emigrării evreieşti.

Rapoartele oficiale înaintate de Consulatul General Român de la Ierusalim făcea cunoscut autorităţilor de la Bucureşti că "ideea întemeierii în Palestina a unui stat independent evreiesc contravine intereselor Angliei".

Chiar în anii de prigoană, cînd antisemitismul a început să bîntuie în toată Europa şi salvarea evreilor a devenit stringentă, puterea mandatară n-a acceptat liberalizarea emigrării. În această situaţie Organizaţia sionistă a organizat emigrarea ilegală, iar portul românesc Constanţa a devenit centrul european pentru emigrarea ilegală ("alia beit", în ebraică).

Este necesar să menţionăm că Executiva sionistă condusă de H.L.Zissu a tratat cu Guvernul Antonescu şi a obţinut aprobarea pentru plecarea vaselor din Constanţa.

Cînd Germania hitleristă a cotropit Polonia, mulţi polonezi şi-au găsit adăpost la locuitorii din aşezările româneşti care şi-au oferit ospitalitatea.

Într-un articol intitulat "Recunoştinţa", semnat de Samuel Grimberg, rabin din Tel-Aviv, publicat la 15 decembrie 1939 în ziarul "Hofesod" se exprimau sentimentele de gratitudine în felul următor: "Odată cu intrarea duşmanului în Polonia, zeci şi sute de mii de evrei au fost nevoiţi să ia drumul pribegiei şi să ceară ospitalitate ţărilor neutre. Şi mulţi dintre ei au cerut-o României... Şi ce s-a întîmplat? Cum s-a purtat România faţă de aceşti nenorociţi, care fugeau de frica robiei şi a bombelor? A închis oare România frontierele ei şi i-a lăsat în voia soartei sau a îndeplinit regula ospitalităţii, primindu-i cu pîine şi sare?".

Unul din conducătorii evreimii polone, dr. Herman Rosmarin, care

s-a refugiat şi el în România, a relatat următoarele:

"Trebuie să subliniem că atitudinea românilor faţă de refugiaţi a fost frumoasă din toate punctele de vedere. Guvernul şi poporul român au arătat umanitate şi împrăştierea necazurilor, încît pot servi drept model popoarelor apusene...".

"Poporul român a dovedit încă o dată mărinimia lui şi ospitalitatea sa faţă de poporul lui Israel. Poporul evreu, obişnuit cu persecuţiile şi cu necazurile, ştie să fie recunoscător binefăcătorului său, mai ales în asemenea împrejurări de nevoie. Toţi fiii lui Israel, ca unul singur, vor ţine minte fapta bună a României" (Arhiva, M.A.E., fond 71, Israel, vol.III, fila 270).

Fostul rabin-şef al Clujului, Moşe Carmilliy-Weinberger, la Conferinţa susţinută la Institultul de Istorie "Nicolae Iorga", din 27 mai 1988, prezintă un tablou amplu şi detailat al acţiunilor de salvare a evreilor din nordul Ardealului.

Rabinul arată că "pericolul nazismului ameninţa întreaga evreime din Transilvania de Nord. Se simţea furtuna prăpădului în atmosferă".

Opera de salvare, în care rolul decisiv l-a avut Raoul Şorban, a fost sprijinită de autorităţile române. Un număr de circa 16 000 evrei din Ardealul de Nord au fost salvaţi.

În ceea ce priveşte situaţia evreilor din România în timpul celui de al II-lea război mondial, istoricul israelian Moşe Maur face precizarea:

"În România, răscoala legionară din ianuarie 1941 a silit pe generalul Antonescu să se sprijine pe armată şi să aibă, fie colaborarea partidelor politice, fie o pasivitate binevoitoare, cel puţin pe durata războiului. Pogromul de la Bucureşti, masacrul de la Iaşi şi din oraşele Basarabiei, exilarea în Transnistria a populaţiei evreieşti din Bucovina şi Nordul Moldovei, dădeau imaginea pericolului care plana asupra populaţiei evreieşti.

Mişcarea sionistă, avîndu-i în frunte pe A.L.Zissu şi avocatul Mişu Benvenisti, şi Uniunea Evreilor Români condusă de dr. L. Filderman au decis să acţioneze prin toate mijloacele pentru a salva populaţia evreiască. În acest scop au fost folosite toate bunele legături pe care evreii le aveau cu diverşi oameni politici.

Graţie acestor legături au fost întrerupte expulzările evreilor în Transnistria, după primele transporturi. Apoi a început, pe de o parte, o acţiune de ajutorare a celor aflaţi la muncă obligatorie, iar pe de altă parte, au fost trimise cantităţi uriaşe de medicamente, îmbrăcăminte şi hrană celor deportaţi în Transnistria.

Separat, populaţia evreiască a început a fi pregătită pentru strămutare în Israel. Organizaţiile Sioniste au suspendat tot ce le despărţea şi au organizat cursuri de ebraică, seminarii de israelizare şi

ferme de haluţimi, care pregăteau tineri pentru activităţi în sfera agriculturii ("haluţim" - "pionier"). Pe măsură ce exista o posibilitate se organizau plecări ilegale ("alia beit").

Cînd, după Stalingrad, a început retragerea armatei germane şi viaţa celor ce au supravieţuit în Transnistria era în primejdie, s-a realizat readucerea în România mai întîi a copiilor, - care au fost trimişi aproape imediat în Israel - şi apoi a început readucerea din deportare a adulţilor, atîţi cîţi mai rămăseseră în viaţă.

Mai tîrziu a fost torpilat şi proiectul nazist de transferare a tuturor evreilor din România în lagărele morţii.

În felul acesta, prin acţiuni permanente, au fost smulşi sute de mii de evrei din ghiarele naziştilor care vroiau să-i nimicească. A fost aceasta marea victorie a evreilor din România asupra criminalilor nazişti (Istoria Ierusalimului, Tel-Aviv, 1975, pag. 162-163).

În 1948, ministrul de externe al Statului Israel, Moshe Shertok, modifica telegrafic proclamarea Statului Israel solicitînd Guvernului român recunoaşterea lui oficială.

Printr-o telegramă remisă de Ministerul de Externe al României se recunoaşte Statul Israel şi se exprimă cele mai calde urări pentru dezvoltarea sa democratică şi independentă.

Este demn de remarcat faptul că România a fost singurul stat din fostul Pact de la Varşovia care n-a rupt relaţiile diplomatice cu Israelul în urma războiului de 6 zile din 1967. De asemenea, România n-a semnat Rezoluţia ONU care echivala sionismul cu rasismul, Rezoluţie de altfel anulată chiar de Organizaţia Naţiunilor Unite.

Preşedintele României, Ion Iliescu, a fost primul şef de stat din Europa de Est care a efectuat o vizită oficială în Statul Israel.

1.Juristul român G.G.Florescu încearcă să definească politica lui Nicolae Titulescu faţă de nazism, care începuse să facă ravagii în Europa, reacţiile sale faţă de partidele extremiste, atitudinea faţă de antisemitism, măsurile ce se impuneau pentru stăvilirea expansiunii hitlerismului. Din capul locului trebuie menţionată concepţia unitară a lui Nicolae Titulescu în ce priveşte prioritatea absolută a regimului democratic, faţă de cel totalitar - fie de extremă dreaptă, fie de extremă stîngă - concepţie ce se reflectă în poziţia adoptată în calitate de ministru de externe pe plan internaţional, dar şi de membru al Consiliului de Miniştri, pe plan intern.

Pe plan european Nicolae Titulescu a sesizat - imediat (1933) - pericolul Germaniei naziste (Nicolae Titulescu, Manuscrise, "Fragment de manuscris privind politica externă a Germaniei", Biblioteca Academiei Române, secţia manuscrise, Arhiva Nicolae Titulescu, II, ms. 10), rolul său nociv şi agresiv, încît a cerut Societăţii Naţiunilor (Primăvara 1936) sancţionarea acesteia.

Desfiinţarea fizică a adversarilor politici, antisemitismul ce şi-a propus lichidarea unei minorităţi au reprezentat pentru Nicolae Titulescu temeiul pentru acţiuni de apărare a drepturilor şi libertăţilor omului, prin asigurarea unor centre de forţă care să stăvilească expansiunea nazismului.

Pe această linie Nicolae Titulescu a dat o structură specifică sistemului de pacte regionale ale statelor din centrul şi estul Europei prin Mica Antantă şi Pactul Balcanic, expresie a asigurării păcii prin mijloace pragmatice. Ministrul plenipotenţiar al Franţei la Bucureşti, în raportul său din 3 iunie 1935 către ministrul de externe al Franţei, precizează în modul următor poziţia prioritară a lui Nicolae Titulescu: "ministrul de afaceri externe al României, preşedinte în exerciţiu al Antantei Balcanice şi al Micii Antante, putea în drept şi în fapt să fie considerat ca stăpîn al politicii externe al unui bloc de 70 de milioane de locuitori" (M.A.E. - Franţa, Archives Diplomatiques ser. S.D.N. vol. 786, f. 251, Arhivele Statului, Bucureşti, Microfilme - Franţa, rola 319).

Iată cîteva din caracterizările date de unii şefi ai diplomaţiei internaţionale politicii lui Nicolae Titulescu: "rezistenţă pentru pace" (Ministrul plenipotenţiar al Franţei la Sofia, către Yvon Delbos, ministrul de externe al Franţei, 19 august 1936, loc. cit. Arh. St. Buc., rola 320); "realismul său" (Adrien Thierry, ministru plenipotenţiar al Franţei la Atena, către Louis Barthou, ministru de afaceri externe al Franţei, 16 februarie 1934, loc. cid., Arh. St. Buc., rola 319); stabilitate prin descurajarea agresiunii, prin "consolidare, evitînd aventura" (ministrul plenipotenţiar al Angliei la Bucureşti către Sir John Simon, ministrul afacerilor externe al Angliei, 29 ianuarie 1935, Foreign Office, Profo, 371, 1967, Arh. St. Buc., Microfilme-Anglia, r. 468.)

În acţiunea sa de rezistenţă faţă de agresiunea nazistă iminentă, Nicolae Titulescu a manifestat obiectivitate în obţiuni: a strîns cît mai mult legăturile de alianţă cu Franţa şi Anglia şi a întărit sistemul de pacte regionale pe care le coordona. Astfel, ministrul plenipotenţiar al Franţei la Belgrad raporta ministrului de afaceri externe al Franţei, (10 mai 1936) că Pactul Balcanic este orientat împotriva oricărei agresiuni "din partea Italiei, Germaniei, Rusiei sau al oricărui alt stat" (loc. cit., Arh. St. Buc., Microfilme - Franţa, rola 326).

În calitate de ministru de afaceri externe, membru al Consiliului de Miniştri, Nicolae Titulescu s-a manifestat consecvent contra extremismului de dreapta. Grigore Gafencu, ministru de externe ulterior, menţionează în memoriile sale politice că Nicolae Titulescu, deşi nu se ocupa de politica internă, a constatat primejdia Gărzii de Fier, a apărat măsura dizolvării acesteia, în Consiliul de Miniştri (ianuarie 1934): "gardiştii, fraţi buni cu hitleriştii şi fasciştii" (Gr. Gafencu, **Însemnări politice**, Bucureşti, 1991, p. 311-313).

Armand Călinescu, preşedinte al Consiliului de Miniştri, asasinat de legionari (21 septembrie 1939), relatează astfel acelaşi eveniment: "după insistenţa lui Nicolae Titulescu, guvernul dă un jurnal (Jurnal al Consiliului de Miniştri, cu caracter de normă obligatorie), prin care se dizolvă Garda de Fier" (Armand Călinescu, **Însemnări politice**, Bucureşti, 1990, p. 199). De asemenea, Nicolae Titulescu, în întîlnirea avută cu Gh. Tătărăscu, i-a spus acestuia (6 ianuarie 1934): "Eu sînt gata să intrŭ în guvernul d-tale ca să dau o lecţie cuziştilor" (Partidul antisemit al lui A. C. Cuza, n.a.) (idem, p. 203).

Principalele condiţii pentru încheierea unei păci juste şi echitabile în Orientul Mijlociu

În cele ce urmează, juristul român G.G.Florescu va prezenta, într-o viziune retrospectivă, unele probleme referitoare la mandatul încredinţat de Liga Naţiunilor Unite Marii Britanii, precum şi la regimul internaţional al teritoriilor şi Conferinţa de la Washington.

Mandatul Britanic

Situaţia lumii arabe în Orientul Apropiat şi Mijlociu se prezenta, într-o sumară retrospectivă, în modul următor:

- teritoriile respective se găsesc încorporate de secole în Imperiul Otoman;
- centrele politico-administrative locale ale puterii otomane se găseau în principalele oraşe din zonă: Damasc, Bagdad, Ierusalim, delimitarea provinciilor turceşti - avînd în frunte cîte un paşă, subordonat Marelui Vizir de la Constantinopol - fiind stabilită de interesele conducerii;
- delimitările provinciilor otomane nu erau graniţele de mai tîrziu ale statelor arabe care s-au înfiinţat ulterior primului război mondial;
- Mesopotamia - inclusiv teritoriul statului Irak de mai tîrziu, a fost cucerită de turcii Selgiucizi (sec.11) şi încorporată Imperiului Otoman (1513-1918), devine mandat al Ligii Naţiunilor (1920); încredinţată Angliei (1920); dobîndeşte independenţa (1932);
- Siria, provincie a Imperiului Otoman (1516-1918), devine mandat al Ligii Naţiunilor, încredinţat Franţei (1920) - incluzînd şi Libanul - stat independent (1946);
- Libanul, provinçie otomană (1516-1920), mandat francez după cum s-a indicat; separat de Siria (1926); dobîndirea independenţei (1946);
- Iordania: teritoriu otoman (1516-1920), devine pentru prima oară stat (1922) - "Emiratul Transiordaniei"; zona se găsea înglobată mandatului asupra Palestinei, încredinţată Angliei de Liga Naţiunilor. Această măsură a Angliei, privind Transiordania, a depăşit limitele mandatului încredinţat; obţine o anumită autonomie internă (1928); dobîndeşte independenţa de stat sub denumirea de Regatul Transiordaniei (1946); după războiul arabo-israelian (1948) încorporează partea

răsăriteană a Palestinei, care constituia statul arab în urma împărţirii teritoriului de către ONU (1948) în două state: evreu şi arab, şi ia denumirea de Regatul Haşemit al Iordaniei.

- Egiptul, teritoriu otoman (1517-1914), cu autonomie din 1805; independent şi monarhie constituţională (1922); republică (1953);

- Libia - teritoriu otoman (1556-1911); colonie a Italiei (1912), ocupată de forţele britanice (1943); teritoriu sub tutelă ONU (1947); stat independent (1951). În acest cadru istorico-politic trebuia aplicaţă Declaraţia Balfour de către Anglia.

Valoarea de perspectivă a Declaraţiei Balfour în lumina Dreptului internaţional contemporan: Declaraţia angajează juridic statul care a dat-o - Marea Britanie - şi comunitatea internaţională care o acceptă. Aplicarea Declaraţiei s-a făcut prin intermediul organismelor internaţionale corespunzătoare:

- tratatele de pace de după primul război mondial;

- prevederile generale ale Pactului L.N. al cărui statut este încorporat în partea introductivă a fiecărui tratat de pace (Paris, 28 aprilie 1919);

- prevederile art. 22 din Pactul L.N., privitor la mandatele internaţionale;

- Comisia internaţională specială a mandatelor, instituită pe baza art. 22 din Pact;

- rolul şi activitatea Marii Britanii ca stat mandatar privind Palestina;

- Palestina, Mesopotamia şi Siria (împreună cu Libanul) au fost încadrate în mandatul tip A - ţări avansate care îşi pot dobîndi în scurt timp suveranitatea;

- cu privire la mandatele A se menţionează expres că se referă la: comunităţi aparţinînd anterior Imperiului Otoman, care au atins un grad de civilizaţie, astfel încît existenţa lor ca naţiuni independente poate fi recunoscută provizoriu, fiindu-le asigurate consiliile şi ajutorul mandatarului în ghidarea administrării lor, pînă în momentul cînd ele vor fi capabile de a se conduce singure.

Scopul mandatului este precis:

- rolul său este unic, în interesul statelor supuse mandatului;

- mandatul nu este un drept, ci este o datorie;

- mandatul nu se execută cu titlul propriu de către statul mandatar, acesta fiind deci o autoritate delegată.

În definirea, caracterul şi scopul instituţiei mandatului un rol important l-a avut proiectul lui W.Wilson, Preşedintele Statelor Unite.

Imperiul Otoman a renunţat asupra drepturilor sale privitoare la teritoriile: Palestina, Mesopotamia şi Siria în favoarea puterilor aliate prin

tratatul de pace, care le-a transferat L.N. Puterea mandatară privind Palestina a fost, după cum s-a arătat, Marea Britanie, care a primit, de asemenea, mandatul pentru Mesopotamia (respectiv Irak), ca fiind cea care controla militar zona în perioada respectivă.

Anglia şi-a îndeplinit mandatul, marcînd două faze diferite:

- în perioada în care Lord Balfour era ministru de externe al Angliei (pînă în 1922), în general pe linia corectă de realizare a scopului mandatului asupra Palestinei, cu unele priorităţi arabe indirecte;
- în perioada anterioară, pînă după cel de al II-lea război mondial şi sesizarea ONU cu problema mandatului primit, mandatul reprezentînd, în fond, numai o amînare fără termen a problemelor care-şi aşteptau soluţionarea: independenţa statului evreu;
- de reţinut prioritatea arabă în politica engleză în Orientul Apropiat.

Cu privire la regimul teritoriilor şi Conferinţa de la Washington

Tratatul de pace dintre Statul Israel şi Egipt din 1979 reprezintă o dovadă evidentă a posibilităţii asigurării de relaţii stabile de pace în Orientul Apropiat, după cum reiese din următoarele:

- Tratatul de pace menţionat este fundamentat pe prevederile dreptului internaţional contemporan şi normele Chartei ONU;
- din partea Egiptului este abandonată concepţia islamică a armistiţiului permanent şi sînt adoptate în totul principiile şi instituţiile fundamentale contemporane pentru asigurarea păcii regionale în zonă şi stingerea unui focar endemic de conflicte, cu repercursiuni pe plan mondial, în cadrul structurii şi raporturilor centrelor de putere din lume;
- din partea Israelului se asigură pacea ca stare permanentă, deziderat consecvent al politicii externe a statului evreu, cu principalul şi cel mai puternic stat arab limitrof - Egiptul;
- a fost realizată în acest mod o breşă în sistemul politicii statelor arabe din perioada celor trei războaie de agresiune (1948, 1967 şi 1973) şi au fost puse premisele teoretice pentru încheierea unei păci în zonă, pe coordonatele Tratatului israelo-egiptean, şi cu celelalte state arabe cu care starea de drept, în prezent, este cea de armistiţiu;
- Israelul, prin aplicarea normelor de drept internaţional contemporan în negocierile de la Washington, aplică implicit prevederile de pace între state şi popoare.

Din punct de vedere al politologiei, al stabilirii unui echilibru de interese de forţă în zona de care ne ocupăm, de salvare a prestigiului ambilor parteneri - Israelul şi Egiptul - condiţii esenţiale pentru încheierea ulterioară a păcii şi a unui tratat, un rol determinant şi caracteristic l-a avut Henry Kissinger. În calitate de secretar al Departamentului de Stat al Statelor Unite, Henry Kissinger a aplicat cu succes - dar poate nu cu satisfacţii imediate - principiile care i-au călăuzit activitatea ştiinţifică de profesor pentru ştiinţa guvernării, la Universitatea Harvard. Principiile aplicate de Henry Kissinger, ca exponent al politicii externe americane, se regăsesc în formă teoretică în studiul elaborat de el şi intitulat "The Philosophic Problem", publicat în 1962 în seria "Probleme ale civilizaţiei europene" (în volumul de studii "Metternich, the Coachman of Europe", Lexington - Massachusetts, 1962, p.93-104). Linia directoare, tematică şi practică, a lui Henry A Kissinger a fost în esenţă: echilibrul de forţe în serviciul dreptului şi al eticii internaţionale. Am considerat necesar să fac menţiunea de mai sus, deoarece, ca cercetător în domeniu, am fost captivat de această personalitate a ştiinţei politice contemporane.

Statul Israel în lumina stării de drept:

- starea de drept iniţială se bazează pe dreptul istoric şi politic al statului evreu de a renaşte şi a se reconstitui în graniţele sale de mai multe ori milenare;

- starea de fapt: nedreaptă - rezultat al forţei, a dus la ocuparea statului evreu de la romani pînă la arabi şi otomani. Concluzia în acest caz: forţa pusă în serviciul nedreptăţii;

- Declaraţia Balfour - act guvernamental şi act internaţional contemporan, prevede bazele statului evreu modern pe linia reconstituirii vechiului stat evreu biblic;

- în 1948, după cel de al doilea război mondial, starea de fapt continuă să se menţină nedreaptă faţă de poporul evreu, care reuşeşte să-şi reconstituie numai parţial statul. Hotărîrea ONU din acel an nu face decît să confirme un raport politic de forţe în zonă; temeiul hotărîrii ONU nu este dreptul, ci conjunctura de forţe în prezenţă, deci cu caracter politologic;

- agresiunea arabă - 1948, 1967, 1973 - schimbă raportul de forţe în zonă, Statul Israel intrînd în război pentru respingerea agresiunii, reuşind să-şi exercite controlul asupra a două vechi regiuni ebraice: Iudeea şi Samaria. De asemenea, a fost redobîndit Ierusalimul, vechea capitală a lui David şi Solomon, consacrată din nou capitală a Statului Israel. Deci: forţa în serviciul dreptului, realizarea unei justiţii internaţionale prin respingerea agresiunii, situaţie care trebuie să constituie regulă în relaţiile internaţionale interstatale contemporane.

În acest cadru şi în aceste condiţii urmează să se poarte

tratativele diplomatice de la Washington, între delegaţia statului Israel şi delegaţiile arabe: siriană, libaneză, iordaniană şi palestiniană.

Teze juridice în prezenţă:

- **teza palestiniană:**

  - Israelul a ocupat în urma unui război încheiat cu un armistiţiu, deci provizorat - un teritoriu străin - palestinian;
  - pe durata ocupaţiei acestor teritorii străine Israelul este obligat să aplice: Convenţia de la Haga privind legile şi obiceiurile războiului terestru, din 18 octombrie 1907; Convenţia de la Geneva, relativă la protecţia persoanelor civile, din 18 octombrie 1949 (denumită a patra convenţie de la Geneva). Aceste convenţii prevăd norme juridice generale aplicabile în caz de ocupaţie militară, a unui teritoriu străin;
  - Convenţia de la Geneva nu permite implantările de populaţie, exproprierile şi confiscările de terenuri, deportările, respectiv expulzările şi transferurile forţate de populaţie.

- **teza israeliană:**

  - Convenţia de la Geneva nu este aplicabilă în cauză: înainte de războiul din 1967, Iordania şi Egiptul nu au avut un drept de suveranitate legitimă asupra malului occidental şi fîşiei de la Gaza. O ocupaţie ilegală, făcută de statele menţionate asupra acestor teritorii, nu este generatoare de drepturi şi, deci, de revendicări, conform procedurii internaţionale. Egiptul şi Iordania au ocupat teritoriul palestinian după 1949 fără vreun temei legal şi nu pot avea suveranitatea legitimă asupra lui, care să justifice cererea de aplicare a Convenţiei. Aceasta nu înseamnă nerespectarea Convenţiei. Dar stabileşte lipsa de calitate a Egiptului, Iordaniei sau a fostului stat arab de a pune problema în faţa unui for internaţional.

În esenţă, Israelul respectă toate prevederile conţinute de Convenţia de la Geneva. Analiza făcută de Nissim Bar-Iaakov, profesor de relaţii internaţionale la Universitatea din Ierusalim, marchează multiplele aspecte juridice în materie. (Nissim Bar-Iaakov, "The Applicability of the Laws of War to Iudeea and Samaria (the West Bank) and to the Gaza

Strip", în "Israel Law Review", vol. 24, Ierusalim, 1990, p. 484-524). Regimul restrictiv şi sancţionator este aplicat numai pentru reprimarea unor infracţiuni din teritorii, care cad sub sancţiunea legii în toate statele civilizate, şi cu respectul Convenţiei de la Geneva. Anumite măsuri luate în teritoriu, care pot apărea - desigur nejustificat - ca arbitrare, sînt luate în baza unui temei legal, fiind justificate de motive de ordin strategic-militar, şi sînt admise de Convenţia de la Geneva.

Subliniem că Statul Israel, prin justiţia sa, respectă în teritorii, neabătut, principiile şi normele privind drepturile omului, aşa cum acestea se găsesc reglementate în sistemul de Convenţii ONU şi cel al Convenţiei-Helsinki (1975). Jurisprudenţa în materie, coordonată de Înalta Curte de Justiţie din Ierusalim, constituie o dovadă pertinentă în materie. (Cf. în acest sens, următoarea speţă: Balal Shachsher v. Commander of I.D.F.Forces in the West Bank (1989); 43 (i) P.D. 529 Petition for disclosure of Privileged evidence - deportation order, în "Israel Law Review", vol.25, nr.1, Ierusalim, 1991, p.130-133).

În fond, nu este în cauză discuţia asupra unui teritoriu străin, ci cea privind teritorii evreieşti: Iudeea şi Samaria. Asupra acestora Israelul are drept şi legitimitate, după cum am arătat, iar în prezent le deţine în temeiul forţei în serviciul dreptului. Conjunctura politică internaţională, datele politologice determinate de relaţiile dintre centrele de putere ar putea devia soluţia care se impune, aceasta trecînd din domeniul legitimităţii şi justiţiei în cel al arbitrarului de conjunctură.

Pentru lămurirea unor aspecte din teza palestiniană prezentăm scurte indicaţii cu privire la principiul autodeterminării şi dreptul pe care acesta îl poate conferi unor populaţii situate pe un teritoriu supus unei suveranităţi considerate litigioase. Autodeterminarea, în esenţa sa şi din perspectivă democratică, constituie o metodă pentru a asigura voinţa poporului de a se integra unei vieţi democratice şi nu un mijloc prin care se urmăreşte un scop politico-strategic contrar finalităţii generoase a principiilor. Aplicarea principiului autodeterminării urmăreşte un scop unitar, conform esenţei şi scopului său, şi anume - de a fi pus în serviciul unei acţiuni de combatere a dominaţiei şi agresiunii, contrare sistemului păcii tutelat de ONU.

Profesorul Pomerance, de la Departamentul de Relaţii Internaţionale al Universităţii din Ierusalim, analizează situaţia din pragul celui de-al doilea război mondial în care Germania nazistă, în temeiul principiului autodeterminării pe care l-a invocat, a obţinut regiunea sudetă şi a dezmembrat Cehoslovacia (München, 1938), ceea ce a reprezentat un succes al "non-democraţiei" şi o persecutare a minorităţilor. (M.Pomerance, Self-Determination Today: The Metamorphosis of an Ideal, în "Israel Law Review" vol.19, nr.3-4).

Concluzia ce se impune: principiul autodeterminării nu funcţionează automat; trebuie să apere democraţia în structura de stat şi relaţiile internaţionale; să nu ducă la dezmembrarea unor state naţionale, constituie pe teritorii ce le aparţin "ab initio", ca în cazul Israelului; să nu justifice agresiunea, să nu fie contrar păcii şi să nu constituie, eventual, o bază pentru o nouă agresiune, îndeosebi atunci cînd precedentele indică o astfel de posibilitate.

Concepţia lui Moşe, în lumina Torei, privitor la ţara poporului evreu şi la pace, cît şi prevederile de drept internaţional contemporan ar putea fi în conjunctura actuală în pericol de a fi încălcate de forţe contrare, bazate pe interese subiective.

Soluţia şi rezolvarea dreaptă şi legitimă a problemei în mod complet poate fi doar amînată, dar ea se va impune, credem, cu certitudine.

O ultimă problemă: privitor la formula "Teritorii contra pace". Formula pare inconsecventă din punct de vedere al normelor de drept şi al moralei internaţionale, putînd avea cel mult un caracter publicistic pentru titluri în presă. Într-adevăr, pacea este considerată prin Charta ONU şi alte documente internaţionale subsecvente o stare de drept obiectivă care nu poate fi condiţionată de nimeni şi de nimic. Orice intervenţie militară trebuie să aibă girul Naţiunilor Unite şi este justificată numai prin restabilirea dreptului încălcat printr-o agresiune (cazul războiului din Golful Persic). Temeiul dreptului asupra unor eventuale teritorii se poate discuta şi soluţiona numai pe cale paşnică, prin tratative diplomatice.

Formularea mai sus arătată, pe care o contestăm, contrară dreptului, ameninţă cu ruperea stării de pace, deci constituie o ameninţare de război, ceea ce este inadmisibil în cadrul organizării internaţionale contemporane.

Pacea, astfel cum este ea definită de Tora, caracterizată prin neagresiune şi cooperare între popoare, naţionalităţi conlocuitoare şi state limitrofe cu interese interferente, a fost definită astfel în februarie 1992 de premierul israelian Yitzhak Shamir, în faţa delegaţilor Congresului Mondial Evreiesc întrunit la Ierusalim: "Nu am găsit încă un limbaj comun cu arabii, pentru care procesul de pace nu constituie decît un prilej de a slăbi statul evreu şi nu de a coexista în pace cu el. Arabii sînt animaţi de aspiraţii teritoriale şi nu au dorinţa de a trăi în pace cu noi, punînd capăt boicotului lor, încetînd finanţarea şi sprijinirea organizaţiilor teroriste, sfărîmînd ciclul violenţei, dînd libertate evreilor din Siria şi soluţionînd problema refugiaţilor atît evrei, cît şi arabi. Nu trebuie să ne lăsăm cuprinşi de disperare şi să renunţăm, ci este necesar să continuăm procesul de pace, care, nădăjduim noi, va duce la o mai bună înţelegere între Israel şi arabi şi la o cooperare regională".

În acest cadru, al colaborării și păcii pe teritoriul vechiului stat evreu renăscut, în cadrul prevederilor Torei, mereu actuală, trebuie gîndită și înțeleasă linia politică a delegației israeliene la recenta Conferință de la Washington în privința așezărilor evreiești pe teritoriu, în fața delegațiilor arabe: siriană, libaneză, iordaniană și palestiniană.

Conform prevederilor dreptului internațional contemporan, negocierile de la Washington trebuie să fie libere, între părțile direct angajate în convorbiri, pentru găsirea și adoptarea unor soluții care să promoveze și să garanteze pacea în zona Orientului Apropiat. Intervenția Administrației americane prin Departamentul de Stat, prin presiuni financiare asupra Israelului în vederea impunerii unei concilieri în orice condiții, este criticată și combătută în Senatul Statelor Unite chiar de reprezentanți ai Partidului Republican, partid la putere la Casa Albă: "impunerea de condiții Israelului atinge suveranitatea acestui stat și este foarte apropiată de amestecul în afacerile interne ale unei națiuni". Aceste elemente dovedesc că linia politică a Departamentului de Stat exprimă oportunitatea și politica de conjunctură a Administrației și nu politica tradițională americană, a cărei expresie și stabilitate este în competența Senatului Statelor Unite, singurul care are dreptul și, totodată, obligația să coordoneze pe largi perspective ce depășesc mandatul unei administrații, politica americană în lume.

* * *

Fondul problemei teritoriilor este clasic, de peste trei milenii, numai forma de realizare și consolidare are caracter actual, fiind folosite în acest scop căi diplomatice concretizate în conferințe internaționale, ca cea prezentă, de la Washington. Recunoașterea internațională contemporană se va obține direct sau pe etape, dar ea se anunță sigură, pe direcțiile sale principale.

În spațiul Statului Israel, evrei, arabi, cît și alte naționalități au cadrul și condițiile egale și morale ale unei conviețuiri prin colaborare și pace. Situația prosperă a populației ce, formează minoritatea arabă de cetățenie israeliană din cadrul Statului Israel demonstrează pe deplin cele arătate.

Relațiile de perspectivă cu caracter interstatal între Israel și statele arabe se pot întemeia exclusiv pe un drept al păcii și colaborării internaționale. Cazul Tratatului dintre Israel și Egipt din 1979 reprezintă o dovadă concretă în acest domeniu.

În esență, totul se rezumă la drepturile popoarelor evreu și arab - tot în egală măsură - de a-și rezolva singure, prin tratative, problemele principale care să asigure pentru amîndouă aceste popoare dreptul la viață și la prosperitate, rezultat al unei colaborări rodnice de durată. Aceasta constituie o problemă de viață, dar, totodată, o problemă de demnitate și etică în viața internațională de care interesele geopolitice ale marilor centre de forță în lume trebuie să țină seama, pentru a putea fi asigurate coordonatele unei păci durabile, bazate pe deziderateie permanente ale umanității.

Declarația de independență a statului Israel

"Poporul evreu s-a format în Eretz Israel, în care și-a plămădit ființa-i spirituală, religioasă și politică, în care și-a trăit o viață statală independentă, în care a realizat valori culturale naționale și universale și a dăruit întregii lumi Biblia nemuritoare. După ce a fost izgonit cu forța din țara sa, poporul i-a rămas credincios în toate țările împrăștierii (diaspora - n.red.) și n-a încetat să se roage și să spere, că se va reîntoarce în țara sa, unde să-și reînnoiască libertatea-i politică. Datorită acestei legături istorice și tradiționale, fiecare generație de evrei a năzuit să se reîntoarcă și să se reînrădăcineze în patria-i antică; și în ultimile generații s-au reîntors în țara lor masse, pionieri, ilegali și apărători (mase de emigranți din diverse țări, intrați ilegal în țară; "haluțimii" - "pionieri", de regulă din Rusia și România, care la sfîrșitul secolului al XIX-lea au venit să reconstruiască țara; emigranți intrați ilegal în țară în perioada celui de-al II-lea război mondial, deoarece puterea imperială engleză limita cota de imigrare; - n.red.) care au înflorit pustiuri, au reînnoit limba lor ebraică, au ridicat sate și orașe, au format o așezare în continuă dezvoltare, care e stăpînă pe economia sa și își are cultura sa proprie, tinde spre pace și își apără existența, aduce binecuvîntarea progresului tuturor locuitorilor țării și rîvnește spre independență statală. La chemarea vizionarului statului evreu, Theodor Herzl, s-a întrunit în anul 5657 (1897) Congresul Sionist, care a declarat dreptul poporului evreu la renașterea lui națională, în țara sa. Acest drept a fost recunoscut prin Declarația Balfour, din 2 noiembrie 1917 și confirmat prin Mandat al Ligii Națiunilor, care a acordat recunoaștere internațională legăturii istorice dintre poporul evreu și Eretz Israel și dreptul poporului evreu de a-și reface căminul său național. Holocaustul care s-a abătut asupra poporului evreu în ultima vreme, în care au fost măcelăriți în Europa milioane de evrei, a demonstrat din nou, în mod vădit, necesitatea rezolvării problemei poporului evreu lipsit de patrie și de independență, prin restaurarea statului evreu în Eretz Israel, care să deschidă larg porțile patriei pentru fiecare evreu și să acorde poporului evreu statut de neam egal în drepturi în familia națiunilor. Supraviețuitorii groaznicului măcel nazist și evreii din alte țări n-au încetat a intra ilegal în Eretz Israel, în pofida tuturor greutăților, obstacolelor și pericolului și n-au încetat a revendica dreptul lor la o viață onorabilă, libertate și posibilitatea de a munci cinstit în patria neamului lor. Populația evreiască a țării a contribuit din plin la lupta popoarelor doritoare de pace și libertate, împotriva forțelor răului nazist, în timpul celui de al doilea război mondial, și prin sîngele soldaților săi, și prin

efortul de război şi-a dobîndit dreptul de a se număra printre popoarele care au iniţiat Organizaţia Naţiunilor Unite. La 29 noiembrie 1947, a hotărît Adunarea Naţiunilor Unite înfiinţarea unui stat evreu în Eretz Israel; adunarea a cerut locuitorilor din Eretz Israel să ia ei înşişi toate măsurile pentru executarea hotărîrii. Această recunoaştere din partea Naţiunilor Unite, a dreptului poporului evreu de a-şi face o patrie este inamovibilă. Acesta este dreptul natural al poporului evreu de a fi la fel cu toate popoarele, suveran în ţara sa independentă. De aceea ne-am adunat noi, membrii Consiliului Poporului, reprezentanţii populaţiei ebraice şi ai mişcării sioniste, în ziua cînd Mandatul britanic ia sfîrşit şi în puterea dreptului nostru natural şi istoric, pe baza hotărîrii Adunării Naţiunilor Unite, declarăm prin prezenta instaurarea unui stat de drept în Eretz Israel, recte Statul Israel. Noi stabilim ca începînd cu momentul încetării mandatului britanic, azi, în noaptea de sîmbătă 5 Yiar 5708, 15 mai 1948, şi pînă la instaurarea autorităţilor alese de Stat, în conformitate cu legea care va fi fixată de către adunarea constituantă, care va fi aleasă cel mai tîrziu pînă la 1 octombrie 1948, - Consiliul popular va acţiona în calitate de consiliu provizoriu de stat, iar instituţia sa executivă - conducerea poporului - va forma guvernul provizoriu al statului evreu, care va purta numele Israel. Statul Israel va fi deschis pentru imigraţia evreiască şi adunarea împrăştierilor; se va sîrgui să dezvolte ţara spre binele tuturor locuitorilor ei; se va întemeia pe bazele libertăţii, dreptăţii şi păcii, în lumina viziunilor profeţilor Israelului; va acorda egalitate socială şi politică deplină tuturor cetăţenilor săi, indiferent de religie, rasă sau sex; va asigura libertatea religiei, conştiinţei, limbii, educaţiei şi culturii; va păzi locurile sfinte tuturor religiilor; va fi credincioasă principiilor Chartei Naţiunilor Unite. Statul Israel va fi dispus să coopereze cu instituţiile şi reprezentanţii Naţiunilor Unite în ce priveşte realizarea hotărîrii Adunării din 29 noiembrie 1947 şi va acţiona la întemeierea unităţii economice integrale pentru Eretz Israel. Ne adresăm Naţiunilor Unite să dea o mînă de ajutor poporului evreu la clădirea Statului său, şi să primească Statul Israel în familia popoarelor. Ne adresăm - deşi sîntem sîngeros atacaţi de luni de zile - fiilor poporului arab, locuitori ai Statului Israel, să păstreze liniştea şi să-şi aducă aportul lor la clădirea statului, pe baza unei cetăţenii depline şi egale şi pe baza unei reprezentanţe potrivite în toate instituţiile sale temporare sau definitive. Noi întindem o mînă de pace şi bună vecinătate tuturor ţărilor vecine şi popoarelor lor şi ne adresăm lor pentru cooperare şi ajutor reciproc cu poporul evreu, suveran în ţara sa. Statul Israel e dispus să aducă aportul său la efortul comun pentru progresul întregului Orient Apropiat. Ne adresăm poporului evreu din toate împrăştierile lui să se unească în jurul populaţiei de aici, prin alia (repatriere - n.red.) şi clădire (reconstrucţia ţării - n.red.) şi să-l susţină

מְגִילַת הָעַצְמָאוּת שֶׁל מְדִינַת יִשְׂרָאֵל (ג׳)

בִּשְׁתֵּי הַכַּתָּבוֹת הַקּוֹדְמוֹת כָּתַבְנוּ עַל הָרֶקַע לִכְתִיבַת מְגִילַת הָעַצְמָאוּת. אָנוּ מְבִיאִים הַפַּעַם אֶת הַנּוֹסָח (הַטֶּקְסְט) הַמָּלֵא שֶׁל מְגִילַת הָעַצְמָאוּת. בַּשָּׁבוּעַ הַבָּא נָבִיא עוֹד כַּתָּבָה בְּנוֹשֵׂא זֶה.

נוֹסַח ״מְגִילַת הָעַצְמָאוּת״

בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל קָם הָעָם הַיְּהוּדִי, בָּהּ עוּצְבָה דְּמוּתוֹ הָרוּחָנִית, הַדָּתִית וְהַמְּדִינִית, בָּהּ חַי חַיֵּי קוֹמְמִיּוּת (עַצְמָאוּת) מַמְלַכְתִּית, בָּהּ יָצַר נְכָסֵי תַּרְבּוּת לְאוּמִיִּים וּכְלָל־אֱנוֹשִׁיִּים, וְהוֹרִישׁ לָעוֹלָם כּוּלּוֹ אֶת סֵפֶר־הַסְּפָרִים הַנִּצְחִי.

לְאַחַר שֶׁהוּגְלָה הָעָם מֵאַרְצוֹ בְּכוֹחַ הַזְּרוֹעַ, שָׁמַר לָהּ אֱמוּנִים בְּכָל אַרְצוֹת פִּזּוּרָיו, וְלֹא חָדַל מִתְּפִילָה וּמִתִּקְוָה לָשׁוּב לְאַרְצוֹ וּלְחַדֵּשׁ בְּתוֹכָהּ אֶת חֵירוּתוֹ הַמְּדִינִית.

מִתּוֹךְ קֶשֶׁר הִיסְטוֹרִי וּמָסוֹרְתִי זֶה, חָתְרוּ הַיְּהוּדִים בְּכָל דּוֹר לָשׁוּב וּלְהֵיאָחֵז בְּמוֹלַדְתָּם הָעַתִּיקָה: וּבְדוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים שָׁבוּ לְאַרְצָם בַּהֲמוֹנִים, וַחֲלוּצִים, מַעְפִּילִים וּמְגִינִים הִפְרִיחוּ נְשָׁמוֹת (שְׁמָמוֹת), הֶחֱיוּ שְׂפָתָם הָעִבְרִית, בָּנוּ כְּפָרִים וְעָרִים, וְהֵקִימוּ יִישׁוּב גָּדֵל וְהוֹלֵךְ, הִשְׁלִיט עַל מִשְׁקוֹ וְתַרְבּוּתוֹ, שׁוֹחֵר שָׁלוֹם וּמֵגֵן עַל עַצְמוֹ, מֵבִיא בִּרְכַּת הַקִּדְמָה לְכָל תּוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְנוֹשֵׂא נַפְשׁוֹ לְעַצְמָאוּת מַמְלַכְתִּית.

★

בִּשְׁנַת תרנ״ז (1897) נִתְכַּנֵּס הַקּוֹנְגְּרֶס הַצִּיּוֹנִי, לְקוֹל הַחְלָטָה. הַכָּרָה זוֹ שֶׁל הָאוּמוֹת הַמְאוּחָדוֹת בִּזְכוּת הָעָם הַיְּהוּדִי לְהָקִים אֶת מְדִינָתוֹ אֵינָהּ נִיתֶּנֶת לְהַפְקָעָה (לְבִיטּוּל).

זוֹהִי זְכוּתוֹ הַטִּבְעִית שֶׁל הָעָם הַיְּהוּדִי לִהְיוֹת כְּכָל עַם וָעָם, עוֹמֵד בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ בִּמְדִינָתוֹ הָרִיבּוֹנִית.

★

לְפִיכָךְ נִתְכַּנַּסְנוּ, אָנוּ חַבְרֵי מוֹעֲצַת הָעָם, נְצִיגֵי הַיִּישׁוּב הָעִבְרִי וְהַתְּנוּעָה הַצִּיּוֹנִית, בְּיוֹם סִיּוּם הַמַּנְדָּאט הַבְּרִיטִי עַל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, וּבְתוֹקֶף זְכוּתֵנוּ הַטִּבְעִית וְהַהִיסְטוֹרִית וְעַל יְסוֹד הַחְלָטַת עֲצֶרֶת הָאוּמוֹת הַמְאוּחָדוֹת אָנוּ מַכְרִיזִים בָּזֹאת עַל הָקָמַת מְדִינָה יְהוּדִית בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, הִיא מְדִינַת יִשְׂרָאֵל.

אָנוּ קוֹבְעִים שֶׁהֶחֵל מֵרֶגַע סִיּוּם הַמַּנְדָּאט, הַלַּיְלָה, אוֹר לְיוֹם שַׁבָּת, ו׳ בְּאִיָּר תש״ח, 15 בְּמַאי 1948 וְעַד לְהָקָמַת הַשְּׁלְטוֹנוֹת הַנִּבְחָרִים וְהַסְּדִירִים שֶׁל הַמְּדִינָה, בְּהִתְאֵם לַחוּקָה שֶׁתְּיִקָּבַע עַל־יְדֵי הָאֲסִיפָה הַמְכוֹנֶנֶת הַנִּבְחֶרֶת, לֹא יְאוּחַר מֵ־1 בְּאוֹקְטוֹבֶּר 1948 – תִּפְעַל מוֹעֲצַת הָעָם כְּמוֹעֲצַת מְדִינָה זְמַנִּית, וּמוֹסַד הַבִּיצּוּעַ שֶׁלָּהּ, מִנְהֶלֶת הָעָם, יְהַוֶּה אֶת הַמֶּמְשָׁלָה הַזְּמַנִּית שֶׁל הַמְּדִינָה הַיְּהוּדִית, אֲשֶׁר תִּיקָּרֵא בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל.

מְדִינַת יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה פְּתוּחָה לַעֲלִיָּה יְהוּדִית וּלְקִיבּוּץ גָּלֻיּוֹת; תִּשְׁקוֹד עַל פִּיתּוּחַ הָאָרֶץ לְטוֹבַת כֹּל תּוֹשָׁבֶיהָ; תִּהְיֶה מוּשְׁתֶּתֶת עַל יְסוֹדוֹת הַחֵירוּת, הַצֶּדֶק וְהַשָּׁלוֹם לְאוֹר חֲזוֹנָם שֶׁל נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל; תַּקְיִים שִׁוְויוֹן זְכוּיוֹת [illegible]

Declarația de independență a statului Israel (fragment)

מגילת העצמאות

în marea luptă pentru realizarea năzuinței generațiilor spre mîntuirea Israelului. Punîndu-și siguranța în Pavăza Israelului (Ocrotiți de statul Israel - n.red.), noi depunem semnăturile noastre ca mărturie pe această declarație, în sesiunea Consiliului Provizoriu de Stat, pe pămîntul Patriei, în orașul Tel-Aviv, astăzi, ajun de Șabat, 5 Yier 5708, 14 mai 1948".

Dreptul istoric al poporului evreu asupra Țării Sfinte

Deși poporul evreu este singurul dintre popoarele lumii contemporane care deține un "Act de Proprietate" asupra teritoriului Țării Sfinte - Biblia - unii îi mai contestă încă dreptul la existență într-o țară proprie.

Juristul român G.G. Florescu susține cu argumente indubitabile acest drept, în cele ce urmează:

Conform prescripțiilor biblice, în urmă cu aproximativ patru milenii, Dumnezeu a dat Țara Canaanului, în mod reiterat, întîi lui Avraham, celorlalți patriarhi, apoi lui Moise și Ioșua, delimitînd și teritoriul țării. Acțiunea, inițiată de Moise și condusă de Ioșua, a fost continuată în mod pozitiv pînă la constituirea regatului sub Șaul, cu capitala la Ierusalim sub David, și a construirii Templului în timpul lui Solomon.

Ocuparea teritoriului Canaanului și constituirea statului evreu s-au întemeiat pe un fond de legitimitate și un temei legal, în sinteză, pe un sistem de principii și norme, cu rădăcini în Cartea Sfîntă:

a) titularul dreptului asupra teritoriului este însuși Dumnezeu, care l-a atribuit direct poporului evreu, în cadrul "legămîntului" intervenit cu acesta;

b) canaanienii au ocupat această țară prin forță și fără drept de la alte populații așezate anterior, și au introdus pe zeii Baal și Astrateea, sîngeroși și imorali;

c) teritoriul, ocupat ilegal și prin violență de canaanieni, trebuie restituit, revenind implicit titularului dreptului, adică lui Dumnezeu, care poate dispune de el;

d) Avraham a preluat darul lui Dumnezeu, teritoriul Canaanului - formal și simbolic - iar posesia efectivă și continuă a fost făcută într-o a doua etapă inițiată de Moise și pornită de Ioșua, fiind astfel unite forța spirituală cu forța materială efectivă;

e) Moise a înfăptuit esența sintezei între drept și realizarea lui prin acțiunea poporului evreu;

f) cucerirea nu poate crea dreptul: în speță, ocuparea Canaanului s-a realizat în temeiul dreptului divin, în sensul că teritoriul în cauză, care

desigur a trecut în decursul timpului prin mai multe mîini, mai multe ocupaţii, trece în mîna titularilor de drept, prin voinţa lui Dumnezeu, Supremul Judecător;

g) acţiunea iniţiată de Moise are, în consecinţă, caracterul de revendicare a unui teritoriu - Canaanul - asupra căruia are calitatea de titular poporul evreu, prin voinţa divină;

h) populaţiile venite în general prin emigrări, uneori cu violenţa cuceritorilor, sînt numai nişte deţinători fără titlu ai teritoriului;

i) în consecinţă, nici o ocupaţie ulterioară a unor forţe străine nu poate fi nici legitimă, nici legală, ci numai arbitrară şi temporară prin natura sa, pînă la revenirea stării de drept, prin unirea voinţei lui Dumnezeu cu voinţa poporului.

În afara temeiului de drept divin mai sus arătat, desigur că legitimitatea şi legalitatea ocupării unui teritoriu pe o perioadă de mai multe ori milenară îşi găseşte justificarea atît în sistemul antic al dreptului ginţilor, cît şi în sistemul dreptului internaţional modern.

*
* *

Făcînd o paralelă între situaţia geopolitică a României şi cea a Israelului, juristul român G.G. Florescu evidenţiază unele similitudini demne de luat în seamă. "Israelul şi România prezintă trăsături comune în ce priveşte consecinţele de risc determinate de poziţia lor geopolitică. Israelul s-a găsit la interferarea expansiunii imperiale a trei mari puteri: Egiptul, Asiro-Babilonia şi Hitiţia, continuată cu supremaţia Romei. România era situată la confluenţa de interese a trei imperii: Austria, Rusia şi Turcia şi, în funcţie de raportul de forţe dintre acestea, a avut teritorii ocupate şi anexate. Dar, în lumina raportului de forţe dintre marile puteri, Israelul şi România marchează şi în prezent aspecte comune în ce priveşte dreptul asupra unor teritorii ce le-au fost desprinse şi anexate. Din Israelul antic - care a supravieţuit faptic fiind locuit fără întrerupere de populaţie evreiască autohtonă - au fost desprinse unele teritorii, printr-o hotărîre arbitrară şi o confirmare internaţională formală (Hotărîrea O.N.U. - 1948). România, din aceleaşi cauze, a pierdut teritorii - o parte a Transilvaniei, recuperată ulterior, Basarabia, Bucovina şi Herţa - situaţie confirmată, de asemenea, formal, printr-un act internaţional (Tratatul de pace de la Paris - 1947).

Israelul, în urma unor războaie în care nu el a fost agresorul (1949, 1967, 1975), a reuşit să recupereze o parte din teritoriile de care a fost

deposedat şi asupra cărora are legitimitate istorică şi politică, dar a căror legalitate din punct de vedere formal este subordonată de încheierea unui act internaţional confirmativ. De aici - deschiderea unor negocieri în perspectiva unor interese contradictorii.

România, într-o stare similară de drept privind teritoriile desprinse (Basarabia, Bucovina, Herţa), este în faza prealabilă deschiderii unor eventuale negocieri.

Pînă la sfîrşit, totul se rezumă la dreptul popoarelor evreu şi român asupra unor teritorii care le aparţin dintr-o epocă ancestrală.

Apreciem că rezolvarea principială a acestor situaţii constituie o problemă de demnitate şi etică în viaţa internaţională, de care interesele geopolitice ale marilor centre de forţă din lume trebuie să ţină seama, pentru a putea fi asigurate coordonatele unei păci durabile, bazate pe deziderateie permanente ale umanităţii".

Argumentele desprinse din istorie îndeplinesc astăzi funcţia unui instrument puternic în lupta pentru apărarea independenţei, pentru o viaţă suverană, pentru raporturi bazate pe egalitate şi dreptate între popoare.

Majoritatea popoarelor lumii contemporane au apelat intens la istorie ca argument pentru susţinerea dreptului la existenţă şi afirmare.

Motto:

"Le peuple Juif n'est pas seulement considérable par son antiquité, mais il est encore singulier en sa durée, qui a toujours continué depuis son origine jusque maintenent... l'histoire des Juifs enferme dans sa durée celle de toutes nos histoires."

Pascal

(Pensées XIV)

["Poporul evreu merită consideraţie nu numai pentru vechimea lui, ci şi pentru că este singurul care şi-a menţinut existenţa de la începuturi şi pînă azi... istoria evreilor cuprinde prin durata ei istoria noastră, a tuturor."

Pascal

(Reflecţii XIV)]

INTRODUCERE ÎN STUDIUL ISTORIEI UNIVERSALE A POPORULUI EVREU

"Aşa cum orbul care nu are pe nimeni
să-i arate drumul se loveşte
şi se răneşte pe sine şi îi răneşte
şi pe alţii fără încetare
fiind lipsit de vedere, tot aşa,
în ceea ce priveşte
adversităţile dintre oameni,
fiecare, pe măsura ignoranţei sale,
îşi pricinuieşte lui însuşi şi altora
rele care apasă greu asupra indivizilor
din neamul omenesc. Dacă ar stăpîni
ştiinţa, care este pentru fiinţa umană
ceea ce este facultatea de a vedea
pentru ochi, oamenii ar fi împiedicaţi
să-şi facă rău lor înşişi şi altora,
căci cunoaşterea adevărului face
să înceteze duşmănia şi ura şi îi împiedică să-şi facă rău unii altora ..."

Moşe Ben Maimon-Maimonide

[Călăuza şovăielnicilor, pag. 303]

CADRUL GEOGRAFIC

Israelul este situat pe coasta de răsărit a Mării Mediterane, la extremitatea vestică a Asiei.

Israelul este în cea mai mare parte un platou ce face parte din configurația generală a Asiei de Vest. Relieful se caracterizează prin varietate. Munții sînt de înălțime mijlocie, cuprinzînd toată gama de altitudini între 600 și 1 200 m.

În nordul Samarei se află două masive muntoase: Karmel și Ghilboa. Trei lanțuri de munți brăzdează podișul Iudeei: munții Ierusalimului (895 m), munții Beniamin (1 011 m) și munții Hermon (1 027 m).

Munții din Neghev sînt cei mai înalți din Israel și ating înălțimea de 1 200 m. Galileea de Nord este înconjurată de munți. Spre apus, acești munți ajung pînă la Marea Mediterană. Galileea, cu munții săi înalți și împăduriți, cu văile sale, cu peisajele sale fermecătoare avînd ca decor perspectiva munților Libanon și Hermon cu vîrfurile acoperite de zăpadă, constituie pentru Israel o adevărată Elveție. Dealurile însoțesc peste tot, în Israel, masivele muntoase pe care le mărginesc, făcînd tranziția spre cîmpie.

Israelul are puține regiuni de cîmpie: una pe litoral, alta de-a lungul Iordanului, apoi Emek Iesreel.

Clima Israelului este caldă și mai mult uscată. Israelul nu cunoaște decît două anotimpuri: o vară caldă, fără ploaie, și o iarnă răcoroasă cu abundență de precipitații. Iarna temperatura nu scade sub zero grade. Înghețul este un fenomen rar întîlnit numai în regiunile muntoase din sudul țării.

Apele Israelului fac parte din două bazine diferite: bazinul Mării Mediterane și bazinul Mării Moarte.

Marea Mediterană udă coasta Israelului pe o distanță de peste 200 km. Este o importantă cale navigabilă legînd Israelul de restul lumii. Marea Mediterană reprezintă calea cea mai accesibilă pentru schimburile comerciale internaționale.

Marea Moartă (Iam Hamelah) ocupă partea cea mai joasă a depresiunii Iordanului. Are lungimea de 18 km și lățimea de 5 km. Suprafața apei se află la 392 m sub nivelul oceanului planetar, fiind astfel locul cu cea mai joasă altitudine de pe glob. Datorită evaporației puternice în condițiile climatului arid, salinitatea Mării Moarte este foarte ridicată. Sărurile de potasiu și alte săruri se valorifică. Pe malul sudic al Mării

Moarte, pe o distanţă de 11 km, se întinde un deal înalt de 180 m format din sare. Este dealul Sodomei. Aici trebuie să căutăm originea povestirii biblice, care relatează că soţia lui Lot a fost prefăcută în stîncă de sare, drept pedeapsă pentru curiozitatea ei.

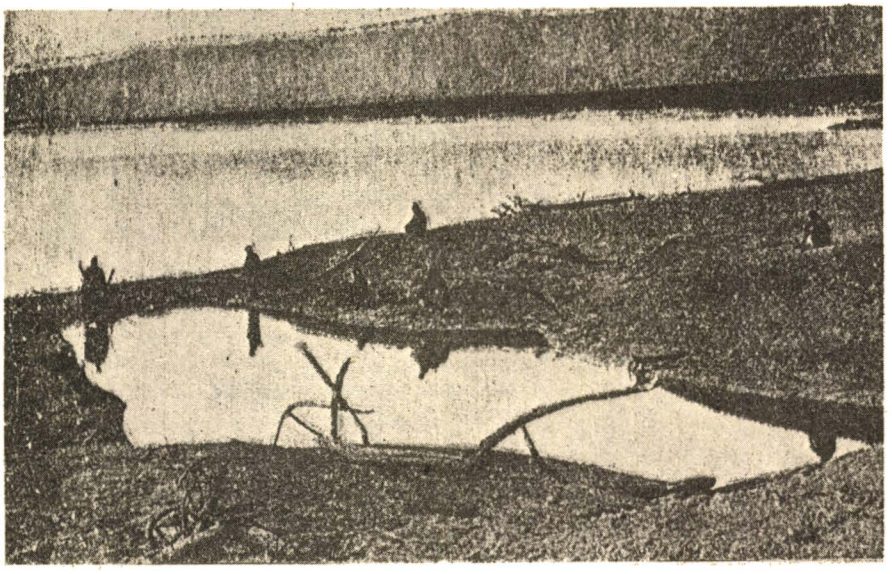

Ţărmul Mării Moarte

Iordanul (Iarden) este cel mai important rîu al Israelului. Izvorăşte de la poalele muntelui Hermon, traversează lacul Tiberiada şi depresiunea tectonică Ghor şi se varsă în Marea Moartă. Are o lungime de 252 km. Venind din nord, unde ploile sînt mai dese, Iordanul are debit mare de apă.

Lacul Tiberiada, străbătut de cursul superior al Iordanului, are o suprafaţă de 170,7 km.p. şi se află într-o albie înconjurată de dealurile Galileei. Lacul e numit în "Cartea Macabeilor" Ginossar, iar în Talmud poartă numele de Kineret şi Genezareth, în diferite epoci din istoria Israelului. Lacul e foarte bogat în peşte. Apa adusă de Iordan şi de izvoarele proprii ale locului fiind dulce, alimentează întreaga regiune. Un rol important pentru agricultură îl are roua dimineţilor israeliene. Astăzi, toate sursele de apă dulce ale Israelului sînt integrate într-un sistem naţional.

DENUMIRI, ÎN DECURSUL ISTORIEI, ALE STATULUI ŞI POPORULUI EVREU

În epoca preisraelită, care precede închegarea statului evreu, ţara este menţionată cu numiri diferite. Astfel, în inscripţiile egiptene şi asiro-babiloneene ţinutul apare cu nume care amintesc de diferite popoare ce locuiau în această regiune. Aşa, de pildă, pe monumentele egiptene găsim denumirea Haru, probabil după horiţi, locuitori de care aminteşte şi Biblia. Sumerienii denumeau Israelul şi Siria "Kur-Martu-Ki", adică "Ţara Soarelui Apune". Numele Canaan, întîlnit în Biblie, desemnînd perioada preisraelită, derivă din egipteanul Kainaki, ce apare în inscripţiile egiptene.

Odată cu cucerirea Ţării Sfinte de către Ioşua Ben Nun, în 1 400 î.e.a., ţara capătă denumirea de Ereţ Israel, nume care rămîne definitiv menţinut în timpul domniei regilor David şi Solomon şi care trece în istoria universală. În timpul Haşmoneilor ţara a căpătat denumirea de Iudeea (Iehuda).

Numele de Palestina a fost folosit pentru prima dată de istoricul grec Herodot pentru a desemna teritoriul dintre Marea Mediterană şi Deşertul Sirian. Acest nume derivă din numele unei populaţii de origine semită aşezată în această zonă - filistenii (peliştim). După anul 138 ţara este denumită de către romani Palestina, cu tendinţă antievreiască, pentru a desemna că regiunea a fost cîndva locuită de către filisteni. În scrierile talmudice Israelul este denumit "Ereţ" ("Ţară").

Gaonii (conducătorii spirituali ai evreilor din Babilon, sec.VI-XII) au denumit patria străbună Ţara Sfîntă (Ereţ Hakadoş). În rugăciuni Ţara Făgăduinţei capătă denumirile: "Ţară strămoşească", "Ţara părinţilor" (Ereţ Avot), "Ţară de dor", "Ţară dorită" (Ereţ Hemda).

După proclamarea statului evreilor, în 1948, ţara a căpătat denumirea de Medinat Israel, delimitînd astfel statul de patria istorică a poporului evreu.

Aşezat între Egipt şi Babilon - cele două mari centre de civilizaţie antică - ţinutul Canaanului şi-a creat o structură statală diferită. Astfel, în timp ce Babilonul şi Egiptul erau constituite în regate sau imperii, ţinutul Canaanului era structurat în oraşe-state. Regatele în antichitate erau formate fie din reunirea unor oraşe-state, fie din reunirea unor uniuni de triburi. Unele regate se transformă prin cuceriri în imperii (de pildă, Imperiul Persan, Babilonean). Regiunea geografică care avea ca centru

Canaanul era constituită din principate mici, din orașe-state cu populație atît stabilă, cît și nomadă. Aceste principate erau conduse de regi. În momentul cuceririi Canaanului de către triburile israelite sub conducerea lui Ioșua Ben Nun, pe teritorul Canaanului erau 31 de state-orașe conduse de 31 de regi. Aceste principate constituite din orașe-state nu numai că nu erau unite între ele, ci dimpotrivă, se războiau mereu. Din această cauză regiunea era predestinată să cadă sub stăpînirea statelor puternice care își întinseseră expansiunea de la Eufrat pînă la Nil. Nu bogăția solului sau subsolului, care nu a fost niciodată mare, au atras marile imperii din Orient asupra Israelului, ci faptul că poziția geografică a țării - o fîșie de pămînt la încrucișarea drumurilor între Europa, Asia și Africa, punte între Marea Mediterană, Marea Roșie și Oceanul Indian - a fost un factor hotărîtor pentru evenimentele care s-au petrecut pe aceste ținuturi de-a lungul istoriei. În afară de Golful Persic, singura ieșire mai apropiată la mare a Babilonului era coasta de sud-est a Asiei, udată de Marea Mediterană. Din această cauză litoralul Israelului și Feniciei era zona pe care doreau s-o cucerească marile imperii ale antichității. Nevoia unei ieșiri la mare a determinat pe regii Asiriei și Babilonului să spună, ca mai tîrziu Petru cel Mare, împăratul rus: "Noi căutăm apă, nu uscat".

Într-adevăr, la mijlocul secolului al XVIII-lea î.e.a., regele Babilonului, Hammurabi, cucerește Israelul locuit atunci de ammoniți, un popor semit, și ajunge la Marea Mediterană. Coasta de răsărit a Mediteranei a fost întotdeauna rîvnită de marile puteri din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre, deoarece cine deținea această fîșie de pămînt ocupa o poziție strategică de prim rang ce-i asigura o expansiune economică și influențe politice de o deosebită importanță. Israelul, așezat la răscrucea drumurilor care leagă trei continente: Asia, Africa și Europa, a servit ca loc de interferență între diverse culturi și civilizații, dar a constituit și ținta marilor cuceritori babiloneeni, egipteni, asirieni, perși, greco-macedoneni, romani. Lupta dintre puteri pentru ocuparea acestui ținut a adus mari prejudicii locuitorilor și nu o dată au fost obligați să-și ia toiagul și să-și caute refugiul pe meleaguri străine.

FOLOSIREA TERMENILOR: "EVREU", "ISRAELIT", "IUDEU"

În decursul istoriei sale multimilenare poporul evreu şi fiecare membru în parte au fost desemnaţi cu unul din termenii:

EVREU
ISRAELIT
IUDEU

Termenul "evreu" (în ebraică "ivri") îl întîlnim pentru prima oară în Vechiul Testament, în Cartea Genezei.

Primul patriarh al poporului evreu este desemnat cu numele de Avram Ha-Ivri ("Avram evreul") (Geneza, XIV, 13). Acest nume a fost atribuit lui Avraham de către locuitorii din Ţara Canaan ("ever" însemnînd "de dincolo"). Avraham a emigrat din Mesopotamia şi a venit în Canaan "de dincolo" de fluviul Eufrat. Acest nume s-a atribuit descendenţilor lui Avraham precum şi limbii ebraice (ivrit). Această explicaţie a termenului "evreu" ("ivri") este întregită de comentariile din Midraş: Kol Ha-Olam Kulo Mei-Eiver Ehad Ve Hu Mei-Eiver Ehad - "Toată lumea (idolatră) de o parte, iar el (Avraham) de cealaltă parte". Cu alte cuvinte, chiar dacă toată lumea, întotdeauna, pe pămînt va adopta credinţa politeistă, Avraham se va situa întotdeauna pe poziţia religiei monoteiste.

Termenul "Israel" provine de la cel de al III-lea patriarh, Iaakov, numit şi Israel. Întîlnim cuvîntul "Israel" în Cartea Genezei: "Vaiomer Lo Elohim Şimha Iaakov Lo Ikre Şimha Od Ki Im Israel Ihie Şimha Vaikra Et Şmo Israel" - "Şi-i zise: De acum nu te vei mai chema Iaakov, ci Israel va fi numele tău" (Facerea, XXXV, 11). Fiii lui Iaakov (Bnei Israel) şi familiile lor au format 12 triburi, care au constituit nucleul poporului evreu. De aici derivă şi denumirea colectivă Zera Israel - Seminţia lui Israel sau Beit-Israel - "Casa lui Israel". De asemenea, şi numele istoric al ţării, Ereţ Israel - "Ţara Israel", are aceeaşi origine.

Termenul "iudeu" provine de la numele celui de al IV-lea fiu al lui Iaakov, Iehuda, nume atribuit şi descendenţilor din tribul cu acelaşi nume. După încetarea din viaţă a regelui Solomon (930 î.e.a.) Israelul s-a scindat în două regate: Iehuda şi Israel.

În nord, zece triburi au constituit regatul Israel cu capitala la Şhem, apoi la Şomron. În anul 722 î.e.a. regatul Israel a fost cucerit şi distrus de asirieni. Populaţia a fost deportată şi ulterior a dispărut.

În sud, triburile Iehuda şi Beniamin au constituit regatul Iehuda cu

capitala la Ierusalim. Locuitorii acestui regat purtau şi numele iehudim - "iudei", nume ce i-a însoţit pe evrei mai tîrziu, în exilul babilonean. În "Cartea Esterei", unul din personajele principale, Mordehai, apare şi cu numele Iehudi (Iudeul). După reîntoarcerea evreilor din exilul babilonean statul capătă denumirea de Iehuda, iar locuitorii sînt numiţi "iudei" (iehudim).

În 1948 a fost proclamat Statul Israel, iar locuitorii statului modern sînt desemnaţi prin termenul "israelieni".

LIMBA EBRAICĂ ŞI MANUSCRISELE DE LA MAREA MOARTĂ

Ebraica (ivrit) face parte din familia limbilor semito-hamitice. Ea a luat naştere în timpul patriarhilor pe pămîntul Ţării Sfinte. Cel mai vechi document literar este Cîntecul Devorei din Cartea Judecătorilor (operă redactată anterior anului 1 000 î.e.a.). Dintre documentele străvechi cu valoare de adevărate monumente istorice fac parte şi Manuscrisele de la Marea Moartă, descoperite în anul 1947. Ele cuprind texte din Vechiul Testament, Cartea Psalmilor, Cartea Profetului Işaiahu, comentarii la Cartea Profetului Habacuc, texte liturgice şi juridice. Printre documente se află şi o scrisoare autentică, pe papirus, a lui Bar Kohba. Manuscrisele confirmă că Tora s-a transmis fără nici o modificare de la elaborarea ei.

În evoluţia ei limba ebraică cunoaşte mai multe etape: biblică, mişnaică, neoebraică şi ebraică modernă (ivrit).

Ebraica biblică (secolele X - II î.e.a.) avea un vocabular de circa 5 500 de cuvinte. Este limba în care a fost scris Vechiul Testament .

Ebraica mişnaică datează din secolul al doilea e.a., cînd s-a întocmit lucrarea cunoscută sub numele de Mişna. Această etapă se caracterizează prin introducerea în limba ebraică a unor împrumuturi din arameică, greacă, latină.

Neoebraica s-a născut în secolul al XVIII-lea, sub influenţa filozofiei luminilor, în vederea redactării unor opere cu caracter laic.

În toată perioada exilului (70 - 1948) evreii au continuat să scrie şi să citească în ebraică, dar ea a încetat să mai constituie un mijloc curent de comunicare cotidiană.

Ebraica modernă (ivrit) a apărut la sfîrşitul secolului trecut. Părintele ei a fost Elizer Ben Yehuda (1858-1920). El s-a stabilit în Israel şi şi-a consacrat întreaga capacitate creatoare reînvierii limbii ebraice. Elizer era ferm convins că limba ebraică vie, vorbită de popor în propria sa

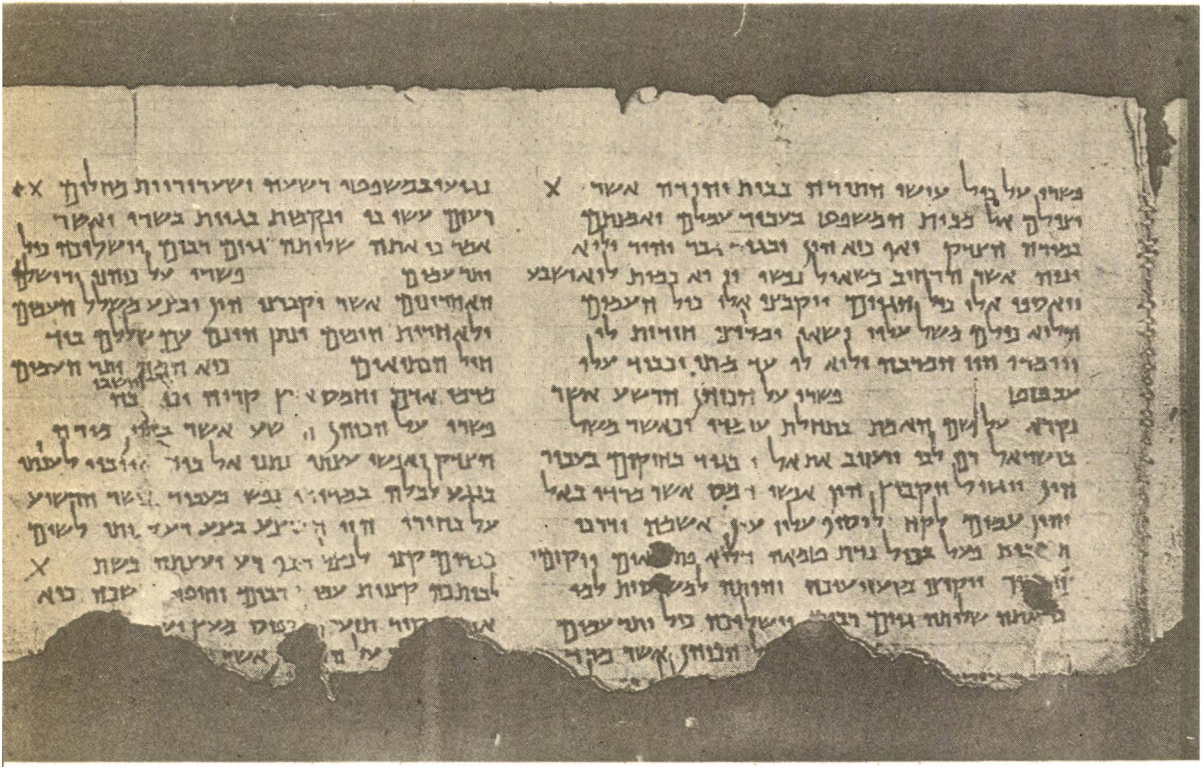

Manuscris de la Marea Moartă

ţară constituie o condiţie indispensabilă a renaşterii politice şi culturale a poporului evreu. Stabilit după căsătorie la Iaffa (1881), familia lui Elizer a constituit primul cuplu care a vorbit numai ebraica, iar fiul său este prima persoană care a vorbit ebraica ca limbă maternă. Elizer Ben Yehuda este autorul unei monumentale lucrări lexicografice - "Dicţionarul complet al limbii ebraice vechi şi moderne", a fondat revista în limba ebraică "Haor" şi a publicat o geografie a Israelului.

În 1921 ebraica este recunoscută ca limbă oficială a Palestinei, alături de engleză şi arabă, iar în 1948 este principala limbă a statului Israel.

Din ebraică au fost împrumutate numeroase cuvinte dintre care unele cu o mare valoare de circulaţie: aleluia, amin, cabala, heruvim, satana, serafim etc.

Ebraica modernă dă dovadă de mare capacitate de adaptare la realităţile contemporane, formînd cuvinte noi de la rădăcini existente: iton - "ziar" - derivă de la et - "timp"; kotevet - "adresă" de la verbul kotev - "a scrie" sau, prin calc lingvistic (se împrumută sensul şi se folosesc elementele interne ale limbii): tapuah adama - "cartof", calchiat după francezul "pomme de terre". Un alt procedeu de îmbogăţire a limbii îl constituie împrumutul: aspirin - "aspirină"; banc - "bancă"; vitamin - "vitamină" etc. Prezentăm în continuare cîteva particularităţi specifice limbii ebraice.

Cuvintele sînt formate, de regulă, dintr-o radăcină cu trei consoane. Cele 22 de consoane pot realiza mii de combinaţii formînd diverse rădăcini [(L.M.D.) - "a învăţa"; (K.T.V.) - "a scrie"].

Distingem 5 vocale. Pînă în secolul al VIII-lea vocalele nu erau marcate în scris. După ce limba ebraică a încetat să mai fie folosită ca limbă curentă, pentru a menţine pronunţia corectă filologii evrei au creat un sistem de notare a vocalelor prin puncte şi linii care se pun dedesubtul şi deasupra consoanelor. Sistemul de notare a vocalelor a căpătat denumirea de nâkudot - "puncte".

Ebraica dispune de un singur articol hotărît, marcat prin elementul proclitic HA, care fuzionează cu substantivele şi cu adjectivele: TALMID ("un elev"), HATALMID ("elevul").

Categoria gramaticală a genului apare nu numai la substantiv şi adjectiv, ci şi la toate numeralele, la verb şi la unele categorii de pronume. Se disting numai două genuri: masculin şi feminin. De exemplu:

	MASCULIN	FEMININ
Substantiv	TALMID ("elev")	TALMIDA ("elevă")
Adjectiv	TOV ("bun")	TOVA ("bună")
Pronume	ZE ("acesta")	ZOT ("aceasta")
Numeral* (cardinal)	EHAD (1) ŞTAIM (2)	AHAT (1) ŞNAIM (2)
Verb**	LOMED ("învaţă")	LOMEDET ("învaţă")
*) Alte exemple:	ŞLOŞA (3) ARBAA (4) HAMIŞA (5) ŞIŞA (6) ASARA (10)	ŞALOŞ (3) ARBA (4) HAMEIŞ (5) ŞEIŞ (6) ESER (10)

**)Verbul în ebraică, la timpul prezent, se schimbă după gen şi număr, fără desinenţe specifice pentru desemnarea persoanei, aceasta fiind marcată prin adăugarea pronumelui.

Exemplu: lihtov - "a scrie":

kotev (pers.I, II, III masculin singular)

kotevet (pers.I, II, III feminin singular)

kotvim (masculin plural)

kotvot (feminin plural)

Spre deosebire de alte limbi, în ebraică categoria genului apare şi la numărul plural al părţilor de vorbire (substantiv, adjectiv, verb):

	MASCULIN SINGULAR	MASCULIN PLURAL	FEMININ SINGULAR	FEMININ PLURAL
Substantiv	TALMID ("elev")	TALMIDIM ("elevi")	TALMIDA ("elevă")	TALMIDOT ("eleve")
Adjectiv	GADOL ("mare")	GĂDOLIM ("mari")	GĂDOLA ("mare")	GĂDOLOT ("mari")
Verb (timpul prezent)	KOTEV ("el scrie")	KOTVIM ("ei scriu")	KOTEVET ("ea scrie")	KOTVOT ("ele scriu")

După cum reiese din tabel marca pluralului masculin al substantivului este - IM, iar cea a femininului este - OT.

Categoria numărului se manifestă cu valoare specială în flexiunea pronominală. Opoziţia ANI ("eu"); ANAHNU ("noi") diferă de opoziţia TALMID / TALMIDIM. Paralel cu pluralul unele cuvinte au dual, desemnînd două obiecte:

ŞNEI IAMIM = IOMAIIM ("2 zile");
ŞNEI HODAŞIM = HODŞAIIM ("2 luni");
STEI ŞANIM = ŞNATAIIM ("2 ANI");
ŞNEI ŞAVUOT = ŞVUAIIM ("2 săptămîni");

O particularitate a limbii ebraice constă în faptul că posesivul poate fi exprimat cu ajutorul unor sufixe: DOD ("unchi"), DODI ("unchiul meu"), DODHA ("unchiul tău").

O altă particularitate a limbii ebraice este absenţa pronumelui de reverenţă. Aceasta exprimă o viziune egalitară, anulînd deosebirile de rang social făcîndu-i totodată pe toţi egali în respect. Chiar şi lui Dumnezeu credincioşii i se adresează cu ATA ("Tu").

Arbitrarul semnului lingvistic a devenit o formulă curentă pentru lingvişti, prin arbitrar înţelegîndu-se faptul că în natura obiectului nu există elemente care să oblige la folosirea unui anumit complex sonor. Dovadă este diferenţa dintre limbi: pentru a denumi "casa" în românește se foloseşte cuvîntul "casă", în ebraică - "bait", în franceză - "maison", în germană - "haus".

O particularitate a onomasticii ebraice constă în aceea că numeroase nume sînt purtătoare de sens. Aşa, bunăoară, "Vered" înseamnă "trandafir", "Orli" se traduce prin "lumina mea", "Hadasa" se redă prin "floare de mirt", "Haim" se tălmăceşte prin "viaţă".

Ebraica nu cunoaşte diminutive. Respingînd sentimentalismul dulceag, aceasta nu înseamnă că expresia lingvistică în ebraică este lipsită

de încărcătură emoţională, ci, dimpotrivă, după cum ilustrează exemplele de mai sus, numeroase nume ebraice sînt adevărate metafore, exprimînd o profundă afecţiune.

Fiecărei limbi îi corespunde o organizare proprie a datelor experienţei.

Lumea nu este numai înţeleasă şi gîndită de om cu ajutorul limbajului; viziunea asupra lumii este determinată de limbaj. Aşa, de pildă, pentru desemnarea ideii de "intelectual" ebraica dispune de doi termeni: ANŞEI-RUAH - "oameni ai spiritului" sau, într-o traducere liberă - "oameni consacraţi celor spirituale".

Sintagma ANŞEI-RUAH este folosită pentru a desemna intelectuali autentici, care se disting printr-o mare capacitate creatoare. Cel de-al doilea termen - AKADEMAI, de origine greacă, este folosit pentru a indica doar că persoana posedă o diplomă universitară, aplicînd în sfera sa de activitate legi, principii descoperite de alţii.

Alt exemplu: cuvîntul DAVAR poate exprima mai multe înţelesuri. Faptul că această unitate lexicală poate reda semnificaţia de "cuvînt", precum şi cea de "lucru", "faptă" presupune o anume viziune asupra lumii în care distincţia dintre spiritual şi material este abolită. Cu alte cuvinte, fiecare obiect material este învestit cu valori spirituale şi fiecare bun spiritual dobîndeşte o valoare materială, ilustrînd în felul acesta caracterul indestructibil dintre material şi spiritual.

Marele lingvist german W. Humboldt arată că "limba unui popor este spiritul său, în timp ce spiritul unui popor este limba sa".

Aceste idei ale lui Humboldt ar putea fi interpretate astfel: fiecare limbă decupează din realitate aspecte diferite, iar pe de altă parte, aceeaşi realitate este structurată diferit în limbi diferite.

Una din particularităţile limbii ebraice constă în spectrul combinatoriu propriu al unităţilor lexicale în raport cu alte sisteme lingvistice, în speţă cu româna.

Cuvîntul BAAL se întrebuinţează atît cu sensul de "stăpîn", cît şi de "soţ". În primul caz termenul BAAL intră în structura unor locuţiuni nominale, în cel de-al doilea intră în componenţa unor îmbinări de cuvinte libere.

În locuţiunile în componenţa cărora intră cuvîntul BAAL cu sensul de "stăpîn", se exprimă fie posesia unui bun material:. BAAL-HABAIT - "stăpîn al casei" (gospodar); BAAL-AGALA - "căruţaş" (proprietarul căruţei); BAAL-AHUZA - "fermier" (proprietar de moşie sau al unui lot de pămînt), fie valoarea sau însuşirea caracteristică a unui obiect sau a unei persoane ca, de exemplu: BAAL-MAHŞAVA - "om de gîndire"; BAAL-AMANA - "persoană pe care te poţi bizui" (om de încredere); BAAL-DAA - "persoană influentă"; BAAL-ZIKARON - "om cu memorie bună"; BAAL-

KIŞRON - "om capabil"; BAAL-LAŞON - "orator" (poliglot); BAAL-MUM - "om cu defect fizic" (beteag); BAAL-MIKŢOA - "specialist"; BAAL-NISAION - "om cu experienţă"; MISMAH-BAAL-EREH-HISTORI - "document cu valoare istorică"; MISMAH-BAAL-EREH-MIŞPATI - "document cu valoare juridică"; BAAL-ŞEM-TOV - "posesor al unui nume bun" (bărbat vestit pentru faptele sale); BAAL-MOFET - "bărbat înzestrat cu calităţi excepţionale"; BAAL-TFILA - "bărbatul care oficiază la altar"; BAAL-KORE - "bărbatul care efectuează lectura Torei".

Exemplele de mai sus ilustrează spectrul combinatoriu bogat al cuvîntului BAAL. O altă caracteristică a expresiilor ideomatice în componenţa cărora intră cuvîntul BAAL constă în faptul că aceste expresii conţin, de regulă, unităţi lexicale care, luate izolat, desprinse de grup, au un înţeles absolut clar.

Cuvîntul BAAL, după cum am arătat, poate exprima şi semnificaţia de "soţ".

În antichitate, în cadrul familiei, soţul ar fi fost "stăpînul", "domnul". Desigur, explicaţia conţine un adevăr pe care trebuie să-l acceptăm. Însă în condiţiile vieţii contemporane, în ebraica actuală, vorbitoarea care foloseşte expresia BAALI - "soţul meu", se gîndeşte cu dragoste la omul de care şi-a legat soarta.

Alt exemplu. Ebraica nu dispune de unităţi verbale specializate pentru a desemna ideea de proprietate. Pentru a exprima posesia se foloseşte o construcţie în componenţa căreia intră cuvîntul cu formă invariabilă EIŞ ("este", "există") + pronumele personal ca, de exemplu: EIŞ LI SEFER - "am o carte".

Instituţia Anului şabatic, în care creditorul este obligat să restituie debitorului bunurile care-i aparţineau, ilustrează o concepţie potrivit căreia proprietatea are un caracter relativ, temporar. Faptul că proprietatea apare ca iluzorie, ca o simplă convenţie şi-a pus amprenta şi asupra expresiei lingvistice.

Siliţi de împrejurări, evreii au fost nevoiţi să-şi abandoneze limba strămoşească ca limbă curentă de comunicare. Dar aici trebuie adăugat că în toată perioada exilului, studiind Tora şi alte cărţi sfinte în original, poporul s-a format sub raport spiritual prin intermediul limbii ebraice, rămînînd fidel spiritului acestui ideom nobil.

FORME DE GUVERNĂMÎNT ÎN ORIENTUL ANTIC

PARTICULARITĂȚI ALE REGALITĂȚII ÎN ISRAELUL ANTIC

În cele ce urmează vom încerca să prezentăm, în linii mari, formele de guvernămînt din statele Orientului antic în raport cu formele de guvernămînt din Israel.

Aristotel a precizat că tirania este guvernămîntul unuia singur care domneşte ca stăpîn absolut peste asociaţia politică (Politica, Bucureşti 1924, Cartea a III-a, cap. V, sec.5).

În Orientul antic puterea era concentrată în mîinile unui singur suveran, învestit ca rege sau împărat. Cumulînd toate funcţiile puterii supreme în stat, suveranul era comandantul suprem al armatei, mare preot şi judecător suprem. Regele sau împăratul era ajutat la guvernare de înalţi dregători, de comandanţi de oşti, de preoţi.

Autoritatea politică a suveranului era confundată cu dreptul de proprietate asupra ţării. El era stăpînul absolut asupra pămîntului şi vieţii locuitorilor. Voinţa monarhului era considerată lege.

Despotismul este principala caracteristică a formelor de guvernare ale statelor din Orientul antic. În acest cadru general distingem cîteva "specii".

În Egipt faraonul era identificat cu un zeu, în Asiria şi Babilon regele aparţinea lumii oamenilor, pe cînd în Israel regele era considerat ca servitorul lui Dumnezeu.

Pentru egipteni faraonul era un zeu viu, el aparţinea lumii zeilor. După o concepţie veche egipteană cel mai mare şi cel mai puternic zeu trăia în corpul faraonului. Regele era încarnarea celui mai puternic dintre zei. Această încarnare ţinea de funcţia regelui şi după moartea sa zeul trecea în corpul altui rege. (Constantin Daniel, Cultura spirituală a Egiptului antic, 1985, pag.352). Caracterul infailibil al faraonului e conferit de fiinţa sa divină.

În Babilon, unde regele aparţinea lumii oamenilor, riturile reflectă nelinişte, teamă, bucurie, tristeţe, deoarece nimeni nu putea fi sigur că regele interpretează şi execută în mod corect voinţa zeilor.

În Egipt, unde regele aparţinea lumii zeilor, în rituri se reflecta în mod constant bucurie, seninătate şi totul mergea perfect, deoarece

faraonul era considerat un zeu viu.

În Israelul antic regalitatea prezenta unele particularităţi specifice, ceea ce o diferenţiază de formele de guvernămînt despotice din Orient. În timp ce popoarele învecinate erau organizate în monarhii puternic centralizate, triburile israeliene erau dispersate, lipsite de o forţă politico-militară unificatoare, fiind din această cauză mereu ameninţate şi securitatea lor periclitată. Şefii de trib şi Sfatul bătrînilor erau ferm convinşi că securitatea Israelului se poate asigura prin unirea tuturor triburilor într-un stat comun, sub conducerea unui monarh puternic. Şefii de trib şi bătrînii veniră la profetul Şmuel şi-i spuseră: "... pune peste noi un rege ca să ne cîrmuiască... ca să fim şi noi ca celelalte popoare şi regele nostru să se pornească în fruntea noastră şi să conducă războaiele noastre...". (Şmuel, 8,5 şi 20-21). Profetul a căutat să pună în fruntea statului un om care, prin originea şi caracterul său, să reprezinte o garanţie pentru respectarea legilor şi pentru o domnie democratică.

Profetul Şmuel l-a desemnat pe Şaul pentru demnitatea cea mai înaltă. El provenea dintr-o familie modestă de agricultori din tribul cel mai neînsemnat - Beniamin.

Pentru a restrînge puterea regelui, profetul i-a definit cu claritate sfera de activitate, reducînd-o exclusiv la cea militară. Rezervîndu-şi puterea politico-religioasă, profetul îşi asigura supremaţia puterii în stat.

Profeţii Bibliei au încercat să reglementeze raporturile dintre rege şi supuşii săi. Astfel, profetul Işaiahu afirmă că "regele trebuie să domnească cu dreptate...; iar înalţii dregători trebuie să guverneze cu echitate".

Din scrierile biblice reiese că regele trebuia să menţină ordinea cosmică, să impună dreptatea, să-i ocrotească pe cei slabi, să asigure fertilitatea ţării. Regalitatea a fost interpretată ca o nouă alianţă între Dumnezeu şi dinastia lui David, prelungirea legămîntului de pe muntele Sinai, unde poporul evreu a primit TORA (Vechiul Testament).

Particularităţile monarhiei israeliene ar putea fi rezumate astfel:

- instituirea monarhiei a fost dictată de necesităţi de ordin superior: asigurarea securităţii statului;
- alegerea şi învestirea primului rege au fost efectuate de către profet, la insistenţele şefilor de trib şi ale Sfatului bătrînilor;
- regele nedispunînd de puteri nelimitate, evreii n-au prea avut parte de despoţi şi tirani;
- regele trebuia să respecte Legea. În chestiuni de stat el trebuia să consulte Sfatul bătrînilor;
- poziţia unică a lui Dumnezeu făcea imposibilă divinizarea regelui, acesta fiind prin excelenţă servul lui Dumnezeu.

Profeţii au constituit o forţă moderatoare a monarhiei. Nu o dată

ei i-au condamnat pe regi pentru greşelile comise. Astfel au procedat profetul Şmuel cu Şaul, profetul Natan cu regele David, Eliahu cu Ahav, Işaiahu cu Ahaz, Irmiahu cu Iehoiakim şi Ţidkiahu.

Din cele prezentate reiese că există o diferenţă vădită între regalitatea din Israel şi cea din alte ţări ale Orientului antic.

SEPARAȚIA PUTERILOR ÎN STATUL ANTIC AL EVREILOR

Toate constituțiile democratice moderne sînt bazate pe teoria separației puterilor în stat - legislativă, executivă și judecătorească - ca o garanție a democrației și asigurării libertăților individuale.

Principiul separației puterilor în stat, într-o formă incipientă, apare pentru prima oară în Biblie.

În antichitate ideea pluralizării puterilor în stat a fost studiată de Aristotel în cartea sa "Politica". Mai tîrziu teoria separației puterilor în stat a fost reluată și dezvoltată de Montesquieu. El a justificat (ca și Aristotel) separația puterilor în stat, izvorîtă din nevoia de a proteja libertățile individului. În cartea sa "L'esprit des lois" Montesquieu scrie: "Atunci cînd în mîinile aceleiași persoane sau aceluiași corp de dregători se află întrunite puterea legiuitoare și puterea executivă, nu există libertate, deoarece se poate naște teama că același monarh sau același senat să întocmească legi tiranice pe care să le aplice în mod tiranic" (**Despre spiritul legilor**, București, 1964, Cartea a XI-a, pag. 192).

În pasajul pe care îl prezentăm mai jos, din cartea "Exodul", preotul Itro constată că împărțirea dreptății apasă pe umerii unui singur om, asupra lui Moșe. Împărtășind din vasta sa experiență de mare preot medianit, Itro îl sfătuiește pe Moșe să orînduiască un corp de judecători, să-i ierarhizeze instanțele de judecată, urmînd ca cele mai grave cazuri să fie aduse în fața Curții Supreme în care să se pronunțe Moșe.

Iată textul biblic: "Iar a doua zi a șezut Moșe să judece poporul și a stat poporul înaintea lui Moșe de dimineața și pînă seara. Văzînd Itro, socrul lui Moșe, tot ceea ce făcea el cu poporul, i-a zis: "Ce faci tu cu poporul? De ce stai tu singur și tot poporul tău stă înaintea ta de dimineața pînă seara?" iar Moșe a zis către socrul său: "Poporul vine la mine să ceară judecată de la Dumnezeu. Cînd se ivesc între ei neînțelegeri, vin la mine și-i judec pe fiecare, și-i învăț poruncile lui Dumnezeu și legile Lui". Iar socrul lui Moșe a zis către acesta: "Ceea ce faci, nu faci bine. Căci te vei prăpădi și tu și poporul acesta, care este cu tine. E grea pentru tine sarcina aceasta și nu o vei putea împlini singur. Acum dar ascultă-mă pe mine: am să-ți dau un sfat și Dumnezeu să fie cu tine! Fii tu pentru popor mijlocitor înaintea lui Dumnezeu și înfățișează lui Dumnezeu nevoile lui. Învață-i poruncile și legile Lui. Arată-le calea Lui pe care trebuie să meargă și faptele ce trebuie să facă. Iar mai departe

alege-ţi din tot poporul oameni drepţi şi cu frica lui Dumnezeu; oameni drepţi, care urăsc lăcomia, şi-i pune căpetenii peste mii, căpetenii peste sute, căpetenii peste cincizeci, căpetenii peste zeci. Aceştia să judece poporul în toată vremea: pricinile grele să le aducă la tine, iar pe cele mici să le judece ei toate" (Ieşirea, 18, 13-18).

Din pasajul menţionat reiese că puterea executivă era separată de cea judecătorească. Această rînduială lăsată moştenire de Moşe a fost aplicată în timpul judecătorilor şi regalităţii.

În perioada celui de-al doilea Templu, pînă în secolul al patrulea, a funcţionat un corp legislativ format din 71 de magistraţi şi un tribunal suprem care a purtat numele de Sanhedryn. În fruntea acestei instituţii se afla un preşedinte de parlament - Nasi ("preşedinte") şi un şef al completului de judecată - Av Beit Din care conducea şedinţele. Sanhedrynul reprezenta puterea supremă în statul Israel.

În lucrarea "Incursiuni în istoria evreilor", dr. I. Niemrower releva necesitatea separării puterii religioase de cea laică: "Chiar la început, cu ocazia reîntoarcerii evreilor din Babilon în Israel, în fruntea lor erau cîte doi şefi, unul mai mult spiritual, celălalt mai mult politic: Zerubavel şi preotul Ioşua şi apoi Ezra şi Nehemia. Abia în Babilon această distribuire a forţelor atinge culmea dezvoltării. Dacă şi în epoca macabeilor s-a arătat cît e de periculos cînd unii şi aceiaşi oameni poartă diadema forţei spirituale şi coroana puterii laice, cu atît mai ameninţătoare ar fi putut fi o confuziune a forţelor într-o altă epocă". (Dr. I. Niemrower, **Incursiuni în istoria evreilor**", Bucureşti, 1916, pag. 84-86).

ELEMENTE DEMOCRATICE ÎN EPOCA JUDECĂTORILOR

ROLUL PROFEȚILOR ÎN RESPECTAREA LEGII

Încă din epoca judecătorilor, în secolele XII-X î.e.a., viața socială a evreilor purta pecetea unei autentice democrații. Așa, de pildă, cînd se ivea o primejdie la hotare, cînd dușmanii invadau țara ei își alegeau conducător pe cel mai viteaz și pe cel mai energic din rîndurile lor și-l mențineau, dacă era biruitor, în fruntea lor, chiar și după ce trecea primejdia. Biruința nu-i conferea însă dreptul pe viață și nici nu-l înscăunau pe un termen fix pe funcția de judecător. Conducătorul era, prin urmare, constrîns mereu să-și păstreze sau să-și reînnoiască încrederea poporului prin acte de vitejie sau printr-o chibzuită administrare a treburilor tribului. Devora, prima femeie judecător, a ajuns în fruntea tribului Efraim, deoarece a condus cu luciditate și cu înțelepciune războiul împotriva dușmanilor. Judecătorul Iftah, care s-a distins într-o acțiune militară împotriva ammoniților, avea o origine socială mai mult decît modestă. De unde se vede că orice fiu sau fiică a Israelului care se distingea prin faptele sale de arme, prin curajul său, prin spiritul de inițiativă sau prin capacitatea organizatorică și de guvernare putea să ajungă conducătorul tribului.

Exista oare în Israelul antic o instituție care să vegheze la respectarea legilor, a drepturilor omului? Răspunsul este afirmativ. O asemenea instituție o reprezenta profetismul. Fenomen unic în istoria universală, profeții Israelului mustrau și condamnau public pe oricine încălca prescripțiile biblice, chiar și pe rege. Cînd marele rege David, îndrăgostindu-se de Batșeva, soția generalului hitit Uria, a comis un adulter, profetul l-a criticat aspru pe rege. Asemenea capricii regale ar fi fost trecute sub tăcere în orice imperiu sau în orice regat din acea vreme din Orientul antic. Cine oare ar fi avut curajul să-l critice pe rege în Asiria sau pe împărat în Babilon sau în Egipt? Un alt exemplu: profetul Eliahu proferează un violent atac la adresa regelui Ahav, care a condamnat la

moarte pe unul din supuşii săi pentru a-şi însuşi via acestuia, şi îi prevesteşte o moarte tragică.

Regele Şaul, fondatorul regatului Israel, distins ca mare comandant militar în luptele împotriva ammoniţilor şi filistenilor, săvîrşind unele greşeli într-un context politic complex, este detronat de către profetul Şmuel.

EGALITATE, LIBERTATE, DREPTATE — ELEMENTELE DEFINITORII ALE DEMOCRAȚIEI ÎN ISRAELUL ANTIC

Creşterea numărului cetăţenilor cu drepturi depline şi participarea lor la viaţa social-politică a statului antic evreiesc au determinat gradul dezvoltării democraţiei antice.

După opinia lui Aristotel, libertatea şi egalitatea întemeiate pe lege sînt elementele definitorii ale democraţiei. (Politica, Bucureşti, 1924, Cartea a III-a, cap. IV). Trebuie însă adăugat că fiecare formă de democraţie trebuie înţeleasă în contextul istoric dat.

Prescripţiile biblice prevăd drepturi egale pentru toţi cetăţenii, indiferent de credinţă, de apartenenţă socială sau naţională. Israelul antic a dat pentru prima dată în istorie edificiului social o bază democratică, desfiinţînd orice deosebire de caste, de ranguri, proclamînd egalitatea deplină a tuturor cetăţenilor. În Cartea a patra a Vechiului Testament se precizează: "Pentru voi şi pentru străinul care locuieşte printre voi, o singură lege să fie, lege veşnică din neam în neam. Cum sînteţi voi, aşa să fie şi străinul înaintea Domnului. O singură lege şi aceleaşi drepturi să fie pentru voi şi pentru străinul care locuieşte la voi" (Numeri, XV - 15-16).

Biblia se ocupă pe larg de modul cum trebuie să fie trataţi străinii. În Vechiul Testament stă scris: "Pe străin să nu-l obijduieşti, nici să nu-l strîmtorezi, căci voi ştiţi cum e sufletul pribeagului, că voi aţi fost pribegi în ţara Egiptului" (Exodus, XXIII, 9).

Legislaţia iudaică se pare că a fost cea dintîi care a proclamat dreptul la azil pentru refugiaţi şi principiul neextrădării. În Vechiul Testament se arată: "Să nu dai pe rob în mîinile stăpînului său, cînd acela va fugi de la stăpînul său la tine; lasă-l să locuiască în mijlocul vostru, în locul ce-şi va alege în una din cetăţile tale, unde-i va place; dar să nu-l strîmtorezi" (Deuteronomul, XXIII, 16, 17).

Şi Talmudul face o serie de precizări cu privire la statutul refugiatului: "Să locuiască la tine, nu într-un anumit teritoriu sau vreo comună izolată, ci în locul ce şi-l va alege el însuşi, acolo unde el are posibilitatea de a-şi cîştiga existenţa" (Tosefta Avoda Zara, 84).

În ce priveşte idealul de dreptate, el îşi găseşte expresia pe larg în Vechiul Testament:

"... dreptate, numai dreptate să urmăreşti!"

"Să faci ce este drept şi bine!" (Deuteronomul, VI, 18)

"Să nu nedreptăţeşti pe cel ce munceşte cu plată, pe sărac, pe cel lipsit dintre fraţii tăi sau dintre străinii care sînt pe pămîntul tău şi în cetăţile tale" (Deuteronomul, XXIV, 14).

"Dacă veţi face dreptate tuturor, dacă nu veţi asupri pe străini, pe văduvă şi pe orfani şi nu veţi vărsa în acest loc sînge nevinovat, vă voi lăsa să trăiţi în acest loc, în ţara pe care am dat-o părinţilor voştri pentru totdeauna" (Irmiahu, 7, 5-7).

Atît în Vechiul Testament, cît şi în scrierile profeţilor se întîlnesc numeroase îndemnuri şi porunci pentru ocrotirea şi protejarea orfanului, a văduvei, a săracului şi a străinului şi de multe ori străinul e situat în prim-plan, înaintea orfanului şi a văduvei.

În statul antic evreu comunităţile aveau datoria să se îngrijească de oamenii nevoiaşi. Săracii aveau dreptul să strîngă tot ce a rămas pe cîmp după seceriş: "leket" - tot ce cădea de la seceriş sau de la culesul fructelor; "şikha" - tot ce a fost uitat pe cîmp, "pea" - marginea cîmpului, care nu se admitea a fi secerată, aceasta rămînînd săracului, orfanului, văduvei, străinului.

În Biblie se menţionează: "Cînd vei strînge roadele viei tale, să nu aduni rămăşiţele, ci să le laşi străinului, orfanului şi văduvei" (Deuteronomul, XXIV, 21).

Legislaţia biblică, din orice unghi ar fi cercetată, îşi păstrează ca notă dominantă democratismul şi umanismul. Valoarea legilor morale este astfel apreciată chiar de Moşe: "Este vreun popor mare care să aibă astfel de aşezăminte şi legi drepte, cum este toată legea aceasta pe care v-o înfăţişez astăzi?" (Deuteronomul, IV, 8).

PRINCIPALELE RELIGII DIN ORIENTUL ANTIC

În cele ce urmează vom încerca să prezentăm, în linii mari, religiile popoarelor din unele ţări ale Orientului antic.

În vreme ce religiile popoarelor antice aveau un caracter politeist, religia evreilor se caracteriza prin monoteism. Pentru a pune în evidenţă trăsăturile diferenţiale dintre religiile politeiste (formă a credinţei caracterizată prin adorarea mai multor divinităţi) şi religia monoteistă (credinţa într-un singur Dumnezeu), vom analiza pe scurt religiile popoarelor cu care evreii au venit în contact în decursul istoriei antice.

RELIGIA EGIPTULUI ANTIC

Religia egipteană este considerată ca fiind cea mai veche. Herodot, marele istoric grec (484-425 î.e.a.), scria despre egipteni că sînt cei mai religioşi dintre toţi oamenii. Religia egipteană a fost un mozaic de credinţe şi rituri care gravitau în jurul cîtorva idei principale, dintre care: **cultul solar şi credinţa în nemurirea sufletului.** Egiptenii credeau în supravieţuirea trupului omenesc după moarte. De aici necesitatea hranei pentru cel mort şi o permanenţă a lui prin mumificare. De asemenea, ei mai credeau că viaţa de după moarte nu diferă de viaţa pămînteană, omul continuînd să aibă aceleaşi dorinţe şi aceleaşi nevoi. Aşa se explică înzestrarea mormîntului cu tot ceea ce poate fi necesar decedatului. Faraonul mort avea cu totul alt destin decît cel al oamenilor de rînd. În concepţia egipteană antică faraonul avea un destin astral, supravieţuind după moarte sub forma unei stele. După părerea lui Herodot, egiptenii au fost primii oameni care au crezut în nemurirea sufletului. Giganticele piramide şi faimoasele mumii sînt dovada credinţei egiptenilor în nemurirea sufletului.

Panteonul egiptean număra foarte mulţi zei. Cel mai cunoscut zeu solar era Ra. Pentru egiptenii antici Soarele era stăpînul Cerului. În "Cartea Morţilor" se întîlnesc rugăciuni adresate lui Ra.

Un alt zeu important era Ptah, considerat la început zeul

Pământului. Ulterior, Ptah, care era adorat îndeosebi la Memfis, a fost asociat altor zei, ai morții, fiind reprezentat ca un om mumificat. Forma sa vie era reprezentată prin taurul Apis. Un loc important în panteonul egiptean al zeilor îl ocupă Osiris, socotit de unii zeul Soarelui, iar de alții - zeu al Nilului.

În Regatul Vechi Osiris era un zeu protector al viței de vie. În "Cartea Morților" Osiris apare ca prieten și protector al morților. Marele zeu al Tebei, Ammon, apare târziu în Egipt. El a devenit cu timpul un zeu solar, îmbinîndu-și "funcțiile" cu zeul Ra și cunoscut sub numele de Ammon-Ra. El a devenit cel mai mare și cel mai puternic zeu egiptean la începutul Regatului Nou. În cinstea sa s-a înălțat Templul de la Karnak. În afara Egiptului lui Ammon-Ra i s-au înălțat temple în Siria. Un templu celebru, numit Ammonium, i-a fost construit în Pustiul Libian. Aici a venit să se închine și Alexandru cel Mare după cucerirea Egiptului.

Cel mai cunoscut animal adorat de egipteni era taurul sacru Apis, socotit o întrupare a lui Ptah și, ulterior, identificat cu Osiris. Zeul Apis simboliza fecunditatea. Caracterul de animal sfînt se stabilea prin niște semne distinctive. Taurul ales spre a fi adorat trebuia să fie de culoare neagră, să aibă pe frunte o pată albă triunghiulară sau pătrată și o pată albă pe șoldul stîng. Cine omora un animal sacru era pedepsit cu moartea. Găsim în Egipt numeroase monumente care atestă cultul animalelor. Taurul Apis era înhumat după moarte într-un cimitir sacru.

Zeul văzduhului și al Cerului era Chons, care avea un rol important în cultul morților. El facilita drumul sufletului spre Cer. Zeul Nilului, Napi, era adorat de egipteni încă din cele mai îndepărtate timpuri. Ceremoniile se desfășurau în temple și, în afară de rugăciuni rostite de preoți, erau însoțite de muzică și dansuri sacre. La slujbele închinate zeului Osiris muzica era interzisă. Participarea faraonului la procesiunile dedicate unor sărbători în capitală constituia o caracteristică a cultului zeilor în Egipt.

La egipteni singurul preot era regele. Ceilalți preoți îndeplineau funcția de locțiitori, ca reprezentanți ai regelui. Preoții formau o castă închisă și, uneori, aveau și puterea politică. Existau și preotese în cultul egiptean. Funcția lor principală era aceea de a se ocupa cu muzica și dansul în cinstea zeilor. Sacrificiile constituiau o parte importantă a cultului. La egiptenii antici s-a practicat sacrificiul uman.

În justiția egipteană pedepsele se aplicau în funcție de natura delictului. Se pedepseau aspru furtul și violul. Situația femeii în Egipt era bună. Soția era stimată. Se practica monogamia. Numai regele avea mai multe soții. Mormintele faraonilor poartă numele de piramide. Piramida lui Kheops, înaltă de 137 m, era considerată în antichitate o adevărată minune. La construcția ei ar fi participat o sută de mii de oameni.

RELIGIA BABILONEENILOR ŞI A ASIRIENILOR

În Mesopotamia (Ţara dintre Rîuri) au înflorit civilizaţiile babiloneană şi asiriană. Religia Mesopotamiei antice are la bază religia veche sumero-akkadiană. Ca şi în alte ţări din Orientul antic zeităţile erau repartizate pe oraşe. Mai tîrziu, regele Hammurabi, întemeind primul imperiu babilonean, a izbutit să unifice diferite culte locale constituind astfel o religie unică - religia babiloneană. Ulterior ea a fost preluată şi continuată de asirieni, formînd religia asiro-babiloneană, o religie politeistă în care era adorat un număr mare de zei, identificaţi cu forţele naturii.

Templele erau principalele locuri de cult. Ele aveau forma unor piramide cu cupole foarte înalte. Preoţii erau specializaţi fie pentru rostirea rugăciunilor către zei, fie pentru oficierea sacrificiilor. La fel ca şi la alte popoare, preoţii erau oameni învăţaţi, cunoşteau şi practicau medicina şi astronomia. În cultul asiro-babilonean existau şi preotese. Ele îndeplineau riturile prostituţiei sacre, în special la Templul zeiţei Ştar.

Mai mult decît alte popoare antice, asiro-babiloneenii practicau magia. Erau folosite numeroase talismane pentru a împiedica intrarea duhurilor rele în trup. Domeniul de predilecţie al babiloneenilor era astrologia. Pentru ei aştrii erau divinităţi personale. Fiecare om era sub ocrotirea unei anumite constelaţii. De aici provine horoscopul, cunoscut şi sub numele de zodiac. Babiloneenii cunoşteau exact mersul aştrilor, fiind în măsură să prevadă uraganele, furtunile, ploile, etc.

Morala la babiloneeni era considerată opera zeilor şi, deci, încălcarea ei era un păcat pedepsit de zei. Unele date cu privire la morala asiro-babiloneană rezultă îndeosebi din Codul lui Hammurabi. Prescripţiile acestui cod par astăzi foarte aspre. Chiar pentru delicte minore se prevedea tăierea mîinilor şi a urechilor. După cum precizează chiar regele Hammurabi, scopul codului era următorul: "să domnească dreptatea, să se distrugă răul". Pentru încălcarea fidelităţii conjugale se aplica pedeapsa capitală.

Codul cuprinde şi o serie de prevederi cu privire la sclavie. Individul devenit sclav, care nu era în stare să-şi plătească datoriile, era eliberat după trei ani de serviciu. Săracul, orfanul şi văduva se bucurau de o anumită protecţie, dar nu în aceeaşi măsură ca în Legea lui Moşe. Codul lui Hammurabi prevedea pedeapsa cu moartea pentru cel care adăpostea un sclav fugar. În Legea lui Moşe, într-o situaţie similară, cel ce adăpostea un sclav nu era pedepsit: "Să nu dai pe rob în mîinile stăpînului său cînd acela a fugit de la stăpînul său la tine" (Deuteronomul, XXIII, 15).

RELIGIA POPOARELOR CANAANULUI

Pe teritoriul Israelului prebiblic locuiau populații semite denumite generic în Biblie canaanite, constituite din aramei, ammoniți, moaviți, filisteni etc. Aceste seminții locuiau și în spațiul Siriei antice. Prezentarea istoriei religiei acestor seminții este un lucru dificil din pricina amestecului lor.

Zeul principal al spațiului geografic din Siria antică era Baal, nume care la origine însemna "stăpîn". Și în ebraica modernă termenul "baal" are semnificația de "stăpîn". Cuvîntul Baal îl întîlnim în Vechiul Testament cu semnificația generică de zeu. Însă Baal este prin excelență zeul furtunii, al fulgerului și al ploii. Arameii au răspîndit atît de mult cultul acestui zeu, încît el este prezentat în cartea lui Moșe ca o mare primejdie pentru religia mozaică. La canaaniți și fenicieni preotul purta numele de "kohen", iar la aramei de "komer". Funcțiile sacerdotale le dețineau anumite familii, ca și la evrei. Cultul era efectuat și de preotese. La fenicieni, aramei, canaaniți ofrandele constau din mîncare, băutură și tămîie. Se jertfeau și animale despre care credincioșii erau convinși că le consumă zeii. Se practicau și jertfe omenești. Prostituția sacră care se practica aruncă o umbră asupra acestor popoare.

RELIGIA GRECILOR

Grecii, ca și alte popoare din antichitate, **se închinau la mai mulți zei.**

Ceea ce caracterizează religia grecilor este **antropomorfismul**, adică, reprezentarea zeilor sub înfățișare omenească.

Grecii și-i închipuiau pe zei aidoma oamenilor: că mănîncă, beau, dorm, petrec, se căsătoresc, dar sînt mult mai puternici, mai mari, mai frumoși și, îndeosebi, nemuritori. Grecii credeau că în vinele zeilor curge o substanță misterioasă care îi face nemuritori. Reședința lor și-o închipuiau pe muntele Olimp, munte înalt cu vîrful veșnic acoperit de ceață și nori. Zeii locuiau în palate somptuoase în care stăteau pe tronuri de aur. Viața zeilor se desfășura la fel ca a oamenilor, dar lipsită de necazuri și chiar dacă apăreau unele nenorociri în lumea zeilor, ele se

terminau întotdeauna cu bine. Trebuie menţionat că în lumea zeilor se întîmplau frecvent lucruri deplorabile - certuri, intrigi, gelozie, răzbunări, trădări, duşmănii, abateri de la îndatoririle conjugale. Lui Zeus - părintele zeilor, i se atribuie o serie de aventuri amoroase. Săvîrşind păcate apropiate de cele omeneşti, zeii sînt discreditaţi în ochii credincioşilor. Morala scăzută a zeilor constituie un exemplu negativ pentru popor. Deşi zeii puteau face lucruri imposibile pentru muritori, puterea lor era totuşi limitată şi, cu toate că ei erau cei care distribuiau Binele şi Răul, destinul se arăta de multe ori mai puternic decît ei înşişi. Chiar părintele zeilor, Zeus, se supune destinului şi nu-şi poate salva de la moarte pe prietenul său, Hector. Grecii îşi închipuiau că destinul este o putere ascunsă care îi constrînge nu numai pe oameni, ci şi pe zei. Soarta omului este prestabilită şi se desfăşoară după o ordine imuabilă.

Destinul face ordine chiar şi în comportamentul capricios al zeilor. Problema destinului n-a fost elucidată. Ea se pune şi în tragediile lui Eschil (525 - 456 î.e.a.), Sofocle (495 - 405 î.e.a.) şi Euripide (480 - 406 î.e.a.). În epoca elenistică problema destinului e plină de contradicţii. Astfel, Aristotel (384 - 322 î.e.a.), cel mai mare filozof al antichităţii, arată că Zeus poartă în sine destinul, în timp ce filozofii stoici susţin că Zeus şi destinul sînt două puteri gemene.

Oamenii de jos sînt dispreţuiţi de către zei. Deosebirile de rang social sînt considerate în poemele homerice ca o stare naturală. Omul de rînd care încearcă să pătrundă în lumea nobililor provoacă indignarea zeilor. Poporul, oamenii de jos sînt dispreţuiţi chiar şi de zei.

După părerea grecilor, fiecare eveniment important era condus şi reprezentat de un zeu. Zeii erau consideraţi stăpîni şi conducători supremi ai lumii.

Principalii zei ai grecilor: Zeus era zeul suprem, părintele zeilor şi al oamenilor, era socotit zeul tunetului şi al fulgerului. Soţia lui era Hera, personificarea feminină a cerului şi zeiţa căsătoriilor. Mările erau stăpînite de Poseidon, fratele lui Zeus, care purta în mînă o furcă cu trei coarne, numită trident. Hefaistos era zeul focului, iar Afrodita, care s-a născut din spuma mării, era considerată zeiţa frumuseţii şi a iubirii senzuale, la fel ca zeiţa Ştar a Babilonului. Artemis era considerată zeiţa fecundităţii şi a castităţii. Hermes era considerat zeul vîntului. Zeus a făcut din Hermes şi curierul zeilor, care-i ducea veştile cu iuţeala vîntului. Hermes, înainte de toate, era socotit zeul comerţului. Apollo - nume care înseamnă "strălucitor" - era zeul luminii, al poeziei. Atena era zeiţa înţelepciunii. Ea conducea adunările din agora (piaţă publică). Atena proteja artele, meseriile. Şi războiul avea zeul său, pe Ares, iar vinul, atît de preţuit în Grecia, avea drept zeu pe Dionisos.

Pe lîngă zei, grecii cultivau nimfele, divinităţi graţioase ale

pădurilor, izvoarelor şi fluviilor.

Grecii susţineau că în lume există eroi (semizei), care ar fi înzestraţi cu o putere extraordinară sau cu o mare înţelepciune. Despre isprăvile eroilor ne relatează numeroase mituri. Un astfel de mit este cel despre Prometeu, care a furat focul de la Zeus şi l-a dăruit oamenilor, învăţîndu-i cum să-l folosească. Pentru fapta lui îndrăzneaţă Zeus l-a pedepsit, poruncind să fie legat în lanţuri de o stîncă din Caucaz şi un vultur să-i mănînce zilnic ficatul, care-i creştea la loc în timpul nopţii. Mitul prometeic a generat o întreagă literatură, Prometeu devenind simbolul eroului care se sacrifică pentru binele omenirii.

În cinstea zeilor grecii au ridicat altare, temple şi au organizat mari serbări religioase.

Preoţii nu formau o castă aparte, ca la alte popoare din antichitate. La greci cultul putea fi îndeplinit de orice cetăţean, dar pe un termen limitat şi numai rareori pe viaţă. Şi femeile puteau îndeplini oficiul preoţesc, dar, de regulă, în templele zeităţilor feminine.

Ca sacrificii se aduceau oi, capre, vaci, porci, dar numai animale care nu erau de trebuinţă. Se aduceau şi sacrificii omeneşti, însă numai din rîndurile răufăcătorilor sortiţi să fie executaţi.

Prezicerile au avut o mare importanţă pentru poporul grec. Ele se făceau fie pe baza inspiraţiei zeilor, fie prin semne exterioare. În primul caz este vorba de oracole. Cel mai vestit era oracolul lui Apollo de la Delfi, unde o preoteasă, Pythia, în stare de extaz, dădea răspunsuri stînd aşezată pe un scaun deasupra unei crăpături în stîncă.

Pe frontispiciul templului închinat lui Apollo erau scrise maximele: "Cunoaşte-te pe tine însuţi" şi "Păstrează măsura" care redau esenţa cugetării filozofice din Grecia antică.

RELIGIA EVREILOR ŞI MENTALITATEA LOR

În antichitate popoarele au adorat forţele naturii, Cerul, Pămîntul etc., personificîndu-le în zei.

Religia mozaică a marcat un moment de cotitură în istoria doctrinelor religioase, deoarece a constituit **prima religie** prin excelenţă **monoteistă**. În timp ce toate religiile popoarelor antice erau politeiste, religia evreilor s-a distins de la început prin credinţa într-un Dumnezeu unic, Creator al Cerului şi al Pămîntului, care urmăreşte, prin poporul său ales, ridicarea oamenilor pe cele mai înalte trepte ale desăvîrşirii morale. În "Geneza" - prima carte a Vechiului Testament - istoria lumii nu apare

ca o ordine prestabilită sau predeterminată ca la alte religii, ci ca o istorie făurită prin efortul comun şi prin acţiunea oamenilor chemaţi să-şi aducă contribuţia la desăvîrşirea lumii. În versetele de mai jos constatăm o revoluţie în concepţia oamenilor antici: "În vechime Tu ai creat Pămîntul / Şi Cerurile sînt opera mîinilor Tale! / Şi ele pier şi Tu rămîi." (**Psalmi**, 102, 26-28); ..."Şi Dumnezeu s-a odihnit după tot lucrul său pe care l-a creat spre a fi reprodus" (**Geneza**, II, 2-3). În traducere liberă ar fi: "Dumnezeu a creat lumea pentru a fi desăvîrşită de către om".

Se proclamă pentru prima dată în istoria doctrinelor religioase o concepţie nouă potrivit căreia întreaga ordine cosmică este creaţia unui Dumnezeu unic. Din cele prezentate reiese că doctrina mozaică nu îndeamnă la pasivitate, la inacţivitate ci, dimpotrivă, presupune o activitate creatoare continuă a omului. Nici un popor din antichitate n-a dat o astfel de interpretare istoriei şi nu a atribuit omului o astfel de menire şi o astfel de valoare cum a făcut-o, în zorile istoriei, poporul evreu. Afirmaţia că Dumnezeu este unic nu poate avea altă semnificaţie decît aceea a unităţii universale. Monoteismul presupune o omenire unitară, o închegare a tuturor raselor şi popoarelor în credinţa unui destin comun. "Nu avem noi cu toţii un singur părinte? Nu ne-a creat pe toţi un singur Dumnezeu?" (**Malachi**, II, 10). Există în cartea "Exodul" un pasaj celebru numit **Decalog** care ilustrează în chipul cel mai elocvent trăsăturile definitorii ale monoteismului şi moralei iudaice:

"Eu sînt Domnul Dumnezeul tău, care te-a scos din pămîntul Egiptului şi din casa robiei.

Să nu ai alţi dumnezei afară de Mine, să nu-ţi faci chip cioplit şi cu nici un fel de asemănare a nici unui lucru din cîte sînt în Cer, sus, şi din cîte sînt pe Pămînt, jos, şi din cîte sînt în apele de sub Pămînt!

Să nu te închini lor, nici să le slujeşti!

Să nu iei numele Domnului Dumnezeului tău în deşert, că nu va lăsa Domnul nepedepsit pe cel ce ia în deşert numele Lui!

Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta!

Să nu ucizi!

Să nu fii desfrînat!

Să nu furi!

Să nu mărturiseşti strîmb, împotriva aproapelui tău!

Să nu doreşti casa aproapelui tău; să nu doreşti femeia aproapelui tău, nici ogorul lui, nici sluga lui, nici slujnica lui, nici boul lui, nici asinul lui şi nici una din dobitoacele lui şi nimic din cîte are aproapele tău!" (Ieşirea, XX)

Decalogul cuprinde învăţătura cu privire la monoteismul pur - credinţa într-un Dumnezeu unic. Prin această dogmă fundamentală se deosebeşte religia mozaică de toate religiile din antichitate. Au existat la

egipteni, la asiro-babiloneeni, la greci etc. unele încercări de sistematizare, de unificare a zeităţilor. Dar monoteismul autentic nu apare decît la poporul evreu. Concepţia monoteistă este incomparabil superioară celorlalte religii din antichitate. Decalogul - lege permanentă - cuprinde principalele principii morale cu valoare universală. În el sînt condamnate sever omorul, furtul, mărturia falsă, minciuna, actele de violenţă şi chiar rîvnirea la bunurile altuia. Decalogul rămîne temeiul oricărei constituţii umane. Este semnificativ faptul că partea din Biblie care conţine Decalogul nu poartă numele legiuitorului - Moşe - ci pe cel al Marelui Preot midianit Itro. În acest mod a înţeles poporul evreu să-şi onoreze prietenii neevrei. Hasidei Umot Ha-Olam ("Drepţi ai popoarelor") a devenit titlul de onoare pe care evreii îl conferă prietenilor lor neevrei. Astfel, cei care în timpul celui de al doilea război mondial au salvat evrei de urgia nazistă primesc acest titlu conferit de Jad Wa-Şeim (instituţie pentru imortalizarea holocaustului şi a eroismului).

În timp ce sacrificiile omeneşti constituiau aproape în toate religiile politeiste o parte a ritualului cultului, în religia mozaică Decalogul proclamă viaţa sacră şi, în consecinţă, nu se poate invoca nici un motiv pentru a o sacrifica.

În timp ce în cadrul religiilor politeiste desfrîul, prostituţia sacră erau practicate pe scară largă, religia mozaică condamnă aspru asemenea manifestări degradante pentru specia umană. Morala scăzută a oamenilor din antichitate era indisolubil legată de concepţia lor asupra divinităţii. Politeismul întreţinea dezbinarea, vrăjmăşia şi ura. Zeii aveau caractere similare cu cele ale oamenilor: erau animaţi de sentimente de ură şi iubire, de antipatie şi simpatie. În consiliul zeilor, la greci, cearta era frecventă, aşadar duşmănia şi ura erau inevitabile.

Se ştie, într-adevăr, că oamenii i-au făcut pe zei după chipul şi asemănarea lor, dar aceşti idoli odată creaţi au devenit modele pentru ei, influenţîndu-le conduita. În felul acesta omul a devenit la fel de vicios ca şi modelele pe care le venera. În acest context proclamarea de către Israel a unui Dumnezeu unic şi etern, a unui Dumnezeu sfînt care reclamă de la oameni sfinţenie, a unui Dumnezeu drept care pedepseşte răul şi răsplăteşte binele, a unui Dumnezeu puternic şi sublim, dar omniprezent, care intervine în viaţa oamenilor, se interesează de cei smeriţi şi asupriţi, un Dumnezeu îndurător şi ocrotitor care înconjoară cu dragostea sa întreaga omenire reprezintă tot ce a putut fi mai înalt în gîndirea religioasă din antichitate.

Idealul religios al omului este de a cunoaşte şi respecta Legea (Tora), de a-i urma principiile, de a se comporta în conformitate cu învăţătura lui Moşe. După cum arată profetul Miheia (6,8): "Ţi s-a arătat, omule, ceea ce este bun şi ceea ce Dumnezeu cere de la tine: dreptate,

Moşe spărgînd Tablele Legii

iubire şi milostivire şi cu smerenie să mergi înaintea Domnului Dumnezeului tău".

Religia mozaică interzice orice fel de ură, de prigonire, de invidie, de răutate împotriva oricărui om indiferent de apartenenţa lui socială sau religioasă. "Iubeşte pe aproapele tău ca pe tine însuţi" - reprezintă un principiu fundamental al religiei mozaice. Marele învăţat Hilel a formulat dictonul: "Ce ţie nu-ţi place altuia nu face". În ceea ce priveşte morala familiei, prescripţiile biblice prevăd sfinţenia căsătoriei. Femeile sînt ocrotite iar copii sînt educaţi în spiritul fricii de Dumnezeu şi al respectării religiilor morale. Pe trei lucruri se întemeiază lumea: pe adevăr, pe dreptate şi pe pace (**Pirke Avot**, I, 18).

Judecătorilor li se cere aplicarea dreaptă a legilor fără părtinire atît pentru fraţi, cît şi pentru străini. Camăta este interzisă, iar haina luată ca zălog de la sărac trebuie înapoiată pînă la asfinţitul soarelui, căci "în ce va dormi el?" (Ieşirea, XXII, 25-27). Se bucură de o ocrotire deosebită văduva, orfanul şi omul sărac. Marele filozof german Hegel a făcut distincţie netă între legalitatea ce derivă din lege şi moralitatea călăuzită de judecătorul lăuntric, al conştiinţei omeneşti. Pentru marele jurist Bentham raportul dintre drept şi morală e constituit din două cercuri concentrice. Morala are o sferă de cuprindere mai largă decît aceea a dreptului. În interiorul sferei mai largi, a moralei, este inclusă sfera mai restrînsă, a dreptului. Pentru profeţii Bibliei sfera moralei şi cea a dreptului coincid.

Profetismul ebraic este un fenomen unic în istoria credinţelor religioase ale omenirii. El reprezintă cea mai înaltă treaptă a relevaţiei vechi-testamentare. Ideea de Dumnezeu este dezvoltată de profeţi, ei punînd accentul pe universalism. Profeţii evrei insistă pe morala înaltă, pe înfăptuirea binelui, pe echitatea socială, pe pacea universală. Ei au fost primii în istoria doctrinelor politice care au elaborat şi formulat principiul politicii fundamentate pe morală. Învăţătura profeţilor pune accentul pe căutarea lui Dumnezeu, ceea ce în viziunea lor înseamnă a căuta Binele, Dreptatea, Omenia.

Într-o lume a războaielor, a crimei, a desfrîului, a nedreptăţii, a imoralităţii profeţii evrei au propovăduit pacea, dreptatea, milostenia, moralitatea înaltă, dragostea faţă de Dumnezeu şi faţă de oameni. Într-o lume fără sens ei au descoperit semnificaţia istoriei ca epifanie a lui Dumnezeu.

În studiile sale filozofice prof. H.Wald arată că dimensiunea fundamentală a mentalităţii iudaice este temporalitatea. În religia evreilor eternul se manifestă prin evenimente istorice, nu prin imagini spaţiale. Singura spaţializare îngăduită este scrierea, deoarece este mijlocul cel mai condensat de reproducere a realului, mijlocul cel mai apropiat de gîndirea

imaterială.

Împinşi mereu de ideea de timp, de izgonirea din spaţiu, de interdicţia de a-şi face "chip cioplit" evreii au trăit mai mult în timp decît în spaţiu şi, în consecinţă, ei au avut mai mult parte de istorie decît de geografie, trăind mai mult în viitor decît în prezent. Cînd, în anul 70, legiunile romane conduse de Titus au distrus Ierusalimul şi au incendiat Templul lui Solomon, evreii şi-au creat "Ierusalimul din Ceruri" (Ieruşalaim Şel Mala), trăind mai mult în viitor decît în prezent. Interdicţia de a ucide i-a făcut pe evrei să-şi cultive mai mult agresivitatea spirituală prin polemică, prin critici decît agresivitatea fizică prin cuţit sau sabie. Pentru evrei ideile au fost armele de luptă: "Vocea, este vocea lui Iaakov, iar mîinile sînt mîinile lui Eisaf" - (Hakol Kol Iakov Haiadaim iedei Eisaf) (Facerea, XXVII, 22). În scrierile iudaice se afirmă că, atîta timp cît în sinagogi va răsuna glasul lui Iaakov, mîinile lui Eisaf vor fi neputincioase.

IMPORTANȚA CUNOAȘTERII ISTORIEI POPORULUI EVREU

Istoria relatează evenimentele din trecut, faptele săvîrșite de înaintași, reliefînd momentele care au exercitat o înrîurire deosebită asupra vieții oamenilor, a mentalității și acțiunilor lor. Comoara de experiență acumulată de-a lungul mileniilor și înnobilată succesiv de contribuția fiecărei generații contribuie la îmbogățirea activității prezente și la configurarea celei viitoare. Istoria cu ale ei concluzii și sentințe ajută mersul înainte al popoarelor pe calea civilizației, pentru pacea și propășirea întregii umanități. A nu ne cunoaște istoria echivalează nu doar cu a nu ne cunoaște strămoșii, ci și cu a nu ne cunoaște părinții.

Dată fiind bogăția de învățăminte și de idei morale pe care le cuprinde, funcția formativă a istoriei a fost recunoscută încă din antichitate. Luminarea trecutului se impune ca o condiție a formării personalității umane, dar și a conștiinței noastre naționale, a sentimentului apartenenței noastre la Am Israel. Actualizarea itinerarului parcurs ne îngăduie să preîntîmpinăm repetarea erorilor comise de generațiile anterioare, ne cheamă să purtăm mai departe "lada sfîntă", cum numește Haim Nahman Bialik istoria, pe făgașul plin de meandre al existenței evreiești.

Înzestrați cu un înalt simț al istoriei, evreii nu își cercetează doar trecutul, ca toți ceilalți, ci îl și trăiesc. Peripețiile dramaticului lor destin se încarcă atît de pregnant cu valori simbolice, proiecția trecutului asupra prezentului este atît de intensă, încît istoria pentru ei nu poate fi decît o ipoteză a actualității. "Istoria israeliților - nota Chateaubriand - nu este numai istoria vechilor timpuri, ci înfățișează și pe aceea a timpurilor moderne." Cîtă dreptate cuprinde această aserțiune se poate vedea fie chiar și numai din porunca biblică potrivit căreia capul familiei este dator să nareze, an de an, copiilor săi epopeea ieșirii din Egipt, ca și cum el însuși ar fi fost participant direct la exod!

Prin natura sa istoria cuprinde un material imens, prezintă o mare varietate de date, fapte, evenimente. Nu în memorarea lor rezidă însă necesitatea studierii istoriei, ci în desprinderea firului diriguitor, a sensului evoluției, a devenirii istorice a poporului nostru. Prin aceasta istoria, știință a adevărului convertit în faptă, sinteză a experienței de viață a unor colectivități umane dispersate adesea în timp și spațiu, își potențează în și mai mare măsură capacitatea cognitivă.

Istoria noastră este opera poporului înfăptuită cu efort şi grele sacrificii de-a lungul celor patru milenii de cînd ne-am născut. Toate măreţele fapte ale istoriei sînt tot atîtea strădanii, jertfe, înfrîngeri, dar şi victorii, expresia unei extraordinare vitalităţi generate de convingerea nestrămutată în misiunea noastră istorică, a unei capacităţi nemaiîntîlnite de a răzbate în pofida tuturor vicisitudinilor, de a rezista intoleranţei, terorii, genocidului şi, în final, de a supravieţui. Chiar dacă istoria, de atîtea ori tragică, a poporului evreu, a fost un ocean de lacrimi şi sînge, în mijlocul acestuia a crescut totdeauna o floare de o frumuseţe unică - speranţa. Departe de a fi o simplă manifestare a unei stări afective lăuntrice, ea se întemeia pe anumite constante ale procesului istoric care o înălţau la rangul de certitudine. Altfel cum s-ar putea explica faptul că toate neamurile antice vecine, de mai aproape sau mai departe, au dispărut de pe arena istoriei, nefăcînd faţă urgiilor? Unde sînt astăzi asirienii şi babiloneenii, mezii şi parţii, arameii, moaviţii, midianiţii, hicsoşii, fenicienii şi multe popoare care la timpul lor erau considerate puteri? Chiar şi vechii egipteni sau elinii antici au dispărut. Poporul egiptean de astăzi nu are nimic comun cu Imperiul Egiptean de altădată, la fel şi grecii.

Numai poporul evreu îşi continuă o existenţă neîntreruptă din cele mai vechi timpuri pînă astăzi, în pofida mileniilor de împrăştiere şi pribegie. "Poporul evreu merită consideraţie nu numai pentru vechimea lui, ci şi pentru că este singurul care şi-a menţinut existenţa de la începuturi şi pînă azi... istoria evreilor cuprinde prin durata ei istoria noastră, a tuturor" - observa Pascal. Cauzele acestui fenomen rezidă în însuşi specificul istoriei noastre încă de la începuturi.

Primul nucleu din care a pornit dezvoltarea neamului, familia Patriarhului Avraham, se naşte odată cu conştiinţa existenţei unui singur Dumnezeu care a creat tot ce se vede şi care este mai presus de lumea fizică ce ne înconjoară.

Dezvoltarea istorică a neamului a rămas strîns legată de conştiinţa naţional-religioasă care a dat naştere fenomenului unic de sinteză între religie şi naţiune şi a cărei identitate se păstrează de-a lungul veacurilor. Nu numai poporul aparţine religiei mozaice, dar şi religia aparţine poporului evreu şi nu numai lui, încît orice încercare de separare s-a dovedit a fi artificială. Aceasta pentru că, precum afirma marele istoric S. Dubnov, Israelul reprezintă o "naţiune spirituală": "În Israel s-a înveder at o tendinţă spirituală neasemuită - de a crea un popor după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, al idealului suprem". Pornind de aici, se poate înţelege de ce criteriile ce se aplică îndeobşte pentru a identifica o naţiune nu se potrivesc întotdeauna evreilor, după cum aceasta constituie explicaţia plauzibilă a permanenţei evreilor ca naţiune care n-a dispărut

în urma supliciilor, unice în felul lor, pe care le-au îndurat, fiind singurul neam împotriva căruia s-a recurs la tot ce era mai diabolic pentru a-l extermina.

"Întreaga civilizaţie modernă - afirmă celebrul istoric Guizot - derivă esenţialmente de la evrei şi greci. Grecii au format elementul uman şi intelectual; evreii - elementul divin şi moral. Şi în aceste origini partea evreilor este, dacă nu cea mai strălucitoare, atunci cea mai înaltă şi mai scump plătită" (Meditations sur l'éssense de la réligion chrétienne, Paris, 1964, pag. 227).

Spre deosebire de alte popoare şi de alte religii, practica religioasă la evrei nu priveşte numai clerul, ci obligă, personal, pe fiecare individ. E destul să amintim că în cele trei rugăciuni zilnice pe care le rosteşte evreul credincios, amintirea Ţării Sfinte şi ruga de repatriere s-au repetat timp de două mii de ani fără întrerupere, ca să înţelegem influenţa psihologică a credinţei atît asupra individului, cît şi asupra comunităţii. Mai ales că această amintire se repetă şi la fiecare gustare, nemaipomenind de sărbătorile naţionale şi religioase, sau de serbările familiale. Care popor din lume a demonstrat o asemenea perseverenţă?

Izvoare. De unde ştim ce s-a petrecut acum cîteva milenii în urmă? Informaţiile despre viaţa oamenilor din trecut le aflăm din izvoarele istorice, care sînt de două feluri:

- izvoare reprezentate prin obiecte, aşezări, locuinţe, morminte, unelte, arme ş.a., scoase adesea la iveală prin săpături, numite izvoare nescrise;

- izvoare reprezentate prin inscripţii pe piatră, pe cărămidă şi morminte, prin documente şi cronici, numite izvoare scrise.

Un izvor scris de o valoare inestimabilă nu numai pentru poporul evreu, ci pentru toate popoarele lumii este Biblia. Descriind evenimentele petrecute cu milenii în urmă, ea reprezintă o sursă unică în felul ei, pe care nu o mai găsim la alte popoare din antichitate, servind totodată şi drept cod de legi, şi drept tratat de obiceiuri şi tradiţii şi care i-a întovărăşit pe evrei în toate peregrinările lor, oricît de departe au fost de ţara lor. Toate aceste legi, reguli de conduită, tradiţii, obiceiuri sînt strîns legate de Ereţ Israel, de anotimpurile, de flora, de fauna Ţării Sfinte, de istoria acesteia, ţinînd trează conştiinţa apartenenţei neamului la această patrie, care a reprezentat pentru poporul evreu Ţara Făgăduinţei atît în sens material, cît şi spiritual.

Aşadar, prin ce am trecut din zorii istoriei pînă în zilele noastre? Care e aportul nostru la istoria umanităţii? Ce am învăţat în lungul răstimp de cînd ne-am făcut apariţia în arena istoriei? - iată întrebări la care vom încerca să dăm răspuns în cele ce urmează.

ISTORIA UNIVERSALĂ A POPORULUI EVREU

PATRIARHII, ȚARA DE RĂSĂRIT ȘI FIII LUI ȘEM
(1930 - 1640 î.e.a.)

Înainte cu mii de ani, în regiunile Asiei, învecinate cu Marea Mediterană, au stăpînit neamuri care după originea şi limba lor erau dintre fiii lui Şem. Din largile stepe ale Arabiei au plecat fiii lui Şem către Aram Naharaim (Mesopotamia), care se întindea între rîurile Hidekel şi Prat (Tigru şi Eufrat). Acolo au apărut primele două regate ale Orientului: Bavel şi Asur (Babilonul şi Asiria).

Din Mesopotamia fiii lui Şem au pătruns în ţările învecinate Mării Mediterane. O parte s-au stabilit în Aram (Siria) şi o parte în Canaan. O altă parte din triburile fiilor lui Şem, care erau nomazi, au călătorit departe pînă la ţărmurile Mării Mediterane, ajungînd în Egipt, care era al treilea mare regat din Răsărit. În Egiptul de jos şi în cel de sus au stăpînit fiii lui Şem sub numele de "hicsim" ("hicsoşi" - regi păstori) timp de patru sute de ani, ca locuitori stabili ai ţării.

Printre fiii lui Şem (semiţi) au existat semiţi nomazi care se ocupau de păscutul turmelor lor în împrejurimile oraşelor şi îşi strămutau corturile din loc în loc. Şi, în timp ce semiţii sedentari s-au amestecat şi cu alte popoare, cei din triburile care trăiau izolate şi-au păstrat puritatea originii. Semiţilor acestora puri le aparţinea şi familia ivrimilor (evreii). Strămoşii acestei familii au stat la început în Ur Kasdim (Babilon), de unde au plecat înspre nord, stabilindu-se în Aram, pînă la venirea lor în Canaan. Acolo li s-a spus acestor străini "ivrim", de la verbul "avor" - "a trece", căci au venit de dincolo de rîul Prat (Eufrat). În fruntea ivrimilor a stat cel mai bătrîn din familie, Avraham, părintele tribului evreilor.

AVRAHAM, STRĂMOȘUL EVREILOR

Terah, tatăl lui Avraham, a locuit în Ur Kasdim. Cînd locul a devenit strîmt acolo, şi-a luat familia şi a pornit spre Canaan, ajungînd pînă la Haran, teritoriu al arameilor. În Haran neamului lui Terah îi mergea bine. Terah se ocupa de comerţ, iar fiilor săi le-a încredinţat paza turmelor care păşteau pe luncile din împrejurimi. Era o regiune deosebit de

fertilă şi bună pentru oamenii harnici. Orăşelul, plin de căsuţe cu acoperiş în formă de cupolă, strălucind în soare, de o albeaţă orbitoare, se afla aşezat printre dealuri înverzite. Zi şi noapte susurau pîrîuri ce aduceau prospeţime, iar luncile şi dealurile erau încărcate cu toate florile pămîntului.

Păzind turma încredinţată, Avraham şi-a petrecut nu o dată nopţile în jurul focului, în mijlocul păstorilor săi. Nopţile fiind răcoroase, pline de o linişte binefăcătoare, îmbiau la meditaţie. Ore întregi îşi plimba Avraham privirea după stele sclipitoare, le urmărea drumul în spaţiul asemănător unui baldachin negru, înţelegînd din ce în ce mai adînc imensitatea lumii, maiestatea, frumuseţea şi armonia ei. În inima lui începu să se strecoare o îndoială! Credinţa în Zeul lumii se destrăma din ce în ce mai mult. Pînă într-o zi, cînd l-a străfulgerat ideea că adevăratul Creator al lumii, al soarelui, lunii şi stelelor poate fi numai un singur zeu puternic, omniprezent, nevăzut, blînd, dar şi neînduplecat la mînie. Avraham nici măcar nu-şi ascundea presimţirea, ci o rostea deschis în oraş. În jurul reformatorului religiei a început să se strîngă un grup de oameni credincioşi şi devotaţi. În rîndul adepţilor noii zeităţi a trecut şi soţia sa, Sara, nepotul Lot şi slugile apropiate, cărora le-a fost întotdeauna un stăpîn bun. Locuitorii Haranului, adoratori ai zeului Sin, s-au îndepărtat de Avraham ca de un eretic. Mica dar solidara comunitate a noii religii, înconjurată de un zid de aversiune, a început să-şi trăiască viaţa sa proprie, întemeiată pe un cod moral sever şi pe reîntoarcerea la simplitatea străbunilor din perioada păstoritului nomad.

Terah şi fiul său Nahor nu şi-au precupeţit mustrările faţă de Avraham. Cu toate acestea, dată fiind şi strînsa coeziune familială din acele vremuri, atîta timp cît a trăit Terah, în casa lui nu s-a schimbat nimic. În familie stăpînea o armonie exemplară, membrii ei se ajutau în continuare în gospodărie. A venit însă ziua cînd Terah a părăsit această lume. Avea atunci, potrivit relatărilor Bibliei, două sute cincizeci de ani. Marea sa avere Avraham şi-a împărţit-o frăţeşte cu Nahor, familia divizîndu-se în două ramuri.

Pe Avraham nu-l mai lega de-acum nimic de oraşul în care cunoscuse atîtea umilinţe şi jigniri. Avea şaptezeci şi cinci de ani, dar cu toate acestea simţea o nouă chemare spre viaţa nomadă a străbunilor, spre viaţa petrecută în spaţii deschise, sub corturi negre din piei de capră. Acolo se simţea respiraţia largă a libertăţii şi a neîngrădirii, acolo putea să se închine în voie lui Dumnezeu şi să-i ofere jertfe arse pe altarele din gresie, acolo putea să cultive în oamenii săi obiceiuri curate şi să-i păzească de orice fel de ispite ale vieţii din cetate. Ca să deosebească epoca păgînă de cea monoteistă Avraham, care iniţial se numise Avram, şi-a adăugat numelui o literă din numele Dumnezeului unic

- litera ebraică "hei", care trebuia să simbolizeze că el e şeful tribului monoteist.

Fratele lui Avraham, Nahor, s-a statornicit cu familia în Aram şi s-a amestecat printre locuitorii ţării, iar Avraham i-a luat pe Sara, soţia sa, şi pe Lot, fiul lui Haran, fratele său, şi pe ceilalţi membri ai familiei sale şi a pornit spre ţara Canaan. În Tora se povesteşte că Dumnezeu i-a poruncit lui Avraham să meargă în ţara Canaan, spunîndu-i: "Pleacă din ţara şi locul naşterii tale şi din casa tatălui tău spre ţara ce ţi-o voi arăta şi te voi face acolo un popor mare" (Facerea, XII, 1-3). Comentînd conţinutul versetelor din "Facerea", Mircea Eliade reliefează caracterul special al chemării lui Avraham faţă de tot ce se poate întîlni în religiile Orientului antic din mileniul al II-lea î.e.a. Este vorba de "mesajul personal al lui Dumnezeu" şi urmările acestui mesaj. Fără să fie invocat în prealabil, Dumnezeu se relevează unei fiinţe omeneşti, îi face o serie de cereri urmate de făgăduieli uluitoare. (**Istoria credinţelor şi ideilor religioase**, Bucureşti, 1981, p.180).

Evreii s-au ocupat în Canaan cu creşterea oilor şi vitelor. Ei rătăceau prin ţară şi îşi mutau corturile dintr-un loc într-altul. Cînd teritoriul devenea neîndestulător pentru toţi membrii tribului, se despărţeau unul de celălalt şi fiecare familie îşi alegea un alt loc. Aşa s-a despărţit casa lui Lot de cea a lui Avraham, unchiul său, din cauza certurilor dintre păstorii marilor lor turme, căci locul devenise neîncăpător pentru păşunatul oilor şi vitelor lor. Lot şi-a ales depresiunea Mării Moarte pentru el şi turmele sale şi a urcat pînă la Sdom, iar Avraham şi-a stabilit corturile lîngă Hevron, în Elonei Mamre (Stejarii din Mamre). Acolo a făcut un legămînt de pace cu conducătorii ammoniţilor, stăpînii regiunii.

Fiind odată o mare foamete în Ereţ Canaan, a coborît Avraham cu familia sa în Egipt. Cînd s-a întors în Ereţ Canaan, a purtat un război împotriva triburilor kasdimilor (chaldeenilor) din Babilon.

Regele din Sodoma (în ebraică - "Sdom") şi regii a încă patru oraşe canaanite de pe malurile Mării Moarte, supuşi regilor din Şinar şi Eilam, au pornit o răscoală. Regii din Şinar şi Eilam s-au năpustit asupra răsculaţilor, i-au jefuit pe locuitorii din Sodoma şi din oraşele din depresiunea Mării Moarte şi l-au luat în robie pe Lot, confiscîndu-i averea. Cînd a aflat ce se întîmplase cu Lot, Avraham şi-a ales dintre slugile sale trei sute de oameni şi a pornit în urmărirea regilor din Şinar şi Eilam. I-a ajuns în partea stîngă a Damascului şi i-a bătut, luînd înapoi pe cei robiţi şi averea lor; şi n-a vrut să ia pradă de război, pentru ca regele din Sodoma să nu poată spune: "Eu l-am îmbogăţit pe Avraham".

După un timp, Sodoma a fost distrusă împreună cu celelalte oraşe ale depresiunii de un cutremur cu foc şi pucioasă. Lot s-a stabilit într-o peşteră şi acolo fiicele sale au născut doi fii, pe Moav şi pe Ammon.

IŢHAK

Hagar, slujnica Sarei, i-a născut lui Avraham pe Işmael şi Sara i l-a născut pe Iţhak. Şi l-a circumcis Avraham pe Işmael şi pe Iţhak şi pe cei născuţi în casa sa. De atunci circumcizia constituie lege pentru evrei şi musulmani.

Iţhak a crescut în compania lui Işmael, fratele său. Sara nu a văzut cu ochi buni acest lucru şi i-a cerut lui Avraham să o gonească pe servitoarea sa şi pe fiul ei. Şi a părăsit Hagar casa lui Avraham, şi şi-a luat cu ea pîine şi un burduf cu apă, şi a peregrinat cu fiul ei prin pustiul Baer Şeva. Apa din burduf s-a terminat şi copilul era foarte însetat. Şi Hagar şi-a aruncat fiul sub un tufiş şi a stat în faţa lui şi a plîns. Deodată a văzut o fîntînă cu apă în depărtare şi a mers şi i-a dat de băut copilului. Şi a crescut Işmael, şi s-a stabilit în pustiul Paran, şi a devenit vînător cu arcul. Fiii lui Işmael, au locuit în pustiul Arav, în sudul ţării Canaan, şi s-au asociat cu locuitorii acelei ţări, devenind arabi. Işmael este socotit, într-un fel, părintele unuia dintre triburile arabe.

Şi a locuit Avraham în Grar, lîngă Hevron. El nu şi-a trădat Dumnezeul unic nici cînd a stat printre idolatri. În Tora se povesteşte că Dumnezeu l-a încercat pe Avraham şi i-a spus: "I-al pe fiul tău, pe singurul tău fiu pe care-l iubeşti, Iţhak, şi du-te către ţara Moria, şi adă-l acolo ca jertfă pe unul din munţi, pe care ţi-l voi spune". Şi s-a sculat Avraham dimineaţă în zori, şi a luat cu sine foc şi lemne şi pe Iţhak, fiul său, şi au plecat spre muntele Moria. Şi i-a spus Iţhak lui Avraham: "Tată, iată lemnele şi focul, dar unde este mielul pentru jertfă? Şi i-a spus Avraham: "Dumnezeu va arăta mielul pentru jertfă, fiule" (Facerea, XXII,7-8).

A treia zi au ajuns la muntele Moria. Avraham a construit acolo un altar, a aranjat pe el lemnele şi focul, l-a legat pe Iţhak de mîini şi de picioare şi l-a aşezat pe altar. Şi cînd Avraham a ridicat mîna să ia cuţitul de sacrificiu pentru a-l tăia pe fiul său, a strigat către el îngerul lui Dumnezeu: "Avraham, Avraham! Să nu faci nimic copilului; acum ştiu că te temi de Dumnezeu şi pentru că nu ai cruţat nici pe fiul tău pentru mine, te voi binecuvînta ca urmaşii tăi să moştenească ţara Canaan" (Facerea, XXII,11-12).

Sara a murit la 127 de ani. Avraham a jelit-o şi a înmormîntat-o în Mearat Hamahpeila (Peştera dublă), pe care a cumpărat-o de la fiii lui Het. Cînd a îmbătrînit, Avraham a vrut ca Iţhak să-şi ia o soţie atîta timp cît el încă mai era în viaţă. L-a chemat pe Eliezer, bătrînul şi credinciosul

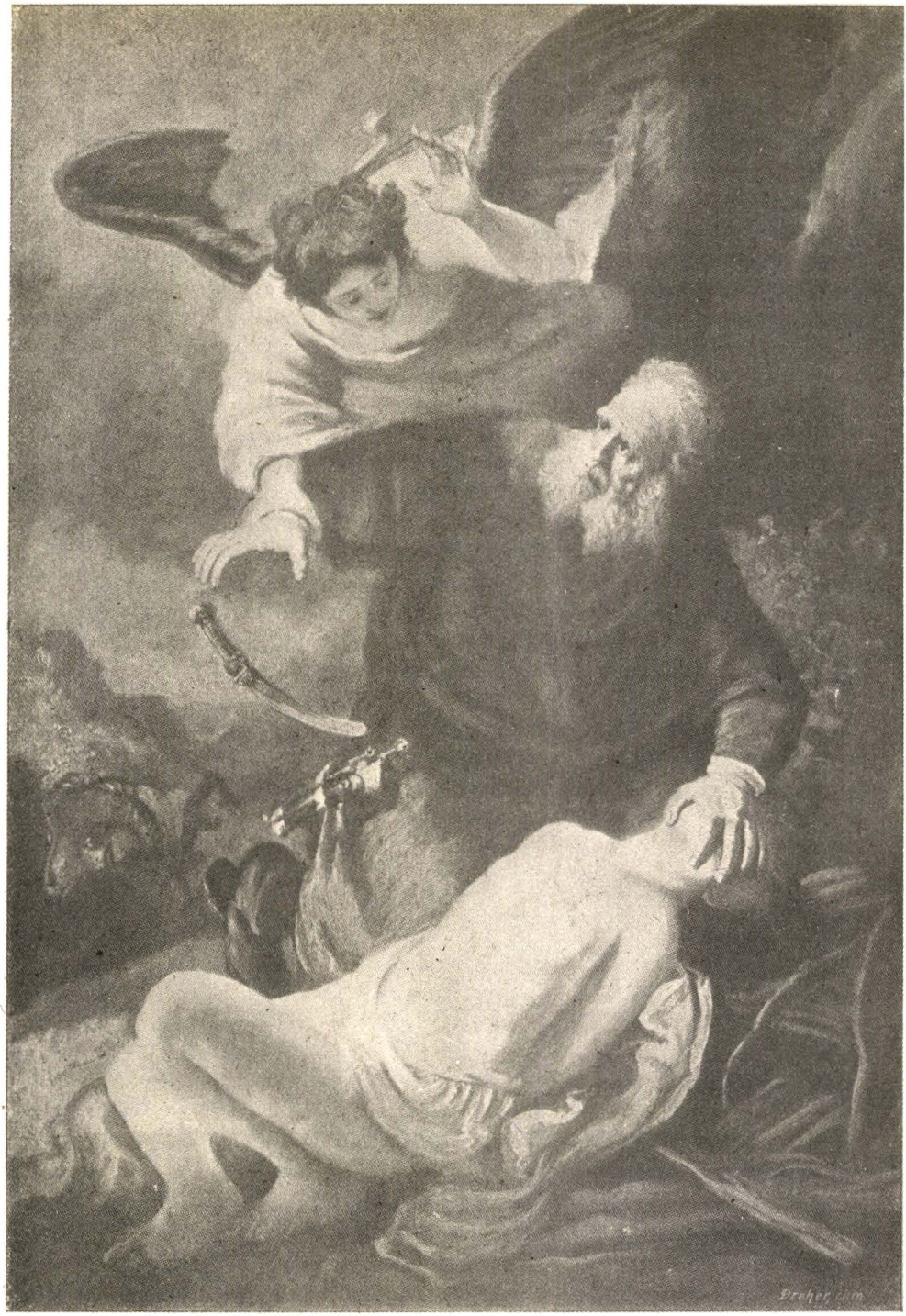

Sacrificarea lui Iţhak (Rembrandt)

casei sale, și l-a trimis în orașul său natal, Aram Naharaim, să ia de acolo o soție pentru Ițhak, căci nu voia să se încuscrească cu popoarele Canaanului. Și a luat Eliezer 10 cămile și bunuri ale stăpînului său asupra sa și a plecat la Aram Naharaim, loc în care stătea familia lui Nahor, fratele lui Avraham. Și a îngenunchiat Eliezer cămilele spre seară în afara orașului, lîngă o fîntînă, atunci cînd fetele din oraș ieșeau să scoată apă. El și-a pus ca semn ca fata căreia îi va cere apă și ea îi va da și va spune: "Voi scoate apă și pentru cămilele tale" - aceasta să fie soția lui Ițhak. Și iată că a ieșit din oraș o fată frumoasă cu un ulcior pe umăr. Ea a coborît la izvor, și-a umplut ulciorul și a urcat din nou. Eliezer a fugit înaintea ei și i-a spus: "Dă-mi, te rog, să beau puțină apă". Fata i-a dat să bea și i-a spus: "Voi scoate apă și pentru cămilele tale". Și a fugit din nou la izvor și a scos apă și a adăpat și cămilele. Și a întrebat-o Eliezer: "A cui fiică ești?". Și i-a răspuns fata: "Eu sînt Rivka, fiica lui Batuel, fiul lui Nahor". Eliezer i-a mulțumit lui Dumnezeu că i-a reușit călătoria și a mers cu fata la casa părinților ei, și a cerut-o Eliezer de la aceștia ca soție a fiului stăpînului său. Ei au consimțit cererii sale și au trimis-o pe Rivka cu Eliezer în țara Canaan și i-a devenit soție lui Ițhak.

FIII LUI IȚHAK

Și a murit Avraham în vîrstă de 175 de ani și l-au înmormîntat Ițhak și Ișmael în Mearat Hamahpeila, în locul în care a fost înmormîntată și Sara, soția lui.

După moartea tatălui său, Ițhak a devenit șeful familiei evreilor. Și el a locuit în Canaan și s-a ocupat cu creșterea vitelor, dar și cu munca pămîntului. Rivka i-a născut doi fii: pe Esav și pe Iaakov. Cînd au crescut, copiii s-au deosebit prin faptele lor: Esav era un om al cîmpiei care cunoștea vînătoarea, în timp ce Iaakov era păstor și locuia în cort.

Caracterizarea pe care o dau textele biblice acestor doi frați este o elocventă negare a teoriilor rasiale, a împărțirii oamenilor după sîngele care le curge în vine. Amîndoi sînt copiii acelorași părinți, sînt plămădiți în același pîntec, primesc aceeași educație și reprezintă, totuși, doi poli opuși. Esav reprezintă tipul ros de patimă și slăbiciuni, egoist, sîngeros, brutal, încrezător în sabia sa. El se reazimă pe sabie, pe forță, pe puterea pumnului, crezînd că prin aceasta se va impune.

Iaakov e omul integru, plin de virtuți, dînd ascultare legilor eticii.

Arma sa e argumentul, stindardul său e ideea dreptății și a păcii, poziția sa e rațiunea. Iaakov este întruchiparea Binelui, Esav a Răului. Bătrînul Ițhak avea vederea slăbită, dar aceasta nu-l împiedica să aibă o viziune interioară. În mod lapidar și sugestiv, el definește cele două caractere, pe cei doi fii prin cuvintele: "Vocea este a lui Iaakov, mîinile sînt ale lui Esav".

Odată a venit Esav de la cîmp, obosit și flămînd, și i-a cerut fratelui său să-i dea o mîncare de linte pe care o gătise. Iaakov i-a răspuns că îi va da o porție de mîncare numai dacă Esav îi va ceda dreptul primului născut, pentru ca după moartea tatălui lor nu Esav să fie capul familiei. Esav, care stătea rareori cu membrii familiei sale, și-a vîndut fratelui său cu dragă inimă dreptul primului născut. Ițhak însă îl considera tot pe Esav primul născut, căci îl iubea pentru vînatul pe care i-l aducea. Rivka însă îl iubea pe Iaakov și îl prefera lui Esav.

Cînd Ițhak îmbătrînise și vederea îi slăbise mult, l-a chemat odată pe Esav și i-a spus: "Du-te, fiule, la cîmp și vînează ceva, fă-mi din el o mîncare gustoasă, așa cum îmi place, iar eu voi mînca și te voi binecuvînta înaintea morții mele". Rivka, auzind aceste cuvinte, l-a chemat pe fiul ei iubit, Iaakov, și i-a poruncit să ia primul binecuvîntarea tatălui printr-un șiretlic, pentru ca el să fie capul familiei după moartea lui. Și Iaakov a ascultat de glasul mamei sale și a adus doi iezi din turmă. Rivka a pregătit din ei mîncăruri gustoase, l-a îmbrăcat pe Iaakov cu hainele lui Esav și i-a dat mîncărurile în mînă pentru a i le duce lui Ițhak. Iaakov a venit cu bucatele în camera tatălui său, batrînul orb a simțit mirosul hainelor lui Esav, nu l-a recunoscut pe Iaakov și l-a binecuvîntat întîi pe Iaakov. Cînd Esav s-a întors de la vînătoare și i s-a dezvăluit că Iaakov l-a deposedat de binecuvîntarea tatălui său, s-a înfuriat foarte tare pe fratele său și a vrut să-l omoare. Aflînd de furia lui Esav, Rivkal trimise pe yaakov la Lavan, fratele ei, în Haran, pentru a-l scăpa de mîna lui Esav.

La Lavan, Iaakov a muncit 14 ani și i-a păscut unchiului oile. Pentru munca sa, acesta i-a dat pe cele două fiice, pe Rahel și pe Lea, ca soții. Lea i-a născut lui Iaakov 6 fii și numele lor sînt: Reuven, Șimon, Levi, Iehuda, Isahar, Zevulun și o fiică, pe nume Dina. Rahel i-a născut 2 fii: pe Iosef și pe Beniamin. Bilha, servitoarea Rahelei, i-a născut lui Iaakov pe Dan și pe Naftali, iar Zilpa, servitoarea Leei, i-a născut pe Gad și pe Aser. Din acești 12 fii ai lui Iaakov au provenit apoi cele 12 triburi ale Israelului.

Și a mai lucrat Iaakov încă 6 ani la Lavan, păscîndu-i turmele pentru oile pe care i le dăduse ca plată pentru munca sa. Și s-a îmbogățit mult Iaakov și a avut turme și sclavi. Aflînd că fiii lui Lavan îl invidiază pentru averea sa, a hotărît să se întoarcă la Ițhak, tatăl său. Și, pentru că Lavan nu i-a permis să părăsească casa sa, Iaakov a fugit pe ascuns cu femeile sale, fiii și sclavii săi. Lavan l-a ajuns din urmă lîngă muntele

Scara lui Iaakov

Ghilad şi l-a mustrat pentru fapta sa. După aceea au încheiat un legămînt între ei şi au făcut un val de pămînt care să delimiteze pămîntul fiecăruia. Lavan s-a întors în Haran şi Iaakov a mers pe drumul său, spre ţara Canaan. Şi-a stabilit corturi în împrejurimile Şhemului, în centrul Canaanului.

Fiul conducătorului regiunii a cutezat însă s-o răpească pe Dina, fiica lui Iaakov, cînd a ieşit să privească fetele din oraş, şi a refuzat să i-o restituie tatălui său. Vitejii fii ai lui Iaakov, Şimon şi Levi, s-au năpustit împreună cu sclavii lor asupra Şhemului şi l-au omorît pe conducătorul oraşului şi pe fiul său, eliberînd-o pe sora lor din robie. De atunci Iaakov şi fiii săi n-au mai putut sta liniştiţi în acel loc şi şi-au mutat corturile spre sud, pînă la Beit-El. Acolo a construit un altar lui Dumnezeu şi le-a poruncit fiilor şi celor născuţi în casa sa să înlăture zeii străini din mijlocul lor. În Tora se povesteşte că la Beit-El i s-a arătat Dumnezeu lui Iaakov şi l-a numit Israel.

Şi a stat Iaakov la Iţhak, tatăl său, în Hevron. Acolo a murit Iţhak în vîrstă de 180 de ani şi l-a îngropat Iaakov în Mearat Hamahpeila şi a devenit el părintele neamului evreilor.

Iaakov l-a iubit cel mai mult, dintre toţi fiii săi, pe Iosef. Fraţii l-au invidiat şi l-au duşmănit. Odată a visat Iosef că el şi fraţii săi făceau snopi pe cîmp şi snopii fraţilor se închinau snopului său; şi încă un vis a visat: că soarele şi luna şi 11 stele i se închinau lui. El şi-a povestit visele fraţilor, înteţindu-le duşmănia, căci au înţeles că el se gîndeşte să se ridice deasupra lor şi să-i stăpînească. Şi au mers fiii lui Iaakov în împrejurimile Şhemului să-şi pască turmele de oi. Au trecut multe zile şi fraţii nu s-au întors acasă. Iaakov era îngrijorat de fiii săi şi l-a trimis pe Iosef să-i caute şi să vadă ce-i cu ei şi cu turmele. Şi cînd s-a apropiat Iosef de ei, le-a crescut mînia pe el şi au vrut să-l omoare. Dar Reuven şi Iehuda au spus: "Ce folos că vom omorî pe fratele nostru?" Şi cînd a trecut prin faţa fraţilor o caravană de ismaeliţi, l-au vîndut pe Iosef, fratele lor, ca rob. Cămaşa i-au înmuiat-o în sîngele unui ied şi i-au dus-o tatălui. Recunoscînd cămaşa fiului său iubit, Iaakov a strigat: "A fost sfîşiat Iosef!" şi a ţinut doliu pentru fiul său mai multe zile.

IOSEF ÎN EGIPT

Ismaeliţii l-au dus pe Iosef în Egipt şi l-au vîndut ca sclav lui Potifar, un eunuc al faraonului. Iosef i-a plăcut stăpînului său şi l-a făcut mai mare peste casa sa. Însă soţia lui Potifar l-a pîrît şi stăpînul l-a

aruncat în închisoare. Dar şi acolo s-a remarcat Iosef prin înţelepciunea şi destoinicia sa şi comandantul închisorii l-a numit conducător peste toţi arestaţii. Printre aceşti arestaţi erau şi doi miniştri ai faraonului: ministrul peste pivniţele regale şi cel peste brutării.

Odată ei au avut un vis în aceeaşi noapte şi nu i-au ştiut tîlcul. Dimineaţa l-au povestit lui Iosef şi acesta l-a tălmăcit cu înţelepciune şi bun simţ.

La capătul a doi ani, faraonul Egiptului a avut şi el un vis: se făcea că din Nil au ieşit şapte vaci sănătoase şi frumoase şi au păscut pe pajişte. După ele au ieşit încă şapte vaci slabe şi firave şi le-au înghiţit pe primele. Şi a mai visat că şapte spice pline cresc dintr-o singură tulpină. După ele, au crescut alte şapte spice goale, înghiţindu-le pe cele dinaintea lor. Paro a chemat pe toţi înţelepţii Egiptului şi le-a povestit visul, însă ei n-au ştiut să-l tălmăcească. Şi a povestit ministrul pivniţelor de vin (pe care Paro îl iertase şi căruia îi redase rangul, după cum îi tălmăcise Iosef visul) că în închisoare se găseşte un tînăr evreu care ştie să tălmăcească vise cu mult bun simţ. Iosef a fost adus în faţa faraonului şi i-a tălmăcit cele două vise într-un singur fel: cele şapte vaci grase şi cele şapte spice pline sînt şapte ani de mare belşug care vor fi în Egipt. Şi cele şapte vaci slabe şi şapte spice goale sînt şapte ani de foamete, care vor veni apoi. Şi Iosef l-a sfătuit pe faraon să strîngă recolta din anii de belşug pentru a ajunge în anii de secetă şi pentru ca ţara să supravieţuiască. Şi faraonului Egiptului i-a plăcut tălmăcirea şi l-a numit pe Iosef ministru al cerealelor şi vicerege. Şi Iosef a ajuns stăpîn peste toată ţara Egiptului.

După anii de belşug au venit ani de foamete îngrozitoare, aşa cum a prezis Iosef. Din toate ţările învecinate au venit la Iosef mulţi doritori să cumpere pîine. Şi au sosit şi fiii lui Iaakov printre cei veniţi, căci foametea era grea şi în Canaan. Iosef i-a recunoscut pe fraţii săi; dar ei nu l-au recunoscut. El şi-a amintit de dușmănia lor faţă de el şi s-a prefăcut străin de ei, acuzîndu-i cu duritate că ar fi spioni. Fraţii au susţinut însă că sînt loiali şi au venit numai să cumpere pîine, iar cînd Iosef a continuat să-i întrebe despre ei şi patria lor, i-au povestit că erau doisprezece fii la casa tatălui lor, dar unul nu mai este, iar cel mic a rămas acasă. Iosef a vrut mult să-l vadă pe Beniamin, fratele cel mai mic, fiul Rahelei, mama sa, şi le-a spus: dacă sînteţi loiali, aduceţi-mi pe fratele vostru cel mic pentru a mă convinge că ceea ce mi-aţi spus este adevărat. Fraţii s-au întors în Canaan şi i-au povestit tatălui cele întîmplate. La început Iaakov n-a vrut să-l dea pe Beniamin fiilor săi, pentru a nu i se întîmpla vreo nenorocire pe drum, însă cînd s-a terminat pîinea în casă, a plecat şi Biniamin în Egipt cu fraţii săi să cumpere hrană pentru supravieţuirea familiei.

Iosef în Egipt

De astă dată, cînd l-a văzut pe Beniamin, Iosef n-a mai putut să se abţină şi s-a dezvăluit fraţilor săi: că el este Iosef, fratele lor, pe care l-au vîndut ca sclav ismaeliţilor. Fraţii s-au speriat foarte tare şi nu au mai ştiut ce să răspundă. Iosef i-a mîngîiat spunîndu-le să nu se întristeze că l-au vîndut ca sclav: căci Dumnezeu l-a trimis în Egipt ca să-i hrănească pe ei şi familia lor în timpul foametei. Şi le-a poruncit să se reîntoarcă în Canaan şi să-l aducă cu ei în Egipt pe tatăl lor, Iaakov, şi tot ceea ce au. Fraţii s-au întors în Ereţ Canaan şi i-au povestit tatălui că Iosef trăieşte încă şi că este stăpînul întregului Egipt; şi a reînviat spiritul bătrînului Iaakov. Şi au plecat fiii lui Iaakov cu turme şi sclavi, cu tot ce aveau, la Iosef. Şi s-au stabilit, cu aprobarea faraonului Egiptului, în ţinutul Goşen, căci era o regiune de păstorit şi egiptenii acceptau şi priveau cu ochi buni migraţiunea popoarelor în Egipt.

Iaakov a venit în Egipt la 130 de ani. Acolo a trăit încă 17 ani. Înainte de moartea sa i-a binecuvîntat pe fiii săi şi pe fiii lui Iosef, Efraim şi Menaşe, şi a împărţit casa lui Iosef în două. De aceea se consideră tribul lui Iosef ca două triburi: tribul Efraim şi tribul Menaşe. Şi a murit Iaakov; şi le-a poruncit Iosef medicilor să-l îmbălsămeze pe tatăl său, căci aşa făceau egiptenii cu trupurile celor mari şi ale regilor lor. Şi l-au transportat fraţii pe Iaakov în Canaan şi l-au îngropat în mormintele strămoşilor săi din peştera Mearat Hamahpeila şi s-au reîntors în Egipt.

Şi a trăit Iosef 110 ani şi a murit. Înainte de moartea sa, i-a conjurat pe membrii familiei sale să-i transporte trupul în Egipt, cînd se vor întoarce în ţara strămoşilor lor, Canaan. Şi medicii l-au îmbălsămat pe Iosef şi l-au pus într-un sarcofag.

MOŞE, MĂRELE CONDUCĂTOR AL POPORULUI EVREU

Viaţa evreilor în Egipt * Naşterea şi salvarea miraculoasă a lui Moşe * Ieşirea evreilor din Egipt şi drumul lor prin pustiu * Ce este mana cerească? * Evreii trec miraculos Marea Roşie * Decalogul - cea dintîi Magna Charta a drepturilor omului * Lupta cu amalekiţii * Locul istoric al lui Moşe

Evreii, descendenţi ai patriarhilor Avraham, Iţhak şi Iaakov se ocupau cu creşterea animalelor, ducînd o viaţă nomadă, oprindu-se cu turmele acolo unde găseau păşune. Egiptenii, popor sedentar şi agricol acceptau şi priveau cu ochi buni migraţiunea evreilor în Egipt. Aceştia s-au aşezat în ţara Goşen, ţinut de pe braţul de răsărit al Nilului, pe un teritoriu nepopulat. Pe lîngă creşterea animalelor ei se îndeletniceau şi cu agricultura, şi cu meseriile învăţate de la egipteni. Duceau o viaţă patriarhală, bucurîndu-se de totală autonomie faţă de faraon. Conducătorii triburilor erau bătrînii, care se strîngeau la sfat cînd se iveau probleme

importante. Organizarea evreilor contrasta puternic cu cea a ţării de adopţiune în fruntea căreia se afla faraonul, un tiran şi un despot care cîrmuia fără un sfat al bătrînilor, fără o adunare a poporului, instituţii existente la evrei. Pentru egipteni faraonul era un zeu viu, lucru de neconceput la evrei. După un străvechi mit egiptean, cel mai mare şi mai puternic dintre zei locuia în faraon ca într-un animal sacru.

Timp îndelungat evreii s-au bucurat de autonomie totală în Egipt. După cum menţionează şi istoricul Graetz, israeliţii trăiau liberi şi independenţi în ţara Goşen. Datorită acestei situaţii excepţionale ei s-au înmulţit foarte repede. Cît timp erau priviţi de egipteni ca triburi nomade, li s-a îngăduit această stare de libertate. Îndată însă ce traiul lor pe aceste meleaguri a durat mai multe secole căpătînd un caracter stabil, libertatea de care nici măcar populaţia băştinaşă nu se bucura a stîrnit invidie, aşa încît egiptenii s-au hotărît să-i declare sclavi. La această hotărîre a mai contribuit şi faptul că păstorii evrei din ţara Goşen, fiind în număr atît de mare şi bine înstăriţi, începuseră să inspire egiptenilor teama ca nu cumva, într-o bună zi, să le devină duşmani şi să-i strîmtoreze, după cum altă dată procedaseră triburile de păstori ale hiscoşilor.

Astfel, locuitorii din Goşen au fost declaraţi sclavi. Faraonul a luat măsuri prin care sclavia să ducă cît mai rapid la reducerea numărului evreilor şi chiar la exterminarea lor. Bărbaţii şi adolescenţii erau obligaţi să execute muncile cele mai grele, cei slabi fiind siliţi să muncească sub lovituri de bici. Două oraşe au fost ridicate prin munca evreilor - Pitom şi Ramses - căci nici o muncă nu era prea grea, nici un chin sau tortură prea sălbatică atunci cînd era vorba de israeliţi. Şi pentru ca acţiunea de nimicire a poporului evreu să fie cît mai repede desăvîrşită, faraonul a dat poruncă ca toţi copiii de sex bărbătesc să fie înecaţi în Nil imediat după naştere.

Printre copiii ce trebuiau să aibă această soartă a fost şi Moşe, născut într-o familie din tribul leviţilor. Mama sa, după cum arată tradiţia, a reuşit să-l ţină ascuns trei luni, după care, de teama de a nu fi descoperit, l-a pus într-o lădiţă în stufărişurile Nilului. Întîmplarea a făcut ca una din fiicele faraonului să-l găsească acolo pe cînd se scălda. Fiindu-i milă de acest copil frumos, l-a luat să-l crească ca pe propriul ei copil.

Crescut la curtea faraonului, Moşe a căpătat o educaţie aleasă. Mama sa, care-i fusese doică, i-a desăvîrşit educaţia, învăţîndu-l limba ebraică şi istoria evreilor. Datorită însuşirilor sale intelectuale şi înfăţişării atrăgătoare, Moşe cîştiga simpatia tuturor celor cu care venea în contact. Tradiţiile istorice scot în evidenţă blîndeţea şi modestia lui. Era îndrăgit de toţi egiptenii şi însuşi faraonul, care vroia să-i ucidă pe toţi copiii israeliţilor, îl iubea ca pe propriul său fiu. Dar oricît l-ar fi cinstit egiptenii şi oricît l-ar fi iubit faraonul, Moşe n-a uitat niciodată că se născuse din

neamul asuprit al evreilor.

Moşe era duşmanul de moarte al oricărei nedreptăţi; cînd a văzut, într-o zi, un satrap egiptean maltratînd un evreu, el nu şi-a putut stăpîni indignarea şi l-a pedepsit. De teama de a nu fi descoperit, el a fugit din Egipt spre pustiu. S-a oprit într-o oază locuită de un trib de midianiţi, în apropiere de munţii Sinai.

Ca şi în Egipt; el s-a dovedit a fi un apărător al celor slabi şi al dreptăţii. Astfel, apărînd-o pe Ţipora, fiica Marelui Preot Itro al midianiţilor, împotriva unor păstori care n-o lăsau să-şi adape turma la un izvor, el devine ginerele acestuia. În ţara midianiţilor Moşe a dus un timp o viaţă de păstor, îngrijind de turmele socrului său. Avînd tot timpul la dispoziţie pentru a reflecta la destinul tragic al poporului său care ducea o viaţă de chinuri şi suferinţe, Moşe s-a hotărît să facă tot ce-i stătea în putinţă pentru mîntuirea fraţilor săi.

Împreună cu fratele său Aharon, Moşe a trecut la aplicarea planurilor sale. Dar două mari obstacole aveau să se ridice în calea acţiunilor celor doi fraţi - împotrivirea faraonului, care cu greu se putea hotărî să elibereze un popor pe care-l socotea proprietàtea sa şi de la care trăgea atîtea foloase, şi psihologia de rob, inoculată în atîţia ani de sclavie, care cu greu putea fi înlocuită cu psihologia de om liber. Moşe şi Aharon, hotărîţi să învingă cu orice preţ, s-au înarmat însă cu răbdare şi curaj. S-au adresat mai întîi capilor de familie şi conducătorilor de trib, arătîndu-le că a sosit timpul pentru eliberarea lor şi pentru reîntoarcerea în ţara strămoşească. Aceştia primiră cu satisfacţie vestea, căutînd să-i familiarizeze pe membrii familiilor şi triburilor lor cu aceste gînduri.

Nenumăraţii ani de viaţă pribeagă şi mai ales de sclavie n-au reuşit să stingă în israeliţi dorinţa de a trăi liberi în ţara lor strămoşească, pe pămîntul Canaanului[1], dar prima condiţie pentru cucerirea acestei ţări era unirea tuturor triburilor într-un singur popor animat de aceleaşi scopuri şi avînd o singură concepţie religioasă. Toate aceste năzuinţe şi străduinţe de unitate naţională aveau să-şi găsească întruchiparea în Moşe, cel mai mare erou naţional al poporului evreu.

S-a întîmplat ca pe vremea aceea Egiptul să fie bîntuit de o serie de calamităţi care l-au înspăimîntat pe faraon. Gîndul că Dumnezeul evreilor îl pedepseşte de fapt cu aceste calamităţi, îl determină pe faraon să permită evreilor să părăsească Egiptul. Astfel, în data de 15 Nisan (aprilie), cu circa 3 300 de ani în urmă, s-a petrecut un eveniment unic în istorie - un popor ţinut în robie şi-a redobîndit libertatea, fără ca pentru aceasta să se verse nici măcar o picătură de sînge.

După plecarea evreilor din Egipt, faraonul regretă hotărîrea pe care o luase, considerînd-o un act de slăbiciune. Prea uşor renunţase la forţa de muncă a sute de mii de sclavi! Trimise aşadar în urmărirea evreilor

trupe înarmate, călare şi în care de luptă.

Zărind de departe apropierea trupelor egiptene, israeliţii fură cuprinşi de o disperare fără seamăn. Orice scăpare părea cu neputinţă: în faţă se întindea Marea Roşie, iar din spate inamicul ameninţa să-i ajungă în orice moment şi să-i ducă înapoi, în sclavie, sau să-i măcelărească, dacă ar fi opus rezistenţă. Dar o furtună puternică dinspre nord-est a făcut ca în timpul nopţii apa mării să se retragă atît de mult, încît în părţile mai ridicate ale malului fundul rămăsese aproape uscat. Moşe se folosi imediat de această situaţie ce părea mîntuitoare şi ordonă triburilor deznădăjduite trecerea pe ţărmul opus. Abia în zorii zilei următoare ajunseră oştile egiptene pe malul mării şi, zărindu-i pe israeliţi pe malul opus o apucară pe acelaşi drum, încercînd traversarea mării. Dar furtuna încetase, şi apa mării reveni în matcă, făcînd să dispară în valurile ei oştirea egipteană. Pe malul opus n-au ajuns decît cadavre de călăreţi şi cai.

Ieşirea din Egipt, trecerea miraculoasă a Mării Roşii, înecarea oştilor egiptene erau fapte pe care evreii nu le-au uitat şi care mai tîrziu, în momentele de grea cumpănă, aveau să le dea speranţă şi curaj în lupta lor pentru supravieţuire.

Israeliţii îşi continuară drumul spre prima lor ţintă - muntele Sinai. Drumul era de cîteva zile şi, deşi străbăteau un deşert imens, au întîlnit totuşi oaze fertile şi păşuni mănoase pentru turmele şi cirezile lor. Au găsit şi apă în lacurile formate de torentele venite de pe povîrnişurile muntelui Sinai. În oaza Elim găsiră chiar izvoare şi livezi de curmali.

Moşe, care cunoştea foarte bine aceste locuri de pe vremea cînd păştea pe aici turmele socrului său, a ştiut să satisfacă toate nevoile ce s-au ivit în drumul spre Sinai, aşa încît israeliţii n-au dus lipsă nici chiar de pîine, care li s-a înlocuit cu mană din abundenţă. Aceste regiuni erau foarte bogate în arbori Tamara (Tamarix mannifera) din care picura un lichid cu gust de miere şi care, dimineaţa, din cauza frigului se solidifica în formă de grăunţe mici pentru ca, peste zi, din cauza căldurii, să devină din nou lichide. Moşe le-a spus că dimineaţa vor găsi aceste boabe mici pe care trebuie să le culeagă. Uimiţi de natura hranei, ei o numiră mană (dar) şi s-au hrănit cu ea, considerînd-o cerească, pînă au ajuns în regiuni locuite de oameni unde puteau primi prin schimb, pentru propriile produse, alte alimente.

Chiar de la începutul existenţei lor ca popor liber pe scena istoriei, israeliţii au fost nevoiţi să înfrunte un atac neprovocat din partea unor triburi nomade - amalekiţii. Hoarde barbare şi nomade care cutreierau aceste ţinuturi şi care trăiau din jaf, amalekiţii atacară grupuri mai slabe şi mai obosite de israeliţi omorîndu-i pe unii şi prădîndu-le avutul. Aceste hoarde care îi ameninţau pe evrei cu nimicirea trebuiau respinse dur, lucru

greu de înfăptuit cu evreii abia scăpați din sclavie și total nepregătiți pentru acțiuni cu caracter militar.

Moșe alese dintre ei pe cei mai curajoși și mai îndemînatici, care cunoșteau întrucîtva mînuirea armelor, și-i trimise împotriva amalekiților sub conducerea generalului Ioșua Ben Nun, cu certe aptitudini militare. Într-o luptă crîncenă care a durat din zori pînă noaptea tîrziu oastea israeliților comandată de Ioșua Ben Nun a reușit să-i înfrîngă pe dușmani. Atacul perfid al amalekiților, care ar fi putut să ducă la nimicirea triburilor israelite chiar la începutul apariției lor pe scena istoriei, și înfrîngerea suferită de agresori au rămas adînc întipărite în memoria celor două neamuri și au fost sîmburele dușmăniei neîmpăcate pe care aveau să și-o poarte ulterior. Amalek a fost primul dușman ereditar al poporului evreu.

Ocrotite de oastea comandată de Ioșua Ben Nun, întărite sufletește de evenimentele miraculoase prin care au trecut, triburile israelite păreau deja îndeajuns de pregătite să primească lucrul cel mai de preț - Biblia - pe care aveau apoi s-o dăruiască întregii omeniri.

Israeliții au fost conduși spre regiuni muntoase înalte, acoperite de zăpezi veșnice. Stîncile de granit și porfir se ridicau aici la înălțimi uriașe, luînd forme dintre cele mai ciudate. De pe aceste înălțimi omul poate percepe măreția și neasemuita frumusețe a naturii.

Pe unul din platourile munților Sinai îi conduse Moșe pe israeliți după vreo trei luni de la ieșirea din Egipt. Se apropia ziua marii revelații pe care aveau s-o primească.

În fața unuia din munți evreii se opriră și se așezară în jurul lui precum un zid în formă cerc. În dimineața zilei a treia nori deși învăluiră vîrful muntelui iar fulgerele ce nu conteneau transformau munții într-o masă de foc. Tunetele amplificate de ecoul munților întregeau atmosfera de apocalips. Era cel mai potrivit și mai solemn moment pe care Moșe n-a întîrziat să-l folosească. Înmărmuriți de admirație și spaimă în fața dezlănțuirii naturii, oamenii așteptau actul final cu o febrilă nerăbdare. În această atmosferă terifiantă Moșe îi conduse pe israeliți din taberele lor în fața unuia din munți pe care numai el îl urcă. De acolo, de sus, ei auziră un șir de cuvinte simple care le pătrunseră în suflet și care aveau să constituie temelia civilizației omenirii. Erau cele 10 porunci:

1. Eu sînt Domnul Dumnezeul tău, care te-a scos din Egipt, din casa robiei.

2. Să nu ai alți dumnezei afară de Mine, să nu-ți faci idoli sau chipuri cioplite și să nu te închini lor!

3. Să nu juri strîmb, luînd în deșert numele Dumnezeului tău!

4. Să-ți fie sfîntă ziua de Sîmbătă. Șase zile pe săptămînă să muncești și a șaptea zi să te odihnești tu, copiii tăi, robii tăi și vitele tale!

5. Să ții în cinste pe tatăl tău și pe mama ta și vei trăi zile multe!

6. Să nu ucizi!
7. Să nu fii desfrînat!
8. Să nu furi!
9. Să nu depui mărturie strîmbă!
10. Să nu pofteşti ce este al altuia!

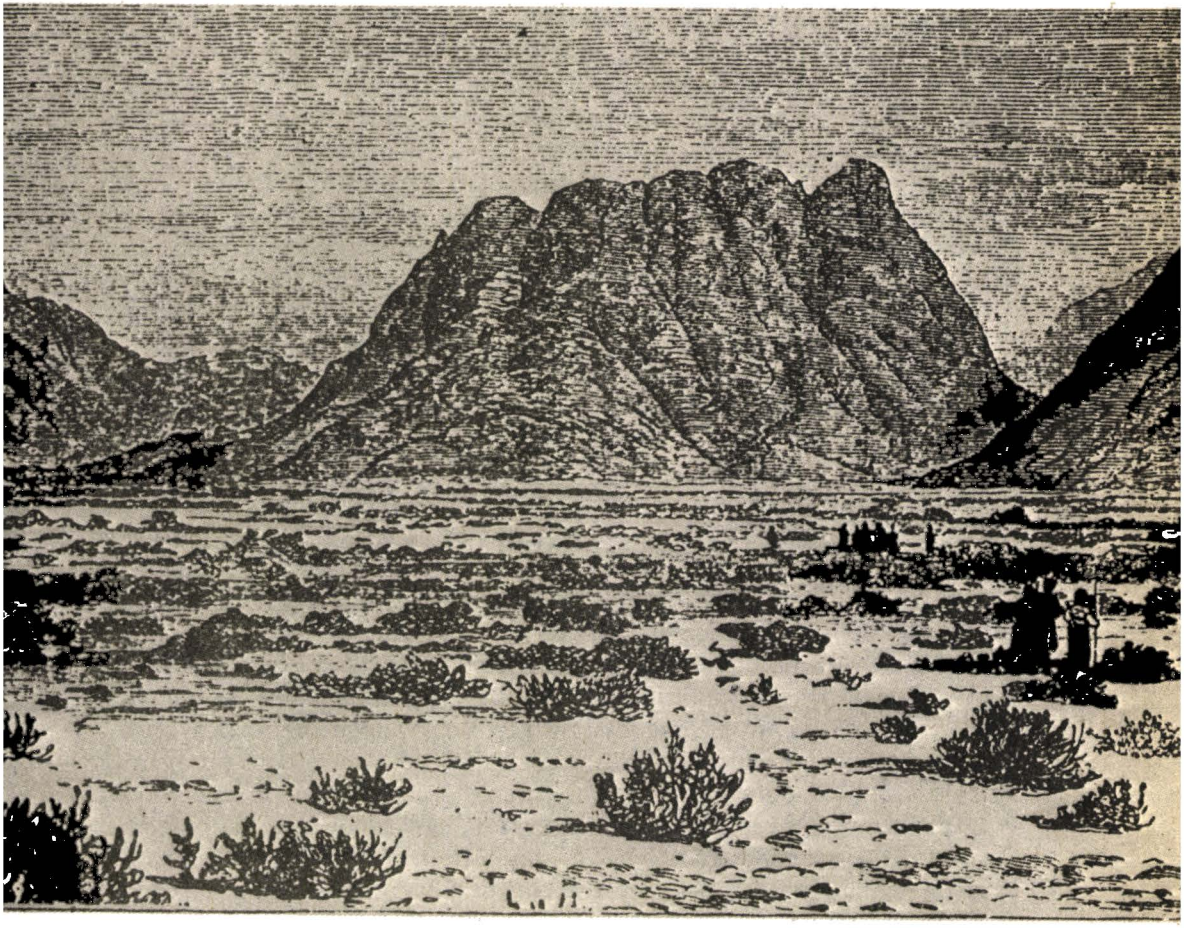

Platoul de la poalele munţilor Sinai

Morala reglementată prin Decalog cere de la poporul evreu să condamne omorul, furtul, adulterul, idolatria, mărturia falsă, chiar şi rîvnirea la bunurile altora. Era un act de neasemuit curaj să proclami în toiul politeismului şi idolatriei existenţa unui singur Dumnezeu, invizibil, care nu poate fi reprezentat în nici un fel. Era, de asemenea, de o

importanţă covîrşitoare, ca în plină barbarie, cînd părinţii îmbătrîniţi erau omorîţi, să proclami că este o datorie sfîntă să-i cinsteşti pe cei care ţi-au dat viaţă. De pe muntele Sinai a răsunat porunca: "Să respecţi pe tatăl şi pe mama ta!". Omorul era ceva obişnuit în acea epocă. Copiii şi sclavii puteau fi ucişi fără ca făptaşii să fie pedepsiţi. Şi tot pe muntele Sinai a răsunat porunca: "Să nu ucizi!", pentru că omul este creat după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu. Viaţa fiind sacră, nu poţi invoca nici un pretext pentru uciderea unui om. Decalogul este o lege morală cu valabilitate universală. El poate fi citit pe frontispiciul clădirii Naţiunilor Unite din New York. "Decalogul este piramida psihică a poporului evreu, de o valoare eternă" - notează dr. I.J.Niemirower, fost rabin al Comunităţii israelite spaniole din Bucureşti. (Incursiuni în istoria evreilor, Bucureşti 1916, pag. 14) "Tablele Legii" concentrează în formă definitivă monoteismul şi caracterizează, printr-un sistem de norme fundamentale total deosebit de cel existent pînă atunci - la început pentru antichitatea orientală şi apoi pentru întreaga lume - modalitatea umanistă de abordare a vieţii. Străduinţa poporului evreu de a dobîndi un ţinut unitar de aşezare, temelia cea mai însemnată a existenţei sale ca stat de sine stătător, a primit sancţiunea religioasă. Momentul naţional şi cel religios rămîn indisolubil legate între ele în opera realizată de Moşe. Eroismul lui aproape supraomenesc a determinat încheierea primului stadiu al separării israeliţilor din amestecul de popoare din jur şi a început stadiul al doilea - aşezarea pe un teritoriu propriu, pe pămîntul Israelului. Personalitatea lui Moşe s-a afirmat cu valenţe multiple, de apărător şi slujitor al Dumnezeului unic, de legislator şi conducător de popor. El a constituit factorul central în procesul de integrare socială şi unire a triburilor evreieşti în forma cea mai avansată a uniunii de triburi. Se anunţă într-o perspectivă mai îndepărtată apariţia statului, atunci cînd va exista şi teritoriul - "Pămîntul Făgăduinţei" - factor component de bază al acestei forme politice evoluate. În perspectiva timpului, Moşe este un iniţiator, legislator şi conducător cu multe secole înaintea marilor legislatori ai Eladei: Licurg şi Solon, a marilor filozofi cu viziune politică: Platon şi Aristotel şi a Legii celor 12 table, gloria Romei. În timpul în care Moşe gîndea şi acţiona, Europa se găsea încă în plină noapte a spiritului, marile civilizaţii greacă şi romană fiind o problemă ce aparţinea pe atunci viitorului.

La capătul celor 40 de ani de rătăcire prin pustiu vechea generaţie ieşită din Egipt nu mai exista, iar idealul revenirii şi reaşezării în Canaan devenise o forţă de unificare a triburilor lui Bnei Israel. Toţi conducătorii foştilor sclavi au decedat unul după altul; ultimul a fost Moşe. Mormîntul lui a rămas necunoscut, ca să nu se transforme într-un

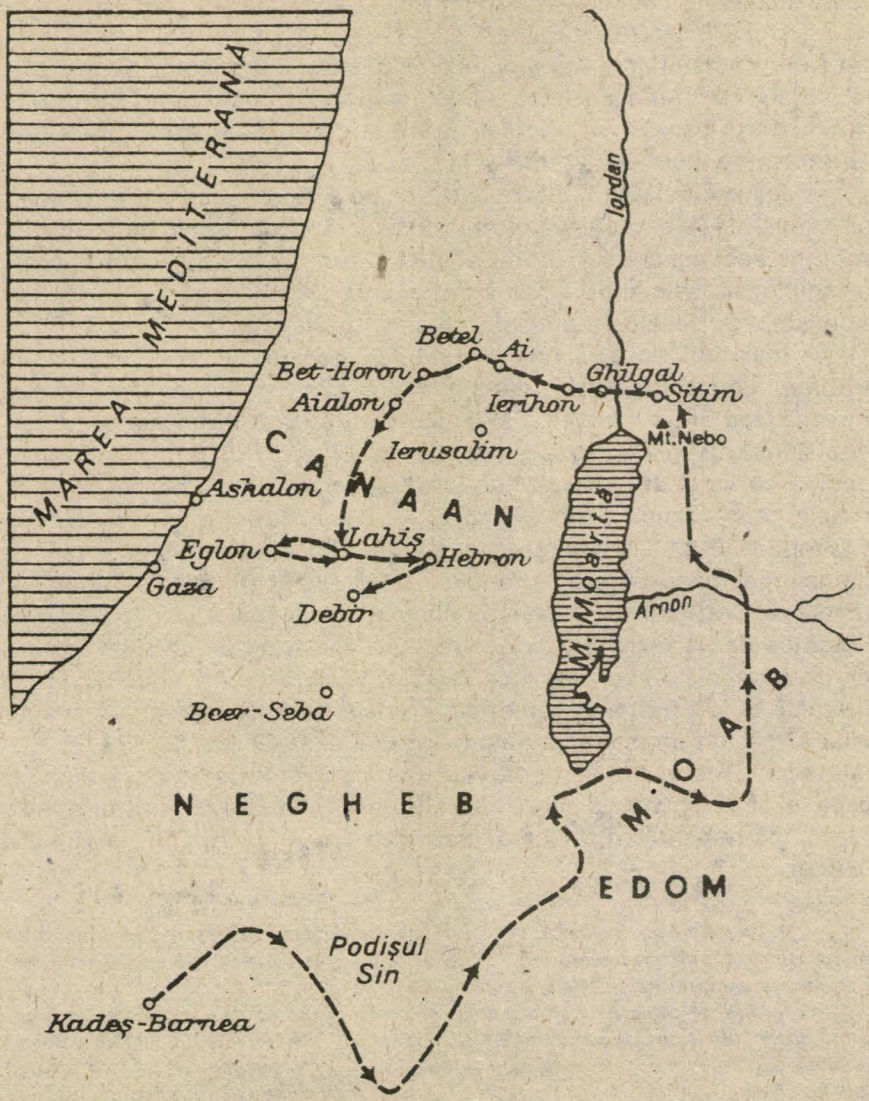

Cucerirea Canaanului de către israeliți

loc de închinare, ceea ce ar fi amintit de cultele păgîne.

După încetarea din viaţă a lui Moşe, în anul 1 250 î.e.a., Ioşua Ben Nun, comandantul armatei, e proclamat şi conducător al poporului. De altfel, cu puţin înainte, Moşe însuşi îl proclamase urmaşul şi continuatorul său, în faţa şefilor de triburi, predîndu-i astfel autoritatea şi porunca de a conduce poporul în Canaan.

Ioşua cunoştea Canaanul încă de pe cînd se număra printre cei 12 soli trimişi de Moşe să se informeze asupra situaţiei din ţară şi să se pronunţe apoi asupra sorţilor de izbîndă ai fiilor lui Iaakov în confruntarea cu regii locali. Numai el şi Kalev au revenit din misiunea lor cu rapoarte optimiste, toţi ceilalţi au emis pronosticuri pesimiste.

Înaintînd spre Canaan, triburile israelite au ocupat mai întîi teritoriul, bogat în păşuni, de pe malul stîng al Iordanului. Triburile Reuven, Gad şi jumătate din Menaşe, care aveau turme mari, au cerut permisiunea de a se aşeza pe aceste pămînturi. Ioşua a acceptat, cu condiţia ca luptătorii acestor triburi să ia parte la cucerirea Canaanului. Primele cetăţi ocupate sînt Ieriho şi Ai, punctele întărite, avansate ale canaaniţilor. După circa şapte ani de lupte crîncene, în mîinile evreilor se afla cea mai mare parte a teritoriului Canaanului, care avea să primească numele de Ereţ Israel. Rămaseră neocupate regiunea văilor Ierusalimului şi cetăţile de pe malul Mării Mediterane, înzestrate cu care de luptă de fier de care nu dispuneau încă israeliţii. Unele cetăţi erau locuite de puternice triburi filistene, venite din insulele elene. După aceste cuceriri, Ioşua a ordonat transferarea Tabernacolului de la Ghilgal la Şilo. Grija cea mare a lui Ioşua a fost să nu provoace un conflict între Stat şi Religie. De aceea, el şi-a asigurat colaborarea cu Marele Preot Eleazar, fiul lui Aharon.

Ioşua Ben Nun a încetat din viaţă prin 1 200 î.e.a., la vîrsta de 110 ani.

---

1. Ţara Canaan, cucerită de evrei sub conducerea lui Ioşua Ben Nun, a fost împărţită în felul următor: fiecărui trib i s-a atribuit o regiune la a cărei cucerire a contribuit direct sau cu ajutorul dat de celelalte triburi fraterne.

În Transiordania s-au stabilit triburile seminomade de păstori Reuven şi Gad. În sudul Canaanului, la apus de Marea Moartă, s-a stabilit tribul Iehuda. La sud, în apropiere, în stepele din Negev, rătăcea micul trib nomad Simeon. În partea centrală a ţării s-au aşezat triburile: Efraim, Menaşe, Beniamin şi Dan. În nord, în regiunea dintre Iordanul superior şi coasta feniciană s-au stabilit triburile Isaschar, Zebulon, Aşer, Naftali. Configuraţia politică interioară a Israelului, adică aşezarea reciprocă a triburilor s-a modificat ulterior astfel: tribul Dan a trecut din centrul ţării spre extremitatea nordică, la graniţa cu Fenicia.

***NOTĂ.** La acest sfîrşit de mileniu, după 3 300 de ani de la proclamarea Decalogului de către Moşe, fondatorul religiei mozaice, filozoful francez Glicksmann şi cineastul român Danieliuc îşi intitulează, independent şi în acelaşi timp, operele "A unsprezecea poruncă", considerînd necesară o nouă poruncă - condiţie fundamentală, garanţie a înfăptuirii Binelui în societatea modernă contemporană care, deşi a atins culmi uluitoare în progresul ştiinţei, simte necesitatea unei regenerări morale în spiritul biblic.*

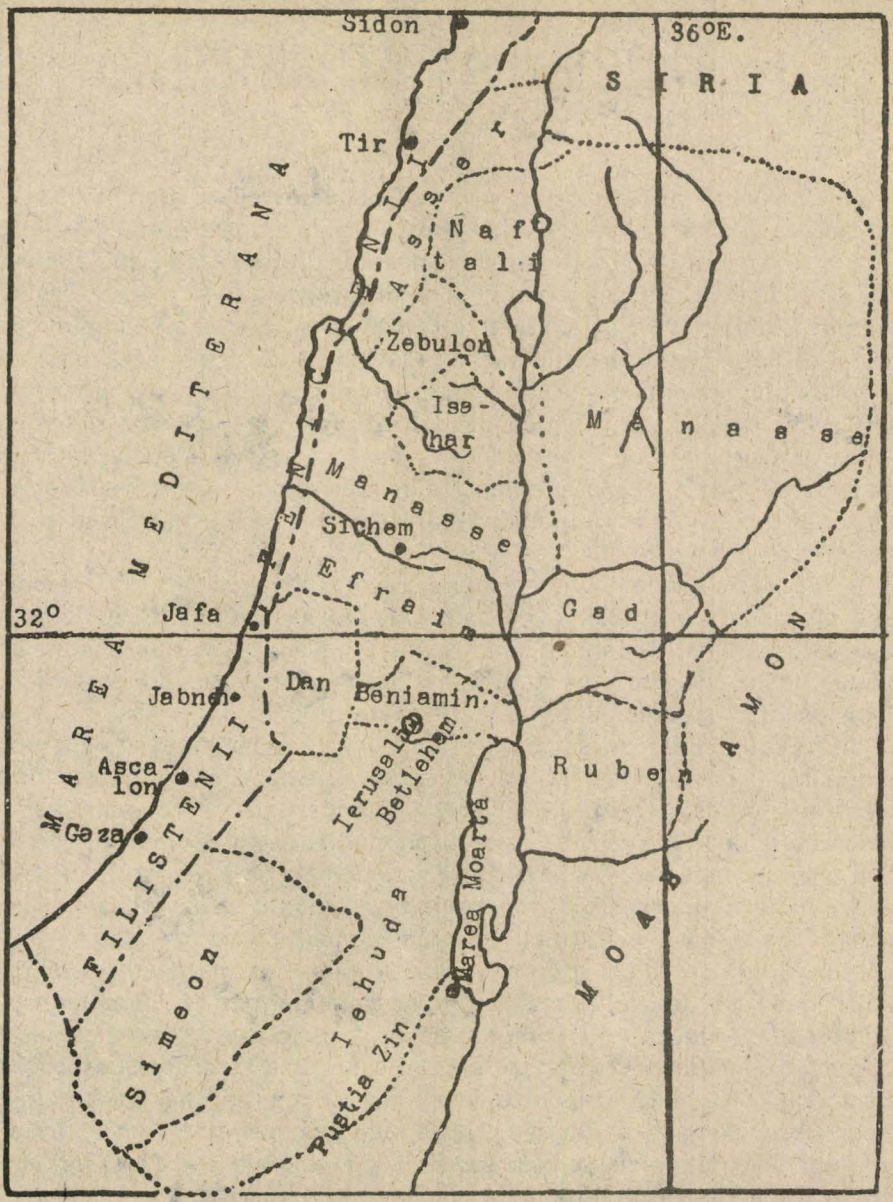

Aşezarea triburilor israelite în Canaan

EPOCA JUDECĂTORILOR

La începuturile existenţei lor ca popor evreii au trebuit să dea dovadă de vitalitate şi să-şi cîştige prin lupte îndelungate dreptul la viaţă.

Înconjuraţi din toate părţile de neamuri diverse - fenicieni, aramei, filisteni, moaviţi, hitiţi, ammoniţi, edomiţi, amalekiţi şi arabi[1] - avînd culturi, datini, obiceiuri şi credinţe diverse, evreii, pentru a se impune ca popor distinct, trebuiau să se sustragă influenţei lor. Evreii erau uniţi, ce e drept, prin limba comună, ivrit, de asemenea, prin obiceiuri şi tradiţii, dar cultul religios nu era încă pe deplin cristalizat, ceea ce permitea influenţe din partea cultelor vecine. La aceasta se mai adăuga faptul că sanctuarul Tabernacolului era departe de majoritatea evreilor, la Şilo, pe teritoriul tribului Efraim, cunoscut prin egoismul şi îngîmfarea sa şi de aceea prea puţin simpatizat de popor.

Mai trebuie luat în considerare şi faptul că Ioşua Ben Nun a comis una din acele erori politice pe care înaintea lui şi după el au făcut-o majoritatea militarilor care au condus state - n-a avut grijă să-şi asigure un urmaş. Ioşua a încetat din viaţă fără a indica numele omului care să fie recunoscut drept conducător de către toate triburile.

Profitînd de acest fapt, triburile şi-au organizat viaţa în mod autonom, fiecare şef de trib văzîndu-şi de interesele sale. Dintr-o forţă unită şi puternică Israelul se divide în 12 unităţi slabe, încurajînd astfel atacurile popoarelor vecine. Din cînd în cînd israeliţii îşi unificau forţele sub conducerea unei persoane care purta numele de judecător, spre a-şi apăra fiinţa naţională. Aceasta se întîmpla cînd se ivea vreo primejdie, cînd năvăleau duşmanii. Atunci îşi alegeau ca şef pe cel mai viteaz şi mai energic din rîndurile lor şi-l menţineau ca judecător, dacă era victorios, chiar după ce trecea primejdia ori se termina bătălia. Biruinţa nu-i conferea însă judecătorului drepturi pe viaţă şi nici nu-l statornicea pe un termen fix în funcţie. Viaţa socială purta pecetea celei mai desăvîrşite democraţii. Nu existau printre evrei nici aristocraţi, nici plebei, nici bogaţi, nici săraci. Proprietatea privată nu era cunoscută. Oamenii aveau aceeaşi valoare, nedistingîndu-se decît prin faptele lor de arme, prin spiritul de iniţiativă, prin curajul lor.

Epoca judecătorilor se situează aproximativ între 1 200 şi 1 050 î.e.a. Cei mai de seamă judecători au fost: Devora, Ghideon, Iftah şi Şimşon.

1.Hitiţii - popor antic, menţionat în Vechiul Testament. Hitiţii descind din Ham,

fiul lui Noe. În Vechiul Testament ei apar cu numele de "hetei" sau "fiii lui Het". Hitiții au avut relații cu Patriarhul Avraham. În Vechiul Testament se relatează că Avraham a cumpărat de la un hitit cu numele de Efron terenul de la Macpela cu peștera care se afla acolo, pentru a o înmormînta pe soția sa, Sara.

Mai tîrziu, Eisaf, fiul lui Iţhak, se căsătorește cu două hitite care o amărăsc tare mult pe soacra lor, Rebeca, și pe socrul lor, Iţhak.

Regele Solomon a avut și el soții de neam hitit. De asemenea, în această perioadă evreii întreţineau relații comerciale cu regii hitiți. Regele David avea drept căpetenie de oști pe Urie Hititul. De soția acestuia s-a îndrăgostit regele David. Devenindu-i soție, ea îi dăruiește un fiu, pe viitorul rege Solomon.

***Amalekiții** - popor antic, menționat frecvent în Vechiul Testament. Ei sînt considerați dușmani neîmpăcați ai poporului evreu. Sînt menționați pentru prima oară în cartea "Exodus", cu ocazia năvălirii lor asupra triburilor israelite care se îndreptau din Egipt spre Canaan.*

Amalekiții au fost în beligeranță continuă cu evreii. Ei au purtat războaie cu evreii pe timpul judecătorilor. Au fost învinși de regele Șaul și de regele David. Haman, care a vrut să nimicească poporul evreu pe timpul Imperiului Persan, se trage și el din neamul amalekiților.

***Ammoniții** - popor semit, sînt urmașii lui Ammon, fiul lui Lot. Ei populau ţinutul dintre Yabok și Marea Roșie, în jurul Ammonului de astăzi. Au purtat războaie cu evreii. Au fost învinși de Iftah, Șaul, David, dar definitiv au fost învinși de Simon Ha-Makabi.*

***Moaviții** - popor de origine semită, se trag din Moav, fiul lui Lot. Ei populau ţinuturile din sud-estul Israelului. Au purtat războaie cu evreii pe timpul domniei regelui David. După scindarea Israelului (în 930 î.e.a.) moaviții își revendică independența. Ei au fost un timp supuși Asiriei.*

***Edomiții** - popor semit, se trag din Esav, fiul Patriarhului Iţhak. Regatul lor se întindea din estul Mării Roșii pînă la Golful Akkaba. Cînd evreii s-au reîntors în Israel, ei le-au cerut permisiunea să treacă spre Ţara Făgăduinței, dar le-a fost refuzat liberul pasaj. Edomiții au purtat războaie cu evreii, au fost învinși de David și Solomon, dar și-au recăpătat independența pe timpul regelui Ioram. Mai tîrziu cad sub stăpînirea ludeei, învinși de regele Amasias. În timpul dominației Babilonului își recapătă, pentru scurt timp, independența, sub Nabucodonosor.*

DEVORA

• Devora, în ebraică "albină", era o femeie-profet, singura femeie care a condus poporul evreu pe timpul judecătorilor. Numită în cîntece mamă a Israelului, ea nu era o eroină care să se distingă prin fapte glorioase. Era poetă și cîntăreaţă, dar în primul rînd profet. În cîntecele ei dătătoare de speranţă și curaj se evocă trecutul glorios al poporului - ieșirea din Egipt și drumul prin pustiu pînă la intrarea în Ereţ Israel. În acea vreme, cîţiva regi din Canaan au încheiat o alianţă împotriva Israelului. În fruntea lor s-a pus Iavin, regele din Haţor, căruia i s-a încredinţat comanda unei armate numeroase, dotate cu care de luptă, în condiţiile cînd israeliţii nu dispuneau decît de praștii și arcuri. Iavin și

iscusitul său general Sisra puseră curînd stăpînire pe orașele prin care treceau drumurile comerciale din regiune. Acum se simțea nevoia unui conducător capabil să facă față situației. Faima profetei Devora s-a răspîndit mai cu seamă în triburile Naftali și Zevulon, care avuseseră cel mai mult de suferit de pe urma campaniei inamice și care nu găsiseră în mijlocul lor un bărbat destoinic, capabil să-i scape de calamitățile războiului. Ele trimiseră soli la Devora s-o roage să vină în mijlocul lor, pentru a ridica moralul soldaților. Aceasta atestă, între altele, faptul că femeilor le era permis accesul la treburile publice și aveau libertatea de a participa la viața social-politică. Ea îl chemă pe Barak - în ivrit "fulger" - care trecea drept mare viteaz, și-i spuse: "- Du-te, strînge 10 000 de luptători și îndreaptă-te spre muntele Tabor. Eu voi atrage pe Sisra, generalul lui Iavin, și îl voi da pe mîna ta"; "- Dacă mă însoțești", răspunse Barak. "- Da, spuse Devora, dar să știi că nu vei dobîndi victoria pe această cale, căci Dumnezeu îl dă pe Sisra pe mîna unei femei". Devora decise ziua luptei. Sisra, cu armata bine instruită și 900 de care de luptă, ajutor de la canaaniți, era sigur de victorie. Cînd armatele israelite, sub conducerea lui Barak, s-au apropiat de armatele lui Sisra, căzu o ploaie deasă și aprigă și se stîrni o furtună. Apele rîului Kișon se umflară și înecară pe dușman. Sisra, urmărit de Barak, se refugie în cortul unei femei, Iael, și îi ceru puțină apă să-și astîmpere setea. Ea îi dete însă lapte, apoi îl invită să se odihnească. Sisra o rugă să stea la ușa cortului și să-l păzească, apoi, obosit și abătut, adormi. Dar abia închise ochii, că Iael luă un țăruș de la cort și i-l bătu în tîmplă.

Sub profeta Devora, țara a avut liniște 40 de ani.

GHIDEON

Bătălia cîștigată sub conducerea lui Barak și a Devorei a trezit în poporul israelian conștiința națională; abia acum au realizat ei importanța unității tuturor triburilor.

După 40 de ani de liniște, midianiții, împreună cu amalekiții, amestecați și cu alte triburi cunoscute în general sub numele Bnei Kedem (răsăriteni), au început să treacă Iordanul, să prade și să răpească tot ce întîlneau în cale, lăsînd în urma lor pustiu și sărăcie. Această situație a dăinuit 7 ani. Într-una din adunările evreilor de la Șilo, leviții le-au reproșat acestora că n-au știut să păstreze tradiția de luptă dîrză a înaintașilor. Unul dintre cei prezenți, Ghideon (în ivrit "spadă"), din tribul Menașe, și-a pus în gînd să îndrepte lucrurile. El începu cu înlăturarea cultului lui Baal,

impus de agresorii din afară. Împreună cu încă 10 oameni a dărîmat altarul lui Baal şi a construit un altar în cinstea lui Dumnezeu, Aflînd de fapta lui Ghideon, un grup de locuitori se duseră la tatăl lui Ghideon şi-i cerură să-i predea fiul pentru a-l ucide. Tatăl răspunse: "Nu aveţi nevoie să-i luaţi apărarea lui Baal. Dacă este cu adevărat zeu, el nu va lăsa nepedepsit pe omul care i-a distrus altarul". De atunci Ghideon a primit numele de Irubal, adică acela care a luptat cu Baal şi i-a distrùs altarul. Ghideon a strîns o armată din mai multe triburi: Menaşe, Aşer, Zevulon, Naftali. Alegînd luptătorii, i-a trimis acasă pe cei temători şi a oprit 300 dintre cei mai viteji. Noaptea s-a strecurat în tabăra duşmanilor. Acolo auzi cum un soldat povestea un vis: "O pîine de orz se rostogoli în tabăra noastră şi veni pînă la un cort, pe care-l lovi atît de tare, încît căzu şi se dărîmă". "Aceasta este sabia lui Ghideon, răspunse comandantul său, care va duce la distrugerea Midionului." Ghideon se întoarse în tabăra sa şi făcu ultimele pregătiri de război. Împărţi mica sa armată în 3 grupe de cîte 100, fiecare cu trîmbiţe şi făclii aprinse acoperite cu oale. Cam în jurul orei 10 noaptea năvăliră în tabăra duşmană, sparseră oalele şi sunară din trîmbiţe. Surprinşi în somn, duşmanii se zăpăciră, crezînd că au de-a face cu o armată mare, şi începură să se măcelărească între ei. Cei care au scăpat au traversat Iordanul, dar acolo tribul lui Efraim le-a tăiat drumul. Doi prinţi midianiţi prinşi au fost aduşi ca trofeu lui Ghideon.

O parte din armata duşmană a reuşit totuşi să scape peste Iordan, dar, în apropiere de Nova, Ghideon repurtează o nouă victorie care demoralizează cu totul pe midianiţi. S-au întors ostaşii lui Ghideon cu aur şi purpură. Poporul a vrut să-i ofere coroana, dar el refuză titlul de rege. "Dumnezeu va fi regele vostru", a spus el. Ghideon a fost un judecător glorios şi admirat, guvernînd poporul 40 de ani. El intră în istorie ca iniţiator al trupelor de şoc. Cu o mînă de oameni, el izbutea să atace prin surprindere o întreagă armată inamică şi s-o distrugă. A murit bătrîn şi fericit şi a fost înmormîntat în oraşul natal Ofra.

Tribul Efraim nu privea cu ochi buni dezvoltarea oraşului natal al lui Ghideon, Ofra, care concura cu oraşul Şhem. Unii comentatori considerau că tribul Efraim a căutat să provoace discordii între fiii şi nepoţii lui Ghideon, în număr de 70. Pentru realizarea planurilor lor au găsit omul potrivit, pe Avimeleh, care a adunat trupe mercenare, oameni fără scrupule şi mai ales fără conştiinţă, pornind război împotriva fraţilor săi. El i-a ucis pe toţi urmaşii lui Ghideon, cu excepţia unui singur fiu, Iotam. Trei ani a durat prietenia dintre Avimeleh şi efraemiţi. Aceştia din urmă nu erau de bună credinţă, ci urmăreau doar distrugerea casei lui Ghideon. Avimeleh dorea însă să domnească cu adevărat, dar supuşii săi se răsculară. La asediul unei cetăţi, o femeie aruncă de pe ziduri o piatră, sfărîmînd craniul tiranului.

IFTAH

De lipsa de unitate dintre triburile israelite au încercat să profite ammoniţii, care au organizat incursiuni de pradă pe teritoriul triburilor Gad şi Reuven, de dincolo de Iordan, iar apoi au pătruns şi pe teritoriul ţării, atacînd triburile Efraim şi Beniamin. Pe de altă parte, filistenii au început să atace tribul Dan. În aceste momente grele a apărut o figură eroică, Iftah, care a scăpat poporul din mîinile vrăjmaşe. Despre Iftah, din tribul Menaşe, se povesteşte că ar fi fost gonit de fraţii lui, fiindcă era fiul altei mame. Văzîndu-se nedreptăţit, el s-a refugiat în ţara Tov, unde se făcu vestit prin fapte îndrăzneţe. Un an după aceea, regele ammoniţilor declară război israeliţilor şi năvăli cu o armată numeroasă în ţara lor.

Nimeni nu se arătă gata să se pună în fruntea armatei israelite şi să lupte cu ammoniţii. Atunci bătrînii se adresară lui Iftah şi-i făgăduiră să-l aleagă judecător dacă va izbuti să-l alunge pe duşman.

Iftah, care-şi iubea poporul, se învoi, dînd uitării jignirile personale. El trimise soli la regele ammoniţilor cu propunerea să înceteze atacurile şi să încheie pace. Regele respinse propunerile lui Iftah. Atunci îşi organiză o armată puternică, formată din luptători ageri şi curajoşi, şi porni împotriva ammoniţilor. Înainte de a intra în luptă, el făgădui lui Dumnezeu că, în caz de victorie, va aduce ca jertfă pe primul pe care îl va întîlni în cale la întoarcerea din război. E ştiut însă că Tora interzice asemenea făgăduinţe, care sînt o imitaţie a moravurilor păgîne.

Armata condusă de Iftah i-a înfrînt pe ammoniţi şi i-a urmărit pînă la Minit. La întoarcere, i-a ieşit în cale unica sa fiică, venită special cu un grup de fete să-l aclame pe învingător şi să-l salute cu cîntece de slavă. Cînd Iftah o văzu pe fiica sa, se mîhni pînă în adîncul sufletului şi-şi rupse hainele de pe el în semn de jale. Cu inima sfîşiată, nenorocitul tată îi destăinui fiicei sale soarta care o aşteaptă. Fata primi vestea cu curaj, dar îi ceru voie să-i îngăduie ca două luni să-şi plîngă tinereţea împreună cu prietenele ei, colindînd prin munţi.

Biruinţa lui Iftah n-a potolit însă toate patimile şi n-a pus capăt dezbinării şi rivalităţii dintre triburi. Efraimiţii, atinşi în mîndria lor de faptul că învingătorul făcea parte din alt trib, i-au atacat armata, căutînd să-l supună. Iftah i-a nimicit, tăindu-le retragerea. Aflaţi în mîinile luptătorilor lui Iftah, efraimiţii, pentru a scăpa de mînia învingătorului, au încercat să-şi nege originea, mai exact apartenenţa la tribul Efraim. Pentru a-i identifica, Iftah s-a folosit de o particularitate a dialectului din Efraim, rostirea lui "ş" ca "s". El i-a pus să pronunţe cuvîntul "şibolet"

Fiica lui Iftah luîndu-şi rămas bun de la natură

(spic) şi astfel i-a recunoscut pe efraimiţi, care rosteau "sibolet". Demn de remarcat este faptul că aceasta este prima consemnare a unui fenomen dialectal din istoria lingvisticii.

ŞIMŞON

Şimşon, supranumit "Haghibor" (în ivrit "viteazul"), s-a războit toată viaţa cu filistenii, duşmanii poporului său. Mai ales tribul Dan, din care făcea parte, era atît de strîmtorat de duşmani, încît nu a avut nici măcar curajul să-l ajute împotriva lor. În tradiţia populară Şimşon apare ca un adevărat erou, de o îndrăzneală uimitoare, care dispreţuia moartea. Părul său nu cunoscuse niciodată foarfeca, pletele îi cădeau libere pe spate. Avea o putere uriaşă şi putea omorî cu mîna un leu. La început a trăit în relaţii de prietenie cu filistenii şi s-a căsătorit chiar cu o filisteană, Timah. Pe drumul spre oraş a omorît un leu în cadavrul căruia se aşează un roi de albine. El a luat mierea cu sine. La masa de nuntă, după obiceiul locului, a spus comesenilor o ghicitoare cu privire la leu şi la miere. Neputînd ghici şi trebuind să plătească pariul, aceştia se înţeleseră cu mireasa, care le dezlegă ghicitoarea. De aici încep duşmăniile cu filistenii. Înfuriat de trădarea miresei, Şimşon plecă de acasă. Tatăl fetei o dădu după alt bărbat. Ca să se răzbune, Şimşon a prins şacali, le-a legat făclii de coadă şi le-a dat drumul în holdele filistenilor. În replică aceştia l-au omorît pe tatăl fostei sale logodnice, Timah, ceea ce l-a făcut pe Şimşon să ucidă un mare număr de filisteni. Mai tîrziu Şimşon se căsători a doua oară, tot cu o fată din neamul filistenilor, cu numele Dalila. Căpeteniile filistenilor au venit la ea şi i-au făgăduit o sumă imensă de bani, dacă îl va preda pe Şimşon în mîinile lor şi va afla taina nemăsuratei sale puteri. Şimşon i-a destăinuit că puterea îi stă în păr. Perfida lui soţie l-a adormit, apoi i-a chemat pe duşmani care i-au tăiat părul, i-au scos ochii, l-au aruncat în temniţă şi l-au pus să învîrtească pietrele de la o moară. Pe cînd era aici, părul a început din nou să-i crească şi astfel, treptat, i-a revenit puterea. Într-una din zile, cînd filistenii avură o sărbătoare şi se adunară pentru a aduce jertfe zeului lor Dagon, trimiseră după Şimşon să danseze înaintea lor.

Atunci Şimşon, rezemîndu-se de stîlpii de susţinere ai Templului, se rugă fierbinte lui Dumnezeu să-i redea forţa de altădată şi, strîngîndu-i din toată puterea, strigă: "Stingă-se viaţa mea ca a filistenilor!". Templul se prăbuşi şi acoperi sub dărîmăturile lui pe toţi cei aflaţi înăuntru.

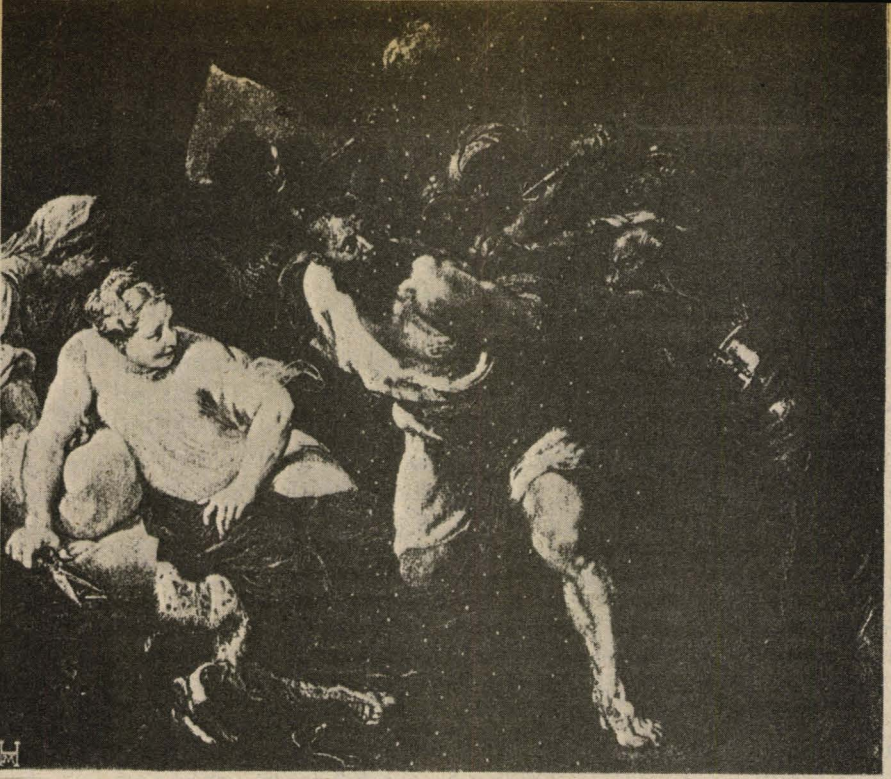

Răzbunarea lui Şimşon

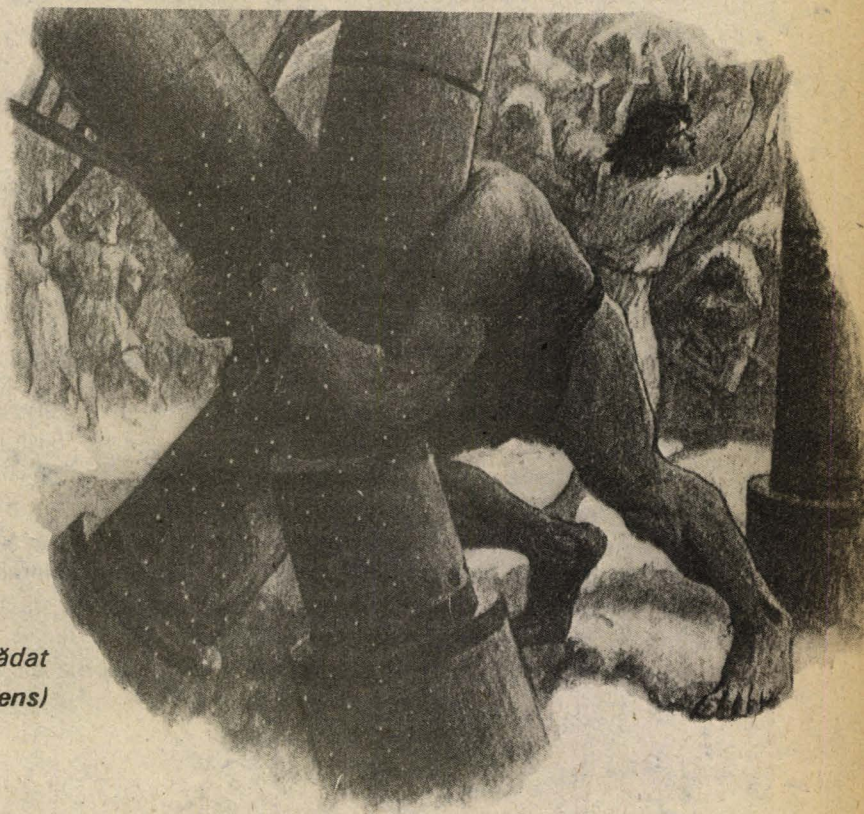

Şimşon trădat de Dalila (Rubens)

ŞMUEL

După moartea lui Şimşon a devenit judecător Eli, mare preot, care locuia la Şilo. Era un om drept, plin de înţelepciune, care a avut un rol important în conducerea poporului evreu pe calea dreaptă a învăţăturii. Se făcu însă vinovat de o mare slăbiciune pentru fiii săi, Hofni şi Pinhas, care, uitînd de Legea lui Dumnezeu, dădură uitării şi îndatoririle lor de preoţi, abuzînd de puterea lor.

Pe vremea aceea trăia în Ramataim Ţofim un om care purta numele de Elkana. El avea două soţii - Hana şi Pnina. Hana nu avea copii. În fiecare an venea Elkana să se roage la Şilo. Odată, cînd veni la Şilo, intră Hana cu sufletul îndurerat să se roage la Dumnezeu în Templu şi se rugă multă vreme, fiind necăjită. Eli, văzînd-o că stă atîta vreme în Templu, crezu că este beată şi îi adresă cîteva cuvinte jignitoare: "Pînă cînd vei sta în această stare de beţie? Cîtă vreme va mai ţine beţia ta? Du-te şi trezeşte-te!". Ea răspunse că este greu mîhnită şi plină de durere în suflet, că nu a gustat pic de vin sau altă băutură alcoolică: "Îmi vărs sufletul în faţa lui Dumnezeu". Atunci Eli i-a răspuns: "Mergi în pace şi Dumnezeul Israelului va adeveri cererea ta".

Dumnezeu îi împlini dorinţa şi peste un an născu un fiu, Şmuel, adică "Dumnezeu a ascultat, căci de la Dumnezeu l-am cerut". După ce îl înţărcă, îl aduse la Eli să slujească pe Dumnezeu. Şmuel a crescut în casa lui Eli, iar cu cît creştea, cu atît devenea mai înţelept şi mai iubit de oameni şi de Dumnezeu.

Într-o noapte, pe cînd dormea, a auzit că cineva îl cheamă: "Iată-mă, că m-ai chemat" îi spuse el lui Eli. Acesta îi răspunse: "Nu te-am chemat, întoarce-te". Abia atunci înţelese Şmuel că fusese chemat de vocea divină şi, cutremurat, zise: "Vorbeşte, Doamne! Că te ascultă sluga Ta!".

Între timp, filistenii invadaseră ţara, provocînd israeliţilor pierderi uriaşe. Peste 30 000 de oameni, printre care şi fiii lui Eli, şi-au pierdut viaţa. Mişcanul, lada sfîntă cu Tabernacolul dăruit pe muntele Sinai, căzu în mîinile filistenilor. Cînd primi vestea că fiii săi au murit şi Mişcanul, lada sfîntă, se află în tabăra filistenilor, Eli căzu de pe scaun şi muri pe loc. După un timp, s-au abătut peste filisteni mari calamităţi şi nenorociri. Crezînd că necazurile li se trag de la lada sfîntă pe care o luaseră ca pradă, au înapoiat-o singuri israeliţilor.

Învăţătura lui Moşe, tradiţiile şi obiceiurile ca fundament pentru

unirea poporului şi eliberarea sa de sub jugul străin - acestea erau idealurile lui Şmuel. El a dus o luptă susţinută pentru unirea triburilor israelite pe baza învăţăturii lui Moşe, a cărei esenţă a relevat-o astfel: "Nu prin stropirea altarelor cu sînge, nu prin arderea seului de berbec", ci prin aplicarea în viaţă a legilor de dreptate şi egalitate pentru toţi fiii aceluiaşi popor.

Cînd i s-a propus să conducă în luptă armata Israelului, a cerut, ca primă condiţie pentru acceptarea acestei demnităţi, părăsirea totală a cultului lui Baal şi distrugerea altarelor lui. După aceea a adunat pe înălţimea Miţpa oşteni din triburile Efraim, Dan, Beniamin şi Iehuda. S-a stîrnit atunci o furtună, filistenii s-au speriat şi au început să dea înapoi. Cetele de la Miţpa, îmbărbătate de Şmuel, s-au luat după filisteni şi i-au alungat. Timp de zece ani după aceea, la hotarele ţării a domnit liniştea.

În tot acest răstimp, Şmuel a continuat să militeze pentru o viaţă raţională şi morală în conformitate cu preceptele Torei, pentru un cult de esenţă profund spirituală. Veneau la Rama reprezentanţi ai tuturor triburilor şi îi cereau lui Şmuel sfatul în diferite împrejurări, recunoscînd astfel, în mod tacit, calitatea sa de judecător suprem. Munca educativă dusă de Şmuel pe baza învăţăturii lui Moşe a creat premisele realizării unităţii naţionale şi a pregătit astfel terenul pentru instaurarea regalităţii.

POPORUL EVREU SUB REGI

Victoriile strălucite repurtate de triburile israelite cînd formau coaliţii defensive nu au asigurat ţării deplină securitate, nici graniţe precise şi sigure, dar au întărit convingerea poporului că numai prin unitate naţională duşmanii pot fi puşi la respect. Lipsa unei personalităţi unificatoare a triburilor israelite se simţea cu atît mai puternic, cu cît popoarele din jur - ammoniţii, moaviţii, arameii, filistenii - erau organizate în state în fruntea cărora se afla un rege. Îndeosebi filistenii, care, în incursiunile lor distrugeau tot ce întîlneau în cale, s-au dovedit un inamic redutabil. Ei au impus la un moment dat nu numai tributuri grele poporului israelit, dar şi interdicţia de a practica meserii metalurgice, ceea ce îi împiedica pe evrei să fabrice arme. În aceste condiţii, profetul Şmuel a înţeles că unificarea triburilor devine o necesitate istorică, o condiţie fundamentală de supravieţuire a poporului evreu. Autoritatea lui creşte treptat, el trece de la un trib la altul, cîştigînd încetul cu încetul încrederea conducătorilor de trib. Aceştia îşi dădeau totuşi seama că un profet itinerant nu va fi în stare să realizeze unitatea naţională, chiar dacă temporar reuşea să unifice cîteva triburi în lupta împotriva duşmanului comun - filistenii. Şmuel propaga teocraţia - formă de guvernămînt în care autoritatea emană de la divinitate şi se realizează prin intermediul preoţilor. De aceea el a creat o castă a ucenicilor profeţi care aveau o misiune politică - aceea de îndrumare a şefilor de trib. Pentru organizarea castei profeţilor Şmuel este considerat continuatorul judecătorilor. El n-a putut învinge dorinţa şefilor de trib de a instaura regalitatea ca formă de guvernămînt aptă să pună capăt dispersării Israelului. Văzînd că nu izbuteşte să-i convingă pe bătrîni şi pe şefii de trib că numai Dumnezeu este regele evreilor, Şmuel rosteşte un discurs antimonarhic, în care atrage atenţia asupra pericolelor pe care le reprezintă un rege pentru popor: "El îi va lua pe fiii voştri şi îi va pune la carele sale şi între călăreţii lor, ca să alerge înaintea carului său; îi va întrebuinţa la aratul pămîntului, la seceratul grînelor, la facerea armelor. Regele va lua fetele voastre să-i facă miresme, să-i gătească, să-i facă pîine. Regele va lua o parte din cîmpiile voastre, din viile voastre, din măslinii voştri. Regele va lua zeciuială din bunurile voastre". Cei care-l ascultau considerau însă că, dacă nu realizează unitatea triburilor, vor pierde mai mult decît zeciuiala, vor pierde totul.

REGELE ŞAUL

Văzînd cît de fermă era hotărîrea bătrînilor şi a şefilor de triburi de a avea un rege, Şmuel a căutat să pună în fruntea statului un om care, prin originea, firea şi caracterul său să reprezinte o garanţie pentru respectarea legilor, pentru o domnie umană, democratică. În tribul cel mai neînsemnat, Beniamin, trăia un om cu numele de Kiş, care avea un fiu, Şaul, un simplu păstor. Pe acesta Şmuel l-a desemnat pentru funcţia supremă în stat. Născut şi crescut într-un sat, el nu putea concepe că s-ar găsi oameni care să găsească plăcere în a stăpîni pe semenii lor.

Deşi era un bărbat matur, Şaul se afla sub autoritatea tatălui său, potrivit obiceiului timpului. Calităţile personale şi originea modestă păreau profetului o garanţie suficientă că acest întîi rege al Israelului va domni cu blîndeţe şi, din recunoştinţă că l-a ridicat de la treapta socială cea mai joasă la cea mai înaltă demnitate, va asculta de cuvîntul său. Profetul i-a adunat pe bătrînii triburilor la Miţpa, unde a venit şi Şaul cu familia sa. Cînd a fost adus în faţa adunării, impresia pe care a produs-o acest bărbat tînăr, bine făcut, cu o figură impunătoare, a fost foarte plăcută. Cei mai mulţi strigară cu entuziasm: "Trăiască regele!".

Profetul îl unse cu untdelemnul sfînt, simbol al inviolabilităţii persoanei sale. Bătrînii erau plini de bucurie că li s-a împlinit, în sfîrşit, dorinţa de a avea un rege. Satisfacţia nu era generală. Tribul Efraim, care nu o dată făcuse opinie separată şi care se aştepta ca regele să fie desemnat din mijlocul său, s-a retras nemulţumit, fără să-l recunoască pe alesul mulţimii.

Şaul a fost proclamat rege în anul 1 030 î.e.a. Primul rege inaugurează istoria statală a Israelului. După prima perioadă nomadă a patriarhilor, după a doua perioadă de aşezare în Canaan fără unitate statală, începe perioada a treia, perioada făuririi statului naţional unitar, numită epoca regilor. Primul rege ales înţelegea că rolul său este de comandant al armatei în caz de primejdie. Pentru el proclamarea ca rege n-a produs nici o schimbare. După ceremonia ungerii sale s-a întors acasă, îndeletnicindu-se ca şi pînă atunci cu munca cîmpului. Faima de mare conducător de oşti avea însă să o dobîndească foarte curînd. La puţină vreme după proclamare, ammoniţii năvăliră în Ghilead, atacînd triburile de la răsărit de Iordan şi respingînd solia de pace a celor atacaţi. Reprezentanţii triburilor vin să-l anunţe că e momentul să-şi preia funcţia de rege, adică de comandant militar. Ei l-au găsit mergînd în urma plugului cu care îşi ara ogorul.

Vestea invaziei îl mînie cumplit pe Şaul. El tăie în bucăţele două

vite şi trimise bucăţile tuturor triburilor punînd să se strige pretutindeni: "Cine nu se adună sub Şmuel şi Şaul aşa să păţească cu vitele sale". Un val de entuziasm cuprinse triburile şi în scurtă vreme tînărul rege se află în fruntea unei numeroase armate.

Duşmanii fură înfrînţi şi Şaul se întoarse victorios în Ghilgal, pe malul apusean al Iordanului, unde fusese ridicat odinioară monumentul în amintirea intrării triburilor israelite în Canaan. Acolo fu încoronat ca rege, de data aceasta cu toate onorurile pretinse de ceremonialul timpului. Întărit în domnie, se instală la Gheva, de unde era originar, şi începu să-şi organizeze regatul. El purcese la alcătuirea unei armate puternice. Înfiinţă un corp de armată de 3 000 de luptători de elită, care constituia nucleul forţelor sale armate. Fiecare familie era obligată să trimită pe unul din membrii familiei sau chiar mai mulţi care să slujească în armata permanentă a regelui. Înzestră armata cu care de asalt, cu care se puteau arunca proiectile de piatră de la distanţe apreciabile. În fruntea oştirii puse pe fiul său, Ionathan, şi pe generalul Avner. Ionathan era curajos, viteaz şi dispreţuia moartea dar, totodată, plin de bunătate şi prietenie. Duşman al căilor piezişe şi ascunse, el îşi exprima sincer părerea cu orice ocazie, chiar de-ar fi fost să-şi pericliteze viaţa. Asemenea calităţi l-au făcut iubit de popor. Avner era o natură aspră, o mînă de fier, plin de bărbăţie, bun comandant de oşti, dotat cu oarecare viclenie. Aceste două personalităţi i-au fost de mare folos neexperimentatului rege, mai ales că la orizont se profila din ce în ce mai ameninţător pericolul filistean. Filistenii stăpîneau multe oraşe din ţară, printre care şi Gheva, oraşul natal al regelui. Considerînd acest lucru un afront deosebit, Ionathan atacă într-o zi postul filistean de acolo, omorînd pe guvernatorul străin cu propria sa mînă. Aceasta a dezlănţuit războiul. Principii filisteni sosiră cu o armată puternică de călăreţi şi care de luptă în faţa oraşului Gheva şi îşi aşezară tabăra într-o trecătoare, în munţii din apropiere. Ionathan, însoţit numai de scutierul său, se căţără pe coasta abruptă unde se afla tabăra filistenilor, ucise strajele şi stîrni panică printre inamici care, înspăimîntaţi, o luară la fugă. Şaul porni în fruntea unei armate de elită în urmărirea vrăjmaşului şi eliberă ţinuturile Beniamin şi Efraim de sub ocupaţie.

Nu mult după aceea, la îndemnul lui Şmuel, a pornit Şaul împotriva amalekiţilor, nomazi piraţi, duşmani ereditari ai Israelului, care din acea vreme făceau dese incursiuni de pradă pe teritoriul tribului Iehuda, tribul preferat al profetului. Dar un război împotriva amalekiţilor, cu luptători iscusiţi şi îndrăzneţi, nu era un lucru uşor. În fruntea lor se afla un rege, Agag, cu faimă de erou, care împrăştia spaimă împrejur. Şaul a condus personal lupta şi, atrăgînd pe duşman într-o cursă, l-a învins mai uşor. Apoi le-a distrus capitala şi l-a luat prizonier pe Agag. Puţinii amalekiţi care au scăpat s-au refugiat în Egipt. Şaul opri o bună parte din pradă sub

pretext că aduce jertfă Domnului, în pofida poruncii profetului de a se distruge totul pentru a nu rămîne nici urmă de amalekiţi. Mîndru de faptele sale de arme, Şaul a pus să se ridice în oaza Karmel un monument comemorativ, în cinstea victoriei pe care o repurtase.

Toate acestea au generat profunde divergenţe şi neînţelegeri între rege şi profet. Aflînd că regele nu i-a executat poruncile, Şmuel s-a hotărît să-i iasă în cale şi să-l anunţe că Dumnezeu l-a părăsit. Dar cînd a auzit că şi-a ridicat şi un monument, a decis nici să nu se mai întîlnească cu regele şi s-a îndreptat spre Ghilgal. Şaul veni şi el la Ghilgal. El recunoscu deschis că a greşit nedînd ascultare lui Şmuel şi încercă să-şi răscumpere vina, dar profetul rămase neînduplecat. Adevărul e că, îmbătat de victorie, Şaul comise eroarea de a încerca să preia şi autoritatea religioasă, ordonînd sacrificii după biruinţa asupra amalekiţilor. Aceasta îi atrage animozitatea profetului care îl vede pe rege în postura unui suveran absolut, care se amestecă în domeniul său de activitate.

O altă eroare constă în faptul că, lăsîndu-l în viaţă pe regele amalekiţilor, Şaul încălca prin aceasta porunca din Tora potrivit căreia drept sancţiune pentru faptul că amalekiţii i-au atacat pe evrei după ieşirea din Egipt - agresiune neprovocată - misiunea Israelului era de a-i nimici pe toţi. Atît regele cît şi profetul plecară întristaţi de la Ghilgal şi de atunci încolo se evitară. Deşi a cîştigat o victorie atît de strălucită asupra amalekiţilor, cuvintele profetului că "Dumnezeu va acorda demnitatea regală unuia mai bun decît el" l-au adus pe cîştigătorul strălucitei victorii asupra amalekiţilor într-o stare de melancolie maladivă, care a degenerat apoi în furie faţă de profet. Şaul se simţea neputincios. Avea, pe de o parte, o datorie de recunoştinţă faţă de profet, care-l unsese rege, iar pe de altă parte, se temea să se atingă de el deoarece, în calitatea lui de conducător spiritual, era favoritul poporului. I-au distras atenţia de la starea sa psihică războaiele pe care le-a purtat cu moaviţii şi ammoniţii. Pentru a capta în orice chip simpatia populară, a apucat-o pe altă cale. Printre evrei locuiau o mulţime de populaţii autohtone, rămase între dînşii încă de la ocuparea ţării de către Iosua Ben Nun. Printre acestea se numărau şi ghiveoniţii, care se supuseră de bună voie israeliţilor şi cărora, din această cauză, li se asigurau drepturile pe baza unui tratat. Fără a ţine seamă de toate acestea, Şaul a intrat cu armata sa în oraşul Ghiveon şi a dezlănţuit acolo un măcel. I-a urmărit cu îndîrjire pe vrăjitorii şi prezicătorii de tot soiul socotind că astfel va mai tempera mînia profetului. Şi pentru a-şi manifesta şi mai mult credinţa, a ridicat în diverse locuri temple şi altare. Totodată, a căutat să inspire respect faţă de regalitate, pentru persoana regelui, considerat ca o fiinţă superioară, inaccesibilă mulţimii. Pentru aceasta era nevoie să strălucească şi prin aspectul exterior. De aceea, Şaul nu a pregetat să-şi

pună o coroană de aur pe cap, pe care o purta şi în războaie. Cine se apropia de rege trebuia să se arunce cu faţa la pămînt. Şaul s-a înconjurat de lux pentru a se impune şi prin strălucirea Curţii sale. Tendinţa de lux şi de fast a început să se răspîndească şi în ţară. Fetele se îmbrăcau acum cu ţesături fine aduse din Egipt, se împodobeau cu purpură şi îşi puneau juvaeruri de aur.

Între timp, evenimentele politice se precipitau. Filistenii n-au putut suporta înfrîngerea suferită, dar se fereau de o luptă deschisă, mărginindu-se la incursiuni răzleţe şi la atacuri de pradă. Regele îi urmărea, îi pedepsea şi îi alunga.

Organizînd din nou o invazie, şi-au aşezat armatele pe un deal. Şaul şi-a aşezat şi el oştirea pe un deal din apropiere. Filistenii cerură ca soarta bătăliei să fie hotărîtă de un duel între doi ostaşi. Ei se bizuiau pe un uriaş din mijlocul lor, cu numele de Goliat, pe care nimeni din tabăra evreilor nu se încumeta să-l înfrunte.

Şaul promise daruri bogate, scutire de dări şi mîna frumoasei Mihal - fiica sa, celui care va riposta provocării filistene, dar nimeni nu cuteză să iasă din rînduri. Situaţia era din cele mai disperate şi, totodată, umilitoare. Deznodămîntul, favorabil, a venit din partea unui tînăr necunoscut, un păstor din Beit-Lehem, care din întîmplare se afla pe front. Acest tînăr a produs o schimbare radicală în istoria poporului său şi a omenirii întregi, iar numele său, David, a dobîndit răsunet pe toată suprafaţa pămîntului. Cronicarii vremii îl descriu ca fiind foarte frumos, fin, prezentabil, dotat cu un talent muzical deosebit. Regele îl îmbrăcă în armura sa, îi puse coif de aramă pe cap şi o sabie la cingătoare. David nu se putea însă mişca sub greutatea zalelor sale. Atunci îşi luă o praştie şi nişte pietre, îl ochi pe Goliat şi trase. Uriaşul căzu, David se repezi să-i smulgă sabia şi-i reteză capul. Plin de admiraţie, fiul regelui, Ionathan, îl îmbrăţişă pe tînărul învingător şi, ca semn de iubire frăţească, se dezbrăcă de mantia sa cu fir de aur şi o petrecu pe umerii lui David.

Sabia lui Goliat a fost dată în păstrare, ca trofeu, la Templul din oraşul Nov. Graţie învingerii lui Goliat, numele lui David deveni curînd foarte cunoscut, faima victoriei sale trecea din gură în gură: "Şaul a biruit cu miile (de vrăjmaşi), David cu zecile de mii"- aceasta era comparaţia care circula în popor. "Deci, îl pun mai presus decît pe mine; ce-i mai lipseşte ca să devină rege?" - gîndea cu invidie Şaul şi mintea lui se întunecă şi mai mult. Din acel moment l-a văzut cu ochi răi pe David şi a încercat chiar să-l ucidă. Odată, pe cînd David cînta la harfă, regele a aruncat după el o lance, dar nu l-a nimerit.

Regele mai porunci ca David să fie ucis în propria sa locuinţă, dar soţia lui, Mihal, hotărî ca soţul ei să părăsească oraşul şi să fugă la Rama, reşedinţa profetului Şmuel. Acesta văzu în David pe urmaşul demn

David după înfrîngerea lui Goliat

al lui Şaul şi îl unse în secret ca rege. Disensiunea dintre casa regală şi David se transformă astfel într-o luptă politică. Sub presiunea evenimentelor a luat naştere în jurul lui David o mişcare populară îndreptată împotriva regelui. Cînd Ionathan, moştenitorul tronului, a încercat să-l împace pe David cu tatăl său, acesta l-a apostrofat sever: "Atîta vreme cît fiul lui Işai trăieşte pe pămînt, nu te vei ţine bine pe picioare, nici domnia ta nu va fi trainică".

Pentru David începură acum ani grei de pribegie. El plecă mai întîi la Rama, iar apoi la Nov, unde era aprovizionat de către preoţi cu hrană şi arme. De acolo dădu fuga în regiunea Iehuda şi găsi la fraţii săi de trib un puternic sprijin. În cetatea Adulam, de la graniţa filisteană, se adunară în jurul lui David, devenit rebel împotriva voinţei sale, rude, prieteni şi tot felul de nemulţumiţi. Acest grup înarmat întreprindea îndrăzneţe atacuri prin surprindere asupra unor aşezări filistene, printre care şi oraşul Keila. Urmărit însă pas cu pas de Şaul, care nu pregetase, drept represalii pentru ajutorul acordat insurgenţilor, să distrugă oraşul Nov, împreună cu Templul de acolo, şi să-l ucidă pe Marele Preot Avimeleh, David se retrase în pustiu, unde dădu mai multe lupte cu trupele armatei regale, fără rezultat decisiv. În cele din urmă, fu constrîns să caute adăpost la filisteni împreună cu ceata sa de răsculaţi, al cărei număr sporise la şase sute de oameni. Principele filistean Akis din Gat, care dorea să folosească partizanii lui David împotriva regelui israelit, fixă fugarului ca reşedinţă oraşul Ţiklag, din sudul Canaanului. De acolo David întreprinse în repetate rînduri expediţii împotriva amalekiţilor, asigurîndu-l însă de fiecare dată pe Akis că erau îndreptate împotriva Israelului. Jocul lui David era însă foarte riscant: dacă prietenii lui de circumstanţă l-ar fi silit să participe la luptă împotriva propriului său popor, acest fapt ar fi fost fatal pentru întregul său viitor. Odată se afla chiar încolonat cu oamenii săi în armata filisteană, care era în drum spre a se confrunta cu israeliţii, cînd ceilalţi principi filisteni îl interpelară pe Akis: "Ce rost au aceşti evrei? Nu este oare acesta David în cinstea căruia se cînta la joc că a bătut zece mii de filisteni?". Akis fu astfel nevoit să-i trimită pe insurgenţi înapoi la Ţiklag. După lupte de avanposturi care au durat ani de zile, s-a ajuns la o bătălie hotărîtoare între forţele unite ale filistenilor şi cele ale israeliţilor, în interiorul ţării, în valea Isreel, întocmai ca pe vremea lui Eli şi a lui Şmuel. Presimţiri rele întunecau sufletul lui Şaul. El încercă să-şi scruteze viitorul cu ajutorul acelor vrăjitoare pe care le alungase odinioară el însuşi. Înaintea luptei decisive de la muntele Ghilboa, Şaul se strecură, după cum spune legenda, noaptea, la o ghicitoare ce trăia în Endor şi o înduplecă să invoce spiritul profetului Şmuel, care murise între timp. În întunericul tainic al nopţii, regele fu vestit, în numele profetului, că soarta sa şi a dinastiei sale este pecetluită. Imediat după aceasta izbucni lupta sîngeroasă între

armata israelită şi cea filisteană. Filistenii ieşiră biruitori. Coastele muntelui Ghilboa erau acoperite de cadavrele luptătorilor israeliţi. Trei fii ai regelui, printre care şi Ionathan, căzuseră. Regele însuşi rănit de moarte de o săgeată filisteană, se azvîrli în propria lui sabie. Atunci se pulverizâ şi restul armatei israelite. Cînd locuitorii din Iaveş, din regiunea Goilea, aflară că filistenii au spînzurat ca trofeu cadavrul regelui de zidul oraşului Beit-Şean, trimiseră cîţiva oameni curajoşi care, primejduindu-şi viaţa, aduseră trupul neînsufleţit al lui Şaul la Iaveş, unde fu incinerat cu onorurile cuvenite. Vestea morţii regelui Şaul mîhni adînc şi pe David. Îndurerarea poporului pentru sfîrşitul tragic al lui Şaul şi al lui Ionathan s-a imortalizat într-o elegie ce datează de atunci şi pe care poetul o pune chiar în gura lui David:

.....

"O, munţilor Ghilboa, plaiuri amăgitoare,
Nici roua, nici ploaia să nu mai coboare peste voi!
Căci acolo a fost zdrobit scutul vitejilor,
Scutul lui Şaul, cel ce nu era uns cu untdelemn.
...Şaul şi Ionathan, cei dragi şi scumpi,
Au rămas uniţi în viaţă şi în moarte."
(II Şmuel 1, 21-23)

REGELE DAVID

După decesul lui Şaul şi Ionathan, David se duse la Hevron, unde bătrînii îl proclamară rege. Era în vîrstă de treizeci de ani. A fost recunoscut ca rege, la început numai de tribul său, Iehuda. Celelalte triburi doreau ca Işboset, un fiu nereuşit al lui Şaul, să ocupe tronul tatălui său. Ani de zile a durat cearta între triburi pentru tronul lui Şaul, pînă ce Işboset a fost omorît. Atunci tot poporul trecu de partea lui David. Căpeteniile triburilor veniră la Hevron şi-l proclamară pe David rege.

Noul rege îşi alese o nouă reşedinţă în munţii Iehudei, la Ierusalim. Pînă atunci acest oraş fusese ocupat de un neam străin, ievusiţii, care îl întăriseră pentru a se putea împotrivi oricărui atac.

David cuceri oraşul Ierusalim de pe colina Ţion, dîndu-i numele de Ir-David (Oraşul lui David). Acestei reşedinţe a regatului evreiesc i-a fost dat să rămînă mii de ani cel mai faimos oraş din lume. David a adus la Ierusalim Tabernacolul, care a stat pînă atunci în Kiriat Iearim, un orăşel neînsemnat, încă de pe timpurile lui Eli şi Şmuel. David aşează Tabernacolul într-un cort anume ridicat, unde rămase pînă la mutarea sa

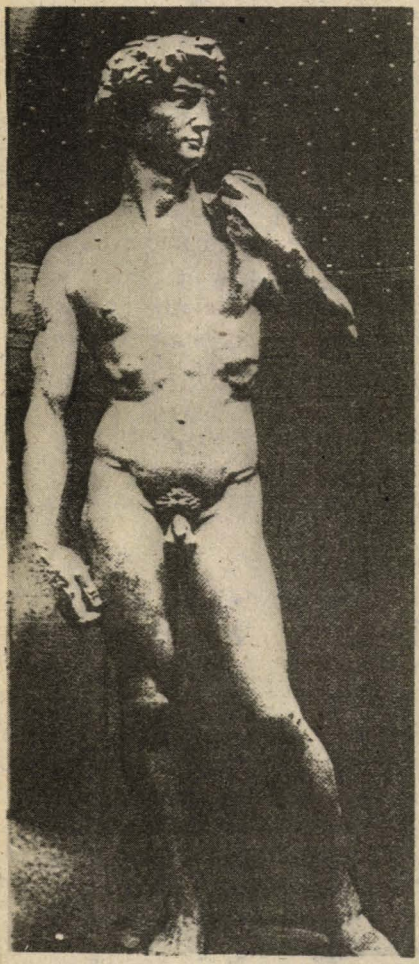

David (Michelengelo)

în Marele Templu din Ierusalim, la înălţarea căruia a visat toată viaţa.

David a fost nevoit să poarte o serie de războaie pentru apărarea independenţei şi suveranităţii naţionale a statului său. Una din cele mai sîngeroase campanii a fost cea împotriva moaviţilor care au pierdut atunci trei pătrimi din armata lor în luptă.

Murind regele ammoniţilor, Nahaş, care întreţinuse relaţii de strînsă prietenie cu israeliţii, David a trimis o solie importantă spre a prezenta noului rege Hanun condoleanţe. Sfetnicii acestuia au încercat - şi pînă la urmă au reuşit - să-l convingă pe Hanun că solia lui David este de fapt un grup de spioni care doresc să cunoască intrările şi ieşirile din Rabat-Ammon pentru a-l cuceri ulterior. Noul rege s-a lăsat influenţat şi le-a tăiat membrilor soliei bărbile şi hainele pînă la poale, apoi i-a alungat. Acest act de sfidare nu putea rămîne nepedepsit. O puternică armată, în frunte cu generalul Ioav, a fost trimisă împotriva ammoniţilor, care au cerut atunci ajutorul arameilor. Ioav şi-a împărţit armata în două - una i-a bătut pe ammoniţi, iar cealaltă pe aramei. Astfel David îşi extinde domnia în Răsărit, pînă la Eufrat.

Popoarele supuse se bucurau de libertate şi deplină autonomie, dar plăteau un tribut. Spiritul de înţelegere, de toleranţă al lui David se vede şi din faptul că Uria Hititul era unul din comandanţii armatei. Aceasta era dotată cu echipamentul cel mai modern al epocii şi dispunea de un comandament şi de ofiţeri excelent pregătiţi.

David avea mai mulţi fii. Între ei nu domnea armonia şi buna înţelegere. Această stare de lucruri l-a mîhnit pe David. Cînd fiul său, Avşalom, un bărbat frumos, cu plete lungi, a complotat împotriva sa, aceasta i-a zdrobit inima. Avşalom avea impresia că poate domni mai bine decît tatăl său. El ducea o viaţă uşoară, dîndu-şi aere de viitor rege; luă în serviciul său cincizeci de oameni, comandă cai şi trăsuri din Egipt, pîndind momentul să pună mîna pe putere. A pregătit complotul, strîngînd în jurul său nemulţumiţi şi promiţîndu-le că le va face dreptate. Avşalom a trimis în ascuns oameni să anunţe pe partizanii săi că îndată ce vor auzi sunetele din şofar (corn) să ştie că a fost proclamat rege la Hevron, ai cărui locuitori nu erau mulţumiţi că David mutase capitala din oraşul lor la Ierusalim. Planul lui Avşalom reuşi. Toţi cei care unelteau împotriva regelui, cînd a răsunat apelul lui Avşalom, s-au adunat la Hevron şi au strigat "Trăiască Regele!". Avşalom avea de partea lui pe Ahitofel, cel mai bun sfetnic al regelui David.

Avşalom ocupă curînd reşedinţa tatălui său şi se proclamă rege la Ierusalim. Ahitofel îl sfătui să pornească imediat în urmărirea lui David. Însă Huşai, care se dădea drept prieten al lui Avşalom, îl convinse să pornească la război împotriva lui David numai după ce va atrage de partea sa întregul Israel. În paranteză fie spus, Huşai rămăsese la Ierusalim

împreună cu cohanimii, cu scopul de a-l informa pe regele David de ceea ce se petrece în capitală, pentru ca acesta să ia măsurile ce se impuneau în funcţie de evoluţia evenimentelor. Huşai a reuşit să-l facă pe Avşalom să amîne acţiunea militară împotriva lui David. În felul acesta bătrînul rege cîştigă timp pentru a pregăti reprimarea militară a lui Avşalom. Ahitofel, constatînd că Avşalom a ales calea care ducea la pieire, s-a spînzurat. În pădurea Efraim a avut loc înfruntarea dintre armata lui David şi cea a lui Avşalom. Armata lui Avşalom era mai numeroasă, dar, lipsită de un comandant competent, la prima luptă a fost înfrîntă. Fiul regelui, care fugi călare prin desişul pădurii, s-a agăţat cu pletele sale lungi de ramurile unui ştejar şi a rămas spînzurat de copac. Căzu în mîinile urmăritorului său Ioav, care-l străpunse cu trei suliţe. Răzmeriţa fu înăbuşită în toată ţara. David se bucură de victorie; cînd i se povesti însă cum a murit Avşalom, izbucni în plîns, jelind: "Fiul meu, Avşalom, copilul meu! De ce nu a fost să fi murit eu în locul tău?".

Neliniştea continua însă în ţară. Cîteva triburi se răzvrătiră din nou împotriva lui David, socotind că regele a părtinit tribul său Iehuda, în paguba celorlalte triburi. Oastea regelui, sub conducerea lui Ioav, porni din oraş în oraş pentru a-i pedepsi şi supune pe răzvrătiţi.

Încă înainte de vîrsta de şaptezeci de ani puterile lui David începuseră să slăbească. Tinereţea lui zbuciumată, luptele grele pe care le-a dus, evenimentele dureroase şi dramatice din casa sa, complotul lui Avşalom l-au îmbătrînit înainte de vreme.

După moartea lui Avşalom, Adonia era cel dintîi fiu în drept să moştenească tronul, deşi ştia că regele dorea ca urmaşul la tron să fie Şlomo (Solomon). Adonia nu a urmărit o lovitură de palat ca Avşalom, el dorea să se încoroneze în secret, punînd pe regele David în faţa unui fapt împlinit. Avea de partea sa pe cei care erau împotriva succesiunii la tron a lui Şlomo. Printre sprijinitorii săi se numărau generalul Ioav şi preotul Avitar. Acesta din urmă se simţea jignit că regele David dăduse întîietate cohenului Ţadok. Adonia era la fel de frumos ca Avşalom şi a folosit aceleaşi mijloace pentru a cuceri inimile oamenilor. Au început intrigile la Palat. Într-o zi, Adonia a organizat o mare serbare, la care erau invitaţi toţi partizanii săi, iar în timpul ospăţului s-a proclamat rege. Vestea a ajuns cu iuţeala fulgerului la Palat şi s-a răspîndit în capitală. Cel dintîi care s-a ridicat împotriva succesiunii la tron a lui Adonia a fost profetul Natan, care ştia că David făgăduise reginei Batşeva ca fiul ei, Şlomo, să fie încoronat ca rege. Profetul a adus la cunoştinţa reginei cele petrecute; ea s-a dus la rege şi i-a amintit făgăduinţa făcută, menţionînd că, dacă Adonia ar urca pe tron, viaţa ei şi a fiului ei ar fi în pericol. David a luat imediat hotărîrea de a acţiona. El ţinea să rămînă credincios promisiunii sale şi să lase tronul lui Şlomo. I-a chemat pe toţi demnitarii care nu

trecuseră de partea lui Adonia, iar aceştia au făgăduit că îl vor recunoaşte pe Şlomo ca rege. A urmat pe loc ceremonia încoronării ca rege a lui Şlomo, cu participarea marelui cohen Ţadok şi a profetului Natan.

Pe dealurile de răsărit ale capitalei se celebra încoronarea lui Adonia, pe cele de apus - a lui Şlomo. S-ar fi născut un război civil dacă Adonia n-ar fi renunţat la demnitatea regală. El ştia că generalul Ioav şi cohenul Avitar nu l-ar fi ajutat în cazul unui război civil.

David, marele rege al Israelului, sub sceptrul căruia s-a realizat unitatea deplină a celor douăsprezece triburi cu capitala la Ierusalim, a închis ochii la vîrsta de şaptezeci de ani, după o domnie de patruzeci de ani şi şase luni. El a întemeiat dinastia regală şi seria mormintelor regale de pe panta de sud a Ţionului.

David poseda un puternic spirit de dreptate şi nimeni nu era un duşman mai înverşunat al nedreptăţii decît dînsul. El a fondat un mare stat care se putea măsura cu cel mai puternic stat din antichitate, Egiptul. Israelul sub guvernarea lui David a pus în umbră regatele dintre Tigru şi Eufrat, cel chaldeean şi cel asirian. David a insuflat poporului conştiinţa că este purtătorul unei înalte etici, reprezentate prin Tora lui Moşe. Pentru viitorii regi ai Israelului David a fost regele-model, poporul judecîndu-i mai apoi în comparaţie cu el.

REGELE SOLOMON (ŞLOMO)

La urcarea pe tron regele Şlomo nici nu împlinise 20 de ani. Avea un suflet ales, vaste cunoştinţe în toate domeniile şi dorea din toată inima propăşirea poporului său. În istoria naţională evreiască el străluceşte ca rege al păcii şi constructor al Templului, sub a cărui înţeleaptă cîrmuire regatul iudeu a făcut uriaşe progrese în viaţa sa materială şi spirituală, dobîndind un îndreptăţit prestigiu dincolo de hotarele ţării.

David l-a desemnat ca succesor pe fiul său cel mai mic şi din considerentul că acesta i-ar fi putut continua cel mai bine opera în condiţiile de relativă stabilitate din interiorul şi din afara ţării. Pentru siguranţa tronului şi consolidarea domniei, Şlomo a pus capăt cu fermitate uneltirilor fiului mai mare al lui David, Adonia, care a plătit cu viaţa încercarea de a acapara puterea.

De la începutul guvernării sale Şlomo nutreşte dorinţa nestrămutată de a menţine pacea - însuşi numele său ebraic, Şlomo, deriva de la cuvîntul "şalom" - "pace", deşi, cu armata pe care o preluase

Regele Solomon primind-o pe regina din Saba (Veronese)

de la tatăl lui, ar fi putut oricînd porni la noi cuceriri. Sub Șlomo țara păşeşte într-o epocă de perfecţionare a vieţii statale, de progres şi dezvoltare în toate domeniile. Comerţul şi meşteşugurile, cultura şi arta, viaţa spirituală şi religioasă cunosc o înflorire fără precedent. Șlomo a ridicat primul Templu şi numeroase palate, dînd capitalei ţării strălucire fără seamăn. A întărit administraţia şi a statornicit relaţii de schimb economic cu ţări străine, lansînd o flotă comercială atît în Marea Roşie, cît şi în Marea Mediterană. A organizat, totodată, tranzitul de mărfuri din Asia Mică în Egipt, a exploatat minele de cupru din sudul ţării, a construit şosele şi a asigurat pază caravanelor care transportau mărfuri şi călători. Deşi în tradiţia iudeilor nu era în acea vreme creşterea cailor, el a pus bazele unor herghelii pentru vînzarea animalelor în Egipt şi în alte ţări din Asia şi Africa. Urmele grajdurilor sale dăinuie pînă azi.

În urma amplificării relaţiilor economice externe, s-a dat monedei israelite o formă precisă şi un curs sigur. Pentru a se facilita schimburile economice, care se făceau pe bază de troc (schimb de marfă contra marfă), s-au turnat monede de aur (pentru comerţul exterior monezile erau sub formă de discuri mari), apărînd astfel şekelul. Israelul a devenit o mare putere, atingînd apogeul în domeniul economic, politic şi cultural.

În scopul extinderii relaţiilor de prietenie ale ţării cu vecinii, Șlomo a încheiat o seamă de căsătorii cu semnificaţie politică. Astfel, prima doamnă a Curţii a devenit fiica faraonului egiptean, de la care a primit ca zestre oraşul filistean Ghezer.

Prima faptă de mare răsunet de care Șlomo şi-a legat indisolubil numele a fost înălţarea Templului din Ierusalim, proiectat încă de tatăl său. Locul era chiar cel ales de acesta, pe muntele Moria, unde Patriarhul Avraham fusese cîndva gata să-l jertfească pe fiul său Iţhak spre a-şi dovedi credinţa neabătută în Dumnezeu. Un acord încheiat cu regele Tyrului, Hiram, a asigurat şantierului materiale de construcţii: lemn fin de cedru, aur pentru ornamente - în schimbul uleiului, grîului, vinului furnizat de Israel. Timp de şapte ani, cît a durat construcţia, mii de lucrători au doborît cedri în Liban, au scos din munţi pietre, le-au cioplit în blocuri fără a le tăia cu fier şi le-au transportat pe şantier. Somptuoasa clădire a fost căptuşită în interior cu lemn de cedru, în care s-au sculptat ornamente poleite cu aur.

Regele a invitat pe conducătorii şi fruntaşii triburilor din Israel să asiste la inaugurarea sanctuarului. În faţa celor adunaţi, cohanimii, într-o procesiune solemnă, intonînd cîntece de slavă, au purtat pe umeri Tabernacolul cu Tablele Legii primite pe muntele Sinai, cel mai preţios odor al seminţiei israelite, pînă în Sfînta Sfintelor din Templu. Apoi regele, stînd în faţa altarului cu mîinile ridicate spre cer, s-a rugat lui Dumnezeu, implorîndu-l să ocrotească poporul evreu şi ţara sa, precum şi casa lui

*Întîlnirea lui Solomon cu regina din Saba (**Piero della Francesca**)*

David; după aceea, a binecuvîntat mulţimea.

Trăsătura definitorie a personalităţii lui Şlomo cu care a rămas imortalizat în istorie, a fost proverbiala sa înţelepciune. Se relatează că odată, avînd o viziune divină, a fost întrebat de Dumnezeu care este dorinţa sa cea mai arzătoare. Regele n-a cerut nici bogăţii fără număr, nici victorii răsunătoare pe cîmpul de bătaie, nici viaţă lungă şi tihnită, ci doar să fie dăruit cu harul înţelepciunii spre a putea judeca pururea cu dreptate pricinile ce i se vor înfăţişa şi a deosebi fără greş Binele de Rău. Adînc pilduitoare este în acest sens vestita sa judecată a celor două mame care îşi disputau un copil, pretinzînd fiecare că era al ei. Prin sentinţa pronunţată Şlomo a putut lesne identifica pe adevărata mamă: ea n-ar fi putut accepta împărţirea copilului în două, ci ar fi renunţat la el, numai ca acesta să rămînă în viaţă.

Şlomo a excelat şi pe tărîmul literaturii, cultivînd diverse specii de poezie cu vădit caracter laic, precum fabulele, proverbele, parabolele, enigmele. Bătrînii noştri spun despre el că ar fi fost un liric care, la tinereţe a cîntat natura şi dragostea, la maturitate s-a adîncit în probleme de etică turnînd, în tiparele limbajului comun, idei înălţătoare, iar la vîrsta senectuţii a devenit un filozof profund, un predicator al seriozităţii, al atitudinii reponsabile faţă de problemele vieţii.

Personalitate excepţională, de mare complexitate, regele Şlomo a rămas, în pofida cîtorva umbre (uneori i s-a reproşat, de pildă, aplecarea spre lux şi fast), definitiv încrustat în memoria poporului evreu şi a umanităţii.

PERIOADA CELOR DOUĂ REGATE

Domnia lui Şlomo a avut, în afară de părţile ei luminoase, şi laturi umbrite. Odată cu civilizaţia străină, în regatul israelit are loc o decădere a moravurilor. Însuşi regele s-a dedat unui trai bun şi îmbelşugat. În haremul său erau adunate, după cum relatează legenda, vreo mie de soţii, cele mai multe străine; acestora le era permis exerciţiul public al cultului ţării lor. Pe înălţimile din jurul Ierusalimului se aduceau jertfe zeilor moaviţi, ammoniţi, fenicieni şi egipteni şi de multe ori Şlomo asista personal la aceste ceremonii religioase păgîne. Dar şi altminteri poporul, obişnuit cu viaţa patriarhală, avea destule motive să se plîngă. Mulţimile gemeau sub povara impozitelor excesive în natură şi în bani, pe care le plăteau pentru întreţinerea Curţii regale, a numeroşilor funcţionari şi pentru ridicarea clădirilor publice şi mai ales a Templului şi a Palatului regal. În timp ce negustorii se îmbogăţeau prin comerţul din ce în ce mai înfloritor, marea masă a poporului de la ţară şi de la oraş se afla într-o mizerie din ce în ce mai apăsătoare. Din această epocă datează, de altfel, atacul pătimaş împotriva instituţiei monarhice, atribuit profetului Şmuel: "Din ţarinile voastre şi din viile voastre, şi din măslinişurile voastre va lua pe cele mai bune şi le va dărui slujitorilor săi... şi voi înşivă veţi fi robii lui".

Indignarea mulţimii împotriva apăsării regale era firesc să izbucnească mai puternic la triburile care încă nu se împăcaseră cu hegemonia Iehudei şi, în primul rînd, la tribul Efraim, care pretindea el însuşi această hegemonie. Atunci cînd energicul conducător al lucrărilor publice din Ierusalim, efraimitul Ierovam, cîştigă încrederea regelui şi fu numit de acesta guvernator în Efraim, în mintea sa se închegă hotărîrea de a scutura jugul statului centralizator. Profetul efraimit Ahia, din Sile, mînios împotriva lui Şlomo care îi reproşa că protejează cultele străine, sprijini planurile îndrăzneţe ale lui Ierovam şi îi prezise succes. Într-o zi, Ahia luă mantia acestuia, o rupse în 12 bucăţi şi dădu 10 din ele înapoi răzvrătitului cu următoarele cuvinte: "... Iată, eu voi sfîşia regatul din mîna lui Solomon şi îţi voi da ţie 10 seminţii" (I, Regi 11,31). Regele fiind informat de aceste planuri de înaltă trădare, complotiştii trebuiră să fugă în Egipt, pentru a aştepta acolo vremuri mai prielnice.

La dificultăţile politice interne se adăugară şi cele externe. În Egipt venise între timp o dinastie nouă la tron, a XXII-a. Noul faraon, Şişak, nu mai menţinu legăturile prieteneşti cu Israelul şi de aceea acordă bucuros azil lui Ierovam. În acelaşi timp sprijini şi pe un alt fugar, pe fiul

regelui edomit, Hadad, care fugise în Egipt după supunerea Edomului de către David. Hadad se întoarse acum în patrie, urzi o răscoală şi năvăli în regiunea de frontieră a Israelului. În acelaşi timp, arameii se răsculară în Damasc şi îl alungară pe guvernatorul israelit care îşi avea reşedinţa acolo. Lunga regalitate paşnică a lui Şlomo slăbise spiritul războinic al israeliţilor şi regele însuşi subestima primejdiile ce ameninţau ţara dinspre nord şi dinspre sud.

Astfel se adunară din nou, spre sfîrşitul domniei lui Şlomo, nori grei de furtună la orizontul politic. El însuşi nu avea să mai apuce criza. Cu moartea lui se încheie un secol de existenţă a unui stat evreiesc unitar, o perioadă de dezvoltare intensă care a asigurat Israelului un loc de frunte printre celelalte mari civilizaţii ale Orientului. Perioada aceasta este scurtă, dar de mare însemnătate pentru poporul din Israel. Sub cei trei regi: Şaul, David şi Şlomo s-a ajuns la o afirmare intensă nu numai a individualităţii politice, ci şi a celei spirituale a naţiunii israelite. Religia naţională se dezvoltă în detrimentul vechii religii populare. Centralizarea religioasă şi politică merg mînă în mînă. Unitatea religioasă este promovată la maximum prin ridicarea Templului din Ierusalim, săvîrşită sub Şlomo. Dar această centralizare excesivă depăşeşte limita necesară şi firească pentru tînărul popor, care încă nu biruise complet separatismul tribal. Forţele centripete ale naţiunii scad din ce în ce mai mult, în timp ce forţele centrifuge dobîndesc superioritatea, pentru a deveni în cele din urmă precumpănitoare.

REGI ŞI DINASTII DIN ISRAEL ŞI IEHUDA

Rivalitatea dintre diferitele triburi din Israel a avut drept efect o serie de deplasări ale hegemoniei înlăuntrul naţiunii. În "epoca judecătorilor", în care predomină concepţia de trib, împrejurările decisive au fost cele geografice: hegemonia reveni "seminţiei lui Iosef", adică triburilor Efraim şi Menaşe, care se aflau stabilite în regiunea centrală a Canaanului şi erau cele mai importante numericeşte. La instaurarea regalităţii obţine preponderenţa Beniamin, tribul lui Şaul, apoi Iehuda, care dă poporului o dinastie, capitala şi Templul naţional din Ierusalim. Centrul vieţii politice şi religioase se deplasează astfel spre sud şi nu mai coincide cu cel geografic. Acesta fu un motiv în plus pentru împărţirea regatului, împărţire ce avea să se facă după moartea lui Şlomo.

Moştenitorul legitim al tronului era Rehavam, fiul lui Şlomo, de la

soţia sa ammonită, Naama. Cu toate că Rehavan nu avea nici curajul lui David şi nici înţelepciunea lui Şlomo, triburile Iehuda şi Beniamin, care rămăseseră credincioase dinastiei lui David, îl recunoscură ca rege. Bătrînii din Efraim şi din celelalte triburi nordice adunaţi la Şhem, deşi adversari ai hegemoniei Iehudei, oferiră totuşi demnitatea de rege lui Rehavam, însă numai cu condiţia ca el să se oblige să uşureze îndatoririle cu care tatăl său împovărase poporul. Regele şi-a rezervat trei zile pentru a se gîndi. Sfatul bătrînilor, constituit încă de pe vremea tatălui său, l-a îndemnat să accepte. Dar monarhul a dat ascultare tinerilor săi tovarăşi de petreceri care, fără pic de înţelepciune, i-au aţîţat orgoliul, îndemnîndu-l să fie aspru faţă de cei ce cutezaseră să-i ceară concesii. Cînd, după trei zile, reprezentanţii triburilor s-au adunat pentru a doua oară, regele li s-a adresat cu aceste cuvinte ameninţătoare: "... tatăl meu v-a bătut cu bice, eu vă voi bate cu harapnice". Acest răspuns revoltă tribul Efraim. Guvernatorul Adoniram, neîndurătorul perceptor de dări din timpul lui Şlomo, încercă să liniştească poporul, dar fu lapidat de mulţime, iar Rehavam reuşi să scape numai fugind grabnic la Ierusalim.

Îndată după aceasta, toate triburile nordice şi transiordanice, după tradiţie zece la număr, proclamară ca rege al lor pe efraimitul Ierovam, care se reîntoarse din Egipt. Astfel, marele regat al lui David şi al lui Şlomo fu împărţit, după un secol de unitate naţională, în două regate independente: regatul nordic, mai mare, numit Israel sau Efraim, şi, cel mai mic, Iehuda, care cuprindea tribul cu acelaşi nume, tribul Beniamin, micul trib Şimon, demult dizolvat în interiorul tribului Iehuda, precum şi majoritatea leviţilor, care trăiau răspîndiţi în toată ţara şi alcătuiau clasa preoţească. Acest dualism avea să-şi lase pecetea pe istoria evreiască timp de două veacuri (930-720 î.e.a.). Regatele nu numai că n-au putut să se înţeleagă şi să trăiască în bună vecinătate, dar, dimpotrivă, s-au războit aproape tot timpul între ele.

Între aceste două state se puteau constata mari deosebiri. Israelul era ca suprafaţă de trei ori mai mare decît Iehuda şi, mai mult, dispunea de văi bogate şi drumuri mari, pe cîtă vreme regatul din sud era sărac, stîncos, secetos şi aproape izolat, la discreţia incursiunilor nomazilor din deşert. Perioadele de pace şi de belşug din istoria celor două state au fost rare şi de scurtă durată, căci atunci cînd regatele nu se războiau cu duşmanii din afară, se băteau între ele. Şi astfel, certîndu-se şi războindu-se între ele, ferindu-se de a se ajuta reciproc ori înţelegîndu-se cu inamicul celuilalt, făcînd jocul duşmanilor care urmăreau tocmai să întreţină vrajba între ele, cele două regate şi-au pregătit singure declinul şi pierzania.

Regele noului regat Israel adoptă ca reşedinţă oraşul Şhem, capitala tribului celui mai numeros şi mai puternic dintre cele răzvrătite. Deîndată ce se simţi sigur pe tronul său, Ierovam porni o reformă care

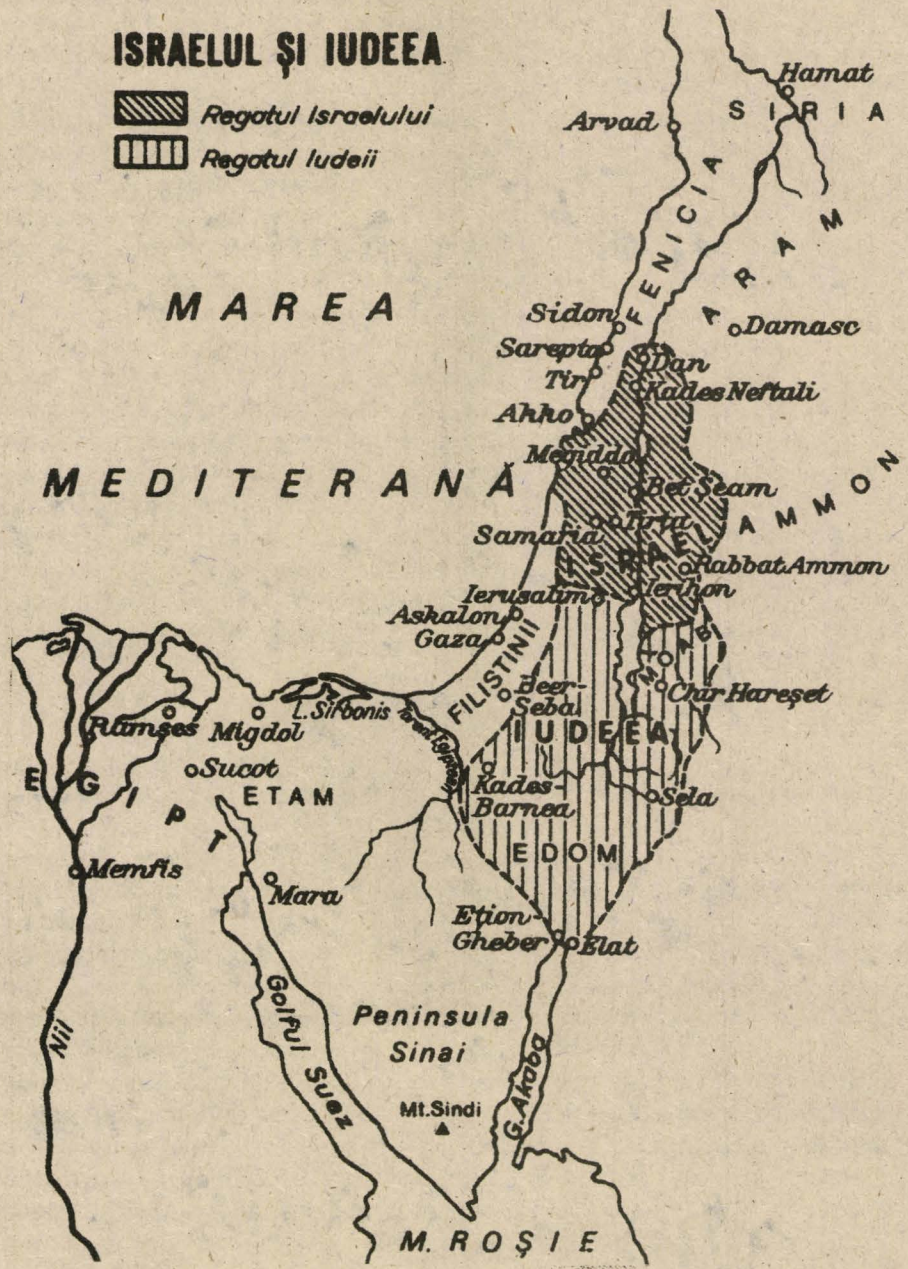
ISRAELUL ŞI IUDEEA
Regatul Israelului
Regatul Iudeii
MAREA
MEDITERANĂ
Hamat
SIRIA
Arvad
FENICIA
ARAM
Sidon
Damasc
Sarepta
Dan
Tir
Kades Neftali
Akko
Megiddo
Bet Seam
AMMON
Tirta
Samaria
ISRAEL
Rabbat Ammon
Ierusalim
Ierihon
Askalon
Gaza
FILISTINII
MOAB
Beer-Seba
Char Hareşet
L. Sirbonis
Ramses
Migdol
IUDEEA
Sucot
EGIPT
ETAM
Kades-Barnea
Sela
EDOM
Memfis
Mara
Eţion-Gheber
Elat
Golful Suez
Peninsula Sinai
Nil
G. Akaba
Mt. Sindi
M. ROŞIE

avea ca scop nu numai să smulgă triburile nordice de sub influenţa politică a Ierusalimului, sediu al dinastiei lui David, ci să le îndepărteze şi de Templul naţional al lui Şlomo, unde, potrivit tradiţiei, evreii trebuiau să meargă de trei ori pe an în pelerinaj. Împărţirea politică avea să fie definitiv pecetluită prin separaţia religioasă.

Încă demult triburile din centrul şi nordul ţării erau nemulţumite de concentrarea ceremonialului religios în depărtata capitală din Iehuda. Marea mulţime, care mai ţinea încă şi la credinţele locale, vroia să-şi aibă locurile sfinte în imediata apropiere şi simţea nevoia de a se ruga divinităţii într-o formă concretă. Această dorinţă a poporului fu folosită de Ierovam. El ridică două oraşe la rangul de locuri sfinte, în locul Ierusalimului: Beit-El, la graniţa de miazăzi, şi Dan, la graniţa de miazănoapte a regatului său. De Beit-El era legată o tradiţie veche privind pe Patriarhul Iaakov, iar în oraşul Dan se găsea un oracol al divinităţii încă din epoca judecătorilor. Ierovam ridică în aceste două oraşe două temple noi în care, influenţat desigur de cultul zeului Apis, pe care-l cunoscuse în timpul şederii sale în Egipt, aşeză statui ale lui Dumnezeu, în chip de viţei de aur. Cînd leviţii au refuzat să slujească la altarele acestor zeităţi, regele a ales preoţi din celelalte triburi, iar în zilele de sărbătoare slujea el însuşi ca preot. Prin aceasta Ierovam, pe care Biblia îl înfierează în "Cărţile Regilor" ca pe un ademenitor al poporului, sancţionează de fapt formele păgîne de venerare a divinităţii, ce pînă atunci fuseseră numai tolerate.

Cei mai buni fii ai naţiunii, din ambele regate, blestemară pe cel ce a provocat disensiunea religioasă care despărţi definitiv Israelul de Iehuda. Mulţi leviţi şi laici temători de Dumnezeu emigrară în sud şi chiar profetul efraimit Ahia se lepădă de demagogul regal, înapoindu-se la Şilo, unde şi-a trăit însingurat restul zilelor.

În regatul Iehuda, regele Rehavam încercă în acest timp, de repetate ori, să recucerească provinciile răsculate. În al cincilea an al domniei sale (930-915 î.e.a.), pe cînd se afla mai aproape decît oricînd de acest scop, apăru dintr-o dată la porţile Ierusalimului armata egipteană a faraonului Şişak, protectorul lui Ierovam. S-a retras abia atunci cînd Ierovam, golind Templul Ierusalimului şi Palatul regal de comorile cele mai preţioase, i-a plătit un tribut uriaş. Măreţia şi strălucirea construcţiilor lui Şlomo au dispărut la numai douăzeci de ani de existenţă: acolo unde strălucea aurul se vedeau ziduri goale şi pereţi de scînduri. Au luat drumul Egiptului şi scuturile de aur care înfrumuseţau interiorul falnicei construcţii a Templului. În locul lor, Ierovam a poruncit să se toarne scuturi din bronz menite, printr-o falsă strălucire, să disimuleze jalnica decădere şi durerea gloriei dispărute. S-a dovedit, aşadar, de scurtă durată alianţa lui Şlomo cu regele Egiptului, întemeiată pe căsătoria cu o

fiică a acestuia. Fiul lui Şlomo a trebuit să afle cît de puţină bază se poate pune pe statornicia acestor alianţe şi pe convenţiile diplomatice fundate pe căsătorii politice. Doar la cîţiva ani de la dispariţia înţeleptului rege, un rege egiptean a prădat bogăţiile şi comorile din palatul pe care Şlomo îl ridicase anume pentru Ano, fiica faraonului, şi spre gloria lui. Într-o inscripţie păstrată în Templul din Karnak (de lîngă Teba, vechea reşedinţă a faraonilor) se găsesc menţionate, în afară de oraşele din Iehuda cucerite de Şişak, şi unele ce făceau parte din regatul Israel. Este de admis că faraonul a restituit aliatului său Ierovam acele oraşe ce fuseseră între timp ocupate de Iehuda. În ultimii ani de domnie a lui Rehavam şi în timpul domniei de trei ani a fiului său Abia (915-912 î.e.a.) ciocnirile dintre Efraim şi Iehuda au fost necontenite. Singura victorie mai însemnată a lui Abia asupra lui Ierovam, prin care iudeii au devenit în mod trecător stăpînii oraşului sfînt Beit-El, fu obţinută probabil cu ajutorul unui aliat străin, un rege arameu.

Potrivit relatării biblice, atît Rehavam cît şi Abia erau, ca şi adversarul lor Ierovam, protectorii cultelor locale populare. Alături de cultul naţional al lui Dumnezeu, cu centrul la Ierusalim, ei au tolerat şi alte servicii divine, pe înălţimi ("bamot"), în decursul cărora se jertfea înaintea unei coloane de piatră ("maţeva"), un chip al Astartei, cioplit în lemn ("Aşera"), sau al altei vechi divinităţi canaanite, ceremonii care degenerau, nu rareori, în orgii. Abia Asa, urmaşul lui Abia, a cărui domnie a fost foarte îndelungată (912-874 î.e.a.), desfiinţă normele păgîne de cult şi restabili pretutindeni în ţară venerarea Dumnezeului unic al Israelului, redînd în bună parte Templului din Ierusalim vechea splendoare. Procesul de centralizare a cultului naţional nu a fost deci multă vreme încheiat nici în regatul sudic; şi aici a fost necesară o luptă îndelungată a dogmei religioase cu obiceiul, a Legii cu datina.

Ierovam, regele care provocase despărţirea Efraimului de Iehuda, a murit după o domnie de douăzeci şi doi de ani (930-908 î.e.a.). Fiul său Nadav domni numai doi ani. Spre deosebire de Iehuda, a cărui Casă regală era ereditară, tînărul regat Israel nu avea încă o dinastie consolidată. Împrejurările favorabile care i-au venit în ajutor lui Ierovam la domnie îi lipsiră fiului său. Regatul avea însă nevoie de un comandant militar viteaz pentru a-l apăra de atacurile vecinilor războinici şi, în primul rînd, ale arameilor din Damasc. Sub Nadav încep agitaţii dinastice în decursul cărora regalitatea legitimă este înlocuită printr-o dictatură militară. Urmaşul lui Ierovam căzu, împreună cu întreaga sa familie, victimă unei conspiraţii urzite de Baasa, comandantul armatei (din tribul Isahar), care se proclamă rege al triburilor din nord (906-886 î.e.a.). Baasa reluă lupta fratricidă cu Iehuda. El ocupă oraşul de frontieră Rama, de lîngă Ierusalim, şi închise astfel iudeilor calea comercială spre nord. Regele Asa din Iehuda

trimise mult argint şi aur din odoarele palatului său şi ale Templului din Ierusalim regelui arameu Ben Hadad şi-l cîştigă pentru o alianţă militară împotriva regelui din Israel. Profetul Hanani, care făcuse reproşuri lui Asa pentru politica sa antinaţională, fu aruncat din ordinul regelui în închisoare. După ce Ben Hadad năvăli în regiunea de graniţă a Israelului, în teritoriile triburilor Dan şi Naftali, Baasa se văzu silit să se retragă din Rama pentru a apăra provinciile sale nordice; Iehuda răsuflă din nou uşurată. La fel de încununată de succes fu şi lupta de apărare a regelui iudeu împotriva libienilor şi etiopienilor, conduşi de Zerah (poate Osarkon, urmaşul faraonului Şişak), care năvăliseră din pustiu în ţară.

Şi în timp ce micul regat Iehuda devenea din ce în ce mai puternic, agitaţiile dinastice creşteau în regatul Israel mereu. Pe Ela, fiul şi urmaşul lui Baasa, îl ajunse aceeaşi soartă ca şi pe Nadav, fiul lui Ieroyam. Comandantul carelor de luptă, Zimri, îl ucise pe Ela la un ospăţ vesel şi se proclamă rege. Cînd armata israelită, care luptase împotriva filistenilor, află de această răsturnare, îşi alese pe comandantul ei, Omri, rege şi, restabilind liniştea la graniţă, ocupă oraşul Tirţa, în care Zimri se fortificase. În disperarea sa, Zimri incendie Palatul regal şi pieri el însuşi în flăcări (885 î.e.a.). Majoritatea poporului nu vroia însă să recunoască dictatura militară şi se alătură unui alt pretendent. Trecură astfel aproape doi ani pînă ce Omri ieşi definitiv învingător. Aşa ia sfîrşit anarhia îndelungată şi domnia uzurpatorilor şi începe o eră nouă în istoria regatului Israel. În acelaşi timp, regatul Iehuda intră, după o războire de cincizeci de ani cu regatul din nord, într-o perioadă de dezvoltare paşnică.

Omri, întemeietor al unei noi dinastii, a fost nu numai un comandant de oşti capabil şi curajos, ci şi un om de stat înţelept. Domnia sa s-a dovedit foarte prosperă pentru Israel. Numele său se bucură de respect printre asirieni şi egipteni. De altfel, el este primul domnitor al Israelului al cărui nume este pomenit pe un monument neisraelit.

Omri şi-a ales ca reşedinţă oraşul Şomron, aproape de Şhem, şi de atunci Şomron a devenit capitala regatului, denumit uneori regatul Şomron, după numele reşedinţei. Omri iubea pacea şi a încheiat tratate de prietenie cu regele din Iehuda, ca să se ajute reciproc în războaiele împotriva popoarelor străine. El a încheiat legămînt şi cu poporul din Tyr şi a luat ca soţie pentru Ahav, fiul său, pe Izevel, fiica lui Etbaal, rege şi mare preot din Tyr. Pe această cale fenicienii au început pentru a doua oară să se aşeze pe pămîntul Israelului şi să sporească comerţul ţării. Israeliţii s-au apropiat de ei şi au învăţat meserii şi ocupaţii de-ale lor, iar pe alocuri şi să se închine la zeii lor: Baal (zeul soarelui) şi Astoret (zeiţa lunii). Omri s-a luptat cu moaviţii şi a cucerit de la ei multe oraşe. Moaviţii au fost înfrînţi şi au trebuit să plătească tribut lui Omri. Numai

regelui din Aram nu a putut Omri să-i facă faţă şi a încheiat pace cu el, în condiţii foarte grele pentru Israel. După moartea sa a domnit Ahav, fiul său. El a mărit gloria regatului şi a contribuit la splendoarea sa. În Emek-Iesreel şi-a înălţat un neasemuit palat de fildeş.

Modul de viaţă şi obiceiurile fenicienilor s-au răspîndit din ce în ce mai mult printre israeliţi. Izevel, soţia lui Ahav, nu şi-a precupeţit eforturile pentru a răspîndi cultul zeilor fenicieni, aducînd din ţara ei sute de preoţi şi preotese care au zidit altare şi podiumuri de jertfă pe uliţele din Şomron şi din alte oraşe. Lîngă altarul Templului au zidit şi altare pentru Baal şi mulţi dintre israeliţi slujeau cîte o dată şi Dumnezeului strămoşilor lor, şi zeilor fenicieni. Au apărut însă, în sînul poporului din Israel, în pofida rupturii cu centrul religios din Ierusalim, oameni înţelepţi, profeţii lui Dumnezeu, zeloşi pentru învăţătura lui Moşe şi care îi mustrau pe evrei că slujesc zeilor; adesea ei şi-au bătut joc de profeţii lui Baal, dezvăluind în faţa poporului goliciunea şi înşelăciunea lor. Izevel i-a urmărit pe profeţii lui Dumnezeu şi a poruncit să fie ucişi. Mulţi profeţi au fost ucişi atunci de către profeţii lui Baal şi nu puţini s-au salvat ascunzîndu-se în peşterile pustiului şi în văgăunile stîncilor.

Printre profeţii lui Dumnezeu care au fost salvaţi din mîinile reginei Izevel se număra un om al lui Dumnezeu, cu numele de Eliahu (Eli-Hu-Adonai - "Domnul meu este Dumnezeu"), născut în oraşul Tişbi, din regiunea Ghilead. Acest profet s-a distins prin viaţa sa simplă, prin puterea spiritului său, dar şi prin comportările lui uneori bizare. Venea din cînd în cînd în Şomron şi-i mustra pe evrei prin cuvinte fierbinţi pentru faptele lor rele şi apoi se întorcea în pustiu. În sînul poporului s-au răspîndit, încă de pe atunci, multe legende şi poveşti minunate despre acest profet înflăcărat. Cîteodată apărea şi în faţa lui Ahav şi îl mustra pentru că slujea lui Baal şi prorocea un sfîrşit rău pentru domnia sa. În Biblie se povesteşte că lîngă Palatul regelui Israelului, care se găsea în Emek-Iesreel, era o vie frumoasă care aparţinea unui om cu numele de Navot. Ahav i-a cerut să-i dea lui via în schimbul altei vii sau pe bani, dar Navot n-a vrut să vîndă regelui moştenirea părinţilor săi. Cînd Ahav s-a întors înfuriat acasă şi a povestit soţiei sale că Navot refuză să-i dea frumoasa lui vie, Izevel şi-a bătut joc de el şi i-a spus că îi va da dînsa această vie. La porunca ei au venit martori mincinoşi şi au mărturisit că Navot l-a blestemat pe Dumnezeu şi pe rege; şi judecători nelegiuiţi l-au judecat şi l-au condamnat la moarte, iar averea lui a fost confiscată pentru tezaurul regelui. După ce Navot a fost ucis, s-a dus Ahav să preia via, după cum şi-a dorit, şi atunci a apărut deodată înaintea lui Eliahu din Tişbi, care i-a spus cu glas tunător: "Ai ucis şi ai moştenit! Aşa a grăit Domnul: în locul unde au lins cîinii sîngele lui Navot, vor linge şi sîngele tău!".

Zelul lui Eliahu pentru Dumnezeul israeliţilor ardea ca un foc în inima lui şi odată, într-un an de secetă, l-a întîlnit profetul pe Ahav şi l-a mustrat aspru, deoarece prin slujirea zeilor a nenorocit Israelul. Pe muntele Karmel s-au adunat atunci sute de profeţi ai lui Baal şi mult popor ca să slujească zeilor străini şi să se roage lor ca să le dea ploaie. A zidit şi Eliahu un altar şi a înălţat o rugăciune fierbinte Dumnezeului israeliţilor. După aceea, a început să vorbească poporului, ca să-l mustre pentru înşelătoria profeţilor lui Baal, care slujeau unor zei de lemn şi de piatră. La porunca lui Eliahu s-a năpustit atunci mulţimea asupra profeţilor lui Baal şi i-a ucis. Apoi Eliahu se aşează pe o piatră de pe muntele Karmel şi, punîndu-şi capul pe genunchi, aşteptă pînă cînd primul nor de ploaie apăru deasupra mării. Într-o clipă cerul se întunecă de nori şi se porni o ploaie mare însoţită de vijelie. Cînd Izevel află despre toate acestea, porunci să fie ucis Eliahu, însă el fugi în pustiul Iehuda.

În acea vreme era la apogeul puterii sale Ben Hadad al doilea, regele din Aram, care a supus mulţi regi, impunîndu-le biruri grele. În ultimele zile ale lui Ahav a pornit cu o armată puternică, cu călăreţi şi multe care asupra Şomronului şi a cerut ca tribut de la regele Israelului tot aurul ţării, femeile din Palatul regal şi pe fiii săi. Condiţiile erau atît de umilitoare, încît bătrînii poporului l-au sfătuit să refuze. Ahav a respins ultimatumul şi cu o trupă din cei mai aleşi viteji s-a năpustit asupra puternicei tabere a lui Ben Hadad, care chefuia cu regii cu care făcuse legămînt, punîndu-i pe fugă pe duşmani. Învinşi, aceştia s-au retras în debandadă din faţa Israelului.

Trecînd un an, s-au ridicat din nou arameii asupra Israelului, iar de data aceasta înfrîngerea lor a fost şi mai mare. Armatele arameice au fost zdrobite de armatele Israelului şi Ben Hadad s-a supus lui Ahav, implorîndu-l să nu-l ucidă. Ahav a avut milă de el şi l-a trimis liber în ţara lui, cu condiţia ca arameii să-i înapoieze oraşele pe care le-au luat de la dînsul. Ben Hadad s-a întors în capitala sa, Dameşek, dar n-a respectat făgăduiala făcută regelui Israelului. Atunci a hotărît Ahav să pornească război împotriva ţării Aram şi a cerut ajutor la regele din Iehuda, cu care făcuse legămînt de pace.

În Iehuda domnea atunci Iehoşafat, fiul lui Asa. În zilele sale Iehuda a progresat, devenind un regat puternic şi bogat. El a zidit multe cetăţi întărite şi a înmulţit numărul ostaşilor săi. Edomiţii şi locuitorii din Arav îi plăteau tribut. Iehoşafat s-a trudit să îndepărteze slujirea zeilor din ţara sa şi a poruncit cohanimilor şi leviţilor să înveţe poporul legile învăţăturii lui Moşe. Cu Ahav a făcut un legămînt de pace şi a luat-o pe Atalia, fiica lui, de soţie pentru Iehoram, fiul său.

Cei doi regi s-au unit să pornească împreună împotriva înălţimilor Ghilead care fuseseră, înainte de a fi cucerite de Aram, în stăpînirea

Israelului. Profeţii lui Baal i-au prorocit lui Ahav că va izbîndi şi de data aceasta în război, însă unul din prorocii lui Dumnezeu, Miha, fiul lui Imla, l-a avertizat să nu pornească de data aceasta războiul. Ahav s-a înfuriat şi l-a aruncat în închisoare.

Pe înălţimile Ghilead s-a dezlănţuit o bătălie sîngeroasă între armatele arameice şi armatele celor doi regi. În toiul luptei Ahav a fost rănit de moarte de săgeţile arameilor, pe cînd şedea în carul său şi conducea operaţiunile de luptă. Spre seară Ahav a murit. Moralul armatelor din Iehuda şi Israel slăbi, oştenii îşi părăsiră poziţiile şi o porniră spre casele lor. Cînd regele a fost readus în Şomron i s-a spălat carul într-un iaz din apropierea locului unde fusese ucis Navot din Isreel, iar cîinii au lins sîngele care, şiroia din cadavrul lui Ahav, aşa cum prorocise de altfel Eliahu din Tişbi.

După povestirile Bibliei, acesta s-a înălţat viu spre cer, într-un car de foc tras de armăsari, în timpul unei furtuni. Înainte de aceasta, a ales ca succesor în fruntea opoziţiei naţionale pe elevul său Elişa, care era un simplu agricultor. În acele zile domnea în Israel Iehoram, fiul lui Ahav. Izevel, mama regelui, trăia încă şi continua să guverneze poporul după voinţa ei. Ea sprijinea cu aceeaşi ardoare cultul păgîn, ceea ce genera o stare de tensiune permanentă în întreaga ţară. Iehoram a fost un rege slab şi toată viaţa sa a luptat împotriva arameilor şi a moaviţilor.

În Iehuda domnea atunci fiul lui Iehoşafat, Iehoram, care purta, întîmplător, acelaşi nume cu regele din Israel, contemporanul său. Soţia lui Ieroham, Atalia, a mers pe căile mamei sale Izevel, introducînd şi în regatul Iehuda slujirea zeilor din Tyr. După moartea prematură a soţului ei, l-a urcat pe tron pe fiul ei cel mic, Ahazia, care şi-a asociat mama la domnie. În acele zile Atalia domnea de fapt după dorinţa ei. Profetul Elişa, întristat că fiii Israelului şi Iehudei au părăsit învăţătura lui Moşe şi poruncile sale drepte, şi-a dat seama că, atîta timp cît va domni familia Ahav, nu va înceta slujirea zeilor în ţară şi a început să agite poporul împotriva Casei regale.

Încă din vremea lui Iehoram, regele Israelului, s-a reînnoit războiul între aramei şi Israel, în apropierea înălţimilor Ghilead. Acolo a fost rănit regele Israelului şi a mers spre valea Emek-Iesreel, să-şi vindece rănile. El l-a numit conducător al armatei pe unul din comandanţii armatei, cu numele Iehu, fiul lui Nimşi, un om viteaz şi foarte activ. Odată, în timpul războiului, a venit în tabără israeliană unul din profeţi, dintre elevii lui Elişa, şi l-a uns pe Iehu ca rege peste Israel. La început Iehu a considerat acest fapt o glumă, dar cînd a povestit celorlalţi comandanţi ai armatei ceea ce făcuse profetul, aceştia au sunat din şofar şi l-au aclamat pe "regele Iehu". Întrucît toată tabăra s-a asociat comandanţilor armatei, Iehu a ales oameni viteji şi s-a grăbit să meargă spre valea Emek-Iesreel,

să-l dea jos pe Iehoram de pe scaunul domniei. Cînd regele Israelului a aflat despre complot, a căutat să se salveze, dar Iehu l-a urmărit şi l-a ucis. Ahazia, regele din Iehuda, care era atunci oaspete la ruda sa, regele Israelului, a fost de asemenea grav rănit şi a murit la Meghido, din cauza rănilor. Iehu a venit la palatul lui Ahav, care era în Israel, şi a poruncit slujitorilor Curţii s-o arunce pe Izevel de la fereastra Palatului, iar corpul zdrobit fu fărîmiţat de copitele cailor de la carul său. În Şomrom au fost ucişi, după porunca sa, toţi membrii casei lui Ahav, în număr de 70, spre a nu se mai ridica pretendenţi la tron. Cultul păgîn a fost interzis şi toate templele zeului Baal au fost distruse.

Cînd a ajuns vestea în Iehuda, la Atalia, că fiul ei Ahazia a murit din cauza rănilor, i-a ucis pe toţi fiii regelui din casa lui David şi a domnit cu de la sine putere. Totuşi Iehoiada, Cohenul cel Mare, precum şi soţia lui Iehoşeva, sora lui Ahazia, au reuşit să-l salveze pe unul din fiii regelui cu numele de Ioaş şi pe doica sa. Şase ani au stat ascunşi în Templu, fără a dezvălui nici unui om acest lucru, iar în anul al şaptelea al vieţii lui Ioaş, i-a adunat Iehoiada la Templu pe conducătorii Ierusalimului şi le-a cerut un jurămînt de credinţă, arătîndu-l pe fiul regelui. Conducătorii s-au bucurat nespus că a mai rămas încă un moştenitor din casa lui David şi au hotărît s-o detroneze pe Atalia şi să pună ca domnitor pe micuţul Ioaş. Odată, într-o zi de sîmbătă, Iehoiada a poruncit gărzii militare care păzea în curtea Templului să nu dea voie să intre nici un om credincios Ataliei. După aceea, l-a scos din ascunzătoare pe fiul regelui şi i-a pus pe cap coroana regală, ungîndu-l ca rege în Iehuda. Funcţionarii şi armata au sunat din şofar şi au aclamat: "Trăiască regele!". Cînd a auzit Atalia aclamaţiile, a venit la Templu, a văzut un copil stînd pe tron, cu coroana pe cap şi a înţeles că poporul a trădat-o. Din ordinul lui Iehoiada ea a fost scoasă din Templu şi ucisă. Ioaş s-a urcat pe tron la vîrsta de şapte ani, iar pînă la majorat a domnit în numele său cel care i-a fost profesor şi îndrumător, Iehoiada.

Iehu a domnit în Israel douăzeci şi opt de ani şi în vremea sa ţara nu s-a bucurat de linişte. Împotriva triburilor de dincolo de Iarden s-au ridicat arameii şi le-au jefuit avutul, iar triburile Reuven şi Gad au fost nevoite să plătească. Prin uciderea Casei regale în frunte cu Izevel, Iehu a intrat în conflict cu fenicienii cu care relaţiile erau şi aşa încordate, ca urmare a interzicerii cultului păgîn şi a distrugerii templelor zeului Baal.

În ţară erau pe atunci trei factori care influenţau viaţa publică. Primul era casta profeţilor fondată de Elişa, urmaşul lui Eliahu. Aceştia aveau porţile deschise pretutindeni şi puteau pătrunde în Palatul regal, pentru a-şi expune punctul de vedere. Regii ascultau, deşi nu întotdeauna ţineau seama de vorbele profeţilor. Al doilea factor era un grup, denumit rehahavim, care predica reîntoarcerea la viaţa simplă de agricultor, din

epoca judecătorilor, pentru a realiza, în primul rînd, o legătură mai trainică cu pămîntul şi, în acelaşi timp, pentru a extinde agricultura pe întregul teritoriu. Al treilea factor îl constituia grupul creat de Ieroyam Ben Nevat, cel care a produs dezmembrarea regatului lui Şlomo. Acesta, ca să rupă legătura cu Ierusalimul, a creat o religie proprie statului său, religie care a schimbat tot ce putea avea legătură cu Templul de la Ierusalim. În anii care au urmat domniei lui Ieroyam au apărut clerici ai noii religii. Acum aceştia luptau pentru a-şi recăpăta locul şi a obţine ca religia lor, un amestec de păgînism şi monoteism, să redevină religie de stat, pe principiul că trebuia continuată ruptura de Iehuda. Aceşti trei factori au concurat între ei aproape tot timpul domniei lui Iehu (842-814 î.e.a.). Casta profeţilor însă, a izbutit să impună o revenire în toate aspectele religiei iudaice şi la legături cu Ierusalimul.

Luptător înflăcărat pentru propăşirea spiritualităţii iudaice, pentru promovarea principiului naţional, strălucit strateg militar, întemeietorul unei noi dinastii, Iehu n-a fost totuşi în stare să amelioreze relaţiile externe ale Israelului.

În zilele lui Iehoahaz, fiul său, situaţia regatului Israel s-a înrăutăţit şi mai mult. Arameii, profitînd de tulburările interne din Asiria, s-au ridicat cu taberele lor şi asupra triburilor din apus. Numărul armatelor Israelului se împuţinase considerabil, Iehoahaz nemaidispunînd atunci, în virtutea convenţiei prin care recunoştea hegemonia Damascului, de peste zece mii de ostaşi pedeştri, cincizeci de călăreţi şi zece care. Numai în zilele lui Iehoaş, fiul lui Iehoahaz, s-a întărit puţin regatul Israel. El i-a bătut pe aramei la Afeic şi a recucerit oraşele pe care le luaseră arameii de la Israel în războaiele precedente.

În regatul din sud, Iehoiada instruia poporul, răspîndea învăţătura adevărului şi în acele zile, Ioaş, elevul său, a mers pe calea cea dreaptă. În Iehuda s-a înregistrat aceeaşi revenire la fundamentele religiei iudaice, ca şi în Israel. În anul 814 î.e.a. Ioaş a renovat Templul, care a redevenit centrul religios pentru ambele regate. Dar după moartea lui Iehoiada, tînărul rege a început să asculte de glasul comandanţilor săi şi a înclinat spre slujirea zeilor. Între rege şi Zaharia, fiul lui Iehoiada, a izbucnit o ceartă. Odată, cohenul l-a mustrat aspru, în auzul conducătorilor şi al poporului, pentru abaterea sa din drumul cel drept. Regele s-a înfuriat şi a poruncit ca Zaharia să fie omorît cu pietre în curtea Templului, uitînd că tronul său îl datorează tatălui acestuia. După un an, ca o pedeapsă divină, s-au ridicat armatele arameilor împotriva Iehudei şi au ajuns şi la Ierusalim, unde au jefuit pe locuitorii săi. Furia poporului împotriva regelui a crescut în aşa măsură, încît doi dintre slujitorii săi au uneltit împotriva sa şi l-au ucis în pat.

Pe tronul lui Ioaş s-a ridicat Amaţia, fiul lui, care i-a omorît pe

ucigaşii tatălui său. După ce a consolidat domnia, şi-a adunat o armată mare şi s-a luptat cu edomiţii, pe care i-a subjugat. După această victorie, a căutat ceartă şi cu Iehoaş, regele Israelului. Acesta răspunse provocărilor lui Amaţia, reamintind legătura de vasalitate de odinioară a Iehudei faţă de regatul nordic, prin parabola ironică a mărăcinelui care, vrînd să se măsoare cu un cedru înalt din Libanon, fu strivit de fiarele pădurii. În apropiere de Beit-Semeş s-a dezlănţuit un război fratricid. Iehuda a fost înfrîntă de Israel şi Amaţia a căzut prizonier în mîinile lui Iehoaş. Armatele din Israel au pornit atunci spre Ierusalim şi i-au dărîmat zidurile. Iehoaş l-a eliberat pe Amaţia numai cînd a primit bani de răscumpărare din tezaurul Templului. Această campanie a avut darul să stîrnească mînia locuitorilor din Iehuda, care s-au ridicat împotriva regelui lor. Amaţia a fugit la Chişa, însă răsculaţii l-au urmărit şi l-au ucis. Pe tron s-a ridicat fiul său Uziahu (789-738 î.e.a.). Domnia lui a fost o epocă de afirmare a regatului în exterior şi de prosperitate şi bunăstare în interior. El a reorganizat armata, dar a evitat războiul de revanşă împotriva Israelului, cu care a reînnoit alianţa. Toată forţa de care dispunea a îndreptat-o spre sud, cucerind tot Edomul. A pus stăpînire pe Eilat, făcînd astfel posibilă reluarea traficului comercial cu porturile Mării Roşii. Pretutindeni el construieşte turnuri de pază a drumurilor şi o reţea de întărituri menite a opri agresiuni de peste hotare. Încurajat de aceste victorii, el a continuat acţiunile militare în Ammon şi în teritoriul filistenilor, anexînd regiuni întregi. Pretutindeni unde îşi stabilea autoritatea construia întărituri după o tehnică nouă, care făcea aceste puncte de-a dreptul inexpugnabile şi asigura o colaborare între comandanţi. În toate teritoriile anexate a introdus un sistem nou de muncă agricolă, care permitea lucrarea pămîntului cu oameni mai puţini şi cu un număr redus de animale.

Dezvoltarea agriculturii şi a meseriilor, strîngerea legăturilor comerciale cu Fenicia şi Egiptul îmbogăţeau ţara însă, pe de altă parte, îndemnau păturile avute ale populaţiei spre fast şi risipă, tare sociale care aveau să fie aspru biciuite de profetul Işaiahu. Către sfîrşitul domniei, Uziahu intră în conflict cu preoţimea întocmai ca odinioară, bunicul său. Legenda relatează că regele şi-a atribuit funcţii preoţeşti şi, din această cauză, fu pedepsit de Dumnezeu cu lepra. Uziahu fu silit să-şi ducă ultimii ani ai vieţii în izolare, fiind înlocuit la domnie de fiul său Iotam (740-735 î.e.a.), moştenitorul tronului. Preocupat, ca şi predecesorul său, de apărarea ţării, Iotam reclădi fortificaţiile Ierusalimului şi ridică cetăţui în oraşele de provincie. A supus pe ammoniţi şi i-a făcut tributari.

În zilele lui Uziahu şi Iotam, Asiria ajunse în culmea puterii ei. Imperiul se întindea pînă la Mediterana, iar în Răsărit, pînă departe, spre hotarele Chinei. Tiglat Faleser al III-lea (744-727 î.e.a.) introduse un

sistem nou de stăpînire a teritoriilor pe care le ocupase. El scotea din aceste teritorii majoritatea populaţiei autohtone, conducătorii religioşi, politici şi intelectuali şi îi transfera în imperiu, departe de ţara lor. În locul populaţiei exilate aducea un număr oarecare de exilaţi din alte ţări. În felul acesta desfiinţa spiritul naţional, legat de teritoriu, iar odată cu aceasta, realiza o asimilare cu populaţia majoritară asiriană, ceea ce ducea la deznaţionalizare. Atît Iehuda cît şi Israelul au plătit Asiriei tribut, ca să evite războaie cu marea putere a acelei vremi.

Tendinţa de expansiune a Asiriei a pecetluit destinul regatului nordic, Israelul. Înainte de catastrofa finală îi mai fu totuşi sortit acestuia, după o epocă de agitaţii continue, un lung interval de linişte. Domnia de patruzeci de ani a lui Ieroyam al II-lea (781-740 î.e.a.), contemporanul lui Uziahu, este - văzută din afară - perioada cea mai strălucită din istoria Şomronului. Restabilirea legăturilor paşnice cu Iehuda dădu lui Ieroyam putinţa de a pune cu totul sub suveranitatea sa pe duşmanul de moarte al Israelului, Aramul, pe atunci foarte ameninţat de Asiria. Cu acelaşi succes se lupta Ieroyam al II-lea cu moaviţii din Transiordania. La expediţia împotriva acestora, prin care regatul Israel se restabili în vechile sale graniţe, regele fu îndemnat de profetul Iona Ben Amitai. Populaţia se putea dedica acum, nestînjenită, muncii paşnice.

Comerţul reluat cu fenicienii nu a fost niciodată atît de activ ca acum. Palate măreţe împodobesc Şomronul şi numărul celor bogaţi care se desfată în lux devine din ce în ce mai mare. Pe măsură ce sporeşte însă bogăţia în clasele suprapuse, contrastele sociale ies din ce în ce mai puternic în evidenţă. Bogaţii împrumută pe cei săraci cu bani luînd dobînzi exorbitante şi nu se sfiesc să jefuiască pe debitorii întîrziaţi de ultima lor avere sau să-i ia chiar ca sclavi. În comerţ, măsura falsă şi cîntarul fals încetează a mai fi o raritate. Judecătorii şi funcţionarii se lăsau mituiţi de asupritorii poporului şi nu ascultau plîngerile celor apăsaţi de nevoi. Odată cu decăderea moravurilor slăbiră şi legăturile religioase. Forma exterioară a cultului jertfelor dăună religiozităţii interioare. Centrul religios îl alcătuia vechiul lăcaş de cult din Beit-El. Împotriva tuturor străduinţelor adevăraţilor credincioşi, cultul lui Baal şi al Astartei nu dispăruse cu totul şi chiar Dumnezeu era uneori venerat de popor sub forma unui viţel de aur. Preoţii numeroaselor divinităţi cu cult amestecat rîvneau numai cîştigul şi dădeau pilde nedemne de urmat.

Împotriva decăderii morale în continuă creştere se ridică, ţinînd predici înflăcărate, profetul Amos. Ţăran din Iudeea, Amos fusese azvîrlit de soartă tocmai la Beit-El, lîngă graniţa cu Iehuda; depravarea clasei suprapuse revoltă spiritul său nepervertit. El stigmatizează în mod public, cu elocvenţă înflăcărată, risipa bolnăvicioasă a celor bogaţi, corupţia funcţionarilor şi miopia conducătorilor statului, care, dornici de plăceri şi

indolenţi, nu manifestau cîtuşi de puţin îngrijorare faţă de iminenţa pericolului asirian. Locuitorii oraşului şi pelerinii ascultau cu uimire cuvintele exaltate ale păstorului dintr-un ţinut îndepărtat. El vorbea o limbă aspră, necizelată, plină de imagini în care apăreau păsări, urşi, lei şi şerpi. Avea privirea curată a omului din munţi şi convingerea adîncă că el aduce oamenilor cuvîntul Domnului. În viziunile sale, în care lăcustele şi flăcările Cerului cuprindeau Israelul, îi prevenea pe oameni că Dumnezeu va trimite asupra lor pedeapsă pentru necredinţă. Susţinea într-una că nu este proroc şi, într-adevăr, din toate punctele de vedere, era altfel decît aceştia. Nu acorda nici o atenţie formelor exterioare ale ritualului religios, dar chema oamenii să nu-l supere pe Dumnezeu prin desfrîul, luxul, lipsa de inimă faţă de cei sărmani şi lipsiţi de apărare. Aceasta era o învăţătură care pînă atunci nu fusese rostită de gura nici unui inspirat. Convins că prin gura sa vorbeşte însuşi Dumnezeu, Amos proroci ţării şi Casei regale nenorociri grele în cazul cînd ordinea socială nu va fi schimbată din temelie. Bogaţilor le zise: "Fiindcă apăsaţi fără milă pe lucrător, nu voi veţi locui în casele pe care le ridicaţi din piatra cea mai scumpă!". Iar femeilor le striga : "Voi care jefuiţi pe cei săraci, alungaţi pe cei fără mijloace şi cereţi bărbaţilor să vă dea de băut, ascultaţi: va veni o zi cînd veţi fi duse în robie şi veţi uita de toată bogăţia voastră şi de viaţa uşoară pe care aţi dus-o". Amos arătă evreilor din Israel că în regatul Iehuda se trăieşte mai cinstit şi le prezise că vor fi alungaţi din ţară. Condamnînd descompunerea morală şi socială a societăţii israelite, profetul îşi atrase ura celor puternici, devenind în ochii lor un pericol. Unul din preoţii din Beit-El, căruia nu-i plăcuseră cuvîntările violente ale profetului, îi ceru lui Amos să se reîntoarcă în Iudeea, scutind astfel regatul Israel de profeţiile sale. Amos însă ripostă: "Eu nu sînt proroc şi nici ucenic de proroc, ci sînt cioban... Dar Dumnezeu m-a luat de la turmă şi mi-a spus: Du-te şi proroceşte împotriva poporului meu, Israel!" (Amos 7, 14-15). Acuzator neînfricat, la fel ca Eliahu, Amos era însă, spre deosebire de acesta, mai mult un om al cuvîntului decît al faptei. La porunca regelui, profetul a fost izgonit din graniţele Israelului, pentru a nu incita poporul împotriva împilatorilor şi asupritorilor. Şi mai puternic decît Amos biciui "păcatele Şomronului" profetul Hoşea; eficacitatea acţiunii sale atinge însă culmea abia în epoca ce a urmat morţii lui Ierovam al II-lea. Cuvîntările lui Amos şi ale lui Hoşea, în care se reflectă o concepţie religioasă şi morală cuprinzătoare, deschid o eră nouă în istoria evoluţiei spirituale a poporului din Israel.

ASCENSIUNEA ASIRIANĂ ŞI DECLINUL REGATULUI ISRAELIT DIN NORD

Urmaşul lui Ierovam, fiul său Zaharia, căzu numai după şase luni de domnie victima unui complot urzit de un anume Şalum, iar acesta fu şi el detronat curînd de un alt partid revoluţionar, al lui Menahem Ben Gadi (740-736 î.e.a.). Cum însă majoritatea poporului nu vroia să-l recunoască pe noul uzurpator, izbucni un război civil pustiitor, pe care numai apropierea tot mai ameninţătoare a Asiriei îl mai putu înfrîna pentru cîtăva vreme.

La mijlocul secolului al VIII-lea î.e.a. Asiria ajunge la apogeul puterii sale. În Ninive, capitala marilor regi asirieni, pe Tigru, se decide acum soarta tuturor statelor care se află în calea victorioasei puteri mondiale. După supunerea Babiloniei şi a celei mai mari părţi din Siria, asirienii se îndreaptă spre Ereţ Israel, punînd nemijlocit în pericol existenţa statelor de aici. Prin cucerirea lor avea să fie deschis drumul spre ţinta finală a străduinţelor militare asiriene, spre Egipt, vechiul rival al Mesopotamiei. Întreaga cultură a asirienilor respira spirit războinic şi violenţă. "Copitele cailor lor - aşa descrie profetul Işaiahu pe luptătorii asirieni - sînt la fel cu cremenea şi roţile carelor lor sînt ca furtuna..., strigătul lor este ca răcnetul leului care adulmecă prada şi o prinde, şi o tîrăşte, şi nimeni n-o poate scăpa..."

Nu mult după urcarea lui Menahem pe tron, Tiglat Faleser al III-lea, cel mai puternic dintre regii asirieni, cuceri principatul arameu Arpad (740 î.e.a.). Atunci celelalte principate ale Siriei şi Palestinei, printre care şi regatul Israel, se grăbiră înspăimîntate să împace prin tribut bogat pe "marele rege" (738 î.e.a.). Crudul uzurpator Menahem, care se afla pe picior de război cu propriul său popor, a preferat să caute ajutor la duşmanul din afară. Pentru a strînge tributul de 1 000 talanţi de argint, Menahem încărcă populaţia cu un impozit personal de 50 de şekeli. Aşa fu făcut primul pas spre recunoaşterea suzeranităţii asiriene asupra Israelului.

Curînd însă, Partidul Antiasirian ieşi învingător în regatul Israel. Fiul lui Menahem, Pekahia, fu ucis după o domnie de numai doi ani, de conducătorul carului său, Pekah Ben Ramaliahu, care se proclamă el însuşi rege (738 î.e.a.). Noul domnitor se alie cu regele Reţin din Damasc şi începu un război inegal cu puternica Asirie. Coaliţiei antiasiriene i se alăturară şi fenicienii; aliaţii sperau că nici regatul faraonilor nu va părăsi Palestina, cheia drumului spre Egipt. Nodul politic se strîngea din ce în ce mai tare şi clipa luptei decisive se apropia.

În acea vreme grea pentru soarta poporului, predica în regatul Israel profetul amintit, Hoşea Ben Beeri. La fel ca şi contemporanul său mai vîrstnic Amos, Hoşea văzu şi el încă din timpul domniei - pe dinafară atît de strălucitoare - a lui Ierovam al II-lea, semnele ameninţătoare ale decăderii. Numeroasele răscoale de la Curte, care au urmat căderii casei lui Iehu, războiul civil care sfîşia poporul, dar mai ales discordia internă provocată de agravarea primejdiei asiriene - toate acestea îşi găsiră ecou în cuvîntările pasionate ale lui Hoşea. Plin de amărăciune vorbeşte el de regii Şomronului, care plutesc ca "o aşchie pe suprafaţa apei", şi descrie în culori vii dezorientarea conducătorilor din acele vremuri funeste. Profetul presimte că aceste fluctuaţii politice vor atrage după ele dispariţia regatului Israel; presimţirile sale aveau să devină foarte curînd o tristă realitate.

După ce Pekah, regele Israelului, şi Reţin, regele Damascului, se uniră pentru a scutura împreună jugul asirian, ei cerură insistent şi regatului Iehuda să se alăture alianţei lor. Domnitorul de atunci, Ahaz sau Ioahaz (735-720 î.e.a.), fiul lui Iotam, găsi totuşi mai nimerit să rămînă departe de lupta plină de primejdii împotriva acelei mari puteri hrăpăreţe. Deoarece căpeteniile coaliţiei antiasiriene se temeau că Asiria va sili regatul Iehuda să-i dea ajutor în calitate de vasal, sosiră cu armata lor în faţa Ierusalimului. În capitala Iudeei se formă un partid care combătea politica Curţii şi plănuia chiar răsturnarea regelui.

Se pare totuşi că simpatia opiniei publice nu era favorabilă Asiriei, care a impus poporului un tribut greu, ci se îndrepta mai mult spre Egipt, de la care se aştepta o puternică acţiune militară pentru distrugerea Asiriei. Aliaţii veniţi din nord pustiiră Iehuda şi edomiţii, tributari dintotdeauna Iehudei, se folosiră de aceste împrejurări pentru a-şi relua, cu ajutorul arameilor, portul Eilat, punctul de plecare al comerţului maritim al Iehudei. Ahaz şi demnitarii săi se cutremurară, după cum spune profetul Işaiahu, "cum tremură arborii pădurii în faţa vîntului". În disperarea sa, Ahaz nu văzu altă ieşire decît să ceară ajutor Asiriei. Solii regatului Iehuda apărură înaintea lui Tiglat Faleser, aşternură la picioarele lui daruri preţioase şi vorbiră în numele regelui lor astfel: "Eu sînt servul şi fiul tău. Vino şi eliberează-mă din mîna regelui din Aram şi a regelui din Israel, care m-au atacat". Strigătul de ajutor al lui Ahaz nu rămase neauzit; nu după multă vreme, potentatul Asiriei năvăleşte cu armată numeroasă în ţările vasalilor săi rebeli, Reţin şi Pekah (734 î.e.a.).

Vestea invaziei asirienilor în ţările aliaţilor îi decise pe aceştia să se reîntoarcă în mare grabă. Era însă prea tîrziu. Damascul căzu după un scurt asediu şi întregul Aram fu încorporat Asiriei. Această ţară îşi pierdu mai tîrziu chiar şi numele de Aram, în locul căruia apare denumirea geografică Siria. Tiglat Faleser năvăleşte apoi în regatul israelit şi ocupă

provincia Galil (Galileea de mai tîrziu) în nord şi Ghileadul transiordanic în răsărit. Populaţia acestor regiuni anexate provinciei Damasc fu deportată în regiuni depărtate ale Asiriei (733 î.e.a.). Regele Şomronului, Pekah, a cărui domnie se mai întindea doar asupra teritoriului Efraim, se văzu silit să recunoască din nou suzeranitatea lui Tiglat Faleser şi să-i trimită tribut. Uzurpatorul, care nenorocise poporul, căzu curînd de mîna unui conspirator, Hoşea Ben Ela, care se urcă pe tron cu ajutor asirian.

După victoria sa din Siria şi Palestina, Tiglat Faleser al III-lea stătu cîtăva vreme în Damasc, unde primi jurămintele de credinţă şi darurile vasalilor săi. Printre aceştia se afla şi regele iudeu Ahaz, care recunoscuse de bună voie suzeranitatea Asiriei, ridicîndu-şi privirile plin de admiraţie spre stăpînul popoarelor. Lui Ahaz îi plăcură într-atît moravurile şi obiceiurile asirienilor, încît trimise din Damasc marelui preot din Ierusalim un model al altarului consacrat zeului asirian al războiului, cu porunca de a ridica în curtea Templului lui Şlomo un altar la fel. Reîntors la Ierusalim, Ahaz nu pregetă să-şi aroge funcţiuni de mare preot, întocmai ca regele Asiriei, care se considera de origine divină, şi să aducă jertfă cu propriile lui mîini pe "altarul cel mare", proaspăt ridicat. Astfel, legăturile de vasalitate faţă de Asiria se dovediră o grea primejdie şi pentru fiinţa spirituală a Iehudei. Oricum, micul regat din sud fu cruţat, graţie atitudinii filoasiriene a regelui său, de soarta cruntă care avea să lovească în curînd regatul fratern din nord.

Cu toate că pierduse cea mai mare parte a teritoriului său, regatul Israel suportă cu răbdare jugul, iar noul rege al Şomronului, Hoşea (733-725 î.e.a.), trimitea punctual la Ninive tributul la care fusese impus. După moartea lui Tiglat Faleser (727 î.e.a.) însă, izbucniră din nou agitaţii în Siria şi Palestina. Sperînd să obţină ajutorul Egiptului, mai multe populaţii palestiniene se ridicară împotriva "biciului popoarelor" şi chiar regele Hoşea refuză să plătească lui Şalmanasar al IV-lea, urmaşul lui Tiglat Faleser, tributul anual. Cînd însă Şalmanasar năvăli cu oşti nenumărate în regiunea israeliţilor, Egiptul lăsă regatul Israel în voia soartei. Trupele asiriene care asediau Şomronul reuşiră în curînd să pună mîna pe regele Hoşea; el fu aruncat în închisoare ca trădător. Cu toate acestea, locuitorii capitalei israelite, bine fortificată, mai opuseră inamicului, timp de trei ani împliniţi, o rezistenţă pe care abia Sargon al II-lea, urmaşul lui Şalmanasar, avea s-o înfrîngă.

Astfel pieri regatul Israel. Sargon aplică metoda prin care asirienii realizau contopirea ţărilor supuse cu patria lor proprie: "27 290 de locuitori ai Şomronului am deportat în numele regelui victorios - relatează o inscripţie asiriană; pe ceilalţi (locuitori), însă, îi lăsai să-şi păstreze pămînturile, îmi aşezai guvernator asupră-le şi pusei peste ei tributul regelui precedent". Din Biblie ştim că prizonierii israeliţi fură exilaţi în

regiuni depărtate ale Mesopotamiei şi Mediei şi că, pe de altă parte, fură aşezaţi în regatul Israel asirieni, babiloneeni şi aramei. Dintr-un izvor asirian aflăm, mai departe, că după doi ani de la căderea Samariei (720 î.e.a.), israeliţii rămaşi în ţară făcură, în alianţă cu arameii, fenicienii si filistenii, o nouă încercare de răzvrătire. De data aceasta, avură şi ajutorul Egiptului. Cu toate acestea, Sargon nimici puterea militară a aliaţilor. Damascul şi Samaria fură pedepsite exemplar şi probabil că noi mase de israeliţi fură trimise în exil. În noile lor locuri de aşezare, israeliţii exilaţi s-au dizolvat în masa populaţiei idolatre înconjurătoare, în timp ce păgînii ce fuseseră aşezaţi în Palestina îşi însuşiră, încetul cu încetul, limba ebraică, precum şi moravurile şi obiceiurile israeliţilor şi se amestecară cu rămăşiţele populaţiei israelite. Astfel luă naştere noua populaţie semiisraelită a samaritenilor. În "Cărţile Regilor" se relatează în această privinţă următoarele: în ţara israelită depopulată, coloniştii păgîni avură mult de suferit din cauza animalelor de pradă. Cum şi regele asirian credea că aceasta este o pedeapsă pentru dispreţuirea "Dumnezeului ţării", el permise unuia din preoţii exilaţi să se înapoieze la Beit-El pentru a-i iniţia pe cei de altă credinţă în cultul Dumnezeului Israelului. Datinile păgîne fură astfel date din ce în ce mai mult uitării şi, două sute de ani mai tîrziu, samaritenii ridicară pretenţia de a fi pe deplin israeliţi.

Şi astfel, la numai două secole după despărţirea sa de Iehuda, pieri "regatul celor zece triburi" din nord şi cea mai mare parte a populaţiei sale fu risipită în toate vînturile. Din această epocă nu se ştie nimic precis despre locurile unde s-au stabilit cele zece triburi care formau Israelul. Informaţii vagi vorbesc despre prezenţa lor în India, la graniţa Chinei, în Europa, în Caucaz şi în Africa. Fapt cert este că mulţi au găsit refugiu în Yemen şi Babilon, unde au constituit comunităţi mari şi bogate. Astfel, organizaţia tribală a Israelului dispăru.

Deşi furtuna a frînt ramurile mai întinse ale arborelui israelit, tulpina i-a rămas însă nevătămată. Regatul Iehuda, care de fapt rămăsese în urma regatului Israel ca importanţă politică, dar păstrase cu atît mai fidel caracterul său cultural, continuă să existe. Moravurile şi obiceiurile străine ajunse aici indirect, din nord, nu avură în sud o răspîndire atît de mare. Mulţi israeliţi din nord care ţineau la credinţa şi naţionalitatea lor se refugiară în Iudeea şi se alăturară nucleului naţional păstrat aici nevătămat. Micul regat Iehuda, care a absorbit "resturile Israelului", înregistrează astfel un important spor demografic, ceea ce a contribuit la mărirea puterii sale de rezistenţă în lupta cu duşmanii din afară. După catastrofa din nord, începu în sud noul proces de concentrare a forţelor poporului, graţie căruia statul iudeu, şi mai tîrziu naţiunea evreiască, îşi va păstra capacitatea vitală în mijlocul crizelor politice ale Orientului.

CULTURA MATERIALĂ ŞI SPIRITUALĂ ÎN PERIOADA CELOR DOUĂ REGATE

VIAŢA ŞI OCUPAŢIILE POPULAŢIEI

De cînd evreii s-au stabilit în ţara lor, agricultura a fost principala lor ocupaţie. Numai dincolo de Iordan (Iarden - în ebraică), în partea răsăriteană şi în cîteva locuri din Iehuda, evreii se ocupau cu creşterea vitelor.

Datorită muncii pămîntului, ţara Canaan s-a transformat într-o splendidă grădină înfloritoare. Văile şi cîmpiile sale erau acoperite de cereale. Pe povîrnişurile colinelor îşi înălţau verdeaţa viile, livezile şi pădurile de măslini. Cu agricultura, cu viile şi grădinile, cu creşterea animalelor se ocupau nu numai ţăranii, ci şi orăşenii, atît nobilii cît şi oamenii de rînd. Regele Şaul a lucrat pămîntul la începutul domniei sale. David din Beit-Lehem a păscut turmele tatălui său, Işai. Profetul Elişa s-a ocupat cu munca cîmpului, iar profetul Amos a fost cioban.

Serbările poporului erau legate de cultivarea pămîntului. Pesah era şi sărbătoarea primăverii, începutul secerişului. Şavuot era şi sărbătoarea trufandalelor, zilele terminării secerişului. Sucot era şi sărbătoarea culesului grînelor şi al viilor. Ziua de Şabat era sărbătoarea odihnei poporului după 6 zile de trudă pe ogoare. Chiar şi pămîntul însuşi sărbătorea, la fiecare 7 ani, Şabatul său care se numea Şemita, cînd era lăsat să se odihnească timp de un an.

Ocupîndu-se cu agricultura, evreii s-au distins prin viaţa lor simplă şi paşnică; casele lor erau îndeobşte din lemn şi pămînt, iar întinsele grădini erau locuri de înnoptare şi plimbare în zilele fierbinţi. Şi mobilierul casei era simplu; în camera profetului Elişa, care era găzduit în casa unei femei bogate, erau numai un pat, o masă, un scaun şi o lampă. Ca hrană, se mînca pîine de grîu sau orz, fructe şi verdeţuri. Carne consumau ţăranii numai la festivităţi familiale şi de sărbători. Cînd mergeau la Ierusalim pentru a aduce jertfe, o parte dădeau cohanimilor şi restul mîncau membrii familiei. Îmbrăcămintea evreilor era din pînză de cînepă sau lînă.

Viaţa oamenilor s-a schimbat însă cînd comerţul s-a dezoltat în ţară. Încă pe vremea lui Şlomo, mulţi locuitori din oraşele de pe ţărm au început să schimbe plugul cu cîntarul. Regii de după Şlomo au dezvoltat comerţul exterior, au organizat caravane şi au trimis vase comerciale în ţări îndepărtate. În timpul lui Ahav şi Iehoşafat a înflorit comerţul atît în Israel, cît şi în Iehuda. Suprafaţa oraşelor a crescut, iar locuitorii satelor

s-au împuţinat. S-au extins relaţiile de credit şi, odată cu ele, cămătăria. Datornicul insolvabil trebuia să-şi vîndă ogorul, casa, iar uneori chiar pe sine însuşi ca sclav. Multe proprietăţi au căzut astfel în mîinile bogaţilor creditori, care îşi clădeau palate şi duceau o viaţă de huzur, în timp ce sărăcimea flămînzea. Profeţii îi mustrau pentru faptele lor rele şi pentru părăsirea legilor Torei lui Moşe, care interzicea camăta şi statornicise Anul Jubiliar, adică anul eliberării sclavilor, dar nu totdeauna cuvintele aspre erau în măsură să schimbe viaţa săracilor.

Viaţa familială a vechilor israeliţi, deşi prezintă o mare asemănare cu cea a popoarelor vecine, se află totuşi pe o treaptă superioară de evoluţie morală. Forma obişnuită a căsătoriei era monogamia, poligamia fiind o excepţie. Numai regii aveau de obicei mai multe soţii şi o făceau pentru a putea asigura viitorul dinastiei prin urmaşi numeroşi. Totodată, interesele soţiei erau apărate în mult mai mare măsură în Dreptul familial israelit decît în Codul Hammurabi din legislaţia asiro-babiloneană. În timp ce acest cod prevedea pedepse numai pentru vătămarea onoarei paterne, legislaţia israelită pedepseşte cu moartea ofensa adusă şi onoarei materne (Exodul, 21, 17). Soţul putea, după legislaţia asiro-baliloneană, să-şi alunge pur şi simplu soţia; legea israelită lega divorţul de o "greşeală ruşinoasă" a soţiei (Deuteronomul, XXI, 1).

Şi Dreptul israelit privind pe sclavi era mai uman decît al popoarelor vecine. Sclavii şi sclavele erau consideraţi la israeliţi ca membri ai familiei. Se deosebeau două categorii de sclavi: cei de neam străin, cumpăraţi sau luaţi pradă de război, şi cei de neam iudaic, căzuţi în sclavie din cauza datoriilor neplătite. Aceştia din urmă trebuiau eliberaţi după o sclavie de şase ani. Şi unii şi alţii se bucurau, după cele mai vechi prescripţii juridice (Exodul, 20-32), de cea mai mare protecţie legală; abstracţie făcînd de responsabilitatea severă a stăpînului pentru schilodirea unui sclav, odihna de sîmbătă era asigurată prin lege tuturor sclavilor, fără deosebire de origine. Merită să fie remarcat şi faptul că israeliţii s-au abţinut în acea epocă de la comerţul de sclavi.

Deosebiri mai pronunţate de stare socială nu existau în societatea israelită. O situaţie specială o aveau, în afară de sclavi, şi străinii de ţară ("nohrim"), precum şi băştinaşii ce nu se contopiseră încă de tot cu israeliţii, aşa-numiţii străini de neam ("gherim"). În timp ce primii se bucurau numai de ospitalitate, cei din urmă aveau voie să se alăture comunităţii locale şi să ceară pentru ei toate avantajele acordate nevoiaşilor israeliţi. Legea dispunea sever că un gher nu trebuie "nici obijduit şi nici asuprit". Motivarea adăugată mai tîrziu acestei prescripţii suna: "căci şi voi aţi fost gherim în Egipt" (Exodul, 22, 21).

Poporul a fost împărţit, în timpurile mai vechi, după descendenţă, în triburi, iar ulterior, conform principiului teritorial, în comunităţi ("kahal",

"eda"), conduse de un sfat al bătrînilor. Din cînd în cînd regele convoca pe bătrînii din toate provinciile pentru a se sfătui cu ei în chestiunile de stat mai importante, de exemplu despre război şi pace. Dreptul civil şi cel penal ating în acea vreme, în comparaţie cu vechiul obicei al pămîntului, o înaltă treaptă de dezvoltare. Obiceiul barbar al răzbunării sîngelui vărsat, care îşi avea originea în organizarea vieţii de trib, este îndulcit prin dispoziţia ca cel ce a comis o crimă fără premeditare să găsească protecţie într-una din "localităţile de refugiu", destinate special pentru atare cazuri. Străvechiul principiu de drept - "ochi pentru ochi, dinte pentru dinte" - fu înlocuit din ce în ce mai mult cu plata unei despăgubiri în bani. Greşelile împotriva poruncilor fundamentale ale religiei, în special hulirea lui Dumnezeu şi insultarea regelui, erau pedepsite cu moartea. Modul obişnuit de execuţie era lapidarea, care se făcea şi prin aruncarea de pe o stîncă.

Puterea regală, instituită în interesul apărării ţării, avea la început un caracter pur militar. Regele era comandant atît al miliţiei recrutate în timp de război, cît şi al armatei permanente formate din garda regală. Regele era, de asemenea, cea mai înaltă instanţă de judecată, precum şi şeful suprem al administraţiei civile, pe atunci puternic descentralizate. În fruntea fiecărei provincii se afla cîte un "ispravnic", care comanda încă de pe timpul lui Ahav detaşamente speciale de trupe. Pentru întreţinerea Curţii şi armatei regele avea la dispoziţie, în afară de prestaţiile în natură şi în bani, şi venitul domeniilor regale. În caz de nevoie, regii iudei recurgeau la vistieria Templului din Ierusalim, unde se obişnuia să se păstreze şi economiile populaţiei.

Cu toate că regalitatea se afla atît în regatul Israel, cît şi în regatul Iehuda, sub puternica influenţă a monarhiilor despotice vecine, modul în care se înfăptuia conducerea poporului vădeşte, în ambele regate, o concepţie evident democratică. Astfel, regele obişnuia să cheme la sfat, în momentele decisive ale vieţii politice, pe reprezentanţii poporului, pe bătrînii comunităţilor. Profeţii aveau posibilitatea de a critica în cuvîntări publice faptele rele ale regilor. Cînd domnitorii încercau să îndeplinească, aidoma altor monarhi orientali, şi funcţii preoţeşti, ei se loveau de rezistenţa energică a clerului, mai ales în Iehuda.

RELIGIE ŞI CULT

Forma principală a serviciului divin era aducerea de jertfe. În afara jerţfelor de animale, se aduceau pe altarele templelor şi jertfe de băuturi, ulei de ungere şi vin. Ospeţele date cu prilejul jertfelor se distingeau, mai

ales la cele trei mari sărbători anuale, prin deosebită solemnitate. "De trei ori pe an - aşa suna Legea - să apară înaintea Domnului (în Templu) tot ce este bărbat la tine. Şi să nu apară înaintea mea cu mîinile goale" (Exodul, 23, 27). La sărbătoarea de Pesah se mînca odată cu carnea animalului jertfit şi pîinea nedospită ("maţot"); în "sărbătoarea săptămînilor" sau Şavuot, şapte săptămîni după Pesah, poporul aducea în Templu primele roade ale recoltei (Bikurim), iar în zilele "sărbătorii corturilor" (Sucot) se venea la slujba religioasă cu fructele pomilor şi cu ramuri de palmier în mîini. La ospeţe erau poftiţi săraci, văduve şi orfani şi "toţi se veseleau înaintea Domnului" (Deuteronomul, XVI, 11). Preoţii ("cohanim") însărcinaţi cu oficierea jertfei primeau o parte a darurilor de jertfă şi, în afară de aceasta, mai erau dăruiţi de către laici cu produse agricole.

Preoţii iudei, a căror demnitate era ereditară, îşi duceau arborele genealogic înapoi pînă la Aharon, fratele lui Moşe, din tribul Levi. În regatul Israel existau însă, din epoca lui Ierovam I, şi oficianţi laici, care nu se trăgeau din Aharon şi nu erau nici măcar leviţi. Slujitori ai cultului Templului, preoţii erau, mai cu seamă în Ierusalim, şi păstrători ai literaturii sfinte, şi, în acelaşi timp, şi instanţă supremă în chestiunile rituale. În afară de aceasta, ei supravegheau îngrijirea sănătăţii publice şi participau la judecată.

Dintre riturile familiale, cel mai important era circumcizia pruncilor de sex bărbătesc. La origine, desigur, un mijloc de profilaxie a anumitor boli sexuale, în decursul timpurilor, practica circumciziei a căpătat însemnătate de simbol al legămîntului (brit) dintre Dumnezeu şi poporul din Israel. Toate celelalte ceremonii legate de naştere, căsătorie şi moarte se caracterizau printr-o simplitate patriarhală. În semn de doliu, israeliţii îşi puneau cenuşă pe cap şi trăgeau un sac pe corp. Amuletele, care fuseseră întrebuinţate ca mijloc de apărare împotriva duhurilor rele, ca, de exemplu, firele de la tivul hainei ("ţiţit"), filacterii ("tefilin"), talismanele de pe uşori ("mezuzot"), Legea le-a transformat în semne care să reamintească credincioşilor poruncile Domnului.

În închipuirea poporului Dumnezeul evreilor era mereu legat de naţiune şi de teritoriul ei. Încetul cu încetul se formă însă convingerea că Dumnezeul naţional al israeliţilor este în acelaşi timp singurul creator al Universului şi că puterea sa se vădeşte în destinele întregii omeniri. Noua concepţie despre fiinţa supremă, pe care poporul înţelegea să şi-o reprezinte în chip omenesc, era legată şi de concepţia că nu cultul, ceremonialul, ci morala, inima curată, alcătuieşte miezul religiei.

PROFEŢII

Profetismul marchează o nouă etapă în evoluţia spirituală a poporului evreu. Profeţii erau reprezentanţii ideilor sublime de mesianism ale umanităţii, tribuni înflăcăraţi ai poporului, promotori activi ai unei politici întemeiate pe înalte principii morale. Profeţii rămîn figurile cele mai originale ale poporului evreu. Ei sînt primii care s-au pronunţat pentru o etică politică, pe care au susţinut-o pe tot timpul dăinuirii statale evreieşti.

În forma sa originară, profetismul a fost un fenomen caracteristic şi Israelului, dar şi multor altor popoare ale Orientului antic; el devine însă un produs original al creaţiei spirituale israelite numai cînd ajunge pe treapta superioară a evoluţiei sale. În vechime, profetul se numea "roe", adică "văzător", cum relevă lămurit Biblia (I Samuel, 9, 9). "Văzătorii" erau cei cărora poporul le atribuia puterea tainică de a scruta viitorul şi de a "prevesti". În opoziţie cu aceşti prezicători, proroci de rang inferior, stăteau profeţii de rang superior, adevăraţii "neviim", oameni cu vedere politică largă, la care extazul religios se îmbina cu entuziasmul patriotic şi care apăreau, în perioadele de răsturnări politice, ca tribuni ai poporului, modelatori ai opiniei publice.

Tipul superior de profet îşi găseşte prima sa întruchipare, dacă se face abstracţie de Moşe, într-o femeie, profeta-judecător Debora. În biografia lui Şmuel se poate, de asemenea, urmări trecerea de la profetul de rînd la cel de rang superior; la început numai vestitor al Oracolului, Şmuel, care se afla în fruntea unei întregi "trupe de profeţi", este cuprins mai tîrziu de extaz religios-patriotic, pentru ca în cele din urmă să devină, prin agitaţia făcută de el în favoarea lui Şaul, autorul spiritual al regalităţii. Sub primii regi, mai mulţi profeţi joacă un anumit rol politic. "Profeţii de curte" Natan şi Gad îl sfătuiesc şi-l previn pe David în numele Domnului, iar Ahia din Şilo sprijină pe rebelul Ierovam Ben Nevat în lupta sa contra lui Şlomo. De însemnătate mult mai mare în domeniul vieţii de stat şi al celei religioase a fost activitatea profeţilor Eliahu şi Elişa. Ambii erau înconjuraţi de o pleiadă de "fii de profeţi" tineri, care îndeplineau adeseori misiuni politice însemnate.

O schimbare decisivă pentru istoria ulterioară a profetismului se săvîrşeşte în secolul al VIII-lea î.e.a. Apar atunci profeţi care, însufleţiţi de idealuri morale grandioase, sînt în acelaşi timp învăţători, predicatori şi oratori populari, dorind cu ardoare reînnoirea vieţii religioase şi sociale. Aceşti profeţi noi creează o formă nouă de cuvîntare în care se îmbină patosul cu duioşia lirică, bogăţia de idei cu sonoritatea ritmică. Cuvîntările acestor inspiraţi au fost scrise chiar de ei sau de discipolii lor şi au fost

Profeții Zaharia, Ioil, Isaiahu, Iehezkel, Daniel, Irmiahu, Iona ***(Michelangelo)***

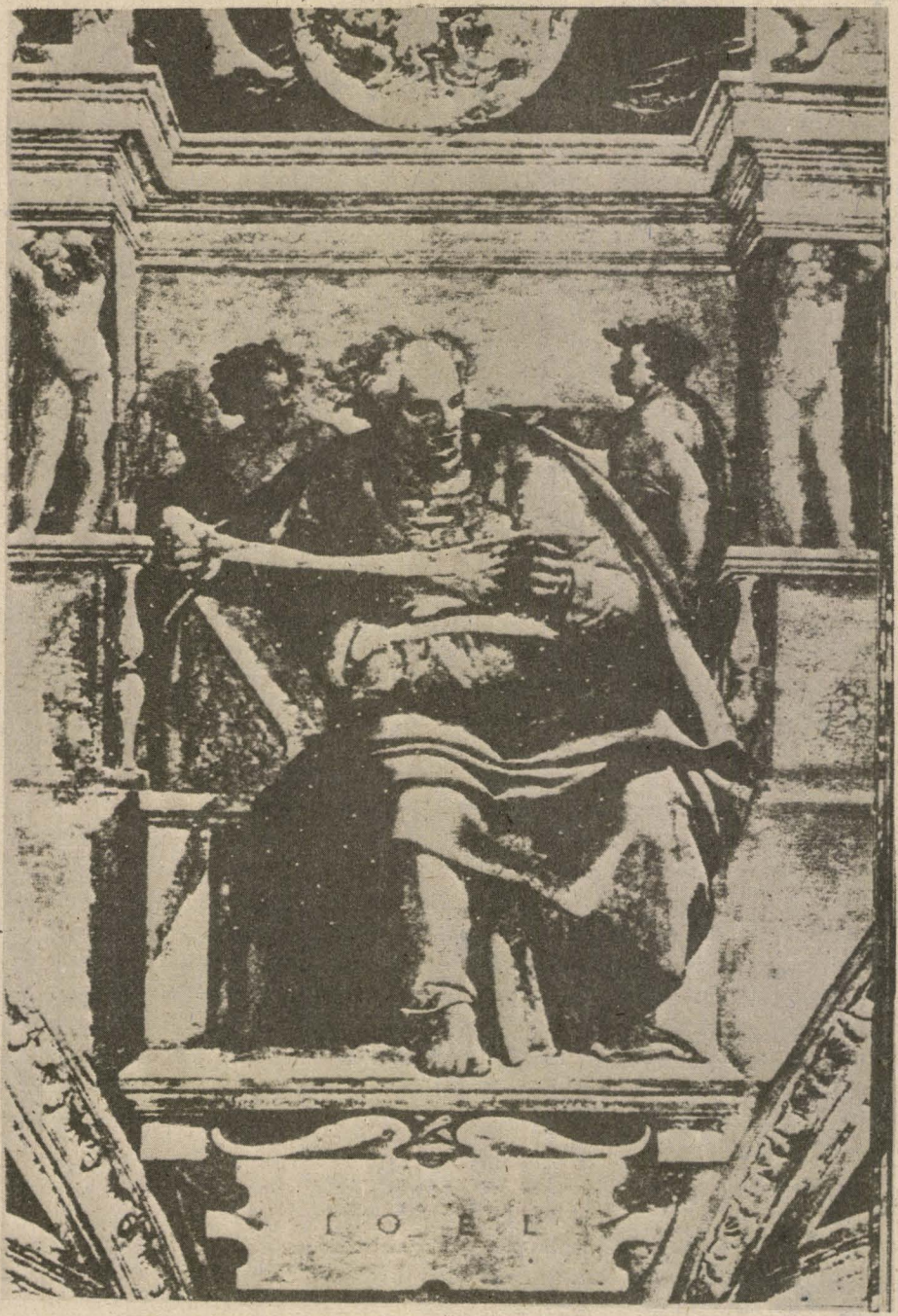

păstrate în formă de cărţi. Profeţia scrisă capătă astfel, alături de cea orală, însemnătate din ce în ce mai mare. Primii profeţi din această categorie au fost, în regatul Israel, Amos şi Hoşea, iar în regatul Iehuda, Işaiahu şi Miha.

Cele două idei fundamentale ale noii orientări în profetism erau: concepţia universalistă a lui Dumnezeu şi monoteismul etic. Amos este primul profet în ale cărui cuvîntări nu mai apare Dumnezeul unui singur popor, ci Dumnezeul lumii, conducător al destinelor istorice ale întregii omeniri. De aceea profetul vorbeşte în numele Lui şi popoarelor vecine cu Israelul, ca şi cum ar vorbi propriului său popor. Amos recunoaşte, într-adevăr, că evreii sînt un popor ales, dar acesta este numai un motiv pentru ca profetul să aibă faţă de poporul ales pretenţii mai mari decît faţă de celelalte popoare: "Numai pe voi v-am cunoscut (ales) dintre toate neamurile pămîntului, pentru aceasta vă voi pedepsi (mai greu) pentru toate fărădelegile voastre" (3, 2). Stăpînit de acest sentiment social-etic, el reproşează bogătaşilor şi fruntaşilor din Iudeea şi Samaria că "stau tolăniţi pe divanuri... dar nu le pasă deloc de prăbuşirea casei lui Iosef (a poporului)" (6, 1-6). Rîzînd de rîvna rituală a israeliţilor, Amos declară că nu pioşenia exterioară, ci perfecţionarea morală este conţinutul adevărat al religiei. El spune în numele Domnului: "Urăsc sărbătorile voastre pe lună plină... şi nu pot suferi prăznuirile voastre... Zgomotul harfelor voastre nu vreau să le ascult. Judecata să ţîşnească ca apa şi dreptatea ca un pîrîu năvalnic..." (5, 21-25).

"Păsări furtunoase ale istoriei universale" (după expresia unui istoric modern), profeţii ridicau vocea în ajunul marilor răsturnări istorice. Amenînţînd poporul, sub Ierovam al II-lea, cu îngrozitoarea "Zi a Domnului", Amos se gîndea la primejdia asiriană, care pe atunci abia se putea bănui. Urmaşul său Hoşea avea să asiste la invazia Asiriei în regatul Israel şi să fie martor al apusului patriei sale. Ca un medic la căpătîiul bolnavului, Hoşea căuta, dezolat, să determine cauza principală a bolii, pe care o vedea în rătăcirile religioase ale poporului. Naţiunea israelită devenise necredincioasă şi acceptă formele păgîne de cult. Cuprins de o sfîntă mînie, el exclamă: "Să fie făcut fărîme viţelul Şomronului (statuia viţelului din Templu). Căci un meşter l-a lucrat, dar el nu este Dumnezeu..." (7, 6).

Adevăratul Dumnezeu al evreilor este într-adevăr mînios pe poporul său, dar se gîndeşte totuşi cu dragoste părintească la tinereţea lui istorică, la ieşirea din Egipt şi la legămîntul încheiat pe muntele Sinai. Domnul recunoaşte prin gura profetului: "Cum te-aş putea lăsa, Efraim, cum te-aş putea părăsi, Israel? Nu mă voi lăsa în voia mîniei mele fierbinţi, căci eu sînt Dumnezeu şi nu om" (11, 8-9). Această încredere neclintă în îndurarea dumnezeiască întreţine credinţa lui Hoşea în

renașterea spirituală și politică a Israelului, pe care el o aștepta, ca și înaintașul său Amos, de la viitoarea ascensiune a lui Iehuda, mai rezistent din punct de vedere spiritual, și a dinastiei lui David, strîns legată de Templul din Ierusalim.

Însuflețit de aceeași speranță, apare în acea vreme chiar în Ierusalim unul dintre cei mai puternici reprezentanți iudei ai profetismului, Isaiahu Ben Amoț. În toiul zăngănitului de arme care umple întreaga Asie în timp ce regate și popoare dispar de pe fața pămîntului, Isaiahu intervine cu vorba și cu fapta pentru reînnoirea vieții poporului său în scopul de a salva Iehuda de soarta crudă a Israelului. Despre viața lui Isaiahu care a fost, se pare, de origine mai aleasă, se știe foarte puțin; între altele, că a avut o soție înzestrată și ea cu darul profetic. Aidoma celor mai mulți din tagma profeților, a făcut și el din vocația sa profetică misiunea vieții sale, dar îi depășește pe toți prin bogăția ideilor, prin grația formei, expresivitatea comparațiilor și claritatea viziunilor profetice. Elocința neîntrecută a lui Isaiahu a unit simplitatea cu profunzimea, concizia stilului cu comprehensivitatea, ironia percutantă cu verva înălțătoare. Fiilor săi le dădu nume simbolice care să anunțe dinainte și să servească drept semn și model pentru întîmplările ce aveau să vie. Pe unul l-a numit Șear-Iașuv ("un rest se va reîntoarce"), pentru a arăta că o parte din popor se va reîntoarce sincer către Dumnezeu, dar numai un rest. Pe un alt fiu l-a numit Maher-Șalal-Haș-Baz ("va deveni repede pradă"), pentru a prevesti că doi rivali periculoși ai casei lui David vor cădea curînd pradă asirienilor și vor deveni nevătămători. El a condus mai bine de patruzeci de ani (755-710 î.e.a.) cu demnitatea sa profetică, cu tot devotamentul, neobosit, statornic și fără frică. În situații pline de primejdii, în care toți, mic și mare, rege și prinț deznădăjduiau, el intervenea cu hotărîre, sigur de succes, inspirînd celorlalți speranță și încredere. Într-adevăr, Isaiahu întrunea gîndirea profundă a înțeleptului și entuziasmul poetului cu simțul realității și energia omului de stat. Prima "viziune" a lui Isaiahu care relevează chemarea sa sfîntă, are loc în anul morții regelui Uziahu (738 î.e.a.). El apare însă în calitate de om de stat abia la începutul domniei lui Ahaz (735 î.e.a.). Politica nedemnă a acestui rege care se pleca umil în fața voinței lui Tiglat Faleser, a rănit mîndria națională a profetului. Statele puternice, predica el, sînt numai instrumente oarbe în mîna providenței istorice; Asiria este numai "toiagul mîniei divine". Întreaga istorie universală stă sub domnia legii morale. De aceea Iehuda, pentru a scăpa de soarta regatului Israel, ar trebui să se țină departe de politica mondială, să se gîndească la izvoarele interioare ale ființei sale naționale și să trăiască numai pentru desăvîrșirea sa lăuntrică.

Patriot înflăcărat și luptător pentru cauza Domnului, Isaiahu vede

în căderea Şomronului, pe care o prezisese, consecinţa necesară a dezertării Efraimului din uniunea naţională şi a decăderii sale morale şi religioase. Cu atît mai mare fu indignarea lui văzînd că şi Iehuda se abate de la idealul unui stat drept şi că regele Ahaz, încrezător în "învoiala cu iadul", în suzeranitatea Asiriei, căuta să încetăţenească şi în regatul său moravuri asiriene. Biciuind în predici înfocate depravarea şi nedreptatea socială ce domnea în capitala Iudeei, Işaiahu lansă o zguduitoare chemare la morală şi justiţie. "Vai vouă, se adresa el celor bogaţi (5, 8-13), care clădiţi casă lîngă casă şi grămădiţi ţarini peste ţarini pînă ce nu mai rămîne nici un loc, ca voi să fiţi singuri stăpînitori în mijlocul ţării" (5-8). Cu dispreţ priveşte profetul la femeile ce se desfată în lux: "Fiicele Sionului sînt mîndre şi umblă ţanţoşe şi cu priviri galeşe" (3, 16); el dojeneşte cu aceeaşi violenţă pe cei care calcă în picioare Legea şi dreptatea şi după aceea caută să se facă plăcuţi lui Dumnezeu prin jertfe şi rugăciuni: "Ce-mi foloseşte mulţimea jertfelor voastre? - zice Domnul... Nu pot suferi adunările voastre şi prăznuirile voastre... şi cînd înmulţiţi rugăciunile voastre nu vreau să le mai ascult. Mîinile voastre sînt mînjite de sînge. Nu mai faceţi rău... sîrguiţi-vă după dreptate, ajutaţi pe cel împilat" (1, 11-17).

Şi Miha din Moreşet, contemporanul lui Işaiahu, a prevenit pe "fiicele Sionului" asupra soartei regatului Israel. Ca şi Hoşea, el amintea poporului în cuvinte mişcătoare de drumul istoric străbătut din Egipt pînă în Canaan: "Domnul este în pricină cu poporul său şi porneşte judecată cu Israelul: poporul meu, ce ţi-am făcut şi cu ce ţi-am fost povară? Răspunde-mi. Eu sînt cel ce te-am scos din ţara Egiptului şi din casa robiei tale te-am răscumpărat..." (6, 2-4). La baza acestei învăţături istorice intuitive se afla ideea revoluţionară a profetismului că, în viaţa istorică, biruinţa definitivă nu este cea a violenţei fizice, ci a puterii morale şi este rezervată acelei naţiuni ce o întruchipează. În genere, profetismul ca mişcare etică a fost un fenomen total necunoscut popoarelor Orientului antic, constituind bunul exclusiv al naţiunii israelito-iudee.

REGATUL IEHUDA DUPĂ CĂDEREA REGATULUI ISRAEL (720-586 î.e.a.)

SUZERANITATEA ASIRIEI

După dispariţia regatului nordic Israel, regatul sudic Iehuda rămase singurul centru al vieţii naţionale. "Rămăşiţa poporului evreu" trecea acum printr-o grea dilemă: supunerea fără rezistenţă la suzeranitatea Asiriei, ori lupta pentru neatîrnare. Cu toată situaţia nesigură, poporul iudeu nu renunţă la speranţa într-un viitor mai bun. Iudeii credincioşi văzură o dovadă că regatul Iehuda se afla sub ocrotirea specială a Providenţei în faptul că triburile fraterne, care se despărţiseră odinioară de dinastia lui David şi de capitala naţională, au pierit; în schimb, Oraşul Sfînt, Ierusalimul, cu Templul, şi ţara rămasă credincioasă lui Dumnezeu au fost cruţaţi. În această epocă frămîntată urcă pe tron Hizkiahu (720-690 î.e.a.), fiul lui Ahaz.

Profetul Işaiahu îi prezisese o domnie binecuvîntată lui Hizkiahu încă de pe vremea cînd acesta era copil. După înscăunarea sa, tînărul rege, care se sprijinea pe partidul naţional, începu într-adevăr o restaurare religioasă. El stîrpi cu braţ puternic cultul idolilor asirieni introdus de tatăl său în Ierusalim, precum şi resturile străvechiului cult canaanit din provincie. Între altele, Hizkiahu porunci să fie distrus şarpele de bronz aşezat în Templu, pe care poporul superstiţios îl venera ca pe simbolul unei divinităţi care dăruieşte sănătate. Pentru a unifica definitiv cultul naţional, Hizkiahu interzise apoi aducerea de jertfe, fie chiar şi Domnului, pe munţi şi pe înălţimi. Ca urmare, o mulţime de pelerini pioşi din provincie şi chiar din triburile Efraim şi Menaşe din provinciile fostului regat Israel se adunau în Templul din Ierusalim în timpul marilor sărbători anuale. Centralizarea cultului a putut fi realizată numai cu sprijinul energic al profeţilor şi, mai ales, al marelui Işaiahu, care dobîndi acum o mare influenţă asupra afacerilor statului. În chestiunile de politică externă Hizkiahu nu asculta însă totdeauna sfaturile acestuia. Deşi criticase aspru umilirea voluntară a părintelui lui Hizkiahu, Ahaz, faţă de regele asirian, totuşi, după consolidarea suzeranităţi asiriene, profetul fu de părere că orice rezistenţă împotriva asirienilor este zadarnică, rostul cîrmuirii fiind numai de a menţine autonomia internă a poporului, precum şi

independenţa sa spirituală. Hizkiahu era, dimpotrivă, pentru o politică antiasiriană mai activă. El nutrea speranţa că va putea, cu un prilej fericit, scutura jugul străin, străduindu-se să strîngă legăturile cu duşmanii Asiriei şi să întărească în acelaşi timp propria sa armată.

Pentru a asigura, în eventualitatea unui asediu, alimentarea cu apă a Ierusalimului, Hizkiahu puse să se instaleze un canal subteran care să lege izvorul Ghibon, ce se afla în afara zidurilor oraşului, cu lacul Şiloah, din interiorul oraşului, cu care ocazie fu acoperit şi izvorul.

Cu cît amintirea crudului destin al Şomronului se estompa în timp, cu atît mai setos de acţiune devenea Partidul Antiasirian din Iudeea. Cînd, în anul 711 î.e.a., filistenii se ridicară împotriva Asiriei, o parte a populaţiei Iudeei era gata să se răscoale şi ea împreună cu revoltaţii şi cu Egiptul, care îi favoriza. Atunci Işaiahu, pe jumătate gol şi desculţ, apăru pe străzile Ierusalimului pentru a arăta populaţiei în ce veşminte vor fi duşi în captivitate egiptenii şi ceilalţi răsculaţi de către regele Asiriei. Numai pe această cale izbuti profetul să oprească ţara de la o nesăbuită acţiune.

În anul 705 î.e.a. intervine însă în situaţia politică a Asiei apusene o nouă schimbare. După moartea violentă a lui Sargon, regele asirienilor, şi după urcarea pe tron a fiului său Sanheriv, babiloneanul Merodah-Baladan, care lupta pentru separarea Babiloniei de Asiria, formă o coaliţie puternică a statelor mici ale Siriei şi Palestinei, care gemeau sub jugul Ninivei, şi ceru lui Hizkiahu să se alăture acestei alianţe. Sprijinit de Partidul Revoluţionar din Ierusalim, Hizkiahu se leapădă de legăturile de vasalitate faţă de Asiria, se aşează în fruntea principilor fenicieni şi filisteni şi cere Egiptului ajutor militar. Işaiahu şi tovarăşii săi de idei dezaprobară şi de data aceasta jocul riscant al regelui. Adversari din principiu ai oricărei intervenţii active a Iehudei în politica mondială, aceştia nu credeau nici în succesul răscoalei din Babilonia şi nici în voinţa Egiptului de a veni în ajutorul răsculaţilor. Cînd Hizkiahu arătă trimisului lui Merodah-Baladan vistieria palatului său, profetul, indignat, proroci că babiloneenii, cînd vor veni la putere, nu se vor purta cu Iehuda mai bine decît asirienii. Işaiahu se ridică în modul cel mai energic împotriva începerii de tratative cu Egiptul perfid. "Vai de cei, spune profetul, ce coboară în Egipt după ajutor... şi nu întreabă pe Domnul. Egiptenii sînt oameni şi nu Dumnezeu, caii lor sînt carne şi nu spirit. Cînd Domnul îşi va întinde mîna, ocrotitorul se va împiedica şi ocrotitul va cădea şi amîndoi împreună vor pieri..." (31 ,1-3). Profetul îşi expune intenţiile în următoarele cuvinte: "În pocăinţă şi astîmpăr stă mîntuirea voastră, în linişte şi încredere stă tăria voastră" (30, 15). Îndemnurile profetului au fost însă acoperite de vijelia evenimentelor politice. Mare era miza pusă de Iehuda în joc, mari îi fură şi speranţele în restabilirea completă a independenţei sale.

Între timp, Sanheriv înăbuşi răscoala din Babilonia şi se îndreptă în fruntea unei armate uriaşe împotriva popoarelor răsculate. El învinse fără dificultate pe fenicieni şi bătu şi forţele unite ale filistenilor şi egiptenilor, care o luară la fugă. Iehuda rămase singură, faţă în faţă cu mulţimea înspăimîntătoare de armate ale lui Sanheriv (701 î.e.a.). Inamicul se apropie de capitală împrăştiind moarte şi groază şi-şi aşează tabăra lîngă oraşul Lakiş. Cu totul descurajat, regele iudeu se declară gata să răscumpere printr-un tribut greşeala de a se fi răsculat. Pentru a aduna însă cantitatea de aur pretinsă de Sanheriv, Hizkiahu se văzu silit să ordone smulgerea ornamentelor de aur ale Templului. Regele Asiriei, care se pregătea pentru lupta decisivă cu Egiptul, ceru însă, pentru siguranţa sa, o predare fără condiţii a Ierusalimului. Trei trimişi ai lui Sanheriv - relatează cronicarul biblic - se urcară pe o ridicătură în faţa zidurilor Ierusalimului şi unul din ei strigă cu glas tare către locuitorii oraşului care se aflau pe ziduri: "Nu lăsaţi pe Hizkiahu să vă consoleze cu Domnul... putut-au oare zeii popoarelor să salveze ţările lor din mîna regelui din Aşur? Unde sînt zeii ţării Şomronului, care să-l fi salvat din mîna mea? Nu ascultaţi pe Hizkiahu, veniţi la mine pentru ca fiecare să poată mînca din viţa sa şi din smochinul său". Întrucît nu vedea nici o ieşire din această situaţie disperată, Hizkiahu trimise să-l cheme pe Işaiahu la el. Profetul, care mai înainte îndemnase la prudenţă, se arătă acum, fiind vorba de combaterea unui duşman care defăima pe Dumnezeu şi naţiunea, plin de energie şi de înţelegere: el sfătui pe rege să nu se lase intimidat de ameninţările asiriene şi proroci pieirea în curînd a puterii inamice.

Işaiahu îşi puse speranţele în contraofensiva întreprinsă în timpul acesta de către egipteni. Şi, într-adevăr, Sanheriv fu silit curînd să-şi ridice tabăra din Lakiş şi să iasă înaintea armatei egiptene. Primejdia era astfel înlăturată pentru o vreme; regele şi profetul căutară să însufleţească entuziasmul patriotic al populaţiei prin cuvîntări înflăcărate şi organizarea de festivităţi în Templu. Drept răspuns la cererile nemăsurate ale lui Sanheriv, Işaiahu prevesteşte năruirea planurilor de cotropire ale acestuia. "Aşa zise Domnul către regele Asiriei: Nu va intra în această cetate... Pe calea pe care a venit se va întoarce..." (33-34). Prorocirea aceasta avea să se îndeplinească întru totul.

În Iehuda veni vestea că oştirea lui Sanheriv se grăbeşte să bată în retragere. Se povestea că un „înger al Domnului" - desigur ciuma - ar fi omorît într-o noapte în tabăra asirienilor 185 000 de oameni. În realitate se pare că retragerea bruscă a lui Sanheriv a fost prilejuită de o nouă răscoală din Babilonia. Oricum ar fi fost, Sanheriv se reîntorcea la Ninive şi Ierusalimul era salvat.

Faptul că temutul stăpîn al lumii nu a putut cuceri Oraşul Sfînt produse asupra poporului din Iehuda o profundă impresie, mai ales că, în

împrejurări asemănătoare, Şomronul fusese distrus cu 20 de ani în urmă. Contrastul destinelor istorice ale celor două regate fraterne a generat în Iehuda un puternic avînt al spiritului naţional-religios, cel mai vrednic purtător al căruia era, de decenii, Işaiahu. Nici unul din profeţii anteriori nu exercitase o influenţă atît de hotărîtoare asupra vieţii spirituale şi politice ca el. Evenimentele pe care le-a trăit i-au întărit credinţa în posibilitatea instaurării unei colectivităţi omeneşti armonioase şi drepte. Monarhiei asiriene, clădite pe forţa brutală a armelor, dar putredă în interior, profetul îi opune idealul unui stat paşnic care nu tolerează discriminări de clasă. Regatul iudeu al viitorului el îl întrevede ca pe un regat al păcii, al adevărului şi al dreptăţii sociale: "Şi se va odihni deasupra lui (viitorului rege Mesia) Duhul Domnului, Duhul adevărului şi al înţelegerii, al cunoaşterii şi al temerii de Dumnezeu... Şi va judeca pe cei săraci după pravila lui cea dreaptă şi va scoate dreptate sărmanilor... în vremea aceea lupul va sta laolaltă cu mielul... iar leul, ca şi boul, va mînca paie... Căci pămîntul va fi plin de cunoaşterea lui Dumnezeu, precum apele acoperă fundul mării..." (11).

Prefigurarea entuziastă a unei epoci de aur a omenirii, cînd nu vor mai fi între naţiuni lupi şi miei, a răsunat într-o vreme cînd arena istoriei universale era teatrul de luptă al forţelor brutale,lipsite de orice fundament moral. Prezentului atît de trist profetul îi opune imaginea luminoasă a unui viitor îndepărtat, în care toate naţiunile se vor aduna ca un singur popor de fraţi în jurul "muntelui Domnului" şi al poporului iudeu, care a vestit cele mai înalte idealuri umane. "Căci din Sion va ieşi Tora şi cuvîntul Domnului din Ierusalim. Şi el va judeca neamuri şi multor popoare le va da legile sale. Preface-vor săbiile lor în brăzdare de pluguri şi lăncile lor în cosoare. Nici un neam nu va mai ridica sabia împotriva altuia şi pravila războiului nu o vor mai deprinde" (2, 2-4).

Avîntul general al vieţii spirituale sub Hizkiahu şi mai ales predicile profeţilor trezirăîn popor o atmosferă nouă, de evlavie, care îşi găsi în imnurile religioase sau psalmi o nouă formă de exprimare. Teama şi deruta provocată de apropierea armatelor lui Sanheriv, precum şi salvarea neaşteptată din cea mai mare primejdie au dat, desigur, prilej compunerii de psalmi de tînguire şi de întristare, de mulţumire şi de sărbătoare. O altă contribuţie a acestei epoci la literatura naţională o alcătuiesc parabolele sau proverbele atribuite înţelepţilor vremilor mai vechi şi, mai ales, regelui Solomon; culese sau compuse de un cerc de curteni culţi, însărcinaţi a culege şi a pune în ordine vechile monumente literare, aceste parabole exprimau elocvent filozofia poporului.

După moartea lui Hizkiahu şi urcarea pe tron a fiului său minor Menaşe (690- 640 î.e.a.), Partidul Profeţilor, căruia i se datorează avîntul operei reformatoare a defunctului rege, a fost trecut din nou în planul al

doilea de către partizanii politicii antinaţionale a lui Ahaz, tatăl acestuia. Această schimbare politică se manifestă în primul rînd prin supunerea lehudei faţă de asirieni, care, sub Asarhadon, urmaşul lui Sanheriv (680-668 î.e.a.), invadară din nou Egiptul. În coloane nesfîrşite se scurgeau armatele asiriene prin Ereţ Israel, ai cărei principi trebuiră să aducă stăpînului lumii tribut şi alte ajutoare. După un război îndelungat, Asarhadon reuşi să-i învingă pe egipteni şi să-şi întindă stăpînirea de la Tigru la Nil.

Toate speranţele pe care şi le pusese Partidul Antiasirian din lehuda în sprijinul Egiptului se prăbuşiră. Ţara trecu cu totul sub influenţa politică şi culturală a Asiriei, ceea ce zdruncină credinţa multor iudei în atotputernicia lui Dumnezeu. Paralel, crescu nemulţumirea populaţiei rurale ("am haareţ"), care protesta demult contra faptului că jertfele se aduceau numai în Templul din capitală. În această atmosferă, regele Menaşe, care admira cultura atotputernicei Asirii, permise din nou jertfele pe altarele locale de pe înălţimi; cu acest prilej, formele străvechiului cult canaanit şi cele ale cultului asirian fură din nou puse pe picior de egalitate cu cele ale cultului naţional. Fură ridicate statui lui Baal şi Astartei chiar în Ierusalim; preoţi şi preotese ale acestor zeităţi, vrăjitori şi invocatori de spirite cutreierau peste tot. O atmosferă sumbră, prevestitoare de nenorocire, cuprindea ţara. Renunţînd la lupta pentru independenţă, poporul îşi pierdu impulsurile vitale cele mai înalte şi căzu pradă demoralizării.

Partidul profeţilor încerca totuşi să combată valul de idolatrie şi decădere a moravurilor, însă fără succes. În această epocă Işaiahu nu mai era în viaţă, iar discipolii şi continuatorii plini de abnegaţie ai operei sale deveniră martirii ideilor lor; ei fură omorîţi ca instigatori de rînd. "Deoarece Menaşe a... împins lehuda la păcat prin idolii săi - spune unul din ei - voi aduce nenorocirea peste Ierusalim şi peste lehuda... Voi întinde peste Ierusalim furia Şomronului... şi voi şterge Ierusalimul cum ştergi un blid şi apoi îl voi aşeza cu gura în jos" (II **Regi**, 21,11-13). Duşmanii profeţilor luară aceste ameninţări drept pretext spre a-i acuza de înaltă trădare.

Nici moartea lui Menaşe, după o domnie de aproape o jumătate de secol, nu aduse Partidului Naţional o speranţă de ameliorare, căci noul rege Ammon (640-638 î.e.a.) urma în totul politica tatălui său. O conspiraţie de curte a adus totuşi răsturnarea regimului atît de dăunător ţării; după puţini ani de la venirea la domnie a lui Ioşiahu, fiul în etate de opt ani al lui Ammon (638-608 î.e.a.), Partidul Profeţilor, animat de spiritul naţional, recîştigă influenţa hotărîtoare.

În timp ce toleranţa faţă de politeismul asirian favoriza extinderea procesului de asimilare, monoteismul etic al profeţilor, expresie pregnantă

a religiei iudaice, era indisolubil legat de ideea naţională. În decursul unui secol precumpăni cînd una din orientări, cînd cealaltă, iar conflictul dintre ele conferi istoriei Iudeei o netăgăduită aură spirituală.

ASCENSIUNEA PARTIDULUI PROFEŢILOR

Spre mijlocul secolului al VII-lea au loc în Asia evenimente ce zdruncină din temelii puterea Asiriei. Egiptul scutură jugul asirian. Mezii încep în Iran lupta pentru independenţă şi, în acelaşi timp, Asiria este invadată de sciţi, populaţie migratoare venită din stepele sud-europene. În această invazie profeţii din Ierusalim văd semnul unei răsturnări universale iminente. Profetul Ţefania, care a predicat în primii ani de domnie ai lui Ioşiahu, vesteşte: "Aproape este ziua cea mare a Domnului, aproape este şi vine cu iuţeală mare... zi de urgie este ziua aceea, zi de spaimă şi de suferinţă..." (1·4-15). El prevede că Ninive, "cetatea cea veselă, care trona tihnită şi-şi zicea în sine: Eu, şi nimeni nu mai este ca mine, va deveni <pustietate> şi va ajunge <vizuină pentru jivine>" (2, 13-15). Profetul ameninţă cu judecata lui Dumnezeu şi pe propriul său popor, demoralizat din cauza reacţiunii din timpul lui Menaşe, şi-l îndeamnă la reîntoarcerea spre sine însuşi. Slăbirea Asiriei a făcut ca atracţia culturii acesteia să nu se mai exercite cu aceeaşi putere; în poporul iudeu se trezeşte dorul de eliberare a religiei naţionale de sub influenţele păgîne deformante. Puterea spiritului s-a dovedit astfel mai mare decît cea a armelor.

În fruntea şcolii profetice care întruchipa noile viziuni ale poporului se afla fiul de preot Irmiahu (Ieremia), al cărui nume este indisolubil legat de epoca de încheiere a istoriei regatului Iehuda. El simte vocaţia de profet nu numai pentru poporul său, ci şi pentru întreaga omenire. "Vezi, auzi el pe Domnul vorbindu-i, eu te-am pus astăzi peste popoare şi peste împărăţii, ca să smulgi şi să arunci la pămînt, să prăpădeşti şi să dărîmi, să zideşti şi să sădeşti..." Într-o epocă în care reacţiunea iniţiată de Menaşe nu fusese încă anihilată cu totul, profetul este nevoit să-şi înceapă activitatea cu aspre predici de mustrare. Chemat să păşească ca un "stîlp de fier" împotriva "întregii ţări, a regilor din Iehuda, a preoţilor şi populaţiei sale", profetul biciuieşte "casa lui Iaakov" cu vorbe aspre: "Aşa grăieşte Domnul: Voi aţi pîngărit (ţara) şi moştenirea mea aţi prefăcut-o într-o grozăvie. Preoţii nu s-au întrebat: Unde este Domnul? Tîlcuitorii de lege nu m-au cunoscut... profeţii au prorocit în numele lui

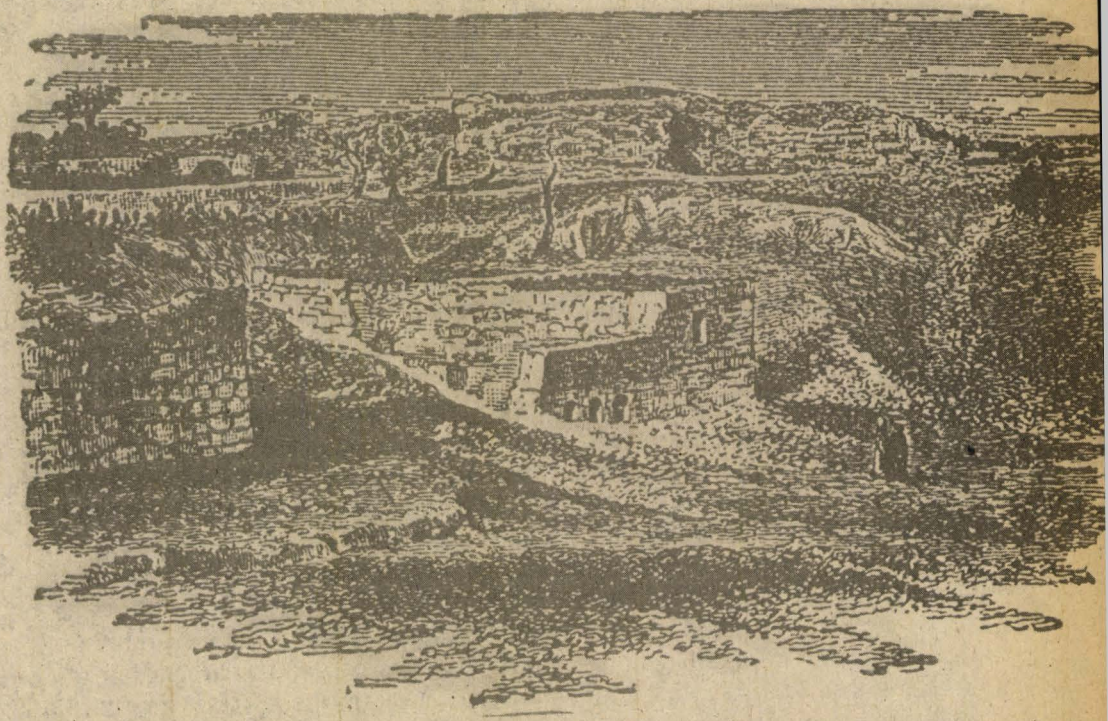

Peştera lui Irmiahu la Ierusalim

Baal" (2, 4-8).

În urma schimbării constelației politice externe și sub influența cuvîntărilor profetului, a luat ființă în Ierusalim un partid care urmărea restaurarea regimului național și al cărui program de reforme și-l însuși și tînărul rege Iosiahu. Înainte însă ca regele să fi purces la realizarea acestui program, fu descoperit un text întru totul concordant în conținut cu reforma plănuită, oarecum o constituție completă, care nu părea să aștepte decît sancționarea regală.

Într-adevăr, cînd s-a început - din porunca regelui - repararea părții părăginite a Templului din Ierusalim (621 î.e.a.), s-a descoperit într-una din încăperile sfîntului lăcaș o veche "carte a legilor", ale cărei prescripții și învățături erau totuși impregnate de spiritul școlii noi a profeților. Se poate presupune că profeții și preoții ce împărtășeau ideile lor au prelucrat radical, poate chiar în timpul reacțiunii de sub Menașe, lucrarea păstrată multă vreme de slujitorii Templului, cunoscători ai legilor. Străduințele de reformator ale lui Iosiahu au favorizat scoaterea din arhive a prețioasei opere și punerea ei la îndemîna publicului. Înainte de toate, cartea, cu totul originală prin formă și conținut, a fost citită regelui, făcînd asupra acestuia o impresie copleșitoare.

Cartea ce trecea drept nou descoperită era alcătuită în forma unei culegeri de predici puse în gura lui Moșe, ca un fel de testament al marelui înaintaș, în care israeliții sînt îndemnați să-și modeleze viața, în țara promisă, după legile Domnului și să nu adopte moravurile popoarelor înconjurătoare. Această operă avea să intre mai tîrziu, cu unele adaosuri, în componența Torei, drept a cincea carte a acesteia, sub numele de "Dvarim", în terminologia greacă - "Deuteronom", adică, "a doua lege". Sinteză a întregului iudaism, cuprinsul acestei cărți l-a răscolit într-atît pe Iosiahu, încît a proclamat Tora drept Constituție a țării. Spiritul etic al profetismului apare în Deuteronom mai limpede în normele legislative privind ordinea socială. Nu există nici un alt cod în antichitate în care principiul egalității sociale să fie transpus cu atîta curaj în prescripții practice.

După această carte, binele tuturor trebuie să fie, fără excepție, temelia colectivității. Cartea nu condamnă numai oprimarea economică (dobînzi împovărătoare, reducerea cîștigului etc.), ci mai obligă pe cei bogați să aibă grijă de conaționalii săraci, punînd la dispoziția acestora o parte din recoltă și iertîndu-le, la fiecare 7 ani, datoriile (cap.15). Nivelarea inegalității materiale nu era deci un deziderat filantropic, ci o îndatorire. În același timp, Deuteronomul poruncea judecătorilor să fie cu totul nepărtinitori, iar în luarea deciziilor să nu țină seama de persoane: "Să urmărești dreptatea și iar dreptatea" (16, 20).

Aceste înalte principii morale de viață colectivă culminează cu

ideea naţională a profetismului şi anume că poporul evreu a fost ales pentru a întruchipa "sfinţenia", adică perfecţiunea spirituală: "...eşti un popor sfînt, pe tine te-a ales Domnul ca să fii popor al său din toate popoarele... căci sînteţi cel mai mic din toate popoarele... şi fiindcă vă iubeşte Domnul..." (7, 6-8). Cum însă realizarea unei atare chemări naţionale presupune perfecţiunea morală a fiecărui individ, cartea cere prin cuvinte energice ca îndeplinirea datoriilor morale să nu fie considerată un ideal utopic. "...Porunca ce ţi-o poruncesc - explică Moşe - nu este de neînţeles pentru tine şi nici nu-ţi este departe. Nu se află în Ceruri ca să spui: Cine se va sui în Cer ca să ne-o aducă, să o auzim şi să o îndeplinim? ...Ci porunca aceasta este tare aproape de tine; ea este în gura ta şi în inima ta ca s-o împlineşti..." (30, 11-14).

La descrierea consecinţelor funeste ale călcării poruncilor divine, autorul textului cărţii avea desigur în minte soarta Şomronului. Chiar şi promisiunea: "Domnul te va aduna iarăşi din toate popoarele printre care te-ai risipit..." (30, 1-6) este o aluzie la israeliţii alungaţi din regatul nordic.

Ioşiahu îi convocă pe bătrînii poporului din întreaga ţară în Templul din Ierusalim şi citi mulţimii adunate cartea recent descoperită. Cei de faţă promiseră să urmeze întocmai poruncile dumnezeieşti cuprinse în ea. Dintre cei care au jurat pe noul "legămînt", adică pe "Constituţia scrisă din nou", făcea parte şi profetul Irmiahu. Regele porni cu şi mai multă ardoare la înlăturarea tuturor formelor de cult ce constituiau abateri de la religia naţională. Altarele din afara Ierusalimului fură distruse, iar preoţii aflaţi în slujba acestor altare fură aduşi la Ierusalim, unde aveau să funcţioneze ca slujitori de rangul al doilea ai Templului. În afară de aceasta, Ioşiahu dădu ordin ca, de atunci încolo, sărbătoarea de Pesah să nu fie numai o sărbătoare agricolă, "a pîrguirii cerealelor", ci, după codul nou descoperit, să fie în acelaşi timp şi o sărbătoare de comemorare a ieşirii din Egipt, a dobîndirii libertăţii naţionale. Chiar în acelaşi an, Pesahul fu sărbătorit la Ierusalim după noua lui semnificaţie, cu participarea unui imens număr de pelerini.

Reînnoirea vieţii religioase în spiritul naţional s-a făcut astfel pentru prima oară graţie autorităţii unei cărţi sfinte, şi anume, ca o restaurare a unei legi străvechi. În viaţa poporului începe astfel să se simtă acea predominare a Legii şi a cărţii ce avea să alcătuiască trăsătura esenţială a întregii istorii de mai tîrziu a iudaismului.

În acest răstimp, descompunerea Asiriei se accentua mereu. Media îşi recuceri independenţa şi, curînd după moartea lui Assurbanipal, ultimul mare rege al Asiriei (626 î.e.a.), Babilonul deveni reşedinţa unei noi dinastii chaldeene independente. Legăturile de vasalitate ale Iudeei faţă de Asiria slăbiră şi ele în aşa măsură, încît regele Ioşiahu se hotărî să

ocupe o parte din fostul regat Israel, provincie asiriană, unde şi-a impus reforma cultului.

Visul restaurării regatului lui David în vechile sale hotare părea aproape de realizare. Cu bucurie fără margini spune Irmiahu: "Aşa grăieşte Domnul... te voi zidi din nou şi zidită vei fi, fecioară a Israelului... Din nou vei sădi vii pe munţii Şomronului..." (31, 3-4). În acelaşi timp, profetul trimitea vorbe de mîngîiere israeliţilor care tînjeau în exil, "în nordul îndepărtat", adresîndu-se Rahelei, matriarha poporului israelit, "care plînge pe fiii ei": "Şi mai este o nădejde pentru viitorul tău: căci fiii tăi se vor întoarce în patria lor" (31, 14-17).

Speranţele profetului şi ale regelui într-o renaştere politică a naţiunii aveau să se risipească însă repede. La încercarea de a uni cu Iehuda întreaga regiune a fostului regat Israel, regele Iosiahu se loveşte însă de Egipt: sub faraonul Neho al II-lea (610-594 î.e.a.), Egiptul porneşte ofensiva împotriva Asiriei slăbite şi îşi fixează ca scop cucerirea Siriei. Cînd faraonul Neho vru să treacă prin teritoriul fostului regat Israel, ocupat acum de Iehuda, Iosiahu îi interzise trecerea de teamă ca tendinţa de expansiune a Egiptului să nu devină primejdioasă şi pentru Iehuda; el îi iese înainte cu armata la Meghido, la poalele muntelui Karmel. Lupta avu un sfîrşit funest pentru Iehuda: armata iudee fu bătută şi Iosiahu fu rănit de moarte (608 î.e.a.). Dispariţia lui aruncă Ierusalimul în doliu adînc şi poporul cîntă multă vreme cîntece de jale pentru moartea regelui cel drept (II Cronici, 35, 25).

Ca urmaş al lui Iosiahu, poporul chemă la tron pe al doilea fiu al acestuia, Iehoahaz, care, contrar atitudinii moştenitorului legitim, era partizanul continuării luptei cu Egiptul. Înfrîngerea de la Meghido adusese însă Iudeea sub suzeranitatea Egiptului, aşa că faraonul Neho, care pusese în timpul acesta piciorul în Siria, porunci ca Iehoahaz, urcat pe tron de Partidul Antiegiptean, să fie pus în lanţuri şi dus în Egipt ca prizonier. Irmiahu vorbi cu acest prilej poporului: "Nu plîngeţi pe cel ce a murit (Iosiahu)... Bociţi mai degrabă pe cel ce se duce în robie (Iehoahaz) fiindcă nu se va mai întoarce şi nu va mai vedea ţara în care s-a născut" (22, 10-12). După porunca lui Neho, se urcă pe tronul lui David Iehoiakim, fratele mai mare al regelui detronat (607-597 î.e.a.). Iehoiakim fagădui supunere Egiptului.

CĂDEREA REGATULUI

Cu totul neaşteptată fu noua servitute faţă de Egipt pentru evrei, care abia se lepădaseră de jugul asirian. Poporul se încrezuse în promisiunile cărţii, găsită în Templu şi citită solemn, prin care Domnul

promisese naţiunii sale credincioase să o păzească de orice nenorocire. După ce Ioşiahu, campionul cultului lui Dumnezeu şi adeptul fidel al profeţilor, fusese totuşi ucis şi toate speranţele în restaurarea unităţii şi independenţei naţionale se dovediseră amăgitoare, o nouă reacţie spirituală şi politică puse stăpînire pe o parte a poporului. Nu mai era potrivit pentru Iehuda - se întreaba lumea - să se alăture marii puteri stăpînitoare care era Egiptul? Acesta era de altfel şi punctul de vedere al noului rege Iehoiakim, căruia învăţătura profeţilor, cu rigoarea ei religioasă şi morală, nu era din principiu pe plac fiindcă punea îngrădiri puterii regale. El nu pregetă deci să abroge legile severe 6din epoca reformei şi să permită înfiinţarea de lăcaşuri de cult local în toată ţara. Pretutindeni apărură din nou altare cu idoli şi chiar cultul Domnului fu denaturat prin practici religioase păgîne.

În administraţia ţării domnea bunul plac pe scara cea mai întinsă. Imediat după venirea sa la domnie, Iehoiakim extinse asupra păturilor celor mai sărace ale poporului contribuţia impusă de Neho asupra ţării şi, în afară de aceasta, sili pe supuşii săi atît de greu încărcaţi cu dări să-i clădească un palat nou. Pătura conducătoare din Ierusalim se deda unei vieţi îmbelşugate şi lipsite de griji, întocmai ca puternicii Şomronului în ajunul pieirii. Împotriva acestei reacţiuni aristocratice luptau neostenitţi profeţii, purtătorii de cuvînt ai democraţiei cu sentimente naţionale. Prin curajoase predici de mustrare, ei hulesc pe rege şi pe curtenii lui, care imită moravurile străine, şi-i ameninţă cu pedeapsa lui Dumnezeu. Profetul Uria, unul din aceşti luptători pentru adevăr şi dreptate persecutaţi de Iehoiakim, căutînd refugiu în ţara faraonilor, fu extrădat regelui iudeu de egipteni şi decapitat.

La fel se afla în primejdie şi Irmiahu, şeful Partidului Profeţilor, acest întruchipător al conştiinţei populare. Într-unul din discursurile sale publice împotriva despotismului lui Iehoiakim, profetul face următoarea comparaţie între acesta şi tatăl său: "Părintele tău a judecat după pravilă... Ochii tăi şi inima ta caută numai cîştigul tău şi cum să verse sîngele nevinovaţilor, şi cum să săvîrşească silnicie şi împilare. De aceea, iată ce zice Domnul despre Iehoiakim, fiul lui Ioşiahu: Ca un asin va fi îngropat, va fi tîrît şi aruncat afară, înaintea porţilor Ierusalimului" (22, 15-19). Cu toată asprimea biciuia profetul şi evlavia aparentă a aşa-zişilor patrioţi, care-şi ascund faptele rele printr-o religiozitate exterioară şi spun în chip făţarnic că Domnul va ocroti Ierusalimul de dragul Templului sfînt. "Cum, strigă profetul, (practicaţi) furtul, uciderea, desfrînarea, jurămîntul strîmb, jertfa adusă lui Baal, închinarea la zei străini pe care voi nu-i cunoaşteţi, şi apoi veniţi să-mi slujiţi în Templul acesta şi spuneţi: Am scăpat... Oare acest Templu este în ochii voştri o peşteră de tîlhari?... şi fiindcă aţi săvîrşit toate aceste fapte (rele)... vă voi alunga din faţa mea

precum am alungat pe toţi fraţii voştri, pe tot neamul lui Efraim" (7, 1-15).

Adversarii profetului văzură în asemenea cuvîntări, prin care el chema poporul pe calea Domnului, o defăimare a divinităţii şi o aţîţare a maselor populare. Într-o zi, în timp ce în curtea Templului din Ierusalim răsunau din nou profeţiile sale sumbre, preoţii indignaţi şi falşii patrioţi cerură ca Irmiahu să fie condamnat la moarte. Adus în faţa unui juriu alcătuit din bătrînii poporului, acuzatul vorbi astfel judecătorilor săi şi poporului adunat: "Domnul m-a trimis să prorocesc tot ce aţi auzit. Şi acum îmbunătăţiţi-vă căile voastre şi faptele voastre şi ascultaţi de porunca lui Dumnezeu ca să se căiască de nenorocirea (cu care v-a ameninţat). În ceea ce mă priveşte pe mine, iată, sînt în mîinile voastre... Dar să ştiţi că, dacă voi mă veţi omorî, vă încărcaţi cu sînge nevinovat". (26, 12-15). Graţie intervenţiei prietenilor săi, care au susţinut că este un vechi privilegiu al profeţilor să biciuie nelegiuirile şi să anunţe nenorocirile, judecătorii îl absolviră. Scăpat cu mare greutate de primejdie, profetul se aruncă din nou în luptă împotriva stăpînitorilor fără Dumnezeu.

În această vreme căzu Ninive, superba capitală a Asiriei, după un asediu de trei ani al mezilor şi babiloneenilor (606 î.e.a.). Statul puternic, care a distrus regatul Israel şi şi-a întins mîna şi spre Iehuda, nu mai exista. Dogma profetismului israelit, după care Duhul lui Dumnezeu nu trăieşte în puterea materială, ci în spirit, s-a adeverit încă o dată. Profetul Nahum, probabil un descendent al unor exilaţi din Şomron, exprimă prin cuvintele următoare sentimentele pe care marile evenimente din epocă le-au stîrnit în inimile credincioşilor: "S-a prăbuşit Ninive. Cine o va jeli şi de unde îi voi căuta mîngîietori?... Toţi cîţi vor auzi această veste despre tine vor bate din palme, căci peste cine nu s-a abătut necontenit urgia ta?" (3, 7 şi 19).

Abia dispăruse însă din arena istoriei pericolul asirian şi Iehuda se văzu ameninţată de un nou "bici al popoarelor", de Babilonia, moştenitoarea puterii asiriene. Iminenţa acestei primejdii o anunţă Havakuk, un alt profet al acestei epoci. "Iată, proroci el în numele Domnului, eu voi porni pe chaldeeni, neam amarnic şi vijelios, care cutreieră pămîntul în lung şi în lat, ca să cucerească aşezări ce nu sînt ale lui. El este năpraznic şi înfricoşător" (1, 6-7). Plin de îngrijorare pentru ultimele lăcaşuri de refugiu ale adevăratei credinţe, profetul se roagă lui Dumnezeu cu înfocare: "De ce te înduri să vezi pe tîlhari şi stai tăcut cînd cel fără de lege înghite pe cel drept?" (1, 13). Şi, într-adevăr, din Babilonia se va da lovitura de graţie regatului Iehuda.

Războinicul rege al Babiloniei nou-înfiinţate, Nabucodonosor al II-lea (605-562 î.e.a.), vroia să-şi întindă stăpînirea asupra regiunii sirio-palestiniene care fusese odinioară tributară Asiriei şi plătea acum tribut

Egiptului. După ce pricinuieşte, în anul 604 î.e.a., o înfrîngere nimicitoare faraonului Neho, la Karkemes, pe Eufrat, Nabucodonosor reocupă Siria. Iehuda, după ce scuturase lanţurile egiptene, se văzu însă în faţa unei dileme - să recunoască fără condiţii noua putere mondială sau să lupte împotriva ei. Curtea regală şi partea războinică a populaţiei erau hotărîte să opună rezistenţă activă cuceritorului babilonean şi contau pentru aceasta pe ajutorul armat al Egiptului. Această politică dictată de amorul propriu naţional nu găsi însă nici un răsunet la prietenii cu vederea limpede ai poporului, la Irmiahu şi tovarăşii lui de idei. Profeţii preţuiau mai mult autonomia internă, libertatea de dezvoltare intelectuală decît independenţa de stat. De aceea războiul împotriva Babiloniei, în a cărei înaintare triumfală ei întrezăreau - potrivit concepţiei lor - un stadiu vroit de Dumnezeu în procesul istoric, le apăru cu totul inutil. Aşa se explică prorocirea lui Irmiahu că, dacă Iehuda va lua armele, babiloneenii îi vor fi la fel de nefaşti ca asirienii, odinioară, Şomronului.

După supunerea Siriei, armata lui Nabucodonosor se apropie de graniţele Iudeei; o grea nelinişte puse stăpînire pe sufletele populaţiei Ierusalimului. Pentru a arăta poporului că prorocirile sale s-au adeverit întotdeauna, Irmiahu dictează discipolului său Baruh tot ce a vestit timp de douăzeci şi trei de ani cu privire la soarta Iehudei şi îl pune să citească în public mesajul astfel alcătuit. Sfîrşitul acestei vestiri, care proroceşte neputinţa de a înlătura stăpînirea babiloneană, a produs mare emoţie în rîndurile mulţimii adunate în curtea Templului. Regele ceru să i se citească şi lui scrisoarea profetică. În timp ce unul din curteni parcurgea mesajul, Iehoiakim rupea cu seninătate, una după alta, părţile citite şi le azvîrlea cu o mină dispreţuitoare în foc. Irmiahu şi Baruh, pentru care mînia regelui ameninţa să devină primejdioasă, fură puşi la timp în siguranţă de prietenii lor. Iehoiakim văzu însă curînd că nu-i rămînea altceva de făcut decît să urmeze sfatul lui Irmiahu. În anul 602 î.e.a., el declară lui Nabucodonosor supunere şi Iehuda devine astfel stat tributar Babiloniei. Trei ani mai tîrziu însă, în speranţa unei revolte generale a popoarelor subjugate de Babilonia, Iehoiakim denunţă legăturile de vasalitate faţă de suzeranul său, dar nu reuşeşte prin aceasta decît să atragă o nenorocire şi mai gravă asupra Iudeei.

Încurajaţi de regele babilonean, alţi duşmani ai evreilor, moabiţii şi ammoniţii năvălesc în regiunile de graniţă ale Iudeei. Puţin după aceasta, apare Nabucodonosor însuşi, cu o armată puternică, în faţa porţilor Ierusalimului. Între timp Iehoiakim murise şi pe tronul Iudeei se urcase fiul său Iehoiahin (597 î.e.a.), un tînăr de 16 ani. Deoarece nu se mai putea gîndi nimeni la o rezistenţă împotriva forţei copleşitoare a Babiloniei, Iehoiahin se duse împreună cu mama sa şi întreaga Curte în tabăra lui Nabucodonosor pentru a potoli mînia atotputernicului rege.

Trufaşul învingător porunci ca Iehoiahin şi regina-mamă, împreună cu numeroşi cetăţeni de frunte, precum şi cu făurarii de arme să fie trimişi în captivitate în Babilonia. Printre cei deportaţi, al căror număr se ridica în cifră rotundă la zece mii, se afla şi profetul Iehezkel (Ezekiel), din elita preoţească. Nabucodonosor pune ca rege în Ierusalimul văduvit de aproape toată aristocraţia şi de toate comorile sale pe unchiul lui Iehoiahin, Ţidkiahu, al treilea fiu al lui Ioşiahu; noul rege depune jurămîntul de vasalitate faţă de Babilonia.

În pofida situaţiei dificile, discordia nu ia totuşi sfîrşit în Iehuda. Disputa dintre Partidul Revoluţionar şi cel Pacifist se accentuează din ce în ce. Regele Ţidkiahu, caracter nehotărît, oscila între politica de rezistenţă şi cea de supunere. El manifesta receptivitate pentru sfaturile lui Irmiahu, care considera suzeranitatea Babiloniei ca răul cel mai mic, dar pleca, totodată, urechea la patrioţii impetuoşi, care nu înţelegeau să se supună puterii străine. La început precumpăni reţinerea. Cînd în anul 594 î.e.a. sosiră la Ierusalim solii unor principi palestinieni, spre a-i propune lui Ţidkiahu să participe la o răscoală împotriva cuceritorului babilonean, Irmiahu apăru în faţa Templului cu un jug de lemn pe gît, pentru a arăta pe această cale că Nabucodonosor va pune jugul sclaviei pe toţi acei ce se ridică împotriva lui. Partidul războinic avea însă pe "profetul" său propriu şi acesta distruse pe loc simbolul de lemn al sclaviei pentru a arăta fragilitatea stăpînirii regelui babilonean. Irmiahu vesteşte în numele lui Dumnezeu: "Tu ai sfărîmat un jug de lemn, dar în locul lui voi face unul de fier... jug de fier voi pune pe grumazul tuturor popoarelor ca să le supun lui Nabucodonosor" (28, 13-14). Graţie intervenţiei lui Irmiahu, coaliţia împotriva Babiloniei nu s-a putut realiza.

Nu i-a fost însă sortit un succes durabil acestei înţelepte politici pacifiste, deoarece şi fruntaşii iudei exilaţi în Babilonia şi-au pus toate speranţele într-o revoltă în Ierusalim, îndemnînd neîncetat la acţiune. În zadar tînărul profet Iehezkel chema pe conaţionalii săi, care îi împărtăşeau soarta în exil, să aibă răbdare. În zadar le vestea el că, numai după ce se va fi purificat prin suferinţă, poporul va putea nădăjdui îndurarea lui Dumnezeu. Irmiahu sfătui şi el pe exilaţi, printr-o scrisoare, să se supună soartei lor: "Clădiţi case şi locuiţi în ele, săditi grădini şi mîncaţi din roadele lor, sîrguiţi-vă pentru propăşirea ţării în care v-am dus robi şi rugaţi-vă Domnului pentru ea, fiindcă de pacea ei depinde şi pacea voastră..."(29, 5-7). În pofida acestor poveţe înţelepte, tragicul conflict care sfîşia sufletul evreilor din Iehuda a dat cîştig de cauză nu raţiunii, ci sentimentului: poporul care suspina după libertate începu lupta ferm, decis să învingă ori să moară.

În anul 588 î.e.a., pe cînd Nabucodonosor era angajat în lupte grele atît împotriva Egiptului, cît şi a principilor revoltaţi ai Tyrului şi

Ţidonului, patrioţii iudei socotiră că e momentul potrivit pentru a traduce în fapt planurile lor înaripate. Bazîndu-se pe ajutorul promis de Egipt, Ţidkiahu, altminteri blînd din fire şi prea puţin războinic, proclamă independenţa ţării, după nouă ani de jug babilonean. Mînia lui Nabucodonosor nu cunoscu atunci margini. De la cartierul său general, aflat în Ribla (Siria), el trimise poruncă generalilor săi să năvălească neîntîrziat în Iudeea şi să pustiască ţara. Într-adevăr, în iarna anului 587 î.e.a., armata babiloneană încercui Ierusalimul, care era plin de refugiaţi, şi-l înconjură cu şanţuri de asediu. Dar populaţia capitalei era decisă să reziste pînă la capăt.

O speranţă nouă încolţi pentru scurtă vreme în sufletul celor asediaţi: faraonul Hofra îşi ţinu cuvîntul şi porni cu armată mare împotriva lui Nabucodonosor. Babiloneenii fură siliţi să ridice în grabă asediul Ierusalimului. Fruntaşii oraşului, considerînd primejdia înlăturată, nu se sfiiră să retragă libertatea acordată în vreme de nevoie compatrioţilor deveniţi sclavi. Irmiahu nu se îndoi însă că inamicul va reveni în curînd. El proroci apusul capitalei şi al păturii avute a populaţiei. Declarat din această cauză trădător de ţară, el încercă să părăsească Ierusalimul, dar fu arestat, maltratat şi azvîrlit în închisoare; mai tîrziu fu mutat, din ordinul regelui Ţidkiahu, în clădirea gărzii Palatului.

Între timp, armata babiloneană respinge pe egipteni şi încercuieşte din nou Ierusalimul. Convins de neputinţa de a înlătura catastrofa şi în străduinţa de a evita prăbuşirea definitivă, Irmiahu îl sfătui insistent pe rege să capituleze înaintea generalilor lui Nabucodonosor. Demnitarii Curţii, care îl urau demult, crezură că se pot socoti, în sfîrşit, cu el. "Dă ordin să fie omorît acest om", spuseră ei către Ţidkiahu. "El descurajează pe luptători". Irmiahu fu atunci aruncat într-o groapă de scos lut, ceea ce ar fi însemnat pentru el o moarte sigură dacă nu ar fi fost scos de acolo de un sclav, cu învoirea regelui, şi adus apoi din nou în clădirea gărzii Palatului. Din această epocă, cea mai grea din viaţa profetului, datează strigătul său deznădăjduit: "Vai mie, maica mea, care m-ai născut să fiu om de ceartă şi de sfadă cu toată lumea" (15, 10). Profetul nu era însă învăţat să tacă. "Cuvîntul lui Dumnezeu" ardea în inima lui ca focul şi îl silea să vestească adevărul.

În Ierusalimul suprapopulat izbucni curînd foametea. Bărbaţi şi femei rătăceau ca stafiile pe străzi, copiii cereau plîngînd pîine. Luptătorii obosiţi abia se mai puteau apăra. În vara anului 586 î.e.a., asediatorii reuşiră să facă o spărtură în zid şi să năvălească în oraş. Se produse un măcel înspăimîntător. Împreună cu trupele babiloneene au intrat în oraş şi hoardele edomite, care omorau şi incendiau tot ce întîlneau în cale. Regele Ţidkiahu, care fugise din capitală în timpul nopţii împreună cu suita sa, fu prins la Ieriho de cavaleria babiloneană şi adus în cartierul

general din Ribla. Răzbunarea lui Nabucodonosor fu groaznică. Fiii vasalului necredincios fură măcelăriţi sub ochii tatălui lor. Ţidkiahu fu apoi orbit şi trimis în lanţuri la Babilon, unde muri în temniţă. După aceasta, învingătorul înfuriat dădu ordin comandantului gărzii sale să distrugă pînă în temelii Ierusalimul răzvrătit. Între 7 şi 10 Av dispăru în flăcări Templul care data din vremea lui Solomon, precum şi alte clădiri măreţe ale capitalei. Întăriturile oraşului fură dărîmate şi mulţi locuitori fură duşi captivi în Babilon.

Şi Irmiahu fu dus la început în captivitate. Stabilindu-se însă că el fusese întotdeauna adversar al răscoalei, profetul fu eliberat din ordinul lui Nabucodonosor. Irmiahu rătăcea tînguindu-se printre ruinele Ierusalimului şi jelea dispariţia patriei sale, pe care toate avertismentele sale pasionate nu au putut-o apăra de dezastru. Figura profetului s-a perpetuat atît de viu în amintirea poporului, încît lui i s-au atribuit "Ieremiadele", acele elegii mişcătoare ce deplîngeau căderea Ierusalimului şi risipirea locuitorilor săi: "Cît de singuratic este oraşul, odinioară plin de popor. Amar plînge el noaptea, cu lacrimi pe obraz: nu e nimeni să-l mîngîie...". Cu aceste cuvinte începe prima din cele cinci "elegii ale lui Irmiahu", care se citesc şi azi în sinagogi, la 9 Av, de Ziua distrugerii Ierusalimului şi din care răsună strigătul de durere pe care-l scoate naţiunea înfrîntă, la mormîntul libertăţii ei.

După ce fruntaşii şi oamenii bogaţi ai Ierusalimului fură trimişi, în două grupuri, la Babilon, mai rămăseseră în ţară numai micii agricultori şi cultivatorii de vii, cărora le fu lăsat pămîntul pentru ca noua provincie babiloneană să nu cadă pradă totalei pustiiri. Ca guvernator al Iudeei fu numit Ghedalihu, prietenul lui Irmiahu şi, ca şi acesta, adversar al Partidului Revoluţionar; şi el sfătuise poporul să accepte suzeranitatea babiloneană ca o fatalitate de neînlăturat. Irmiahu, căruia Nevuzaradan, generalul lui Nabucodonosor, îi făcuse propunerea onorabilă de a-l conduce la Babilon unde să trăiască sub protecţia regelui, preferă să rămînă în patria greu încercată şi să-i fie sfetnic lui Ghedaliahu.

Noul guvernator îşi alese reşedinţa în oraşul Miţpa, care se afla la nord de Ierusalimul distrus şi în care se înfiripase odinioară ideea regalităţii israelite. Treptat, ţara începe să-şi revină după loviturile suferite. Iudeii fugiţi în munţi şi în ţările vecine în timpul invaziei babiloneene se reîntoarseră şi curînd luă fiinţă în Miţpa şi un detaşament de luptători format din voluntari, în frunte cu Iochanan Ben Koreah, gata să apere cu arma în mînă opera de reconstrucţie paşnică a ţării. După cîţiva ani însă, unul din şefii voluntarilor, Ismael Ben Natania, principe din neamul lui David, urzi, la instigaţia regelui ammonit, o conspiraţie împotriva guvernatorului. Ghedaliahu fu omorît mişeleşte, iar conspiratorii fugiră în ţara ammoniţilor.

Temîndu-se ca Nabucodonosor să nu-i acuze de crimă, locuitorii din Miţpa se hotărîră, după sfatul lui Iochanan, să emigreze în Egipt şi să caute protecţie la faraonul Hofra, fostul aliat al Iudeei. Irmiahu întrebuinţă toate mijloacele pentru a face pe aceşti ultimi iudei în stare să-şi convingă poporul să renunţe la proiectul de emigrare. Găsind urechile astupate la Iochanan şi ostaşii lui, profetul se văzu în cele din urmă silit să se alăture şi el, împreună cu discipolul său Baruh, celor ce plecau în Egipt. În Memfis şi în alte oraşe egiptene se aflau de altfel stabiliţi mulţi iudei încă din vremea războaielor regatului Iehuda cu Asiria şi Babilonia. În aceeaşi ţară, din care israeliţii plecaseră cam cu 700 de ani în urmă pentru a cuceri Canaanul, urmaşii lor căutau acum protecţie şi refugiu. Aşezaţi în Egipt, o parte din imigranţi îşi însuşiră obiceiurile şi cultul egiptean. Irmiahu îi mustră în modul cel mai aspru pe aceşti renegaţi. Pînă la sfîrşitul vieţii el nu încetă să cheme la pocăinţă pe fraţii săi împrăştiaţi printre străini şi căută, în acelaşi timp, să menţină vie în ei credinţa că Dumnezeu se va îndura în cele din urmă de poporul purificat prin grelele încercări şi-l va readuce în patria sa. Colonia iudee ce a luat naştere pe malurile Nilului a fost nucleul unui important centru al viitoarei diaspore.

În acest răstimp, situaţia din Iudeea se înrăutăţea continuu. După asasinarea lui Ghedaliahu, Nevuzaradan trimise, din ordinul lui Nabucodonosor, alte cîteva sute de familii în captivitatea babiloneană (582 î.e.a.). Spre deosebire de cele petrecute însă după zdrobirea Şomronului, cuceritorul nu a aşezat în Iudeea colonişti din alte provincii supuse. Capitala ţării pustiite era complet distrusă, aristocraţia ereditară şi cea intelectuală era despărţită de restul naţiunii, unul din cei mai mari profeţi naţionali, Irmiahu, zăcea pe moarte în Egipt, iar celălalt profet, Iehezkel, tînjea în exilul babilonean. Poporul avea totuşi să supravieţuiască. Statul s-a prăbuşit, naţiunea trăia însă mai departe. Ea îşi datora forţa ei vitală profundei mutaţii spirituale săvîrşite de profeţi.

Aceştia au răspîndit în popor învăţătura că tăria adevărată în vîltoarea istoriei universale nu o dă puterea politică, fie ea chiar imensă, precum cea a Asiriei şi a Babiloniei, ci idealul supremei dreptăţi, străduinţa spre realizare a principiilor morale şi menţinerea neclintită a specificului naţional. Viitorul avea să arate că strădania profeţilor de a transforma poporul din Iehuda într-o naţiune spirituală nu a fost zadarnică. Ce importanţă avea faptul că osemintele poporului erau risipite în toate punctele cardinale? Întrebarea profetului exilului: "Vor învia oare din nou aceste oseminte?", avea să capete răspunsul de la istorie: "Da, aşa va fi".

EXILUL BABILONEAN

Distrugerea statului Iehuda de către armatele lui Nabucodonosor a marcat încheierea unui ciclu din istoria poporului, inaugurînd o nouă etapă în evoluţia sa istorică - exilul.

Este paradoxal faptul că diaspora evreiască a început în ţara dintre Tigru şi Eufrat, leagănul civilizaţiei semite, pe care primul evreu, Patriarhul Avraham, a părăsit-o în zorile istoriei noastre, îndreptîndu-se spre Ţara Făgăduinţei.

Ţara de baştină a Patriarhului Avraham devine ţară de exil pentru evrei. După unii autori, evreii strămutaţi în Babilon[1] au fost ţinuţi în lagăre, supuşi la munci grele, folosiţi la întreţinerea canalelor şi la reconstrucţia ţării[2].

După părerea altor autori, printre care istoricii H. Graetz[3], S. Dubnov[4] şi alţii, babiloneenii s-au comportat bine cu evreii, acordîndu-le autonomie şi numeroase drepturi. Evreii trăiau liberi păstrîndu-şi religia, tradiţiile şi obiceiurile.

În exilul babilonean îl găsim pe Daniel şi pe cei trei prieteni ai lui: Hanania, Mişael şi Azaria care au fost aduşi în Babilon încă din anul 597 î.e.a., împreună cu regele din Iehuda. Fiind din familii nobile ei au fost crescuţi şi instruiţi cu multă grijă în Palatul regal, unde au studiat limba arameică, precum şi ştiinţele care înfloreau în acea epocă în Imperiul Babilonean. Trăind la Curtea regelui babilonean Nabucodonosor, se povesteşte că regele le-ar fi cerut odată să se închine zeului babilonean. Împotrivindu-se să-i îndeplinească voinţa, tinerii fură aruncaţi într-un cuptor încins în care se ardea varul. Se întîmplă însă o minune: tinerii ieşiră din cuptor nevătămaţi. Se mai povesteşte că regele poruncise ca lui Daniel şi celor trei prieteni ai săi să li se servească masa din bucatele regale, dar Daniel şi cei trei prieteni ai săi nu se atinseră de ele, ci se mulţumiră cu pîine şi apă şi plante leguminoase, rămînînd totuşi viguroşi şi sănătoşi. Ei respectau deci cu fidelitate legea lui Moşe, cu toate că trăiau în mijlocul unui popor păgîn. Nabucodonosor înţelese atunci că tinerii sînt hotărîţi să respecte tradiţia şi religia strămoşească şi încetă să-i mai silească să se închine zeităţilor păgîne.

CAUZELE PRĂBUȘIRII REGATELOR ISRAEL ȘI IEHUDA

*Caracterizare generală a situației lor socio-politice * Politica de toleranță a lui Nabucodonosor față de comunitatea evreiască din exilul babilonean*

Din cele prezentate anterior rezultă că atît regatul Israel, cît și regatul Iehuda au avut aceeași viață zbuciumată atîta vreme cît au ființat ca state; ele au avut același sfîrșit tragic fiind nevoite, la date diferite, să părăsească scena istorică. Cauzele care au dus la prăbușirea celor două regate sînt asemănătoare. Atît în regatul Israel, cît și în regatul Iehuda regii care au guvernat nu au înțeles sau nu au vrut să înțeleagă procesele complexe ale desfășurării istoriei din epoca respectivă. Astfel, regele Hozea, sperînd să obțină ajutorul Egiptului, s-a ridicat împotriva Asiriei refuzînd să plătească tributul anual regelui Salmanassar al V-lea. Acesta a năvălit în Israel și a organizat asedierea Samarei. Egiptul, care promisese ajutor, a lăsat regatul Israel în voia soartei. Ulterior, Sargon al II-lea a reușit să distrugă ultimul bastion al rezistenței evreiești, deportîndu-i în masă pe supraviețuitori. La fel ca și înaintașul său, regele Iehudei, Hizkiahu, lăsîndu-se ademenit pe promisiunile de ajutor din partea regelui Egiptului, Hofra, declară război Babilonului. În felul acesta regele din Iehuda a provocat mînia puternicului său suzeran Nabucodonosor, atrăgînd asupra regatului iudeu dezastrul de la 586 î.e.a., cînd, într-un asediu ucigător de un an și jumătate, babiloneenii au dat foc Ierusalimului, au jefuit și distrus Templul lui Solomon, desființînd regatul Iehuda, deportîndu-i în masă pe evrei. Etapa premergătoare prăbușirii totale a celor două regate se caracterizează prin: lupte interne pentru acapararea puterii prin detronări și asasinate; succesiunea unor despoți mărginiți, lipsiți de orientare politică și personalitate; războaie fratricide care accelerau declinul; dezbinarea totală a societății în grupuri vrăjmașe[5]; decăderea morală și corupția la toate nivelurile; transformarea regatelor Israel și Iehuda de către Egipt în state-tampon împotriva Asiriei și, respectiv, împotriva Babilonului.

N-ar mai fi de adăugat pentru a completa paralela, decît că, așa cum regatul Israel s-a mai zvîrcolit încă doi ani pînă cînd s-a lichidat

definitiv, în anul 720 î.e.a., tot aşa s-a mai zbătut şi muribundul regat Iehuda după distrugerea Ierusalimului încă vreo patru ani pînă cînd, în urma unei răscoale, a fost deportată o mare parte din populaţia regatului în Babilon şi a fost distrus definitiv statul evreu.

În condiţiile de existenţă şi de dispariţie a celor două regate născute dintr-o veche duşmănie, există un paralelism aproape total, o identitate aproape perfectă. Şi totuşi există o deosebire fundamentală între soarta pe care au avut-o fiecare dintre triburile componente ale celor două state, după ce ţările lor au fost scoase de pe scena istoriei. În timp ce cea mai mare parte din cele zece triburi israeliene deportate de Sargon al II-lea în Asiria s-a pierdut probabil în noianul seminţiilor străine în care triburile israelite au fost deportate, în sensul restrîns al cuvîntului Israelul a încetat să mai existe ca stat şi ca naţiune, însă cele două triburi care alcătuiau regatul Iehuda, fiind la rîndul lor deportate de către Nabucodonosor în Babilon, în condiţii similare, nu numai că nu au dispărut dar s-au menţinut ca popor multe decenii, izbutind să supravieţuiască şi să se conserve ca naţiune, fără suportul unui stat propriu, fără un pămînt al lor sub picioare. Se pare că acest fapt e datorat în parte şi profeţilor din regatul Iehuda, deoarece, prin predicile lor, ei au izbutit în acei 150 de ani premergători exilului să insufle micului popor iudeu un spirit care, potrivnic impunătoarelor ziduri şi puternicelor fortăreţe, n-a putut fi nici ars, nici năruit. Supravieţuirea acestui mic popor format doar din două triburi constituie un adevărat miracol. Dezrădăcinaţi şi exilaţi departe de ţara natală, într-un amalgam de popoare, de semnţii şi neamuri cu alte obiceiuri, cu alte tradiţii şi alte limbi, cu alt mod de viaţă, un număr restrîns de suflete a reuşit să-şi menţină identitatea într-un climat străin.

Conservarea fiinţei naţionale se explică şi prin spiritul de toleranţă de care a dat dovadă suveranul Babilonului. Nabucodonosor nu semăna deloc cu acei cuceritori care se purtau cu cruzime cu popoarele subjugate; el dorea ca imperiul său să prospere, să confere capitalei, prin construcţiile monumentale, o frumuseţe şi o strălucire fără egal în Orientul antic. Regele a iniţiat un plan de reconstrucţie şi de înfrumuseţare a oraşului Babilon. Babilonul a fost înconjurat de ziduri groase cu peste 100 de porţi de aramă; s-au amenajat renumitele grădini suspendate ale Semiramidei şi s-au construit temple şi palate somptuoase. Babilonul devenise cel mai important centru comercial şi cultural din Orientul antic.

---

1. În anul 586 î.e.a. Nabucodonosor i-a strămutat prin violenţă pe iudei în Babilon, unde aceştia şi-au păstrat tradiţiile, obiceiurile străvechi, credinţa strămoşească, au întemeiat sinagogi şi o comunitate evreiască. Unii din ei au devenit bogaţi, alţii au dobîndit funcţii importante în administraţia de stat şi la Curtea regală, dar cea mai însemnată realizare a lor pe plan cultural-religios a fost elaborarea Talmudului Babiloneen. Dat fiind că

Iudeii în captivitatea babiloneană

diaspora babiloneană a marcat o etapă nouă în dezvoltarea cultural-religioasă a poporului evreu, credem că n-ar fi lipsită de interes o prezentare sumară a cadrului geografic şi istoric al statului babilonean, pentru a înţelege mai bine viaţa evreilor în această ţară.

Teritoriul cuprins între rîurile Tigru şi Eufrat, situat în partea de sud-vest a Africii, purta numele de Mesopotamia - "Ţara dintre rîuri". În această parte a lumii a înflorit strălucita civilizaţie asiro-babiloneană. Şi dacă Egiptul a fost socotit de către Herodot "un dar al Nilului", acelaşi lucru se poate spune şi despre Mesopotamia - era un dar al fluviilor Tigru şi Eufrat. Acest teritoriu a fost locuit din timpuri străvechi (mileniul al IV-lea î.e.a.) de două popoare: sumerienii şi akkadienii. Sumerienii, de rasă nesemită, erau aşezaţi în sud. Akkadienii, de rasă semită, erau aşezaţi în nord, în partea muntoasă. Sumerienii erau un popor de agricultori care au reuşit să creeze o civilizaţie înaintată pentru acea vreme. Din cauza revărsării Tigrului şi Eufratului care provocau mari pagube agriculturii, sumerienii au fost nevoiţi să construiască diguri, canale şi rezervoare de apă. Sumerienii au întemeiat şi oraşe. Acestea, ca de altfel toate oraşele din antichitate, se constituiau pe atunci în state separate (oraşe-state) şi aveau în fruntea lor un conducător care deţinea şi puterea religioasă, fiind mare preot şi zeu local.

Zona geografică în care erau aşezaţi sumerienii oferea condiţii foarte bune pentru agricultură. Grîul, orzul şi curmalul creşteau în stare sălbatecă. De notat că oraşele-state s-au luptat necontenit între ele, fiecare dorind să acapareze pămîntul cel mai fertil.

În mileniul al III-lea î.e.a. triburile akkadiene, staţionicite pe aceste meleaguri încă din mileniul al IV-lea î.e.a., au început să coboare spre sud în căutarea unor pămînturi mai fertile.

Sub marele rege Sargon (2 350-2 235 î.e.a.) akkadienii au izbutit să-şi extindă stăpînirea de la Golful Persic pînă la Marea Mediterană. El a organizat prima armată permanentă cunoscută în istoria acelei vremi ca cea mai bună din Mesopotamia. Nu este lipsit de interes faptul că această armată a fost dotată pentru prima oară în istoria războaielor cu care de luptă, trase de măgari.

Primii pe care i-a supus Sargon I au fost sumerienii. Deşi învinşi, aceştia au izbutit să transmită învingătorilor cultura lor, creînd din acest amalgam civilizaţia sumero-akkadiană.

Sargon I n-a fost numai un militar destoinic, ci şi un bun administrator, reuşind prin centralizare şi unificare să-şi consolideze statul.

Imperiul sumero-akkadian a durat mai multe secole, după care a suferit mai multe invazii, dintre care cea mai importantă este cea a amoriţilor.

Popor semit venit din vest, amoriţii au întemeiat un regat pe Eufratul mijlociu, cu capitala la Mari. După lupte îndelungate amoriţii au reuşit să cucerească treptat numeroasele oraşe-state care alcătuiau Mesopotamia, reuşind să-şi elimine adversarii şi sub marele rege Hammurabi (sau Hammurapi) (după unele cronologii 1 728 - 1 626 î.e.a., după altele 1 793 - 1 750 î.e.a.) să întemeieze (în ultimii zece ani de domnie a acestuia) primul Imperiu Babilonean.

Hammurabi, în afară de faptul că a fost un strălucit militar, a fost şi mare legislator, un abil diplomat, o personalitate energică care dirija personal întregul aparat de guvernămînt.

Babilonul n-a fost inițial decît o mică localitate așezată pe Eufrat. Avînd o poziție geografică favorabilă la răscrucea marilor drumuri comerciale, orașul s-a dezvoltat foarte repede. Prin Babilon treceau marile drumuri comerciale ce uneau Mesopotamia cu Siria, Israelul, Egiptul și India. Caravanele și corăbiile negustorilor care staționau în Babilon aduceau venituri foarte mari. Datorită poziției geografice și altor factori, Babilonul devine mai tîrziu, în timpul domniei lui Nabucodonosor, prima metropolă din istorie.

În timpul domniei lui Hammurabi agricultura a cunoscut o mare dezvoltare datorită rețelei de irigații pe care o moștenise și răspîndirii plugului care servea și ca semănătoare (prima de acest tip în istoria agriculturii). Cea mai importantă realizare a lui Hammurabi este Codul de legi.

Principalele caracteristici ale Codului lui Hammurabi ar putea fi rezumate la următoarele:

-înlocuirea principiului răzbunării personale cu cel al pedepsirii de către instanțele judecătorești, după ce vina inculpatului a putut fi dovedită;

-în preambulul Codului se precizează datoria statului de a-i ocroti și a-i apăra pe cei slabi față de cei puternici.

Codul lui Hammurabi tratează o gamă extrem de variată de probleme ca: furtul, violul, răpirea de copii, tăinuiri de sclavi, dreptul familial etc. Codul a fost gravat pe un stîlp de piatră ce se păstrează și azi în Muzeul Luvru din Paris.

În timpul lui Hammurabi a fost creat celebrul poem al lui Ghilgameș. După moartea sa statul babilonean, slăbit de invazia sciților, a intrat într-o perioadă de decădere.

Profitînd de slăbirea puterii statului babilonean, s-au ridicat asirienii, un popor semit, așezat la izvoarele fluviului Tigru. Ei au întemeiat o serie de orașe, dintre care menționăm ca cele mai importante Assur și Ninive.

Statul asirian era un stat militarist care se bizuia pe o armată bine instruită și disciplinată. Cu o asemenea armată regii asirieni au cucerit întreaga Mesopotamie, Siria, Fenicia, Israelul și Egiptul. Cuceritorii asirieni erau cruzi și neînduplecați cu popoarele cucerite. Ele erau duse în robie, iar femeile și copiii, care nu puteau fi folosiți ca robi, erau omorîți.

În secolul al VIII-lea (722 î.e.n.) asirienii au invadat Israelul și au deportat populația, desființînd statul.

Războaiele crîncene, jertfirea nemiloasă a popoarelor cucerite, uciderea și deportarea populației au provocat nemulțumirea generală a popoarelor supuse. Imperiul Asirian a început să se dezmembreze, iar în 605 î.e.n. a fost definitiv cucerit de armatele medo-babiloneene comandate de regele Nabucodonosor. Au fost distruse orașele Assur și Ninive. Regii Asiriei, care distruseseră cele mai importante orașe ale Orientului, au fost pedepsiți.

În 586 î.e.n., după 18 luni de asediu, armatele lui Nabucodonosor cuceresc Ierusalimul, incendiază celebrul Templu al lui Solomon și îi deportează pe evrei în Babilon.

Nabucodonosor transformă orașul Babilon în cel mai mare și mai frumos oraș din Orient. Orașul, împodobit cu palate somptuoase și temple mărețe, avea o sută de porți de aramă decorate cu basoreliefuri, iar zidurile care-l înconjurau erau ornamentate cu 600 de turnuri. Grădinile amenajate pe acoperișul Palatului lui Nabucodonosor, erau cunoscute ca

"grădinile Semiramidei", deşi primiseră această denumire nejustificat, deoarece Semiramida a fost regentă a Asiriei între anii 810-806 î.e.a., perioadă în care aceste grădini nu existau. După moartea lui Nabucodonosor Babilonul a cunoscut o perioadă de decădere, iar în anul 538 a fost cucerit de perşi.

*2. Zenon Kosidowski, **Povestiri biblice**, Bucureşti, 1970, pag. 350*

*3. Dr. H. Graetz, **Istoria evreilor**, Bucureşti, 1893, pag. 35*

*4. S. Dubnov, **Istoria universală a poporului evreu**, Bucureşti, 1947, pag. 117*

5. Dezbinarea societăţii se manifestă în regatul Israel pe la mijlocul secolului al VIII-lea î.e.a. prin formarea a două grupe sociale opuse: unii cereau alianţă cu Damascul pentru a neutraliza un eventual atac din partea Asiriei, iar alţii preferau alianţa cu Asiria, care se profila la orizont ca cea mai însemnată putere politico-militară din Orientul antic.

În regatul Iehuda, la sfîrşitul secolului al VI-lea î.e.a., forţele social-politice se grupează astfel: pe de o parte, în Partidul Profeţilor, avîndu-l în frunte pe profetul Irmiahu care preconiza o politică de pace cu Babilonul, preţuind mai mult autonomia internă decît independenţa de stat, conştient fiind că evreii nu se pot măsura sub raport militar cu cel mai puternic imperiu - cel babilonean; pe de altă parte, un segment al populaţiei era grupat în jurul Curţii regale care cerea o rezistenţă activă împotriva Babilonului, recurgînd chiar şi la forţa armată pentru menţinerea independenţei şi suveranităţii de stat.

COMUNITATEA - FORMĂ DE ORGANIZARE A OBȘTII EVREIEȘTI ÎN EXIL. ÎNFIINȚAREA CASELOR DE RUGĂCIUNE - SINAGOGILE

Iudeii strămutați în Babilon, primind pămînt și-au întemeiat așezări proprii, trăind din agricultură și cultivarea viței de vie. O parte din ei se ocupau cu negoțul și cu meșteșugurile. Trebuie subliniat faptul că la primul contact al evreilor cu cercurile de afaceri din Babilon, ei nu manifestară acea înclinație atribuită îndeosebi lor, armenilor și grecilor, ci se îndreptară preponderent spre agricultură și spre meserii.

În locul independenței politice pierdute, exilații au căpătat de la babiloneeni o autonomie a obștii, precum și libertatea spirituală. Odată cu exilul babilonean au apărut sinagogile. În locul jertfelor, care nu mai erau posibile după distrugerea Templului, s-a instituit rugăciunea în comun, de trei ori pe zi, cu fața spre Răsărit, spre Ierusalim. Această adunare pentru rugăciune în comun a constituit nucleul viitoarei sinagogi.

În timpul exilului babilonean s-au instituit patru zile de doliu și de post pe an: al începerii asediului Ierusalimului, al căderii orașului, al distrugerii Templului și al uciderii guvernatorului Ghedalia.

Cele trei mari sărbători: Pesah, Șavuot și Sucot, care obligau pe evrei să meargă în pelerinaj la Ierusalim, și-au pierdut în exil semnificația lor religios-agricolă și s-au transformat în sărbători cu semnificație istorico-religioasă, iar ziua de Șabat, destinată citirii cărților sfinte și ascultării predicilor profeților, a devenit astfel principala sărbătoare națională. Dacă Sinagoga a păstrat iudaismul în spațiu, Șabatul l-a păstrat în timp.

În această perioadă istorică evreii s-au organizat în comunități, ca formă de organizare a obștii în exil. Conducerea comunității o deținea un demnitar evreu, care purta numele de roș-galuta sau exilarh. Acesta pretindea că se trage din neam regesc, avînd puteri nelimitate asupra membrilor comunității. Exilarhii făceau parte din corpul de înalți demnitari ai imperiului ocupînd, în ordinea ierarhică, locul al treilea după rege. Evreii își alegeau în fruntea comunităților lor, conform unei vechi tradiții, pe viitorii lor conducători care, ulterior, erau confirmați de către rege. Semnele distinctive vestimentare ale rangului pe care-l deținea exilarhul erau: o haină de mătase și o cingătoare de aur. Ei duceau o viață de lux princiară, dispuneau de palate somptuoase și de trăsuri bogat ornamentate, fiind în permanență însoțiți de o gardă personală. Ei erau

învestiţi cu putere judecătorească în toate chestiunile civile şi penale. În public li se făceau onoruri care de regulă nu erau rezervate decît suveranilor din Casa regală. În sinagogă ei erau aşezaţi pe o tribună special amenajată şi atunci cînd erau chemaţi să citească din Tora, sulurile sfinte le erau aduse. Exilarhul garanta plata la timp a birurilor de către coreligionarii săi, iar în timp de război asigura un contingent de soldaţi echipaţi şi înarmaţi conform dispoziţiilor stăpînirii.

Raporturile dintre membrii comunităţii şi exilarhi nefiind reglementate prin legi, puterea conducătorilor degenera adesea în despotism, ceea ce, de altfel, se poate întîmpla şi în zilele noastre. Dînd dovadă de curaj şi de demnitate, comunităţile iudaice din Babilonia nu odată s-au ridicat împotriva abuzurilor exilarhilor, înlăturîndu-i de la putere. Se pune întrebarea: a existat vreodată o putere care să se fi menţinut în limitele moderaţiei şi justiţiei?

MISIUNEA PROFEŢILOR ÎN TIMPUL EXILULUI BABILONEAN

Profeţii şi învăţaţii care i-au însoţit pe evrei în exil aveau o misiune foarte grea de îndeplinit - să lămurească din ce cauză poporul, care credea într-un Dumnezeu unic şi n-a păcătuit mai mult decît alte popoare din acea perioadă istorică, a fost atît de crunt lovit. Exilaţii au început să reflecteze asupra cauzelor nenorocirilor lor. În Tora, Atotputernicul era prezentat ca un Dumnezeu răzbunător, care pentru păcatele părinţilor pedepseşte pe copii acestora pînă la a patra generaţie.

Dar poate oare Dumnezeu să fie atît de nedrept, încît să pună semnul egalităţii între vinovaţi şi nevinovaţi? Răspunsul la această întrebare chinuitoare l-a dat pentru prima dată profetul Iehezkel, care a formulat ideea mesianismului. Profetul a arătat că poporul evreu a fost ales de către Dumnezeu pentru ca prin suferinţă să se cureţe de păcate, să salveze celelalte popoare şi să proslăvească în lume numai pe Dumnezeul unic şi universal, care iubeşte întreaga umanitate. Poporul care credea în Dumnezeul unic a fost crunt lovit pentru că păcătuise, iar suferinţa sa trebuia considerată pedeapsă dumnezeiască. În felul acesta se dădea o dezminţire categorică zvonului potrivit căruia prin distrugerea regatelor Israel şi Iehuda Dumnezeu însuşi a fost înfrînt şi se susţinea că, dimpotrivă, însuşi El, Dumnezeu, pusese la cale nenorocirea, pentru a pedepsi poporul evreu pentru păcatele comise. Se mai susţinea că Dumnezeu nici nu poate fi, dealtminteri, înfrînt de alţi zei pentru simplul motiv că nici nu există alţi zei pe lume. El singur, Atotputernicul, este stăpînul Pămîntului şi al Cerului! Această învăţătură avea şi menirea să ridice moralul poporului, care-şi pierduse patria strămoşească, şi să-l pregătească pentru viitor, însufleţindu-i credinţa că distrugerea ţării lui n-a însemnat nimicirea naţiei şi că istoria acestui popor n-a luat sfîrşit odată cu alungarea lui de pe pămîntul strămoşesc.

Unii exilaţi erau cuprinşi de disperare simţindu-se vinovaţi pentru greşelile comise. Ei aveau adînc înrădăcinată în mintea şi sufletele lor credinţa că păcatul este de nedespărţit de pedeapsă şi că nenorocirea sau moartea vinovatului este consecinţa firească a păcatului săvîrşit. Profetul Iehezkel a formulat pentru prima oară în istoria doctrinei iudaice ideea că Dumnezeu nu doreşte moartea celui ce a păcătuit, ci îndreptarea acestuia prin căinţă, prin fapte bune. Profetul încearcă să îndrume gîndul oamenilor spre idealul perfecţiunii morale şi înlocuieşte principiul

Profetul Iehezkel (Michelangelo)

responsabilităţii colective prin conceptul răspunderii personale a fiecărui individ pentru faptele sale, pentru comportamentul său. Iehezkel susţine că: "Numai sufletul care păcătuieşte să moară, fiul să nu ispăşească vina părintelui şi părintele să nu ispăşească vina fiului. Cel vrednic să fie vrednic de dreptatea sa şi cel fără de lege să fie osîndit pentru fărădelegea sa. Însă dacă nelegiuitul se va pocăi pentru păcatele pe care le-a săvîrşit şi va respecta toate poruncile lui Dumnezeu, şi va face fapte bune şi cinstite să rămînă în viaţă şi să nu moară" (Iehezkel, 18).

Se proclamă astfel, pentru prima dată în istoria doctrinei iudaice, principiul răspunderii personale, în opoziţie cu concepţia israelită primitivă potrivit căreia poporul Israelului este purtătorul păcatelor fiecărui individ.

Cultivarea etică a fiecărui individ în parte avea să devină temelia educaţiei ideale, preconizată de profet.

Sub loviturile crunte ale destinului dramatic, mulţi dintre exilaţi

erau cuprinşi de disperare şi considerau că speranţa reîntoarcerii făgăduite în ţara strămoşească este un vis deşert. Pierderea speranţei constituie cel mai aprig duşman pentru un popor. De aceea i s-a părut lui Iehezkel de datoria sa să pună capăt acestei stări de disperare. El a fost marele consolator al dezamăgiţilor. Credinţa sa nemărginită în viitorul naţiunii sale se dezvăluie şi în neasemuita sa viziune a osemintelor celor morţi. Dus în mijlocul unui cîmp plin de oseminte, profetul asistă la săvîrşirea unei minuni: la un cuvînt al lui Dumnezeu oşemintele risipite se unesc, se acoperă cu carne şi cu piele şi prin trupurile moarte trece o suflare de viaţă. Poporul începu să viseze visul lui de mîntuire şi aştepta credincios înfăptuirea prezicerilor profetului. Marele merit al lui Iehezkel a fost că a întreţinut mereu aprinsă flacăra năzuinţelor poporului, făcînd astfel posibilă, atunci cînd se iviră împrejurările prielnice, înfăptuirea visului naţiunii.

Prezentăm în continuare versetele profetului referitoare la oseminte: "Mîna Domnului a venit asupra mea şi Duhul Sfînt m-a tras / afară şi m-a aşezat în mijlocul unui cîmp plin de oase. / Şi m-a făcut să trec printre ele de jur împrejur; ele erau / în mare măsură şi tare uscate, pe întinderea cîmpului. El mi-a spus: / "fiu de om, aceste oase îşi vor recăpăta oare viaţa?" Eu am răspuns: / "Doamne Dumnezeule, o ştii numai tu". Iar El mi-a spus: / "proroceşte despre aceste oase şi spune-le: Oase uscate, /Ascultaţi cuvîntul Domnului. Aşa vorbeşte Domnul Dumnezeu acestor oase: / Iată, eu fac să intre în voi Duhul Sfînt şi veţi trăi. / Vă voi face să aveţi nervi, să crească pe voi carnea şi deasupra pielea; / vă voi insufla Duhul Sfînt şi veţi trăi din nou, cunoscînd că eu sînt Domnul Dumnezeu". Eu am prorocit aşa cum mi se poruncise, iar / la profeţia mea s-a auzit un tremur de oase şi iată o agitaţie, / şi oasele apropiindu-se şi lipindu-se altor oase, fiecare la locul potrivit. / Privesc şi iată deasupra lor nervii, / şi apoi carnea crescută şi pielea peste ea. Dar Duhul Sfînt nu era în ele. El a zis: / Proroceşte Duhului Sfînt, proroceşte, fiu de om, şi spune Duhului: / "Aşa vorbeşte Domnul Dumnezeu; / Vino din toate colţurile lumii, o, Duh Sfînt, / Şi suflă deasupra acestor morţi, ca să reînvie!" / Iar eu am prorocit cum mi se poruncise, şi Duhul a intrat în ele şi ele s-au reînsufleţit, / Şi s-au ridicat în picioare întocmai ca o ceată foarte numeroasă. / Şi mi-a mai spus: "Fiu de om, oasele noastre sînt seci, / aşteptarea noastră deznădăjduită, iar noi sîntem pierduţi! / De aceea proroceşte şi spune-le: aşa a vorbit Domnul Dumnezeu. / Iată că eu deschid mormintele voastre şi vă scot din mormintele voastre, o, popor al meu, şi vă readuc pe pămîntul Israelului. / Veţi afla că eu sînt Dumnezeu cînd voi deschide larg mormintele şi voi face să vă ridicaţi din morminte, o, popor al meu! / Voi pogorî asupra voastră Duhul Sfînt şi veţi trăi din nou; vă voi readuce pe pămîntul vostru şi veţi afla că eu,

Dumnezeu, spun şi fac ceea ce spun: / "Aceasta este sentinţa Domnului" (Iehezkel 37, 1-14).

Un grup de patrioţi evrei, în fruntę cu profeţii, întreţinea speranţa într-o întoarcere în patrie şi în restaurarea statului evreu sub forma unui regat condus de un rege din dinastia lui David. Rezultă de aici că elita spirituală a evreilor din exil se străduia să fixeze din timp statutul viitorului stat iudeu, precum şi modul de organizare şi de funcţionare a acestuia. Se preconiza reclădirea Templului din Ierusalim, slujirea lui de către preoţi la altarele Sionului.

Planurile de viitor au fost în principal elaborate de profetul Iehezkel, care era fiu de preot şi inspiratorul principal al unei noi doctrine a iudaismului în exil. Înrîurirea exercitată de acest mare profet asupra viitorului neamului său, asupra culturii spirituale şi religioase a fost profundă şi de lungă durată.

Un alt profet care a desfăşurat o activitate religioasă şi cultural-spirituală a fost Işaiahu Babiloneanul. Cuvîntările acestuia se caracterizează prin optimism, prin bogăţie de idei şi prin eleganţa formei. El a dorit să încurajeze poporul exilat conturîndu-i un viitor strălucit, un ideal nobil al existenţei. Işaiahu Babiloneanul a arătat că deşi poporul evreu are privilegiul de a fi prigonit pînă la moarte, el este totuşi nepieritor; este sclav dispreţuit şi totuşi martir învestmîntat în purpură regală. Cuvîntul profetului era asemenea balsamului care alină durerile rănilor sîngerînde. Versurile de mai jos redau cugetul şi simţirea profetului:

.....
"Scoală-te, scoală-te, deşteaptă-te, Ierusalime,
Tu, care ai primit din mîna lui Dumnezeu,
Şi ai golit cupa ameţelii.
Nu este cine să-l conducă
Din toţi fiii pe care i-ai născut;
Nici unul nu este, care să-l ia de mînă
Din toţi fiii pe care i-ai crescut
.....
Deci ascultă de ce eşti întristat
Şi ameţit dar nu de vin,
Aşa zice Dumnezeul tău:
Iată luat-am din mîinile tale cupa ameţelii,
Mai mult nu vei bea din ea,
O voi pune în mîna asupritorilor tăi,
Care zis-au ţie:
Pleacă-te, căci vom păşi peste tine!
Şi tu ai făcut corpul tău una cu pămîntul,

Şi ca o uliţă pentru trecători.
Scoală-te, scoală-te, îmbracă-te cu puterea ta,
Sioane,

Îmbracă veşmintele tale cele măreţ, Ierusalime,
Cetate Sfîntă!
.....
Scutură-ţi ţărîna, Ierusalime...
Leapădă jugul de pe grumazul tău, fiică a Sionului!
.....
O tu, cea strîmtorată, bătută de furtună, nemîngîiată!
Iată, voi aşterne pragurile tale cu rubine,
Şi voi pune safirul drept la temeliile tale
.....
Şi toţi fiii tăi vor fi discipolii lui Dumnezeu
Şi mare va fi pacea fiilor tăi.
.....
Ca un copil pe care-l mîngîie mama sa
Aşa vă voi mîngîia pe voi.
Da, vă veţi consola în Oraşul Sfînt, Ierusalim."

Este necesar de subliniat că imperiilor din Orientul antic clădite pe forţa armelor, dar putrede sub raport moral, profeţii evrei le-au opus un stat de drept întemeiat pe justiţie, pe echitate socială, pe o etică înaltă, anunţînd o epocă de pace universală cînd popoarele nu vor mai învăţa arta războiului, cînd nici un popor nu va mai ridica sabia împotriva altuia, cînd politica va căpăta o fundamentare morală.

CONCEPȚIILE FUNDAMENTALE ALE PROFEȚILOR ÎN PERIOADA PREMERGĂTOARE ȘI ÎN TIMPUL EXILULUI BABILONEAN. MORALA ÎNALTĂ - TRĂSĂTURĂ DEFINITORIE A ÎNVĂȚĂTURII PROFEȚILOR

În secolele VIII-VI î.e.a. și-au desfășurat activitatea religioasă și cultural-spirituală mari profeți, dintre care menționăm: Isaiahu, Irmiahu, Iehezkel și Isaiahu Babiloneanul. Activitatea acestor profeți a exercitat o influență puternică nu numai asupra vieții cultural-religioase, ci și asupra vieții social-politice atît în perioada ființei statului, cît și în timpul exilului babilonean. Profeții condamnau idolatria, decăderea morală, luxul, lăcomia, desfrîul, ipocrizia, exploatarea oamenilor, precum și incompetența guvernanților. Așa, de pildă, în discursurile sale Irmiahu prezicea invazia popoarelor nordice și distrugerea Ierusalimului. Cînd iudeii au fost strămutați în Babilon, profetul a menținut cu ei un contact strîns prin scrisori în care îi sfătuia: "Clădiți case și locuiți în ele, nașteți feciori și fete... înmulțiți-vă, nu vă împuținați, munciți cu sîrguință pentru propășirea țării în care vă aflați, rugați-vă lui Dumnezeu pentru propășirea țării, pentru că de bunăstarea ei depinde bunăstarea voastră" (Irmiahu, 29, 5-7).

Patriotismul este recomandat de profeți și de doctrina iudaică în general, care le cere evreilor loialitate față de țările pe unde sînt răspîndiți. În cei aproape 2 000 de ani petrecuți în diaspora evreii au respectat cu strictețe învățăturile profeților. Ei au adus o contribuție inestimabilă la dezvoltarea științei, tehnicii, culturii în țările în care destinul i-a purtat, iar drept răsplată pentru progresul promovat evreii au fost adesea persecutați, în unele cazuri expulzați și nu o dată măcelăriți.

Profetul care i-a însoțit în exil, Iehezkel, precum și Irmiahu și Isaiahu Babiloneanul în cuvîntările lor îi încurajau și îmbărbătau pe exilați, prevestindu-le că se vor înapoia în țara strămoșească, că vor fi cîrmuiți de un rege din dinastia lui David, vor reclădi Ierusalimul și Templul. Ei preziceau că va veni pacea universală, iar evreii, prin suferințele lor, se vor purifica și vor aduce mîntuirea tuturor popoarelor. Profeții predică smerenia, mila, dreptatea, iubirea aproapelui: "Învățați să faceți binele - Isaiahu -, căutați dreptatea, ajutați pe cel obijduit, faceți dreptate orfanului, apărați pe văduvă!" (Isaiahu, 1, 17).

*Profetul Ioşua (**Michelangelo**, detaliu)*

Învăţătura marilor profeţi se caracterizează îndeosebi prin accentuarea mesianismului. Împărăţia mesianică descrisă în mod metaforic de Isaiahu, profetul, mesianic prin excelenţă, arată că va fi o împărăţie a păcii, în care pacea Lui nu va avea hotar (Isaiahu, 9, 6), şi în care nici un neam nu va mai ridica sabia împotriva altuia (Isaiahu, 11, 4). Profeţii condamnau formalismul sacrificiilor şi al riturilor în general. Dumnezeu respinge prin profeţii Săi toate riturile împlinite cu mîini care nu sînt curate: "Ce-mi foloseşte mulţimea jertfelor voastre?... M-am săturat de arderile de tot..., nu mai aduceţi daruri zadarnice..., urăsc lunile noi şi sărbătorile voastre, pentru că sînt pentru mine o povară. Ajunge!" (Isaiahu, 1, 11-14). Isaiahu situează pe prim plan puritatea morală. El se întreabă la ce folosesc formele exterioare ale cultului, dacă acţiunea este săvîrşită cu mîini murdare? Profetul se împotriveşte formalismului şi ipocriziei. Din apelul la puritatea morală şi condamnarea conducătorilor corupţi şi a poporului care a comis greşeli grave derivă vestirea pedepsei. Aceasta este viziunea profeţilor, modul lor de a justifica nenorocirile care s-au abătut asupra poporului evreu:

.....
"Plîngeţi munţii şi înălţaţi tînguire şi cîntec de jale
Pentru păşunile pustiului:
Căci au fost pustiite şi nu mai calcă nimeni pe acolo
Şi mugetul turmelor nu se mai aude!
Păsările cerului, pînă şi dobitoacele au fugit, s-au dus!
Dar şi Ierusalimul îl voi preface în mormane de pietre,
Vizuină pentru şacali;
Iar cetăţile lui Iuda le voi preface în pustietate,
Fără ţipenie de om într-însele!
O, de-ar fi vreun înţelept care să înţeleagă
Şi să tîlcuiască ceea ce i-a grăit gura Domnului:
Ţara va fi nimicită,
Prefăcută în pustietate
Şi nimeni n-o va mai străbate!" (Irmiahu, 9, 9-11).
.....

Este semnificativ faptul că gîndirea religioasă a profeţilor merge dincolo de vestirea nenorocirilor ce se vor abate asupra poporului evreu. După ce Israelul va fi pedepsit, susţin profeţii, după ce îşi va ispăşi păcatele, după ce se va pocăi şi va reveni la învăţătura lui Moşe respectînd-o întocmai, poporul se va reface şi va cunoaşte din nou o epocă de pace, prosperitate şi fericire. Această epocă se materializează în figura lui Mesia, descendent din neamul lui David:

"Va ieşi un lăstar din trunchiul lui Isaia. Şi o mlădiţă va prinde fiinţă din rădăcinile lui. Asupra lui se va pogorî Duhul Domnului, Duh de

înţelepciune şi judecată clară, Duh de sfaturi bune şi de putere, Duh de cunoaştere şi de teamă de Dumnezeu. Şi în teama de Dumnezeu va sta inspiraţia sa. Nu după înfăţişare va face dreptate, nici nu va rosti sentinţă după cele auzite. El nepărtinitor va fi cu cei nefericiţi, judecînd cu cinste pe umilii ţării; Va biciui pe cei violenţi cu nuiaua limbii sale. Şi cu suflarea buzelor sale îi va ucide pe cei răi. Dreptatea îi va încinge şoldurile, cinstea îi va încinge mijlocul, drept brîu. Vor sta împreună lupul şi mielul. Iar leopardul lîngă ied se va culca. Mînzul şi leul vor paşte împreună, şi-i va mîna din urmă un băieţandru. Vaca şi ursul vor sta alături. Şi împreună îşi vor creşte puii. Leul şi boul se vor hrăni cu paie din aceeaşi iesle. Pruncul abia născut se va juca la burta unei năpîrce. Şi în vizuina şarpelui un băiat îşi va vîrî mîna. Rău nu vor face şi nici o stricăciune. Pe întreg Muntele meu Sfînt. Pentru că fiinţa Domnului va acoperi pămîntul, aşa cum apele acoperă întreaga mare" (Isaiahu, 11, 1-9).

Cea mai categorică afirmare a unui monoteism sistematic apare în scrierile profetului Isaiahu Babiloneanul (sau cel de-al doilea Isaiahu).

Cei care au putut crede în superioritatea zeilor babiloneeni sînt reduşi la tăcere, căci toţi zeii sînt inerţi şi neputincioşi (Isaiahu, 12-20). Dumnezeu este unic: "Eu sînt cel dintîi şi cel din urmă şi nu există alt Dumnezeu afară de mine" (Isaiahu, 18-22).

Creaţia lumii, precum şi desfăşurarea proceselor istorice, deci şi captivitatea babiloneană şi eliberarea sînt opera lui Dumnezeu. Isaiahu Babiloneanul este fondatorul escatologiei. El fundamentează pentru prima dată în istoria religiilor doctrina religioasă potrivit căreia destinele finale ale omenirii - Sfîrşitul lumii şi Judecata de apoi - sînt opera lui Dumnezeu. Profetul vesteşte ivirea zorilor unei ere noi, înfăţişîndu-ne toate etapele dramaticului proces istoric:

- dărîmarea Babilonului de către Dumnezeu prin instrumentul său, regele Cyrus (41 - 24);
- eliberarea evreilor din captivitatea babiloneană (49 - 25 - 26);
- traversarea pustiului şi sosirea la Ierusalim (40, 9-11). Reunirea tuturor evreilor care au fost împrăştiaţi în lumea întreagă (41, 8-9);
- întoarcerea lui Dumnezeu în Sion;
- reconstrucţia ţării şi înmulţirea populaţiei (44, 26).

Toţi marii profeţi sînt convinşi de autenticitatea vocaţiei lor, de importanţa şi urgenţa mesajului lor. Marii profeţi precum Isaiahu, Irmiahu, Iehezkel, cel de-al doilea Isaiahu nu-şi proclamă mesajul în numele unui clan sau grup social, ci declară că sînt trimişii lui Dumnezeu. Marii profeţi se ridică împotriva regilor atunci cînd aceştia săvîrşesc greşeli grave. Cînd regele David, de pildă, ameţit de putere, a luat-o pe Batşeva de la un ofiţer al lui, profetul de atunci, Natan, s-a dus la rege şi

i-a spus în față ce faptă urîtă a săvîrșit. Iar cînd regele Ahav din Samaria și-a luat de nevastă pe ambițioasa prințesă feniciană Isabela, singurul care s-a opus planurilor ei de nimicire împotriva poporului evreu a fost profetul Irmiahu (Isabela a inițiat propagarea în Israel a cultului păgîn fenician). În cuvîntările sale Isaiahu nu ezită să-i critice pe înalții demnitari, precum și pe rege. El îi amenință că Dumnezeu nu va cruța pe nimeni. În gravele evenimente politice și militare, cînd Asiria amenință Israelul, profetul vede intervenția directă a lui Dumnezeu în procesele istorice. După părerea profetului Asiria nu este decît o unealtă în mîna lui Dumnezeu, îndreptată împotriva Israelului. Isaiahu consideră că prin intermediul Asiriei Dumnezeu pedepsește necredința religioasă și nedreptatea socială care are loc în Israel. Cînd regele din Assur a invadat regatul Israel, profetul nu mai vede în el un instrument al lui Dumnezeu, ci un tiran lacom de putere, de jaf și de crimă. În consecință profetul prevestește că regele din Assur va fi nimicit (14, 23-25).

La Isaiahu găsim fundamentată ideea solidarității umane în fața primejdiilor: a foamei, a frigului, a setei - fraternitate impusă de marile calamități naturale: "...să-ți împarți pîinea cu cel flămînd și să aduci în casa ta pe cei săraci fără adăpost. Cînd vezi pe cel gol să-l îmbraci". Monoteismul implică o închegare și o solidaritate a tuturor raselor și popoarelor avînd un destin comun. Afirmarea unui Dumnezeu unic nu putea avea altă semnificație decît acea a unității și solidarității universale. Se pare că Isaiahu a fost primul profet care a intuit o religie universală. El trăia acest universalism și-l insufla poporului care numai astfel putea să reziste vicisitudinilor istoriei. Viziunea grandioasă a universalismului marelui profet este exprimată în următorul verset: "Muntele casei lui Dumnezeu se va întemeia în vîrful înălțimilor, și se va înălța peste coline, și vor curge spre dînsul toate popoarele" (Isaiahu, 21,2).

Marele profet Isaiahu, din epoca războaielor sîngeroase din Orientul antic, cînd cuceritórii asirieni se purtau cu popoarele subjugate fără omenie, ele fiind duse în robie, iar femeile și copiii care nu puteau fi folosiți ca robi erau omorîți și prizonierii schingiuiți, a proclamat pacea universală a lumii prin înlăturarea războiului: "...și vor făuri din săbiile lor fiare de pluguri, și vor schimba sulițele în cosoare. Popor asupra altui popor nu va mai ridica sabia. Nici nu se va mai deda războiului" (Isaiahu, 2, 4).

Chiar și numai pentru faptul că de la poporul evreu a rămas, prin intermediul profetului său, proclamația păcii universale, a solidarității și unității omenirii, evreii ar avea dreptul la iubirea tuturor popoarelor și la respectul umanității.

Marii profeți s-au erijat în conducători spirituali ai poporului, în

acuzatori ai guvernanţilor corupţi, în purtători de cuvînt ai lui Dumnezeu, învestiţi a exprima gîndul şi voinţa Lui.

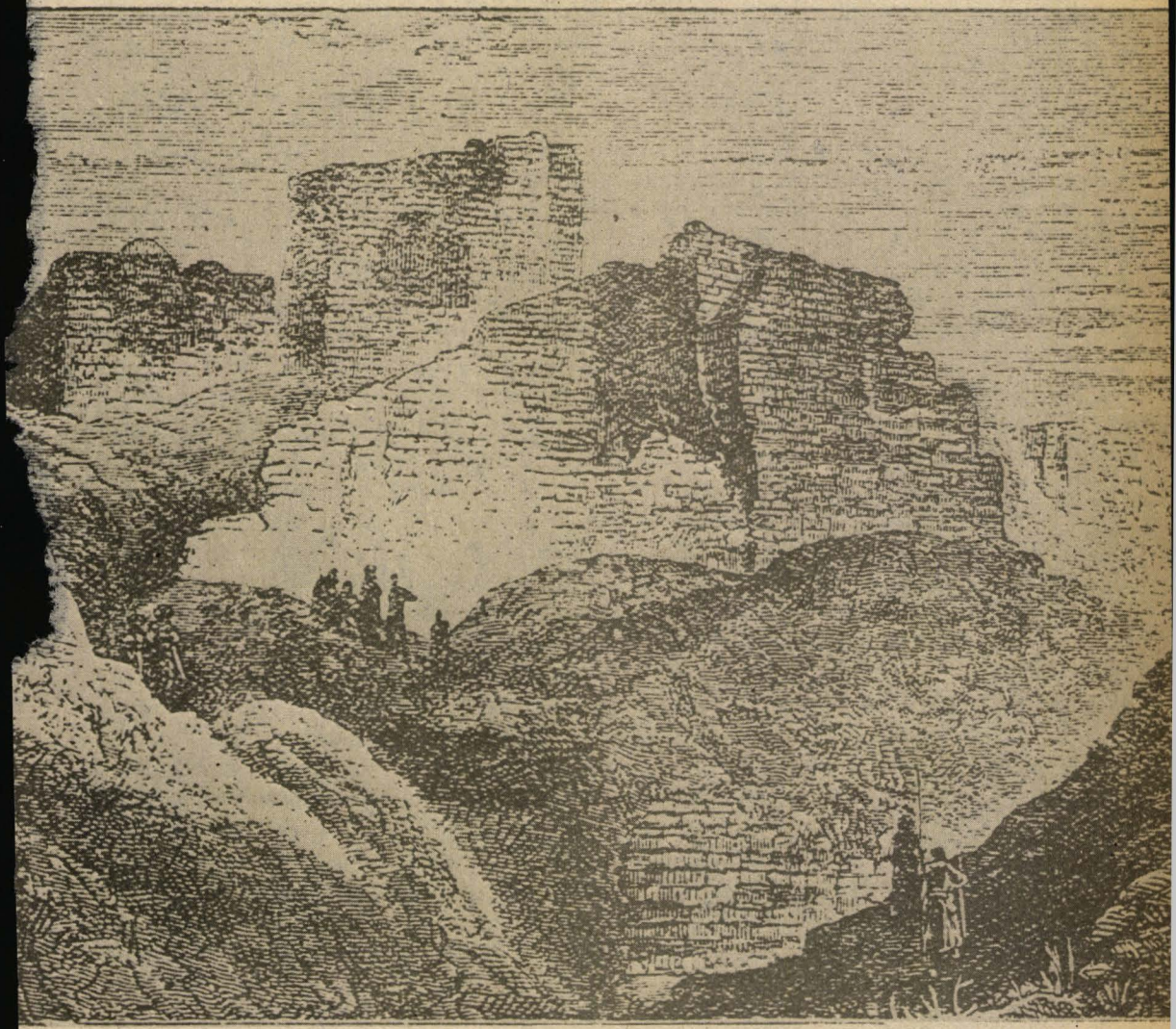

Ruinele Vechiului Babilon

CONSERVAREA PATRIMONIULUI SPIRITUAL AL EVREILOR ÎN EXILUL BABILONEAN

*Redactarea învăţăturii orale — Mişna * Tratatul părinţilor*

Comentariile făcute de învăţaţi la textul Torei nu erau fixate în scris, ci se păstrau ca tradiţii orale cu putere de lege.

Conservarea patrimoniului spiritual a constituit condiţia esenţială a supravieţuirii poporului evreu în exil. Fixarea în scris a valorilor spirituale ale poporului iudeu constituia o necesitate atît pentru asigurarea şi transmiterea învăţăturii iudaice generaţiilor viitoare, cît şi pentru menţinerea speranţei de reîntoarcere în ţara strămoşească.

Opera aceasta de conservare a patrimoniului spiritual a revenit unui grup de învăţaţi din Babilon care au căpătat denumirea de tanaimi.

Cum se explică faptul că sute de ani de-a rîndul învăţătura orală cunoscută sub numele de Tora Şe-Bal-Pe, transmisă din generaţie în generaţie, n-a fost fixată în scris pînă la exilul babilonean? Conform tradiţiei, nu era permisă fixarea în scris a învăţăturii orale, deoarece, potrivit concepţiei religioase iudaice din antichitate, trebuia să se traseze o linie de demarcaţie precisă pentru a distinge Legea scrisă, considerată o emanaţie divină, de Legea orală, elaborată de cîţiva învăţaţi în decursul timpurilor.

În exil exista pericolul dispariţiei învăţăturii orale. Fiind îngrijoraţi de soarta Legii orale, pentru ca ea să nu fie dată uitării, pentru a evita această pierdere ireparabilă, învăţaţii din Babilon, în frunte cu Rabi Iehuda Hanasi, au adunat şi sistematizat în scris legea orală care timp de peste 700 de ani se învăţa pe dinafară, dîndu-i-se denumirea de Mişna. Termenul "mişna" derivă de la cuvîntul ebraic "şeni" care înseamnă "al doilea", desemnînd cea de-a doua Lege. Rostul Legii orale a fost de a explica şi interpreta învăţăturile bilblice, precum şi de a le completa cu elemente noi care au luat naştere prin forţa împrejurărilor, după ce evreii s-au statornicit în Ţara Făgăduinţei. Primul care a pus ordine în aceste legi, le-a comentat, a fost Rabi Akiva. Discipolul său, Rabi Meir, le-a cristalizat, iar şcolile lui Hilel şi Şamai le-au reinterpretat şi completat cu elemente noi.

În timpul exilului babilonean Rabi Iehuda Hanasi a efectuat

redactarea finală a învăţăturii orale care a căpătat denumirea de Mişna. Această lucrare este împărţită în şase volume. Fiecare volum este segmentat, la rîndul său, în tratate, iar acestea sînt împărţite în capitole numite Mişnaiot. Cele şase volume sînt: 1. Zeraim - "Seminţe", tratînd relaţiile din agricultură conform învăţăturii biblice; 2. Moed - "Sărbători", tratînd despre sărbători şi posturi; 3. Naşim - "Femei", tratînd legile stării civile, precum şi despre dreptul familiei în conformitate cu învăţăturile biblice; 4. Nezikin - "Prejudicii", adică delicte împotriva proprietăţii, precum şi aspecte ale dreptului civil şi penal; 5. Kodaşim - "Lucruri sfinte", tratînd despre cult şi ritual în Templul din Ierusalim; 6. Teharot , tratînd despre reguli de igienă.

Fiecare articol cuprinde de obicei o teză fundamentală sau o problemă. Se prezintă după aceea părerile diferitelor şcoli în legătură cu chestiunea dezbătută. Pentru exemplificare prezentăm un articol din cuprinsul Mişnei: "Cine a angajat muncitori cu condiţia să se scoale devreme şi să se culce tîrziu, nu-i poate obliga la aceasta, dacă nu este obiceiul din partea locului ca oamenii să se scoale devreme şi să se culce tîrziu".

Mişna, deşi cuprinde numeroase coduri de legi juridico-religioase, nu include toate tradiţiile orale care circulau, ci numai cele mai importante dintre ele. Cele rămase sub formă de note au fost, de asemenea, adunate într-o lucrare numită Tosefta ("Adăugare", "Supliment"). În cadrul lucrării Mişna învăţatul Iehuda Hanasi a separat un capitol intitulat Avot, care cuprinde sfaturi şi învăţături pentru părinţi. Acest capitol a fost redactat sub formă de aforisme, dictoane şi maxime. Lucrarea este cunoscută cu numele de Tratatul părinţilor, fiind de fapt un cod etic al părinţilor.

Mişna este un important izvor pentru cunoaşterea vieţii religioase şi spirituale a evreilor.

Meritul istoric al învăţatului Iehuda Hanasi constă în aceea că, împreună cu colaboratorii săi, a comentat şi sistematizat în scris un material imens, facilitînd activitatea în domeniul învăţămîntului şi justiţiei. Pînă la apariţia acestei lucrări învăţaţii au fost obligaţi să memoreze o cantitate uriaşă de informaţii care de regulă depăşea capacitatea normală de memorare.

Importanţa capitală a Mişnei a fost recunoscută încă din timpul vieţii lui Iehuda Hanasi, obţinînd rang canonic şi importanţa unui cod de legi care întregeşte Tora lui Moşe.

TALMUDUL BABILONEAN - ENCICLOPEDIE A SPIRITUALITĂȚII IUDAICE

După redactarea finală a Mișnei de către Iehuda Hanasi au apărut comentatorii ei, care au fost numiți amoraimi. Acești cărturari au aprofundat studiul Mișnei, au examinat minuțios fiecare capitol, fiecare text, fiecare articol, stabilind care din părerile tanaimilor sînt în concordanță cu prescripțiile Torei și care le contrazic. În urma acestor cercetări s-a adunat o nouă învățătură orală care, pentru a nu fi uitată, trebuia fixată în scris, constituind un nou compartiment al învățăturii iudaice denumit Ghemara. Termenul derivă de la cuvîntul ebraic "gamor" care înseamnă "a termina", marcînd încheierea Mișnei. În felul acesta cele două lucrări împreună, Mișna și Ghemara, formează Talmudul. Termenul derivă din ebraică, de la cuvîntul "talmud" care înseamnă "învățătură".

Se disting două talmuduri. Primul era opera învățaților din Israel și a căpătat numele de Talmud Ierușalmi - Talmudul Ierusalimitean. Acesta a fost redactat de către Rabi Iohanan la începutul secolului al V-lea î.e.a. în orașul Tveria. Cel de al doilea este opera învățaților din Babilon și poartă numele de Talmud Bavli - Talmudul Babilonean. Acesta din urmă a fost redactat de Rav Ași și Ravina la sfîrșitul secolului al V-lea și începutul secolului al IV-lea î.e.a., în orașul Șura.

Talmudul Babilonean se compune din șase sedarim (grupe); fiecare seder e împărțit în mesihtot (tratate, cărți). Talmudul cuprinde o serie de norme și legi religioase și juridice cunoscute sub numele de halaha. Termenul derivă din cuvîntul ebraic "halah" -"a merge", adică, o lege care și-a găsit drumul înspre popor. Grupajul de legende, povestiri, fabule, parabole, dictoane formează materialul cunoscut cu numele de Hagada. Prin termenul "hagada" se mai desemnează și istorisirea ieșirii evreilor din robia egipteană.

Talmudul reprezintă o lucrare enciclopedică de mari proporții cu caracter juridic, cuprinzînd cunoștințe din cele mai diverse domenii: religie, filozofie, drept, literatură, istorie, biologie, medicină, politică etc. Talmudul conține cunoștințe acumulate de către învățați timp de peste o mie de ani, grupate în 63 de tomuri cu peste 6 000 de pagini.

Talmudul a fost redactat în limba arameică. Cel din Babilon este de patru ori mai mare decît cel de la Ierusalim și este mult mai important decît celălalt, fiind cel mai adesea citat. Talmudul a fost redactat sub forma unor procese-verbale care reflectă dezbaterile polemice în jurul problemelor care i-au preocupat pe învățați. În Talmud nici o problemă nu

este prezentată ca ceva finit, ci este înfăţişată sub forma unor discuţii polemice, opiniile cristalizîndu-se în cursul dezbaterilor dintre învăţaţi. Fiind rezultatul unui proces de creaţie al cărturarilor evrei care a durat peste un mileniu, Talmudul oglindeşte procesul dezvoltării gîndirii iudaice în decursul timpurilor. Această lucrare constituie un izvor important pentru cunoaşterea religiei, istoriei, culturii, dreptului şi vieţii popoarelor antice.

Prezentîndu-ne dezbaterile care se desfăşurau în jurul unor teze, Talmudul ne înfăţişează naşterea unor idei, precum şi evoluţia acestora. În cursul dezbaterilor erudiţii recurgeau la cunoştinţele lor de filozofie, drept istoric pentru susţinerea sau combaterea unor păreri. Studierea Talmudului prezintă unele dificultăţi care derivă nu numai din terminologia de specialitate utilizată, ci şi din folosirea unor elemente lingvistice alogene din limbile Orientului antic. De aceea studierea cu competenţă a acestei lucrări necesită următoarele cunoştinţe:

- cunoaşterea limbii ebraice şi a limbilor orientale din antichitate;
- cunoaşterea modului de gîndire al popoarelor orientale din acea vreme;
- cunoaşterea istoriei popoarelor orientale, precum şi a religiei şi culturii lor;
- cunoaşterea limbilor greacă şi latină, precum şi a mitologiei civilizaţiilor respective;
- cunoaşterea obiceiurilor popoarelor din Orientul antic care erau în contact cu poporul evreu;
- cunoaşterea stadiului de dezvoltare cultural-religioasă a poporului evreu în diverse etape ale elaborării Talmudului.

Din cele prezentate putem desprinde cîteva concluzii. Perioada exilului babilonean a fost o epocă deosebit de rodnică pentru înflorirea spiritual-cultural-religioasă a poporului evreu. Toate preocupările, străduinţele, frămîntările se concentrau în direcţia realizării speranţei milenare de reîntoarcere în Ţara Sfîntă. Pentru dobîndirea independenţei politice învăţaţii din acea perioadă, precum şi profeţii nu vedeau decît o singură cale - respectarea riguroasă a prescripţiilor biblice. În această perioadă studiul cărţii devenise idealul suprem. Dar în noile condiţii socio-economice şi politice nu era posibilă aplicarea ad litteram a învăţăturii biblice, deoarece ea nu se mai potrivea cu noile condiţii istorice în care trăia poporul evreu. Din această cauză profeţii şi erudiţii evrei au căutat în permanenţă să adapteze învăţăturile biblice la condiţiile concrete ale timpului, în funcţie de nevoile şi împrejurările concrete. În felul acesta învăţătura biblică a fost mereu completată, reinterpretată şi pusă în concordanţă cu cerinţele unei epoci sau ale alteia. În felul acesta se explică, printre altele, efervescenţa spiritual-culturală şi religioasă, ca şi apariţia operei fundamentale din timpul exilului babilonean - Talmudul.

ACADEMIILE IUDAICE DIN BABILON

Ţara dintre Tigru şi Eufrat, unde în negura vremurilor primul evreu, Avraham, a văzut lumina zilei şi unde peste un mileniu şi jumătate captivi iudei "plîngeau cînd îşi aminteau de Sion", avea să devină în secolul al III-lea î.e.a. unul din cele mai importante centre culturale ale evreilor din exil. Aşa a vrut destinul, ca Babilonul să fie locul unde învăţaţii iudei să realizeze opera lor fundamentală - Talmudul. În Babilon au luat fiinţă şi au funcţionat şcoli celebre - ieşivat (academii) - în Şura, Pumbadita şi Nahardeea. Academiile erau pline de sute de evrei veniţi din toate colţurile ţării. Lumea era avidă de cunoaştere. Se studia cu rîvnă şi cu pasiune. Talmudul făcea parte dintre obiectele de studiu în anii superiori. Omul cult era considerat superior. Printre preferaţii eruditi care au desfăşurat o prodigioasă activitate spiritual-culturală menţionăm pe Aba Areka şi Mar Samuel. Eruditul Aba Areka este întemeietorul Academiei din Şura. El l-a ajutat pe Iehuda Hanasi la redactarea Talmudului. Aba şi-a cîştigat în scurt timp un renume atît de mare, încît discipolii săi, în semn de admiraţie, îl numiră Rav ("maestrul", "învăţătorul"). Rav Areka afirma că este interzis să locuieşti într-un oraş unde nu există un medic, o baie şi o judecătorie. După opinia sa, scopul educaţiei cultural-religioase este perfecţionarea morală a omului. "Cine nu simte milă pentru aproapele său nu face parte din seminţia lui Avraham". Rav a acordat o atenţie deosebită educaţiei tineretului. El îi sfătuia pe părinţi: "Niciodată să nu fie preferat un copil faţă de altul, deoarece pentru cămaşa de mătase pe care o dărui Iaakov fiului său Iosef, fraţii săi l-au invidiat şi i-au pricinuit tatălui său multă mîhnire". Pentru a ridica nivelul cultural al poporului şi el obişnuia să ţină prelegeri speciale pentru populaţia rurală înainte de marile sărbători. Rav poate fi considerat unul din primii fondatori ai universităţilor populare.

Mar Samuel (180-257 î.e.a.) - şeful Academiei din Nahardeea, a fost unul din spiritele cele mai strălucite din epoca sa. El era considerat, la vremea sa, autoritatea cea mai înaltă în probleme de drept civil. Dorind să pună de acord principiul autonomiei naţionale evreieşti cu cel al autorităţii statului, Mar Samuel a formulat postulatul potrivit căruia Legea Statului este obligatorie pentru toţi ("Dina Demalhuta, dina"). Ilustrul jurist îi sfătuia pe coreligionarii săi să respecte legile statului persan ca pe propriile lor legi. Acest principiu a constituit fundamentul pe care evreii şi-au întemeiat relaţiile cu popoarele în mijlocul cărora au trăit.

Constant preocupat de menţinerea unor relaţii bune dintre evrei şi neevrei, Mar Samuel recomanda comercianţilor să fie la fel de oneşti

atît cu conaţionalii lor, cît şi cu cei de altă credinţă. El a prescris o lege potrivit căreia profitul comercial nu poate depăşi 30 % din valoarea mărfii. Funcţionînd şi ca judecător, aceasta i-a permis să stabilească o legătură strînsă între teoria şi practica judiciară. Mar Samuel poseda cunoştinţe bogate nu numai în domeniul dreptului, ci şi în alte domenii: astronomie, matematică, medicină, filozofie.

El a susţinut cu curaj că evreii nu trebuie să aştepte vremurile mesianice (idealul majorităţii evreilor din acea vreme) pentru dobîndirea independenţei politice, ci trebuie să depună un efort propriu pentru redobîndirea renaşterii statului iudeu.

Mar Samuel a fost unul din redactorii principali ai Talmudului Babilonean.

Profesorii eruditi Rav Areka şi Mar Samuel au adus o contribuţie însemnată la îmbogăţirea învăţăturii biblice, adaptînd-o la condiţiile specifice ale exilului babilonean.

EVENIMENTELE ISTORICE DIN BABILON DUPĂ MOARTEA LUI NABUCODONOSOR

Apariția pe scena istoriei a Imperiului Persan * Edictul lui Cyrus * Reîntoarcerea evreilor în Țara Sfîntă

Atîta timp cît a domnit Nabucodonosor hegemonia Babilonului părea de nezdruncinat în Orientul antic. Israelul și Siria erau îngenunchiate, iar egiptenii nici nu îndrăzneau să se atingă de pozițiile puternicului Imperiu Babilonean. Cine ar fi crezut că Babilonul, din care Nabucodonosor făcuse o fortăreață puternică și pe care o împodobise cu splendide clădiri, va avea după cîteva decenii soarta Ninivei. Și, într-adevăr, declinul începe după moartea lui Nabucodonosor, sub fiul său Evil-Merodach (562-560 î.e.a.). Noul domnitor al Babilonului pare să fi fost animat de sentimente umane față de exilații evrei. El l-a eliberat din închisoare pe regele iudeu Iehoiahin, întemnițat de peste 30 de ani, oferidu-i o situație onorabilă la Curte. După o domnie de doi ani, Evil-Merodach este însă dat jos de pe tron. După lupte dinastice, pînă la urmă tronul îi revine lui Naboned. Începe declinul Babilonului, apare la orizont o nouă mare putere, Medo-Perșii.

Statul persan[1] s-a format în secolul al VI-lea î.e.a., sub conducerea lui Cyrus (550-529 î.e.a.), care a cucerit într-un timp scurt Media, proclamîndu-se rege al mezilor și perșilor. Persia se constituie într-un stat unitar cu capitala în orașul persan Persepolis. După cîțiva ani de la încoronare Cyrus reușește, prin cuceririle sale, să mărească mult Imperiul Persan. Pătrunzînd în Orientul Mijlociu, el a cucerit cu armatele sale Lydia, unul din cele mai bogate state din Orientul antic. A cucerit apoi Babilonul în 538 î.e.a. Intenția lui era să cucerească și Egiptul, dar a murit într-un război cu sciții, popor care locuia în ținuturile de nord ale Mării Caspice.

General excepțional, Cyrus s-a ocupat de reorganizarea armatei, care i-a asigurat victoriile militare. El a organizat cavaleria pe cămile cu oameni înarmați cu sulițe și arcuri. Trebuie subliniat faptul că prima acțiune de răsunet a lui Cyrus nu a fost războinică, ci constructivă. În anul 556 î.e.a. el a întemeiat orașul Pasargad, prima capitală persană. Conduita monarhilor persani alături de puterea armatelor explică în mare măsură succesele uluitoare ale lui Cyrus. Față de cruzimea de neînchipuit

a imperiilor de pînă atunci, mărinimia regilor persani în Orientul antic pare incredibilă. De pildă, cucerind Babilonul, Cyrus nu l-a tratat ca pe un oraş învins, nu l-a jefuit, ci aici s-a încoronat ca rege, a adus ofrande zeilor locali, ceea ce a măgulit pe localnici. De asemenea, Cyrus a permis evreilor reîntoarcerea în ţara strămoşească. Astfel se explică că unele campanii ale perşilor s-au desfăşurat practic fără lupte, perşii fiind întîmpinaţi ca eliberatori.

În cele ce urmează vom prezenta unele evenimente petrecute în Babilon înaintea cuceririi acestuia de către Cyrus.

După moartea lui Evil-Merodach, urmează la tron fratele său Belşaţar. Acesta din urmă a organizat un ospăţ mare la care au fost invitaţi toţi demnitarii Curţii sale. Prelungindu-se ospăţul, regele porunci să se aducă vasele de aur şi de argint pe care Nabucodonosor le jefuise din Templul din Ierusalim. Dar, pe cînd regele şi oaspeţii săi beau din cupele de aur şi de argint, se ivi deodată o mînă - după cum arată legenda - ce scrise pe perete cîteva cuvinte de neînţeles. Monarhul încremeni. El chemă imediat pe magii săi, dar aceştia nu puteau tălmăci îngrozitoarele slove. Regele, îngrijorat, trimise să-l cheme pe înţeleptul Daniel, care a descifrat mesajul; iată inscripţia: "Mene, techel, ufarsim". Tălmăcirea era următoarea: "Dumnezeu a numărat zilele tale şi a pus capăt imperiului tău; ai fost cîntărit cu cîntarul şi ai fost găsit uşor; regatul tău va fi împărţit". Chiar în acea noapte perşii au intrat în Babilon.

Exilaţii evrei l-au salutat pe Cyrus, marele rege al perşilor, cu un entuziasm sincer. Cyrus ştia că profeţii evrei l-au preamărit încă de la primele sale victorii, considerîndu-l un trimis a lui Dumnezeu. Autorizaţia reîntoarcerii evreilor în Ţara Sfîntă are şi o altă explicaţie. Persia avea un interes deosebit în reîntoarcerea evreilor în ţara lor şi în reclădirea ţării, deoarece Israelul putea deveni un zid de apărare, un stat-tampon împotriva ţării faraonului. De aceea Cyrus, îndată după ocuparea Babilonului, a permis evreilor să se reîntoarcă în ţara lor, să reclădească Ierusalimul şi să-şi restaureze Templul. Iată conţinutul edictului emis de către Cyrus:

1. Autorizaţia, fără obligaţie, de reîntoarcere a evreilor în Iudeea.

2. Autorizaţia de reconstrucţie a Ierusalimului şi de restaurare a Templului. Finanţarea din vistieria Persiei a reîntoarcerii evreilor în Ţara Sfîntă.

3. Restituirea obiectelor de cult jefuite de către Nabucodonosor din Templul Ierusalimului (5 400 de obiecte de aur şi argint).

Circa 50 000 de evrei, printre care şi leviţi, au părăsit Babilonul pe baza edictului lui Cyrus. În fruntea convoiului se aflau conducătorii lor, Zerubavel şi Iehoşua. Drumul a fost greu, anevoios şi a durat peste cinci luni. Reîntorşi în Ţara Sfîntă evreii o găsiră pustie. Ierusalimul era un

morman de dărîmături. Trebuiau zidite case, săpate fîntîni, desţelenite ogoare, refăcute podgorii. Conducătorii lor, principele Zerubavel şi Marele Preot Iehoşua, şi-au dat seama că pentru a reuni şi încuraja poporul trebuie reclădită capitala ţării, Ierusalimul, trebuie restaurat Templul. Abia au început lucrările că a şi izbucnit un conflict între iudei şi samariteni. Aceştia din urmă au reuşit să zădărnicească vremelnic opera de reconstrucţie a Templului. Duşmănia samaritenilor îşi avea originea în faptul că, conducătorul evreilor a respins cererea lor de a participa la restaurarea Templului (samaritenii erau o populaţie strămutată în locul evreilor de către asirieni, care a adoptat obiceiuri şi tradiţii iudaice). Se pare că exista un motiv serios pentru care Zerubavel nu a fost de acord cu participarea samaritenilor la reconstrucţia Templului. Autorizaţia de reconstrucţie a Ierusalimului şi Templului a fost dată pentru exilaţii din Iehuda şi nu pentru regatul celor zece triburi deportate de asirieni. Colaborarea cu samaritenii ar fi însemnat încălcarea edictului dat de către Cyrus. Samaritenii s-au adresat guvernatorului persan, informîndu-l că evreii pregătesc o revoltă împotriva Persiei şi întemeierea unui stat independent. Guvernatorul persan a ordonat sistarea lucrărilor, motivînd că nu se găseşte actul prin care se autoriza reconstrucţia Templului. Timp de 15 ani lucrările de reconstrucţie a Templului au fost întrerupte. În 525 î.e.a. a urcat pe tronul Persiei Darius. Acesta a fost nevoit, chiar din primele luni ale domniei, să înăbuşe cîteva răscoale în Iudeea şi l-a numit guvernator pe Zerubavel. Profetul Hagai l-a mustrat pe Zerubavel că nu reia lucrările de reconstrucţie a Templului acum, cînd este guvernator şi nu mai depinde de autorizaţiile autorităţilor regionale. În urma intervenţiei lui Zerubavel, Darius a ordonat cercetarea arhivelor imperiale. Edictul a fost găsit şi lucrările de reconstrucţie au fost terminate. În Ţara Sfîntă nu era încă rînduială deplină pretutindeni. Ierusalimul era lipsit de ziduri de apărare; bande de tîlhari năvăleau în oraş şi jefuiau populaţia. De asemenea, prescripţiile biblice nu erau respectate de către toţi evreii, deoarece numai foarte puţini cărturari, preoţi, profeţi ştiau să citească şi cunoşteau conţinutul cărţilor sfinte. Poporul nu mai vorbea demult limba veche ebraică care se afla numai în cărţi. Se vorbea limba oficială a Persiei: limba arameică. Pentru a pune rînduială în treburile ţării trebuia, înainte de toate, să fie făcute cunoscute poporului legile cuprinse în Tora. Această sarcină şi-au luat-o doi oameni de seamă veniţi din Babilonia şi Persia: Ezra şi Nehemia. Ezra era un învăţat evreu din Babilonia care rămăsese în exil şi după reîntoarcerea primilor evrei în Ţara Sfîntă. I se mai zicea Ezra Hasefer pentru că se îndeletnicea cu transcrierea cărţilor sfinte pe care le difuza în rîndurile poporului. Nehemia era un om bine văzut la Curtea regelui persan Artaxerxe, care îşi avea reşedinţa la Susa (Suşan). Ezra şi Nehemia primiră împuternicirea regelui de a merge la

Ierusalim şi de a reorganiza statul. Ezra a fost însoţit de un grup numeros de evrei din Babilonia. Ajuns la Ierusalim chemă poporul la o mare adunare pe locul Templului. Într-o cuvîntare înflăcărată el aminti poporului că după atîtea necazuri prin care a trecut trebuie, în sfîrşit, să înceapă o viaţă nouă în conformitate cu prescripţiile biblice. El a proclamat Tora lui Moşe Constituţie a ţării. Nehemia, îndată după sosirea în ţară, începu ridicarea unui zid de apărare în jurul Ierusalimului. Mii de oameni erau ocupaţi zi şi noapte cu ridicarea acestui zid fiind nevoiţi să ţină într-o mînă sapa şi în cealaltă arma, deoarece muncitorii erau mereu atacaţi de către samariteni. Cînd zidurile au fost terminate Ezra şi Nehemia chemară din nou poporul la o mare adunare. Cu acest prilej Ezra le-a citit capitole din Tora şi textul unui jurămînt, semnat de capii de familie, prin care aceştia făgăduiau că vor urma şi respecta toate prescripţiile biblice.

---

1. Pînă în anul 1935 Iranul era cunoscut sub denumirea oficială de Persia.

Spre sfîrşitul mileniului al II-lea î.e.a., în podişul Iranului s-au aşezat triburile mezilor (în vest) şi cele ale perşilor (în sud).

În secolele IX-VIII î.e.a. mezii s-au constituit într-o uniune de triburi care avea să devină mai tîrziu un stat puternic. În timp ce pe la mijlocul secolului al VI-lea statul mezilor începea să decadă, puterea perşilor se ridica tot mai ameninţătoare. În cele din urmă, între cele două state s-a ajuns la un conflict armat care s-a încheiat cu victoria perşilor. Învingătorii pun stăpînire pe ţara mezilor formînd un singur stat, sub conducerea regelui persan Cyrus (550 î.e.a.), cu capitala în oraşul persan Persepolis. Mai tîrziu Cyrus şi-a continuat cuceririle extinzîndu-şi pe rînd stăpînirea asupra Lydiei, Babilonului, Feniciei, Chaldeei, Israelului.

Cyrus a ajutat la refacerea oraşelor feniciene distruse de babiloneeni. Aşa se explică faptul că unele campanii purtate de Cyrus s-au desfăşurat fără lupte, perşii fiind întîmpinaţi ca eliberatori. Toate aceste acţiuni prieteneşti urmăreau atragerea populaţiei din ţările cucerite de partea sa în vederea unei bune colaborări în campania de mari proporţii ce o pregătea împotriva Egiptului. Cyrus conta pe flota feniciană pentru atacarea Egiptului pe mare şi pe uscat. Nu şi-a putut însă realiza planul deoarece, dorind să-şi asigure spatele, a întreprins o campanie împotriva sciţilor în cursul căreia a fost ucis (529 î.e.a.).

Cyrus a creat cel mai mare imperiu pe care îl cunoscuse pînă atunci Orientul antic. El nu a fost numai un strălucit general, ci şi un abil politician, un remarcabil administrator şi guvernator. În timpul său şi-a desfăşurat activitatea spiritual-religioasă Zarathustra, creatorul credinţei religioase a perşilor.

Înţeleptul profet Zarathustra (Zoroastru) a grupat credinţele religioase persane într-un sistem unitar, contribuind în felul acesta la consolidarea moral-religioasă a Imperiului Persan.

După moartea lui Cyrus a urmat la tron fiul său Cambise, care a continuat politica tatălui său de expansiune teritorială. Cambise a reuşit să cucerească Egiptul în anul 525 î.e.a.

Preoţimea şi aristocraţia din Media, profitînd că regele şi grosul trupelor erau angajate în expediţii îndepărtate, au încercat să restabilească independenţa statului med, organizînd o răscoală de proporţii. Asemenea răscoale au izbucnit şi în alte părţi ale vastului imperiu, curînd după moartea lui Cambise, ucis, probabil, în urma unui complot.

Toate aceste răscoale au fost înăbuşite de o rudă colaterală a dinastiei ahemenizilor, Darius I, care a pus mîna pe putere. El a aplicat o serie de reforme cu caracter

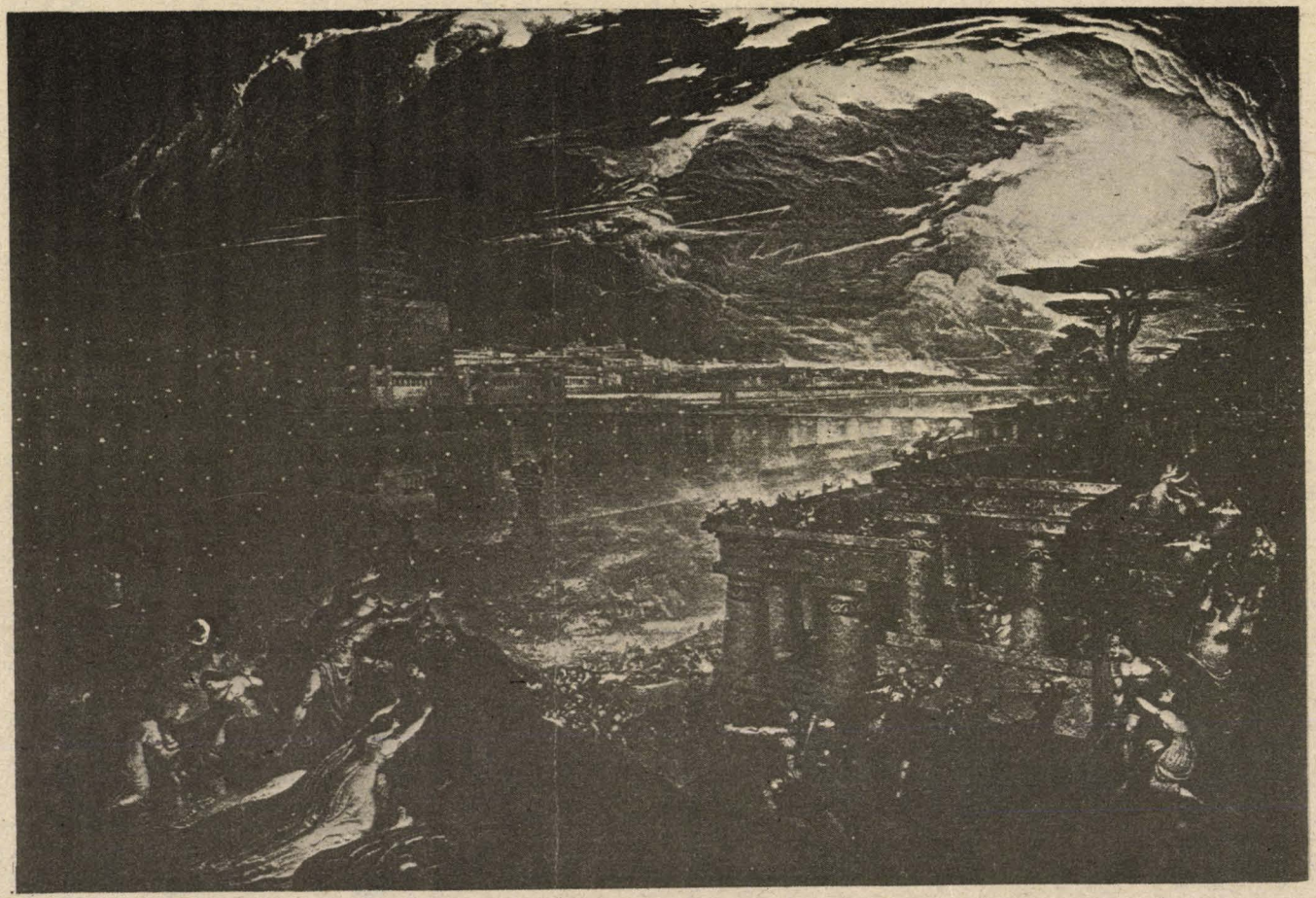

Babilonul în flăcări

intern. Astfel, teritoriul a fost împărţit în mai multe districte administrative (satrapii) conduse de cîte un guvenator numit satrap. Satrapii aveau puteri discreţionare în sfera administrativă; ei strîngeau birurile şi împărţeau dreptatea. Pentru a stabili legătura între numeroasele satrapii au fost construite numeroase drumuri. Celebru era drumul care lega capitala Susa de Sardes şi apoi de Marea Egee.

Puterea centrală de stat era concentrată în mîna regelui ajutat de înalţi funcţionari care administrau în numele acestuia finanţele, justiţia şi armata. În materie financiară este demnă de remarcat reforma monetară a lui Darius.

- Pentru a dezvolta comerţul şi a uşura încasarea birurilor la care erau supuse populaţiile învinse, Darius a bătut monede de aur, numite darici. Birurile erau plătite numai de populaţiile supuse. Perşii erau scutiţi de impozite. Darius a înfiinţat prima poştă din lume. El a reorganizat şi armata. Nucleul permanent al armatei persane îl formau aşa-zişii "nemuritori" - unităţi de cîte zece mii de ostaşi recrutaţi din rîndurile aristocraţiei persane.

Spre sfîrşitul domniei lui Darius imperiul a intrat în declin. Chiar Darius a suferit două înfrîngeri - una din partea sciţilor şi alta din partea grecilor. De la un timp satrapii urmăreau să devină independenţi. Imperiul format prin cuceriri, înglobînd popoare cu limbi şi culturi diferite, era lipsit de unitate. În secolul al IV-lea armata lui Darius al III-lea avea să fie înfrîntă de armatele greco-macedonene ale lui Alexandru cel Mare care, în anul 330 î.e.a., deveni stăpîn al fostului Imperiu Persan.

EXPANSIUNEA GRECO-MACEDONEANĂ ÎN ORIENT. IUDEEA SUB DOMINAȚIA GREACEASCĂ

Principalul eveniment istoric care a marcat viața politică a evreilor după prăbușirea Imperiului Persan a fost expansiunea greco-macedoneană și dominația acesteia în Orientul antic. Statul macedonean s-a dezvoltat, ajungînd foarte puternic în timpul regelui Filip al II-lea. Cînd a ajuns rege al Macedoniei acesta a făcut mai multe reforme și a întărit puterea militară a Macedoniei. Filip al II-lea, reorganizînd armata prin înființarea unei formațiuni de luptă numită falangă, a cucerit triburile tracice și illire, apoi coloniile grecești, deschizînd Macedoniei drum la Marea Egee. După victoria de la Cheroneea, hegemonia în lumea greacă a trecut în mîinile Macedoniei. După asasinarea lui Filip, pe tronul Macedoniei a ajuns fiul lui, Alexandru, în vîrstă de numai 20 de ani. El a avut ca profesor pe marele învățat grec Aristotel, care i-a dat o educație aleasă. Alexandru cel Mare cunoștea limba greacă și citea cu pasiune Illiada. Plin de ambiție, Alexandru cel Mare concepu un plan grandios de a uni Europa, Asia și Africa într-un singur imperiu mondial cu capitala la Babilon, care să aibă la bază cultura elenă. Realizarea acestui grandios plan a fost favorizată și de starea de declin a unor țări la vremea respectivă. Grecia era grav rănită de certurile interne grave, Asia era măcinată de cîteva milenii de succedarea, unele după altele, a unor imperii uriașe dar putrede sub raport moral și social. În anul 333 î.e.a., după lupta de la Issos, din Asia Mică, puterea perșilor a fost definitiv înfrîntă. În marșul său triumfal prin Asia Mică Alexandru cel Mare, cucerind orașul Gaza (Aza), amenință direct Ierusalimul. Fenicienii și chaldeenii, care făceau parte din corpul expediționar, credeau că li se va permite să jefuiască țara, să distrugă Ierusalimul și să se răfuiască în mod exemplar cu marele preot. Cu totul alta a fost atitudinea lui Alexandru cel Mare față de credința iudaică, pentru care manifesta respect și înțelegere. O legendă populară relatează: la apropierea lui Alexandru cel Mare cu armatele lui de Ierusalim, marele preot, împreună cu demnitarii de seamă din oraș, îi ieși în întîmpinare. Alexandru cel Mare văzînd solia de înalți demnitari, descălecă și se închină în fața marelui preot. La întrebarea generalilor săi de ce acordă atîta cinste poporului evreu, Alexandru cel Mare a răspuns: "Încă din Macedonia, pe cînd plănuiam să cuceresc țările din Orient, mi s-a arătat în vis un om cu înfățișarea acestui mare preot și mi-a prezis că îmi voi

atinge scopul; acum revăd această înfăţişare şi mă închin lui Dumnezeu care mi-a vorbit prin el". Pentru a-şi demonstra respectul şi stima faţă de o veche religie şi strălucită cultură, Alexandru cel Mare, cînd a intrat în Ierusalim, s-a dus la Templul lui Solomon, unde a adus ofrande. În semn de apreciere şi recunoştinţă pentru spiritul de largă toleranţă faţă de evrei, s-a decis introducerea în onomastica ebraică a numelui Alexandru. În strădania sa de a cîştiga Orientul pentru civilizaţia greacă, Alexandru cel Mare evita orice fel de măsuri de opresiune împotriva popoarelor supuse şi îşi exprima în mod demonstrativ respectul pentru formele de cult, pentru tradiţiile şi pentru obiceiurile popoarelor cucerite.

Iudeea cucerită de Alexandru cel Mare a fost încorporată în provincia Siria-Palestiniană ce se întindea de la munţii Libanului pînă la Marea Moartă şi care a primit numele de Coilesiria (Siria de Jos). Ca reşedinţă a acestei provincii a fost ales oraşul Samaria (Şomron). În Babilon, oraş din care intenţiona să-şi facă capitală, Alexandru cel Mare se stinge pe neaşteptate din viaţă, la vîrsta de numai 33 ani, fără a desemna un succesor. După moartea ilustrului cuceritor, vasta lui împărăţie a trebuit să fie împărţită între generalii săi, scindîndu-se în trei state mari: Egiptul, Siria şi Macedonia. Acestea au fost conduse de foşti generali ai lui Alexandru, care şi-au luat titlul de rege. Cel mai important a fost regatul Egiptului condus de familia Ptolomeilor.

Regatul Siriei avea în frunte familia Seleucizilor.

Regatul Macedoniei cuprindea şi Grecia. Perioada de timp care ţine de la Alexandru cel Mare pînă la cucerirea acestor regate de către romani a intrat în istorie sub numele de "perioada elenistică".

VIAȚA EVREIASCĂ ÎN DIASPORA

Importanța cultural-științifică a orașului Alexandria * Stabilirea evreilor în Alexandria * Participarea evreilor la viața cultural-științifică a orașului Alexandria * Influența culturii grecești asupra celei iudaice * Traducerea Bibliei în limba greacă * Construirea Templului evreiesc în apropiere de Memfis * Regina Cleopatra sprijinită de evrei

Alexandria - oraș întemeiat de Alexandru cel Mare - a devenit în prima jumătate a secolului al III-lea î.e.a. capitala statului greco-egiptean al Ptolomeilor. Un rol deosebit de important în dezvoltarea cultural-științifică a orașului Alexandria l-a avut Ptolomeu I. Prin atragerea savanților greci, evrei, egipteni, babiloneeni, regii din dinastia Ptolomeilor au transformat Alexandria în centru spiritual al lumii antice. Ptolomeu I este considerat fondatorul celebrei Biblioteci din Alexandria, care cuprindea peste 700 000 de volume și papirusuri. De asemenea, Ptolomeu I a inițiat crearea centrului cultural-științific "Muzeion" dotat cu un observator astronomic, cu o grădină zoologică și o grădină botanică.

După părerea unor istorici, Ptolomeu I ar fi fost fiul lui Filip al II-lea, tatăl lui Alexandru cel Mare. Ptolomeu I ar fi fost deci fiul natural al lui Filip al II-lea și al unei frumoase curtezane, căsătorită cu un nobil macedonean.

Alexandria, prin poziția sa geografică, devine portul cel mai important pentru navigație în Mediterana Orientală și în Delta Nilului.

Alexandru cel Mare, general iscusit și abil politician, ocupînd Egiptul în 332-331 î.e.a. a inaugurat înțeleapta politică de largă toleranță față de popoarele cucerite, a întemeiat orașul Alexandria, pentru a marca punerea în operă a grandiosului său plan de creare a noului său imperiu.

Dezvoltarea rapidă a orașului Alexandria reclama atragerea de noi locuitori. Încă de pe timpul domniei lui Alexandru cel Mare un număr mare

de evrei se stabiliseră deja în portul Alexandria, mai ales că ilustrul cuceritor garantase străinilor drepturi egale cu cele ale macedonenilor.

Prima colonie iudaică din Alexandria obţinu, într-adevăr, drepturi egale cu localnicii, ceea ce făcu ca mai tîrziu numărul populaţiei de origine iudaică să crească şi mai mult, mai cu seamă în timpul tulburărilor pricinuite de Antigon. Noua colonie obţinu şi sub guvernarea Ptolomeilor aceleaşi drepturi.

După cum menţionează marele istoric Simeon Dubnov, după consolidarea definitivă a domniei sale Ptolomeu I a înlesnit prin toate mijloacele imigrarea evreiască în Egipt, ceea ce a dus la formarea unei comunităţi evreieşti menite să-şi ducă viaţa proprie într-o formă autonomă. Încredinţat de devotamentul iudeilor, Ptolomeu I îi transplantă în diferite cetăţi întărite ale Egiptului.

După moartea lui Alexandru cel Mare, imperiul cel mai mare din cele cunoscute în antichitate a avut cea mai scurtă existenţă din toate imperiile. Cînd se stinse din viaţă, Alexandru cel Mare nu împlinise încă 33 de ani. Lupta pentru succesiunea între generalii lui începuse încă de cînd corpul său neînsufleţit se afla înveşmîntat în purpură în sala tronului din Babilon. Pe teritoriul fostului imperiu al lui Alexandru cel Mare se formează trei state: Macedonia, Egiptul Ptolomeilor şi Regatul Seleucid. Acesta din urmă îngloba Siria şi Mesopotamia de Nord. Generalul Seleucos a întemeiat în regatul său oraşe noi cu scopul creării unor centre militare, culturale, comerciale în care să se concentreze grecii. Printre oraşele nou-construite menţionăm Antiohia (în Siria), care deveni reşedinţă. Pentru a popula acest oraş, precum şi altele de curînd întemeiate, trebuiau găsite mijloace de atragere a locuitorilor. Astfel, în noul oraş seleucid fură atraşi evrei din Babilonia şi din Persia, Seleucos acordîndu-le drepturi egale cu băştinaşii şi deplină libertate cultural-religioasă. Aşadar, pe teritoriul fostului imperiu al lui Alexandru cel Mare se formară numeroase colonii evreieşti. Aşa cum pe teritoriul fostului imperiu greco-macedonean se formară colonii evreieşti, şi în Iudeea se înfiinţară colonii greceşti. De-a lungul coastelor Mării Mediterane se construiră porturi noi, cele vechi fură extinse şi modernizate şi toate căpătară nume greceşti. Alexandru cel Mare concepuse un plan grandios de unire a Europei, Asiei şi Africii într-un singur imperiu mondial, avînd la bază civilizaţia greacă, cu respectarea însă a specificului fiecărei naţiuni. Pentru a-şi atrage simpatia locală Alexandru cel Mare a adoptat obiceiuri orientale, introducînd proshynezia mezilor (plecăciunea pînă la pămînt în faţa împăratului), a început să îmbrace veşminte persane, să respecte cultul, să aducă jerfe zeilor locali. A organizat căsătoria a 10 000 de macedoneni cu femei persane, el însuşi luînd ca soţie pe Stateira, una din fiicele lui Darius al III-lea; a introdus poligamia, a refăcut mormîntul lui

Cyrus. El considera Grecia şi chiar Macedonia nişte provincii ale imperiului său.

În anul 327 î.e.a. asediază o cetate persană în care se afla un demnitar, Oxyartes, cu fiica sa, Roxana, de o frumuseţe deosebită. În captivitate fiind, ea îi devine soţie lui Alexandru cel Mare. Toate aceste acţiuni erau menite să simbolizeze fuziunea neamurilor imperiului său care urma să aibă capitala la Babilon.

Civilizaţia şi cultura greacă pînă la Alexandru cel Mare nu erau cunoscute decît în Grecia. Alexandru, prin cuceririle sale, şi apoi urmaşii săi au răspîndit cultura greacă pretutindeni pe unde au ajuns soldaţii greci şi macedoneni. Civilizaţia greacă astfel răspîndită - de la Marea Adriatică pînă la Gange şi Nil - dădea naştere unui univers nou, cel elenistic, prin fuziunea culturii greceşti cu cea orientală. Nici Iudeea, cu vechea şi strălucita sa cultură, nu se putu sustrage de la această înrîurire. Astfel, dialectul ebraico-arameic împrumută un număr din ce în ce mai mare de unităţi lexicale din limba greacă.

Consiliul suprem de stat capătă denumirea grecească de "Sanhedryn", cuvîntul "general" devine "strategos", termenul "tutore" se redă prin "epitropos". Chiar regii iudei purtau un nume grecesc pe lîngă cel ebraic. Într-o măsură şi mai mare decît în Iudeea influenţa elenă se manifestă la evreii din diaspora, mai ales la cei din Egipt. În vremea lui Ptolomeu al II-lea (între 283-246 î.e.a.) apare prima traducere a Bibliei în limba greacă, versiune cunoscută sub numele Septuaginta. În urma recomandării primite de la şeful bibliotecii sale, care i-ar fi explicat înalta valoare a cărţii, Ptolomeu al II-lea a iniţiat traducerea Bibliei. Pentru aceasta el i-a solicitat Marelui Preot Eleazar să-i trimită de la Ierusalim cărturari buni cunoscători ai limbii ebraice şi a celei elene, pentru realizarea unei versiuni a Bibliei în limba greacă. Acesta alese din cele douăsprezece triburi şaptezeci de oameni şi îi trimise la Alexandria, unde regele le făcu o primire strălucită. În şaptezeci de zile aceştia au terminat versiunea grecească a Bibliei.

Se pare că tălmăcirea textelor, interpretarea lor sau explicarea pasajelor mai puţin inteligibile au dat naştere unui nou gen literar. Astfel, tălmăcirea Sfintei Scripturi a dus la apariţia predicii, devenită mai tîrziu, sub influenţă greacă, o adevărată artă. După cum arată istoricul Graetz, elocinţa de tribună este fiica comunităţii din Alexandria.

Printre numeroasele colonii evreieşti risipite în Asia şi Africa colonia din regatul Ptolomeilor ocupa primul loc. După ce Iudeea fu desprinsă de Egipt, sub Ptolomeu al V-lea, şi anexată Siriei, viaţa evreilor egipteni se desfăşură cu totul independent de cea a fraţilor din Israel. În timp ce Iudeea avea de suferit de pe urma prigonirilor lui Antiohus Epifanus, centrul cultural evreiesc din ţara Nilului se bucura de libertate

deplină, sub ocrotirea regelui Ptolomeu al IV-lea Philometor. Rival al Siriei, Ptolomeu al IV-lea acordă cu plăcere azil refugiaţilor din Iudeea greu încercată. Astfel, pe la anul 160 î.e.a. Onias (fiul lui Onias al II-lea, marele preot demis din funcţie de eleniştî) se decise să emigreze în Egipt. El vroia să creeze în ţara Nilului un fel de miniatură a Templului din Ierusalim pentru evreii de aici. Colonia evreiască din Egipt dispunea de case de rugăciune, dar era lipsită de un lăcaş sfînt central.

Planul acestui vlăstar al dinastiei preoţeşti era, fără îndoială, pe placul evreilor egipteni. Dependenţa religioasă de Ierusalim în vremurile tulburi ale războaielor haşmonee comporta anumite riscuri. Şi totuşi, planul fu pus în aplicare. Regele îi acordă lui Onias un teren în orăşelul Leontopolis, în apropiere de Memfis, unde în scurtă vreme fu înălţat un templu în care serviciul divin era oficiat de preoţi şi leviţi refugiaţi din Iudeea.

Cu greu fu recunoscută în Iudeea legalitatea funcţionării Templului din Egipt. Ierusalimul nu privea cu ochi buni descentralizarea religioasă. Cei mai evlavioşi dintre evreii egipteni şi-au păstrat legăturile cu Templul din Ierusalim. Ei mergeau de marile sărbători (Pesah, Şavuot şi Sucot) în pelerinaj la Ierusalim. Templul lui Onias a supravieţuit mai bine de două secole.

Situaţia economică şi politică a evreilor din Egipt din acea perioadă era atît de favorabilă, încît Israelul nu mai exercita asupra evreilor nici cea mai slabă atracţie, chiar şi după redobîndirea independenţei. Evreii se simţeau în siguranţă îndeosebi în Alexandria, centrul cultural, ştiinţific şi comercial al lumii antice. În afară de egalitatea cetăţenească evreii beneficiau şi de o organizare autonomă. În fruntea comunităţii se afla un etnarh învestit cu putere atît administrativă cît şi judecătorească. Numai o singură dată în această perioadă evreii din Alexandria au trecut printr-o mare primejdie - în timpul luptei pentru succesiune, izbucnită între Cleopatra, văduva lui Ptolomeu al VI-lea, şi fratele acestuia, Ptolomeu al VII-lea (145-130 î.e.a.).

După încetarea din viaţă a lui Ptolomeu al VI-lea, urmă la tron Fiscon, numit Ptolomeu al VII-lea. Populaţia din Alexandria era dispusă să-l recunoască ca rege pe Ptolomeu al VII-lea, deşi era cunoscut ca un sadic fără pereche. Dar văduva regelui, Cleopatra, care în timpul regenţei fiului ei minor ţinea frîiele guvernării, avea şi ea adepţii ei. Onias îi era sincer ataşat, iar cînd izbucni războiul între frate şi soră, el o susţinu, aducînd trupe iudaice care luptau de partea ei. Puţin mai tîrziu se încheie o înţelegere între cele două părţi aflate în conflict, care stipula căsătoria lui Fiscon cu sora sa Cleopatra, şi împărţirea domniei (145 î.e.a.). Chiar în ziua căsătoriei sale cu Cleopatra, Fiscon sosi la Alexandria şi-l condamnă la moarte pe prinţul moştenitor şi pe partizanii acestuia. Din acel moment

izbucni cearta între rege şi regină, între frate şi soră. Au început vărsările de sînge. O parte din locuitori părăsiră Alexandria. Puteau oare evreii, pe care Fiscon îi ştia devotaţi Cleopatrei, să fie cruţaţi? Au fost arestaţi toţi evreii din Alexandria - bărbaţi, femei şi copii. Ei au fost dezbrăcaţi în piaţa publică pentru a fi striviţi de picioarele elefanţilor. Pentru a întărîta şi mai mult elefanţii împotriva victimelor, el îi îmbătă. Legenda povesteşte că atunci se întîmplă un miracol: furia animalelor se dezlănţui împotriva celor care le goneau. Chiar şi în acest caz evreii au fost persecutaţi ca adversari politici şi nu ca etnie, ca evrei.

Într-adevăr, deîndată ce-şi consolidă tronul, Fiscon reluă politica de largă toleranţă faţă de evrei, ca şi predecesorii săi, iar succesorii i-o urmară.

EVREII SUB DOMINAŢIA PTOLOMEILOR

După înfrîngerea lui Antigonus la Issos în 333 î.e.a., Ptolomeu I anexează sudul Siriei (Coilesiria), care înglobează şi Iudeea. Ptolomeu I avea o atitudine favorabilă faţă de evrei. Fiind încorporată Iudeea, iniţial în regatul lui Ptolomeu I, evreii îşi continuau viaţa spirituală nestingheriţi. Marele preot îşi păstra calitatea de conducător politic şi spiritual.

Începe o perioadă de rivalităţi şi războaie între Ptolomei şi Seleucizi care durează circa 150 de ani, mărul discordiei fiind Coilesiria. Statul iudeu în această situaţie devine o ţară-tampon între cele două regate rivale. În timpul domniei regelui Ptolomeu I (305 î.e.a.) oraşul Alexandria devine cea mai strălucită metropolă culturală şi ştiinţifică a lumii elenistice. Se întemeiază celebra Bibliotecă de la Alexandria, centru al activităţii spirituale a lumii antice, se înfiinţează un observator astronomic şi o grădină zoologică.

În Alexandria, oraş întemeiat de Alexandru cel Mare, sub auspiciile favorabile ale lui Ptolomeu I se iau măsuri de o mare importanţă pentru comunitatea evreiască. Li se permite evreilor să se instaleze în această metropolă. Evreii aşezaţi în Alexandria au intrat în relaţii strînse cu grecii colonizaţi în noua capitală şi curînd limba greacă devine limba evreilor din diaspora egipteană.

Printre personalităţile însemnate care au marcat această epocă trebuie să menţionăm pe Simon cel Drept (300-270 î.e.a.), mare preot şi conducătorul Academiei din Ierusalim. A iniţiat şi unele acţiuni de reconstrucţie a Ierusalimului, printre care şi aducerea apei prin tuburi, dintr-un izvor apropiat de capitală; a formulat dictonul: "Lumea se bazează

pe trei piloni: pe învăţătură, pe muncă şi pe iubirea aproapelui". El a avut doi copii, un băiat şi o fată care s-a măritat cu Iosef, devenit împuternicit al regelui din Egipt pentru strîngerea tributului în regatul Iehuda.

Al doilea rege al dinastiei greceşti Ptolomeu, Philadelf, s-a dovedit a fi favorabil evreilor. Prieten al ştiinţei şi al artei, colecţionînd cărţi pentru Biblioteca din Alexandria şi lipsindu-i cărţile sfinte evreieşti, rugă pe Marele Preot Eleazar din Ierusalim să-i trimită învăţaţi evrei la Alexandria pentru a-i traduce Biblia din ebraică în greacă. Traducerea a căpătat denumirea de Septuaginta. Tradiţia susţine că versiunea Bibliei în limba greacă ar fi fost realizată de 70 de învăţaţi. Prin traducerea Vechiului Testament în greacă, care constituie prima solie a iudaismului remisă lumii întregi, valorile spirituale ale evreilor intră în circuitul mondial. Sub Ptolomeu al III-lea şi Ptolomeu al IV-lea liniştea dispăru din regatul Iehuda. Seleucizii care înaintează spre Iehuda au armate puternice în scopul răpirii acestui ţinut din regatul Ptolomeilor. La Ierusalim ia fiinţă un partid evreiesc care vrea să predea ţara regelui sirian. Acestui partid i se alipeşte şi marele preot, care refuză să trimită la Alexandria tributul anual. Ptolomeu al III-lea trimise o solie la Ierusalim, care pretinse plata imediată a tributului, în caz contrar statul iudeu urmînd a fi aspru pedepsit. Speriaţi de această ameninţare, evreii îl însărcinară pe Iosef, nepotul marelui preot, să se ducă la Alexandria pentru a cere iertare regelui. Tînărul Iosef plăcu atît de mult regelui egiptean, încît acesta îl numi împuternicitul său pentru strîngerea tributului în Iehuda. Mai bine de 20 de ani Iosef sluji cu credinţă regelui egiptean, îmbogăţindu-i vistieria, dar îmbogăţindu-se şi el, şi ai lui.

Ptolomeu al IV-lea, în timpul unui război cu regele Siriei, veni odată la Ierusalim şi ceru să i se arate Templul. Legenda relatează că preoţii îi arătară toate încăperile în afară de Sfînta Sfintelor. Această încăpere este vizitată o singură dată pe an, în ziua de Iom Kipur, de către marele preot. Ptolomeu al IV-lea, neţinînd seama de recomandarea preoţilor, intră cu forţa în această încăpere. Păşind pragul, căzu în nesimţire şi cu greu fu readus la viaţă. De atunci Ptolomeu al IV-lea căpătă o ură înverşunată împotriva poporului şi religiei evreieşti. Persecuţiile împotriva evreilor răciră simpatia evreilor faţă de Ptolomei. Poporul începu să spere că sub Seleucizi va fi mai bine. Cînd regele sirian Antiohus cel Mare a repurtat o victorie asupra armatelor egiptene şi a intrat în Ierusalim, demnitarii oraşului îl întîmpinară cu prietenie şi recunoscură imediat stăpînirea Seleucizilor. Speranţele lor fură însă curînd înşelate.

EVREII SUB DOMINAȚIA SELEUCIZILOR

Primul guvernator seleucid în regatul Iehuda a fost Antiohus al III-lea cel Mare, care a avut un comportament binevoitor față de evrei. El a contribuit cu o sumă însemnată de bani, pe care a încredințat-o Marelui Preot Simon cel Drept, pentru nevoile Templului și pentru întărirea și înfrumusețarea Ierusalimului. De asemenea, el a contribuit la îmbunătățirea stării comunităților evreiești din Babilonia și din Siria. Muri însă curînd, în urma unei înfrîngeri suferite într-un război cu romanii. După moartea lui, urmă la tron fiul său, Seleucos al IV-lea, sub domnia căruia începură persecuțiile împotriva evreilor. Pentru a putea plăti birurile grele datorate romanilor, Seleucos al IV-lea puse, la rîndul său, biruri apăsătoare asupra evreilor.

Curînd, Seleucos al IV-lea muri și locul său îl ocupă Antiohus al IV-lea, căruia grecii îi dădură porecla Epiphanus ("Mărețul"), alții îl denumiră Epimanes ("Smintitul"), iar evreii l-au supranumit Antiohus Haraşa ("Tiranul"), deoarece au avut mult de îndurat de pe urma lui. Tiran fără seamăn, crud, sadic, Antiohus, urcînd pe tron în 169 î.e.a., emite legi draconice menite să desființeze religia și cultura iudaică.

Prin edicte se interzice studierea Torei, prăznuirea Șabatului și circumcizia. El ceru evreilor să recunoască religia greacă, să se închine zeilor: Zeus, Apollon, Afrodita și să introducă în viață obiceiurile și datinile grecești. Îi veni în ajutor faptul că la evrei se formase atunci un partid, așa-zis "al elenistilor", admiratori ai modului de viață al grecilor. Elenistii, cei mai mulți dintre ei tineri, din familii nobile și bogate, imitau în toate pe greci. Ca o reacție împotriva elenistilor s-a format un partid al hasidimilor. Pînă și în tagma preoțească se găseau reprezentanți din ambele tabere: Marele Preot Onias ținea cu hasidimii, pe cînd fratele său Iehoșua, care-și schimbase numele în Iasson, era conducătorul grupului elenistilor. Iasson îi făgădui lui Antiohus că va introduce în Ierusalim obiceiurile grecești și-i va plăti un tribut mai mare, dacă va fi numit mare preot în locul fratelui său. Antiohus primi cu plăcere propunerea lui Iasson, care se ținu de cuvînt și începu imediat să schimbe modul de viață al poporului. Tineretul primi o educație grecească. Cîțiva ani mai tîrziu, un alt elenist, Menelaus, trimis de Iasson pentru a duce regelui tributul anual, făgădui un tribut și mai mare dacă va fi numit mare preot în locul lui Iasson. Numit în această funcție, Menelaus puse să se scoată din Templu vasele de aur și le trimise lui Antiohus. Cînd vestea se răspîndi prin țară, poporul se răsculă și-l ucise pe fratele lui Menelaus care îi trimisese lui Antiohus tezaurul Templului. Antiohus, furios, a intrat cu oștirea lui în

Ierusalim, a ucis sute de oameni şi a jefuit din nou Templul. El nu se mulţumi însă cu atît: el dorea să dezrădăcineze credinţa şi cultura iudaică, pentru a şterge orice deosebire între evrei şi greci. Antiohus dădu poruncă să se ridice în Templul din Ierusalim o statuie lui Zeus, obligînd pe evrei să i se închine. Mulţi evrei aleseră moartea şi nu acceptară să-şi încalce religia. Se povesteşte că o mamă cu şapte fii au fost aruncaţi în închisoare şi torturaţi pentru că n-au vrut să-şi renege credinţa. Rezistenţa pasivă a evreilor se transformă în aceste condiţii în una activă. Din oraşele de provincie pînă la Ierusalim soldaţii sirieni înăbuşiră răzvrătirea. Din această cauză porni o nouă răscoală, o adevărată revoluţie. Într-un orăşel, Modiin, trăia împreună cu cei cinci fii ai săi un preot bătrîn, Matitiahu, din familia Haşmoneilor. Într-o zi, un ofiţer sirian, ridică în piaţa oraşului, cu ajutorul soldaţilor săi, un altar şi un idol şi-i ceru lui Matitiahu să aducă jertfe zeului grec, căruia toţi trebuiau să înceapă imediat să i se închine. Matitiahu răspunse însă: "Chiar dacă toate popoarele din lume s-ar supune voinţei regelui tău, eu şi cu fii mei nu vom călca niciodată credinţa noastră". Bătrînul preot Matitiahu a pornit o luptă înverşunată împotriva duşmanului. Semnalul revoltei fu dat. Matitiahu chemă pe toţi la luptă: "Cine vrea să cinstească numele lui Dumnezeu şi al Torei, să se alăture mie!". Mii de patrioţi evrei au răspuns acestei chemări şi se formară pretutindeni grupuri de răsculaţi înarmaţi, care se ascunseră în munţi, de unde atacau armatele siriene. După moartea lui Matitiahu comanda a fost încredinţată fiului său Iehuda Ha-Makabi (166-161 î.e.a.), sub conducerea căruia răsculaţii au repurtat mari izbînzi, s-au dovedit neînfricaţi şi buni cunoscători ai meseriei armelor. În patru războaie duse cu trupele lui Antiohus, mult superioare sub raport numeric, mica oaste a lui Iehuda a ieşit de fiecare dată victorioasă. La 25 Kislev î.e.a. (după calendarul ebraic) Iehuda Ha-Makabi eliberează Ierusalimul şi reinaugurează Marele Templu. Cînd opera de restaurare a fost terminată a avut loc o mare sărbătoare de reînnoire a Templului. Sărbătoarea a ţinut 8 zile. În fiecare seară Templul a fost iluminat feeric şi în provincie evreii îşi luminară casele, sărbătorind în felul acesta biruinţa asupra duşmanului. Pînă azi a rămas obiceiul ca în fiecare an, de sărbătoarea pe care evreii au denumit-o Hanuca, să se aprindă opt seri la rînd lumînări, începînd cu seara de 25 Kislev. Lumînările ce se aprind an de an simbolizează victoria luminii asupra întunericului, a spiritului asupra forţei.

Makabeii s-au pus în slujba nobilei cauze a demnităţii şi independenţei poporului evreu, a salvgardării fiinţei naţionale. Ei au dus o luptă dreaptă de eliberare în care îşi apărau "sărăcia, nevoile şi neamul", precum îi spusese Mircea cel Bătrîn lui Baiazid. Cînd duşmanul i-a ameninţat cu exterminarea, evreii nu au avut altă alternativă decît să

pună mîna pe sabie pentru a da agresorului o replică pe măsură. Dar, deîndată ce primejdia trecea, arma se transforma în unealtă paşnică, în Menora. În 167 î.e.a., în drum spre Persia, Antiohus încetă din viaţă, lăsînd pe tron pe fiul său minor Antiohus al V-lea Eupator, sub regenţa lui Filip. Dat fiind că Antiohus instituise încă dinainte un regent în persoana lui Lysias, se aflau acum faţă în faţă doi pretendenţi la conducerea treburilor statului. Din cauza rivalităţilor acestor doi demnitari s-au produs numeroase tulburări, care au fost folosite de către evrei pentru consolidarea poziţiei lor militare în Iudeea.

Iehuda Makabeul porni la atac împotriva ultimului punct de sprijin al sirienilor din Ierusalim, citadela Akkra, pe care o asedie. Cînd sosiră la Antiohia fugarii din citadela grav ameninţată şi-l informară pe Lysias despre evenimentele din provincia rebelă, acesta năvăli în Iudeea cu o armată bine înzestrată. Lysias nu dispunea numai de infanterie şi cavalerie, ci şi de o trupă pe elefanţi. Eleazar, fratele lui Iehuda, zări pe spinarea unui elefant un tînăr comandant pe care-l luă drept regele însuşi. Eleazar îşi croi drum printre duşmani, se azvîrli sub corpul elefantului şi-l străpunse cu sabia. Elefantul căzu, dar îl strivi şi pe curajosul Haşmoneu. Cele mai eroice fapte de arme n-au putut face însă nimic împotriva superiorităţii numerice a sirienilor. După lupte crîncene, armata makabeilor a fost nevoită să se retragă în Ierusalim. Lysias o urmărea îndeaproape şi a ajuns-o din urmă curînd, la zidurile oraşului. Asediul a ţinut mult. Iudeea părea condamnată să cadă din nou sub stăpînirea Seleucizilor. În Ierusalim a început să bîntuie foamea. Se părea că Oraşul Sfînt era sortit, ca pe timpul lui Nabucodonosor, să fie expus la o nouă nimicire.

Între timp, surveni o întîmplare neaşteptată. Lysias, fiind informat că rivalul său de moarte, Filip, se apropie cu armata de capitală, a preferat să încheie pace cu evreii în anul 163 î.e.a. În schimbul asigurărilor de a li se instaura autonomia internă, evreii s-au declarat gata să recunoască suzeranitatea Seleucizilor. Lupta eroică de peste cinci ani a macabeilor a convins guvernul sirian că elenizarea forţată a iudeii, care îşi avea religia sa proprie şi cultura sa specifică naţională, nu putea fi realizată.

LUPTELE SOCIAL-POLITICE DIN IUDEEA ÎN EPOCA HAȘMONEILOR

Intrată în legătură strînsă cu lumea elenistică Iudeea, care anterior se izolase de tot ce era străin, nu se mai putea sustrage procesului general de elenizare.[1]

Alexandru Macedon, după victoria de la Issos (333 î.e.a.) a cucerit Fenicia, Palestina și Egiptul; preconiza să răspîndească cultura greacă, păstrînd însă neatinse obiceiurile religioase și tradițiile popoarelor cucerite. Din păcate, acest elenism nu mai era nici pe departe elenismul Greciei antice, elenismul lui Socrate (470-399 î.e.a.), Aristotel (384-322 î.e.a.), Platon (427-347 î.e.a.), sau al dramaturgilor: Eschil (525-450 î.e.a.), Euripide (480-406 î.e.a.), Sofocle (497-405 î.e.a.) care au pus bazele tragediei clasice, ci un elenism degenerat, trecut prin filiera macedoneană sau a altor popoare care s-au remarcat prea puțin pe plan spiritual. Trebuie menționat că elenismului, chiar așa alterat, îi mai rămăsese destulă putere de atracție. Dovada o constituie faptul că, înșiși preoții din Ierusalim începuseră să și-l însușească. Aristocrația iudaică s-a lăsat mult mai ușor ispitită decît oamenii simpli, din popor. Trebuie subliniat că elenismul le conferea aristocraților șanse sporite pentru acapararea puterii. Cei bogați puteau cumpăra funcții înalte în administrația de stat. Astfel, de pildă, Iosef Ben Tobia a izbutit să dețină o funcție echivalentă cu aceea de ministru de finanțe, avînd misiunea de a încasa impozite cuvenite regelui elen. Fiul său, Horknos Ben Iehuda, a moștenit funcția tatălui și intenționa să creeze o dinastie elenistă care să transforme Iudeea într-un stat elen. Însă Marele Preot Șimon i se opunea. Ținînd seama de pericolul pe care-l reprezenta Horknos, marele preot a organizat o armată pentru apărarea capitalei. Într-adevăr, Horknos a venit cu o armată de proelenișți și a atacat Ierusalimul. A fost respins, dar nesuportînd înfrîngerea s-a sinucis. Adepții săi rămași în țară au constituit între timp Partidul Elenist care avea drept scop să creeze în Israel toate instituțiile de cultură și clericale de tip elen.

Elenismul s-a infiltrat în țară într-un ritm lent, pe parcursul a două secole. Inițial elenismul se manifesta prin imitarea modului de viață și a obiceiurilor grecești, prin schimbarea numelor, prin frecventarea gimnaziilor, prin participarea la petrecerile elene. Acest proces a dus treptat la schimbarea moravurilor, a mentalității, a credinței și a concepției despre viață la o parte din populația evreiască, îndeosebi la

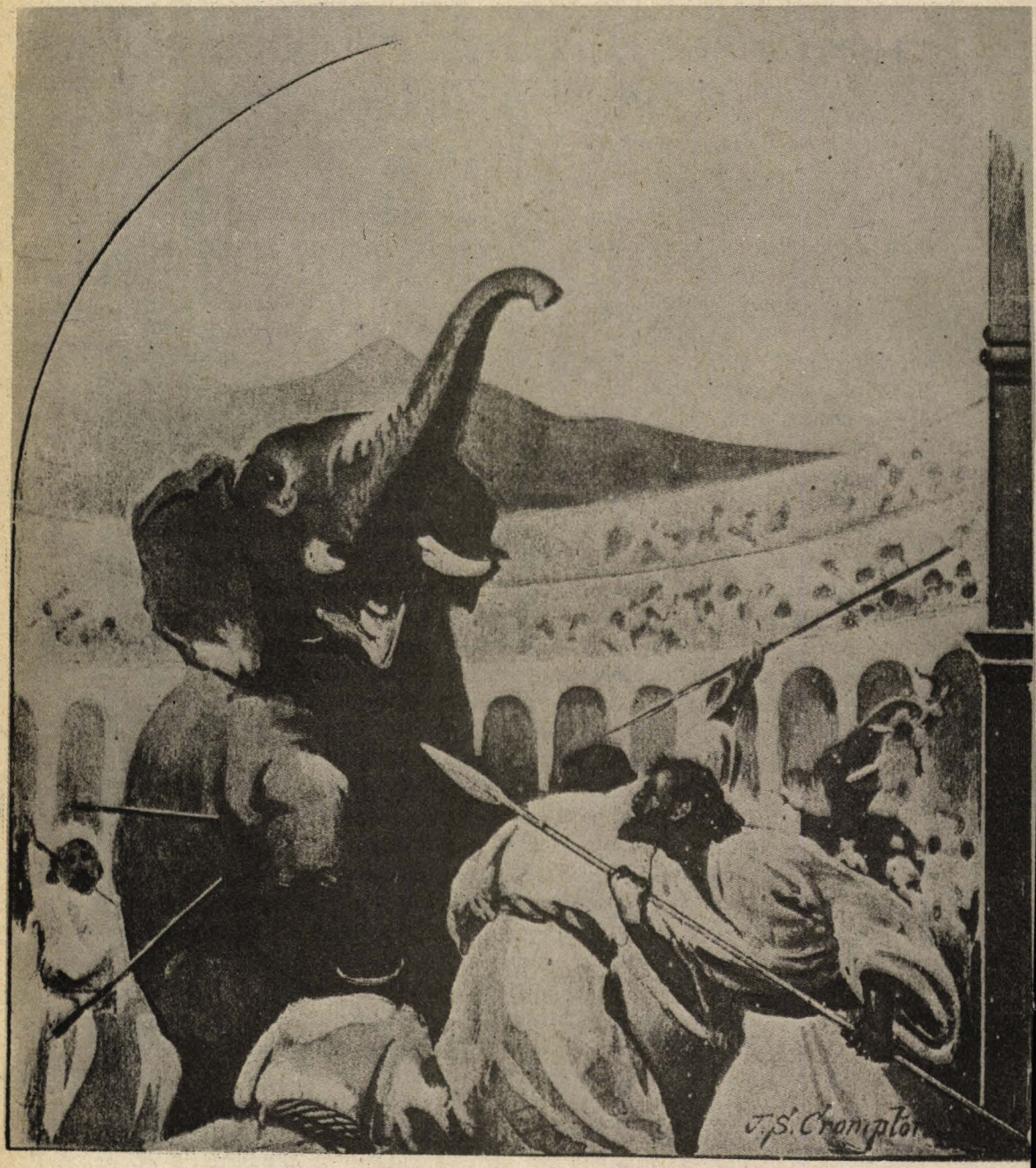

Eleazar străpungînd elefantul cu sabia

cea înstărită, iar atunci cînd Antiohus Epifanus îşi propuse să elenizeze toate popoarele de sub stăpînirea sa, mai ales pe evrei, şi ceru să fie recunoscută religia grecească şi toţi să se închine lui Zeus, Atenei, lui Apollo, Afroditei etc. şi să trăiască după obiceiurile greceşti, îi veni în ajutor faptul că la evrei tocmai se forma atunci un partid al elenistilor.

Luxul, petrecerile, artele, gustul rafinat care se răspîndiseră în întreaga lume elenă a pătruns treptat şi în Israel. Doctrina filozofică a lui Epicur (341-270 î.e.a.), care propovăduia plăcerea, a cuprins lumea elenizată, îndeosebi nobilimea din Alexandria. Din acest oraş influenţa elenă a pătruns şi în Ierusalim.

Faptul că limba greacă a devenit indispensabilă pentru comunicarea cu autorităţile greceşti şi în activitatea comercială a favorizat pătrunderea culturii elene în Iudeea, cu precădere în cercurile înalte ale societăţii evreieşti.

Se produce o dezbinare a societăţii iudaice, grupată în următoarele partide: Partidul Eleniştilor, Partidul Conservator al Hasidimilor-Rişonim şi Partidul Haşmoneilor. Partidul Eleniştilor grupase adepţii culturii greceşti care, în cele din urmă, se deziseră de interesele politice şi spirituale ale propriului lor popor. Partidul Conservator al Hasidimilor-Rişonim, apărători fervenţi ai religiei şi doctrinei iudaice, preferau martiriul decît să se abată de la Legea lui Moşe. Ei erau ostili influenţei nefaste greceşti. Hasidimii continuau politica promovată de Ezra şi cărturari (sofrim), depunînd eforturi susţinute pentru a proteja poporul de influenţa dăunătoare a culturii străine. Hasidimii au pus un accent deosebit pe educaţia religioasă şi pe respectarea riguroasă a obiceiurilor şi tradiţiilor strămoşeşti. Ei interziceau adepţilor lor să intre în relaţii mai strînse cu grecii, dezaprobau participarea la jocurile publice şi la petrecerile greceşti, fiecare abatere de la canoanele religioase fiind considerată o trădare naţională.

Lupta pe plan spiritual a avut consecinţe incomensurabile prin faptul că Partidul Eleniştilor a cerut ajutorul guvernului sirian, ceea ce a conferit conflictului intern cultural o coloratură politică. Aşa, de pildă, conducătorul Partidului Elenist din Ierusalim, Iehoşua, care adoptase numele grecesc Iasson, nutrea planul ambiţios de a deveni mare preot cu ajutor sirian, spre a putea impune cu forţa poporului evreu cultura elenă.

Alt partid era cel al haşmoneilor. În fruntea acestuia se aflau cei trei fii rămaşi în viaţă ai lui Matitiahu: Ionathan, Simeon şi Iochanan. Pe plan spiritual-religios haşmoneii împărtăşeau concepţiile hasidimilor, dar pe plan politic, hasidimii şi haşmoneii se aflau pe poziţii diferite. În timp ce hasidimii doreau numai o autonomie cultural-religioasă, haşmoneii luptau pentru independenţa politică a statului iudeu.

*Victoria Haşmoneilor asupra armatei conduse de Nikanor * Iehuda Ha-Makabi (166 - 160 î.e.a.) * Tratatul de prietenie dintre Ierusalim şi Roma*

În Antiohia au loc schimbări politice. Lysias este detronat printr-o revoluţie de palat. Demetrius I Soter (162 î.e.a.) este proclamat rege. Această schimbare la tron a avut consecinţe şi pentru iudei. Partidul victorios al hasideilor, în frunte cu haşmoneii, înţelegînd cît de fragilă este graniţa dintre asimilare şi trădarea naţională, manifestă o atitudine intransigentă chiar şi faţă de elenişti moderaţi. Conflictul dintre hasidei şi elenişti devenea din ce în ce mai acut. Demetrius I interveni în favoarea elenştilor şi-l numi mare preot pe conducătorul lor, Ioakim sau Alcimus (numele grecesc), care declarase regelui Demetrius I devotamentul său. De teama opoziţiei puternice din partea Partidului Haşmoneilor, Demetrius I trimite la Ierusalim trupe să-l sprijine la nevoie pe Alcimus.

Fiind din neamul marilor preoţi şi promiţînd la intrarea în Ierusalim să slujească interesele naţionale, Alcimus dădu impresia unora dintre hasidei că intenţionează să redea ţării pacea după atîtea răscoale şi războaie îndelungate. Pentru unii din Partidul Hasideilor obţinerea libertăţii religioase însemna atingerea scopului final al luptei. Partidul Haşmoneilor, condus de Iehuda Ha-Makabi, nu credea în vitalitatea autonomiei interne în condiţiile continuării subjugării politice şi nu avea nici un fel de încredere în Alcimus, protejatul Siriei. Faptele istorice urmau să confirme cîtă dreptate au avut haşmoneii.

După ce şi-a ocupat funcţia, prima acţiunea a lui Alcimus a fost punerea la cale a uciderii a 60 de hasidei intransigenţi. Prin această acţiune oribilă Alcimus urmărea intimidarea Partidului revoluţionar al Haşmoneilor. Acţiunea mîrşavă a lui Alcimus a stîrnit sentimente de indignare şi revoltă în rîndurile populaţiei evreieşti. Iehuda a lansat un apel înflăcărat la lupta împotriva inamicului intern, elenştii. Ameninţat, Alcimus l-a implorat pe regele Demetrius I să întărească trupele staţionate în Iudeea. Demetrius I îi trimise în regiunea răsculată o armată puternică sub comanda generalului Nikanor. La intrarea în Ierusalim Nikanor a fost primit de Partidul Elenist cu toate onorurile cuvenite. Înfrîngerea suferită chiar de la prima ciocnire cu detaşamentele de luptă ale lui Iehuda l-au indispus atît de mult pe Nikanor, încît i-a criticat vehement pe notabilii veniţi să-l salute şi i-a ameninţat cu incendierea Templului în cazul că nu va fi predat neîntîrziat capul răscoalei, Iehuda Ha-Makabi. Nici elenştii din

Ierusalim nu mai erau stăpîni pe situaţie. Nikanor şi-a îndreptat trupele spre Beth-Horon' în apropierea căruia Iehuda îşi instalase tabăra. În primăvara anului 161 î.e.a. a avut loc o luptă sîngeroasă care s-a încheiat cu victoria strălucită a evreilor. Chiar în primele ore ale bătăliei Nikanor a căzut în luptă iar trupele, rămase fără comandant, au luat-o la fugă.

Ziua de 13 Adar, zi de mare victorie asupra duşmanului, a fost proclamată sărbătoare. Ulterior această comemorare, numită Ziua Nikanor (Iom Nikanor) s-a contopit cu sărbătoarea de Purim din 14 Adar.

Devenise de acum clar că antagonismul care despărţea Partidul Haşmoneilor de cel al eleniştilor nu era numai de ordin cultural, ci şi politic. În timp ce eleniştii sprijineau stăpînirea străină, haşmoneii luptau nu numai pentru libertatea spiritual-religioasă, ci şi pentru independenţa politică a Iudeei. Partidul Haşmoneilor, în frunte cu Iehuda Ha-Makabi, considera că lupta trebuie dusă pentru dobîndirea independenţei politice, fără de care libertatea religioasă ar fi fost iluzorie.

După victoria repurtată asupra armatei conduse de Nikanor, haşmoneii erau din nou stăpîni pe Ierusalim, de unde fugise Alcimus înainte de începerea luptei.

Dîndu-şi seama că Demetrius I nu va accepta înfrîngerea suferită şi va căuta să se răzbune, Iehuda luă hotărîrea de a intra în relaţii cu Roma, care încă de pe atunci reprezenta o mare putere. În acest scop Iehuda trimise la Roma doi emisari cu propunerea încheierii unei alianţe defensive între Iudeea şi Republica Romană.

Întrucît încheierea unui Tratat de prietenie cu Iehuda însemna pentru Roma atragerea unui stat în sfera ei de influenţă, Senatul acceptă cererea.

Tratatul de prietenie încheiat în anul 161 î.e.a. obliga ambele părţi, în cazul unui conflict militar în Orientul Mijlociu, să-şi acorde reciproc ajutor "după cum o vor cere împrejurările". În urma încheierii acestui tratat Senatul roman a remis regelui Demetrius I o notă prin care i se cerea să înceteze orice fel de acţiuni militare împotriva Statului Iudeu. Nota sosi prea tîrziu. Imediat după înfrîngerea lui Nikanor, Demetrius I apucase deja să trimită în Iudeea o armată de 20 000 de oameni înarmaţi pînă în dinţi, sub comanda temutului general Bacchides. Această armată impunătoare, care străbătea Galileea şi distrugea tot ce întîlnea în cale, ajunse în marş forţat pînă la zidurile Ierusalimului.

Ostaşii lui Iehuda erau în majoritate împotriva unei lupte deschise cu sirienii, superiori sub raport numeric şi tehnic. Ei îl sfătuiră pe Iehuda să evite inamicul pentru a putea cîştiga timp şi pentru a avea pierderi cît mai mici în oameni şi materiale. Iehuda a fost nevoit să părăsească Ierusalimul care, lipsit de fortificaţii, nu putea oferi adăpost armatei. Cu un detaşament format din numai 800 de oameni curajoşi el se aruncă

asupra aripei drepte a armatei lui Bacchides, o puse pe fugă şi o urmări pînă în zona Aşdotului. Dar iudeii nu fură în stare să ţină piept aripei stîngi a armatei siriene. Rîndurile luptătorilor evrei se răreau văzînd cu ochii şi, în cele din urmă, căzu în luptă şi Iehuda, cu spada în mînă, în anul 160 î.e.a.

Şi de astă dată armata haşmoneilor a făcut minuni de vitejie. Lupta de la Eleasa a durat de dimineaţă pînă seara şi s-a soldat cu pagube enorme în oameni şi materiale de ambele părţi. Corpul lui Iehuda, găsit mai tîrziu pe cîmpul de luptă, fu adus la Modiim şi înmormîntat în cavoul familiei Haşmoneilor. Întreaga Iudee a plîns pe eroul glorios, pe salvatorul libertăţii naţionale, smuls poporului său tocmai în momentele în care acesta avea mai multă nevoie de el ca oricînd.

Armata haşmoneilor fusese nimicită. Alcimus reintră în stăpînirea capitalei şi a Templului.

Dar lupta eroică a macabeilor n-a fost zadarnică. Ea a trezit conştiinţa naţională a poporului care a început să-şi dea tot mai mult seama de valoarea şi menirea sa. Spiritul jertfirii de sine pe care cel de-al doilea Isaiahu l-a propovăduit cu înflăcărare deveni, graţie spiritului de sacrificiu al macabeilor, pentru întreg poporul, o virtute indiscutabilă.

*Lupta pentru independenţa politică a statului iudeu (160-140 î.e.a.) * Ionathan (160-140 î.e.a.)*

Moartea eroului haşmoneu Iehuda Ha-Makabi a îndoliat întreaga naţiune. Sirienii controlau din nou ţara. Eleniştii ridică din nou capul şi domină din nou un timp. Şeful Partidului Elenist, Marele Preot Alcimus, şi adepţii lui aristocraţi se simţeau din nou puternici în Ierusalim. Deviza lor era: "Linişte şi ordine!". Eleniştii şi adepţii lor îi considerau pe haşmonei elemente turbulente şi în această privinţă erau cu totul de acord cu Bacchides, devenit guvernator în Iudeea. Pentru a preveni orice încercare de răscoală, Bacchides luă ostateci copii din cele mai de seamă familii evreieşti şi-i închise în cetatea Akkra. El reclădi fortăreţele distruse, întări cetăţile Akkra, Gaza şi le aprovizionă cu arme şi hrană. În aceste condiţii Partidul Haşmoneilor se văzu silit să-şi ia unele măsuri de autoapărare. Rămăşiţele detaşamentelor de luptători ale haşmoneilor se regrupară alegîndu-şi conducător pe Ionathan, cel mai mic fiu al lui Matitiahu. Ei erau convinşi că Ionathan va şti să-i înfrîneze pe elenişti şi să redea ţării pacea şi prosperitatea. Alegerea se dovedi a fi fericită. Deşi nu poseda însuşirile militare ale fratelui său Iehuda, Ionathan era un excelent

diplomat. Fin analist al situaţiei geopolitice, el şi-a propus să aştepte cu răbdare momentul potrivit care să-i ofere avantaje maxime pentru un risc minim.

Deoarece de o rezistenţă activă nu putea fi vorba la început, Ionathan a luat o serie de măsuri cu caracter defensiv. Împreună cu un detaşament de luptători se retrase în stepele pustii de lîngă Marea Moartă. Pentru a-şi asigura deplina libertate de mişcare el trimise femeile şi copiii luptătorilor săi, sub supravegherea fratelui său Iochanan, în Transiordania, la o populaţie arabă, a nabateilor, cu care iudeii se aflau în relaţii bune. Convoiul de femei şi copiii conduşi de Iochanan a fost însă atacat şi măcelărit de beduinii arabi. Aflînd cele întîmplate, Ionathan şi fratele său Simeon trecură Iordanul, tăbărîră asupra ucigaşilor adunaţi la o nuntă şi se răzbunară sîngeros pentru moartea fratelui lor. La întoarcere, detaşamentul de luptă al lui Ionathan se ciocni de trupele lui Bacchides pe malul apusean al Iordanului. După o scurtă luptă Ionathan şi ostaşii săi se aruncară în Iordan, îl trecură înot şi ajunseră pe malul opus, dispărînd în pustiu. În felul acesta tot ţinutul de pe malul stîng al Iordanului rămase în mîinile lui Bacchides. În acest interval de timp Alcimus muri (159 î.e.a.). După moartea sa Curtea Siriei nu se mai gîndea la asuprirea religioasă, iar Bacchides părăsi pentru un timp Iudeea.

Ionathan şi Simeon şi-au dat seama că a sosit momentul să treacă la lupta deschisă împotriva eleniştilor, fideli Seleucizilor. Cînd Bacchides se reîntoarse cu întăriri din Antiohia, se lovi de rezistenţa puternică a celor doi Haşmonei a căror forţă combativă crescuse între timp. Luptătorii voluntari evrei atacau prin surprindere trupele siriene provocîndu-le pagube însemnate. Armata Haşmoneilor se afla într-o oază fortificată din localitatea Bet-Agla, situată în apropierea Iordanului. Această poziţie le oferea evreilor avantajul de a dispune de un izvor de apă dulce şi de vecinătatea Iordanului care le apăra spatele frontului şi le asigura scăparea în caz de înfrîngere.

Dîndu-şi seama că se află pe o poziţie nefavorabilă, generalul Bacchides nu era dispus să pornească la o luptă deschisă. Eleniştii se oferiră atunci să-l predea pe Ionathan şi pe Simeon, punînd la cale prinderea lor printr-o viclenie. Complotul a fost însă dejucat şi cincizeci de elenişti au fost prinşi şi ucişi.

Armata lui Bacchides începînd să dea semne de oboseală după numeroasele hărţuieli, Ionathan consideră că a sosit momentul prielnic pentru a intra în tratative cu generalul. Calculul său s-a dovedit just. Agasat deja mai demult de certurile interne evreieşti, Bacchides acceptă propunerea de pace a lui Ionathan. În 157 î.e.a. se încheie un tratat de pace prin care Partidul Haşmoneilor recunoaşte suzeranitatea Siriei, iar guvernul sirian se obligă să se abţină în viitor de la orice imixtiune în

conflictele interne evreieşti şi să încredinţeze poporului misiunea alegerii unui nou mare preot. Bacchides se retrase lăsîndu-i pe elenişti, aliaţii săi, în voia soartei. A urmat o perioadă de pace, în care "sabia încetă să mai pustiască Israelul".

Rămăsese însă vacant postul de mare preot - cea mai înaltă demnitate în stat. Candidatul legitim la această demnitate, fiul lui Onias al III-lea, fugise demult în Egipt. Se formară în Iudeea două centre ale puterii: la Ierusalim, unde guverna Partidul Elenist aristocrat protejat de garnizoana siriană, în timp ce Ionathan şi adepţii săi se stabiliră în Mikmas, la nord de Ierusalim. Influenţa acestora din urmă asupra poporului deveni din ce în ce mai puternică. Criza dinastică din Siria apropia ceasul eliberării naţionale.

În 153 î.e.a. apăru un necunoscut numit Alexandru-Balas, care se dădu drept fiul lui Antiohus Epifanus şi ridică pretenţii asupra tronului Siriei. Susţinut de romani, Alexandru începu lupta cu Demetrius I. Încolţit de rivalul său, Demetrius se decide să-şi caute aliaţi. Înainte de toate era preocupat să-l atragă de partea sa pe Ionathan. Într-o scrisoare linguşitoare adresată conducătorului haşmoneilor îl numeşte pe acesta aliat şi îi încredinţează misiunea de a-i recruta ostaşi pentru armata regală. Armata siriană fu retrasă din Iehuda, iar ostatecii reţinuţi la Akkra eliberaţi. Ionathan nu lăsă să-i scape această frumoasă ocazie. Se îndreptă spre Ierusalim, pe care îl luă în stăpînire, şi începu imediat fortificarea oraşului. Înspăimîntaţi, elenistii se grăbiră să părăsească capitala.

Alexandru-Balas, pretendentul la tronul Siriei, se gîndi şi el să-l cîştige de partea sa pe conducătorul evreilor. El trimise lui Ionathan o mantie de purpură şi o coroană de aur, îi oferi demnitatea de mare preot şi îi ceru ajutor.

Călăuzit de interesul naţional major şi de un simţ politic deosebit, Ionathan acceptă această propunere cu atît mai mult, cu cît această demnitate de mare preot reprezenta cea mai înaltă funcţie în stat şi era demult ţelul Haşmoneilor. De Sucot, în 152 î.e.a. Ionathan apăru în Templu pentru prima oară în ţinută de mare preot, ceea ce atesta trecerea puterii, sub raport formal, de la Partidul Elenist la Partidul Naţional, reprezentat prin Haşmonei. Desfăşurarea ulterioară a evenimentelor a confirmat că simţul politic realist nu l-a înşelat pe Ionathan. După o luptă care nu a durat decît 2 ani, Demetrius I este învins de forţa militară a adversarului său şi Alexandru-Balas devine regele Siriei. Şi astfel Iudeea, odinioară atît de umilită şi împinsă pînă la marginea prăpastiei, a ieşit triumfătoare dintr-o luptă care ţinuse mai bine de 20 de ani, datorită devotamentului eroic al bravilor Haşmonei. Ionathan ajunse, aşadar, graţie abilităţii sale politice, la demnitatea cea mai înaltă în stat. Noul

rege al Siriei îl tratã pe conducãtorul din familia Haşmoneilor ca pe un aliat puternic şi îi dãdu toate onorurile cuvenite unui şef de stat. Ionathan i-a rãmas multã vreme credincios lui Alexandru-Balas. Îl ajutã pe acesta sã-şi învingã rivalul. Balas îl acoperi pe Ionathan de onoruri şi îşi manifestã recunoştinţa pentru ajutorul pe care i-l dãduse în momente grele. Întîmpinîndu-l la Ptolemais pe socrul sãu, Ptolomeu al VI-lea, regele Egiptului, care îi aducea pe fiica sa, el îl invitã pe Ionathan la aceastã întrevedere, considerîndu-l egalul sãu.

În timpul domniei lui Alexandru-Balas (152-146 î.e.a.) Iudeea a cunoscut o perioadã de pace şi prosperitate. Era acum în stare sã-şi formeze o armatã de 10 000 de oameni. În ce-l priveşte pe Ionathan, acesta rãsplãti bunãvoinţa lui Alexandru printr-o fidelitate nestrãmutatã. Cînd Demetrius al II-lea, fiul lui Demetrius I, începu lupta ca moştenitor legitim al tronului Siriei, Ionathan continuã sã rãmînã credincios regelui aflat la tron, în timp ce Apolonius, guvernatorul Coilesiriei, trecu de partea moştenitorului legitim al tronului. Victoria repurtatã de Ionathan asupra armatei lui Apolonius nu l-a putut însã salva pe Alexandru de la prãbuşire.

În anul 146 î.e.a. Demetrius al II-lea urcã pe tronul Siriei. Fãcînd o apreciere lucidã a situaţiei, Demetrius al II-lea socoti cã este mai util sã se împace cu Ionathan. El se declarã gata sã retragã toate garnizoanele siriene aflate pe teritoriul Iudeei şi sã retrocedeze o parte din regiunea Samariei. În acest interval de timp eleniştii urzeau tot felul de intrigi împotriva Partidului Haşmoneilor. Ei se adresarã direct noului rege şi îi cerurã ajutorul. Iniţial, Demetrius al II-lea este înclinat sã dea curs cererii eleniştilor, dar ulterior renunţã.

Trebuie menţionat însã faptul cã Demetrius al II-lea, aflîndu-se în afara oricãrui pericol dupã reprimarea rãscoalei de cãtre armatele evreieşti, nu numai cã nu manifestã nici un fel de recunoştinţã faţã de Ionathan, dar nici mãcar nu-şi respectã o serie de promisiuni fãcute.

Revoltaţi împotriva lui Demetrius, locuitorii Antiohiei îl împresurarã în propriul sãu palat, iar soldaţii, cãrora nu le plãtise de mult timp solda refuzarã sã-l ajute. El se vãzu atunci pus în neplãcuta situaţie de a recurge la Ionathan, implorîndu-l sã-i trimitã în ajutor trupele iudaice. Trei mii de soldaţi trimişi de Ionathan au participat la reprimarea rãsculaţilor. Datoritã intervenţiei trupelor lui Ionathan asediul asupra Palatului a fost ridicat (145 î.e.a.). Dar deîndatã ce Demetrius se aflã în afara oricãrei primejdii, el nu-i aratã lui Ionathan nici cea mai micã recunoştinţã ci, dimpotrivã, îl consideră inamic.

Cine ar fi putut crede, cu numai 20 de ani în urmã, pe timpul domniei lui Antiohus Epifanus, cã evreii ar putea sprijini cu forţe armate tronul Seleucuzilor? Nu-i de mirare cã Ionathan a refuzat sã-l ajute pe acest rege şi nici nu trebuie reprobat faptul cã a procedat aşa faţã de un

rege atît de nestatornic, cînd tronul îi era din nou amenințat. Scurtă vreme după reprimarea răscoalei ce izbucnise în reședința sa, Demetrius se află într-o situație și mai primejdioasă.

Diodotus Trypho, un fost general al lui Alexandru-Balas, devenit după moartea acestuia tutore al fiului său Antiohus al VI-lea, cîștigînd de partea sa o parte din trupele siriene, revendică pentru pupilul său tronul Siriei și ocupă Antiohia. Indignat de reaua credință a lui Demetrius al II-lea, Ionathan se consideră absolvit de orice fel de obligații față de domnitorul sirian și acceptă propunerile lui Trypho de a acorda ajutor noului pretendent la tron.

Ionathan și fratele său Simeon, numit comandant militar, primiră misiunea de a elibera Iudeea și regiunile limitrofe de trupele lui Demetrius al II-lea. Îndeplinind aceste dispoziții Hașmoneii avură în vedere în primul rînd interesele naționale. Drept recunoștință, tînărul rege sirian îi conferi lui Ionathan titlul de mare preot, acordîndu-i dreptul de a purta o agrafă de aur, semn dinstinctiv al prinților suverani. De asemenea, Iudeea primește garanții din partea Siriei privind integritatea teritoriilor redobîndite. Cei doi Hașmonei luptă vitejește pentru tînărul Antiohus al VI-lea de a cărui soartă era strîns legată independența statului evreiesc. Armatele lui Ionathan, după ce au nimicit forțele militare ale regelui înlăturat - Demetrius al II-lea - în regiunea sudică de coastă ca și în Galileea, pătrunseră în Damasc și îi alungară pe eleniștii din Beth-Șur.

Totodată, Simeon recuceri Iaffa. Acest oraș portuar, situat în apropiere de Ierusalim, fu transformat într-o fortăreață evreiască. De asemenea, Hașmoneii au luat o serie de măsuri defensive pentru apărarea Ierusalimului. Astfel, începu fortificarea capitalei. Pretutindeni se înălțară ziduri, se prelungiră cele existente pînă la valea Kedromului, protejîndu-se astfel și Muntele Templului.

Deși Demetrius al II-lea pierduse tronul, generalii săi mai dispuneau încă de suficiente forțe militare pentru a pune în primejdie securitatea Iudeei. În aceste împrejurări era necesar să se întreprindă o serie de acțiuni menite să asigure securitatea țării împotriva unei eventuale reacții din partea forțelor militare rămase loiale lui Demetrius al II-lea. Hașmoneii, în frunte cu Ionathan, au organizat o armată de peste 40 000 de oameni și au fortificat punctele strategice ale țării. De asemenea, Ionathan reînnoi Pactul de prietenie încheiat de Iehuda Ha-Makabi cu Roma. Curînd s-a dovedit cît de realistă a fost această politică în domeniul securității statului.

Multe regiuni recucerite de Ionathan și Simeon în numele lui Antiohus al VI-lea fură încorporate în Iudeea. Acest fapt punea în evidență năzuința de independență a Hașmoneilor. După înfrîngerea lui Demetrius al II-lea, la care își adusese o contribuție importantă armata

evreiască, Trypho încercă să pună piedici planurilor Haşmoneilor.

În acelaşi timp, generalul Diodotus Trypho plănuia înlăturarea de la domnie a tînărului rege Antiohus al VI-lea şi preluarea puterii.

Ionathan, care susţinea cu forţe militare pe tînărul rege sirian, devenea un obstacol în calea realizării acestor planuri. Dîndu-şi seama că Ionathan nu poate fi biruit în luptă deschisă, generalul Trypho recurge la un vicleşug. Sub pretextul că dorea să trateze cu conducătorul Iudeei cedarea către acesta a unor cetăţi, îl atrase la Ptolemais (oraşul maritim Ako), unde îl făcu prizonier, şi dădu ordin ca întreaga suită să fie lichidată (143 î.e.a.).

Ştirea groaznică se răspîndi cu iuţeala fulgerului în Iudeea. Se credea că o nouă subjugare a ţării este inevitabilă. Exista convingerea că elenistii nu erau străini de cele întîmplate. Şi, într-adevăr, se realizase o înţelegere secretă între Trypho şi ultimii elenişti, prin care generalul sirian le promisese ajutorul său, în cazul că vor facilita un atac asupra capitalei.

Aflînd toate acestea, Simeon convocă o adunare a poporului la Ierusalim, la care au participat, pe lîngă populaţia Ierusalimului, şi oameni de seamă - preoţi, bătrîni din Sfatul ţării etc. La această adunare a poporului Simeon a spus: "Toţi fraţii mei au căzut pentru Israel şi numai eu singur am rămas. Departe de mine însă gîndul de a-mi păzi vreodată viaţa de primejdii. Vreau să devin răzbunătorul poporului meu, al celor sfinte, al femeilor şi copiilor noştri". Adunarea îi răspunse într-un glas: "Fii căpetenia noastră, după cum au fost fraţii tăi Iehuda şi Ionathan!" Adunarea l-a desemnat principe, conducător militar şi mare preot "...pentru eternitate, pînă cînd se va ridica un mare profet" (Cartea I a Macabeilor, XIV, 41).

Marele Knesset (parlamentul vremii) a confirmat numirea lui Simeon ca şef de stat şi i s-au recunoscut prerogativele de principe suveran şi de mare preot. Ca reprezentant al puterii Simeon avea dreptul de a purta mantia de purpură cu agrafă de aur - semne dinstinctive ale demnităţii de principe suveran. Avea dreptul de a declara război, de a încheia pace, de a numi pe înalţii demnitari civili şi militari. Această lege a fost săpată în table de bronz şi depusă la Ierusalim. Simeon nu a primit titlul de rege. Poporul l-a numit numai principe (nasi) nu cu scopul de a-i micşora autoritatea, ci pentru că vroia să rămînă credincios amintirii dinastiei lui David. Potrivit credinţei poporului din aceea vreme un rege adevărat nu poate fi decît un urmaş al lui David.

În virtutea marilor servicii aduse patriei şi poporului de către Simeon şi Haşmonei, demnităţile de principe (nasi) şi mare preot au devenit ereditare[2].

Să urmărim în continuare înfruntarea dintre armata lui Simeon şi trupele siriene.

Trypho părăsise în mare grabă Akko cu scopul de a ataca Iudeea. Atunci Simeon, cu viteaza sa armată, ieşi în întîmpinarea lui Trypho, care venea aducîndu-l cu el pe Ionathan prizonier, şi-i tăie calea la vest de Ierusalim. Generalul sirian, perfid, promise eliberarea lui Ionathan în schimbul unei sume de bani. Cum primi suma solicitată, se retrase la Ghilead şi porunci ca Haşmoneul prizonier să fie ucis. Prin grija lui Simeon rămăşitele pămînteşti ale lui Ionathan au fost depuse mai tîrziu, după ce trupele siriene părăsiră Transiordania, în cavoul familiei de la Modiim.

Astfel sfîrşi acest eminent om de stat care, pornind ca simplu soldat într-un război pentru libertatea religioasă, a ajuns pînă la demnitatea de mare preot şi la aceea de principe (nasi) cînd încă ţara mai avea nevoie de el. Ionathan căzu în clipa cînd îl mai despărţea doar un singur pas de ţinta supremă a luptei sale - realizarea independenţei şi eliberarea completă a Iudeei.

Iehuda Ha-Makabi a săvîrşit, fără îndoială, multe acte de vitejie şi a rămas înscris în istorie ca un mare conducător de oşti. La moartea sa însă, el lăsă în urmă o societate iudaică dezbinată ca pe timpul lui Antiohus Epifanus. Ionathan, dimpotrivă reuşi să pună capăt anarhiei şi să întemeieze o autoritate centrală de stat.

* * *

În primul mileniu al istoriei sale (e.n.) Israelul vine în contact cu marile imperii orientale: Egiptul, Asiria, Babilonul şi Persia care au dominat Orientul Antic. Fie că erau sub influenţa culturală a acestor mari imperii, fie că au opus o mare rezistenţă în condiţiile presiunilor şi contra presiunilor s-a închegat o spiritualitate iudaică cu un puternic specific naţional.

În mileniul al doilea al existenţei sale, poporul evreu se află într-o nouă conjunctură internaţională. Iudeea şi diaspora sînt înglobate în cultura statelor de drept, al Ptolomeilor şi al Seleucizilor, ridicate pe ruinele monarhiei persane de către cuceritorii apuseni şi ajunge apoi sub stăpînirea Imperiului Roman, care cuprinde întreaga Lume Veche. Această nouă perioadă a hegemoniei Occidentului în Orient începe odată cu distrugerea monarhiei persane de către Alexandru cel Mare în anul 322 î.e.a. şi durează pînă la apusul Imperiului Roman.

Timp de secole cultura ebraică şi cea grecească erau rivale. Învăţătura lui Moşe - Tora - reglementa întreaga viaţă publică şi privată a poporului evreu. În Grecia înflorea un politeism neîngrădit, o mitologie

plină de fantezie, care prezenta pe zei cu pasiuni omeneşti. Socrate, marele cetăţean al Atenei, combate aberaţiile politeismului şi încearcă să promoveze binele şi dreptatea. De asemenea, nu se poate ignora că metafizica lui Platon şi a lui Aristotel se înrudea în linii mari cu monoteismul. Geniul grecesc apare astfel la reprezentanţii săi cei mai de seamă ca înrudit în esenţă cu valorile iudaismului. Totuşi în Grecia, învăţătura lui Socrate, care a fost condamnat la moarte, precum şi a discipolilor săi, a rămas moştenire numai pentru elitele spirituale, în timp ce Tora a devenit în Iudeea, în timpul lui Ezra, patrimoniul spiritual al întregului popor evreu.

---

1. Epoca antică a fost marcată de helenism, "helenism" derivînd de la "Hellas", numele Greciei antice.

2. Descendenţii din dinastia lui David, care se aflau în Babilon, au renunţat să mai joace vreun rol în viaţa politică a Iudeei. Dinastia de mari preoţi a lui Ţadok a fost discreditată după trădarea lui Iasson şi, ca urmare, exclusă de la această demnitate.

CULTURA SPIRITUALĂ ÎN IUDEEA ŞI ÎN DIASPORA ELENIZATĂ

*Cîntarea cîntărilor * Cărţile încorporate în canonul biblic*

În cele două secole de stăpînire grecească (332-140 î.e.a.) contactul strîns dintre iudaism şi elenism a declanşat un proces de creaţie în care, alternativ, au avut un rol cînd forţele de atracţie, cînd cele de respingere, cum este şi firesc atunci cînd se întîlnesc două lumi de culturi diferite.

În prima jumătate a acestei perioade apare în iudaism o tendinţă de laicizare a literaturii, care pînă atunci fusese aproape exclusiv religioasă, tendinţă datorată atracţiei exercitate de elenism; totuşi, cînd Seleucizii au încercat, spre finele aceleiaşi perioade, să elenizeze cu forţa Iudeea, forţele repulsive au dobîndit superioritatea în creaţiunea evreiască. Apropierea incipientă a iudaismului de elenism a fost favorizată mai ales prin faptul că secolul III dinaintea erei noastre, în care aceste forţe spirituale s-au întîlnit pentru prima oară, era o epocă de înflorire a culturii elene. La cîteva decenii după expediţia de cuceriri a lui Alexandru cel Mare, celor două centre ştiinţifice din Atena: Academia lui Platon şi Liceul lui Aristotel, li se adăugară altele două noi: "grădina" lui Epicur şi "Stoa" a lui Zeno, pepiniere a două sisteme etice - a epicurianismului şi a stoicismului - ultimul apropiindu-se destul de mult de etica iudaismului.

Din Grecia, ştiinţa şi filozofia pătrunseră curînd şi în statele elenizate ale Asiei şi Africii. Alexandria ajunse repede o Atenă a Răsăritului. Din această nouă Atenă, ca şi din Antiohia şi Pergamon (patria pergamentului), se răspîndea lumina ştiinţei în toate ţările elenizate. De acolo venea "cartea" grecească, şi nici Israelul, vechiul "popor al cărţii", nu s-a putut sustrage influenţei sale nici în Alexandria, nici în întreaga diasporă evreo-elenă şi nici chiar în Iudeea. Elenismul a extins orizontul spiritual îngustat de teocraţia evreiască, a deschis noi domenii ştiinţifice şi a îndrumat şi creaţia literară pe căi noi. Astfel, s-au creat premisele apariţiei a două noi opere ale literaturii ebraice: "Cîntarea cîntărilor" şi "Eclesiastul" sau cartea "Koheleth". După o întemeiată ipoteză, aceste cărţi ar fi luat naştere în Iudeea pe timpul stăpînirii Ptolomeilor. Ele aveau să fie încorporate mai tîrziu în canonul biblic, cu toată influenţa grecească, uşor de recunoscut în ele.

"Cîntarea cîntărilor" este un mic poem liric, un mic monument închinat iubirii unei păstorițe primite în Palatul regelui Solomon de către un tînăr păstor. Sub forma unui dialog de dragoste între mire și mireasă, pare că în acest poem se împletesc și cîntece vechi de nuntă. Pe de altă parte, contrastul dintre cortul păstorului și Palatul domnesc, dorul celui ce trăiește la oraș după bucuriile iubirii în sînul naturii "pe pajiști înflorite" sînt motive-ecou ale romantismului idilic, predominant în secolul al III-lea, pe timpul lui Teocrit. "Cîntarea cîntărilor" poartă însă și pecetea sentimentelor specifice evreiești. Chiar și iubirea senzuală apare transfigurată prin candoare. În acest mic poem, singurul care s-a păstrat din vechea lirică erotică, natura și iubirea împlinită sînt atît de strîns legate, încît iubirea capătă și ea dimensiunea măreției cosmice, devine dumnezeiască, sfîntă. Iubirea păstoriței este pudică și castă și chiar cele mai intime emoții ale iubitului ei sînt pline de farmecul naivității. Poemul se încheie cu apoteoza iubirii spiritualizate: "Căci iubirea e ca moartea de puternică... văpaia ei e ca văpaia focului și ca flăcările cerului. Apa mare nu are putere ca să stingă dragostea și fluvii revărsate nu pot s-o înece..." Într-o epocă ulterioară, dialogul dintre păstor și păstoriță a fost interpretat alegoric, ca o convorbire între națiunea evreiască și Dumnezeul ei. Această interpretare, precum și paternitatea presupusă a regelui Solomon, au făcut ca această operă romantică să fie canonizată și așezată alături de Psalmi.

În contrast izbitor cu "Cîntarea cîntărilor", plină de viață, cartea "Koheleth" este plină de gînduri negre; contrastul acesta este asemănător celui dintre începutul și sfîrșitul cărării vieții, între tinerețea dornică de viață și bătrînețea care stă și cugetă. Întocmai precum cartea "Robul" exprima un pesimism născut din cea mai grea suferință și cartea "Kohelet" emană un scepticism născut din suprasaturarea omului de toate bucuriile trupești și sufletești ale vieții. Meditațiile sceptice, care neagă orice sens al existenței, sînt atribuite lui "Koheleth Ben David, odinioară rege în Ierusalim", personaj prin care se subînțelege, desigur, regele Solomon.

Autorul a dus o viață îmbelșugată, după cum o recunoaște el însuși, și și-a îmbogățit spiritul cu noi cunoștințe pentru a ajunge în cele din urmă la convingerea că "toate sînt deșertăciune". Omul nu poate afla niciodată ce e adevăr și ce e minciună, ce e bun și ce e rău, căci granițele dintre ele sînt aproape nevăzute și peste tot ne lovim de contradicții, de probleme insolubile; iar la finele drumului, pîndește moartea neînduplecată, care-i face una pe buni și răi, pe fericiți și nefericiți. Judecata i-a fost dată omului numai pentru a-i spori îndoielile și natura este supusă legilor de bronz, voința omenească neputînd modifica nimic. Pentru ce deci toate ostenelile vieții dacă este numai

vijelioasă năvală? Nimic nu-l deosebeşte pe om de animal!... Căci soarta fiilor omului este ca şi soarta dobitoacelor, fiindcă una le este soarta cînd mor şi a unuia şi a celuilalt, şi acelaşi duh de viaţă este în toţi şi omul nu-l întrece pe dobitoc cu nimic. Căci toate sînt deşertăciune..." Şi pentru că în viaţă domneşte întîmplarea oarbă ("mikre", grecescul "tyke"), e mai bine nici să nu ataci problemele cele mai profunde ale vieţii, ci să te bucuri de viaţă cît o ai şi să nu te laşi împiedicat de cercetări sterile. Autorul caută deci salvarea din scepticism în epicurianism. În contrast însă cu contemporanul său Epikur, autorul nu consideră concepţia hedonistă un adevăr filozofic, ci numai un narcotic pentru ameţirea durerii ce chinuie spiritul celui ce cercetează.

O atare carte ce subminează orice credinţă n-ar fi fost primită niciodată în alcătuirea Sfintei Scripturi, dacă n-ar fi fost perfectată în spirit religios de amendatori ulteriori. În intervalul de trei secole de la scrierea cărţii la primirea ei în canonul biblic, redactori evlavioşi au introdus în text o serie de pasaje, care să dea impresia că autorul necredincios ar fi găsit totuşi, în cele din urmă, calea cea adevărată. Ei au adăugat cărţii şi un capitol final, un fel de "anti-kohelet", care începe cu avertismentul... "adu-ţi aminte de Ziditorul tău, în zilele tinereţii tale, mai înainte ca să vină zilele de mohorîre şi să se apropie anii despre care să zici: Nu mai au pentru mine nici un farmec...". După recunoaşterea solemnă a nemuririi sufletului, negată de autorul mai vechi, şi după referirea la originea divină a vorbelor înţelepţilor evrei (îndreptată împotriva liberei cugetări), urmează o frază de încheiere, care rezumă totul: "Teme-te de Dumnezeu şi păzeşte poruncile lui. Aceasta este toată datoria omului. Fiindcă Dumnezeu va judeca toate faptele şi tot ce a fost ascuns, fie bun, fie rău". Aceste modificări atît de radicale fac să apară cartea "Kohelet" atît de plină de contradicţii, căci prezentarea scepticului ei autor ca pocăit cercetător o scoate din categoria operelor eretice.

În timpul dominaţiei greceşti a apărut în Iudeea şi o însemnată lucrare didactică a lui Iehoşua Ben Sirah ("Isus Sirach", după transcrierea greacă), intitulată "Proverbele" sau "Cartea înţelepciunii". Simplă şi egală, această carte ocupă între "Cîntarea cîntărilor", cu lirica ei romantică, şi "Kohelet", ce stă sub semnul unei filozofii sceptice, cam acelaşi loc de mijloc pe care-l au "Proverbele lui Solomon" între lirica religioasă a "Psalmilor" şi filozofia pesimistă a cărţii "Robul". Autorul acestei noi culegeri de maxime, care se bazează conştient pe "Proverbele lui Solomon", a trăit în Ierusalim în epoca Marelui Preot Simeon al II-lea şi aparţinea probabil clasei cărturarilor. Ben Sirah călătorise mult şi avea şi o cultură laică. El a participat, de asemenea, după cum arată un pasaj din capitolul final al cărţii sale, la luptele patrioţilor împotriva eleniştilor filosirieni. Înţelepciunea era pentru autor sinonim cu "frica de Dumnezeu",

studiul Torei era calea spre adevărata cunoaştere şi întreaga filozofie era subordonată religiei: "Cele ce s-au poruncit ţie, la acelea să te gîndeşti..." suna una din maximele sale. "Nu te apuca să iscodeşti cele ce trec dincolo de îndeletnicirile tale..." El nu ţinea să deschidă cu lucrarea sa lumea supraempirică, ci să emită maxima folositoare în viaţă. Deşi utilitarist în morală, Ben Sirah părăseşte principiul datoriei stricte, punctul de plecare al eticii sale fiind recunoaşterea liberului arbitru; de aici şi răspunderea omului pentru faptele sale. "Să nu zică: De la Domnul vine păcatul care m-a îndepărtat de el", spune el, în pronunţat contrast cu credinţa elenă a imuabilităţii soartei. "El (Dumnezeu) dintru început a făcut pe om şi l-a lăsat în mîna sfatului din el însuşi".

Moderaţia şi cumpătarea sînt pentru el cele mai nobile virtuţi. Ben Sirah condamnă moravurile libere ale grecilor, îi pune în gardă pe bărbaţi în faţa pericolului artei magice a hetairelor, îi sfătuieşte pe capii familiilor să-şi supravegheze cît mai îndeaproape fiicele. Ben Sirah nu este în nici un caz un ascet care dispreţuieşte toate bucuriile pămînteşti, ci crede că nici o bucurie nu este mai mare decît plăcerea sufletească. Lăcomia şi risipa sînt pentru el la fel de condamnabile, iar modestia o vrea demnă. Ca toate spiritele practice, pentru el calea cea mai potrivită este calea mijlocie, de aur. Totuşi, mîndria de cărturar apare la Ben Sirah în "înţelepciunile" sale. El respinge comerţul ca fiind "nelegiuit" şi preţuieşte mai mult activitatea spirituală decît cea fizică. "Cum poate să ajungă înţelept cel ce ţine coarnele plugului... cel ce mînă boii... şi toată vorba lui este numai de viţei?" se întreabă el, referindu-se la plugar. Urmează apoi descrierea vieţii pline de osteneală a tîmplarului, a zidarului, a fierarului şi a olarului, în care autorul vrea să evidenţieze incompatibilitatea dintre munca intelectuală şi cea manuală şi de unde reiese totodată cît de variate erau meşteşugurile încă de pe atunci în Iudeea. El pune pe primul loc pe cel ce "cugetă asupra Legii Celui Prea Înalt şi cercetează înţelepciunea strămoşilor". Ben Sirah seamănă sămînţa din care avea să crească mai tîrziu conflictul dintre aristocraţia spiritului şi "oamenii de la ţară" (Am haareţ).

Cu toate că opera lui Ben Sirah se referă în primul rînd la comportamentul individului, ea exprimă totuşi pregnant ideea permanenţei şi predestinării poporului evreu: "Viaţa omului are zile numărate, zilele Israelului sînt fără număr". "Fiecărui popor i s-a pus cîte un îndrumător, dar partea Domnului este Israelul".

Deşi îi glorifică pe oamenii mari ai vremurilor vechi, începînd de la Enoch şi Noah, autorul îl trece totuşi sub tăcere pe Saul, căzut în dizgraţie lui Dumnezeu, iar din regii de mai tîrziu îi consideră demni de coroană domnească, în afară de David, numai pe regii evlavioşi din casa lui David: Hizkiahu şi Iosiahu. După pomenirea lui Zerubavel, Ezra şi

Nehemia, ziditorii "celei de a doua Iudei", autorul trece direct la contemporanul său Marele Preot Simeon al II-lea şi dă o descriere strălucită a slujbei religioase din Templu. Tonul fundamental în care e prezentată slujba permite presupunerea că ea a fost făcută abia după moartea lui Simeon al II-lea, cînd strălucirea supremului sacerdoţiu pălise, iar spiritul naţional, presimţind persecuţiile de sub Antiohus Epifanus, se agăţa fără voie de măreţia dispărută.

Cartea lui Iehoşua Ben Sirah a fost tradusă din limba ebraică în limba greacă de nepotul său stabilit în Egipt, pe la anul 132. Textul original s-a pierdut în epoca următoare, aşa încît pînă la redescoperirea recentă a unor părţi lucrarea a fost cunoscută numai din traducerea greacă incompletă, precum şi dintr-o a doua traducere în limba siriană. Dispărută atîta vreme, cartea "Proverbelor" lui Ben Sirah n-a putut fi trecută în canonul biblic şi s-a numărat printre aşa-zisele cărţi "ascunse", numite mai tîrziu "apocrife".

Epoca martiriului de sub Antiohus Epifanus a dat naştere unei literaturi proprii din care ne-au rămas însă numai puţine lucrări. Grelele suferinţe ale naţiunii sub domnia crudului rege sirian se oglindesc în primul rînd în lirica religioasă a "Psalmilor"; este deosebit de semnificativ psalmul 79, în care tînguirea zguduitoare pentru nenorocirea ce se abătuse asupra evreilor se transformă într-o chemare în ajutor a lui Dumnezeu, pentru pedepsirea celui ce ducea Patria la pierzanie:

.....
"O, Dumnezeule, păgînii au năvălit în moştenirea ta,
au pîngărit sfîntul tău lăcaş,
şi au făcut din Ierusalim o paragină;
dat-au trupul robilor tăi
spre mîncare păsărilor cerului...
Varsă văpaia mîniei tale peste păgînii
care nu te mărturisesc
şi peste împărăţiile care nu cheamă numele tău,
căci ei au mîncat pe Iacob
şi locuinţa lui au pustiit-o".

Din aceeaşi epocă datează şi cartea "Daniel", scrisă parte în limba ebraică, parte în limba arameică şi intitulată astfel după evlaviosul Daniel din epoca exilului babilonean. Autorul anonim pune în gura acestuia propriile sale reflecţii învăluite în mantia unor profeţii mistice asupra destinului istoric al poporului evreu. Prima parte a cărţii descrie spiritul de jertfă al lui Daniel şi al altor trei tineri evrei, care ţineau cu putere la credinţa lor strămoşească. Tîrîţi în Babilon de Nabucodonosor, distrugătorul Ierusalimului, şi repartizaţi acolo Casei militare a regelui, ei

respinseră mîncarea păgînilor şi se hrăniră exclusiv cu fructe. Cînd Nabucodonosor porunci tuturor supuşilor să adore un idol făcut de el din aur, Daniel refuză cu curaj să urmeze această poruncă. El fu aruncat într-o groapă cu lei, dar fiarele sălbatice nu se atinseră de acest om sfînt. Nabucodonosor fu însă prefăcut într-un animal ierbivor, iar Belşaţar, urmaşul lui, care profanase vasele sfinte ale Templului din Ierusalim, fu lovit de judecata lui Dumnezeu. Povestirile cărţii "Daniel" au servit contemporanilor de învăţătură în ce priveşte păstrarea credinţei naţiunii şi religiei lor, pentru ca Dumnezeu să-i mîntuie şi de noul tiran ce-i persecuta, Antiohus Epifanus.

Partea a doua a cărţii "Daniel" este mai însemnată decît prima şi constituie cea mai veche lucrare de apocaliptică evreiască. Sub forma unor "revelaţiuni" sau viziuni mistice, cartea dezvoltă o filozofie originală a istoriei. Legătura dintre istoria evreiască şi istoria universală reiese pentru autor din schimbarea periodică a dominaţiilor străine în Iudeea. Politiceşte gîndind Daniel transformă cele patru epoci ale mitologiei elenopersane: de aur, de argint, de aramă şi de fier, în patru perioade istorice în decursul cărora se succed la stăpînirea lumii cele patru monarhii: Babilonia, Media, Persia şi Siria greacă. Fiecăreia din aceste mari puteri i se atribuie un simbol zoomorf. Imperiul elen din Siria apare în fantezia lui ca un monstru cu chip de om, cu zece coarne, reprezentînd pe cei zece regi greci de la Alexandru cel Mare pînă la Antiohus Epifanus. Despre acesta din urmă cartea spune, profetic, că va pune mîna sa asupra "sfinţilor celui Prea Înalt (asupra poporului evreu) şi-şi va pune în gînd să schimbe praznicele şi Legea".

Că acest creator de viziuni politice era un înflăcărat hasideu, o dovedeşte atacul său împotriva eleniştilor: "şi cu linguşiri (Antiohus Epifanus) va ademeni (pentru cinstirea idolilor) pe cei ce s-au lepădat de legămînt, de poporul celor care cinstesc pe Dumnezeu. "Prezicînd" în stil apocaliptic evenimente contemporane, autorul apreciază cu destulă precizie, cam la trei ani şi jumătate, intervalul de timp de la ridicarea altarului lui Zeus în Templul din Ierusalim pînă la redobîndirea libertăţii religioase. Ţinînd seama de aceasta reiese că el a scris cartea cel mai devreme după curăţirea şi restaurarea Templului din Ierusalim, făcută în anul 165 de Iehuda Ha-Makabi. În această schimbare a soartei autorul vede intervenţia directă a lui Dumnezeu în mersul evenimentelor universale. După "naufragiul" succesiv al celor patru imperii mondiale, vesteşte Daniel, va veni vremea celui de-al cincilea imperiu, care va reveni ca moştenire poporului Israelului credincios Domnului, şi chiar martirii căzuţi vor învia spre a lua parte la trimful acestui imperiu mesianic.

Sub impresia directă a victoriei haşmoneilor au luat, desigur, naştere acele imnuri de mulţumire care încheie cartea "Psalmilor" şi în

care este preamărit trimful "obştei celor evlavioşi" ("hasidim"), adică Partidul Hasideilor (Psalmii, 148-149). În afară de aceasta, apare justificată ipoteza că lui Haman, duşmanul evreilor din Cartea Esterei, îi sînt atribuite unele trăsături ale despotului sirian Antiohus Epifanus, această carte fiind scrisă în epoca Haşmoneilor, deşi se referă la un episod din vremea dominaţiei persane. Căci războinicii elenofili de pe tronul Siriei au alcătuit formula clasică a urii împotriva evreilor: "Există separat; legile lor se deosebesc de ale tuturor popoarelor şi nu se călăuzesc după legile regelui: nu se cade deci ca regele să-i lase în pace".

Cît de stranie trebuie să fi fost impresia pe care poporul evreu a făcut-o asupra grecilor la prima lor întîlnire o arată relatările scriitorilor greci despre evrei şi iudaism, ce ne-au parvenit din secolele IV şi III. După unele izvoare, nu suficient de autentice, Aristotel îi considera pe evrei un "popor de filozofi", "urmaşi ai filozofilor indieni". O idee ceva mai aproape de realitate privind misterioasa naţiune monoteistă a avut-o scriitorul grec Hekateus din Adbera, care a trăit în Egipt sub primii doi Ptolomei, precum şi contemporanul său, preotul egiptean elenizat Manetho. Hekateus relatează, pe baza legendei "calamităţilor din Egipt", că evreii au fost izgoniţi odinioară, pe timpul unei epidemii, din imperiul faraonilor, de unde au plecat în Canaan sub conducerea înţeleptului legislator Moşe. Convins că "Dumnezeul unic este stăpînul lumii cerurilor", Moşe a interzis poporului său să se roage vreunui chip al lui Dumnezeu. El explică puternica înmulţire a evreilor prin faptul că în viaţa lor familială domneşte o morală severă. În vremurile mai noi, moravurile lor s-au schimbat în multe privinţe sub influenţa grecească.

Şi Manetho afirmă că poporul evreu ar fi fost izgonit din Egipt. Cu duşmănie făţişă împotriva evreilor, el povesteşte cum "acest trib de leproşi" fusese condamnat de faraonul Amenophis la muncă silnică; răzvrătindu-se împotriva domnului ţării, ei şi-au atras nenorociri asupra lor. Conducătorul celor alungaţi, un preot eretic egiptean, le-a dat legi noi, care le interziceau să cinstească zeii. În aceeaşi epocă, preotul Berossos, care trăia în Babilon şi avea o cultură greacă, la fel ca şi Manetho alcătuieşte o "Istorie a Chaldeei", în care dă unele detalii, desigur pe bază de izvoare asiro-babiloneene, asupra cuceririi Ierusalimului de către Nabucodonosor şi a ducerii iudeilor în captivitate.

Cu cît au devenit însă mai strînse legăturile evreilor din Diaspora cu lumea elenizată din jur, cu atît mai susţinut a devenit interesul acestui mediu pentru cultura şi literatura poporului evreu. Aşa se accentuă la grecii culţi şi la orientalii elenizaţi nevoia de a cunoaşte cărţile sfinte evreieşti în traducere greacă. Pe de altă parte, şi evreii aveau interes, mai ales în metropola Alexandria, să înfăţişeze morala iudaismului şi bogata literatură evreiască vecinilor lor, atît de mîndri de cultura lor elenă, pentru

a le cîştiga, pe acestă cale, consideraţia; poate şi pentru faptul că majoritatea zdrobitoare a evreilor din diaspora nu mai cunoştea limba ebraică, se ivi nevoia de a li se transmite cel puţin cele mai importante părţi ale Bibliei în limba lor curentă, greaca. Toate acestea laolaltă au făcut grabnic necesară traducerea Pentateuchului.

Istoria acestei traduceri greceşti a Torei este prezentată în "Scrisoarea lui Aristeas", datînd din secolul al doilea dinaintea erei creştine, astfel: cînd regele Ptolomeu al II-lea Filadelful află de marea superioritate a cărţilor sfinte evreieşti, se adresă Marelui Preot Eleazar din Ierusalim cu rugămintea de a trimite la Alexandria cărturari care să poată traduce Tora în greceşte. La scurt timp sosiră la reşedinţa regală 70 de bărbaţi, buni cunoscători ai limbilor ebraică şi greacă, şi porniră fără întîrziere la lucru, pe o insulă izolată, lîngă Alexandria. Cărturarii au tradus textul ebraic mai întîi fiecare în parte, apoi după o revedere îngrijită a diferitelor proiecte de traducere, au stabilit împreună textul grecesc definitiv. Lucrarea a fost terminată în 72 de zile. Traducerea, pe cît de precisă pe atît de reuşită din punct de vedere stilistic, a fost primită de evreii din Alexandria cu aprecieri entuziaste. A fost apoi prezentată regelui. Profund impresionat de înţelepciunea Legii mozaice, el porunci ca aceste cărţi să fie păstrate cu cea mai mare grijă în biblioteca sa. Regele îi răsplăti generos pe traducătorii Torei şi-i retrimise cu mari onoruri în Iudeea. Povestirea lui Aristeas, care coincide, în linii generale, atît cu relatările de mai tîrziu ale lui Philo din Alexandria, cît şi cu cele din Talmud, cuprinde, fără îndoială, un sîmbure istoric. O traducere grecească a Pentateuchului trebuie să fi apărut pe la mijlocul secolului al III-lea în Alexandria. Este, de asemenea, verosimil ca această traducere să fi găsit în Ptolomeu Filadelful, regele iubitor de carte şi posesorul celei mai mari biblioteci din acele vremuri, un încurajator hotărît; traducerea trebuie să fi fost iniţiată de evreii din Alexandria şi făcută de cărturari din chiar sînul acestora printr-o muncă de mai mulţi ani.

În baza tradiţiei amintite, urmaşii au intitulat traducerea grecească a Bibliei "Traducerea celor şaptezeci de interpreţi" sau Septuaginta. Redarea fidelă, plină de ebraisme, a textului original este o dovadă în plus că traducerea este într-adevăr făcută de evrei. Acolo unde textul grecesc nu corespunde cu cel ebraic transmis nouă, traducerea s-a făcut după originalul care a fost în multe locuri modificat de textul "massoretic" (tradiţionalist), alcătuit mai tîrziu. Tocmai din această cauză Septuaginta devine un important instrument de cercetare critică a textului Bibliei. Uneori traducătorii s-au depărtat intenţionat de textul ebraic original. Astfel, pasajele biblice în care Dumnezeu este în mod evident umanizat, aşa-numitele antropomorfisme au fost abstractizate de ei în spiritul monoteismului riguros, iar formele naţionale de exprimare au fost înlocuite

cu altele universale. Aşa, de exemplu, numele propriu "Iehova" este redat în Septuaginta prin numele generic "kyrios" (domnul) şi "Iehova Zebaoth" prin "kyris pentocrator" (Dumnezeu atotputernicul).

Traducerea Torei în greceşte a fost apreciată în mod diferit în diverse cercuri ale iudaismului. În timp ce în diaspora acest eveniment istoric de mare importanţă a fost salutat cu bucurie, în Iudeea el a provocat întristare. În patria Bibliei, evreii credincioşi tradiţiei erau revoltaţi de faptul că fraţii lor asimilaţi au cutezat să profaneze Cartea Sfîntă prin transcrierea ei în altă limbă, cînd fiecare cuvînt al Bibliei era considerat intangibil în toate nuanţele înţelesului său. Ei au văzut în despărţirea Sfintei Scripturi de limba ei naţională o ruptură funestă cu trecutul. Diaspora, care încă nu era maturizată pentru a da creaţii originale şi trebuia să se mulţumească deocamdată cu transformarea operelor culturale create în Iudeea în bunuri culturale cu putere circulatorie, judeca însă altfel: dacă un vas care conţine hrană spirituală de preţ este distrus de către viaţa însăşi, să salvăm de la pieire cel puţin conţinutul, chiar dacă trebuie să ia o formă nouă. Într-adevăr, istoria a confirmat această concepţie, căci n-a trecut mult şi Biblia grecească a devenit un factor de importanţă universală.

Relaţiile biseculare dintre cultura elenă, care stăpînea lumea, şi cultura evreiască, pe care o avea numai poporul evreu din Iudeea şi diaspora, au intrat într-o fază nouă. În ajunul marii crize moral-religioase care avea să cuprindă în secolul următor întreaga antichitate, iudaismul a putut spune elenismului, referindu-se la propriile sale comori spirituale: "Se apropie vremea cînd lumea îngenuncheată de tine va veni plină de dor şi nedumerire şi va întreba: Care este adevărul?"

STATUL INDEPENDENT SUB CONDUCEREA HAŞMONEILOR

Simeon (143-135 î.e.a.) * Iochanan Hyrkan (135-104 î.e.a.) * Fariseii şi Saduceii * Sanhedrynul în timpul lui Hyrkan

După aproape 445 de ani de dominaţie persană şi greacă statul iudeu devine din nou liber şi independent sub conducerea lui Simeon, din familia Haşmoneilor. Scopul suprem al lui Simeon era eliberarea totală a ţării de sub stăpînirea străină. Situaţia critică internă din Siria îi facilită lui Simeon realizarea acestui obiectiv.

Generalul Trypho tocmai comisese o nouă crimă, pusese la cale uciderea pupilului său Antiohus al VI-lea şi s-a urcat el însuşi pe tron. De data aceasta Simeon trecu de partea regelui detronat Demetrius al II-lea. Îi trimise o solie formată din oameni de seamă, care îi oferi o coroană de aur, în semn de recunoaştere a drepturilor sale la domnie, şi îi făgădui ajutor împotriva lui Trypho. Demetrius răspunse printr-o scrisoare adresată marelui preot, regelui prieten, nobililor şi poporului cu următorul conţinut: "Noi am primit coroana ce ne-aţi trimis-o şi sîntem gata a încheia cu voi o pace statornică şi vom anunţa pe guvernanţii noştri că datoriile voastre sînt iertate. Concesiile pe care vi le facem sînt nestrămutate. Vă iertăm toate greşelile comise voit sau ne voit faţă de noi. Iertate vă sînt şi impozitele ce le datoraţi coroanei, iar contribuţiile impuse Ierusalimului le desfiinţăm. Dacă se găsesc printre voi oameni capabili să facă parte din armata noastră, noi îi vom primi: fie pace între noi".

Concesiile făcute de Demetrius al II-lea însemnau renunţarea formală a Seleucizilor la suzeranitatea asupra Iudeei. "Jugul păgînilor fu scos de pe Israel", spune cronicarul. Numai cetăţuia Akra se mai afla sub dominaţia siriană. În 141 î.e.a. Simeon sili acest ultim bastion să capituleze.

Un alt act însemnat înfăptuit de Simeon a fost izgonirea eleniştilor care se aflau în Akra şi în Ierusalim. Au fost, de asemenea, lichidaţi elenistii din fortăreaţa Beth-Şur. O parte din ei şi-au căutat refugiul în Egipt, iar cealaltă parte s-a reintegrat în comunitatea iudaică. Astfel dispăru un partid care timp de 40 de ani a încercat să zdruncine temeliile iudaismului.

Revolta haşmoneilor, care a debutat prin lupta împotriva persecuţiilor religioase, datorită curajului, abnegaţiei şi spiritului de sacrificiu al lui Matitiahu şi a celor cinci fii ai săi, a permis ludeei nu numai să-şi redobîndească libertatea spiritual-religioasă, ci şi independenţa politică. Oraşele Beth-Şur şi Gaza, recucerite de Simeon de la elenişti sînt transformate de acesta în cetăţi întărite menite să ocrotească ţara de invazia unui eventual duşman. Redobîndirea portului Iaffa a avut o importanţă economico-strategică de prim ordin, deoarece a creat ieşirea la mare şi a pus piatra fundamentală pentru politica de expansiune de mai tîrziu a principilor Haşmonei. Stăpînirea acestui port deveni pentru statul ludeu şi o sursă importantă de venituri. Taxele vamale pe care le încasau regii Siriei pentru traficul de mărfuri trecură în mîinile iudeilor.

Simeon dobîndeşte dreptul de a bate monedă naţională, ceea ce reprezenta simbolul concret al redobîndirii independenţei politice. Pe o parte a monedei figura valoarea (un şekel şi jumătate), pe cealaltă era inscripţia în ebraică Ieruşalaim Hakodes ("Ierusalimul cel sfînt"). Monezile bătute pe timpul domniei lui Simeon se păstrează în muzee pînă în zilele noastre.

Constant preocupat să asigure pacea şi securitatea ţării Simeon reînnoieşte Pactul de prietenie cu Roma. Senatul roman recunoscu ludeei integritatea teritorială şi încunoştiinţă despre aceasta pe principii Siriei, Egiptului şi Asiei Mici. La acest tratat se referă observaţia semi-ironică a lui Pompeius Trogus, istoriograful de mai tîrziu: "Scăpaţi de Demetrius, evreii cuceriră prietenia romanilor şi obţinură de la ei libertatea, căci în aceea vreme Roma împărţea cu mărinimie bunuri străine".

Simeon Haşmoneul se strădui din toate puterile să întroneze liniştea şi ordinea în ţară, bîntuită timp de aproape 30 de ani de războaie. Sub domnia lui, agricultura, meseriile şi negoţul reînfloriră. Caravane cu negustori băteau drumurile comerciale, pe care vreme îndelungată nu fură văzute decît coloane de ostaşi; şi din nou în portul Iaffa fluturau steagurile corăbiilor comerciale.

Dar această perioadă de pace avea să ia curînd sfîrşit. După ce Demetrius al II-lea căzu prizonier la parţi, fratele său Antiohus al VII-lea Sidetes reîncepu, în locul său, lupta cu generalul Trypho, îl învinse şi ridică din nou pretenţiile de suzeranitate siriană asupra ludeei. El ceru înainte de toate evacuarea Iaffei şi predarea cetăţii Akra din Ierusalim. Antiohus al VII-lea ceru înapoi toate cetăţile întărite sau, în locul lor, un tribut anual. "Noi n-am făcut altceva - răspunse Simeon - decît să ne redobîndim ce ni se cuvenea prin moştenire". Dar, neputîndu-se ajunge la o înţelegere amiabilă, se recurse la arme. Antiohus al VII-lea trimite pe generalul său Kendebaius, cu infanterie şi cavalerie, împotriva ludeei pentru a o supune din nou jugului sirian.

Din fericire Iudeea era pregătită pentru război. Avea pe picior de război o armată de peste 20 000 de oameni şi dispunea chiar de cavalerie, a cărei lipsă în războaiele anterioare fusese funestă pentru Iudeea.

Fiind prea în vîrstă pentru a conduce el însuşi războiul, Simeon încredinţă comanda trupelor fiului său Iochanan, care purta şi numele laic Hyrkan. În apropiere de Iaffa, Iochanan Hyrcan, ajutat de fratele său Iehuda, provocă sirienilor o înfrîngere zdrobitoare (137 î.e.a.). În această situaţie Antiohus al VII-lea se văzu silit să abandoneze planul său de cucerire a Iudeei.

Mîniat de înfrîngerea suferită şi simţindu-se prea slab pentru a reîncepe ostilităţile, Antiohus al VII-lea recurse la viclenie. El hotărî să nimicească familia Haşmoneilor care luptase împotriva dinastiei sale şi, în acest scop, provocă ambiţia şi lăcomia ginerelui lui Simeon, făcut tocmai pentru a întinde o cursă.

Talmai Ben Habub[1] se numea acest om josnic pe care nimic nu-l putu abate de la crimă: nici respectul cuvenit unui viteaz bătrîn, nici legăturile de rudenie, nici dragostea faţă de poporul său, nici recunoştinţa faţă de binefăcătorul său.

Dîndu-i pe fiica sa în căsătorie, Simeon îl încărcase de bogăţii şi-l numise guvernator al districtului Ieriho. El dorea să devină stăpîn peste Iehuda şi spera să-şi menţină puterea cu ajutor străin. Talmai Ben Habub, lipsit de scrupule la fel ca toţi tiranii setoşi de putere, nu se dădu înapoi de la asasinat pentru a-şi atinge scopul.

Simeon avea obiceiul să călătorească prin ţară pentru a se informa la faţa locului despre nevoile poporului. În una din aceste călătorii, însoţit de soţia sa şi de fiii săi Matitiahu şi Iehuda, ajunse la Ieriho, unde locuia ginerele său. Talmai puse să fie ucişi la un ospăţ atît principele cît şi fiii lui, iar soţia fu luată ostatecă. Ar fi avut aceeaşi soartă şi celălalt fiu al principelui, Iochanan-Hyrkan, dacă n-ar fi aflat din timp de lovitura plănuită. Nu i-a fost aşadar hărăzit bătrînului Simeon să-şi sfîrşească viaţa în pace. Nici unul dintre Haşmonei n-a murit de moarte naturală. Toţi şi-au dat viaţa pentru ţara strămoşească şi pentru credinţa străbună. Iehuda şi Eleazar au murit pe cîmpul de luptă, Iochanan, Ionathan şi Simeon au căzut victima perfidiei duşmanului lor.

Proclamat de poporul din Ierusalim ca urmaş al lui Simeon, Iochanan-Hyrkan porni război împotriva cumnatului său criminal şi încercui armata acestuia în fortăreaţa Dok, în apropiere de oraşul Ieriho. Ar fi fost uşor pentru Hyrkan să distrugă fortăreaţa, dar ori de cîte ori se pregătea de atac Talmai urca pe zid şi-l ameninţa că dacă nu se retrage, o va arunca pe prizoniera regală (mama lui Iochanan) de pe fortăreaţă. Grija pentru soarta mamei sale paraliza orice acţiune a lui Iochanan. Această

situaţie tragică şi unele zvonuri privind o invazie a sirienilor îl siliră pe Iochanan să ridice asediul şi să se retragă. Totuşi, mama lui nu scăpă de soarta ce-i fusese hărăzită, deoarece imediat ce Talmai îşi redobîndi libertatea de mişcare, îşi ucise soacra şi fugi în Transiordania.

Noul principe şi Mare Preot Iochanan-Hyrkan (135-104 î.e.a.) luă în mîini frîiele puterii într-o perioadă foarte grea. Imediat după eşuarea acţiunii uneltite de Talmai, o armată siriană pătrunde din nou în Iudeea, de astă dată condusă chiar de Antiohus al VII-lea, şi asediază Ierusalimul în anul 134 î.e.a. Rezervele de hrană consumîndu-se repede în oraşul suprapopulat şi cum nu putea spera într-un ajutor din afară, principele Hyrkan se văzu nevoit să încheie pace.

Condiţiile de pace pe care le impunea Antiohus al VII-lea erau înrobitoare. El ceru de la iudei să predea armele, să plătească tribut pentru oraşul Iaffa şi pentru celelalte oraşe recucerite de la Siria, să plătească despăgubiri de război, să permită stabilirea în Ierusalim a unei garnizoane siriene. Constrîns, Hyrkan acceptă toate clauzele în afară de ultima. Iochanan-Hyrkan era convins că prezenţa sirienilor în Ierusalim ar reprezenta un pericol pentru securitatea statului. El oferi în schimb ostateci şi un tribut substanţial. Antiohus se învoi în grabă cu această propunere deoarece avea nevoie de bani care să-i servească la declanşarea unui război împotriva parţilor.

Condiţiile acceptate de Iochanan arată situaţia critică în care se afla Ierusalimul în acea vreme. Ţara căzu din nou sub suzeranitatea Siriei. Hyrkan trimise o solie la Senatul roman, rugîndu-l să-i acorde Iudeei sprijinul, conform prevederilor Tratatului de prietenie. După unii istorici Senatul roman ar fi făcut o primire călduroasă solilor evrei şi s-ar fi emis un decret[2] prin care Antiohus al VII-lea era invitat să înapoieze iudeilor cetăţile întărite ce fuseseră cucerite de sirieni. După opinia altor istorici[3], solii iudei n-au găsit înţelegere la Senatul roman, fiindu-le total indiferentă soarta aliatului lor.

Antiohus al VII-lea plănuia o acţiune militară împotriva parţilor. Dar cu tot efectivul mare al armatei sale el nu se putea lipsi de ajutorul armatei israelite. Ca vasal al Siriei, Iochanan-Hyrkan fu nevoit să pună la dispoziţia lui Antiohus al VII-lea trupe pentru expediţia împotriva parţilor. Aceasta a fost ultima umilinţă pe care Iudeea a fost nevoită să o suporte din partea Siriei.

Trebuie arătat că regele Siriei s-a purtat bine cu armata iudaică în tot timpul expediţiei. După o victorie repurtată lîngă fluviul Zab, la rugămintea lui Hyrkan, el permise trupelor să se odihnească în cursul sărbătorii de Şavuot. Antiohus muri în timpul expediţiei şi lăsă Siria pradă unor mari tulburări.

După moartea lui Antiohus al VII-lea, principele evreu Hyrkan, care

era un mare om politic pentru vremea sa, proclamă deîndată completa independenţă a Iudeei. Iochanan-Hyrkan trece de la politica defensivă la cea ofensivă de recucerire a tuturor teritoriilor asupra cărora evreii aveau un drept istoric.

Hyrkan ia o serie de măsuri menite să consolideze independenţa completă a Iudeei. El întăreşte punctele strategice, înalţă ziduri în jurul Ierusalimului, ordonă armatei să îndepărteze triburile duşmănoase ce acţionau împotriva statului iudeu venind de dincolo de Iordan.

În timp ce ammoniţii şi moabiţii se asimilaseră total în această epocă cu neamurile siriene şi arabe ale Transiordaniei, edomiţii înghesuiţi la Marea Moartă de regatul arab al nabateilor, care erau în sfera de influenţă a evreilor, se arătară favorabili unei contopiri culturale cu evreii. În acest context Iochanan-Hyrkan se gîndi la înglobarea în statul său a regiunii aflate în stăpînirea edomiţilor, vecinii Ierusalimului, desăvîrşind fără dificultăţi procesul de iudeizare a acestei populaţii semite. Cei mai mulţi băştinaşi primiră de bunăvoie religia mozaică[4]. După cum se ştie edomiţii se trag din Esav, fratele lui Iaakov. Astfel, cei doi fraţi despărţiţi prin ură se împăcară din nou, la o distanţă milenară.

Dar contopirea edomiţilor cu evreii nu le aduse acestora din urmă decît nenorociri. Din cele ce urmează se va vedea cum romanii şi edomiţii au răsturnat dinastia Haşmoneilor şi au distrus ulterior statul iudeu.

O acţiune mult mai dură fu întreprinsă împotriva samaritenilor, care aveau o atitudine ostilă faţă de iudaism. Ei erau aşezaţi în centrul ţării şi constituiau un obstacol în calea reunificării ţinuturilor periferice ale Israelului cu patria-mamă. Neavînd nici o speranţă de a înlătura pe cale paşnică această piedică, Iochanan-Hyrkan se luptă cu samaritenii, cuceri capitala lor, Sichem, şi le distruse Templul clădit cu 300 de ani în urmă, pe muntele Ghezirim.

Mai dificilă fu cucerirea regiunilor elenizate din centrul ţării care separau nordul de sudul Israelului, cu oraşele Samaria şi Beth-Şean, aflate sub protectorat sirian. O ciocnire între locuitorii neevrei şi evrei ai Samarei îi dădu prilejul lui Iochanan-Hyrkan să trimită împotriva fostei capitale a regatului Israel o armată sub conducerea fiilor săi Iehuda-Aristobul şi Antigon. Samaria a fost asediată timp de un an de zile. Samaritenii, nemaiavînd de unde primi ajutor, au fost nevoiţi să capituleze şi să predea oraşul în mîinile învingătorilor. Generalul sirian Epicrat, cumpărat cu bani, a predat evreilor fără luptă Beth-Şean şi localităţile dintre cîmpia Iesreel şi muntele Karmel.

Odată cu evoluţia ascendentă a ţării şi administraţia statului dobîndeşte forme mai complicate, adecvate epocii.

Sub domnia lui Iochanan-Hyrkan se înfiinţă Marele Sfat al ţării, care purta numele grecesc de Sanhedryn, în ebraică "Beit Din Hagadol",

adică Curtea Supremă de Justiţie, care a căpătat o componenţă şi o structură organizatorică precisă. Preşedinte (nasi) al Sanhedrynului era principele însuşi (care cumula şi funcţia de mare preot), iar locţiitorul lui era cel mai bătrîn membru al Curţii Supreme, aşa-numitul "părinte al Curţii de Justiţie" (Av Beit Din). Adunarea generală a Curţii de Justiţie, care cuprindea 71 de membri, căpătă numele de "Marele Sanhedryn" spre deosebire de cele 3 secţii alcătuite din cîte 23 de membri care se numeau "Micul Sanhedryn". Şedinţele ambelor camere se ţineau într-o încăpere special amenajată a Templului.

În domeniul de competenţă al Sanhedrynului intrau, înainte de toate, legislaţia şi justiţia. Este adevărat că activitatea legislativă trebuia să se desfăşoare în conformitate cu prescripţiile biblice, dar interpretarea acestora se făcea în concordanţă cu cerinţele imperioase ale vieţii, dînd naştere unor creaţii juridice independente. Sanhedrynul funcţiona ca o Curte Supremă de Justiţie, pentru cazuri deosebit de importante. De asemenea, Sanhedrynul supraveghea cultul Templului, elabora Calendarul ebraic, decidea asupra păcii şi războiului, numea judecători, înalţi funcţionari şi deţinea un rol important în soluţionarea celorlalte probleme de administraţie. Sub primii principi Haşmonei în Sanhedryn predominau reprezentanţii elitei laice şi preoţeşti. Ulterior, aceştia au fost nevoiţi să cedeze locul reprezentanţilor cărturarilor specialişti în domeniul dreptului.

Legislaţia teocratică introdusă de Ezra, Nehemia şi cărturari (sofrim) corespundea ţării atîta vreme cît ea a fost sub stăpînirea persană sau elenă. Tutela străină scutea Iudeea de orice grijă de politică externă, ea limitîndu-se la viaţa internă.

Redobîndirea independenţei politice după 445 de ani de dominaţie străină cerea soluţionarea unor probleme din domeniul legislaţiei, organizării statului şi al politicii externe. Trebuiau găsite căile care să asigure integrarea statului iudeu în structura statelor civilizate din acea vreme. În faţa poporului se puneau o serie de probleme arzătoare care nu sufereau amînare. Trebuia oare ca evreii să se alinieze popoarelor cu o cultură dezvoltată în epoca respectivă şi să devină o naţiune politică, sau să continue să rămînă o naţiune spirituală în cadrul organizării sale teocratice? Trebuia oare ca Iudeea, după restaurarea independenţei, să-şi creeze o structură de stat cu atributele caracteristice: cu un conducător de stat laic, cu o armată disciplinată, cu relaţii diplomatice? Trebuia oare Iudeea să încheie alianţe, să poarte războaie?

De fapt Iudeea se afla în faţa celei mai dificile probleme - aceea de a pune de acord noul stat independent cu ordinea veche, aşezată pe baze teocratice. Pentru apărarea fiinţei naţionale şi a credinţei strămoşeşti Haşmoneii au fost nevoiţi să recurgă la insurecţia armată. Poporul evreu a fost condus pe calea desfăşurării de forţă încă de pe

timpul primilor Haşmonei. Politica acestora a avut sprijinul aristocraţiei preoţeşti şi al demnitarilor, precum şi al acelor cercuri laice familiarizate cu concepţiile moderne asupra statului şi societăţii. Străduinţa Haşmoneilor de a transforma Iudeea într-un stat politico-militar modern s-a lovit de rezistenţa acelei părţi a populaţiei care avea convingeri teocratice şi, în acelaşi timp, democratice şi naţionale, care lupta pentru supremaţia principiului religios-moral în viaţa obştească. Adepţii acestor concepţii considerau că ţara trebuie să-şi păstreze poziţia sa specială de stat iudaic teocratic printre celelalte naţiuni. Curentul opus care a apărut în această perioadă situa pe prim plan interesele statului şi pe planul al doilea religia, promovînd separarea religiei de stat.

Acest antagonism de concepţii politice a dus în timpul domniei lui Iochanan-Hyrkan la apariţia a două partide: Partidul Saduceilor şi Partidul Fariseilor[5]. Acum naţiunea era aptă, fără să renunţe la specificul naţional, să asimileze elemente potrivite specificului său. Dacă odinioară juriştii protestaseră la tot ce purta pecetea elenă, o parte a societăţii ajunsese la convingerea că elenismul conţinea şi numeroase părţi bune, care puteau fi adoptate fără a primejdui specificul naţional. Haşmoneii învăţaseră de la vecinii lor nu numai arta războiului, ci şi arta arhitectonică şi meşteşugul de a bate monedă cu inscripţii artistice.

Fariseii[6] erau o grupare politico-religioasă care reprezenta interesele claselor mijlocii ale populaţiei. În fruntea Partidului Fariseilor se aflau oameni cu înalte calităţi morale care se remarcau prin cumpătare, blîndeţe, cultură. Termenul de farisei (mai erau numiţi şi peirušini) derivă din ebraicul "peiruş" care înseamnă: "explicaţie", "comentariu", "interpretare". Era deci vorba de oameni care se ocupau cu comentarea şi interpretarea sfintelor scripturi. Idealul fariseilor îl reprezenta conservarea învăţăturii lui Moşe, a iudaismului. Ei erau apărători înflăcăraţi ai religiei mozaice, ai Legii, recunoscînd în acelaşi timp învăţătura orală a cărturarilor ("sofrim").

Fariseii nu erau la vremea respectivă ceea ce se înţelege azi în limba română prin acest termen. La vechii evrei fariseii erau oameni corecţi, cinstiţi, cu înaltă ţinută morală, preocupaţi în cel mai înalt grad de respectarea legilor divine şi nicidecum de acapararea puterii şi acumularea de bogăţii în numele unor principii morale.

Fariseii erau ostili influenţelor eleniste şi oricăror înrîuriri străine. Ei credeau că atît soarta indivizilor, cît şi cea a unei colectivităţi depind numai de voinţa divină. În concepţia lor procesele istorice nu puteau fi în nici un fel influenţate de voinţa şi acţiunea oamenilor, ele fiind determinate de Providenţă, care reglementează şi orînduieşte evenimentele. Numai faptele fiecărui individ şi conduita sa morală se află sub incidenţa voinţei omeneşti. Moşe Maur îi considera pe farisei nişte

fanatici religioşi care pledau pentru izolare în prescripţiile învăţăturii divine[7].

Pentru farisei statul ideal era republica spirituală, în care justiţia trebuia să meargă mînă-n mînă cu morala şi cu Legea divină. După părerea lor, trebuia mai mult apreciată morala înaltă decît succesele militare şi politice. Ei condamnau energic politica de expansiune şi de convertire. Termenul "saducei" - derivă de la "Ţadok" numele marelui preot de pe timpul regelui Solomon (Şlomo). Saduceii erau o grupare politică naţionalistă al cărei ideal era ca Iudeea să ajungă la nivelul marilor puteri ale lumii civilizate.

În timp ce pentru saducei independenţa redobîndită presupunea participarea Iudeei la viaţa internaţională, fariseii se deziceau de politica externă, considerînd neatîrnarea politică a ţării lor un mijloc indispensabil pentru menţinerea autonomiei spritual-religioase. Primatul intereselor statului în raport cu religia reprezenta principiul fundamental al saduceilor. Ei nu recunoşteau decît Legea scrisă[8], adică Vechiul Testament, şi nu acceptau sub nici o formă învăţătura orală.

Tora (Vechiul Testament) era considerată de către saducei o venerabilă moştenire strămoşească, pe care o vroiau respectată numai în litera, dar nu şi în spiritul ei. De aceea ei nu recunoşteau învăţătura orală transmisă din vechime şi care completa învăţătura scrisă prin arta de a interpreta. După părerea lor, viaţa politică trebuia să depăşească Tora, care a fost dată odată pentru totdeauna, avînd un conţinut finit. Dat fiind faptul că prescripţiile Torei nu pot îmbrăţişa viaţa în policromia ei ca varietate, fariseii puneau pe primul plan completarea acestor prescripţii în concordanţă cu învăţătura orală, pe calea interpretării juridice.

Saduceii erau politicienii ţării. De aceea ei considerau că interesele statului nu pot fi sacrificate pe altarul dogmelor religioase. Cei care conduceau treburile statului în domeniul politic sau militar aveau convingerea că în această sferă de activitate trebuie să se călăuzească după anumite principii, după anumite interese care nu se pot armoniza, în numeroase cazuri, cu prescripţiile religioase. Ei, credeau de pildă, că nu e admisibil ca din motive de ordin religios să nu se poată purta războaie sau să se încheie anumite alianţe[9].

Ca oameni de stat ei erau convinşi că practicarea riguroasă a religiei, încrederea nestrămutată în Dumnezeu nu sînt suficiente pentru asigurarea independenţei şi stabilităţii statului iudeu. Ei susţineau, de asemenea, că fiecare individ trebuie să-şi consacre toate eforturile, întreaga capacitate creatoare pentru binele ţării, pentru înflorirea ei.

După părerea fariseilor conservarea iudaismului, a credinţei strămoşeşti constituie unica datorie atît a indivizilor, cît şi a societăţii[10].

După opinia saduceilor, omul este stăpîn pe soartă, este propriul

său arbitru şi Dumnezeu nu se amestecă în nici un chip în treburile omeneşti. Factorii care determină pedeapsa şi răsplata sînt faptele săvîrşite de individ. Saduceii respingeau credinţa într-o răsplată după moarte, cum susţineau fariseii. Dacă saduceii erau genetic legaţi de eleniştii moderaţi, fariseii erau urmaşii hasideilor şi ai cărturarilor (sofrim).

Partidul Saduceilor avea în rîndurile sale şefi militari, politicieni, ambasadori, aristocraţi etc. Pentru saducei ceea ce conta cel mai mult era idealul naţional. De aceea, pentru ei statul era totul, în timp ce pentru farisei poporul era totul.

La baza conflictului care a marcat cel mai puternic această dezbinare a stat următoarea problemă: trebuia oare ca poporul evreu să devină o naţiune politică ori spirituală? Trebuia el oare să lupte pentru puterea sa exterioară ori pentru aprofundarea interioară a vieţii?

Conflictul a izbucnit chiar în epoca primilor creatori ai Iudeei independente, sub Ionathan şi Simeon. A căpătat însă importanţă politică abia după consolidarea Iudeei ca stat, sub Iochanan-Hyrkan, cînd ambele partide au intrat într-o luptă deschisă.

Care era poziţia principelui Hyrkan în acest conflict?

După părerea istoricului H. Graetz[11], Hyrkan a fost de partea fariseilor; Marianne Picard[12] crede că el îi susţinea pe saducei, iar cercetătorul Moşe Maur[13] afirmă: "principele accepta cînd linia unuia, cînd linia celuilalt".

Datorită abilităţii sale politice Hyrkan a reuşit să se menţină timp îndelungat neutru în acest conflict, realizînd un echilibru între farisei şi saducei. El n-a admis ca nici unul dintre partide să dobîndească întîietatea sau să-l marginalizeze pe celălalt. Hyrkan s-a servit cu abilitate atît de farisei, din rîndurile cărora îşi recruta judecătorii şi înalţii funcţionari, cît şi de saducei, din care proveneau generalii şi diplomaţii. Saduceii vedeau în el pe conducătorul statului şi pe comandantul militar, pe cînd fariseii onorau în persoana lui pe marele preot. Totuşi, la un moment dat, Hyrkan a fost atras în acest conflict, trecînd de partea saduceilor.

Atîta vreme cît a fost în defensivă Hyrkan s-a bucurat de simpatia fariseilor. Cînd a trecut însă la politica de cuceriri, conducătorii partidului, ale căror interese erau legate de nevoile spirituale şi culturale ale poporului, au sesizat faptul că principele, care conduce armata, e în acelaşi timp şi cel mai înalt demnitar religios.

Într-o zi, Hyrkan organiză un ospăţ la care fură invitaţi mulţi farisei influenţi. La masă, principele ceru oaspeţilor să-i spună deschis dacă au ceva de obiectat referitor la domnia lui. Un fariseu cu numele de Eleazar se ridică atunci şi-i spuse: "Dacă vrei să fii drept, depune demnitatea de mare preot şi mulţumeşte-te să domneşti asupra poporului". Iochanan-Hyrkan ştia, desigur, dinainte că acest cumul al

demnităţilor de mare preot şi de comandant al armatei nu era agreat de farisei, dar modul brutal în care şi-a exprimat Eleazar protestul său l-a decis pe principe să rupă relaţiile cu Partidul Fariseilor şi să se ataşeze de partidul advers, al saduceilor. Fariseii fură îndepărtaţi din funcţiile înalte pe care le deţineau în Sanhedryn, în Templu, în tribunale. Astfel, saduceii cîştigară pentru multă vreme majoritatea în Sanhedryn. Toate legile introduse de farisei au fost abrogate.

Hyrkan a murit după o domnie de 31 de ani, la vîrsta de 106 ani, lăsînd în urma sa cinci fii: pe Aristobul, Antigon, Alexandru, Avşalom, numele celui de al V-lea fiu nefiind cunoscut.

Perioada domniei lui Hyrkan s-a remarcat prin prosperitate economică şi înflorire culturală, Iudeea dobîndind un mare prestigiu internaţional. În această perioadă a fost definitivată includerea între cărţile Bibliei a operelor "Cîntarea Cîntărilor" ("Şir Haşirim") şi "Ecleziastul" ("Kohelet"). A devenit cunoscută Cartea profetului Daniel, iar Biblia a intrat în circuitul culturii universale, fiind tradusă în limba greacă[14] de către învăţaţii evrei ai timpului.

---

1. Este cunoscut cu numele grecesc de Ptolomeu.

*2. H.Graetz, **Istoria evreilor**, Bucureşti, 1903, vol.IV, pag. 203.*

*3. Simon Dubnov, **Istoria universală a poporului evreu**, Bucureşti, 1946, vol.II, pag.40.*

4. Este singurul caz de iudaizare forţată cunoscut în istoria evreilor.

5. Prin lupta de o jumătate de secol, prin victoriile repurtate asupra duşmanilor, prin contactele cu alte popoare, cu alte culturi poporul evreu se ridicase la un înalt grad de maturitate.

6. Termenul "fariseu" în limba română contemporană are două semnificaţii:

1) denumirea membrilor unui partid politico-religios la vechii evrei;

2) om făţarnic, ipocrit, prefăcut.

*7. **Istoria Israelului**, Tel-Aviv, 1975, pag.80*

8. Invitaţi să prezinte un criteriu care să fixeze însemnătatea relativă a legilor religioase, ei îl prezentară pe următorul: dispoziţiile bine precizate de Legea mozaică sînt singurele obligatorii, toate celelalte, decurgînd din tradiţia orală sau emise după primirea Torei, neavînd un caracter obligatoriu şi neimpunînd o respectare riguroasă.

9. Marele istoric Nicolae Iorga a relevat importanţa deosebită pe care o prezintă făurirea unui sistem de alianţe pentru statele mici care să funcţioneze în momente de criză pentru salvgardarea independenţei şi suveranităţii statului. El arată: "Din fericire, imperiile sînt mai multe şi ambiţia lor se împiedică reciproc în aşa fel, încît modesta viaţă a formaţiunilor naţionale mai mici se poate îndrepta stînd cînd de o parte, cînd de partea cealaltă în aşa fel, încît să înlăture primejdia".

Toate marile personalităţi politice, atît din ţara noastră cît şi din Israelul antic, au fost constant preocupate de a realiza un sistem de alianţe care să le asigure independenţa, suveranitatea, integritatea, securitatea. Astfel, în Israelul antic înţeleptul rege Solomon, fiind preocupat de securitatea statului său, a contractat o căsătorie cu semnificaţie politică, căsătorindu-se cu marea prinţesă a Egiptului, asigurînd în felul acesta o alianţă cu cel mai important stat din antichitate din acea epocă istorică. Şi marele diplomat român Nicolae Titulescu a fost preocupat de făurirea unui sistem de alianţe şi de relaţii care să

descurajeze pe un eventual agresor şi să funcţioneze în momente de criză. În 1940 cele două dictate au fost posibile pentru că întreg sistemul nostru de alianţă se prăbuşise.

10. Fariseii se caracterizau printr-un formalism exagerat în respectarea ritualului religios. Procesiunile în jurul altarului cu ramuri de salcîm şi vărsarea apei pe altar în timpul sărbătorilor de Sucot (Sărbătoarea Corturilor) susţinute cu înflăcărare de către farisei erau respinse de saducei. Divergenţe puternice apăreau şi în interpretarea Legii. Astfel, prescripţia biblică: "ochi pentru ochi, dinte pentru dinte" (care n-a fost niciodată aplicată) era interpretată de saducei ad litteram, pe cînd fariseii cereau în acest caz aplicarea unei pedepse pecuniare.

*11. **Istoria Evreilor**, Bucureşti, 1893, vol. IV, pag.227*

*12. **Histoire Juive Iudaisme**, Paris, 1987, pag.149*

*13. **Istoria Israelului**, Tel Aviv, 1975, pag.80*

14. Traducerea Bibliei în greacă a apărut sub titlul "Septuaginta"

REGII HAȘMONEI

*Aristobul (103-104 î.e.a.) **
*Alexandru Ianai (103-76 î.e.a.) **
Salomea-Alexandra (76-67 î.e.a.)

Iochanan-Hyrkan, înainte de a înceta din viață (103 î.e.a.), a lăsat prin dispoziție testamentară demnitatea de mare preot[1] fiului său Iehuda-Aristobul (103-104 î.e.a.) iar ca regentă pe soția sa. Obiceiul însă, preluat de la greci, de a încredința femeilor guvernarea, nu avea tradiție în Iudeea. Dar ambițiosul Aristobul, care-și luase titlul de rege[2], o aruncă curînd pe mama sa în închisoare, unde în scurtă vreme aceasta muri de foame. Nu se mulțumi doar cu răsturnarea de la putere a mamei sale și-i aruncă în închisoare pe toți frații săi, în afară de Antigon care îi împărtășea părerile și pe care-l numise regent.

Susceptibil, văzînd pretutindeni trădare, după venirea sa la domnie regele fu cuprins de bănuieli împotriva lui Antigon, pe care el însuși îl numise regent. Această suspiciune avea să ducă la consecințe grave pentru ambii frați. Unii curteni intriganți îi sugerează lui Aristobul că fratele lui ar plănui o lovitură de stat. Pe cînd Antigon se reîntorcea la Ierusalim cu prilejul sărbătorii de Sucot, după campania dusă victorios în Galileea de Nord, și era salutat cu entuziasm de popor în drumul său spre Templu, regele, care era bolnav, porunci gărzii sale să ucidă pe oricine ar cuteza să intre înarmat în Palat. Curtenii perfizi îl înștiințară însă pe Antigon că regele vrea să-l vadă negreșit în ținută de război. Nebănuind nimic, fratele regelui sosi la Palat și fu ucis de gardă. Moartea îngrozitoare a lui Antigon, pe care în adîncul inimii îl iubea, zdruncină atît de mult pe regele bolnav, încît la scurtă vreme muri și el.

Aristobul, care moștenise talentul militar de la tatăl său, a reluat planul de lărgire a hotarelor Iudeei. El a repurtat victorii în luptele împotriva samaritenilor și sirienilor, a extins hotarele Iudeei și a silit popoarele supuse să îmbrățișeze iudaismul. Continuîndu-și cuceririle în această direcție, Iudeea a putut deveni stăpînă peste drumurile caravanelor de la Eufrat pînă în Egipt. Datorită extinderii teritoriale, armatei disciplinate și fortărețelor excelente de care dispunea, Iudeea a putut ocupa un loc însemnat în sistemul politic din acea vreme.

După moartea lui Aristobul, cei trei frați aflați în închisoare își recăpătară libertatea și cel mai mare dintre ei, Alexandru Ianai, fu proclamat rege și mare preot (103 î.e.a.). Alexandru Ianai luă în căsătorie,

potrivit unei vechi legi biblice, pe văduva fratelui său care purta nume dublu - ebraic şi grecesc - Salomeea-Alexandra.

Alexandru Ianai a fost şi un desăvîrşit militar. Tendinţa lui era să realizeze expansiunea spre vest. Prima lui acţiune militară fu destinată cuceririi coastei Israelului, din care Iudeea stăpînea pe atunci o fîşie îngustă, portul Iaffa. În urma dezintegrării statului sirian, porturile locuite de greci şi de fenicieni deveniseră zone comerciale libere, în care comerţul, meşteşugurile, industria erau prospere, dar din punct de vedere militar erau aproape fără apărare. Regele iudeu, dornic de cucerire, crezu că aceasta se va realiza uşor. El întîmpină însă o rezistenţă neaşteptată în portul Akko. Pe cînd asedia acest oraş important, asediaţii primiră ajutor de la Ptolomeu Lathurus, domnitorul Ciprului, căruia mama sa, Cleopatra a III-a, îi luase tronul Egiptului. Alexandru Ianai fu silit să se retragă, urmărit fiind pînă în Galileea (100 î.e.a.). Interveni atunci în luptă regina Egiptului al cărui ajutor Alexandru Ianai îl ceruse dinainte. Creşterea puterii pe coasta Israelului, în apropierea Egiptului, a fiului duşmănit, spori îngrijorarea reginei care trimise flota şi armata împotriva lui.

După înlăturarea acestei primejdii care ameninţa independenţa Iudeei, curajosul rege porni o nouă acţiune militară. El ocupă cele două oraşe elenizate Gadora şi Amathus de la graniţa de răsărit a Iudeei, se îndreptă apoi din nou spre Apus şi cuceri întregul litoral de la Iaffa la Gaza (96 î.e.a.).

Alexandru Ianai, printr-un tratat încheiat cu regina Cleopatra a III-a a Egiptului, era obligat să plătească o sumă importantă de bani pentru finanţarea armatei egiptene. Această contribuţie bănească îi dădea mînă liberă să ocupe unele teritorii în est, peste Iordan, iar în vest să ocupe Gaza şi teritoriile fostei ţări a filistenilor.

Politica de recuceriri de teritorii a lui Alexandru Ianai a provocat o mare indignare în Partidul Fariseilor (peiruşimilor), rămas credincios tradiţiei spirituale a evreilor. Fariseii erau de părere că nu forţa oarbă trebuie să hotărască viaţa statului, ci idealul înalt al progresului social şi spiritual.

În războaiele cu duşmanii din afară Ianai cunoscu şi victorii, şi înfrîngeri, dar în cele din urmă izbuti să-şi extindă hotarele ţării, redîndu-i graniţele din epoca de strălucire. Războiul din interior însă era greu şi distrugător[3].

Regele avea de partea sa armata, comandanţii militari, preoţii şi aristocraţii care făceau parte din Partidul Saduceilor. Împotriva sa era pătura de mijloc, poporul sărac care era de partea fariseilor (peiruşimilor). Trebuie menţionat că atîta vreme cît a purtat războaie cu duşmanii din afară, situaţia critică îl ţinuse departe de treburile interne, rămînînd neutru în conflictul dintre farisei şi saducei. Dar lucrurile luară altă

întorsătură după ce se întoarse învingător din războaie, recucerind numeroase oraşe şi ţinuturi.

La un ritual religios de Sucot, Alexandru Ianai se manifestă pe neaşteptate ca un duşman neîmpăcat al fariseilor. La sărbătoarea de Sucot, principele, în calitatea sa de mare preot, conform unui vechi obicei, trebuia să verse pe altar apa dintr-o cupă de argint, ca simbol al fertilităţii. Pentru a-şi demonstra dispreţul pentru acest obicei inventat de farisei, el vărsă apa pe jos. Mulţimea revoltată de fapta nelegiuită, fără a ţine seama de urmări, aruncă cu chitrele ce le ţinea în mînă şi se adresă regelui cu insulte, acuzîndu-l a fi nedemn pentru funcţia de mare preot. Regele, în pericol, reuşi să scape chemînd în ajutor armata de mercenari, care se aruncă asupra mulţimii. Au fost ucişi atunci mulţi evrei (95 î.e.a.).

Curînd după sîngeroasele incidente din Templu, regele porni din nou în campanie. În acea epocă în populaţia semită avea loc o nouă "migraţiune a popoarelor", proces care se opunea în Transiordania unei elenizări forţate a băştinaşilor, fraţi la origine cu israeliţii. Această reacţie semită avea să ducă la o amalgamare cu arabii stabiliţi în regiune.

Pentru a pune capăt expansiunii noului stat arab al nabateilor, Alexandru Ianai atacă pe arabii din jurul lacului Genezareth (Tiberiada). Fu însă învins şi abia scăpă cu viaţă de acolo. Acest insucces zdruncină definitiv autoritatea regelui.

În capitală îl aştepta o primire ostilă. Înfrînată multă vreme, mînia poporului izbucni într-o revoltă armată. Şase ani a durat lupta poporului condus de farisei împotriva domnitorului ce se sprijinea pe mercenarii săi. Ura fariseilor împotriva lui Alexandru merse atît de departe, încît aceştia nu ezitară să cheme în ajutor împotriva unui descendent al Haşmoneilor pe Demetrius al III-lea, un urmaş al lui Antiohus Epifanus şi unul din ultimii seleucizi. Victoria reveni aliatului fariseilor, Demetrius al III-lea, iar Ianai fu nevoit să fugă în munţii Efraim (88 î.e.a.). Abia acum îşi dădură seama unii din răsculaţi că descendentul seleucizilor este mai primejdios pentru Iudeea decît regele ţării, oricît de nevrednic ar fi acesta; ei trecură de partea lui Alexandru Ianai. Aceasta determină pe Demetrius al III-lea să se retragă. Cu toate acestea, cei mai înverşunaţi dintre farisei nu încetară lupta. Învinşi într-o bătălie ei se baricadară într-o fortăreaţă, dar fură din nou învinşi de rege. Cei 800 de rebeli prinşi au murit ca nişte martiri. Această grozăvie nemaipomenită pricinui o spaimă atît de mare printre adversarii regelui, încît aceştia părăsiră Iudeea pentru a se refugia în Egipt şi în Siria. Printre refugiaţi se găsea şi conducătorul fariseilor, învăţatul Simeon Ben Şetach, fratele reginei.

Fiind din nou stăpîn pe situaţie, Alexandru începe o nouă campanie. În anii 83-80 î.e.a. el recucereşte o serie de localităţi la răsărit

de Iordan. Războaiele purtate de regele Alexandru Ianai au avut drept rezultat redobîndirea teritoriilor Iudeei, asupra cărora evreii aveau un drept istoric. Astfel visul Haşmoneilor, care vroiau să vadă refăcut vechiul regat al lui David, se apropia de realizare. Într-adevăr, Iudeea se întindea acum între graniţele sale fireşti: de la ţărmul mării pînă în pustiu şi din Edom pînă la lacul Merom.

Înainte de a muri regina Salomea-Alexandra (76-67 î.e.a.), Ianai recunoscu că dovedise o imprudenţă şi o nedreptate mare persecutîndu-i pe farisei şi dispreţuind dragostea poporului. El o numi ca regentă pe regina Salomea-Alexandra şi o sfătui să-i recîştige pentru domnie pe farisei. În cele din urmă recunoscu că ignorarea voinţei majorităţii poporului dăunează bunăstării statului. Se pare că Ianai ar fi încercat să alunge neliniştea reginei cu privire la conflictul dintre partide prin cuvintele: "Nu te teme nici de adevăraţii farisei, nici de adversarii lor, care sînt sinceri; dar fereşte-te de făţarnicii ambelor partide!..."

Femeia care a preluat frîiele puterii după domnia furtunoasă a lui Ianai era foarte potrivită pentru această funcţie. O adevărată fericire pentru poporul evreu să fie guvernat de o femeie înţeleaptă şi blîndă, după o domnie furtunoasă ca cea a lui Alexandru Ianai. Neputînd ca femeie să fie mare preot, ea trecu această demnitate fiului său cel mare, Hyrkan, fapt prin care se înfăptuieşte separarea puterii de stat de cea religioasă, atît de insistent cerută de farisei. Cel de-al doilea fiu, Aristobul al II-lea, a fost numit comandantul armatei. Conducătorii fariseilor, fugiţi din Iudeea pe timpul lui Alexandru Ianai, se întorc acum în patrie, iar dintre ei, Simeon Ben Şetach şi juristul Iehuda Ben Tabai ajung în fruntea Sanhedrynului. Fariseii deţin din nou puterea legislativă şi cea judecătorească.

În timpul domniei reginei Salomea-Alexandra s-a reorganizat Sanhedrynul, s-a îmbunătăţit administraţia justiţiei şi a fost, în general, o epocă de restaurare naţional-religioasă. Învăţatul Simeon Ben Şetach a fost numit restauratorul Legii. S-au adoptat o serie de măsuri menite să îmbunătăţească legislaţia. Astfel, în contractul de căsătorie care poartă numele de Ketuva se precizează suma de bani pe care soţul trebuie să o dea soţiei în caz de divorţ. Ketuva este în vigoare şi astăzi. O altă măsură deosebit de importantă a fost luată în domeniul învăţămîntului. S-a elaborat o lege potrivit căreia trebuiau să se înfiinţeze şcoli în toate oraşele pentru tinerii pînă la vîrsta de 16 ani. Conform acestei legi învăţămîntul era obligatoriu şi gratuit. Se respecta în felul acesta prescripţia biblică care prevedea că părinţii au obligaţia să-şi instruiască copiii. Pentru cazurile în care părinţii nu dispuneau de mijloace materiale pentru educaţia copiiilor s-au înfiinţat şcoli pentru băieţi. Elaborarea unei asemenea legi cu peste 2 000 de ani în urmă atestă importanţa pe care

o acordau vechii evrei educației și învățămîntului.

În politica externă regina a acordat prioritate acțiunilor defensive. În acest scop ea avea nevoie să mențină o armată puternică, disciplinată și bine înzestrată. Asemenea măsuri aveau menirea să descurajeze un eventual agresor, în contextul în care principii din imediata vecinătate purtau războaie pentru ocuparea Siriei. Dispunînd de o armată puternică, regina avea autoritate asupra prinților vecini care nu îndrăzneau să pornească un război împotriva Iudeei.

Saduceii fuseseră înlăturați din administrația civilă și religioasă, dar în armată era nevoie de ei, deoarece printre ei erau militari experimentați.

Cînd fariseii ajunși la putere începură să-i urmărească pe conducătorii Partidului Saduceilor, cîțiva reprezentanți ai acestora se prezentară în fața reginei și, etalîndu-și meritele militare, îi cerură să pună capăt persecuțiilor. Conducătorul acestui grup nu era altul decît cel de-al doilea fiu al reginei Salomea, Aristobul.

Spre deosebire de fratele său Hyrkan, care avea o voință slabă, Aristobul era un caracter puternic, cu un temperament ardent. Pentru a nu-i îndepărta pe saducei de tron, regina primi cererea lor. Îi numi chiar comandanți militari ai diferitelor localități întărite pe mulți membri ai acestui partid marginalizat.

Spre sfîrșitul domniei reginei Salomea-Alexandra Partidul Saduceilor, în frunte cu Aristobul, devenise atît de puternic, încît putea să se gîndească la preluarea puterii în stat. Bătrîna regină îmbolnăvindu-se grav, prietenii fiului mai mic se înțeleseră să-l răstoarne de la domnie pe Hyrkan, incapabil să domnească, dar și puternic influențat de farisei, și să-l aducă pe tron pe Aristobul. Acesta părăsi Ierusalimul, se uni cu fruntașii acestei mișcări din provincie, care-i erau devotați, și ocupă mai multe cetăți.

Vestea izbucnirii revoltei dădu lovitura de grație reginei. După 9 ani de domnie Salomea-Alexandra moare în vîrstă de 74 de ani. Ea a avut fericirea să vadă zilele fericite ale independenței naționale și ale înfloririi economice, dar pe patul de moarte i-a fost dat să întrezărească spectrul războiului civil.

Conflictul de succesiune izbucnit între Aristobul și Hyrkan al II-lea înaintea încetării din viață a reginei Salomea-Alexandra a reprezentat de fapt o luptă între două curente național-politice opuse. În timp ce Aristobul se sprijinea pe aristocrația saducee a demnitarilor și pe armată, adică pe grupurile sociale care constituiau structura politică a statului, pătura intelectuală democrată, orientată spre politica culturală, în speță fariseii, precum și clasa mijlocie a populației îl susțineau pe Hyrkan sub a cărui domnie sperau să poată menține regimul reginei Salomea-

Alexandra. La aceste interese diametral opuse se adăugau deosebirile de temperament şi de caracter dintre cei doi fraţi.

Aristobul era o fire ambiţioasă, autoritară şi belicoasă. Scopul său declarat era să devină un rege puternic care să supună toate ţările vecine. Hyrkan al II-lea era, dimpotrivă, o fire slabă, influenţabilă, lipsit de calităţile necesare unui conducător. Chiar într-o epocă liniştită el n-ar fi fost decît un mediocru cîrmuitor.

Abia închise ochii regina Salomea-Alexandra că şi urcă pe tron Hyrkan al II-lea. Fratele său îi declară război şi porni cu mercenarii săi spre capitală pentru a-l detrona. Sub steagul lui Hyrkan al II-lea se strînseră fariseii, păturile mijlocii ale populaţiei şi mercenarii angajaţi de răposata regină. Partizanii lui Hyrkan al II-lea luară ostateci pe soţia lui Aristobul şi pe copiii acestuia pe care îi închise în cetăţuia Baris, la nord-vestul Templului.

În urma bătăliei care a avut loc lîngă Ieriho, armata lui Hyrkan al II-lea a fost înfrîntă. După ce pierdu bătălia Hyrkan al II-lea fugi la Ierusalim, în cetăţuia Baris; mercenarii săi îl părăsiră şi trecură de partea lui Aristobul. Acesta asedie Templul, unde se adăpostise un număr mare de duşmani şi-l ocupă. Hyrkan a fost nevoit să se predea şi el. Lui Hyrkan al II-lea nu-i rămase altă alternativă decît să renunţe la tron în favoarea fratelui său. A avut loc un fel de împăcare între cei doi fraţi, care îşi jurară credinţă în Templu: Aristobul al II-lea avea să deţină coroana regală, iar Hyrkan al II-lea demnitatea de mare preot. Acestea se întîmplau la trei luni de la moartea reginei Salomea-Alexandra. Pacea încheiată între cei doi fraţi fu pecetluită prin căsătoria fiicei lui Hyrkan, Alexandra, cu fiul lui Aristobul al II-lea, Alexandru. Pe această cale ei au vrut să împace, prin urmaşi, interesele opuse ale părinţilor.

La urcarea pe tron a lui Aristobul al II-lea izbucneşte, după cum era de aşteptat, o reacţie violentă a saduceilor împotriva regimului fariseu[4]. Drept consecinţă, toţi cei ce erau adversari ai noului regim din motive principiale, începură să se adune în jurul regelui detronat prin violenţă. Această stare de lucruri a fost exploatată de idumeul Antipator, urmaş al unei nobile familii edomite, iudaizată sub Iochanan-Hyrkan. Datorită avuţiei şi capacităţii sale de diplomat, Antipator ocupase funcţia de guvernator al Idumeei sub domnia lui Alexandru Ianai şi a văduvei acestuia. Datorită darurilor şi serviciilor făcute, el a reuşit să atragă prietenia compatrioţilor săi şi chiar a vecinilor arabi, precum şi a locuitorilor din Gaza şi Aşkelon. Antipator, bărbat de mare voinţă şi foarte influent pe lîngă Hyrkan al II-lea, văzîndu-şi planurile ambiţioase distruse prin renunţarea la tron a protectorului său, îl convinse pe regele detronat, om cu caracter slab, să reia lupta împotriva lui Aristobul cu ajutorul arabilor. Cu orice prilej Antipator îi reamintea lui Hyrkan al II-lea

starea sa de subaltern şi de umilinţă din cauză că cedase coroana fratelui său. Prin aceste mijloace Antipator îl determină pe fricosul Hyrkan să-şi calce jurămîntul şi să adopte planul potrivit căruia o putere străină să fie arbitru între cei doi fraţi.

Într-o noapte, Hyrkan şi Antipator părăsesc pe ascuns Ierusalimul şi se duc la regele arab Aretas, care-şi avea reşedinţa în fostul oraş edomit Petra. Aretas era dispus să-l sprijine cu armata sa pe Hyrkan al II-lea în schimbul cedării a 12 oraşe de coastă la răsărit şi sud-vest de Marea Moartă, oraşe pentru a căror recucerire Haşmoneii plătiseră cu numeroase jertfe. De asemenea, i se mai făgădui lui Aretas o sumă mare de bani. Regele arab trimise împotriva Iudeei o armată de 50 000 de oameni la care se mai adăugă şi o parte a trupelor lui Hyrkan al II-lea, şi o parte a populaţiei din Ierusalim. Aristobul fu încercuit în cetatea templului de către trupele unite arabo-evreieşti. Mulţi dintre locuitorii mai de seamă şi şefii fariseilor reuşiră să fugă din Ierusalim, cei mai mulţi luînd drumul Egiptului. Asediul dură cîteva luni. Zidurile groase ale Ierusalimului înlocuiau slăbiciunea soldaţilor lui Aristobul.

În primăvara anului 65 î.e.a. Ierusalimul era astfel transformat într-o vastă tabără militară. Se confruntau două armate, de fapt fracţiuni ale aceleiaşi naţiuni, orbite de dușmănie. Din cauza asediului începură să lipsească din ce în ce mai mult alimentele.

În timpul acesta sosi Paştele şi pelerinii care obişnuiau să vină la Ierusalim cu acest prilej din toată ţara, în număr mare, găsiră accesul oprit spre Marele Templu. Pe de altă parte, în Templu nu existau animale pentru jertfă. Pentru a şi le procura, asediaţii coborau (după cum arată legenda) zilnic pe ziduri, cu ajutorul unor frînghii, un coş cu bani şi obţineau miei pentru Paşte. Deoarece asediul se prelungea şi nu se putea prevedea sfîrşitul, un sfetnic viclean, inspirat fără-ndoială de Antipator, îl convinse pe Hyrkan al II-lea că trebuie să se folosească de lipsa de animale indispensabile cultului pentru a-l sili să se predea. Pentru a-i batjocori pe asediaţi, oamenii lui Hyrkan puseră într-un coş un purcel în locul mieilor.

Această insultă adusă Legii sfinte produse o indignare atît de puternică, încît mai tîrziu, Sanhedrynul interzise creşterea porcilor. Ca pedeapsă pentru această profanare a Templului - spune în încheiere legenda - Iudeea fu bîntuită de un uragan pustiitor. După o altă legendă, partizanii lui Hyrkan căutară să-i învingă pe adversari pe altă cale: au adus în tabără un hasideu considerat de popor sfînt, pe făcătorul de minuni Honia, şi îi cerură să-l blesteme pe Aristobul în numele lui Dumnezeu. Evlaviosul bătrîn, care blestema războiul fratricid, în loc de blestem strigă cu energia unui suflet nobil şi pios: "O, Dumnezeule, tu rege, stăpîn al Universului, deoarece cei din jurul meu sînt poporul tău şi asediaţii sînt preoţii tăi, te rog nu asculta ruga lor împotriva acestora şi nici nu face

ceea ce aceştia îţi cer împotriva acelora".

Honia a plătit cu viaţa pentru exprimarea sentimentelor sale nobile. Soldaţii, incapabili să sesizeze noblețea sufletească a unui bătrîn venerabil, l-au asasinat ca pe un nelegiuit. Oamenii lui Hyrkan al II-lea încercau să amuţească vocile care protestau împotriva unei atît de dăunătoare duşmănii între fraţi de acelaşi sînge. Discordia internă, care nu putea fi învinsă prin rugăciune, avea să fie soluţionată cu sabia de către străini.

Criza internă din Iudeea a coincis cîtăva vreme cu criza politică generală care domnea în întreaga Asie orientală. Tot aşa cum în secolul al IV-lea î.e.a. luaseră naştere monarhiile Seleucizilor şi Ptolomeilor pe ruinele Imperiului Persan, tot astfel descompunerea acestor monarhii a creat acum condiţiile favorabile pentru expansiunea Romei[5] în Orient.

În deceniul al VII-lea î.e.a. Roma stăpînea aproape toate popoarele din Asia Mică, jefuindu-le bogăţiile. Iudeea avea să îndure şi ea aceeaşi soartă. În anul 66 î.e.a. Senatul i-a acordat lui Pompei[6] puteri nelimitate asupra provinciilor orientale. El s-a comportat în Orient ca un stăpîn absolut. Reîmpărţea teritoriile după bunul său plac, judeca certurile dintre regii locali, confirma pretenţiile la tron primind de la pretendenţi daruri bogate. Monarhia Seleucizilor slăbită, înghesuită pe o frîntură din teritoriul asupra căruia dominase altă dată, zăcea la picioarele Romei. Noua mare putere apărută în Asia Mică îşi îndrepta acum privirile spre Iudeea.

Războiul fratricid care bîntuia în Iudeea oferi romanilor pretextul de a interveni valorificîndu-şi pretenţiile. Roma apărea pentru prima oară în Iudeea prin Scaurus, reprezentantul lui Pompei. Aristobul al II-lea şi Hyrkan al II-lea îl primiră ca pe un mîntuitor ce le-ar putea aduce salvarea. Au fost trimise solii din partea ambilor fraţi. Emisarii aveau misiunea de a duce tratative cu Pompei. Cunoscut fiind caracterul lui Pompei, solii i-au făcut şi daruri din partea fiecăruia dintre pretendenţii la tron. Darurile lui Aristobul al II-lea avură norocul să placă mai mult, acesta adăugîndu-le şi 400 de talanţi, în timp ce Hyrkan se mărginise doar să facă făgăduieli în bani.

De data aceasta romanii aveau interesul ca regele arab Aretas, care dispunea de o armată puternică şi stăpînea o ţară întinsă, să nu-şi mărească puterea amestecîndu-se în războiul civil din Iudeea. Aretas primi ordin să ridice imediat asediul Ierusalimului şi fu ameninţat că, în caz contrar, Roma va interveni cu trupele sale. Aretas se conformă imediat ordinului şi se întoarse cu armata în ţara sa, urmărit de trupele lui Aristobul al II-lea, care l-a înfrînt definitiv în anul 65 î.e.a. Pentru moment Aristobul putea să-şi facă iluzia că era, într-adevăr, regele victorios al Iudeei. Încetineala operaţiunilor militare ale lui Pompei împotriva lui Mitridate[7], regele Pontului, îl făcură să creadă că domnia îi este asigurată.

Dar Antipator îl scoase din această falsă siguranţă. El ştia deja că îl avea de partea sa pe Scaurus, pe care îl influenţă în favoarea lui Hyrkan al II-lea spre a-l recomanda lui Pompei.

Generalul roman vedea în lupta pentru putere dintre cei doi fraţi prilejul de a înscrie încă un popor pe lista cuceririlor sale, ceea ce îi sporea gloria la Roma. Aristobul i-a trimis lui Pompei în dar o viţă de vie din aur, făcută de regele Alexandru ca ornament pentru Marele Templu. Această operă de artă de mare valoare artistică se bucura de admiraţia generală. Tocmai de aceea Pompei se grăbi s-o trimită la Roma unde a fost aşezată în Templul lui Jupiter. Deşi măgulit de superbul dar, Pompei era departe de a se pronunţa în favoarea donatorului. Prin intermediul lui Antipator cei doi fraţi erau invitaţi de către Pompei la Damasc pentru tratative. Ambii prinţi, deşi adînc umiliţi de această cerere, acceptară invitaţia şi încercară cu multă elocinţă să-şi apere fiecare cauza.

În timp ce Hyrkan al II-lea stăruia asupra calităţilor sale de primnăscut, Aristobul al II-lea accentua asupra lipsei totale de aptitudini a fratelui său mai mare pentru demnitatea de domnitor.

În afară de cei doi pretendenţi la tron veniră însă la Damasc şi reprezentanţi ai unui al treilea partid care cerea desfiinţarea completă a regalităţii şi restaurarea vechiului regim teocratic în Iudeea. Ei se plîngeau îndeosebi de ultimii Haşmonei, care modificaseră Constituţia iudaică şi înlocuiseră pontificatul cu o monarhie apăsătoare. Aceştia erau reprezentanţii aripii externe a fariseilor, care se văzură înşelaţi în speranţele ce şi le puseră odinioară în dinastia Haşmoneilor.

Pompei ascultă cu atenţie toate părţile implicate în conflict şi declară că va face ordine în Iudeea deîndată ce va fi terminat expediţia pe care o pregăteşte împotriva regelui arab al nabateilor.

Indiferent de motivele invocate de cei doi pretendenţi la tron sau de plîngerile fariseilor, Pompei era preocupat, sub masca arbitrajului, să transforme Iudeea într-o provincie romană. Nu i-a trebuit generalului roman să se gîndească prea mult pentru a se convinge că slabul Hyrkan al II-lea este mult mai potrivit pentru rolul de protejat al Romei decît violentul Aristobul care, din capul locului, nu i-a inspirat încredere.

Temîndu-se însă ca printr-o decizie grabnică, nechibzuită să se lase antrenat într-un război lung şi greu, el preferă să-l măgulească pe Aristobul al II-lea cu tot felul de făgăduieli frumoase. Dar Aristobul al II-lea descifră imediat adevăratele intenţii ale lui Pompei faţă de Iudeea şi nu ezită, cu primul prilej, să fugă în patrie.

În Iudeea, Aristobul al II-lea, în a cărui inimă se trezi deodată dragostea arzătoare de patrie a glorioşilor săi străbuni Haşmonei, se fortifică în citadela Alexandrium, aşezată pe vîrful unui munte, la nord de Ieriho, sperînd că va putea să-i oprească pe romani în marşul lor.

Pompei îşi manifestase acum deschis adevăratele intenţii faţă de Iudeea. Generalul roman îşi întrerupe marşul împotriva arabilor şi, ajungînd în faţa citadelei Alexandrium, îl sileşte pe Aristobul să se predea, folosind pe rînd făgăduieli mincinoase şi ameninţări serioase, ceea ce îl determină pe acesta să o facă. Totodată, el se arătă conciliant pentru moment şi se prefăcu că acceptă cererea lui Pompei de a preda romanilor cetăţile principale ale Iudeei.

Lăsat să plece la Ierusalim, Aristobul al II-lea începe imediat să adune oastea şi să strîngă provizii pentru rezistenţa armată. Pompei îl urmări, dar, între timp, primi plăcuta veste a morţii lui Mitridate. Această victorie cîştigată asupra celui mai periculos duşman al Romei umplu de bucurie inima lui Pompei. Nu-i mai rămînea decît să sfărîme ultimul şi cel mai slab obstacol - rezistenţa lui Aristobul al II-lea - pentru a merge la Roma triumfător.

Atîta vreme cît Aristobul părea supus şi îl umplea de daruri, promiţîndu-i chiar că va preda Ierusalimul lui Pompei, victoria asupra Iudeei i se părea foarte uşoară.

Gabinius, un reprezentant al lui Pompei, se duse împreună cu Aristobul să ia cetatea în stăpînire şi să ceară o mare contribuţie în bani. Dar patrioţii evrei se împotriviră acestor cereri şi-i închiseră lui Gabinius porţile cetăţii.

În faţa acestor dificultăţi Pompei ordonă să fie arestat Aristobul care, pentru a-l îmblînzi pe inamic, tocmai plecase în tabăra romană. Capturarea regelui avea să întărească însă voinţa de apărare a devotaţilor acestuia: ei se retraseră pe muntele Templului, ferm decişi să lupte pînă la ultima picătură de sînge împotriva cotropitorilor care cereau capitularea necondiţionată a Iudeei. Pompei înaintă cu armata sa şi cetatea îi fu predată de către un partid care tocmai se formase şi dorea pace cu orice preţ. Numai patrioţii retraşi pe muntele Templului continuau lupta. Ei tăiară podul de legătură cu oraşul şi se împotriviră cu eroism. Pompei avea să organizeze un asediu în toată regula.

Muntele Templului era apărat spre vest de un şanţ adînc, iar spre nord de ziduri groase, alcătuind o cetate invincibilă. Pompei aduse maşini de război de la Tyr, cu care să distrugă zidurile şi umplu şanţurile cu arbori aduşi din păduri îndepărtate. Asediul se prelungea şi poate că s-ar fi prelungit şi mai mult, dacă asediaţii n-ar fi facilitat asaltul prin respectarea zilei de sîmbătă (Şabat).

După Lege evreii aveau voie să lupte sîmbăta numai pentru a se apăra de un atac care le-ar fi pus direct viaţa în primejdie, însă nu puteau lua nici o măsură pentru a preveni sîmbăta un atac viitor.

Informaţi de acest lucru romanii acţionau în consecinţă: sîmbăta încetau orice luptă, în schimb pregăteau prăbuşirea zidurilor, construind

un zid de asediu. Cînd acest val atinse înălţimea convenabilă, fură înălţate catapulte pentru aruncarea pietrelor şi începu bombardarea Templului. Timp de peste trei luni luptătorii evrei ţinură piept romanilor conduşi de fiul celebrului Sulla[8] care reuşi să pătrundă în cetate printr-o spărtură făcută în zid. Romanii năvăliră tocmai într-o zi de sărbătoare, în timp ce în Templu se oficia un serviciu divin festiv. După mărturiile istoricilor romani, preoţii evrei rămaseră locului şi continuară slujba sub ameninţarea săbiilor romane. Soldaţii nu s-au lăsat impresionaţi de această ceremonie înălţătoare şi i-au măcelărit pe preoţi. Mulţi dintre asediaţi s-au aruncat de pe balcoanele Templului, alţii au aprins ruguri în care s-au aruncat. În acea zi tristă pieiră 12 000 de oameni.

Mare fu uimirea lui Pompei negăsind nici un fel de idoli în Sfînta Sfintelor în care, după legea evreiască, numai marele preot avea voie să intre. Din această cauză circulau printre neevrei tot felul de zvonuri superstiţioase. Pompei porunci să fie evacuat acest lăcaş care-i inspira teamă şi dădu voie să se ţină din nou slujba religioasă. El fu deosebit de aspru cu şefii Partidului Războinic evreiesc ordonînd decapitarea lor pînă la ultimul. Aceasta se întîmpla în anul 63 î.e.a., pe cînd la Roma era consul renumitul orator Cicero[9].

Pompei porni la instaurarea unei noi ordini în Iudeea. Aceasta deveni tributară Romei şi fu transformată într-un stat autonom sub protectorat roman. Lui Hyrkan al II-lea i se luă titlul de rege şi fu instalat mare preot şi prinţ autonom (etnarch). Zidurile Ierusalimului fură dărîmate pînă în temelii. Iudeea era tratată ca o ţară cucerită pusă sub autoritatea lui Antipator, care fusese numit administrator al ţării. Toate localităţile de pe coastă - Iaffa, Gaza etc., precum şi oraşele de pe Iordan şi din centrul Israelului, cu Samaria şi alte oraşe, toate recucerite cu mari jertfe şi încorporate Iudeei de către Hyrkan al II-lea şi Alexandru Ianai, fură din nou luate Iudeei, anexate posesiunilor romane proaspăt cucerite şi puse sub jurisdicţia guvernatorului din Siria. Iudeea devine astfel un stat foarte mic. Numele oficial al ţării este schimbat din ebraicul Iehuda în Iudeea.

În anul 61 î.e.a., cînd Pompei îşi făcu intrarea triumfală în Roma după campania sa din Asia, înaintea carului său triumfal, alături de alţi principi asiatici învinşi de el, păşeau Aristobul şi fiul său mai mic, Antigon (cel mare, Alexandru, reuşise să fugă), cele două fete ale sale şi unchiul său Avşalom. Mai fuseseră aduşi însă şi mulţi alţi prizonieri evrei care aveau să constituie mai tîrziu nucleul comunităţii evreieşti de la Roma.

Istoricul H.Graetz[10] se întreabă, în monumentala sa lucrare "Istoria evreilor": la ce i-a servit oare lui Hyrkan al II-lea să recurgă la arbitrajul lui Pompei? În primul rînd, din cîte ştim, arbitrajul a fost iniţiat de generalul Pompei şi nicidecum de către regele iudeu. Nu credem că în cadrul geopolitic dat ar fi fost posibilă evitarea unui conflict cu Roma. Este însă

deosebit de tragic faptul că dușmănia dintre cei doi frați și discordia internă au accelerat în bună măsură pierderea independenței ludeei după o existență de 80 de ani.

---

1. Pentru a veni în întîmpinarea cerințelor exprimate de farisei Hyrkan despărțise puterea laică de cea religioasă.

2. Monedele nu menționează titlul de rege, pe inscripție figurînd următoarele: Marele Preot Iehuda și Comunitatea Iudeilor.

3. În timpul domniei regelui Alexandru Ianai, partidul cel mai puternic era al fariseilor. În programul acestui partid se propunea separarea puterii regale de cea de mare preot. Ianai era împotriva acestei propuneri, întrucît considera că, scoțînd funcția de mare preot de sub autoritatea regală, se va crea o nouă putere care îl va putea oricînd răsturna. De aceea, cînd mișcarea de separație a devenit foarte puternică și fariseii s-au răsculat, regele a trimis împotriva lor pe mercenarii săi, care i-au ucis pe conducătorii acestui partid, fapt ce a provocat un război civil.

*4. Marele istoric evreu H. Graetz este de părere că raporturile încordate dintre saducei și farisei s-ar fi ameliorat, dacă n-ar fi apărut ambițiosul Antipator care a exploatat în favoarea sa animozitățile dintre partidele opuse (**Istoria evreilor**, București, 1892, vol.IV, pag.251).*

5. După prăbușirea Cartaginei, Roma devine stăpînă pe bazinul apusean al Mării Mediterane și își îndreaptă privirile spre Răsărit. Folosind politica "Dezbină și stăpînește", romanii i-au sprijinit pe greci în lupta lor împotriva Macedoniei, au înfrînt pe macedoneni și au transformat Macedonia în provincie romană (148 î.e.n.). Mai tîrziu, în 146 î.e.n., au supus Grecia și au transformat-o, de asemenea, în provincie romană. Au trecut în Asia Mică, au cucerit Pergamul în 133 î.e.n. și l-au încorporat apoi în statul roman. În 146 î.e.n. Cartagina este înfrîntă în cel de al treilea război punic, teritoriul ei devenind provincia romană Africa. Roma devine în urma acestor cuceriri cea mai mare putere în zona Mediteranei, putînd astfel domina atît Occidentul, cît și Orientul.

6. Pompei (106-48 î.e.n.) - om politic și general roman, descendent al unei ilustre familii senatoriale - înfrînge în 71 î.e.n. ultimele forțe armate ale lui Spartacus. În anul 70 î.e.n. este ales consul, iar în anul 67 î.e.n. i se acordă puteri extraordinare pentru combaterea piraților din Marea Mediterană. În anii 64-63 î.e.n. se consacră reorganizării politice a Orientului.

7. În anul 66 î.e.n. Pompei este numit comandant suprem și intră în Regatul Pontului cu o oaste de 60 000 de oameni. Mitridate nu i-a putut opune decît 33 000 de soldați. În ciocnirile cu Pompei care au avut loc în Armenia Mică, lîngă satul Dastir, oastea pontică a fost complet zdrobită, însuși Mitridate scăpînd cu greu. Se refugiază în ținuturile situate la nord de Marea Neagră și începe să adune oaste, să strîngă provizii și să-și refacă flota. Fiul lui Mitridate, Pharnaces pune la cale un complot contra tatălui său. Armata lui Mitridate trece de partea lui Pharnaces, cu cîteva zile înainte de începerea campaniei. Sub ochii bătrînului rege Pharnaces a primit însemnele puterii regale. Părăsit de toți Mitridate s-a sinucis în 63 î.e.n.

8. Sulla Lucius Cornelius (138-78 î.e.n.) - om politic și general roman. În urma victoriei repurtate în războiul civil împotriva generalului Marius, în anul 82 î.e.n., Sulla este numit dictator pe viață.

9.Cicero Marcus Tullius (106-43 î.e.n.) - orator, filozof și om politic roman. Consulatul din anul 63 î.e.n. reprezintă apogeul carierei politice a lui Cicero; iese victorios în fața conjurației lui Catilina (împotriva căruia pronunță celebrele 4 Catilinare), soldată cu fuga acestuia.

*10.**Istoria evreilor**, București, 1893, vol. IV, pag. 258.*

VIAȚA SPIRITUALĂ ÎN IUDEEA

*Șemaia și Abtalion * Hilel și Șamai * Cartea "Henoch" * Cartea "Daniel" * "Cartea Jubileelor"*

Instituirea protectoratului roman în Iudeea și prăbușirea dinastiei Hașmoneilor înseamnă o încrustare adîncă nu numai în istoria politică ci și în cea spirituală a poporului evreu. Dependența politicii interne a țării de politica internațională a Romei a făcut aproape fără obiect conflictul de peste un veac dintre saducei și farisei cu privire la formele autorității de stat, la prioritatea principiului laic sau al celui spiritual în viața de stat. Noua stare de lucruri - întărirea stăpînirii străine - alungase ambele partide în opoziție. În timp ce fariseii, preocupați în special de soarta națiunii, nu-și pierdură rațiunea lor de a exista chiar și într-o epocă a dispariției statului iudeu, saduceii, care se agățaseră de stat ca atare, pierdură tot terenul de sub picioare la căderea acestuia. Elementele mai adaptabile ale saduceilor se împăcară, după stingerea dinastiei Hașmoneilor, cu politica lui Irod, care favoriza cultura greco-romană, și se contopiră cu boethoseii, partidul clerului oficial din Ierusalim. De aceea lumea de mai tîrziu obișnuia să numească prin asociația de cuvinte "saduceii și boethoseii" pe campionii liberei cugetări și ai asimilismului.

Neatinși în nici un fel de evenimentele epocii rămaseră numai eseenii, care au luat parte la agitația politică, trăiau cu totul retrași, nutreau dorul după "imperiul lui Dumnezeu" ce se apropia, și priveau cu o liniște neclintită crizele istorice ce se succedau. Nici măcar un om ca Irod nu a fost în stare să tulbure echilibrul sufletesc al eseenilor. Deși i-au refuzat lui Irod jurămîntul de fidelitate, cel ce i-a prezis fiului lui Antipator o domnie îndelungată și glorioasă a fost tocmai un eseean. Cu atît mai complicată apare în această epocă de criză evoluția Partidului Fariseilor. Știm că din rîndurile lor au ieșit cei mai vajnici luptători împotriva regimului antinațional al lui Irod. Majoritatea fariselilor opunea însă antipatrizilor numai o rezistență pasivă și se consacrau în special cultivării legislației pentru a consolida astfel bazele sociale ale iudaismului. Încetul cu încetul, mijlocul deveni însă scop și studiul academic al legislației, studiul dreptului luă locul legislației practice. Scos prin forța împrejurărilor politice din viața de stat, practicianul fariseu se transformă din ce în ce mai mult într-un teoretician ce influența ordinea socială numai indirect, prin interpretarea legii. Primele indicii ale acestei transformări apar chiar

în epoca de activitate a doi învăţaţi pomeniţi cu alt prilej, Şemaia şi Abtalion. După urcarea lui Irod pe tron, aceşti doi fruntaşi ai fariseilor şi adepţii lor refuzară chiar să-l recunoască drept rege, pentru ca după aceea să se ţină departe de orice amestec în afacerile statului. De atitudinea lor sînt martore maximele care ne-au rămas de la aceştia. Astfel, Şemaia spune: "Iubeşte meseria, teme-te de stăpînire şi nu veni în legătură cu cei ce au puterea", iar Abtalion îl secondează: "Voi, înţelepţilor, fiţi prevăzători în cuvîntările voastre, căci altfel veţi fi exilaţi!" (**Maximele strămoşilor**, 1, 9-10).

Politician inteligent, Irod plăti toleranţa părţii moderate a fariseilor cu toleranţă şi astfel luă naştere, alături de vechiul Sanhedryn, redus sub acest rege la rolul de Consiliu de coroană, un al doilea Sanhedryn, Colegiu al interpreţilor legii, care se ocupa cu culegerea "învăţăturii orale" bazate pe Tora; aceştia se socoteau purtătorii adevăraţi ai tradiţiei legislative sfinte. Conducerea în acest colegiu de învăţaţi, Sanhedrynul fariseic, o avură mai întîi Semaia şi Abtalion, iar după moartea lor, Hillel şi Samai.

Marelui Hillel (care a trăit cam după anul 75 î.e.a. pînă în anul 5 e.a.) i-a fost sortit să ridice fariseismul la cea mai înaltă treaptă a evoluţiei sale şi să deschidă astfel o epocă nouă în istoria iudaismului. Hillel era originar din Babilonia. Vlăstar al unei familii de vază care-şi putea urmări arborele genealogic pînă la regele David, tînărul Hillel părăsi Babilonia mînat de setea de ştiinţă, pentru a veni la Ierusalim şi a deveni discipol al lui Şemaia şi Abtalion.

În primii ani de studiu, Hillel suferi mari lipsuri şi se relatează că adeseori nu avea nici bani pentru portarul şcolii. Printr-o perseverenţă rar întîlnită el dobîndi cunoştinţe atît de profunde în materie de lege scrisă şi orală, încît deveni nu numai membru al Colegiului învăţaţilor, ci chiar şeful acestuia.

Ştiinţa legilor fiind pînă atunci stăpînită de credinţa oarbă în autoritate şi de tradiţia inertă, Hillel se strădui, în primul rînd, ca printr-o reformă să ferească de imobilism atît învăţătura orală cît şi forţele creatoare ale iudaismului. Printr-o largă extindere a libertăţii de interpretare a legii, printr-un aparat interpretativ mai mobil, care să permită pînă şi scoaterea din vigoare a unei prescripţii din Tora, trebuiau create premisele pentru dezvoltarea neîngrădită a învăţăturii orale în spirit fariseic, precum şi pentru adaptarea ei la cerinţele vieţii şi la moravurile poporului. În acest scop Hillel formulă un întreg sistem de principii interpretative, din care unele erau de natură pur logică. Pe baza acestei metode, cunoscută în parte încă înainte de Hillel, dar adoptată de acesta şi de şcoala lui şi dezvoltată apoi de alţii, au fost alcătuite acele numeroase prescripţii juridice ce aveau să devină mai tîrziu temelie pentru Mişna, nucleul Talmudului.

De acum încolo prin "învăţătura orală" se va înţelege nu numai un conglomerat rigid de "tradiţii strămoşeşti", ci şi o operă sistematizată de legiferare care, legată în mod elastic de Tora, era concepută în evoluţie vie şi continua să se bazeze pe tradiţia orală. O altă consecinţă a reformei lui Hillel era nivelarea contrastelor dintre farisei şi saduceii ce respingeau ostentativ "învăţătura orală", căci aceasta era acum ancorată prin deducţie logică în Scriptură. Cea mai importantă dintre inovaţiile introduse de însuşi Hillel pe această cale este instituţia juridică numită "Prosbol" (cuvînt derivat din greacă şi avînd înţelesul de "cesiune"). Potrivit Legii biblice, toate datoriile se anulau în anul de şemita sau anul de şabat. Pentru a nu-şi pierde banii în anul de anulare a datoriilor, oamenii de afaceri ce dispuneau de capitaluri mari refuzau orice credit. Comerţul suferind greu din această cauză, Hillel dădu putinţa creditorilor să reclame datoria şi după intrarea în anul de şemita, printr-o declaraţie specială dată înaintea judecăţii, printr-un fel de cesiune către instanţa judecătorească a sumei datorate.

Influenţa lui Hillel fu de o importanţă atît de hotărîtoare pentru evoluţia ulterioară a iudaismului, încît tradiţia talmudică îl aşează pe acest reformator alături de Ezra care - venit şi el din Babilonia - crease terenul pentru întregul fariseism prin înfiinţarea Şcolii de sofrim (cărturari).

Inovator proeminent în domeniul dreptului, marele Hillel a fost un creator tot atît de însemnat şi în învăţătura etică. Ritul avea valoare numai de mijloc de perfecţionare morală. "Conţinutul fundamental al Torei, spune Hillel, se epuizează cu regula: « Ce ţie nu-ţi place, altuia nu face », restul fiind numai un comentariu la această regulă". Alte învăţături ale lui Hillel: "Iubeşte pacea şi aleargă după ea; iubeşte-i pe oameni şi deprinde-i cu credinţa în Dumnezeu". "Cel ce foloseşte coroana (învăţăturii) ca unealtă se duce de rîpă". "Dacă nu fac nimic pentru mine, atunci cine (să facă ceva) pentru mine? Şi dacă fac numai pentru mine, singur (adică mă izolez de colectivitate) ce sînt eu?".

Maxima pe care a spus-o Hillel la vederea unui craniu ce plutea pe apă se referea la luptele din Iudeea din timpul său: "Fiindcă tu ai înecat, te-au înecat şi pe tine; în cele din urmă, se vor îneca şi cei ce te-au înecat pe tine". Toată viaţa Hillel a fost o adevărată întruchipare a acelor principii morale pe care le predica semenilor săi. Bunătatea sa era proverbială. Se povesteşte că un sceptic a pus rămăşag că va reuşi să-l scoată din fire pe Hillel. De trei ori la rînd el îl scoase pe înţelept din baie pentru a-l plictisi cu întrebări cu totul fără sens, dar de fiecare dată primi de la Hillel un răspuns prietenesc. Atunci inoportunul se înfurie şi-i strigă: "Puţini să fie ca tine în Israel, Hillel!" "De ce, fiul meu?" - întreabă el blînd. "Am pierdut un rămăşag din cauza ta", replică acesta. "Mai bine să pierzi tu rămăşagul decît eu răbdarea", îi răspunse Hillel.

În opoziţie cu Hillel, care căuta totdeauna să uşureze sarcina legii, Şamai, care conducea împreună cu el Sanhedrynul fariseic, obişnuia să interpreteze prescripţiile legilor în sensul cel mai riguros. Era tăios şi distant în relaţiile sale cu cei din jur. Rugat odată de un neevreu, care vroia să treacă la iudaism, să-i rezume în puţine cuvinte esenţa iudaismului, severul învăţat îl dădu pur şi simplu afară. Hillel, în schimb, îl privi prietenos pe acel căutător al adevărului şi-l cîştigă pentru iudaism prin maxima pomenită mai sus, care reduce sensul religiei la principiul iubirii aproapelui. Mai tîrziu, neofitul pare a fi spus: "Severitatea lui Şamai aproape că m-a alungat de credinţa sfîntă, blîndeţea lui Hillel m-a introdus în această credinţă sfîntă". Ca şi în tendinţa fundamentală de interpretare a Legii cei doi învăţaţi par a fi procedat deosebit şi în ce priveşte opera de prozelitism. Metoda întrebuinţată de Hillel în cercetarea Legii făcea cu putinţă ca acelaşi pasaj din Sfînta Scriptură să fie interpretat în spirit mai progresist sau mai conservator; din această cauză ia naştere în sfera de cugetare a fariseilor, atît de coerentă pînă atunci prin cultivarea tradiţiei, un proces de diferenţiere care a dus la împărţirea discipolilor celor doi profesori în două şcoli: a lui Hillel şi a lui Şamai ("Beth Hillel" şi "Beth Şamai"). Odată cu legislaţia orală se dezvoltă în Iudeea, în primul secol precreştin, acea literatură care, consacrată marii probleme a credinţei şi a moralei, se lega îndeaproape de ultima parte a Bibliei, neîncheiată încă. Apar în această epocă imitaţii ale "Psalmilor", ale literaturii filozofice şi mai ales ale cărţii "Daniel", devenită prototip pentru toate revelaţiile profetice în formă mistică, pentru aşa-numitele "apocalipse". Aceste lucrări pseudobiblice s-au pierdut însă în decursul timpului fiind respinse de către păstrătorii Legii din diferite motive şi au trecut în rîndul "apocrifelor", adică al scrierilor "ascunse" sau "care se află în afară", ca şi alte lucrări apărute anterior. Şi totuşi, toate aceste lucrări erau creaţii originale ale geniului popular; chiar fragmentele care ne-au parvenit pînă azi constituie un izvor bogat pentru cunoaşterea curentelor spirituale şi a opiniilor din Iudeea de atunci.

În "Psalmii lui Solomon", lucrare pseudoepigrafică (care are numele fals) compusă după anul 63 în Iudeea şi pe care o avem numai în traducere greacă, noul psalmist - probabil un fariseu cu frica lui Dumnezeu - se lamentează asupra înmulţirii "păcătoşilor" printre cei bogaţi, prin care se înţelege, desigur, aristocraţia saducee; el laudă Judecata divină ce a lovit dinastia Haşmoneilor care părăsise Legea: "Dumnezeu a adus de la capătul pămîntului (din Roma) pe puternicul şoim (Pompeius) şi a adus ca pedeapsă război asupra Ierusalimului şi asupra ţării sale. Principii ţării (Haşmoneii) îi ieşiră bucuroşi înainte şi îi spuseră: Am dorit venirea ta, intră în pace... El îi ucise însă pe toţi conducătorii ţării şi pe toţi înţelepţii din Sfat, vărsă sîngele cetăţenilor Ierusalimului ca şi cum ar fi

fost apă necurată. Duse în exil pe fiii şi pe fiicele lor, făcuţi în desfrîu".

Autorul necunoscut îşi pune toate speranţele în restaurarea teocraţiei şi în regele Mesia, din casa lui David, despre care schiţează următorul tablou ideal: "El (domneşte ca) rege drept, condus de Dumnezeu, asupra lor (evreilor), şi în zilele sale nu se întîmplă nici o nedreptate printre ei, fiindcă sînt sfinţi cu toţii, iar regele lor este Unsul Domnului. Căci el nu-şi pune nădejdea în cal şi călăreţ şi arc; şi nici nu adună aur şi argint pentru război şi nu-şi pune speranţa în mulţime pentru ziua războiului".

Dacă idealul mesianic al fariseilor nu depăşea speranţele pămînteşti, în schimb, în alte straturi ale poporului şi mai ales printre eseeni acest ideal a luat un caracter mistic pronunţat, care făcea să dispară cu totul graniţa dintre domnia pămîntească şi cea cerească. Acest misticism, ale cărui începuturi trebuie căutate încă la profetul Iehezkel, ajunge la dezvoltarea sa completă în cea mai importantă carte dintre apocalipsele apărute atunci şi anume, în pseudoepigrafica carte "Henoch".

Cartea începe cu o viziune a lui Henoch sau Chenoch, a acelui strămoş al lui Noah despre care se spune în Biblie că "umbla în căile Domului" şi apoi Dumnezeu l-a luat la sine, în Cer (**Geneza**, 5,24), viziune în care cel drept vede Judecata de apoi. După introducere urmează o angelologie amănunţită, care se bazează pe legenda biblică despre căderea îngerilor. Îngerii căzuţi fură aceia care i-au învăţat pe oameni întrebuinţarea instrumentelor de ucidere şi obiectelor de podoabă, povesteşte cartea "Henoch", şi i-au iniţiat în afară de acestea în diferitele taine ale naturii şi mai ales în astrologie. Împotriva demonilor care au îndrumat astfel neamul omenesc spre păcat şi violenţă luptă însă "îngerii sfinţi", la plîngerea cărora Atotputernicul a hotărît să aducă potopul asupra pămîntului plin de păcate. Henoch fu trimis pe pămînt pentru a vesti sentinţa cerească, cu care prilej el a străbătut şi iadul şi raiul, "valea pierzaniei" (Ghehena) şi grădina superbă în care înfloreşte arborele înţelepciunii. După această angelologie urmează în cartea "Henoch" şi o mesianologie. Pentru prima oară apare aici, alături de Dumnezeu, un "fiu al omului", de aceeaşi condiţie ca şi îngerii, alesul lui Dumnezeu sau Mesia, căruia i s-a dat puterea de a-i goni pe regi din regatele lor, pentru că ei nu recunosc şi nu poartă recunoştinţă Aceluia care i-a dăruit cu putere. După apariţia lui Mesia pe pămînt va avea loc şi marea minune a învierii morţilor.

Într-una din părţile următoare se dezvoltă apoi o istoriografie simbolică, o istorie a generaţiilor de la Adam pînă la Haşmonei. Urmaşii lui Iaakov apar ca o turmă de oi albe ameninţate de fiare sălbatice, adică de primele puteri mondiale. Sub semnul simbolicelor animale de pradă se află cele patru epoci ale stăpînirilor străine: asiriană, babiloneană, persană

şi siriană. În ultima perioadă, cea a păsărilor răpitoare (grecii), turma blîndă a lui Iaakov se pregăteşte totuşi de apărare: "Văzui cum a fost dată oilor o sabie mare şi oile au pornit împotriva tuturor fiarelor cîmpiei... şi toate fiarele şi păsările cerului fugiră înaintea lor". Privirea aruncată în chip simbolic asupra istoriei universale se încheie astfel cu eliberarea ludeei.

Ultimele capitole ale cărţii "Henoch", care cuprind învăţături, îmbărbătări şi mustrări, care biciuiesc stările reale ale epocii, duc din întunericul simbolismului în cercul luminos al moralei. "Vă spun, copii mei, scrie în partea finală a cărţii, iubiţi dreptatea şi umblaţi în ea... Vai vouă, bogaţilor, căci v-aţi pus toată nădejdea în averea voastră şi va trebui să ieşiţi din comorile voastre, căci în zilele bogăţiei voastre voi nu v-aţi gîndit la Cel Prea Înalt... Voi, cei ce suferiţi însă, nu vă temeţi, căci veţi avea parte de vindecare; lumină puternică va luci asupra voastră şi veţi auzi din Cer vocile liniştei". Răsplata dreaptă şi pedeapsa dreaptă îl aşteaptă abia după moarte, în lumea cealaltă, pe evlaviosul care suferă pe pămînt şi pe păcătosul care îşi închipuie că e fericit. Autorul îi consideră eretici de cea mai rea speţă pe cei ce dispreţuiesc credinţa în Justiţia Supremă, deci, în primul rînd, pe saducei şi elenişti. Adept convins al principiilor liberului arbitru, el spune mai departe: "Păcatul nu a fost trimis pe pămînt, ci oamenii l-au creat ei înşişi, de aceea sînt expuşi la mari blesteme cei ce le comit", căci "fiecare păcat este înscris în Cer înaintea Celui Prea Înalt". Preceptele şi contradicţiile filozofice se încheie cu declaraţia: "Dacă veţi transcrie cuvintele în limba voastră şi nu veţi schimba sau lăsa deoparte nimic, cărţile mele vă vor aduce multă bucurie, cinste şi înţelepciune".

Cuprinzătoarea carte "Henoch", antisaduceică prin tendinţele ei fundamentaliste, reprezintă pe cît se pare o culegere a cărui parte eschatologică privind sfîrşitul vremurilor (capitolul despre Judecata din urmă şi altele), precum şi angelologia sînt desigur de origine eseeană, în timp ce preceptele ar putea proveni din cercuri fariseice. În epoca următoare, o mînă necunoscută a introdus în această apocalipsă eseeano-fariseică elemente christologice; miezul evreiesc al cărţii, care avea să influenţeze foarte puternic literatura creştină de mai tîrziu, nu fu însă atins prin această adăugire.

Totuşi, aceasta îi hotărî pe severii farisei să retragă cărţii "Henoch" ocrotirea Sinagogii şi s-o excludă din canonul biblic. Aşa se întîmplă că textul originar al cărţii, care trebuie să fi fost alcătuită ca şi prototipul ei, cartea "Daniel", parte în limba ebraică, parte în cea armeică, dispăru fără urmă, pentru a apare la lumină abia în secolul al XVIII-lea, într-o traducere etiopiană, transmisă din vechime.

O creaţie a aceleeaşi epoci este şi "Cartea jubileelor", o

repovestire didactică a "Genezei" biblice şi a începutului "Exodului". În cadrul unei cronologii originale, care împarte timpul scurs în jubilee, adică în şapte epoci de cîte şapte ani, autorul necunoscut al acestei cărţi redă istoria lumii pînă la ieşirea israeliţilor din Egipt, adăugînd povestirilor biblice o mulţime de episoade şi lămuriri; el tratează deosebit de amănunţit acele porunci în vigoare încă dinaintea revelaţiei de pe muntele Sinai (cum e, de exemplu, cea privind circumcizia). Cartea se încheie cu apoteoza "zilei a şaptea", ca zi de odihnă a Creatorului, lumii. Veneraţia pe care autorul o poartă Legii - el vrea ca în ziua de Şabat chiar războiul să fie interzis - trădează pe fariseu. În carte se găsesc însă, în acelaşi timp, şi elemente eseene de netăgăduit: erarhia cerească se amestecă mereu în afacerile omeneşti, un înger mijloceşte între Dumnezeu şi Moise şi un prinţ al demonilor trebuie să se justifice înaintea lui Dumnezeu pentru ducerea în ispită a oamenilor. Ca şi cartea "Henoch", această "Carte a Jubileelor", al cărei text original era ebraic, s-a păstrat într-o traducere etiopiană şi în una grecească.

Literatura pseudobiblică a ultimului secol precreştin trebuie caracterizată - pe cît o permit fragmentele ajunse pînă la noi - ca o literatură a epigonilor, dacă ţinem seama de întregul ei cuprins; această literatură este desigur inferioară modelelor ei, cărţilor biblice ale epocii clasice, în originalitate şi putere creatoare. Totuşi această literatură dovedeşte elocvent profunzimea frămîntărilor religioase din Iudeea acelei epoci. Se pot recunoaşte în ea, cu toată preciziunea, cele două curente principale de cugetare religioasă de atunci: evlavia faţă de Lege a fariseilor, care pregătea nomocraţia ce avea să fie, străduinţa lor de a înarma naţiunea cu o armă spirituală în vederea luptei pentru existenţă şi curentul esseeano-mistic care - pornind de la satisfacerea necesităţii religioase a individului - vrea să ducă spiritele într-o împărăţie "nu de pe lumea aceasta". Aceste două curente continuă să existe în paralel pentru ca, în epoca imediat următoare, în toiul luptei pe viaţă şi pe moarte a statului iudeu, între ele să aibă loc ciocnirea hotărîtoare.

DIASPORA MONDIALĂ

Procesul de extindere a diasporei, care suferise o anumită stagnare în secolul independenţei politice a ludeei, continuă să facă progrese în epoca protectoratului roman. Într-adevăr, regimul despotic al lui Irod a determinat pe mulţi iudei să emigreze în alte ţări. Un contemporan al acestui rege, geograful Strabo, arată că pe atunci abia dacă mai exista o localitate în lume "în care să nu locuiască evrei". Cu cît îşi întindea mai mult Roma stăpînirea ei asupra Orientului, cu atît mai mult se apropiau diferitele centre evreieşti din diaspora între ele şi de ţara-mamă şi cu atît mai puternice deveneau legăturile naţionale care le uneau între ele.

Cel mai important centru al diasporei era, ca şi mai înainte, Egiptul, devenit provincie romană în anul 30 e.a. şi care, cu o jumătate de secol mai tîrziu, la o populaţie totală de aproximativ opt milioane de locuitori număra un milion de evrei. Evreii egipteni se bucurau de drepturi depline şi, în afară de acestea, şi de o autonomie largă, deoarece atît Iuliu Cezar cît şi August vedeau în ei pătura cea mai sigură a populaţiei din regatul învins al Ptolomeilor. Dintre numeroasele comunităţi existente în Egipt se evidenţia în toate privinţele cea din Alexandria, unde din cinci sectoare două erau locuite în majoritate de evrei. În fruntea Gerusei - Sfatul bătrînilor - ce conducea comunitatea, se afla un etnarch şi mai tîrziu un alabarch (denumire a cărei etimologie rămîne enigmatică): acesta avea rolul de a încasa impozitele şi, din această cauză, avea o influenţă politică însemnată. Faptul că noii stăpînitori ai Egiptului recunoscuseră populaţiei evreieşti în afară de plenitudinea drepturilor cetăţeneşti şi o autonomie internă, provocă o accentuare şi mai puternică a duşmăniei pe care grecii inamici Romei o purtau demult evreilor din cauza rivalităţii comerciale. Acest antagonism provenit din motive politice şi economice avea să degenereze curînd în acţiuni antievreieşti făţişe.

Legătura dintre colonia egipteană şi patria-mamă a fost deosebit de vie în epoca protectoratului roman. Deşi Templul lui Onias din Leontopolis, cu altarul său de jertfă, continua să existe, la fiecare sărbătoare (anuală) "multe mii (de evrei) făceau pelerinaj la Templu" (Ierusalim) - după cum mărturiseşte un contemporan, filozoful evreu Philo. Pentru întreţinerea Templului evreii egipteni obişnuiau să trimită regulat contribuţii din întreaga ţară a Nilului. Majoritatea covîrşitoare a evreilor din Egipt trebuia să se mulţumească însă să participe la slujba religioasă publică din sinagogile aflătoare în ţară. Sinagoga principală din Alexandria se distingea prin splendoarea ei deosebită. După o relatare talmudică,

fiecare grupare profesională reprezentată în comunitate avea atribuit un loc al ei: "giuvaergii şedeau între ei, argintarii între ei, apoi fierarii, minerii, ţesătorii. Cînd venea un străin sau un nevoiaş în sinagogă, el îşi recunoştea breslaşii, se adresa lor şi-şi putea astfel uşor găsi de lucru pentru a-şi agonisi pîinea sa şi a familiei sale". Momentul culminant al serviciului divin de Şabat îl constituia citirea din Sfînta Scriptură şi îndrumările morale sau predica care urma. De aceea Philo denumeşte sinagogile "şcoli de ştiinţă". Limba în care se făcea însă rugăciunea în aceste şcoli şi în care se învăţa nu mai era adesea vechea limbă naţională, ci cea a Septuagintei, limba greacă. Dacă adepţii iudaismului nu ar fi avut aversiunea, am putea zice înnăscută, faţă de păgînism şi dacă n-ar fi avut în autonomia lor o armă puternică de apărare, evreii cu greu ar fi putut rezista influenţelor asimilatoare ale mediului după ce au abandonat limba lor naţională.

O ramură a coloniei evreieşti din Egipt, în continuă extindere, era centrul evreiesc din Cirenaica, partea de răsărit a Libiei, cu cele două comunităţi principale din oraşele Cirene şi Berenice. În secolul I e.a. evreii aveau acolo archonţii şi judecătorii lor proprii şi alcătuiau, precum relatează Strabo, o pătură distinctă a populaţiei, alături de burghezi, agricultori şi străini. Locuitorii evrei care erau şi în Cirenaica, favorizaţi de romani, erau duşmăniţi de populaţia greacă, aşa încît împăratul August a fost nevoit să le confirme printr-un edict special autonomia şi mai ales dreptul lor de a aduna contribuţii pentru Templul din Ierusalim.

Aceeaşi protecţie pe care cîrmuirea romană o acordase evreilor din regatul de odinioară al Ptolomeilor era acordată acum şi coloniilor risipite pe teritoriul fostei stăpîniri a Seleucizilor. Dar în timp ce sub regii Seleucizi comunităţile evreieşti erau cu totul neputincioase în faţa arbitrarului consiliilor comunale greceşti, lupta lor pentru drepturile cetăţeneşti şi pentru autonomie a avut sub stăpînirea romană, adesea, succes. Astfel, sub Iuliu Cezar, mai multe comunităţi din Asia Mică şi din insulele Mării Egee au primit diferite libertăţi şi drepturi şi, mai ales, libertatea cultului, pe care grecii le-o contestau. Următorul edict dat pe la anul 46 e.a. este caracteristic pentru această stare de lucruri existentă: "Gajus Iulius, pretor şi consul al romanilor, către magistratul, Senatul şi poporul din Paros. Evreii au reclamat că voi îi împiedicaţi prin ordonanţele voastre să-şi îndeplinească datinile străvechi şi slujba lor religioasă. Faptul că decretaţi asemenea hotărîri împotriva prietenilor şi aliaţilor noştri şi le interziceţi să trăiască după legile lor şi să contribuie cu bani pentru cinele lor comune precum şi pentru serviciul lor divin a stîrnit supărarea mea cu atît mai mult, cu cît acestea nu le sînt interzise nici chiar în Roma. Este deci de dorit să abrogaţi numaidecît toate ordonanţele emise împotriva prietenilor şi aliaţilor noştri, aceasta în vederea meritelor şi

credinţei lor faţă de noi". Într-un edict de mai tîrziu, atribuit împăratului August, se garantează evreilor în mod formal intangibilitatea "caselor de Şabat", adică a sinagogilor, precum şi a cărţilor lor sfinte. O delegaţie evreiască, plîngîndu-se odată lui Marcus Agrippa, coregentul lui August, de faptul că în oraşele ionice grecii îi silesc pe evrei să apară în zilele de Şabat şi de sărbătoare în faţa justiţiei şi le iau cu sila sumele destinate Templului din Ierusalim, Administraţia superioară romană recunoscu fără rezerve şi fără a da ascultare obiecţiunilor părţii adverse, dreptatea reclamanţilor.

Toate acestea dovedesc cu cîtă obstinare au luptat întotdeauna evreii din diaspora pentru egala lor îndreptăţire şi pentru organizarea lor autonomă, în care vedeau cea mai importantă condiţie preliminară a existenţei lor naţionale în afara statului lor propriu. Nici cea mai puternică împotrivire a lumii înconjurătoare contra acestei separări nu a reuşit să-i determine pe evrei să facă nici cea mai mică concesie în legătură cu dreptul cel mai sfînt al naţiunii, dreptul de a-şi menţine individualitatea ca popor.

O poziţie specială au avut-o în interiorul diasporei universale centrele evreieşti din Siria şi Babilonia. Pretutindeni stăteau faţă în faţă diaspora greacă şi cea evreiască. În Siria însă, care avea două comunităţi importante, în Antiohia şi în Damasc (cea din Antiohia venind imediat după cea din Alexandria, prin numărul membrilor ei), antagonismul era îndulcit prin faptul că populaţia greacă de acolo trecuse foarte devreme sub influenţa iudaismului. Pe vremea protectoratului roman luase fiinţă în Damasc o "uniune nouă" întemeiată de refugiaţii din Iudeea, din care făceau parte atît "israeliţi", cît şi "gherim", adică neofiţi. Babilonia - prima diasporă, era singura din toate provinciile fostului Imperiu al Seleucizilor care rămăsese neatinsă de asaltul culturii eleniste; intrată apoi sub stăpînirea dinastiei parte a Arsasizilor, Babilonia a rămas în afara sferei de influenţă romană. Cele mai mari comunităţi evreieşti din Babilonia erau cele din Nahardeea şi Nisibis. Prin aceste comunităţi se scurgeau sumele adunate în Imperiul Parţilor pentru Templul din Ierusalim. Cete mari de pelerini veneau la Ierusalim de sărbătorile anuale. Legăturile spirituale cu Iudeea erau cultivate în Babilonia cu mult zel. Astfel, babiloneanul Hillel, creatorul iudaismului talmudic, a devenit întruchiparea iudaismului ce vroia să-şi menţină caracterul său original, în timp ce alexandrinul Philo a devenit filozoful sincretismului evreiesc.

O piatră de hotar în istoria diasporei o constituie apariţia de colonii evreieşti în Europa, mai ales în Grecia şi Italia. Coloniile evreieşti din Grecia, apărute prima oară în secolul II e.a., au fost întemeiate de prizonierii duşi acolo din Iudeea, în timpul războaielor haşmoneice. Mai tîrziu, mai ales după supunerea Asiei greceşti de către Pompei, aceste

colonii au primit un aflux puternic de populaţie din diaspora răsăriteană. Grupuri mici de evrei se stabiliseră în Roma mai demult, metropola fiind vizitată mereu de comercianţii evrei din Iudeea şi Egipt. Încă din anul 139 e.a., un grup de evrei pare să fi fost expulzat pentru răspîndirea cultului lui Iehova printre locuitorii Romei. Într-o comunitate compactă nu s-au constituit însă decît prizonierii evrei aduşi de Pompei din Iudeea şi eliberaţi ulterior. Evreii romani aveau să trăiască de-acum încolo într-un cartier separat, pe malul Tibrului, să-şi respecte întocmai religia naţională şi să capete curînd o influenţă politică însemnată, precum reiese din cele ce urmează.

În anul 59 e.a., Valerius Flaccus, proconsulul provinciei Asia (Asia Mică), avea să se apere de grave acuzări aduse, printre care şi aceea de a fi confiscat sume de bani destinate Templului din Ierusalim. În apărarea pe care i-a făcut-o Cicero în faţa justiţiei, celebrul orator introduce un pasaj lung, îndreptat împotriva "mulţimii zgomotoase a evreilor".

Pentru a combate acuzarea adusă mandatului său de către evrei, Cicero găseşte nimerit să înjosească iudaismul ca atare: "Fiecare stat - explică el, adresîndu-se acuzatorului Lelius - îşi are religia sa, noi o avem pe a noastră. Încă de pe vremea cînd Ierusalimul se ţinea bine pe picioare şi iudeii trăiau paşnic, obiceiurile lor religioase erau potrivnice strălucirii acestui imperiu, faimei sale şi instituţiilor strămoşilor noştri; cu atît mai mult acum, cînd această naţiune ne-a arătat cu mîna înarmată adevărata ei atitudine faţă de stăpînirea noastră. Cît iubesc zeii nemuritori pe acest popor, se poate vedea din faptul că acum este învins, doborît la pămînt şi făcut tributar".

În opoziţie cu intoleranţa mărginită a lui Cicero, contemporanul său Iuliu Cezar arată iudaismului o largă înţelegere. Cînd s-a interzis la Roma exerciţiul cultelor orgiace aduse din Asia Mică, Cezar declară categoric că această interdicţie nu se referă la cultul lui Iehova. Sub împăratul August, colonia evreiască din Roma număra, după cum am mai amintit, peste 8 000 de suflete. Capitala imperiului se afla acum în permanentă legătură cu capitala Iudeei şi se observau în acelaşi timp în Roma primele simptome ale unei propagande religioase evreieşti, care avea să capete însă o importanţă mai mare abia în epoca următoare, a marilor frămîntări religioase generale.

Iudaismul pătrunde treptat în lumea păgînă antică, reuşind să influenţeze străvechile concepţii de viaţă. Traducerea Bibliei, care devenise cunoscută în întreaga sferă culturală greco-romană, a provocat o transformare completă în sufletul multor păgîni culţi. Moise, profeţii şi înţelepţii Bibliei par să releveze oarecum "o nouă filozofie", care reduce întreaga diversitate a Universului la un singur principiu spiritual: Creatorul supraomenesc al lumii.

Influenţa exercitată de Biblie s-a întărit şi prin faptul că scriitorii evrei elenizaţi au trecut de la apologia şi apărarea iudaismului la o hotărîtă ofensivă împotriva păgînismului. În acest scop, apostolii iudaismului foloseau masca unei fiinţe mitologice feminine - "Sibila" - venerată şi de greci şi de romani; în numele acesteia se vesteau, în hexametri greceşti, cuvintele oracolului privind destinul popoarelor şi domnitorilor. Acum apar, alături de "Cărţile sibiline" ale păgînilor, care cuprind aceste preziceri ale oracolului, altele în care o Sibilă evreiască - Sable sau Sambethe (desigur, derivat de la "Şabat") - interpretează istoria în spiritul monoteismului. Aşa-numita "Carte sibilină", alcătuită după toate probabilităţile între 63 şi 40 e.a., trece drept cea mai veche colecţie evreiască de acest fel.

Pentru a nu trăda de la început intenţia lor adevărată, autorii acestei cărţi alcătuiesc un amestec sincretic de mitologie evreiască şi mitologie păgînă. După ce redau legenda biblică despre clădirea turnului Babel, autorii relatează că stăpînirea pămîntului a fost împărţită între diverşi zei, pe de o parte, şi Iapetos (desigur, biblicul Iaphet), pe de alta. Urmează apoi o privire asupra soartei imperiilor mondiale ce s-au succedat, inclusiv cel roman; care sînt potrivnici oricărui păgînism, "care locuiesc în jurul Marelui Templu al lui Solomon" şi "aparţin neamului celor mai drepţi oameni:

.....

Căci ei nu cugetă la mersul soarelui sau al lunii
Nici la însemnătatea scuturării corpului şi nici la tălmăcirea
zborului păsărilor.
Căci toate acestea sînt ispititoare şi învaţă pe oamenii nefericiţi
numai greşeli...
Lăcomia nu există la ei, care mii de rele aduce muritorilor.
Omul bogat nu supără pe cel sărac şi nu apasă pe văduvă.
Întotdeauna cel avut trimite o parte din recolta sa celor ce nu au
nimic.
Îndeplinind cuvintele marelui Dumnezeu, carea creat pămîntul
pentru toţi laolaltă.

.....

Urmează apoi o reprezentare a ieşirii din Egipt sub conducerea "marelui bărbat Moşe", căruia "Atoatecreatorul" i-a dăruit pe Sinai o revelaţie pentru întreg neamul omenesc şi pentru veşnicie. În legătură cu aceasta Sibila, după ce vesteşte cu însufleţire profetică tuturor popoarelor lumii de atunci, inclusiv "Romei latine", soarta lor viitoare, adresează Eladei, ce aduce jertfe zeilor, următoarea întrebare plină de reproşuri: "Cine ţi-a sădit în inimă eroarea de a părăsi faţa marelui Dumnezeu?" Abia cînd toate popoarele se vor lepăda de idolatrie, violenţă

şi ceartă sfîşietoare, va sosi epoca de aur, "lupii vor paşte iarbă împreună cu oile". Pînă atunci însă, poporul evreu rămîne purtătorul viu al Adevărului Divin, care duce sămînţa lui în toate ţările răspîndirii sale. După toate aceste preziceri şi dojeni, "marea profetă a lui Dumnezeu", cum se intitulează Sibila însăşi, începe să dea la o parte vălul care îi acoperea originea şi arată legătura de rudenie care o leagă cu "omul plăcut lui Dumnezeu din timpul potopului", adică cu Noah.

Din chemarea adresată lumii păgîne, în forma de exprimare a lui Homer, pentru reînnoirea religioasă şi morală în spiritul Bibliei, reiese prevestirea victoriei apropiate a monoteismului etic asupra politeismului estetic, atrăgător la exterior, dar putred pe dinăuntru. Cu aceasta iudaismul păşeşte pe calea propagandei active. În acest prozelitism se vesteşte o mişcare religioasă nouă, de care avea să fie în scurtă vreme cuprinsă întreaga lume greco-romană.

În acelaşi timp cu "Cărţile sibiline", apare în Alexandria o lucrare pseudoepigrafică compusă, de asemenea, în limba greacă, şi "Înţelepciunea lui Solomon", al cărei autor, un predecesor imediat al lui Philo, încerca o sinteză de filozofie religioasă între iudaism şi elenism, folosindu-se de stilul "Proverbelor lui Solomon" din Biblie. Dar în timp ce "sibilele" erau destinate păgînilor, filozoful necunoscut, care a pus cugetările sale în gura părintelui înţelepciunii evreieşti, avea în vedere pe conaţionalii săi elenizaţi, pe acei evrei "fără Dumnezeu", care rătăceau pe căile scepticismului şi epicureismului. "Scurtă şi tristă este viaţa noastră - ar fi spus aceşti necredincioşi - şi nu există leac la moartea omului. Căci ne-am născut din întîmplare şi deci vom fi ca şi cînd nici n-am fi existat... lăsaţi-ne deci să ne bucurăm de bunurile actuale şi lăsaţi-ne să folosim lumea repede, ca în tinereţe. Să oprimăm pe cel drept şi sărac, să nu cruţăm văduva şi să nu ne-pese de părul alb al bătrînului încărcat de ani. Măsură pentru dreptate să fie puterea noastră, căci ce e slab se arată fără valoare". Împotriva acestei învăţături greşite, a cărei alcătuire urmăreşte uneori cuvînt cu cuvînt texte din "Koheleth", autorul stoic aduce teoria nemuririi sufletului şi a răsplătirii pe lumea cealaltă: "Dumnezeu a creat pe om pentru nemurire şi l-a făcut imagine a propriei sale fiinţe. Invidia diavolului a adus însă moartea în lume şi au aflat-o cei care îi aparţin diavolului", adică cei ce neagă "înţelepciunea şi limpezimea morală" şi trăiesc deci cu conştiinţa că se apropie cu fiecare zi de moarte. Pentru sprijinirea ideii nemuririi, autorul se referă însă, în directă contradicţie cu credinţa răspîndită în Iudeea de atunci în învierea trupească, la antiteza formulată de Platon între spiritul nemuritor şi materia trecătoare.

Partea a doua a cărţii este consacrată "iubirii înţelepciunii", adică "filozofiei", în sensul literal al cuvîntului. Înţelepciunea - "sofia" (în ebraică

"chochma") este considerată aici, pe de o parte, ca o cunoaştere a lumii ce poate fi sesizată cu simţurile, iar pe de altă parte, ca drum spre lumea spiritului. Pentru autor, care are o cultură multilaterală, ea înseamnă nu numai ştiinţa, "cunoaşterea fără greş a lucrurilor, a sistemului lumii şi a forţei elementelor", ci mai mult, un potenţial creator al dumnezeirii, oarecum "o izvorîre limpede din splendoarea Atotputernicului, o oglindă fără pată a faptelor lui Dumnezeu şi o imagine a bunătăţii sale". Într-adevăr, "de această înţelepciune foarte înaltă a prietenilor lui Dumnezeu şi ai profeţilor" este mărturie istoria Israelului, a poporului care se înalţă spre Dumnezeu şi pe care autorul îl opune categoric păgînismului care, în loc să se roage Creatorului, se roagă creaturilor, şi care se prăpădesc în "întunecimea Egiptului". Mustrările acestui Solomon alexandrin adresate păgînilor şi mai ales materialiştilor şi scepticilor evrei ai epocii sale, care obişnuiau să se refere, la rîndul lor, la cartea "Koheleth", atribuită aceluiaşi rege înţelept, pune în lumină în chip impresionant faptul că epicureismului, care neagă ideea morţii, a fost înlocuit din ce în ce mai mult la evreii cu o cultură filozofică de stoicism, care recunoaşte această idee.

Un alt reprezentant al sincretismului iudeo-elen al vremii a completat "Înţelepciunea lui Solomon", cu o scriere în care uită să aducă dovada că iudaismul conduce la primatul raţiunii faţă de instinct, primat spre care tinde şi stoicismul. Pentru această scriere apocrifă compusă în limba greacă s-a încetăţenit în epoca următoare denumirea de "Cartea a patra a Makabeilor", întrucît teza fundamentală este argumentată cu exemple de martiri evrei, mai ales din epoca răscoalei macabeilor. Autorul defineşte mai întîi raţiunea drept "capacitatea de a duce o viaţă de înţelepciune", ale cărei modele cuprind cele patru virtuţi cardinale ale moralei stoice: cercetare, dreptate, hotărîre şi chibzuinţă; printre instincte trebuie deosebite drept cele mai caracteristice: bucuria şi durerea. Dar poruncile iudaismului: legile mîncării precum şi prescripţiile care stăvilesc instinctul sexual, lăcomia şi alte instincte similare, au ca scop o încurajare a cumpătării şi abţinerii, o promovare a iubirii aproapelui şi a milei. Raţiunea "evlavioasă" apare astfel ca o îndrumare a virtuţilor şi o autostăpînitoare a instinctelor. Ca atare, ele au dat marilor evrei puterea de a birui dureri insuportabile pentru izbînda spiritului asupra materiei, asupra forţei brute (ca, de exemplu, cei şapte martiri şi mama lor, condamnaţi la o moarte tragică de Antiohus Epifanus). Pe această cale, în Cartea a patra a Makabeilor" se dă o bază filozofică fidelităţii fariseilor faţă de Lege. Totuşi, autorul accentuează mai puţin eroismul naţional-politic decît cel moral al evlavioşilor martiri evrei. Momentul individului şi, deci, cel general evreiesc, are la acest autor pretutindeni precădere asupra celui naţional - caracteristică neîndoielnică a concepţiei iudeo-eleniste.

STATUL IUDEU SUB PROTECTORAT ROMAN

Domnia lui Hyrkan al II-lea * Guvernarea lui Alexandru al II-lea * Evoluţia Sanhedrynului în decursul istoriei * Răscoale ale evreilor împotriva dominaţiei romane * Scurtă caracterizare a Romei şi a conducătorilor ei - Cezar şi Pompei

În condiţiile Israelului, factorul geografic devine determinant în desfăşurarea evenimentelor istorice. Aşezat la intersecţia marilor drumuri ale caravanelor comerciale care legau Asia, Africa şi Europa, Israelul are dezavantajul de a fi o zonă geografică de atracţie pentru marii cuceritori asirieni, babiloneeni, egipteni, perşi, greco-macedoneni iar în deceniul al şaptelea î.e.a. şi pentru cuceritorii romani, întemeietorii celui mai mare şi mai puternic imperiu din antichitate. După perşi şi greci romanii devin stăpînii lumii.

Fostele regate ale Seleucizilor şi Ptolomeilor cad sub stăpînirea Romei. Statul iudeu devine din nou tributar unei puteri străine, Republicii Romane. Timp de şapte decenii statul evreiesc se află sub protectorat roman1. În acest interval de timp statul roman trece printr-o criză profundă: din republică se transformă în imperiu[2].

După loviturile primite de la Pompei, viaţa în Israel se caracteriza printr-o apatie generală. Situaţia din ţară nu semăna nici cu sclavia absolută, dar nici cu neatîrnarea. Ţara avea totuşi un domnitor propriu, pe Hyrkan al II-lea, care deţinea demnitatea de mare preot şi pe cea de prinţ. Nefiind în stare să conducă singur era ajutat de Antipator care, constant preocupat să îndeplinească cît mai bine dorinţele romanilor, se îngrijea prea puţin de nevoile poporului evreu. Totodată, Hyrkan al II-lea era subordonat guvernatorului roman, proconsulul din Siria, care avea calitatea de a supraveghea şi controla tot ce se petrece în Iudeea. Această funcţie o îndeplinea în perioada 57-55 î.e.a. un protejat al lui Pompei - Gabinius. Deşi Hyrkan al II-lea împreună cu ministrul, edomitul Antipator, au manifestat o supunere totală faţă de Roma, guvernatorul Gabinius, în intenţia sa de a distruge unitatea statală, a decretat

împărţirea Iudeei în cinci circumscripţii, administrate fiecare de un senat aristocrat numit Sanhedryn[3].

În fruntea acestor organe administrative erau numiţi iudeii devotaţi romanilor, aleşi din rîndurile saduceilor aristocraţi. Această lovitură dată unităţii politice a Iudeei a zguduit poporul aflat într-o stare de apatie. Indignarea lui faţă de stăpînirea romană fu atît de mare, încît curînd se transformă în revoltă făţişă.

În acest interval de timp Alexandru al II-lea, fiul mai mare al lui Aristobul, fugi din Roma (57 î.e.a.), unde era prizonier, şi veni în Iudeea. Sprijinit de patrioţii evrei, Alexandru al II-lea reuşi să formeze o armată de peste 10 000 de soldaţi şi porni asupra Ierusalimului. Hyrkan al II-lea nu fu în stare să opună o rezistenţă serioasă lui Alexandru al II-lea şi părăsi în grabă capitala. Ocupînd Ierusalimul, Alexandru al II-lea luă o serie de măsuri pentru întărirea zidurilor oraşului (59-58 î.e.a.). Sigur pe puterea sa, el bătu monedă pe care figura inscripţia în limbile ebraică şi greacă: "Regele Alexandru şi Marele Preot Ionathan". Guvernarea lui Alexandru fu de scurtă durată. După un an de la răscoală fu înfrînt de armatele guvernatorului roman Gabinius.

Nicicînd nu s-au înregistrat atîtea răscoale ale evreilor împotriva despotismului ca în timpul dominaţiei romane. Ele se datorau în primul rînd jefuirii şi pîngăririi Templului de către guvernatorii romani şi de complicii lor.

Între timp, fugise din Roma Aristobul împreună cu Antigon, cel de-al II-lea fiu al său, după ce încercarea de răscoală a lui Alexandru fu reprimată. Atît de puternic era sentimentul de revoltă al poporului împotriva dominaţiei romane, încît Aristobul fu primit ca eliberator. Prinţul iudeu reuşise să adune o armată de peste 8 000 de oameni. Iniţial el încercă să restabilească fortăreaţa Alexandrion, de unde spera să-i hărţuiească pe romani prin incursiuni sporadice şi să le decimeze armata. Dar temperamentul său violent îl determină să se măsoare cu romanii într-o luptă deschisă, de amploare, în care pieri cea mai mare parte a armatei sale. Cei rămaşi în viaţă se împrăştiară. Aristobul, cu o mie de luptători care nu-l părăsesc, se închide în cetatea Macherus, unde încearcă să se apere. După o luptă crîncenă Aristobul, grav rănit, fu luat prizonier şi exilat la Roma, unde fu ţinut de astă dată sub pază severă. Fiul său Antigon fu lăsat liber la cererea adresată de Gabinius Senatului roman. Trebuie să admitem că, în acest caz, un rol important l-a avut mita pe care, după mărturia lui Cicero, proconsulul roman o acceptă cu plăcere. După aceste evenimente Gabinius pleacă în Egipt unde se implică în certurile dinastice ale Ptolomeilor. Impetuosul Alexandru al II-lea nu voia să piardă această împrejurare favorabilă şi-şi chemă din nou poporul la luptă. El reuşi să strîngă peste 20 000 de oameni cu ajutorul cărora reuşi

să distrugă o parte însemnată din armata romană. Neavînd suficiente trupe pentru a se opune lui Alexandru, Gabinius ceru sprijinul lui Antipator. Acesta reuşi să desprindă o parte din armata lui Alexandru, care trecu de partea armatei romane. Cu cei rămaşi Alexandru al II-lea porni contra lui Gabinius şi, dominat de temperamentul său violent, începu bătălia lîngă muntele Tabor. Suferi şi de această dată o grea înfrîngere (55 î.e.a.).

În această perioadă au loc schimbări în conducerea Republicii Romane. Dictatorul Sulla a abdicat pe neaşteptate şi s-a retras din viaţa politică. După retragerea lui Sulla cei trei generali remarcabili: Pompei, Crassus şi Cezar, care urmăreau acapararea puterii în stat, au încheiat între ei o alianţă numită triumvirat (trium - "trei", vir - "bărbat"). Triumvirii şi-au împărţit conducerea provinciilor romane pe care le-au transformat în posesiuni personale: Crassus devine guvernator în Asia, Pompei în Spania şi Cezar în Galia.

În cursul unei noi expediţii întreprinse împotriva parţilor, Crassus făcu un ocol pentru a se duce la Ierusalim, unde îl atrăgea tezaurul Templului. El nu ascunse faptul că venise cu intenţia de a lua 2 000 de talanţi, de care nu voise să se atingă Pompei. Pentru a se asigura că nu se va atinge de tezaurul din Templu, piosul trezorier Eleazar, pe lîngă suma de bani îi mai adăugă şi un obiect de aur masiv lucrat artistic care, datorită îmbrăcăminţii în lemn, executată cu meşteşug, rămăsese necunoscut celorlalţi preoţi. Crassus promise solemn că nu se va atinge de tezaur. Dar ce reprezenta o promisiune făcută de un roman unui biet iudeu? Crassus fură din Templu toate vasele de aur, de o valoare inestimabilă. Acest fapt comis de unul din conducătorii Republicii Romane răni adînc atît sentimentul naţional, cît şi cel religios al poporului. Crassus pieri într-o bătălie cu parţii şi armata romană suferi pierderi atît de mari, încît generalul ei Cassius Longinus, se întoarse în Siria (53 î.e.a.) cu numai zece mii de oameni dintr-o sută de mii cîţi fuseseră înainte. Parţii urmăriră restul armatei romane cu ajutorul tacit al sirienilor saturaţi de dominaţia romană. Poporul evreu crezu că a sosit momentul favorabil pentru scuturarea jugului roman. Sub conducerea generalului evreu Pitolaus se formă o armată numeroasă gata să intre în luptă împotriva lui Cassius. În apropiere de lacul Tiberiada a avut loc o luptă crîncenă. Cassius îi înfrînse pe răsculaţi şi circa 30 000 de prizonieri fură vînduţi ca sclavi.

În timp ce Cezar obţine o victorie de răsunet şi o imensă captură de război în campania împotriva galilor, Pompei începe să uneltească împotriva lui Cezar. Între Cezar şi Pompei se dezlănţuie un conflict violent, care se transformă în război civil. Pompei este înfrînt, Cezar devine singurul conducător al Republicii Romane[4].

Conflictul dintre cei doi titani a fost atît de puternic, încît se făcuse simţit şi în cele mai îndepărtate provincii ale Imperiului Roman.

Pentru a slăbi influenţa lui Pompei, Cezar îi redă libertatea lui Aristobul, fostul rege evreu, punîndu-i la dispoziţie şi două legiuni cu care să poată pune stăpînire pe Siria şi Iudeea. Aristobul fu însă la scurt timp otrăvit de adepţii lui Pompei rămaşi la Roma. Prietenii i-au transportat rămăşiţele pămînteşti la Ierusalim şi l-au înmormîntat în cavoul regilor. Cam în acelaşi timp Scipio, socrul lui Pompei, ordonă decapitarea tînărului Alexandru al II-lea, fiul lui Aristobul. Cît timp Pompei deţinuse puterea, Antipator îi rămase credincios şi slugarnic, dar cînd cauza acestuia fu definitiv pierdută, el trecu de partea lui Cezar pe care îl susţinuse împotriva partizanilor lui Pompei.

În situaţia critică în care se găsea Cezar în Egipt, fără armată suficientă, în mijlocul unei populaţii duşmane, Antipator începe să desfăşoare o amplă activitate care avea să-şi capete curînd răsplata. El aduse de partea lui Cezar 3 000 de ostaşi iudei, armata regelui Pergamului şi pe evreii din Egipt. Antipator îi convinse pe soldaţii evrei din mai multe unităţi romane să treacă de partea lui Cezar. Drept răsplată pentru serviciile aduse Cezar îl făcu cetăţean roman, îl numi prinţ (etnanh) al Iudeei şi-i scuti familia de orice fel de impozit. La cererea lui Antipator Cezar a acordat autonomie deplină Iudeei şi a scutit-o de plata oricărui tribut către Roma, precum şi de trimiterea de recruţi. Cezar le-a promis evreilor să reclădească zidurile Ierusalimului dărîmat de Pompei. A retrocedat o serie de oraşe printre care şi oraşul Iaffa, ceea ce deschidea Iudeei din nou accesul spre comerţul mondial. Hyrkan al II-lea fu confirmat mare preot. Cezar dădu dreptul oficierii publice a serviciului divin, organizării de colecte pentru Templul din Ierusalim şi administrării autonome a justiţiei. Cezar mai acordă protecţia sa tuturor coloniilor evreieşti din ţările supuse Romei. Iudeii din Alexandria obţinură de la Cezar drepturile lor politice, între altele şi pe acela de a fi conducători ai naţiunii lor. Iudeii din Asia Mică, cărora cetăţenii greci vroiau să le interzică liberul exerciţiu al religiei lor, primiră şi ei confirmarea drepturilor lor religioase. De asemenea, comunitatea evreiască din Roma se bucura de deplină autonomie cultural-religioasă. Evreii preţuiră bunăvoinţa lui Cezar. După mărturia istoriografului roman Sertorius, moartea sa prematură şi tragică a cufundat colonia evreiască într-un doliu sincer.

---

1. Imperiul Roman a fost unul din cele mai puternice şi mai mari state ale lumii antice. Primă formă de organizare a statului roman a fost regalitatea, avînd ca principale instituţii politice în forma lui incipientă Adunarea Bătrînilor (Senatus) şi Adunarea Poporului (care alegea magistraţii şi regele (rex), ales al poporului). În cursul evoluţiei sale din această perioadă societatea romană era împărţită în patricieni (aristocraţia) şi plebei (oamenii simpli).

Ca şi popoarele Orientului antic şi ale Greciei, romanii se închinau mai multor zei: lui Jupiter - zeul cerului strălucitor, care era în acelaşi timp şi zeu al ploii, tunetului şi fulgerului. Dintre zeităţile romane mai cunoscute menţionăm pe Marte (Mars) - zeul războiului, Minerva - zeiţa meşteşugurilor, a ştiinţei, a artei şi a poeziei, Iunona -

protectoarea femeii, Venus - zeița iubirii, Diana - protectoarea maternității. Sacrificiile aveau în cultul roman un rol foarte important. Se aduceau ca sacrificii primele fructe, primele cereale, animale, păsări, lapte, miere etc. Sacrificiile cultului public erau aduse de magistrați, în cazul ceremoniilor oficiale, de stat. Cultul particular îl îndeplinea capul familiei și nu urmărea un ritual unic. Fiecare familie își respecta propriile tradiții.

Nemulțumiți de unele reforme făcute de regi în favoarea plebeilor, patricienii au înlăturat regalitatea și au instaurat republica (509 î.e.a.). Autoritatea regală a fost înlocuită prin doi magistrați numiți la început praetori, apoi consuli aleși dintre patricieni. Senatul, alcătuit din patricieni, a devenit organul suprem al puterii de stat. Roma a fost la început un oraș-stat, iar între secolele V-III î.e.a. s-a extins, cucerind toată Italia. Armata romană era bine dotată și disciplinată. Unitățile armatei purtau numele de legiuni. După ocuparea Italiei interesele Romei s-au ciocnit de cele ale Cartaginei - o colonie întemeiată de fenicieni, care stăpînea o parte din Sicilia, Sardinia, Corsica și sudul Spaniei. Lupta pentru supremație în zona Mediteranei a dus la trei războaie, denumite punice, după numele dat cartaginezilor de romani. Roma a obținut hegemonia în bazinul apusean al Mării Mediterane după victoria repurtată asupra cartaginezilor, în cel de-al III-lea război punic (202 î.e.a.). După consolidarea puterii în Peninsula Balcanică și după înfrîngerea Cartaginei, romanii au început acțiunile militare pentru cucerirea teritoriilor Asiei. În 129 î.e.a. regatul Pergamului este transformat în provincie romană. În urma a trei războaie purtate cu Mitridate, ocupă toate teritoriile stăpînite sau controlate de acesta. Profitînd de puternica criză a statelor elenistice romanii au transformat în provincii romane statul Seleucizilor (Siria) în 64-63 î.e.a. și statul Ptolomeilor (Egiptul) în 30 î.e.a. Spre sfîrșitul secolului I î.e.a. Roma devenise unul dintre cele mai mari și mai puternice state ale lumii antice. Creșterea imensă a numărului de sclavi în urma războaielor de cucerire și folosirea acestora ca mînă de lucru a marcat dezvoltarea sclavagismului, ceea ce a dus la eliminarea treptată a producătorilor liberi și formarea latifundiilor. Toate acestea au avut ca urmare crearea unei mari mișcări sociale pentru înfăptuirea reformei agrare. Frații Gracchi urmăreau ca prin această reformă să refacă pătura micilor proprietari agricoli. Nobilii s-au opus cu înverșunare Legii agrare a lui Tiberius Gracchus.

După moartea fraților Gracchi au izbucnit războaie civile. Răscoala condusă de Spartacus a fost una din cele mai puternice răscoale cunoscute în istorie. Evenimentele ce au urmat-o arătau limpede că statul roman trece printr-o criză gravă.

Încercînd să rezolve criza, generalii Pompei, Crassus și Cezar s-au unit formînd primul triumvirat (59 î.e.a.). Lupta pentru putere a luat forme violente. După ce, în 52 î.e.a., Pompei este ales consul, instituind în fapt dictatura, Cezar trece Rubiconul și izbucnește războiul civil. El iese învingător și rămîne singurul conducător al Republicii Romane.

După moartea lui Cezar, Marc Antoniu, Octavian și Lepidus s-au unit formînd al II-lea triumvirat care însă s-a destrămat curînd. Între Marc Antoniu și Octavian izbucnește un conflict ce degenerează într-un nou război civil. Lupta decisivă s-a dat în anul 31 î.e.a., la Actium, în Grecia. Învins, Antoniu a fugit cu regina Cleopatra în Egipt unde, fiind urmăriți de Octavian, s-au sinucis. După victoria de la Actium, Senatul i-a încredințat lui Octavian August conducerea statului, acordîndu-i titlul de Imperator - general victorios, comandant suprem al armatei. În secolul I î.e.a. și mai ales în perioada lui Octavian August, numită și "epoca de aur" a artei și literaturii, cultura romană a atins apogeul. Cele mai remarcabile personalități ale epocii au fost: poeții Virgiliu, Horațiu, Ovidiu; istoricii Cezar Trogus Pompeius, Titus Livius, Tacit; naturalistul Pliniu cel Bătrîn. După moartea lui Octavian, o nouă formă de conducere a statului începe să se dezvolte - puterea imperială. În secolul al II-lea Imperiul Roman cunoaște o perioadă de înflorire. Cel mai însemnat împărat al acelei perioade a fost Traian (98-117 e.a.). El a luat unele măsuri pentru întărirea armatei și pentru dezvoltarea agriculturii. Își pusese în gînd să cucerească Dacia. Primele lupte între romani și daci au avut loc înaintea venirii lui Traian la domnie. Statul dac era condus de Decebal,

rege destoinic şi viteaz. La începutul războaielor cu dacii două armate romane au fost înfrînte şi distruse de Decebal. Luptele au fost reluate de împăratul Traian.

În primul război (101-102 e.a.) armata romană a trecut Dunărea prin Banat, îndreptîndu-se spre Sarmisegetuza, capitala dacilor. La Tapae a avut loc o luptă crîncenă. Cu tot eroismul ei, armata dacă a fost înfrîntă. Decebal a fost nevoit să încheie pace, în nişte condiţii grele, impuse de Traian. Dar Decebal nu era omul care să accepte această situaţie şi să se conformeze acestor condiţii impuse. De aceea Traian a invadat a doua oară Dacia în 105-106 e.a. În fruntea trupelor, Traian a trecut Dunărea. Cu toată rezistenţa îndîrjită a dacilor, romanii au reuşit să ajungă pînă la capitală şi s-o încercuiască. După lupte înverşunate romanii au reuşit să înfrîngă rezistenţa dacilor, pătrunzînd în Sarmisegetuza. Căpeteniile dacilor, în frunte cu Decebal, s-au sinucis pentru a nu cădea în mîinile învingătorului. Astfel, în 106 e.a., Dacia este transformată în provincie romană.

***2.** După asasinarea lui Cezar, în Roma s-au ivit mai mulţi pretendenţi la conducerea statului. Aceştia erau Marc Antoniu (general), Lepidus (comandantul cavaleriei) şi Octavian (nepotul lui Cezar, pe care acesta îl adoptase ca fiu şi-i lăsase moştenire o avere imensă). Cu toate că avea numai 19 ani, Octavian s-a dovedit a fi abil în politică şi dominat de ambiţia de a ajunge conducătorul Romei.*

"Pentru a-i pedepsi pe asasinii lui Cezar şi pentru a-i învinge pe republicani, el s-a unit în anul 43 î.e.a. cu Antoniu şi Lepidus, constituind al II-lea triumvirat. Acesta a fost primul pas făcut de Octavian în campania dezlănţuită pentru cucerirea puterii politice. Armatele triumvirilor angajaţi într-o luptă crîncenă cu republicanii, i-au înfrînt în Peninsula Balcanică (42 î.e.a.). După înfrîngerea republicanilor triumvirii şi-au împărţit conducerea provinciilor romane astfel: Antoniu luă Orientul, Lepidus primi Africa, iar Octavian luă Occidentul. Dar această înţelegere n-a durat mult. În Orient Antoniu se purta ca un monarh absolut. Se stabileşte în Egipt şi se îndrăgosteşte de regina Cleopatra a Egiptului, dăruind teritorii fiilor acesteia. Această situaţie nu convenea Senatului roman care i-a ordonat lui Octavian să-l pedepsească pe Antoniu. Aşa s-a declanşat războiul civil dintre Octavian şi Antoniu. Lupta decisivă s-a dat la Actium (31 î.e.a.), în Grecia. Antoniu, înfrînt, s-a sinucis, iar Octavian a ocupat Egiptul (30 î.e.a.), reîntorcîndu-se apoi la Roma. Octavian rămîne astfel singurul conducător. Dar Republica se prăbuşise. Prăbuşirea Republicii s-a datorat mai multor cauze dar, în primul rînd, marilor frămîntări sociale, răscoalelor sclavilor, revoltelor popoarelor supuse de Roma, luptei ţăranilor pentru pămînt, nemulţumirilor unor pături sărace ale oraşelor, precum şi luptei pentru putere. După victoria strălucită de la Actium, Senatul i-a încredinţat lui Octavian conducerea statului, conferindu-i titlul de imperator, adică de comandant suprem al armatei. Odată cu victoria lui Octavian Republica Romană luă sfîrşit, fiind înlocuită cu o nouă formă de stat, imperiul.

***3.** În cursul evoluţiei sale Sanhedrynul a parcurs mai multe etape. Această instituţie apare încă în perioada biblică, cînd Moşe şi-a ales 70 de bătrîni din rîndurile familiilor de frunte pentru a-l ajuta să guverneze poporul. Deasemenea, prescripţiile biblice prevăd instituirea unui Tribunal Suprem cu competenţa de a soluţiona anumite pricini. În pronunţarea sentinţelor trebuia respectată întocmai litera Legii: "să nu vă abateţi nici la dreapta, nici la stînga" (**Deuteronomul**, V, 32). Începînd cu Ezra şi Nehemia conducătorii statului aveau obligaţia de a înfiinţa asemenea tribunale. Istoricul H.Graetz menţionează că "Marea Adunare convocată ocazional sub Ezra şi Nehemia cu scopul de a hotărî luarea unor decizii, se transformă într-un corp permanent, care avea însărcinarea să discute şi să hotărască asupra celor mai importante chestiuni de ordin religios şi moral" (**Istoria evreilor**, Bucureşti, 1893, vol.VI, pag.47). Ezra şi Nehemia fondează Marea Adunare (Kneset Hagdola) avînd atribuţii legislative, religioase şi educative. Prima reuniune a Marii Adunării a avut loc în anul 458 î.e.a. Această instituţie se transformă treptat în Tribunal Suprem şi în organ legislativ. În timpul dominaţiei greceşti Marea Adunare capătă denumirea de Gherusia. Pe timpul Haşmoneilor, arată istoricul S.Dubnov, Marea Adunare devine sinonim*

cu Colegiul Suprem de Justiție ("Beit Din Hagadol") care, pe lîngă competențe juridice, capătă și atribuții politice. Termenul grecesc "Sanhedryn", după cum ne relatează istoricul H.Graetz, apare abia în timpul dominației romane; dintre președinții cunoscuți sînt menționați doar Simeon cel Drept, Șemaia Avtalion, Simeon Ben Șetach. De la acesta din urmă ne-a rămas dictonul: "Iubește meșteșugul, evită politica și nu căuta puterea lumească". Termenul de "Sanhedryn" a intrat în vocabularul limbii ebraice. Sanhedrynul a funcționat atîta timp cît a ființat statul iudeu.

*4. Cezar (100-44 î.e.a.) - general iscusit, mare om de stat, politician abil și scriitor de seamă. Este una din personalitățile copleșitoare ale Romei antice. Niciodată nu a făcut vreun pas greșit pe scena politică și nici pe cîmpul de luptă - notează mulți istorici de seamă (vezi și Iohanna Șarambei și Nicolae Șarambei în lucrarea **Personalități ale lumii antice**, București, 1983, pag.52). Cezar primise o educație aleasă. Era un om de o vastă cultură, inclusiv orientală. El se distingea printr-o capacitate intelectuală excepțională - putea să citească ceva, să dicteze un material și să audieze o lectură în același timp. Deși patrician, avînd ramificate relațiile în cele mai înalte straturi ale aristocrației, el și-a început activitatea politică în Partidul Republican, cîștigînd astfel simpatia poporului. După moartea dictatorului Sulla (87 î.e.a.) Cezar declanșează o vastă campanie de cucerire a puterii. Este numit praetor (61-60 î.e.a.), iar în anul 58 î.e.a. devine guvernator în Galia. În anul 60 î.e.a. face parte din primul triumvirat. Triumvirii și-au împărțit conducerea provinciilor romane astfel: Cezar devine guvernator în Galia, Pompei în Spania și Crassus în Asia. Triumviratul n-a durat mult. Crassus a murit într-o luptă în Asia. Apare un violent conflict între Pompei și Cezar. Încercările lui Cicero în anul 50 î.e.a. de a atenua conflictul eșuează. Printr-un senatus consultum Cezar este demis din toate funcțiile sale în 49 î.e.a., iar Pompei este însărcinat cu puteri excepționale în vederea apărării Republicii. Cezar traversează cu legiunile sale Rubiconul - rîul ce forma hotarul dintre provincie (Galia) și metropolă - și pronunță celebrele cuvinte: "Alea iacta est" ("zarurile au fost aruncate"), declanșînd războiul civil.*

Surprins de rapiditatea înaintării lui Cezar, Pompei este silit să se refugieze în Grecia. În 48 î.e.a. are loc o luptă crîncenă și Pompei este înfrînt. Cezar preia toate funcțiile de conducere a statului: consul, tribun al poporului, comandant suprem al armatei și mare preot. Întreprinde o serie de acțiuni menite să consolideze statul roman. Reorganizează armata, împarte pămînt țăranilor, îmbunătățește administrația provinciilor etc. Nemulțumiți de dictatură, republicanii au organizat un complot împotriva lui Cezar pentru a restabili republica aristocratică. În acest scenariu era prevăzut ca la intrarea în clădirea Senatului cineva să-l oprească pentru a-i remite o scrisoare de grațiere. La refuzul previzibil al lui Cezar, petiționarul urma să-l apuce de togă. Acesta era semnalul pentru atacul cu pumnale. Scenariul s-a desfășurat conform planului, cu o singură abatere - o persoană i-a înmînat o scrisoare prin care îl prevenea că se atentează la viața lui, dar Cezar n-a deschis-o. În anul 44 î.e.a., prin 23 de lovituri de pumnal a fost doborîtă cea mai remarcabilă personalitate a Romei antice. În ultimele clipe, cu ultima suflare Cezar ar fi murmurat: "Tu quoque, mi fili, Brute!" ("Și tu, Brutus, fiule!"). Unii istorici au emis ipoteza că Brutus ar fi fost fiul natural al lui Cezar care în tot timpul vieții acestuia s-a bucurat de protecție și ocrotire. Așadar, aceste cuvinte devenite celebre nu au fost de circumstanță, ci exprimau durerea de tată a lui Cezar.

Cele șapte cărți din Commentarii de bello Gallico (Însemnări despre războiul galileic) și trei cărți din Commentarii de bello civili (Însemnări despre războiul civil) se înscriu printre creațiile majore ale prozei latine. Cezar, una din cele mai de seamă personalități ale Romei antice, își înscrie numele în istorie alături de Alexandru cel Mare și Hanibal, și se numără printre cei mai de seamă comandanți de oști ai antichității.

DOMNIA LUI IROD

În această perioadă de timp adevăratul deţinător al puterii în Iudeea era Antipator. El punea interesele sale personale şi pe cele ale romanilor, protectorii săi, mai presus de interesele poporului evreu. Marele Preot Hyrkan al II-lea nu reprezenta decît emblema unei stăpîniri străine. Conducătorul statului, Hyrkan, fiind un caracter slab şi nestatornic, atotputernicul guvernator Antipator concepe un plan pentru a-şi fonda propria-i dinastie. El numeşte astfel ca guvernator în Galileea pe fiul său Irod (Herodos), iar administrarea Ierusalimului a încredinţat-o fiului Fasael.

Irod era un om cu voinţă puternică, legat mai mult de romani şi greci decît de evrei. Irod avea să joace un rol atît de nefast în istoria poporului evreu, încît a fost caracterizat de unii istorici ca geniu rău al Iudeei. Iniţiat în arta politică şi militară romană din cea mai fragedă tinereţe şi străin cu totul de idealurile spirituale ale iudaismului, Irod parcă era predestinat rolului de guvernator prin graţia Romei. Chiar de la începutul activităţii sale politice Irod dovedeşte mai mult ataşament faţă de romani decît faţă de poporul evreu. Şi, într-adevăr, atunci cînd un grup de patrioţi evrei se adunară în Galileea, sub conducerea viteazului Ezechia, pentru a elibera ţara din jugul străin, Irod n-a ezitat să reprime sîngeros răscoala şi să-i execute pe şefii rebelilor patrioţi după o sumară judecată. Fidel politicii viclene a tatălui său, Irod debutează în politică linguşindu-i pe romani şi rănind sentimentele naţionale. El a întreprins această faptă criminală împotriva patrioţilor evrei pentru a-şi dobîndi încrederea Romei şi a-şi asigura tronul. Guvernatorul roman îl răsplăti pe Irod cu daruri de preţ pentru serviciul făcut. Indignarea şi revolta îi determinară pe cîţiva oameni curajoşi să meargă la Hyrkan şi să-i amintească situaţia în care s-a pus. Ei îi arătară prinţului că demnitatea sa de mare preot este lipsită de autoritate, ea aparţinînd în realitate lui Antipator şi fiilor săi, şi-i evidenţiară faptul că asasinarea lui Ezechia şi a tovarăşilor săi de luptă reprezintă o sfidare a Legii. Dar aceste observaţii n-ar fi produs nici un efect asupra lui Hyrkan al II-lea dacă mamele celor măcelăriţi nu l-ar fi implorat ori de cîte ori apărea, cerîndu-i pedepsirea vinovaţilor de moartea copiilor lor.

În cele din urmă Hyrkan permise Sanhedrynului să-l cheme pe Irod în faţa sa. Tribunalul Suprem (Sanhedrynul) nu întîrzie s-o facă. Dar Hyrkan îl înştiinţă pe fiul său despre acţiunea în justiţie, sfătuindu-l să vină la Ierusalim cu garda sa personală.

Irod se înfăţişă la Tribunal la termenul fixat, însoţit de garda

militară, avînd şi o scrisoare de la guvernatorul roman prin care acesta îl făcea răspunzător pe Marele Preot Hyrkan pentru viaţa protejatului său. Cînd membrii Tribunalului îşi ocupară locurile, acuzatul se înfăţişă îmbrăcat în purpură, înarmat pînă în dinţi, înconjurat de garda sa militară. Comportamentul provocator în faţa Tribunalului se explică prin aceea că Irod ştia că atît Marele Preot cît şi administraţia superioară romană se aflau în spatele său. Intimidaţi, membrii Sanhedrynului rămaseră în primele clipe fără grai. Atunci se ridică unul din cei mai de seamă membri ai Tribunalului Suprem, fariseul Şemaia şi spuse: "Cei ce apar înaintea Curţii de Judecată vin de obicei umili şi sfioşi, ca şi cum ar cere îndurarea noastră, în timp ce Irod, care este acuzat de crimă, se află aici în purpură, cu părul frizat şi înconjurat de oameni înarmaţi ca să ne omoare dacă-l vom condamna potrivit Legii şi să-şi bată joc de orice dreptate. Gîndiţi-vă însă că există un Dumnezeu atotputernic şi acela pe care voiţi să-l iertaţi pentru a face pe plac lui Hyrkan vă va pedepsi mai tîrziu şi pe voi şi pe el". Cuvintele rostite, care se dovediră mai tîrziu profetice, au avut darul să redeştepte curajul în inimile juraţilor şi să-l condamne cu severitate pe Irod. Atunci Hyrkan, temîndu-se de reacţia Romei, ordonă să se amîne pronunţarea sentinţei, dînd posibilitatea lui Irod să fugă la Damasc. Acolo, acesta intră în slujba romanilor şi fu numit guvernator al Coilesiriei (46 î.e.a.). În această calitate el a acordat un sprijin puternic guvernatorului Cezar în nimicirea partizanilor lui Pompei.

Asasinarea lui Cezar (44 î.e.a.) care produse la Roma o puternică frămîntare, fu pentru Iudeea o sursă de noi necazuri. Nu fără motiv au deplîns iudeii moartea lui Cezar. Pentru Roma frămîntările sociale, lupta pentru putere, răscoalele sclavilor, războiul civil etc. nu erau decît durerile naşterii unei noi forme de stat, imperiul. Pentru Iudeea, dimpotrivă, ele erau semnele unei noi tragedii.

Republicanul Cassius, prea bine cunoscut în Iudeea prin reprimarea sîngeroasă a răscoalei din Galileea, venise în Siria (în toamna anului 44 î.e.a.) pentru a strînge bani. Pregătindu-se pentru o campanie împotriva urmaşilor lui Cezar, el impune biruri apăsătoare în provinciile orientale ale Romei, pretinzînd Iudeei suma de şapte sute de talanţi. Birurile împovărătoare fură adunate în Iudeea cu o brutalitate fără margini. Schimbător ca un cameleon, Antipator îl renegă pe binefăcătorul său, Cezar, şi se închină în faţa noului stăpîn. Pentru a cîştiga bunăvoinţa noilor cîrmuitori, Antipator şi Irod strînseră cu mult zel tributul pentru Roma. Indignarea poporului crescu şi culmină cu o conspiraţie în care a fost asasinat Antipator, omul cel mai odios din ţară (43 î.e.a.). Se credea că, suprimîndu-l pe bătrînul intrigant, răul poate fi tăiat de la rădăcină. Dar Irod îl întrecea cu mult pe tatăl său în mîrşăvie. O încercare făcută de Antigon, fiul lui Aristobul, de a elibera ţara de Irod şi de puterea acestuia,

fu sortită eşecului. Războinicul Irod reuşi să respingă forţele pretendentului haşmoneu la tron. Intrînd în Ierusalim, Irod primi lauri din mîna Marelui Preot Hyrkan. Spre a-şi alunga frica ce i-o inspira puterea lui Irod, îl primi pe acesta în propria sa familie, logodindu-l cu nepoata sa, frumoasa Miriam, fiica nepotului ucis, Alexandru. Irod pătrunde aşadar în familia Haşmoneilor ca un uliu lacom de pradă, pentru a deveni, cu ajutorul fratelui său Fasael, moştenitorul poziţiei puternice a lui Antipator. După asasinarea lui Cezar, Marc Antoniu, Octavian şi Lepidus s-au unit formînd cel de-al doilea triumvirat. Trupele republicane ale lui Cassius şi Brutus sînt înfrînte de armata noului triumvirat. Toate provinciile romane din Orient trec sub puterea lui Antoniu. Irod şi Fasael, sprijinitorii zeloşi ai lui Cassius, se simţeau ameninţaţi ca urmare a schimbărilor petrecute în conducerea romană. Nobilii iudei folosiră acest prilej şi se prezentară în faţa lui Antoniu, cerîndu-i demiterea celor doi fraţi, Irod şi Fasael. Însă Irod trecu imediat de partea lui Antoniu şi reuşi să-l cîştige de partea sa prin servilism şi prin mituire. De aceea, cînd reprezentanţii nobilimii din Ierusalim l-au rugat pe Marc Antoniu să pună capăt domniei uzurpatoare a lui Irod şi a fratelui său Fasael, triumvirul respinse categoric această cerere. Pe cei doi fraţi, Irod şi Fasael, Antoniu îi numi ca tetrarchi (principi parţiali) ai Iudeei (41 î.e.a.). De acum înainte, Hyrkan al II-lea urma să fie principe (etnarch) doar cu numele. Simpatia poporului se îndreptă însă acum spre fiul regelui patriot, Antigon, care părea să fie chemat să elibereze ţara de odioşii protejaţi ai Romei.

REGELE ANTIGON (40-37 î.e.a.)

Marc Antoniu - guvernatorul Orientului şi Cleopatra a VII-a - regina Egiptului * Iudeii şi parţii luptă alături pentru eliberarea de dominaţia romană * Scurtă prezentare a statului part

În bătălia decisivă de la Philippi, republicanii Cassius şi Brutus (asasinii lui Cezar) sînt înfrînţi de armatele triumvirilor. Primind guvernarea provinciilor romane din Orient, Antoniu1 face o călătorie în Asia în vederea reorganizării acestora. Cu acest prilej o întîlneşte, în anul 41 î.e.a., pe

Cleopatra a VII-a2, regina Egiptului. Această întîlnire avea să-i schimbe lui Antoniu cursul vieţii, iar pentru posteritate Antoniu şi Cleopatra aveau să rămînă unul din cuplurile celebre ale istoriei. Subjugat de frumuseţea reginei, el, bărbatul care a vrut să supună întreaga lume, era acum subjugat de o femeie, neglijîndu-şi misiunea sa politică. Pasiunea pentru frumoasa regină l-a costat pe Antoniu sume imense ce trebuiau stoarse de la provinciile guvernate de el. Încasarea arbitrară a unor impozite apăsătoare şi, în general, corupţia funcţionarilor romani provocară o atît de mare indignare a popoarelor din Asia Mică, Siria şi Iudeea, încît acestea întreprinseră curînd, cu ajutorul puternicului stat al parţilor[3], acţiuni menite să-i elibereze de dominaţia romană. Regele Parţiei constituia la un moment dat un obstacol de netrecut în calea expansiunii Romei în Orient.

În jurul anilor 40 î.e.a., profitînd de războiul civil din statul roman, parţii organizară o incursiune în Siria şi Asia Mică ajungînd pînă la graniţa Iudeei. Se părea că steaua Romei este în declin. Popoarele care gemeau sub dominaţia Romei salutară pe parţi ca pe nişte eliberatori. Patrioţii evrei care luptau pentru restaurarea dinastiei Haşmoneilor fură cuprinşi de bucurie şi entuziasm.

Pe vremea aceea, aşa cum am arătat, Marc Antoniu, sedus de farmecul reginei Cleopatra a VII-a, neglijase cu totul treburile statului. Se părea că norocul îi părăsise pe Irod şi Fasael - aliaţii fideli ai Romei. Parţii îi urau pe fraţii Irod şi Fasael fiindcă erau aliaţii duşmanilor lor înverşunaţi - romanii. Armatele parţilor puseseră deja stăpînire pe Siria.

Principele Haşmoneu Antigon, care după încercarea neizbutită de rebeliune se afla în Siria, folosi fără întîrziere prilejul ce i se prezenta şi îşi asigură ajutorul parţilor. Acţiunile militare ale parţilor se desfăşurau sub comanda fiului regelui part Pacoros şi a iscusitului general Barzafern. Un membru al familiei lui Antigon făgădui generalului part o sumă mare de bani dacă consimte să-i suprime pe Irod şi Fasael, să-l detroneze pe Hyrkan al II-lea şi să-i confere coroana lui Antigon. Parţii căzură de acord şi porniră cu două armate: una în direcţia Ierusalimului iar cealaltă debarcă pe coasta Mării Mediterane. În apropiere de muntele Karmel un număr însemnat de luptători evrei s-au alăturat armatelor parţilor. Avangarda armatei parte, formată din oştaşi evrei, pătrunse în Ierusalim. În mijlocul capitalei izbucni o luptă crîncenă între Partidul Haşmoneilor şi adepţii antipatrizilor, cei doi tetrarchi (semiprinţi) văzîndu-se nevoiţi să caute adăpost la Palatul lui Hyrkan al II-lea. Situaţia era agravată prin faptul că tocmai atunci Ierusalimul era suprapopulat din cauza pelerinilor sosiţi din toate colţurile ţării cu prilejul sărbătorilor de Şavuot. Atît locuitorii capitalei, cît şi pelerinii sprijineau fără rezerve pe luptătorii devotaţi cauzei lui Antigon. În acelaşi timp îşi făcură intrarea în Ierusalim trupele parte sub comanda prinţului regal Pacoros şi a generelului

Barzafern.

Comandantul parţilor îi chemă pe Fasael şi Hyrkan la Cartierul General part din Galileea pentru tratative. Ajunşi acolo cei doi conducători fură imediat arestaţi. Aflînd aceasta, Irod fugi noaptea cu partizanii săi din Ierusalim, îndreptîndu-se în grabă spre oraşul edomit Petra, unde ceru ajutor militar din partea arabilor. Între timp, Fasael şi Hyrkan fură predaţi de parţi aliatului lor, Antigon. Fasael, ştiind că-l aşteaptă moartea de mîna călăului, s-a sinucis. Hyrkan al II-lea fu reţinut ca prizonier. Pentru a-l face inapt pentru funcţia de mare preot4 îl mutilară tăindu-i urechile, din ordinul lui Antigon. Nefericitul bătrîn fu apoi predat parţilor, care îl trimiseră în captivitate în Babilon.

Bogat răsplătiţi, parţii se retraseră şi Antigon deveni domnitor independent în anul 40 î.e.a. După 23 de ani regatul Haşmoneilor se trezea la o viaţă nouă. Ca şi strămoşii săi, Antigon purtă titlul dublu de rege şi de mare preot, iar pe lîngă numele grecesc îşi adăugă şi pe cel ebraic, Matitiahu. Monezile bătute de el purtau incripţia atît în limba ebraică "Matitiahu, Hakohen Hagadol" (Matitiahu - Marele Preot) cît şi incripţia în limba greacă "Basileos Antigon" (Regele Antigon); ca emblemă figura fie un spic de grîu înflorit, fie un corn al abundenţei.

După plecarea parţilor, Antigon izgoni garnizoanele romane din fortăreţele în care se aflau staţionate. Iudeea era scăpată de dominaţia străină şi se putea din nou bucura de independenţa redobîndită după 23 de ani de frămîntări şi lupte sîngeroase.

---

*1. **Marc Antoniu** (82 - 30 î.e.a.) - distins general, om politic şi de cultură, provenea dintr-o renumită familie aristocratică. Este fiul lui Antonius Creticus şi al luliei, sora lui Cezar. Datorită luxului, petrecerilor costisitoare este nevoit, de frica creditorilor, să se refugieze în Grecia la vîrsta de 30 de ani. În scrierile epocii este zugrăvit că un om lacom, vanitos, amator de lux, petreceri şi foarte risipitor. Este, fără îndoială, un general destoinic, curajos, energic, fiind foarte apreciat de Cezar. Marc Antoniu îşi începe cariera militară ca praefectus equitum sub proconsulul A. Gabinius în Iudeea şi Egipt (57-55 î.e.a.). Mai tîrziu îl găsim în Statul Major al lui Cezar. Participă la campania din Galia. Cu sprijinul lui Cezar este ales quaestor în anul 52 î.e.a., iar în anul 50 î.e.a. - tribun al poporului. Cunoscînd bine situaţia din Italia şi slăbiciunile armatei lui Pompei, el îl sfătuieşte pe Cezar să treacă Rubiconul şi să declanşeze războiul civil. Pompei, împreună cu armata sa, se retrage în Grecia, unde este înfrînt de trupele din aripa stîngă comandate de Marc Antoniu. Imediat după această victorie este numit comandantul cavaleriei.*

În perioada 47- 46 î.e.a., cînd Cezar era ocupat cu luptele din Africa şi Spania, îl înlocuieşte la conducerea treburilor republicii. Antoniu ajunge consul în anul 43 î.e.a., la vîrsta de 39 de ani. Îşi organizează o gardă personală de 6 000 de oameni pentru a face, eventual, faţă unui conflict cu Octavian. Cu sprijinul Senatului, după asasinarea lui Cezar, împreună cu Lepidus şi Octavian organizează formarea celui de-al doilea triumvirat. La moartea lui Cezar (44 î.e.a.) dă dovadă de clarviziune şi devine stăpînul tezaurului statului. Senatul încredinţează triumvirilor conducerea războiului împotriva lui Brutus şi Cassius (ucigaşii lui Cezar). În campania din Macedonia şi în bătălia decisivă de la Philippi, din anul 42 î.e.a., armata condusă de Antoniu a înfrînt trupele lui Cassius şi Brutus. Prin reîmpărţirea

provinciilor romane Antoniu devine guvernatorul Orientului. Sosit în Egipt în vederea reorganizării administrative a Orientului, o întîlneşte pe frumoasa regină Cleopatra care avea să-i schimbe total cursul vieţii. Subjugat de pasiunea care o nutrea faţă de frumoasa regină a Egiptului Marc Antoniu neglijează în aşa măsură misiunea politică încredinţată, încît Octavian era decis să-l destituie din toate funcţiile. Relaţiile dintre Antoniu şi Octavian sînt întărite prin căsătoria lui Antoniu cu Octavia, sora lui Octavian. Orbit de dragostea pentru frumoasa Cleopatra preferă să se stabilească în Egipt unde duce o viaţă de lux şi petreceri. Antoniu dăruieşte Cleopatrei o parte din provinciile asiatice ale Romei. El o repudiază pe Octavia, iar în anul 37 î.e.a. se căsătoreşte cu regina Cleopatra.

Tensiunea atinge punctul critic în anul 32 î.e.a. după lectura prevederilor testamentare ale lui Antoniu care o favorizau pe Cleopatra, urmînd ca aceasta să primească în stăpînire o parte din provinciile romane din Orient. După unii autori testamentul lui Antoniu a fost falsificat de Octavian. Cert este că Octavian a violat testamentul lui Antoniu.

În urma lecturii testamentului lui Antoniu, favorabil Cleopatrei, Senatul decide să declare război Egiptului şi, indirect, lui Antoniu. Deşi general experimentat, în loc să prefere lupta pe uscat, unde superioritatea sa era covîrşitoare, Antoniu acceptă lupta navală. La Actium flota egipteană este înfrîntă la 2 septembrie 32 î.e.a. Armata de uscat a lui Antoniu se predă. Primind ştirea (falsă) despre sinuciderea Cleopatrei, Antoniu îşi pune capăt zilelor în iulie 30 î.e.a.

***2. Cleopatra a VII-a** (69-30 î.e.a.) este fiica lui Ptolomeu al XII-lea, după a cărui moarte ocupă tronul Egiptului (51-30 î.e.a.). Conform tradiţiei ea trebuia să se căsătorească cu unul din fraţii săi după tată, Ptolomeu al XIII-lea, în vîrstă de 10 ani. Înlăturată de la domnie de regenţi în anul 48 î.e.a.; prin farmecul ei cîştigă favorurile lui Cezar care o reinstaurează la domnie. După asasinarea lui Cezar, Cleopatra îşi pune toate speranţele în Marc Antoniu care se îndrăgosteşte de ea, şi pe care reuşeşte să şi-l facă partener în realizarea planului ei de a crea un imperiu oriental puternic. În anul 37 î.e.a. se căsătoreşte cu Antoniu şi trece în stăpînirea ei o serie de provincii romane din Orient. Din această căsătorie vor rezulta trei copii. Mai tîrziu Antoniu o proclamă pe Cleopatra regină a Orientului, iar cei trei copii ai ei primesc titlul de rege şi stăpînirea unor importante provincii romane din Asia şi Africa. Căsătoria Cleopatrei cu Antoniu, cu consecinţele ei teritoriale, determină Senatul să declare război Egiptului şi să trimită o armată împotriva lui Antoniu sub comanda lui Octavian. Bătălia decisivă s-a dat la Actium (31 î.e.a.). Flota egipteană este distrusă. După înfrîngerea de la Actium şi sinuciderea lui Antoniu, Cleopatra încearcă să salveze tronul pentru copiii ei. Eşuîndu-i planul, se sinucide şi ea. Egiptul devine astfel provincie romană.*

***3. Parţia** - stat creat în Asia la mijlocul secolului al III-lea î.e.a. de triburile parţilor. A cunoscut o mare înflorire în secolul al II-lea î.e.a. ajungînd în timpul domniei lui Mitridate I prima putere a Orientului. Profitînd de criza internă a Regatului Seleucid, Mitridate I cucereşte Media în anul 160 î.e.a., apoi Babilonia, care devine centrul politic şi economic al statului part. Sînt cucerite în continuare Elamul şi Persida. După înfrîngerea Seleucizilor în Siria şi a triburilor nomade în Asia Centrală, şi-a extins stăpînirea de la Eufrat la Ind şi de la Golful Persic la Amu-Daria. După înfrîngerea Regatului Seleucid, Mitridate dobîndeşte astfel deplina independenţă a statului său, ia titlul de rege şi bate prima monedă cu inscripţia în limba greacă.*

În timpul domniei lui Mitridate are loc o înflorire economică, dezvoltarea irigaţiilor, o creştere demografică şi un important proces de urbanizare. Pînă la sfîrşitul secolului I î.e.a. se face simţită o puternică influenţă elenistică. Limba oficială a regatului este greaca.

Parţii au purtat războaie îndelungate cu romanii, stăvilindu-le timp de două secole înaintarea la răsărit de Eufrat. În anul 53 î.e.a., Crassus, guvernatorul Siriei, întreprinde o acţiune militară împotriva Regatului Part. Armata romană, considerată invincibilă, cunoaşte o înfrîngere zdrobitoare: 7 legiuni romane sînt capturate, 10 000 de soldaţi şi ofiţeri sînt făcuţi prizonieri, Crassus este ucis în luptă. În anii 41 - 40 î.e.a., profitînd de războiul civil

din statul roman, parții invadează Siria, Fenicia, Iudeea și Asia Mică. Romanii întreprind o mare contraofensivă care se încheie cu înfrîngerea parților în anul 38 î.e.a. O parte a nobilimii, ostilă noului suveran part, se refugiază la Roma și îl determină pe Marc Antoniu să organizeze o campanie în Partia. Ofensiva romană se încheie printr-un eșec. Parții încheie un tratat de pace cu Roma. Conform tratatului, Eufratul este recunoscut ca graniță între cele două state. În felul acesta Roma recunoaște rangul egal al parților în relațiile internaționale. În deceniile 70 - 40 î.e.a. invaziile străine, luptele interne pentru tron, războaiele civile îndelungate au accelerat declinul statului part. În anul 224, sub loviturile noului stat persan al Sasanizilor, Regatul Part a capitulat.

4. Conform prescripțiilor biblice, o persoană care are o infirmitate nu poate fi mare preot. "Spune lui Aaron: Nimeni din neamul tău în viitor și din rudele tale să nu se apropie, ca să aducă daruri Dumnezeului său, de va avea vreo meteahnă pe trupul său". (Leviticul, XXI, 17)

ANTIGON (40-37 î.e.a.) ȘI IROD (37-4 î.e.a.)

Haşmoneii, prin destoinicia lor, prin talentul lor militar, prin abnegaţia şi devotamentul nemărginit pentru idealul naţional-religios, au reuşit să redobîndească independenţa Iudeei. Antigon-Matitiahu, ultimul descendent din această celebră familie, nu poseda nici una din însuşirile necesare unui conducător de stat. Lipsit de clarviziune şi abilitate politică, şi-a risipit forţele într-un nesfîrşit şir de lupte mărunte cu antipatrizii. El încercă astfel de mai multe ori, în zadar, să cucerească fortăreaţa Masada (lîngă Marea Moartă) în care se întăriseră trupele lui Irod, sub conducerea fratelui său Iosef. Dorinţa arzătoare a lui Antigon era să se răzbune pe Irod şi pe partizanii săi. N-a ştiut să folosească condiţiile favorabile care s-au creat în Orientul Mijlociu pentru menţinerea şi consolidarea independenţei statului iudeu.

Antoniu, noul guvernator al Orientului, ducînd o viaţă de lux şi petreceri în anturajul frumoasei regine Cleopatra, era dezgustat de luptă. Căpeteniile romane se războiau între ele pentru acapararea puterii. Parţia, singura mare putere din Orient în stare să ţină piept Romei, era aliata Iudeei. Dacă ar fi fost un politician abil şi clarvăzător, Antigon ar fi reuşit, pe de o parte, să menţină ura parţilor faţă de romani ale căror posesiuni le rîvneau cu ardoare, iar pe de altă parte, ar fi dispus de suficiente mijloace diplomatice ca să apară în faţa romanilor ca un aliat credincios, făcîndu-i să-l considere un prieten, gata oricînd să-i sprijine pentru înlăturarea dificultăţilor create de parţi. De un asemenea joc politic Antigon se dovedise a fi incapabil, deşi aceasta ar fi fost singura modalitate de a-şi menţine tronul şi neatîrnarea. Descendentul familiei Haşmoneilor era privit de popor ca un eliberator gata oricînd să-l sprijine. Locuitorii de la graniţă nu precupeţeau nici un efort pentru a asigura

integritatea teritorială a Iudeei şi în peşterile de la Arbele se aflau tineri patrioţi voluntari pregătiţi să-l atace pe inamic de la spate. Însă Antigon, căutînd sprijin de la aristocraţia saducee pentru interesele sale dinastice şi neglijîndu-le pe toate celelalte, relaţiile sale cu masele largi democratice devin din ce în ce mai încordate. El n-a ştiut să-i atragă de partea sa în lupta pentru o cauză comună nici pe cei mai de seamă bărbaţi de stat din fruntea Sanhedrynului - Şemaia şi Avtalion.

În cei trei ani şi jumătate Antigon-Matitiahu nu întreprinse nimic măreţ şi glorios, deşi condiţiile erau favorabile. În miopia sa politică Antigon n-a luat nici un fel de măsuri defensive care să protejeze ţara în cazul unei noi agresiuni, cu toate că era previzibil că Roma nu va lăsa nesancţionat faptul că trupele sale au fost izgonite din Iudeea. Irod nu semăna cîtuşi de puţin cu adversarul său şi avea toate însuşirile care-i lipseau acestuia. El ştia să facă soarta să-i surîdă din nou, cînd se întîmpla să-l fi părăsit pentru moment. După fuga sa, în timpul nopţii, din Ierusalim, văzîndu-se urmărit de locuitorii iudei, dorise la un moment dat să-şi pună capăt vieţii.

După ce planul său de a primi ajutor din partea arabilor nu se împlini, el trecu în Egipt pentru a-i face această propunere lui Antoniu. Dar acesta tocmai plecase cu puţin timp înainte. Regina Cleopatra a VII-a îi oferi comanda armatei sale. Irod refuză. El visa numai coroana Iudeei. Irod se îmbarcă pentru Roma unde sosi cînd Antoniu şi Octavian se împăcaseră deja. Irod le expuse protectorilor săi situaţia dificilă în care se afla el, tetrarchul numit de Roma, din cauza revoluţiei din Iudeea, şi le ceru ajutor De asemenea, le prezentă serviciile ce le-ar putea aduce contra parţilor, descriindu-l pe Antigon ca pe un duşman de neîmpăcat al Romei.

Atît Antoniu cît şi Octavian îl ascultară cu bunăvoinţă. Prestigiul politic al Romei cerea ca regalitatea revoluţionară din Iudeea să facă din nou loc unui regim supus Imperiului Roman. Astfel, la propunerea lui Antoniu, Irod fu proclamat într-o şedinţă solemnă a Senatului rege al Iudeei şi protejat al Romei. Antigon fu declarat duşman al Romei. Irod, însoţit de Octavian şi Antoniu, se urcă pe Capitoliu. După oficierea unei ceremonii, fu depus în Templu documentul cu privire la proclamarea lui Irod ca rege al Iudeei (finele anului 40 î.e.a.). Văzîndu-şi ambiţia satisfăcută, el se grăbi să-şi ia în stăpînire regalitatea ce-i fusese conferită.

În anul 39 î.e.a. Irod debarcă în portul israelian Akko. Reuşeşte aici să adune o armată compusă din străini şi mai ales din conaţionalii săi idumei (sau edomiţi). Cum romanii refuzau să participe în mod activ la această campanie, războiul se prelungea. Irod se văzu nevoit să se ducă în tabăra lui Antoniu care tocmai asedia Samosata. Datorită serviciilor pe

care le aduse cu acest prilej romanilor şi mai ales elocinţei sale, Antoniu însărcină pe unul din generalii săi, Sosiu, să pornească cu două legiuni împotriva lui Antigon şi să-l instaleze pe tron pe regele ales de romani. Irod cucereşte o parte din Galileea, ocupă portul Iaffa şi depresoară fortăreaţa Masada, apărată de fratele său Iosef. Irod purtă acest război cu o cruzime feroce. Însetat de răzbunare, el făcu să piară în flăcări oraşele mici situate în vecinătatea localităţii Ieriho.

În primăvara anului 37 î.e.a. trupele lui Irod şi legiunile romane se aflau în faţa Ierusalimului. Armata care asedia Ierusalimul număra circa 100 000 de oameni. La nord de Muntele Templului se ridicară metereze, se astupară şanţurile cetăţii şi, cu maşinile de război, începu dărîmarea zidului. Cei asediaţi se luptară vitejeşte. Ei ieşeau deseori din cetate şi-i alungau pe cei care lucrau la şanţuri, distrugeau lucrările de asediu, refăceau zidurile prăbuşite. Luptele se prelungiră mai mult de două luni. Unii conducători din Partidul Fariseilor, printre care cărturarii Abtalion şi Şemaia, convinşi de inutilitatea rezistenţei, îndemnau la capitulare. Nu avură însă succes. Datorită asalturilor des repetate, romanii reuşiră să dărîme zidul Ierusalimului din partea de nord-vest. Armatele romane pătrund în oraş, care se transformă într-o îngrozitoare baie de sînge. Pe străzile înguste ale Ierusalimului învinşii sînt măcelăriţi în masă. Antigon, cu totul descurajat, se aruncă la picioarele generalului roman Sosiu şi îi cere îndurare. Romanul îl respinge dispreţuitor, i se adresează cu numele de "Antigona" pentru a-şi bate joc de laşitatea lui şi-l pune în lanţuri. Irod reuşeşte cu mare dificultate să pună stavilă omorului şi jafului. "Vrei oare, spuse el lui Sosiu, să laşi oraşul fără oameni şi lucruri de preţ şi să mă laşi aici rege al unui pustiu?"

Printr-o fatală coincidenţă, Ierusalimul căzu în aceeaşi zi în care, cu 27 de ani în urmă, fusese cucerit de Pompei (Sivan, iunie 27). Abia prin daruri împărţite fiecărui soldat în parte Irod reuşi să oprească prădarea Templului şi ruinarea totală a oraşului.

Trebuie menţionat că, în timp ce pregătirile pentru atac erau în plină desfăşurare, Irod a plecat la Samaria unde urma să aibă loc nunta sa cu principesa Haşmonee Miriam, cu care era logodit. Prin această căsătorie, care-l făcea în acelaşi timp moştenitor legitim al coroanei Haşmoneilor, Irod spera să cîştige o parte a poporului de partea sa. Poporul evreu îl ura. Puterea dobîndită de Irod se sprijinea pe cadavre şi ruine, dar el era în stare să-şi menţină tronul chiar şi cu preţul unui ocean de sînge. Ce-i păsa de ura naţiunii, dacă el se bucura de protecţia Romei?

Romanii se retraseră din Ierusalim luîndu-l cu ei captiv pe Antigon. Regele detronat fu dus în Antiohia. Acolo, Antoniu, convins de către Irod sosit în grabă la Cartierul General, porunci să-i fie tăiat capul lui Antigon

cu securea. Cu moartea lui Antigon se sfîrşeşte pentru totdeauna domnia Haşmoneilor în Iudeea.

În politică Irod se va manifesta ca un servitor zelos al Romei şi ca un tiran fără seamăn faţă de propriul său popor.

IROD I (37-4 î.e.a.)
(Domnia a II-a)

Hyrkan al II-lea revine în patrie * Irod pune la cale scenarii sîngeroase pentru înlăturarea concurenţei la tron * Alexandra cere sprijin Cleopatrei * Irod îşi suprimă întreaga familie - soţia, socrii, copiii

Pe tronul Iudeei urcă din nou un domnitor cu titlul de rege. Prieten cu conducătorii Romei din acea vreme, Irod reuşi să obţină din partea Senatului, în anul 40 î.e.a., coroana Iudeei.

Domnia lui Irod marchează în istoria Israelului o perioadă pe cît de tristă, pe atît de glorioasă. Paradoxul se explică prin natura lui contradictorie. Odios prin crimele pe care le-a comis, este în acelaşi timp un mare rege prin prosperitatea economică, prin construcţiile urbanistice, prin pacea şi stabilitatea pe care le-a adus Israelului administraţia sa. Crud, mîrşav, violent, ambiţios era în acelaşi timp energic, inteligent, cultivat, diplomat şi politician abil, un pasionat de arhitectură, iniţiatorul construcţiei celor mai somptuoase palate din Ierusalim. Acestea erau cele două feţe ale lui Irod.

După un război sîngeros de trei ani, cu sprijinul activ al legiunilor romane Irod îl înfrînge pe Antigon (regele legitim al Iudeei) de a cărui moarte era răspunzător, ocupînd tronul Haşmoneilor. Domnia sa nu a avut nici o bază teocratică, nici una naţională. În locul marelui preot care se afla odinioară în fruntea poporului şi în locul regelui - mare preot din Casa domnitoare aleasă de popor, se urcă acum pe tron un rege cu totul laic care nu făcea parte din familia regală şi care era impus de către romani. El era respins atît de farisei cît şi de saducei (principalele partide din acea vreme). Irod era urît de democraţia fariseică ca adept al culturii greco-romane, iar saduceii îl priveau ca pe distrugătorul dinastiei Haşmoneilor.

Abia mai tîrziu, încetul cu încetul, o parte din saducei se împăcară cu noul rege.

Ca şi dictatorii romani, Irod începe să cîrmuiască poporul cu o cruzime nemaipomenită, materializată prin execuţii. Nu mai puţin de 45 de cetăţeni de vază ai Ierusalimului, adepţi ai fostului regim, sînt executaţi din ordinul lui Irod. Averea lor este confiscată trecînd în tezaurul noului rege care făcu din aceşti bani daruri generoase protectorilor săi romani. Cu toate acestea, Irod nu se simţea în siguranţă. Pentru a-şi proteja viaţa şi tronul Irod a organizat o gardă personală şi un serviciu secret de securitate care folosea sisteme ce nu erau departe de cele practicate în ţările de astăzi de dictaturi. Erau interzise orice fel de întruniri şi manifestaţii. În ţară se întronase un regim de teroare. Cu toate că partizanii lui Antigon, printre care şi o serie de personalităţi aparţinînd celor mai distinse familii din ţară, fură spînzuraţi în masă, ura lui Irod nu se stinse. Pentru a se răzbuna pe membrii Sanhedrynului care, cu 12 ani în urmă, erau pe cale să-l condamne pentru asasinarea lui Ezechia şi a colaboratorilor săi, el îi măcelări pe toţi în afară de conducătorii Şemaia şi Abtalion, care se dovediseră a fi adversarii lui Antigon. Prin măsurile adoptate Irod limitează competenţa Sanhedrynului, făcînd din acesta un organ religios.

Un oarecare Ananel, care, ce-i drept, se trăgea din familia lui Aharon, dar nu era din familia Haşmoneilor, fu înălţat de Irod la rangul de mare preot. Din acest moment autoritatea pontificală nu mai este ereditară. Irod susţinea că el însuşi era coborîtor dintr-o veche familie iudaică care se repatriase din Babilon în Iudeea. El dorea cu orice chip să şteargă pata care-i umbrea originea. În realitate, Irod era descendentul edomiţilor care consimţiseră să fie convertiţi la iudaism. Băştinaşii, care-i cunoşteau adevărata origine, nu-i dădeau crezare, dar străinii se lăsaseră înşelaţi. Prietenul său intim, istoricul Nicolaus Damascenus, relatase povestea cu privire la originea lui aşa cum o auzise din gura lui Irod.

După moartea lui Şemaia şi Abtalion, Irod invită nişte iudei din Babilon să ocupe preşedinţia Sanhedrynului.

Arogant, extrem de susceptibil, Irod era mereu la pîndă să vadă dacă nu cumva cineva pregăteşte vreun complot împotriva sa.

Mai erau încă persoane care puteau să-i tulbure liniştea. Dinastia Haşmoneilor nu era cu totul stinsă. În Babilon trăia încă bătrînul Hyrkan al II-lea care fusese şi rege, şi mare preot, luat captiv de parţi şi mutilat, ceea ce îl făcea inapt pentru pontificat. Parţii fură destul de generoşi pentru a-i reda libertatea, iar evreii din Babilon îl înconjurau cu onoruri spre a compensa într-un fel nefericirile ce le îndurase. Cu toate acestea Hyrkan al II-lea era cuprins de nostalgie, ducea dorul patriei. Irod se temea ca nu cumva Hyrkan al II-lea sau evreii din Babilon să-i determine pe parţi să

recurgă la forţă pentru a-i reda coroana pe care i-o smulsese. Spre a înlătura această primejdie şi a-l izola de parţi, Irod cugetă cum să-l ademenească la Curtea sa.

Cu prefăcătoria-i obişnuită, Irod îi transmise lui Hyrkan al II-lea că ar dori să împartă cu el tronul şi că-l roagă să revină la Ierusalim spre a-şi primi răsplata pentru numeroasele binefaceri ce i le datora. Evreii din Babilon, care îl venerau, îl rugară să nu se avînte pentru a doua oară în vîrtejul funcţiilor publice şi să renunţe la acest plan. Dar el nu s-a lăsat nicicum convins.

Deîndată ce ajunse la Ierusalim (în 36 î.e.a.), Irod îi ieşi în întîmpinare, îl primi cu prietenie, oferindu-i atît la masa sa, cît şi în Consiliu locul de onoare. Hyrkan al II-lea, aflîndu-se astfel într-o colivie de aur, nu mai putea fi periculos. În capitală se mai afla fiica acestuia, Alexandra, mama reginei Miriam, ca şi fiul ei Aristobul al III-lea, fratele reginei. Fiind mutilat, bătrînul Hyrkan nu mai putea deţine autoritatea de mare preot. Nepotul acestuia, Aristobul al III-lea, era şi el ţinut de Irod departe de această demnitate ce-i revenea de drept. Dar în acest caz regele se lovi de o rezistenţă neaşteptată. Alexandra, soacra regelui, o femeie de o energie şi vitalitate extraordinară, puse totul în mişcare pentru a-i înlesni fiului intrarea în drepturile sale. Ea se adresă reginei Cleopatra a VII-a a Egiptului, rugînd-o să intervină pe lîngă Marc Antoniu care ar fi avut un cuvînt de spus în acest litigiu. Miriam interveni şi ea pentru fratele ei, iar simpatia poporului fiind, de asemenea, de partea acestuia, Irod fu în cele din urmă silit să cedeze, astfel încît Aristobul al III-lea, la vîrsta de 17 ani, deveni mare preot. Firește, Ananel fu destituit.

Era totuşi peste puterea lui Irod să suporte un prinţ Haşmoneu ca mare preot alături de el. Se temea ca nu cumva, cu vremea, să-i vină poporului ideea de a reuni în persoana lui Aristobul al III-lea demnitatea de mare preot cu cea de rege. Aceste temeri erau întărite şi de purtarea Alexandrei, care întreţinea legături secrete cu regina Cleopatra a VII-a. Pentru a dejuca uneltirile soacrei sale, Irod porunci să i se taie acesteia orice legături cu lumea din afară. Alexandra, ştiind că se poate aştepta de la Irod la tot ce este mai rău, plănui să fugă cu fiul ei în Egipt. Într-adevăr, fură pregătite două sicrie în care mama şi fiul să fie scoşi în timpul nopţii din Palat. Irod reuşi totuşi să zădărnicească acest plan.

Din acest moment Irod cugetă din ce în ce mai mult şi elaboră scenarii pentru a scăpa de acest tînăr primejdios. Nu prea putu face uz de forţă din cauza atotputernicei regine Cleopatra a VII-a, protectoarea sa. În această situaţie, Irod recurse la viclenie. Pentru a adormi bănuielile soacrei sale, el se prefăcu că nu dă nici un fel de importanţă incidentului. În intimitate plănuia însă ceva îngrozitor.

La sărbătorile de Sucot din anul 35 î.e.a. poporul, impresionat de

frumusețea fermecătoare a lui Aristobul al III-lea care intră în Templu în odăjdii splendide de mare preot, izbucni într-o explozie de bucurie. Această scenă îl convinse pe Irod că nu trebuie să mai ezite în aplicarea planului său. La puțin timp după această sărbătoare regele acceptă invitația Alexandrei la o masă familială în orașul Ieriho. La partida de înot organizată după masă, Aristobul al III-lea fu ținut cu forța sub apă de cîțiva tineri din suita lui Irod pînă se înecă. Cu toată versiunea oficială, care motiva moartea marelui preot printr-un accident, nimeni nu se îndoi că Aristobul al III-lea a căzut jertfă urii cumnatului său.

Cu Aristobul al III-lea pieri ultimul vlăstar al familiei Hașmoneilor. Ananel deveni pentru a doua oară mare preot. În zadar se prefăcea Irod că ar fi stăpînit de o adîncă durere din cauza morții tînărului său cumnat, familia și prietenii Hașmoneilor îl acuzau de acest omor fără însă a îndrăzni să-și dea pe față bănuiala. Perfida înlăturare a tînărului principe Hașmoneu a determinat o accentuare și mai mare a discordiei dinlăuntrul familiei regale. Regina Miriam, femeie nobilă, cultă, cu suflet generos văzu de atunci în soțul ei numai pe ucigașul fratelui. În timp ce ea îndura suferința fără să murmure, mama ei, Alexandra, dorea răzbunare. Ea reluă legăturile cu regina Cleopatra și-l acuză pe Irod de uciderea fiului ei. Regina, care demult rîvnea la regatul stăpînit de Irod, se folosi de nelegiuirea acestuia spre a-l înlătura de la tron cu ajutorul lui Antoniu.

Tremurînd pentru viața sa, Irod porni spre Laodicea, unde se afla guvernatorul roman. Dar supusul vasal al Romei știu să cîștige de partea sa, prin cuvîntări lingușitoare și daruri strălucite atît pe guvernatorul roman - Antoniu, cît și pe regina Cleopatra (34 î.e.a.). Irod se reîntoarse nevătămat la reședința sa. Totuși, pierduse cu acest prilej unul din cele mai frumoase ținuturi ale coroanei sale. Antoniu îi luase ținuturile Ierusalimului, vestit prin balsamul și palmierii săi, spre a-l oferi Cleopatrei, căreia îi mai dărui și întreaga regiune a Mediteranei.

Înaintea plecării la guvernatorul roman, Irod mai pusese la cale un plan de lichidare a soacrei sale Alexandra și a soției sale Miriam pentru cazul în care s-ar fi putut să cadă în dizgrația lui Antoniu și să-și piardă viața. Acest plan diabolic i-a fost încredințat lui Iosef, bărbatul surorii sale Salomea. Dar Iosef dezvălui Miriamei însărcinarea ce o primise. Răspîndindu-se în Ierusalim zvonul fals despre moartea lui Irod, regina Miriam se puse sub protecția romanilor. Aflînd că planul său de ucidere a soției și soacrei sale a fost dezvăluit de Iosef, mînia lui Irod nu cunoscu margini. Îl decapită pe Iosef, iar pe soacră o aruncă în închisoare.

Atotputernicul cuplu Antoniu și Cleopatra, care dispunea de soarta întregului Orient, se afla în pragul prăbușirii între anii 32 și 31 î.e.a. Căsătoria lui Antoniu cu Cleopatra și trecerea în posesia reginei Egiptului a unor provincii romane din Asia Mică punînd în pericol guvernarea

romană în Mediterana Orientală, Senatul roman a trimis o armată împotriva lui Antoniu și Cleopatra sub comanda lui Octavian. În lupta decisivă de la Actium (31 î.e.a.), flota egipteană este înfrîntă, iar în anul următor Antoniu se sinucide. Egiptul devine provincie romană. Octavian rămase singurul conducător (30-14 î.e.a.), sinuciderea lui Antoniu îndepărtînd și ultimul obstacol din calea înscăunării lui ca împărat.

În anul 27 î.e.a., Republica Romană deveni imperiu, iar Octavian primi titlul de Imperator Caesar Augustus divi filius (fiul divinității). În ajunul acestor evenimente de importanță istorică universală, Irod supusese în lupte grele popoarele arabe vecine Iudeei. După lupta de la Actium, fostul supus al lui Antoniu se afla într-o situație grea. Nu fusese el sluga credincioasă a lui Antoniu? Se putea aștepta la orice. Irod se temea că va fi tîrît în ruina protectorului său. Dar prin capacitatea sa de a se adapta la orice situație, Irod face o mișcare de 180 de grade și reușește să-i facă lui Octavian un serviciu într-o acțiune militară. El ieși în calea unui detașament de gladiatori, organizat și finanțat de Antoniu în Siria, care încerca să ajungă în Egipt, la stăpînul lor, și îi nimici. După această acțiune, Irod consideră că poate îndrăzni să apară personal în fața lui Octavian. Înainte de a porni la drum, el își luă, pentru orice eventualitate, măsuri drastice de siguranță. Luînd în calcul și posibilitatea ca Octavian să numească rege, în locul său, pe ultimul reprezentant al dinastiei detronate, Hyrkan al II-lea, care trăia la Ierusalim, el făcu în așa fel, încît fostul mare preot și etnarch, acum în vîrstă de 80 de ani, să fie condamnat și executat prin înscenarea unui proces în care să fie acuzat de înaltă trădare.

Astfel pieri de mîna călăului bărbatul care se aflase timp de aproape 40 de ani în centrul crizelor ce au afectat profund viața Iudeei, neputînd fi acuzat decît de faptul că, prin blîndețea sa, a netezit calea pentru domnia tiranică a Antipatrizilor, distrugătorii dinastiei Hașmoneilor. În afară de aceasta, Irod trimise pe soția și pe soacra sa la fortăreața Alexandrium, dînd ordin comandantului gărzii ca, în cazul în care regelui i s-ar întîmpla vreo nenorocire, să le ucidă pe ambele femei. În Alexandra, Irod vedea demult pe dușmanul de moarte al casei sale. Soția sa Miriam, însă, pe care o iubea cu patimă, nu trebuia să aparțină nimănui după moartea sa.

După ce-și luă aceste măsuri, Irod se duse la Rhodus, unde se afla pe atunci Octavian (30 î.e.a.). Temerile tiranului Iudeei aveau să se arate, spre propria sa uimire, cu totul nefondate. Cînd Irod își depuse, plin de umilință, diadema regală, Octavian i-o puse din nou pe cap. Împăratul roman intuia că Irod era unul din aliații cei mai siguri ai Romei în Orient.

Curînd regele Iudeei avu prilejul de a se arăta recunoscător noului stăpîn: el puse la dispoziția lui Octavian, care trecea cu legiunile sale spre

Egipt, sume enorme de bani şi provizii, precum şi tot ce era necesar pentru întreţinerea armatei romane. Comportamentul său de servitor credincios fu curînd pe deplin recunoscut.

După ce regatul Ptolomeilor, care a înmormîntat sub ruinele sale pe Cleopatra şi pe Antoniu, a fost transformat în provincie romană, Octavian retrocedă credinciosului său vasal iudeu mai multe oraşe de pe coasta Mării Mediterane: Iaffa, Gaza, etc., precum şi regiunea Samariei, la finele anului 30 î.e.a.

Poziţia politică a lui Irod era acum mai puternică ca oricînd. Reîntors bine dispus din călătoria sa de la Rhodus, Irod fu întîmpinat cu o dușmănie nedisimulată de către Miriam, care detesta ipocrizia. Ce sentimente putea să poarte bărbatului care era vinovat nu numai de moartea fratelui şi a bunicului ei, ci care, precum îi destăinuise şeful gărzii din Alexandrium, îi pregătise chiar ei şi mamei sale aceeaşi soartă. Lezat în onoarea sa, regele oscilă între dorinţa de răzbunare şi dragostea pentru soţie. Cînd sora sa Salomea, care demult nutrea sentimente de ură, îi spuse că Miriam unelteşte împotriva vieţii regelui, furia acestuia atinse paroxismul. Ieşindu-şi din fire, Irod trimise în judecată pe soţia sa, pe care o iubea totuşi cu pasiune, acuzînd-o chiar de cele mai grave nelegiuiri. Pentru a fi pe plac regelui, judecătorii nu ezitară s-o condamne la moarte. Demnă păşi regina spre locul de execuţie, dar şi pe acest ultim drum nu fu cruţată de o scenă dezagreabilă. Pentru a îndepărta orice urmă de bănuială că ar fi complice cu fiica sa, Alexandra îi adresă cumplite insulte. Se gîndea, probabil, să se salveze pe sine cu orice preţ, pentru a se putea răzbuna cîndva pe tiranul detestat al familiei. Miriam avu însă pentru mama ei numai o privire plină de tristeţe şi milă. Destoinica fiică a neamului Haşmoneilor, de o rară frumuseţe, iubitoare de artă, departe de afacerile de stat ale lui Irod, muri ca o eroină la finele anului 29 î.e.a.

Abia acum îşi dădu seama tiranul de ceea ce făcuse. Disperarea şi dorul după fericirea pe care singur şi-o curmase îi sfîşia sufletul. Străbătea ţara căutînd în zadar să-şi alunge tristeţea prin serbări şi orgii. Pe Miriam n-o putea uita. În cele din urmă fu lovit de o boală grea.

La zvonul că Irod e pe moarte, Alexandra, care se afla la Ierusalim, începu să desfăşoare o activitate febrilă pentru a-şi asigura regenţa după moartea ginerelui ei, copiii acestuia fiind minori. Maşinaţiunile ei nu rămaseră necunoscute lui Irod. Fiind încă nerestabilit complet după boală, el dădu ordin ca soacra sa să fie deferită justiţiei şi pedepsită cu moartea (28 î.e.a.). Prin moartea acestei neobosite luptătoare pentru drepturile dinastiei Haşmoneilor dispare astfel ultimul ei membru.

Într-un interval de şapte ani Irod a suprimat reprezentanţii a trei generaţii de Haşmonei: pe Hyrkan al II-lea, pe fiica sa, Alexandra, şi pe

copiii acesteia - Aristobul al III-lea şi Miriam. Cruzimea lui Irod devenise legendară, extinzîndu-se şi asupra propriilor săi copii. Pentru a evita eventualele certuri dinastice ce s-ar fi putut declanşa după moartea sa, Irod a poruncit să fie suprimaţi copiii pe care-i avea de la Miriam - Aristobul al IV-lea şi Alexandru - în anul 7 î.e.a., precum şi un fiu al său, rezultat din altă căsătorie. Împăratul Octavian August a spus, la un moment dat, despre el: "Mai bine să fii porcul lui Irod (aluzie la interdicţia religiei mozaice de a mînca carne de porc), decît fiul său". Acestui regim de teroare au fost supuşi şi fariseii, principalii adversari ai lui Irod care îl urau, considerîndu-l un uzurpator.

Pentru a-şi anula statutul de uzurpator, Irod avea nevoie de un titlu de noblete iudeu. Căsătorindu-se cu Miriam - prinţesă a casei domnitoare legitime a Haşmoneilor, el era convins că va fi agreat de iudei. Dar crimele sale odioase, guvernarea sa bazată pe teroare, impunerea culturii elene au făcut ca Irod să fie urît de popor.

Prin măsurile adoptate, Irod a modificat structura statului iudeu. El a separat puterea de stat de cea religioasă, i-a numit şi destituit pe marii preoţi după bunul său plac, Sanhedrynul, privat de putere, devenind un consiliu religios. El a adoptat structura organizatorică a statelor eleniste din acea vreme.

În timpul domniei lui Irod, Iudeea cunoaşte însă o mare înflorire economică. Se dezvoltă agricultura, meşteşugurile şi comerţul. Se realizează o agricultură de înalt randament pentru acea vreme, prin construirea de canale de irigaţie, prin extinderea terenurilor cultivabile, prin valorificarea fiecărui petec de pămînt. Agricultura ajunge nu numai să asigure în întregime necesităţile de hrană ale populaţiei, dar şi excedente pentru export. Irod a avut preocupări şi în construcţiile urbanistice. Se ridică oraşe şi cetăţi noi, se construiesc temple şi palate somptuoase. Pentru extinderea comerţului exterior a construit un mare port - Caesareea - care a devenit cel mai important din Orientul Mijlociu. La sud de Aşkelon a ridicat portul Antedon şi a reconstruit din temelii oraşul Samaria, dîndu-i numele grecesc Sebasta. El a elenizat oraşele iudee construind amfiteatre, teatre, hipodromuri şi arene unde se desfăşurau concursuri de gladiatori şi sportivi. Irod şi-a clădit în partea de sud-est a Ierusalimului un palat din marmură şi aur care prin splendoarea sa punea mult în umbră modestele palate ale Haşmoneilor. În acelaşi timp fu ridicat în mijlocul Ierusalimului un teatru, iar în afara zidurilor un amfiteatru, după modelul greco-roman. Fiind într-o permanentă stare de suspiciune el a construit o reţea de oraşe şi fortăreţe inexpugnabile. În afară de cele două oraşe amintite - Caesareea şi Sebasta - mai pot fi menţionate Meradium, Macherus, Masada şi altele. Încă de la începutul domniei sale, temîndu-se de un eventual atac din partea reginei Egiptului, Cleopatra a

VII-a, Irod şi-a clădit în deşert, pe o întăritură stîncoasă, la 400 de metri sub nivelul Mării Moarte, un palat somptuos. Cercetările arheologice întreprinse sub conducerea profesorului Igal Iadin, cu concursul unor specialişti din numeroase ţări (1963-1965), au dus la descoperirea la Masada a unui oraş împodobit cu palate înalte de trei etaje, cu sală de tron, sinagogă, săli de recepţie, baie rituală (mikva), depozite imense de alimente.

Pentru a îmbuna populaţia religioasă pe care nu o interesa înfrumuseţarea Oraşului Sfînt cu amfiteatre, Irod a iniţiat reclădirea, sub conducerea unor farisei cunoscători ai Legii, Templului cel vechi, care data din timpul lui Zerubavel. Noua clădire trezi în Iudeea o admiraţie atît de mare, încît în Talmud se spunea: "Cine nu a văzut clădirea lui Irod, nu a văzut niciodată ceva frumos" ("Mi Lo Raa Binian Hordos[1] Lo Raa Binian Iafa Miiamin"). Demnitari din toată lumea veneau să vadă frumuseţea Templului. Ierusalimul devine unul din cele mai frumoase oraşe, atrăgînd numeroşi turişti. Irod a reorganizat în aşa fel armata, încît a devenit o forţă puternică ce a asigurat pacea şi securitatea Iudeei. Administraţia ţării era atît de bine organizată, încît devenise un model pentru numeroase provincii romane. Irod a creat un aparat birocratic puternic centralizat. Simpatiile şi ataşamentul lui Irod faţă de civilizaţia Greciei şi a Romei mergea atît de departe, încît construi temple în onoarea zeilor acestora în diferite oraşe din Iudeea, se înconjură de sfetnici greci, îşi educă şi instrui fiii la Roma. Printre sfetnicii greci se afla şi istoriograful Nicolaus Damascenus, a cărui operă principală a fost folosită de Iosephus Flavius pentru relatarea detaliată a domniei lui Irod.

Prin politica sa culturală a reuşit să-şi cîştige peste hotare renumele de monarh luminat, prieten generos al elenismului. Oficial era considerat "rege aliat şi prieten al poporului roman". Dependenţa sa se vede şi din faptul că urmaşii săi nu puteau dobîndi titlul de rege decît dacă erau confirmaţi de împăratul roman. Irod nu putea purta războaie sau încheia alianţe fără aprobarea Romei şi era obligat să acorde ajutor romanilor în caz de război. În schimb, avea dreptul să impună dări supuşilor săi şi avea libertatea să folosească după plac, în interiorul ţării, armata. Cînd venea la Roma, Irod era primit cu toate onorurile cuvenite unui şef de stat. Pentru fidelitatea sa faţă de Roma, Senatul l-a numit "Amicus et Socius Populi" [Prietenul şi aliatul poporului (roman)].

În afară de regiunile ce i s-au retrocedat după lupta de la Actium, împăratul Octavian August i-a permis, cîţiva ani mai tîrziu, realipirea la Iudeea a districtelor transiordaniene pe care Pompei le desprinsese în mod abuziv din statul iudeu. Prin redobîndirea unor vechi teritorii israeliene întinderea statului iudeu devenea comparabilă cu cea a statului lui David şi Solomon.

Politica lui Irod era a unui tiran sîngeros faţă de poporul său şi de servitor credincios şi zelos faţă de Roma. El ştia foarte bine că în întreaga ţară domnea cea mai profundă nemulţumire. Noile clădiri şi palate somptuoase, precum şi jocurile publice înghiţeau sume enorme de bani stoarse de fapt de la popor sub formă de impozite. La aceasta se mai adăuga şi faptul că luptele de gladiatori, în care erau aruncaţi oameni fiarelor sălbatice, pentru a distra alţi oameni, contraveneau eticii iudaice. Încercarea elenizării cu forţa leza sentimentele naţionale. Înălţarea de temple zeilor afecta sentimentele religioase ale poporului. Ordinul lui Irod ca la intrarea principală în Templu să fie aşezată o uriaşă acvilă de aur, simbol al puterii militare a Romei, însemna o insultă adusă tradiţiei naţionale şi religioase.

Prin acţiunile sale reprobabile el a adus mari prejudicii instituţiilor tradiţionale ale poporului evreu. Cu diferite prilejuri regele chiar se lăuda că este mai aproape de cultura elenă decît de cea iudaică.

Demnitatea de mare preot îşi pierde sub Irod importanţa de odinioară. În locul dreptului ereditar de succesiune Irod introduce modelul elen potrivit căruia marii preoţi sînt numiţi sau revocaţi de către rege. Astfel, regele nu se sfii să numească drept cel mai înalt ierarh al ţării pe preotul elenizat Simeon Ben Boethes din Alexandria, tatăl celei de a doua soţii a lui Irod, numită, ca şi prima, Miriam. Sanhedrynul îşi pierdu importanţa politică şi legislativă în stat, devenind un fel de Consiliu de coroană, la dispoziţia regelui. Acesta se comporta ca un monarh oriental. Puterea legii trebuia să se supună capriciilor monarhului absolut. Consecinţa acestei stări de lucruri a fost hotărîrea fariseilor de a nu-l recunoaşte rege legitim pe protejatul Romei. Patrioţii îl numeau "sclavul edomit", în timp ce poporul murmura nemulţumit.

Conspiraţiile au fost numeroase. Toate strădaniile revoluţionarilor de a-l înlătura pe Irod de la putere fură înăbuşite însă, datorită unui sistem de securitate bine organizat. "Irod, scrie marele istoric evreu Iosephus Flavius2, observa totul cu atenţie şi răpea supuşilor săi orice prilej de răscoală. El interzicea cetăţenilor orice adunare publică şi punea pretutindeni spioni. Se povesteşte că regele umbla adesea singur noaptea, îmbrăcat cu haine de simplu cetăţean, pentru a afla părerea poporului asupra domniei sale."

Atmosfera încărcată care domnea în întreaga ţară se simţea şi mai puternic în Palatul regal. Ultimul deceniu (14-4 î.e.a.) este marcat de un lanţ de intrigi de curte şi de crime odioase. Spre deosebire de regii din dinastia Haşmoneilor, Irod a avut numeroase soţii. În tinereţe fusese căsătorit cu o femeie de condiţie inferioară numită Doris, pe care o repudie însă împreună cu fiul său prim-născut, Antipator, după căsătoria sa cu Miriam Haşmoneea. De la Miriam avu doi fii, pe Alexandru şi pe

Aristobul. Îi mai născură fii încă două din celè opt soţii pe care le-a avut după moartea Haşmoneei, fii care aveau să devină în ultimii ani ai vieţii lui centrul unei noi intrigi.

Pretendenţi la tron erau consideraţi în primul rînd Alexandru şi Aristobul. După moartea mamei lor, Irod îi trimise pe amîndoi la Roma (în jurul anului 23 î.e.a.), unde primiră o instruire multilaterală şi o educaţie aleasă. Printre personalităţile vremii cu care tinerii au venit în contact au fost iluştrii poeţi Horaţiu şi Virgiliu. După terminarea studiilor cei doi prinţi, în vîrstă de 17-18 ani se întoarseră la Ierusalim, unde li se făcu o primire cordială. Poporul îşi revărsă asupra lor dragostea pe care o purtau mamei lor, moartă în împrejurări atît de tragice. Dată fiind încordarea existentă în raporturile dintre rege şi popor, această manifestare de simpatie a poporului nu făcea decît să trezească bănuieli în anturajul regelui. Această suspiciune putea fi cu atît mai mult argumentată, cu cît cei doi prinţi erau consideraţi de popor descendenţi ai familiei Haşmoneilor. Irod începu şi el să-şi bănuiască fiii - Alexandru şi Aristobul - mai ales, dacă ţinem seama de faptul că toată viaţa a trăit timorat de posibilitatea revenirii Haşmoneilor la tronul Iudeei. Irod îl rechemă pe fiul său mai mare, Antipator, pe care îl repudiase odinioară. Ascunzîndu-şi adevăratele sentimente reprobabile, linguşitorul Antipator se manifestă ca un fiu iubitor şi docil, şi în cele din urmă fu proclamat moştenitor al tronului (13 î.e.a.).

În Palatul regal domnea un adevărat infern. Prinţii, privaţi de dreptul lor de a urma la tron, nu-şi socoteau în nici un caz cauza pierdută şi luară făţiş atitudine împotriva lui Antipator, care, la rîndul său, făcea tot ce-i stătea în putinţă pentru a-l aţîţa pe tatăl său împotriva lor. Odată, i se aduse la cunoştinţă regelui că Alexandru şi Aristobul ar fi declarat că atunci cînd vor ajunge la putere, îi vor face pe bărbaţii din familia regală scriitori la ţară, iar pe femei le vor trimite la războiul de ţesut. Se inventau noi calomnii cărora regele, bănuitor, le dădea crezare. Oricine era suspectat ca adversar era arestat sau asasinat. Era peste puterile prinţilor Haşmonei să scape din plasa de intrigi şi calomnii pe care spiritele rele din Ierusalim le ţeseau în jurul lor. Ploua cu denunţuri. Cine era bănuit că simpatizează cu prinţii Haşmonei era arestat. Mărturii smulse pe masa de tortură şi documente dubioase serveau ca dovezi întru acuzarea lui Alexandru şi Aristobul de organizarea unei conspiraţii contra regelui. Prinţii au confirmat că n-au vrut decît să se salveze prin fugă de primejdiile ce-i ameninţau. Această mărturisire îi fu suficientă lui Irod pentru a ordona arestarea lor sub acuzaţia de înaltă trădare.

Octavian August îi permise lui Irod să procedeze cu prinţii cum doreşte, dar îl sfătui să supună mai întîi cazul unei instanţe judecătoreşti.

Regele urmă sfatul imperial. Dar aceasta nu însemna cîtuşi de

puţin că se da cîştig de cauză cuiva, că se vor respecta principiile morale şi ale justiţiei, că dreptatea va avea de cîştigat ceva. Completul de judecată, compus din prieteni ai regelui, condamnă la moarte pe prinţi.

La stăruinţa istoricului Nicolaus Damascenus, regele fu gata la început să amîne executarea sentinţei; aflînd însă că în Caesareea s-ar fi organizat un complot pentru eliberarea condamnaţilor, el îşi schimbă hotărîrea. Alexandru şi Aristobul fură duşi la Samaria-Sebaste şi executaţi prin spînzurare (7 î.e.a.). Menţionăm că în urmă cu 30 de ani în această localitate se celebrase căsătoria lui Irod cu Miriam.

Principalul obstacol din calea ascensiunii spre putere a lui Antipator era astfel înlăturat. Dar noi temeri începură să-l chinuie curînd pe moştenitorul tronului. El îşi dădea seama că poporul îl urăşte, considerîndu-l ucigaşul celor doi prinţi Haşmonei. Pe de altă parte, sentimentele capriciosului său părinte se puteau schimba în orice moment în defavoarea sa. Regele putea oricînd să acorde favoarea sa unuia din prinţii mai tineri. În această situaţie, Antipator începu să organizeze o conspiraţie împotriva bătrînului său părinte. În timp ce organizatorii complotului pregăteau lovitura împotriva regelui, acesta, fără a bănui ceva, îşi trimise fiul necredincios la Roma, pentru a obţine de acolo încuviinţarea de a-l institui pe el moştenitor al tronului (6 î.e.a.). În absenţa lui Antipator, planurile sale conspirative ieşiră la iveală mai ales datorită vigilentei Salomea, sora lui Irod, singura fiinţă cu adevărat devotată regelui.

Reîntors la Ierusalim Antipator continuă să-şi joace rolul de fiu devotat, dar cînd se prezentă în faţa regelui, acesta nu-l mai primi ca un tată, ci cu privire de acuzator. În aceeaşi zi, se întruni sub conducerea guvernatorului Siriei, Varus, aflat atunci în capitala Iudeei, un complet de judecată care avea să dea sentinţa împotriva lui Antipator, acuzat de complot împotriva regelui.

În timpul procesului ieşiră la iveală toate uneltirile urzite de Antipator împotriva prinţilor Alexandru şi Aristobul, uneltiri care fuseseră, pe vremuri, fatale pentru ei.

Antipator fu condamnat la moarte. Sentinţa a fost executată după ce s-a primit aprobarea de la Roma.

Puţin timp după aceasta, regele, în etate de 70 de ani, se îmbolnăvi grav.

Răspîndindu-se această veste la Ierusalim, protestul multă vreme înăbuşit al populaţiei împotriva regimului de teroare al lui Irod se transformă într-o răscoală făţişă. Influenţat de discursurile înflăcărate ale juriştilor farisei, tineretul naţionalist se repezi la uşa Templului, smulse acvila romană - simbolul stăpînirii străine - sfărîmînd-o în bucăţi. Soldaţii sosiţi în grabă la faţa locului prinseră vreo 40 de revoluţionari şi îi tîrîră

cu forţa la Patul regelui bolnav. La întrebarea regelui: "cine i-a îndemnat să săvîrşească o faptă atît de condamnabilă?", ei răspunseră cu mîndrie: "Legea strămoşească". Tinerii revoluţionari fură trimişi la închisoare, iar conducătorii lor arşi de vii.

În anul 4 î.e.a. Irod a încetat din viaţă şi a fost înmormîntat în cetatea Herodeion.

---

1. În scrierile romane şi elene el apare sub numele de Hordos, preluat şi în ebraică, iar în lucrările româneşti sub numele de Irod.

2. Iosef Ben Matitiahu a fost comandantul Galileei. El este cunoscut mai tîrziu ca istoric cu numele Iosephus Flavius.

SUCCESORII DIRECŢI AI LUI IROD

ARCHELAUS (4 î.e.a.- 6 e.a.) HERODES-ANTIPA (4 î.e.a.- 39 e.a.) PHILIPPUS (4 î.e.a.- 34 e.a.)

Din căsătoriile contractate de Irod după moartea lui Miriam, au rezultat mai mulţi copii. Prin testament el transmise puterea astfel: fiul cel mare, Archelaus, avea să moştenească Iudeea de mijloc, Samaria[1] şi Idumeea, precum şi titlul de rege, fratele său Herodes-Antipa - Galileea şi Pereea2, cu titlul de tetrach (guvernator), iar fratele vitreg, Philippus - o parte din regiunea Transiordaniei, de asemenea, cu titlul de tetrach.

Cu toate că testamentul avea nevoie de sancţionarea împăratului roman pentru a căpăta putere de lege, armata lui Irod, formată în mare parte din mercenari, proclamă după moartea acestuia pe Archelaus ca rege. După şapte zile de doliu, în Templul din Ierusalim se anunţă oficial urcarea pe tron a lui Archelaus. Irod fusese convins că printr-o asemenea împărţire a puterii după moartea sa, Iudeea urma să aibă în continuare parte de o epocă de pace.

Dar abia instalat la domnie în anul 4 î.e.a. şi Archelaus s-a confruntat cu tulburări violente. Iudeii, de mult timp stăpîniţi de sentimente de ură împotriva puterii, după moartea lui Irod începură să revendice reducerea impozitelor, eliberarea prizonierilor politici care zăceau în închisori şi altele.

Regele promise să le satisfacă toate revendicările, dar după cum se vădi mai tîrziu, nu reuşi prin promisiunile sale să liniştească decît o mică parte din populaţia Ierusalimului.

Într-adevăr, la scurtă vreme, un grup de patrioţi înflăcăraţi

organiză o adunare de doliu în memoria martirilor politici care au plătit cu viaţa distrugerea acvilei romane de la intrarea în Templu. Adunarea de doliu se transformă într-o veritabilă insurecţie populară, cu proteste vehemente la adresa dinastiei lui Irod, cu cererea pedepsei exemplare pentru consilierii care l-au sfătuit rău pe regele mort. Răscoala deveni şi mai ameninţătoare în ajunul sărbătorilor de Pesah, cînd veniră la Ierusalim mii de pelerini din toate colţurile ţării, animaţi de sentimente revoluţionare. Archelaus n-a ezitat să reprime cu cruzime revolta populară. A avut loc un măcel îngrozitor în care au pierit 3 000 de oameni (4 î.e.a.). În urma înăbuşirii în sînge a revoltei lor, iudeii au înţeles că nu se mai puteau aştepta la nimic bun de la regele din familia lui Irod, că numai prin răsturnarea noului rege se va putea restaura regimul naţional, instituţiile sale tradiţionale şi libertăţile politice. Revolta poporului a cuprins şi numeroase oraşe din provincie. Această mişcare era indirect îndreptată şi împotriva protectoratului roman.

Dat fiind că Archelaus trebuia să plece între timp la Roma pentru a fi întărit acolo în demnitatea de rege, Octavian numi ca interimar în Iudeea un guvernator cu puteri extraordinare. Această funcţie fu încredinţată lui Sabinus care, imediat după sosirea la Ierusalim, jefui mai întîi Palatul regal, ceea ce nu numai că nu linişti poporul, dar îl aţîţă şi mai mult. Cînd grupurile de pelerini animaţi de sentimente patriotice veniră la Ierusalim cu prilejul sărbătorilor de Şavuot, izbucni o revoltă armată. Soldaţii romani care ocupau curtea Templului fură loviţi cu pietre şi cu săgeţi trase de pe acoperişul galeriilor ce înconjurau Templul. Romanii dădură atunci foc acestor galerii. În timp ce mulţi evrei încercau să stingă focul în sălile incendiate, duşmanii năvăliră în tezaurul Templului. O parte din trupele regelui Archelaus se alăturară poporului şi răsculaţii înconjurară Palatul regal în care se instalase Sabinus.

În acelaşi timp se dezlănţuiră răscoale şi în diferite alte localităţi. În Galileea izbucni o puternică răscoală sub conducerea lui Iehuda Galileul, un fiu al viteazului Ezechia, executat de Irod. Încă în timpul domniei lui Irod fuseseră organizate detaşamente de voluntari sub conducerea lui Ezechia, care au ridicat steagul luptei împotriva romanilor. Această regiune era cunoscută pentru spiritul său de revoltă nu numai împotriva romanilor ci şi împotriva dinastiei lui Irod. În localitatea Emaus un grup de luptători evrei nimici o întreagă cohortă romană. În oraşul Ieriho se proclamă rege un fost slujitor al lui Irod, Simeon, care străbătea ţara cu detaşamente de luptători, incendiind şi jefuind. Răscoala populară izbucnită cu o puternică violenţă, ca o reacţie firească împotriva regimului antinaţional al lui Irod şi al protectorilor săi romani, ameninţă să degenereze într-o anarhie totală.

Varus, guvernatorul Siriei, cînd îşi dădu în cele din urmă seama de

pericolul tulburărilor din Iudeea, luă o serie de măsuri de reprimare a răsculaţilor. Îşi puse în mişcare legiunile înainte de toate pentru a-l depresura pe Sabinus care se afla asediat la Ierusalim. Ordonă apoi trupelor sale să străbată întreaga Iudee pentru a-i risipi pe răsculaţii evrei şi a-i pedepsi în mod exemplar pe organizatorii lor. Centrul galilean al răscoalei, oraşul Zippora, fu distrus pînă în temelii, răsculaţii prinşi şi vînduţi ca sclavi şi 2 000 dintre ei răstigniţi pe cruce, potrivit obiceiului vremii.

Istoricul evreu Iosephus Flavius, contemporanul acestor evenimente, compară sîngeroasa represiune a răscoalei populare de către Varus cu acţiunile sălbatice ale lui Antiohus Epifanus şi Pompei. Pentru Talmud "războiul lui Varus" însemnă începutul sfîrşitului Iudeei.

În timp ce ţara suferea cumplit din cauza evenimentelor sîngeroase, Archelaus şi alţi cîţiva succesori ai lui Irod sosiţi la Roma aşteptau confirmarea dreptului lor la moştenire. Înainte de a se pronunţa în privinţa moştenirii tronului lui Irod, Octavian August primeşte vestea înăbuşirii răscoalei populare de către legiunile lui Varus.

În acelaşi interval de timp soseşte la Roma o delegaţie evreiască, reprezentînd masele largi democratice cu concepţii teocratice şi cere împăratului Octavian August respingerea pretenţiilor la tron ale dinastiei lui Irod, preferînd o autonomie limitată sub guvernare romană decît pe fiii lui Irod. Membrii delegaţiei înfăţişară împăratului un tablou sumbru al domniei despotice a lui Irod, relatînd pe larg despre fărădelegile săvîrşite de acesta, despre dispreţul său total faţă de instituţiile şi tradiţiile naţionale. De asemenea, ei au prezentat punctul lor de vedere cu privire la măcelul sîngeros care a avut loc în incinta Templului din ordinul lui Archelaus, încă înainte de a fi confirmat de Senatul roman în calitate de rege, măcel soldat cu peste 3 000 de morţi. Îl informară pe împărat despre starea de nemulţumire generală care domneşte în Iudeea, ca urmare a guvernării tiranice a familiei lui Irod. Tot în această perioadă, comunitatea evreilor din Roma, care număra peste 8 000 de suflete, a dat o declaraţie în care, printre altele, se dădeau asigurări Romei că Iudeea eliberată de tirania dinastiei lui Irod şi organizată autonom în cadrul Siriei romane, nu va mai avea motive să se răscoale împotriva guvernatorului roman.

Cu toate acestea, abilul istoric Nicolaus Damascenus, aflat în suita lui Archelaus, reuşi să anihileze argumentele delegaţiei, susţinînd cu tărie că numai tendinţele cu caracter revoluţionar ale evreilor îi silesc pe domnitorii Iudeei să întreprindă acţiuni drastice. Octavian August confirmă în cele din urmă testamentul lui Irod cu singura modificare că, în loc de titlul de rege, el îi recunoaşte lui Archelaus titlul mai modest, de etnarch (şef administrator şi judecător suprem) (3 î.e.a.), avînd sub

administrația sa Iudeea, Samaria și Idumeea.

Noul domnitor al Iudeei, Archelaus, moștenise toate defectele tatălui său, dar nici una din calitățile acestuia ca om de stat și politician abil. Primele acțiuni întreprinse de el imediat după înscăunare erau îndreptate împotriva rămășițelor Partidului Revoluționar decimat de Varus. La fel ca și tatăl său, el se dovedi a fi nepăsător față de Legea mozaică și de obiceiurile și tradițiile strămoșești. Pe preoți îi tratâ ca pe niște funcționari subordonați, numindu-i și destituindu-i după bunul său plac. El a moștenit de la Irod pasiunea pentru construcții arhitectonice monumentale. Din inițiativa lui Archelaus s-a reconstruit Palatul regal din orașul Ieriho, fiind împodobit cu ornamente de mare valoare. Trecură nouă ani de la înscăunarea lui Archelaus și nemulțumirile în rîndurile populației creșteau. Dar lui Archelaus îi păsa tot atît de puțin de nemulțumirile supușilor săi, pe cît îi păsa și de îndeplinirea făgăduielii ce-o făcuse odinioară lui Octavian August de a domni cu blîndețe și de a respecta Legea.

Cînd împăratul fu informat de o delegație evreiască despre adevărata stare de lucruri din Iudeea, fu cuprins de furie și ordonă lui Archelaus să vină neîntîrziat la Roma. Neputînd tăgădui învinuirile ce i se aduceau, Archelaus fu destituit din funcția sa de către împărat, condamnat la exil în Galia, în anul 6 al erei noastre. În același an, protectorul lui Archelaus, Varus, guvernatorul Siriei, fu trimis în Germania, unde își găsi moartea cu trei ani mai tîrziu, într-o luptă din pădurea Teutoburgică. Fură nimicite aici cele mai bune legiuni romane de către Arminiu Heruscul. După cum s-a mai arătat, Herodes-Antipa (4 î.e.a.- 39 e.a.) este desemnat tetrach (guvernator al unei regiuni) al Galileei și Pereei. Ca și tatăl său, Irod, el era un mare constructor. A inițiat construirea orașului Tiberiada în onoarea împăratului Tiberiu. În timpul domniei a fost nevoit să reprime numeroase răscoale. Herodes-Antipa a scandalizat opinia publică prin conduita sa morală. El s-a căsătorit cu fiica fratelui său vitreg, care era deja căsătorită, și o repudie pe prima soție. La rîndul său, a fost destituit din funcție de noul împărat Caligula și exilat în Galia.

Philippus (4 î.e.a.- 34 e.a.), care administra ținuturile din Transiordania și cele nordice, era un guvernator blînd și pacifist. El avea în stăpînire teritorii populate de evrei și sirieni. A murit în anul 34 e.a. În același an provinciile sale precum și Iudeea fură încorporate provinciei romane a Siriei. Cu aceasta se încheie perioada de protectorat, care a durat 70 de ani, și începe cea a stăpînirii directe.

---

1. Samaria în limba ebraică se numește Șomron.

2. Pereea reprezintă ținutul Transiordaniei (în ebraică - Ever Haiardein).

STĂPÎNIREA ROMANĂ

Iudeea sub autoritatea procuratorilor romani * Împrejurările în care a fost condamnat şi răstignit întemeietorul creştinismului, Iisus Hristos * Întemeierea Partidului Zeloţilor * Guvernarea lui Pilat din Pont

După detronarea lui Archelaus, Iudeea fu transformată în provincie1 imperială şi pusă sub autoritatea unui procurator. Principalele atribuţii ale procuratorului erau: strîngerea impozitelor şi taxelor vamale şi vărsarea lor în tezaurul roman; menţinerea ordinei în regiunile respective; judecarea unor infracţiuni ce periclitau climatul social-politic; revizuirea sentinţelor pronunţate de instanţele judecătoreşti iudaice. Totuşi, sub raport administrativ şi religios Iudeea avea o relativă autonomie. Astfel, Sanhedrynul, considerat cel mai înalt for juridic în sistemul legislativ, şi-a păstrat în linii mari autonomia. Garnizoanele romane erau implantate în toate regiunile Iudeei.

Procuratorul roman îşi avea reşedinţa în Caesareea. El era şi comandantul suprem al trupelor romane staţionate în Iudeea, fiind subordonat guvernatorului din Siria. Evreii din Iudeea erau deosebit de sensibili în ceea ce priveşte chestiunile religioase, protestînd împotriva amestecului străin în problemele de cult. Pe zidul care înconjura Templul erau fixate plăci pe care se putea citi în latină şi greacă interdicţia intrării străinilor în Templu. Monezile de aramă bătute în Iudeea purtau numai numele, nu şi efigia împăratului, deoarece Legea mozaică interzicea reproducerea oricărui chip omenesc. Luînd în consideraţie această prescripţie religioasă, romanii au renunţat să ridice statui împăratului în Oraşul Sfînt - Ierusalim. În semn de respect pentru puterea suverană, în Templu s-a adus o jertfă dedicată împăratului şi poporului roman. Cu toate acestea, delimitarea sferelor de competenţă ale instanţelor străine şi ale celor iudaice era atît de neprecisă, încît era inevitabil să nu se ajungă la ciocniri între populaţia ţării, care dorea libertate, şi stăpînitori, care se comportau în Iudeea după bunul lor plac.

Un astfel de conflict se ivi chiar sub Coponius, primul procurator numit ca autoritate supremă în administraţia ţării. Conflictul a fost

prilejuit de un recensămînt al populaţiei şi al proprietăţilor, în vederea stabilirii impozitului personal şi funciar. Arbitrarul, care a caracterizat evaluarea impozitelor impuse populaţiei, a evidenţiat schimbarea intervenită în destinul politic al poporului evreu. Astfel sentimentele naţionalist-patriotice ating un înalt grad de intensitate şi sînt gata să se dezlănţuie.

Curajosul rebel Iehuda Galileul se uneşte cu un reprezentant al fracţiunii extremiste a fariseilor, Ţadok, şi înfiinţează un nou partid - Partidul Zeloţilor[2] în al căror program era înscrisă lupta activă împotriva stăpînirii străine. Zeloţii nu admiteau sub nici o formă supunerea faţă de Roma, proclamînd ca unic stăpîn pe Dumnezeu, căruia îi datorau supunere. În timp ce fariseii, moderaţi, sperau că eliberarea naţională se va realiza prin intensificarea educaţiei religioase, zeloţii propagau ideea unor acţiuni militare împotriva romanilor, considerînd că numai înfrîngerea acestora va aduce mîntuirea. Cînd li se obiecta că evreii nu sînt în stare să se măsoare sub raport militar cu colosul roman, ei răspundeau că în ajutorul lor va veni Dumnezeu.

Partidul Zeloţilor a fost cel care a pus bazele unei politici naţional-religioase. Astfel, aproape simultan cu instaurarea stăpînirii romane în Iudeea a luat fiinţă o organizaţie militară care a trecut la o luptă dîrză pentru înfrîngerea acestei stăpîniri.

Partidul Zeloţilor avea să capete însă o importanţă istorică abia mai tîrziu. La început Marele Preot Ioasar, din neamul lui Boethos, reuşi să liniştească spiritele şi să frîneze o insurecţie armată. Curînd însă după aceasta, Coponius conferi demnitatea de mare preot unui anume Chanan, care deveni fondatorul unei noi dinastii preoţeşti. De altfel, procuratorii făceau frecvent uz de dreptul lor de a numi şi destitui pe cel mai înalt reprezentant al poporului, marele preot, ofensă gravă adusă sentimentelor naţional-religioase ale evreilor. Pe timpul lui Octavian August procuratorii nu au rămas însă nici unul mai mult de trei ani în funcţie. Această schimbare frecventă a funcţionarilor lacomi i-a costat scump pe iudei. Abia mai tîrziu urmaşul împăratului August, Tiberiu (14-37), şi-a dat seama că nu este bine să fie prea des schimbaţi procuratorii. De aceea Tiberiu îl lăsă 11 ani pe Valerius Gratus (15-26), primul procurator numit de el în Iudeea, pe postul său. Succesorul acestuia, Pilat, avea să funcţioneze tot atîta timp (26-36) în aceeaşi slujbă.

Urmaşul lui Gratus lăsă o tristă amintire poporului "Mită, jafuri, violenie, jigniri, maltratări, execuţii necurmate fără sentinţă" - acestea erau, după mărturia unui contemporan, filozoful Philo din Alexandria, semnele cele mai caracteristice ale administraţiei asprului şi brutalului Pilat din Pont. Se părea chiar că-i făcea plăcere să batjocorească datinele religioase ale evreilor şi să încalce drepturile recunoscute. Aşa, de pildă,

la cererea preşedintelui Sanhedrynului, Senatul roman a aprobat ca în Ierusalim să nu fie ridicate statui şi nici să nu fie aduse tablouri reprezentînd zei, sau icoane la care populaţia s-ar fi putut închina. Întrucît Legea mozaică interzice închinarea la statui sau icoane, Iudeea era scutită de cultul împăratului prin închinarea la statuia acestuia.

Nesocotind aceste drepturi deja dobîndite, Pilat nu se sfii să aducă la Ierusalim o unitate militară care purta în primele rînduri chipuri ale împăratului. Poporul fu cuprins de spaimă. O mare mulţime de iudei porniră fără întîrziere spre Caesareea pentru a-l implora pe procurator să îndepărteze din oraş însemnele profanatoare. Pilat porunci atunci soldaţilor săi să înconjoare mulţimea agitată şi să o ameninţe cu moartea în caz că stăruie în această cerere jignitoare pentru onorarea împăratului. Evreii declarară că preferă să moară decît să suporte o asemenea profanare a Oraşului Sfînt.

Văzînd cît de fermi sînt evreii, Pilat a fost nevoit ca în cele din urmă să cedeze. La fel eşuă şi o altă tentativă întreprinsă de el de a introduce cultul împăratului în Ierusalim. De această dată însuşi Tiberiu - care primise o plîngere din partea evreilor - îi porunci lui Pilat să renunţe la planul său, pentru a nu incita în mod inutil populaţia Iudeei.

Un alt incident avu un final mai puţin fericit. La protestul public al evreilor împotriva faptului că procuratorul a ridicat cu de la sine putere din tezaurul Templului sumele necesare construirii unui apeduct în Ierusalim, numeroşi soldaţi romani în haine civile se amestecară în mulţime şi, potrivit instrucţiunilor primite de la procurator, au făcut un adevărat măcel. Răstignirea pe cruce (practică răspîndită pe scară largă în acea vreme) a întemeietorului creştinismului a stigmatizat pentru vecie numele pătat de sînge al lui Pilat din Pont. Trebuie precizat faptul că procuratorii numiţi de Senatul roman aveau dreptul de a hotărî asupra vieţii şi a morţii locuitorilor Iudeei.

Pe vremea aceea evreii nu erau stăpîni în ţara lor. Pentru a înţelege evenimentele tragice petrecute în perioada guvernării procuratorului roman Pilat, considerăm utilă prezentarea împrejurărilor în care a fost condamnat şi răstignit întemeietorul creştinismului, Iisus Hristos. Trebuie arătat, în primul rînd, că deşi mica ţărişoară Iudeea era prinsă în ghiarele celui mai puternic şi celui mai mare imperiu al timpului, evreii continuau totuşi să viseze la mîntuirea ei. Cu cît oprimările creşteau şi cu cît masacrele se înmulţeau, cu atît mai aproape li se părea evreilor ceasul mîntuirii. O mulţime de sectanţi colindau ţara strigînd exaltaţi: "Pocăiţi-vă, căci împărăţia Domnului este aproape!" Cea mai mare parte dintre ei aparţineau sectei eseene care propovăduia credinţa că numai stricta respectare a prescripţiilor biblice, numai o viaţă pură, în afara păcatului de orice fel, şi numai săvîrşirea binelui şi a milosteniei erau în

măsură să pregătească poporul pentru vremurile mesianice.

Întemeietorul creştinismului îşi începe activitatea spiritual-religioasă într-o Iudee stăpînită de romani şi răscolită de certurile dintre partidele rivale ale fariseilor, saduceilor, zeloţilor, eseenilor. Toţi aşteptau un Mesia care să le aducă mîntuirea.

Iisus a început a predica singur pe malurile lacului Galileei. Se adunau în jurul lui să-l asculte ţărani, meşteşugari, pescari cu femeile şi copiii lor, suferinzi, nevoiaşi. Cîteodată cuvînta şi în sinagogi, unde orice evreu putea ţine predici. De cele mai multe ori însă, propovăduia pe drumurile prăfuite de ţară şi pe maluri de rîuri. De cîte ori cuvînta mulţimii care-l asculta cu luare aminte el spunea că n-a fost trimis "decît pentru oile cele pierdute ale casei lui Israel" şi încearcă să le facă pe acestea să înţeleagă şi să iubească învăţăturile profetului evreu Işaiahu şi ale celorlalţi profeţi. Ca şi atîţi alţi profeţi dinaintea lui el caută să demonstreze că Dumnezeu este un Dumnezeu al îndurării, care-i va ierta, dacă vor săvîrşi fapte bune şi se vor pocăi. De asemenea, Iisus amintea norodului mai cu seamă acele pravile din Deuteronom care propovăduiau iubirea dintre oameni, iubirea aproapelui ca şi a vrăjmaşului. Cuvintele lui pline de dragoste, de mîngîiere, de blîndeţe, de îmbărbătare pătrundeau adînc în sufletele ascultătorilor săi. Felul în care propovăduia Mîntuitorul era fundamental deosebit de cel al altor întemeietori de religie. Confucius şi Zoroastru şi-au propovăduit învăţăturile religioase cu ajutorul unor protectori politici care le îngăduiau să-şi impună religia, iar Mahomed a propovăduit "războiul sfînt" recurgînd la ameninţarea cu armele pentru a răspîndi o anumită credinţă. Iisus a propovăduit credinţa creştină prin pace, prin dragoste, prin jertfă, deci o religie a iubirii, a păcii şi a dreptăţii într-o lume a urii, războaielor şi nedreptăţii. Prea era blînd Iisus în acea epocă de cruzime, prea era plin de dragoste în acele vremuri pline de ură, prea se îngrijea de cei oviditi, umiliţi şi deznădăjduiţi, prigoniţi veşnic de cei puternici. Iar oamenii au început să se întrebe: nu o fi oare el salvatorul nostru?

Această impresie întărindu-se, a devenit curînd o convingere, o credinţă. De aceea, cînd după trei ani de activitate desfăşurată în Galileea s-a hotărît să plece să sărbătorească Pesahul la Ierusalim, faima numelui său fiind deja răspîndită aici, la intrarea în capitală mulţimea s-a repezit să-l vadă şi să-l salute ca pe Mîntuitorul aşteptat.

Această primire triumfală care i s-a făcut la Ierusalim a făcut pe cîrmuitori să vadă într-însul o primejdie. În cîteva ore s-a pus la cale uciderea lui.

Iisus veni din Galileea la Ierusalim, unde domnea o atmosferă foarte încărcată din cauza procuratorului Pilat care hărţuia poporul cu steagurile romane ce purtau chipul împăratului. El se pronunţă împotriva

tuturor partidelor: împotriva fariseilor, deoarece creau noi legi şi făureau noi ceremonii; împotriva saduceilor, care nu credeau în nemurirea sufletului şi în învierea morţilor şi împotriva zeloţilor care recurgeau la violenţă pentru eliberarea de jugul străin. Împreună cu discipolii săi el încercă să propage, printre altele, următoarele idei: ura faţă de dominaţia romană, căutarea justiţiei sociale, condamnarea greşelilor preoţilor (kohanimilor).

În ziua de Pesah, Iisus este arestat de către poliţia romană care-l considera un răzvrătit periculos, în stare să agite populaţia. Romanii erau hotărîţi să pună capăt activităţii lui de eliberator care propovăduia o învăţătură ce le submina interesele, astfel că tînărul din Nazaret fu pus sub urmărire, prins, judecat în grabă, condamnat în primă instanţă sub acuzaţia de a fi declarat că este regele iudeilor. A fost apoi dus la Palatul procuratorului roman Pilat, din nou interogat de însuşi procuratorul şi condamnat în a doua instanţă, la moarte.

Pilat, funcţionar rigid şi mărginit, care nu cunoştea ori nu vroia să cunoască decît interesele de stat, nu putea pricepe, firește, frămîntarea sufletească a acestui tînăr care prin învăţătura ce o propovăduia urmărea înălţarea sufletului şi îmbogăţirea cugetului. Pentru procuratorul Romei în Iudeea, Ioşua (Iisus) din Nazaret nu era, se vede, decît un oarecare tînăr patriot evreu care tulbura liniştea şi ordinea publică şi, poate, un pretendent la tron, care aţîţa poporul împotriva puterii stăpînitoare. Suficient însă pentru ca Pilat să-l suspecteze de înaltă trădare, iar pentru o astfel de vină nu putea exista altă pedeapsă decît moartea. Dovadă că trebuie să fi fost aşa, este faptul că a doua zi, cînd soldaţii romani l-au răstignit pe Iisus, au scris în batjocură pe cruce: "Rex Iudaeorum", ("regele iudeilor"). Dar fusese Iisus aşa ceva? Se intitulase el vreodată astfel? Urmărise el mărirea şi gloria unui tron? Categoric Nu!... Dar în atmosfera de lupte pentru domnie din acea perioadă procuratorul roman vedea în oricine se bucura de popularitate şi era iubit de mulţime un pretendent la tron, un turbulent care nu visa decît să devină rege. Iisus a căzut deci victima popularităţii sale şi obsesiei unei stăpîniri nedorite.

Un alt eveniment petrecut sub stăpînirea lui Pilat a avut un caracter la fel de grav. Din ordinul lui s-a organizat o adevărată baie de sînge şi printre samaritenii adunaţi în regiunea Şchem pentru a porni pe muntele Gherizim, sfînt pentru ei. Legatul Siriei, Vitellius, înştiinţat de cele întîmplate, raportă cazul împăratului care puse, în fine, capăt guvernării arbitrare a sîngerosului Pilat din Pont (36 î.e.a.). Iudeea scăpă, în sfîrşit, de acest procurator odios.

Pentru a tempera populaţia agitată Vitellius, sosit la Ierusalim, se hotărî să facă poporului evreu o concesie deosebită. El porunci să fie redat preoţimii ornatul de mare preot care fusese păstrat pînă atunci la

Biserica mormîntului lui Iisus Hristos

Cartierul general al Garnizoanei romane din citadela Antonia, construită de Irod pe Muntele Templului. Păstrarea veşmintelor de ceremonie ale marelui preot de către militarii romani era de fapt mijlocul prin care romanii puteau ţine sub control ceremoniile din Marele Templu. Prin măsura adoptată de către Vitellius procuratorii au pierdut dreptul de control asupra serviciului divin din Templu.

În timp ce procuratorii romani îşi îndeplineau funcţia în centrul Iudeei, în provinciile mărginaşe din nord stăpîneau tetrarhii Herodes-Antipa şi Philippus, fiii lui Irod I. Deşi ca vasali semi-independenţi ai Romei prinţii din dinastia lui Irod s-ar fi putut bucura de fapt de o mai mare libertate de mişcare decît organele autonome din Iudeea propriu-zisă, ei nu foloseau această libertate în interesul naţional. Unită din nou cu Iudeea sub guvernarea Haşmoneilor, tetrarchia lui Philippus, care se întindea de la munţii Libanului pînă la Regatul Arab al nabateilor, era locuită de o populaţie în mare parte neevreiască, formată din greci şi sirieni. Însuşi tetrarchul, crescut şi educat la Roma, era mai mult roman decît evreu. Oraşul Paneas, reclădit de el, căpătă numele de Caesareea-Philippi, iar monezile sale purtau efigia lui August şi pe cea a lui Tiberiu. Murind fără a lăsa moştenitori, după o domnie modestă şi paşnică, teritoriul tetrarchiei sale fu anexat, din porunca lui Tiberiu, posesiunilor romane din Siria (34 e.a.).

Aristobul, fiul lui Irod şi al Haşmoneei Miriam a avut, în afară de fiica sa Herodiada (soţia lui Herodes-Antipa), încă doi fii: pe Agrippa şi pe Herodes al II-lea. După executarea lui Aristobul, Agrippa, care avea numai şase ani, fu trimis la Roma (4 e.a.) pentru educaţie. A avut o adolescenţă agitată, cu înclinaţii spre o viaţă de petreceri şi lux. Înglodîndu-se foarte curînd în datorii, fu silit să se reîntoarcă în Iudeea spre a se sustrage creditorilor din Roma. Unchiul său, Herodes-Antipa, se îndură de el şi-i oferi o modestă funcţie administrativă. După scurtă vreme însă, certîndu-se cu tetrarchul, plecă din nou în lume.

Agrippa îşi face din nou apariţia în Italia cu un an înainte de moartea lui Tiberiu, devine prieten intim al lui Caius Caligula. Cum el nu făcea un secret din dorinţa de a-l vedea cît mai curînd pe Caligula împărat, Tiberiu, din ce în ce mai bănuitor, porunci ca prinţul iudeu să fie aruncat în închisoare.

Dar după cîteva luni Tiberiu moare şi puterea imperială îi revine lui Caligula (37-41). Steaua lui Agrippa începe să strălucească. Noul împărat îl eliberează imediat din închisoare pe prinţul iudeu întemniţat din cauza lui,încredinţîndu-i tetrarchia vacantă a lui Philippus, decedat între timp.

Prinţul scăpătat cîştigă în noile circumstanţe o situaţie în Israel şi un titlu care-l situă mult mai sus decît cumnatul său Herodes-Antipa. Dar ambiţioasa soţie a lui Antipa, Herodiada, n-a putut suporta această

superioritate. La îndemnul ei Antipa se decide să se ducă la Roma pentru a solicita împăratului şi pentru sine titlul de rege. Agrippa îl denunţă însă lui Caligula ca pe un duşman al Romei. Afirmaţiile lui Agrippa fiind luate în consideraţie, în loc să se întoarcă ca rege, Antipa fu nevoit să plece în exil în Galia, unde mîndra şi înfumurata Herodiana îl urmă de bună voie (39 e.a.).

Caligula porunci ca la teritoriile pe care le guverna Agrippa să fie realipite străvechile pămînturi ale evreilor - Galileea şi Pereea - refăcîndu-se astfel Iudeea în toată întinderea pe care a avut-o în timpul domniei lui Irod I.

---

1. Provinciile imperiale sînt regiunile cucerite de romani în afara Italiei, supuse legilor romane. Provinciile romane se împart în două categorii: senatoriale - regiuni din interior, cucerite mai demult şi administrate de Senat - şi imperiale - de la graniţa imperiului, recent cucerite şi conduse de reprezentanţi ai împăratului. Conducerea provinciilor imperiale mai mici era încredinţată de împărat unor demnitari cunoscuţi sub numele de procuratori. În zilele de sărbătoare procuratorul se deplasa de la reşedinţa sa din Caesareea la Ierusalim, pentru a supraveghea pe evreii numeroşi veniţi din toate colţurile ţării şi din diaspora la Templu.

2. În ebraică li se spunea "kanaimi"

TULBURĂRILE DIN IUDEEA ÎN EPOCA LUI CALIGULA. DOMNIA REGELUI AGRIPPA I

Primul an de domnie pare a justifica entuziasmul cu care a fost primită înscăunarea ca împărat a lui Caligula. Dar în cel de-al doilea an, politica sa devine brusc tiranică. Caligula se crede de-a dreptul Dumnezeu şi, stăpînit de mania grandorii, pretinde chiar onoruri dumnezeieşti. Caligula a ordonat romanilor să se închine nu numai lui, ci şi calului său, fapt ce i-a scandalizat şi pe păgînii luminaţi ai epocii şi, se înţelege, cu atît mai mult pe adepţii monoteismului pentru care divinizarea omului era inadmisibilă. Evreii nu au admis instalarea în Templu şi în sinagogi a statuilor împăratului, dînd astfel pretext duşmanilor lor de a-i denunţa ca neprezentînd încredere şi a-i acuza de ostilitate faţă de majestatea sa împăratul. Aceasta era atmosfera anului 38 e.a. la Alexandria, cel mai important centru al diasporei evreieşti din acea vreme.

Ura împotriva evreilor din Alexandria îşi avea rădăcinile în rivalitatea economică. Atunci cînd Agrippa, distins cu titlul de rege, a trecut prin Alexandria în drum spre Iudeea, fiind primit de comunitatea

evreiească cu fastul cuvenit, doi cunoscuţi intriganţi din oraş, funcţionari comunali, Işadorus şi Lampon, instigară populaţia la o contramanifestaţie zgomotoasă. Agrippa fu insultat. Se aduse atunci în sinagoga din Alexandria statuia lui Caligula. Evreii erau astfel puşi să aleagă: ori să suporte profanarea lăcaşului sfînt, ori să comită o faptă ce ar fi putut fi interpretată ca o ofensă adusă împăratului roman. Poziţia evreilor era primejduită de faptul că guvernatorul roman din Egipt, Acvilius Flaccus, nu a intervenit în acţiunile violente din Alexandria. El a dat un edict prin care li se ordonă evreilor să se închine în sinagogi statuii împăratului.

Mulţimea se dezlănţui. Se dădu foc caselor, corăbiilor din port aparţinînd evreilor, mulţi fură aruncaţi în flăcări sau mulţi fură schingiuiţi de moarte.

În loc să ia măsuri împotriva ucigaşilor şi jefuitorilor, prefectul asasin ordonă ca 38 de membri ai Sanhedrynului să fie tîrîţi în lanţuri în amfiteatru şi biciuiţi în faţa grecilor. Pentru a-şi putea justifica acţiunile ca necesare împotriva unei presupuse conspiraţii politice, Flaccus porunci percheziţionarea caselor evreieşti pentru căutarea armelor ascunse. Aceste percheziţii efectuate de soldaţii romani se dovediră fără rezultat, dar evreii, bărbaţi şi femei, fură crunt maltrataţi.

A fost primul pogrom din istoria evreilor.

Zelul extraordinar al prefectului pentru instaurarea cultului împăratului avea să-i asigure, după cum spera, favoarea noului împărat. Despotul capricios îi retrase însă curînd favoarea şi-l trimise în exil, unde avea să moară curînd, în chip tragic.

Imediat după izbucnirea exceselor antievreieşti, evreii s-au plîns împăratului prin intermediul lui Agrippa. Aşteptînd însă îndelung şi zadarnic un răspuns, ei trimiseră o solie la Roma pentru a-şi prezenta verbal plîngerea (40 e.a.). Partidul Antievreiesc trimise însă şi el, din Alexandria, o solie la Caligula pentru a-l influenţa în sensul dorit de duşmanii evreilor. Şeful soliei evreieşti era marele filozof Philo, renumit şi în lumea elenă, care propovăduia idealurile unei înalte morale. În fruntea soliei antievreieşti se afla instigatorul exceselor antievreieşti, Işadorus.

Ambele solii fură primite în acelaşi timp de Caligula - după cum relatează Philo în scrierea sa "Misiunea la Canis" - în împrejurimile Romei, unde împăratul vizita lucrările unei vile ce se construia în onoarea sa. Fiind salutat respectuos în timp ce se plimba prin parc de membrii soliei evreieşti, împăratul exclamă: "Aşadar, voi sînteţi acei defăimători ai divinităţii care nu vor să mă recunoască ca zeu!". Evreii îi relatară că în Templul din Ierusalim se aduceau regulat jerfe în sănătatea împăratului. "Bine, ripostă împăratul, numai că voi jertfiţi doar pentru sănătatea mea, nu şi pentru mine însumi", după care le întoarse spatele şi îşi urmă plimbarea pe alee cu paşi grăbiţi. Brusc el se adresă din nou evreilor, care

mergeau în urma lui, întrebîndu-i de ce, în definitiv, nu pot suferi carnea de porc? Cînd Philo a încercat să explice motivele, împăratul a întrerupt din nou convorbirea pentru a da indicaţii zidarilor care lucrau la construcţie. Convorbirea se sfîrşi cu următoarea observaţie a lui Caligula, adresată curtenilor săi: "Aceşti oameni sînt mai curînd de compătimit decît de condamnat; ei nu cred în divinitatea mea". Solia evreiască se întoarse la Alexandria fără nici un fel de rezultat.

În timp ce misiunea din Alexandria se afla la Roma, în Iudeea sosi un ordin al lui Caligula pentru instalarea unei statui ce-l reprezenta în Templul din Ierusalim. O puternică agitaţie puse stăpînire pe populaţia evreiască care, deşi aservită politic, era totuşi mîndră de libertatea spirituală de care se bucura. Ca şi pe timpul lui Antiohus Epifanus, poporul era gata să-şi apere cu orice preţ credinţa strămoşească.

Cînd Petronius, legatul Siriei, sosi în Iudeea cu două legiuni pentru a traduce în fapt porunca imperială, el primi de la evrei răspunsul demn şi fără echivoc: "Vei putea îndeplini porunca Cezarului numai atunci cînd nu va mai fi rămas în viaţă nici unul din fiii poporului nostru".

Întreaga ţară fu cuprinsă de un val de indignare şi de revoltă. Prima încercare de înfăptuire a poruncii împăratului ar fi avut drept consecinţă izbucnirea răscoalei. Constatînd această stare de spirit, regele Agrippa se hotărî să plece la Roma. Ajuns la împărat, el îl imploră pe prietenul său intim de odinioară să retragă nefericitul ordin. Contrar tuturor aşteptărilor Caligula se dovedi a fi conciliant şi se declară gata să permită ca la Ierusalim cultul să se desfăşoare potrivit prescripţiilor biblice, ca mai înainte, cu condiţia însă ca evreii să nu împiedice ridicarea de altare sau statui în cinstea împăratului în alte localităţi ale Iudeei. Puţin mai tîrziu Caligula primi un raport de la Petronius, legatul Siriei, prin care acesta îl înştiinţă că nu poate executa ordinul primit, deoarece ar declanşa o revoltă generală, punînd în pericol întregi provincii imperiale.

Despotul, enervat de acest refuz de a i se respecta porunca, îl condamnă imediat la moarte pe legatul Siriei. Sentinţa urma să fie executată - după obiceiul roman - chiar de Petronius, cu propria sa mînă. Înainte însă ca această sentinţă de condamnare la moarte să fi ajuns în Antiohia, Caligula fu ucis, în ianuarie 41 e.a.

Domnia lui Caligula s-a concretizat prin despotism de tip oriental, prin corupţie la toate nivelurile, prin lux şi petreceri, prin risipirea tezaurului, prin cruzimi şi fărădelegi. Toate aceste abuzuri de putere au dus la asasinarea sa în Palat, de o conspiraţie a pretorilor.

După asasinarea lui Caligula, unchiul său Claudius (fratele generalului Germanicus, tatăl său), este proclamat împărat de garda pretoriană şi este recunoscut apoi de Senat. Regele iudeilor, Agippa I, care se afla la Roma, i-a adus lui Claudius un serviciu important - a creat

o atmosferă favorabilă noului împărat în rîndurile senatorilor cu sentimente republicane. Drept mulţumire, împăratul îi dădu prietenului său evreu în stăpînire şi Iudeea centrală, inclusiv Samaria, precum şi regiunile de graniţă ale Siriei, stăpînite pînă atunci de principi neevrei.

Pentru scurt timp Iudeea este reîntregită, redobîndindu-şi teritoriile israelite anexate pentru o vreme ţărilor limitrofe. Naţiunea care fusese oprimată de despoticul împărat şi se opusese cu îndîrjire asupririi religioase reuşind să pareze loviturile atotputernicului monarh, fu cuprinsă de sentimentul mîndriei şi al demnităţii sale. Ziua în care sosi vestea morţii lui Caligula fu o adevărată sărbătoare. Preamărind izbînda forţelor spirituale asupra forţei brutale primare, evreii au fost singurul popor din Imperiul Roman care a refuzat să se închine tiranului de la Roma. Dacă Roma, după afirmaţiile poetului Virgiliu, şi-a înţeles misiunea "de a stăpîni popoarele, de a-i cruţa pe cei supuşi şi de a-i pedepsi pe cei semeţi", atunci poporul evreu nu trebuie considerat în nici un caz "supus", ci dintre cei "semeţi", ferm hotărît să lupte pentru libertatea lor pînă la ultima picătură de sînge. Poporul nutrea speranţa că sub guvernarea Iudeei reîntregite, va începe o epocă fericită.

Agrippa I se străduia să fie vrednic de încrederea poporului. Excesele antievreieşti trăite la Alexandria au adus o schimbare profundă în felul de a fi şi de a gîndi al regelui. Aventurierul de odinioară, mereu în căutare de plăceri şi petreceri, îşi modifică comportarea, devenind un om cumpătat şi un domnitor binevoitor, chibzuit, patriot. Agrippa I respecta cu stricteţe tradiţiile, obiceiurile şi datinile religioase. În amintirea drumului spinos pe care-l străbătuse pînă la urcarea pe tron, el atîrnă lanţul de aur pe care i-l dăruise Caligula la eliberarea sa din închisoarea din Roma, deasupra intrării în tezaurul Templului din Ierusalim. Agrippa îşi dădu consimţămîntul la căsătoria fiicei sale Drusilla cu fiul unui principe neevreu numai cu condiţia ca mirele să treacă la iudaism. Prin atitudinea sa smerită în faţa divinităţii regele deveni evlavios şi îşi cîştigă simpatia fariseilor, iar Partidul Naţional, precum şi Sanhedrynul căpătară din nou sub domnia sa atît atribuţiile spiritual-religioase, cît şi importanţa politică.

Relaţiile dintre rege şi popor erau excelente. Pentru a ilustra caracterul acestor relaţii Talmudul ne relatează următoarele. Pe cînd Agrippa, potrivit unei datini vechi, citea din Deuteronom de sărbătoarea de Sucot în Templu, izbucni în lacrimi la pasajul: "Atunci să-ţi pui rege peste tine; nu vei putea să-ţi pui rege peste tine un străin, care nu este din fraţii tăi" (Deuteronomul, XVII, 15). Fiind nepotul lui Irod, Agrippa avea origine edomită, dar poporul îl adora şi îi strigă: "Nu fii mîhnit Agrippa! Tu eşti fratele nostru! Tu eşti fratele nostru!". Potrivit comentariilor lui Raşi[1] această afirmaţie era adevărată, deoarece mama lui era evreică.

Paralel cu respectarea datinilor sfinte în cercurile religioase iudaice, Agrippa manifesta în alte medii sentimente laice - obişnuia să participe la jocurile publice din Caesareea, ridicase chiar şi statui fiicelor sale. Monezile bătute de Agrippa purtau efigia lui Claudius sau pe a sa şi inscripţia grecească: "Marele rege, prieten credincios al lui Cezar şi prieten al romanilor". Avea însă să se convingă curînd de cît de greu este să împaci interesele naţionale cu supunerea de vasal faţă de Roma.

Preluînd puterea, Agrippa şi-a îndeplinit cu înaltă responsabilitate atribuţiile. Preocupat de asigurarea securităţii Oraşului Sfînt, Agrippa adoptă o serie de măsuri cu caracter defensiv. El hotărî construirea în jurul Ierusalimului de noi ziduri, mai rezistente unui atac inamic. Dar cum porni lucrările, împăratul Claudius începu să se îndoiască de loialitatea vasalului său, aşa încît porunci să le sisteze. Agrippa se gîndi că n-ar fi rău să reunească cîţiva principi, vasali şi ei Romei, în vederea încheierii unei alianţe defensive în cazul unor cotropiri ce ar fi putut surveni oricînd. Dar guvernatorul Siriei sosi imediat la Tiberias şi puse capăt, prematur, adunării principilor.

Sub domnia lui Agrippa I ţara se bucură, pentru ultima oară, de o perioadă de pace şi prosperitate. Configuraţia graniţelor semăna acum cu cea din timpul domniei regilor Haşmonei şi a lui Irod.

În vremea lui Agrippa au trecut la religia mozaică Izates, regele Adiabenei (un stat de lîngă Tigru), Helena - mama acestuia şi toate rudele sale.

Domnia lui Agrippa a fost favorabilă nu numai evreilor din Iudeea ci şi celor împrăştiaţi în Imperiul Roman şi, mai ales, celor stabiliţi la Alexandria. Prietenia pe care Caligula şi Claudius au manifestat-o faţă de Agrippa a avut repercursiuni favorabile şi asupra tuturor conaţionalilor săi. În urma stăruinţelor lui Agrippa I, Caligula a poruncit guvernatorilor să ia măsuri împotriva prigonirii evreilor.

După o cîrmuire paşnică de şapte ani, regele Agrippa I muri în vîrstă de 54 de ani, plîns de întregul popor pe care l-a slujit cu devotament şi fervoare. El a lăsat trei fete şi un fiu de 17 ani, care îşi făcea studiile la Roma. Cu Agrippa se stinge cea din urmă stea din constelaţia regilor Iehudei.

---

1. Raşi (1040-1105) - cel mai de seamă comentator al Bibliei şi Talmudului, născut în Franţa la Troyes. Prin cultura şi înţelepciunea sa a exercitat o înrîurire puternică asupra iudaismului din Evul Mediu. Întrucît accesibilitatea este trăsătura definitorie a comentariilor sale, aproape toate ediţiile Torei şi Talmudului sînt însoţite de comentariile ilustrului învăţat.

RĂSCOALA EVREILOR ÎMPOTRIVA ROMANILOR (44-46)
ULTIMII PROCURATORI ROMANI

După moartea lui Agrippa I, împăratul Claudius nu a vrut să încredinţeze fiului său neexperimentat, de numai 17 ani, administraţia unei provincii atît de agitate ca Iudeea, mai ales pentru faptul că Agrippa I, prin activitatea sa patriotică, trezise neîncrederea Romei. Se hotărî deci ca întregul regat al lui Agrippa I - Iudeea şi provinciile de graniţă - să fie administrate de un procurator (44). Evreilor li s-a rezervat doar dreptul de a-l numi pe marele preot.

Odată cu restaurarea procuraturii, poporul iudeu îşi pierde definitiv autonomia. Procuratorii care s-au succedat nu dădeau dovadă cîtuşi de puţin de înţelegere pentru sentimentul spiritual-religios al evreilor, fiecare guvernînd cu şi mai multă cupiditate decît predecesorul său. Erau, pur şi simplu, nişte funcţionari brutali, cruzi, lacomi şi, în plus, duşmani ai iudaismului.

Primul din această serie fu Cuspius Fadus. Contrar instrucţiunilor imperiale, redactate într-o formă conciliantă, acest procurator îşi arogă dreptul de a exercita supravegherea asupra cultului din Templu. O delegaţie evreiască sprijinită de Agrippa al II-lea se plînse împăratului, care puse stavilă abuzurilor procuratorului. Atîta vreme cît chestiunile de ordin religios se împleteau cu cele politice Fadus avea însă mînă liberă. O astfel de situaţie cu caracter religios şi cu implicaţii politice era creată de speranţele mesianice într-o mîntuire de jugul roman, speranţe foarte răspîndite în acea vreme în mult încercata ţărişoară. De pildă, atunci cînd un oarecare Theuda urmat de o mulţime de oameni adunaţi în jurul său, se duse la Iordan, în ale cărui valuri aveau să se înece - după cum proroci el - romanii, ca odinioară egiptenii în Marea Roşie, procuratorul nu ezită să-i trateze pe exaltaţi ca pe nişte criminali primejdioşi. Un detaşament de călăreţi trimis de el măcelări mulţi adepţi ai profetului, iar acestuia îi tăiară capul, care fu apoi adus ca trofeu la Ierusalim.

Procuratorul recurgea şi la umilinţe. Astfel, cu prilejul celei mai mari sărbători mozaice - Iom Kipur - Fadus porunci să fie confiscate veşmintele marelui preot, considerînd că în felul acesta îşi va asigura liniştea din partea lui. Firește, marele preot nu putu oficia serviciul divin fără odăjdii.

Lui Fadus îi urmă ca procurator Tiberius Alexandru din Alexandria (46-48), nepotul filozofului Philo. El abandonase religia mozaică şi intrase în serviciul Romei. Ca toţi renegaţii, Tiberius s-a distins print-un zel

extraordinar în îndeplinirea misiunii sale. Astfel, el răstigni doi fii viteji ai lui Iehuda Galileul, luptătorul pentru libertate, care erau zeloţi ca şi tatăl lor. Ca o recunoaştere a fidelităţii sale faţă de Roma, renegatul fu numit prefect al oraşului Alexandria. Murind între timp Herodes din Chalkis, toate drepturile acestuia trecură, din ordinul lui Claudius, asupra nepotului său Agrippa al II-lea (48).

Procuratorul următor, Cumanus (48-52), părea să-şi fi stabilit drept scop să aducă cu orice preţ poporul evreu într-o situaţie atît de disperată, încît să-şi piardă şi restul de stăpînire de sine pe care-l mai avea. Sub pretextul că vrea să menţină ordinea în timpul marilor sărbători mozaice, el obişnuia să plaseze între coloanele Templului din Ierusalim soldaţi romani. De cele mai multe ori aceştia aţîţau prin simpla lor prezenţă pe numeroşii pelerini care se adunau din toate colţurile ţării. Odată, de sărbătorile de Pesah, sărbătoarea eliberării din robia egipteană, unul dintre soldaţi manifestîndu-şi dispreţul faţă de religia mozaică, se iscă o încăierare. Santinela romană fu lovită cu pietre aruncate din mulţime. Cumanus evacuă atunci Templul cu ajutorul unui detaşament mare de soldaţi, mii de evrei murind striviţi în încăierare. Altă dată, în timpul unei expediţii de pedepsire a unui sat din apropierea Ierusalimului, un soldat róman rupse în bucăţi un sul de Tora ce-i căzuse în mîini şi-l aruncă în foc în faţa mulţimii adunate. Toţi martorii acestui sacrilegiu porniră în masă spre Caesareea, reşedinţa lui Cumanus, unde se plînseră de această profanare şi afirmară că preferă moartea decît să sufere o batjocorire adusă Sfintelor Scripturi. Evreii cerură pedepsirea exemplară a vinovatului. Cedînd presiunilor, Cumanus dădu ordin ca soldatul să fie executat în faţa celor cărora le lezase sentimentele religioase. Merită menţionat şi un alt incident. Cîţiva evrei din Galileea care străbăteau Samaria în drum spre Ierusalim fură ucişi de samariteni cu prilejul unei sărbători. Reprezentanţii comunităţilor din Galileea erau îndreptăţiţi să ceară procuratorului dreptate şi pedepsirea ucigaşilor. Procuratorul, mituit de samariteni, lăsă fapta nepedepsită, aşa încît evreii se văzură nevoiţi să-şi facă singuri dreptate.

Conducătorii zeloţilor, Eleazar Ben Dinai şi Alexandru, porniră în fruntea unor detaşamente de zeloţi şi nimiciră tot ce le ieşi în cale. De astă dată însuşi Cumanus porni împotriva zeloţilor. Mulţi dintre ei fură ucişi, iar alţii luaţi prizonieri.

Indignată de această comportare, populaţia din Iudeea se pregăti să atace trupele romane. O asemenea acţiune ar fi grăbit poate, cu 20 de ani, catastrofa finală, dacă locuitorii fruntaşi ai Ierusalimului, înspăimîntaţi de urmările neprevăzute ale răscoalei nu s-ar fi silit, punînd în joc toată influenţa lor, s-o înlăture. Îmbrăcaţi în haine de doliu ei rugară mulţimea înfuriată să se gîndească la viitor, să îndure mai bine o nedreptate decît

să atragă o catastrofă. Poporul depuse armele.

Dar nici evreii, nici samaritenii nu erau mulţumiţi. Fiecare parte îşi trimise delegaţii la guvernatorul Siriei, în faţa căruia părţile se acuzară reciproc şi cerură o anchetă obiectivă. Se instituí un tribunal la Samaria, unde ambele părţi fură citate. Lucrurile se complicară deoarece procuratorul Galileei, Felix, luă partea evreilor contra samaritenilor. Guvernatorul Siriei, Quadratus Ummidius, nefiind în stare să rezolve litigiul, ordonă părţilor să-şi trimită delegaţii la Roma.

O delegaţie evreiască în frunte cu Marele Preot Ionathan se duse la Roma şi obţinu de la Claudius, cu sprijinul lui Agrippa al II-lea, demiterea lui Cumanus, care a fost nevoit să plece în exil din cauza abuzurilor sale de putere. Mai mulţi samariteni recunoscuţi ca vinovaţi fură executaţi.

Urmaşul lui Cumanus la guvernarea Iudeei fu Felix Antonius (52-60), a cărui numire o ceruse de la împărat Marele Preot Ionathan. Dar nici Felix nu avea să împlinească speranţele pe care şi le puseseră evreii. În perioada administraţiei sale (53-59) Felix îşi întrecu predecesorul în violenţă şi lăcomie. Nu era preocupat decît de strîngerea banilor şi satisfacerea patimilor. Barbar şi desfrînat, el aplică "justiţia imperială ca un sclav", după cum se exprima Tacit.

Imediat după sosirea sa în Iudeea, Felix se îndrăgosti de Drusilla, fiica lui Agrippa I, căsătorită cu regele din Emese (Siria), convertit la iudaism. Noul procurator reuşi cu ajutorul magului Simon din Cipru, s-o ademenească pe frumoasa prinţesă care-şi părăsi soţul. Drusilla abandonă iudaismul şi se căsători cu procuratorul roman.

Agitaţia puternică care cuprinsese întreaga ţară îi oferi lui Felix pretextul dorit pentru a interveni violent. Zeloţii - patrioţi neînfricaţi - erau cinstiţi de popor, care-i considera luptători pentru libertate. Romanii, în schimb, îi considerau nişte bandiţi periculoşi şi-i tratau ca atare. Mulţi dintre ei au fost răstigniţi de Felix ca nişte criminali de rînd. Se întîmplă atunci inevitabilul: o parte din luptătorii pentru libertate îşi găsiră refugiul în acţiuni teroriste. Din cadrul Partidului Zeloţilor s-a separat uniunea secretă a "sicarilor", (adepţii pumnalului, "sicari" provenind de la cuvîntul latin "sîki" care înseamnă "pumnal").

Sicarii purtau un mic pumnal ascuns sub haină şi, astfel înarmaţi, obişnuiau să se amestece prin mulţime şi să-şi doboare adversarii politici, printre care nu rareori se aflau chiar patrioţi evrei moderaţi. Şi Marele Preot Ionathan căzu în cele din urmă jertfă unui atac al teroriştilor, deoarece se presupunea că datorită stăruinţelor sale Felix obţinuse funcţia de procurator.

Fanatismului politic i se adăugă şi exaltarea religioasă. Mulţi profeţi şi mulţi "mesia", de tipul lui Theuda, amintiţi anterior,

promiseseră poporului mîntuire grabnică din toate suferinţele. Unul din aceşti "mîntuitori", venit din Egipt, reuşi să adune număr mare de adepţi cu care ocupă Muntele Măslinilor din Ierusalim, aşteptînd acolo dărîmarea zidurilor oraşului, aşa cum prorocise el. Dar înainte de împlinirea minunii promise interveni armata romană, care nimici din ordinul procuratorului toţii evreii adunaţi pe munte. Violenţa cu care guvernatorii romani s-au manifestat faţă de populaţia iudaică a declanşat o puternică reacţie în rîndul populaţiei străine care locuia în Iudeea. Sirienii, grecii, romanii care trăiau în Iudeea şi-au dat frîu liber sentimentelor de ură faţă de evrei. Se împlineau prezicerile marilor profeţi: "Străinul care vieţuieşte în mijlocul tău se va înălţa din ce în ce mai mult, pe cînd tu te vei coborî din ce în ce mai jos".

Cei mai aprigi duşmani erau grecii din Caesareea care vroiau să-i înlăture pe evrei de la conducerea administrativă a cetăţii. Mai mult decît atît, ei le contestau, pur şi simplu, evreilor din această localitate, de exemplu, dreptul la cetăţenie. Evreii, cărora li se contesta egalitatea în drepturi în propria lor ţară, se apărară cu îndîrjire, dar conflictul juridic degeneră curînd în lupte de stradă.

Abia acum, cînd Caesareea devenise teatrul unor lupte sîngeroase, interveni procuratorul Felix. El porunci soldaţilor săi, în cea mai mare parte etnici sirieni, să dea o lecţie locuitorilor evrei din oraş. Porunca îi fu îndeplinită fără întîrziere. Locuinţele evreilor au fost jefuite, proprietarii lor maltrataţi, mulţi dintre ei aruncaţi în închisoare, iar alţii ucişi. După această samavolnicie Felix trimise reprezentanţi ai ambelor părţi la Roma, pentru a supune spre examinare împăratului Nero acest conflict. Dar nici acolo nu avea să se facă dreptate evreilor. Grecii reuşiră să-l cumpere pe secretarul lui Nero, un conaţional al lor, astfel încît împăratul emise un decret potrivit căruia în Caesareea "elenii trebuie consideraţi stăpîni, iar evreilor trebuie să li se retragă cetăţenia". Aşadar, evreii îşi pierd cetăţenia în propria lor ţară.

Administraţia lui Festus, care-i urmă lui Felix, dură doar trei ani (60-63), dar situaţia iudeilor în loc să se îmbunătăţească se agravă şi mai mult. Agitaţia din ţară era şi mai mare. Sicarii îşi continuau acţiunile teroriste pentru a determina astfel, prin forţă, o schimbare de atitudine din partea moderaţilor şi a pacifiştilor. Nici profeţii şi pseudoprofeţii nu-şi încetaseră agitaţia în rîndurile poporului. Măsurile drastice pe care le luase procuratorul împotriva oratorilor care agitau spiritele nu folosiră la nimic. Ca şi precursorii săi, Pilat şi Felix, Festus luptă fără succes împotriva învăţăturii creştine, care cîştiga din ce în ce mai mulţi adepţi în întreaga ţară. Sub procuratorii Felix şi Festus apostolul Pavel a fost supus unor severe şi numeroase interogatorii.

În acest timp Agrippa al II-lea reuşi să-şi consolideze poziţia în

Iudeea. Încă din anul 53 Claudius îi atribuise fosta tetrarchie a lui Philippus, căreia Nero îi anexă ulterior nişte teritorii din Pereea şi din Galileea. El avea dreptul la titlul de "rege iudeu". Pe monezile sale se putea citi inscripţia: "Regele Marcus Agrippa, prieten al Cezarului şi al romanilor". În Iudeea centrală el era însă domnitor fără ţară. Pentru a-şi cîştiga acolo popularitatea, el afişa sentimente sincere faţă de credinţa strămoşească şi cît nu stătea la Roma, venea la sărbătorile mozaice de la Ierusalim. Agrippa al II-lea s-a îngrijit de înfrumuseţarea Ierusalimului, ale cărui străzi au fost pavate cu marmură albă. Avea o concepţie ciudată în ce privea dreptul său de control asupra cultului din Templu. Astfel, Agrippa al II-lea a pus să i se construiască în Palatul Haşmoneilor, reşedinţa sa din Ierusalim, un turn de control din care putea observa cu exactitate tot ce se întîmpla în Templu. Iudeii, deranjaţi de această lezare a privilegiilor Templului, ridicară în partea opusă sanctuarului un zid înalt, pentru a împiedica vederea dinspre Palat. Replica iudeilor a provocat o dispută violentă şi, în cele din urmă, ambele tabere s-au adresat împăratului. Dar nu împăratul Nero a fost cel ce a pus capăt conflictului ci frumoasa împărăteasă Popeea, care nutrea o mare admiraţie şi respect pentru religia mozaică. Membrii delegaţiei care reprezentau interesele clerului reuşiră prin intermediul împărătesei să-l cîştige de partea lor pe conducătorul statului roman. Delegaţia obţinînd cîştig de cauză, Templul a ieşit de sub supraveghere.

Cîţiva ani mai tîrziu, împărăteasa Popeea a intervenit din nou în favoarea a doi evrei pe care procuratorul îi trimisese la Roma acuzaţi fiind că în timpul întemniţării, n-au vrut să se hrănească decît cu fructe şi legume, precum odinioară Daniel şi prietenii săi. Ajutorul Popeei s-a dovedit şi de astă dată, cu folos. Nero i-a pus în libertate pe cei doi.

Cea mai înaltă demnitate - de mare preot - trecea de la o vreme de la o dinastie de preoţi la alta: cînd revenea familiei Boethos, cînd familiei Chanan, cînd familiei Kanthera, cînd familiei Phiabi. Adesea se întîmpla ca marii preoţi, dornici de putere şi lacomi, ajunşi în această funcţie prin mituire, să pretindă de la preoţii de rînd o "zeciuială". Unul din aceşti ierarhi nevrednici, Chanania, era vestit pentru necumpătarea sa. Un altul, chananidul cu concepţii saducee Chanan, folosea influenţa pe care o avea în Sanhedryn pentru a se răfui cu adversarii săi politici. Marele Preot Anan a organizat o instanţă judecătorească după concepţiile saducee. Fariseii, indignaţi de existenţa acestui Sanhedryn nelegal se adresară regelui Agrippa al II-lea, solicitîndu-i destituirea. Cîţiva farisei înaintară o plîngere chiar procuratorului roman, în care îl acuzau pe Anan că ar fi încălcat prerogativele juridice ale Romei. Pînă la urmă ei obţinură destituirea acestui mare preot saduceu, a cărui putere n-a durat mai mult de trei luni. Urmaşul lui Anan, Ioşua Ben Damai, (61-62), a fost foarte

curînd nevoit să cedeze locul lui Ioşua Ben Gamala (63-64), căsătorit cu o văduvă foarte bogată din familia pontificală Boethos. După unele relatări, soţia lui Ben Gamala ar fi obţinut pe bani grei demnitatea de mare preot pentru soţul său. Duşmănia izbucnită între Ioşua Ben Damai şi Ioşua Ben Gamala deveni atît de violentă, încît partizanii lor recurgeau la grave injurii şi lovituri cu pietre cînd se întîlneau pe străzile Ierusalimului.

În ajunul tragicului război pentru independenţă din deceniul al 7-lea, în epoca celei mai mari încordări a forţelor naţionale şi spirituale ale iudaismului se constată o decădere morală a clerului. De notat că Ioşua Ben Gamala a promovat o reformă a învăţămîntului, dovedind un interes deosebit pentru intensificarea învăţămîntului religios. El a înfiinţat în toate oraşele şcoli publice pentru copiii care au împlinit vîrsta de 5 ani. Dar şi el fu nevoit să cedeze locul lui Mathia Ben Teoflos (65), ultimul din cei 28 mari preoţi aleşi de Roma.

Lui Festus îi urmă, după moarte, procuratorul Albinus (62-64). Iată cum îl caracterizează contemporanul său Iosephus Flavius, unul din cei mai mari istorici evrei: "Nu există răutate, pe care să nu o fi făcut". Şicarii pe care Albinus îi urmărea cu înverşunare şi-i arunca în închisoare pentru a stoarce de la ei bani de răscumpărare, răpeau la rîndul lor membri ai plutocraţiei (persoane care datorită averii de care dispun, acaparează conducerea statului şi a treburilor obşteşti) din Ierusalim (care aveau relaţii de prietenie cu personalităţi din conducerea statului roman), pe care-i eliberau numai după ce rudele lor răscumpărau un anumit număr de patrioţi evrei. Cînd Albinus fu rechemat din Iudeea, după o guvernare de doi ani, noul procurator numit a ordonat executarea celor mai însemnaţi prizonieri politici, dar delicvenţilor de drept comun le dădu drumul pe cauţiune. Astfel, după opinia lui Flavius, în timp ce "închisorile se goleau de arestaţi, ţara se umplea de tîlhari". Din cauza impozitelor apăsătoare, din care Albinius îşi păstrase o bună parte, populaţia Iudeei ajunsese la disperare. Însă, după cum se va vedea din cele ce urmează, nedreptăţile, fărădelegile, jugul împovărător abia începeau.

Ultimul procurator, Gessius Florus (64-66), prin lăcomia, setea de sînge, lipsa de scrupule, prin acţiunile sale reprobabile a grăbit izbucnirea revoltei. Florus nu avea nimic sfînt în el şi jertfea totul de dragul aurului. Ceea ce predecesorii săi făceau din umbră, căutînd să dea mîrşăviilor lor o aparenţă legală, el îndrăznea să facă făţiş, la lumina zilei, dispreţuind legea. Florus era îngăduitor numai cu şicarii, atunci cînd aceştia îşi împărţeau cu el "prada". "Răbdarea evreilor - scrie Tacit - ţinu pînă la procuratorul Florus; sub el începu războiul", cel mai eroic din toate războaiele pentru libertate din istoria universală, "Bellum Iudaicum".

În comparaţie cu ultimul procurator al Iudeei, Festus putea fi

considerat, un model de cinste. Nu numai şicarii, dar şi hoţii de rînd aveau libertatea să jefuiească la drumul mare dacă-şi împărţeau prada cu procuratorul.

Deoarece plîngerile populaţiei jefuite erau din ce în ce mai numeroase, Florus elaboră un plan perfid pentru a provoca izbucnirea unei răscoale ce ar fi putut justifica apoi, în faţa guvernului roman, nesfîrşitele-i violenţe. Revolta care mocnea demult în sufletele iudeilor avea nevoie doar de o scînteie pentru a izbucni, aşa încît reuşita diabolicului plan era asigurată. Prilejul l-a oferit un nou conflict între evrei şi greci la Caesareea, reşedinţa procuratorului.

După cum am arătat, faimosul decret emis de Nero i-a făcut pe greci să aibă un comportament şi mai ostil faţă de concetăţenii lor evrei. Într-o zi, în timp ce evreii din Caesareea se rugau în sinagogă, un provocator grec mituit jertfi pe pragul Casei Domnului o pasăre, care, după Legea Sfîntă, reprezenta jertfa unui vindecat de lepră. Acest sacrificiu era de fapt o aluzie la originea evreilor, care s-ar trage din leproşii egipteni. Această poveste despre originea evreilor era răspîndită de numeroşi oameni de rea credinţă din acea vreme.

Jignirea adusă demnităţii naţionale a dus la o încăierare între evrei şi greci care s-a soldat cu morţi şi răniţi. Temîndu-se de pătrunderea păgînilor în sinagogă, evreii îşi luară cu ei cărţile sfinte şi se refugiară în împrejurimile oraşului. Florus, care se retrăsese din vreme la reşedinţa sa de la Sebasta-Samaria şi urmărea de acolo evenimentele plin de o bucurie răutăcioasă, se adresă de acolo preoţimii Templului din Ierusalim - unde agitaţia atinsese punctul culminant - cerînd să se plătească fiscului imperial o sumă însemnată de bani, în aur, din tezaur. Poporul îl blestemă pe Florus, iar unii cetăţenii ridiculizară lăcomia de bani a procuratorului, purtînd prin oraş coşuleţe de colectă şi strigînd: "Daţi pentru nevoiaşul şi nefericitul Florus". Dar acesta veni personal la Ierusalim, socotind că acum v-a găsi prilejul să-şi satisfacă pofta de sînge.

Florus se instală cu trupele sale în faţa Palatului lui Irod, îl chemă pe marele preot şi pe locuitorii de vază ai oraşului şi ordonă să-i fie predaţi fără întîrziere cei care îndrăzniseră să-şi bată joc de el. Umili şi plini de spaimă, aceştia încercară zadarnic să zugrăvească întîmplarea într-o lumină mai puţin întunecată, pentru a obţine iertarea celor vinovaţi. Florus, neînduplecat, porunci atunci soldaţilor să jefuiască cartierul celor bogaţi.

Însuşi Florus prezidă un fel de tribunal corecţional în faţa Palatului lui Irod. Locuitorii oraşului arestaţi la întîmplare, printre care se aflau şi purtători ai titlului de "cavaler roman", fură biciuiţi în faţa lui Florus şi apoi crucificaţi.

Berenice, care se afla atunci la Ierusalim, îl imploră zadarnic pe

tiranul sîngeros, cerîndu-i îndurare pentru cei martirizaţi. Setea de răzbunare a lui Florus era de neînduplecat (Mai 66). Soldaţii romani se năpustiră asupra populaţiei paşnice evreieşti, sugrumară bărbaţi, femei şi copii, le jefuiră şi le dărîmară casele. Într-o singură zi pieiră mai mult de 3 600 de oameni. Cei maltrataţi fură siliţi să sărute nuiaua cu care fuseseră bătuţi.

La porunca lui Florus populaţia Ierusalimului trebuia să pregătească o primire cordială trupelor romane care urmau să sosească în oraş. Foarte greu le-a venit conducătorilor comunităţii să-i facă pe oameni să-i asculte, deoarece patrioţii protestau împotriva acestei noi umiliri. La insistenţele unor preoţi bătrîni, poporul se înduplecă şi promise să facă o primire bună trupelor. Dar cînd ostaşii romani răspunseră - după indicaţiile lui Florus - printr-o tăcere de ghiaţă la strigătele de salut ale mulţimii, indignarea poporului n-a mai avut margini. Au urmat strigăte puternice de protest împotriva autorului noii înjosiri.

La prima rumoare ce scăpă mulţimii nemulţumite, soldaţii romani se şi năpustiră să o împrăştie. Mulţi fură zdrobiţi sub copitele cailor. O gravă dezordine se produse la porţile oraşului. Calea ce ducea din mahalaua Bezeta pînă în Ierusalim era acoperită de corpuri omeneşti călcate şi strivite. Paharul era plin. Evreii curajoşi se pregătiră de luptă, îşi luară armele în mînă. Văzînd că romanii se îndreptau spre fortăreaţa Antonia, evreii pricepură că Florus nu avea altă ţintă decît tezaurul Templului şi se grăbiră să ajungă înaintea trupelor romane în momentul în care aceştia s-au apropiat. Ei au prăvălit asupra soldaţilor o ploaie de pietre, împiedicîndu-le trecerea şi distrugînd coloanele care legau Templul de cetăţuia Antonia, punctul principal de sprijin al Garnizoanei romane din Ierusalim. Aceasta avea să însemne de fapt înlăturarea controlului roman asupra locaşului sfînt al naţiunii. Prin această acţiune a fost marcat începutul revoltei.

Văzînd atitudinea fermă a poporului, Florus îşi pierdu curajul. El declară căpeteniilor oraşului că, în interesul liniştii şi al ordinii publice, el are de gînd să-şi retragă trupele din oraş, lăsînd doar o mică garnizoană. Apreciind ca periculoasă starea de spirit din oraş şi ura nedisimulată faţă de soldaţii romani, Florus permise fruntaşilor oraşului să-şi aleagă singuri cohorta ce urma să rămînă în garnizoana din Ierusalim. În timpul acestor evenimente soseşte la Ierusalim Agrippa al II-lea, venind din Alexandria. Conducătorii comunităţii evreieşti îi adresară imediat rugămintea să intervină pe lîngă împăratul Nero pentru a pune capăt violenţelor lui Florus. "Regele" nu avea însă de gînd să apere cauza poporului său compromiţîndu-şi astfel bunul renume de care se bucura la Roma. "Prietenul Cezarului" şi al procuratorului a considerat mai indicat să-i prevină foarte insistent pe patrioţii iritaţi să se abţină de la orice pas

necugetat. El se adresă astfel populaţiei adunate în faţa Palatului Haşmoneilor, îndemnîndu-i, într-o lungă cuvîntare, să suporte cu răbdare jugul străin: "Oare numai Iudeea este supusă Romei? Oare nu-şi pleacă frunţile mîndre înaintea ei şi elenii, cea mai nobilă naţiune din lume? Cinci sute de oraşe asiatice aduc tribut cuceritorilor lumii fără să murmure... Numai voi - continuă el - socotiţi că e ruşine să fiţi supuşi acelora, la picioarele cărora stă lumea întreagă! Ce armată, ce arme vă dau această încredere?. De unde vreţi să luaţi aliaţi pentru un eventual război? Poate din pustiul nelocuit? Pe pămînt locuit totul, totul aparţine romanilor!" În continuare, Agripa al II-lea căută să demonstreze că adepţii revoluţiei nu-şi pot pune speranţele nici măcar în ajutorul lui Dumnezeu, căci cine altul decît Dumnezeu a dat romanilor puterea asupra lumii? "Şi dacă voi nu puteţi să vă sprijiniţi nici pe ajutorul lui Dumnezeu şi nici pe ajutor omenesc - încheie Agrippa - atunci vă aşteaptă nimicirea sigură... Aveţi deci milă dacă nu de femeile şi copii voştri, cel puţin de această mamă a oraşelor şi de încăperile sfinte! Dacă vă hotărîţi pentru calea cea dreaptă, veţi gusta pacea împreună cu mine; dacă ascultaţi însă de furia voastră, atunci trebuie s-o faceţi fără mine pe propriul vostru risc!... Dacă simţămintele voastre sînt într-adevăr paşnice, reclădiţi galeriile ce le-aţi distrus şi plătiţi împăratului ceea ce datoraţi din impozit".

La început se putea crede că vechea stare de lucruri se restabilise. Începură să se reclădească galeriile şi să se strîngă impozitul. Încrezător în reuşită, Agrippa dori să facă în aşa fel, încît poporul să dea ascultare necondiţionată lui Florus, pînă la numirea urmaşului său. Această nechibzuită cerere reuşi însă să indigneze mulţimea. Amărăciunea şi disprețul acumulate şi-au rupt zăgazurile în faţa acestei propuneri nedemne şi ruşinoase. Regele se văzu nevoit să se întoarcă în grabă în principatul său din Transiordania.

Chiar şi pentru cei ce se mai îndoiau devenise acum evident că guvernatorul iudeu nu putea fi separat de împărat şi că rădăcinile răului se aflau în stăpînirea romană ca atare. Spiritul de revoltă cuprinsese întreaga ţară. La sfatul şefului gărzii Templului, Eleazar (fiul a fostului Mare Preot Chanania, care trecuse în Partidul Zeloţilor), împreună cu adepţii săi, a hotărît suspendarea jertfelor în onoarea împăratului.

Zeloţii au ocupat fortăreaţa Masada şi au nimicit Garnizoana romană cantonată acolo. Acestea sînt cele două evenimente care au marcat începutul luptei deschise împotriva Romei.

Evreii au refuzat, de asemenea, să plătească biruri. Ziua desfiinţării impozitului s-a înscris ca o zi de biruinţă. Partidul Zeloţilor a cîştigat din nou supremaţia. Partidul Pacifist nu a rămas însă pasiv. El a încercat prin toate mijloacele să domolească spiritele spre a preveni izbucnirea răscoalei. A trimis o delegaţie la Florus şi alta la Agrippa al II-

lea cu rugămintea de a trimite urgent trupe la Ierusalim. Florus, fie de teamă, fie din dorinţa de a-i compromite pe evrei, nu răspunse cererii. Agrippa al II-lea trimise în ajutorul acestui partid moderat trei mii de soldaţi pentru restabilirea ordinii. Ierusalimul stătea astfel, din nou, sub semnul războiului fratricid!

Partizanii păcii cu Roma se întăriră cu trupele lor de ajutor în Oraşul de Sus, în timp ce zeloţii ocupau Muntele Templului şi Oraşul de Jos. Şicarii, fracţiunea teroristă a zeloţilor, care cuceriseră între timp depozitul de arme din fortăreaţa Masada îşi făcură apariţia în Ierusalim sub conducerea viteazului Menavhem, ultimul din fiii lui Iehuda Galileul. Cu ajutorul lor, zeloţii din partidul lui Eleazar reuşiră să ia cu asalt Oraşul de Sus.

Învingătorii incendiară palatele lui Agrippa al II-lea şi al Berenicei şi pentru a-i scuti pe cei săraci de obligaţiile lor materiale, distruseseră şi Palatul arhivelor, unde se păstrau înscrisurile cu datoriile populaţiei. Luptătorii lui Agrippa al II-lea şi trupele romane care căutau refugii în Palatul lui Irod fură siliţi să predea armele . Trupelor lui Agrippa al II-lea li se acordă cale liberă de retragere, dar ostaşii romani căzură pradă furiei zeloţilor şi fură cu toţii ucişi, în afară de comandantul lor, Metilius, care de spaimă făgădui că trece la iudaism, dacă scapă cu viaţă.

Cît de valabil au procedat Eleazar şi cei din partidul său reiese din moderaţia ce au păstrat-o după victorie. Deşi oraşul a fost în mîinile lor şi inamicii n-au avut scăpare, izvoarele istorice nu oferă dovada nici unui fel de prigonire ce ar fi existat din partea lor. Cu toate că starea de spirit era apăsătoare şi oamenii clocoteau de revoltă, în tot cursul acestor evenimente restul Iudeei era în aşteptare. La ştirea că zeloţii luptă împotriva romanilor, grecii şi sirienii din Caesareea au trecut la atacarea populaţiei evreieşti din oraş. Măcelul a fost îngrozitor. Aproape 2 000 de iudei au fost ucişi. N-a mai rămas nici urmă de iudei în Cesareea.

Din ordinul lui Florus fugarii au fost arestaţi şi aruncaţi în închisoare. Din Cesareea, unde luase naştere, măcelul se extinse pînă la Alexandria, unde, ca pretutindeni, a făcut să curgă mult sînge israelit. Grecii din Alexandria, a căror invidie pe cetăţenii evrei nu dispăruse încă, aveau de gînd să-i ceară lui Nero privarea evreilor de drepturile pe care le confirmase împăratul Claudiu. Ei au organizat o întrunire în vederea alegerii delegaţiei ce urma să-i prezinte lui Nero cererea lor. Cîţiva iudei au reuşit să se strecoare în adunarea lor. Prinşi şi trataţi ca spioni, au fost tîrîţi în mijlocul oraşului şi arşi de vii.

Provocaţi de această mîrşăvie, un grup de iudei înarmaţi au pătruns în amfiteatrul în care grecii erau adunaţi. Încăierarea sîngeroasă de aici s-a soldat cu morţi şi răniţi. În situaţia creată Tiberiu Alexandru îşi pierdu cu desăvîrşire cumpătul. Porni cu armata asupra Cartierului

iudeilor. În acest masacru în care au pierit 50 000 de evrei, cel care a condus operaţiunea criminală era nepotul filozofului evreu Philon din Alexandria.

După eliberarea Ierusalimului de trupele romane de ocupaţie, izbucniră chiar în rîndul răsculaţilor lupte crîncene. Şicarii neînfricaţi se răzbunară sîngeros pe inamicii lor aristrocraţi şi-l uciseră pe fostul Mare Preot Chanania, tatăl lui Eleazar, conducătorul zeloţilor. Revoltat la culme de acest criminal, Eleazar declară că nu are rost să lupte împotriva samavolniciei romanilor pentru a suporta în schimb samavolnicia teroriştilor. Curînd însă şicarii din Ierusalim fură izgoniţi de către zeloţii mai moderaţi. Menachem şi alţi terorişti pieiră cu acest prilej, iar partizanii lui Eleazar deveniră stăpîni pe situaţia din capitala Iudeei. Cestius Gallus, guvernatorul pus să vegheze asupra onoarei armatei romane şi să păstreze neatinse teritoriile încredinţate, nu putea sta nepăsător în faţa revoltei care ameninţa să se întindă în întreaga Iudee. El porni neîntîrziat împotriva răsculaţilor.

Agrippa al II-lea îi trimise 3 000 de oameni încercaţi în lupte, sperînd ca printr-o singură lovitură să-i doboare pe răsculaţi. Armata romană incendia şi distrugea tot ce întîlnea în cale. Au fost pustiite toate localităţile din Galileea de Nord. A avut de suferit şi oraşul Iaffa.

Deîndată ce aflară că duşmanul se apropie de Ierusalim, zeloţii, deşi era sîmbătă (Şabat), cînd orice activitate este suspendată, adunară arme şi dovediră curînd că legiunile romane nu-i pot înspăimînta.

Cestius Gallus se opri cu armata la o distanţă de o milă de Ierusalim, sperînd că răzvrătiţii se vor supune. Agrippa al II-lea trimise soli la răsculaţi, comunicîndu-le că guvernatorul Cestius Gallus le asigură securitatea dacă vor depune neîntîrziat armele. Propunerea fu respinsă de zeloţi.

În această situaţie, generalul roman porni cu grosul armatei spre Ierusalim. Zeloţii respinseră atacul cu o asemenea forţă, încît le rupseră rîndurile şi le provocară pierderi grele în oameni şi în materiale de război. Învingătorii se înapoiară la Ierusalim încărcaţi cu pradă de război. Trei zile armata romană fu nevoită să stea pe loc şi să se regrupeze şi abia a patra zi se apropie de oraş. Zeloţii părăsiră suburbiile, care nu le ofereau un adăpost sigur, şi se retraseră în Templu, care era împrejmuit cu ziduri groase şi rezistente. De pe colina Skopus (în ebraică - "Har Haţofim" - "observator", în tălmăcirea românească) romanii pătrunseră în cartierele mărginaşe, distruseră cartierul Bezeta şi năvăliră pînă la poalele Muntelui Templului. Aristocraţia pacifistă era gata să capituleze imediat. Zeloţii luaseră însă măsuri drastice împotriva tuturor celor care ar fi dorit să înceteze ostilităţile şi să se predea duşmanului în condiţiile dictate de acesta. Reprezentanţii pacifiştilor erau pedepsiţi în mod exemplar: erau

aruncați de pe zidurile orașului. După cîteva asalturi respinse succesiv, Cestius Gallus se hotărî să ridice pentru un timp asediul orașului răzvrătit.

Ploile de toamnă trebuiau să înceapă, ceea ce însemna că transporturile de provizii urmau să se întrerupă cu desăvîrșire. Exista primejdia întreruperii oricăror legături de comunicare de către răsculații din provincie, ceea ce ar fi oprit retragerea. Nu încape îndoială că nu numai acestea au fost motivele pentru care Cestius Gallus ordonă retragerea. În toiul nopții, romanii ridicară tabăra și părăsiră în marș forțat orașul.

Deîndată ce locuitorii Ierusalimului zăriră plecarea neașteptată a romanilor, porniră în urmărirea lor și-i atacară de pe vîrfurile munților, hărțuindu-le ariergarda și flancul. Drumurile erau acoperite de cadavrele inamicilor și multe căpetenii romane își pierdură viața. Ajunsă la tabăra de la Gabaot, armata romană se pomeni în fața unei alte mari primejdii: tabăra era încercuită de detașamente de zeloți. În trecătoarea Betoran romanilor le fu dat să treacă prin clipe și mai grele: s-au trezit atacați din toate părțile, ceea ce a produs o mare panică și debandadă. De pe coastele munților iudeii atacau cu o ploaie de săgeți, oriçe apărare fiind cu neputință.

Retragerea romanilor se transformă într-o fugă dezordonată și ar fi fost uciși pînă la ultimul, dacă Cestius nu ar fi folosit o stratagemă pentru a înșela armata iudee. Temîndu-se ca a doua zi să nu reînceapă această luptă fără șanse de scăpare, Cestius ordonă instalarea unei tabere în vecinătate, cu numai patru sute de soldați, el retrăgîndu-se cu grosul armatei, fără cel mai mic zgomot. Cînd iudeii descoperiră la revărsatul zorilor șiretlicul, romanii erau deja departe. Iudeii au continuat să-i urmărească pe romani pînă la Antipatris fără a-i mai putea însă ajunge. Armata iudee se înapoie la Ierusalim cu mari cantități de material de război capturat, care avea să le slujească mai tîrziu, în războiul național pentru independență.

În această primă campanie împotriva iudeilor atît de disprețuiți, armata romană pierduse peste 6 000 de oameni și întregul material greu de război. Legiunea pe care Cestius o alesese ca unitate de elită își pierdu vulturul (stindardul legiunilor romane înfățișa de obicei un vultur), fapt ce la romani echivala cu o înfrîngere rușinoasă.

Încurajați de victorie, luptătorii evrei se reîntoarseră la Ierusalim și fură primiți de popor cu mare bucurie (octombrie 66). Părea că revenise fericita epocă a Hașmoneilor, ba chiar că faptele de arme ale zeloților depășeau isprăvile precursorilor. Nu fusese oare înfrîntă armata romană, considerată invincibilă pretutindeni? Ce schimbare de necrezut în mai puțin de șase luni! Mai ieri tremurau în fața atotputernicului Florus și acum romanii erau puși pe fugă! Oare nu-i ocrotea binecuvîntarea cerească, după cum îi ocrotise și pe părinții lor? Și zeloții erau plini de

încredere în viitor: "Așa cum i-am învins pe cei doi comandanți, Metilius și Cestius, oare nu tot așa îi vom învinge și pe urmașii lor?" - spuneau comandanții zeloților.

Din acest moment ei se credeau îndreptățiți să considere trădător de patrie pe oricine îndrăznea să vorbească de tratative cu romanii. Pentru moment, adepții Partidului Pacifist sufereau un eșec. Cei care erau de partea Romei nu mai îndrăzneau să-și manifeste sentimentele, mulți dintre ei părăsiră în taină Ierusalimul, alții se prefăcură că împărtășesc acum năzuințele zeloților.

Cuprinși de entuziasm zeloții se grăbiră să bată monedă cu inscripția: "În amintirea eliberării Ierusalimului". Chiar și samaritenii, renunțînd la sentimentele lor de dușmănie contra iudeilor, din ură față de romani făcură cauză comună cu cei pe care pînă mai ieri îi priviseră cu suspiciune. Începutul răscoalei fusese promițător. Zeloții au dobîndit supremația asupra celei mai puternice armate din antichitate - invincibila armată romană. Întreaga națiune se pregătea pentru lupta definitivă de eliberare.

RĂZBOIUL CIVIL

Adîncirea conflictului dintre zeloți și moderați după căderea Galileei * Preluarea puterii de către zeloți * Armatele romane sub comanda lui Vespasian ezită să lanseze un atac asupra Ierusalimului * Rolul prințesei Berenice, sora regelui iudeu Agrippa al II-lea, în înscăunarea împăratului Vespasian

După căderea Galileei societatea israelită a fost zguduită de profunde conflicte și lupte interne, ea fiind divizată între adepții păcii și cei ai războiului. Fiecare familie, fiecare comunitate era zdruncinată de neînțelegerile dintre partizanii păcii și cei ai războiului. Certurile dintre zeloți și pacifiști ajunseră pînă la vrăjmășie. Aripa radicală a zeloților era convinsă că aristocrația conservatoare și fariseii moderați nu aveau fermitatea necesară continuării războiului. Ei considerau că puterea trebuie să treacă în mîinile unui nou guvern, hotărît să continue războiul cu orice

preţ. Guvernul din Ierusalim ezită să demisioneze şi să se retragă din viaţa politică temîndu-se că zeloţii, luptători curajoşi, dar politicieni mediocri, ar putea duce ţara la pieire.

Ierusalimul devenise locul de refugiu al tuturor patrioţilor, al tuturor celor care doreau să apere cu arma în mînă libertatea şi independenţa ţării. Iochanan Ben Ghişala venise în capitală în fruntea multor mii de zeloţi din Galileea. Dorul de libertate, ambiţia şi răzbunarea îi adusese pe luptători aici, unde avea să aibă loc deznodămîntul. Relatările zeloţilor din Galileea cu privire la luptele eroice purtate de fraţii lor şi la acţiunile sîngeroase săvîrşite de romani împotriva populaţiei fără apărare, făcură să crească mînia luptătorilor din Ierusalim care au trecut la acţiuni de răzbunare. În această atmosferă explozivă, în care iubirea de patrie era împinsă pînă la fanatism, fricoşii deveneau îndrăzneţi, iar îndrăzneţii nu mai cunoşteau nici o stavilă în înfruntarea oricăror primejdii. Numărul celor ce vroiau să lupte pentru apărarea patriei creştea din zi în zi. Cei mai mulţi dintre ei dăduseră deja dovezi de eroism şi se considerau de neînvins. Cînd zeloţii îşi aruncau privirile spre zidurile înalte şi puternice ale Ierusalimului, orice urmă de frică dispărea. Ar trebui ca romanii să aibă aripi, îşi ziceau ei, pentru a se face stăpîni pe aceste turnuri şi ziduri apărate de temerarii luptători. Dacă cucerirea slabelor întăriri din Galileea îi costase pe romani atîtea eforturi şi pierderi, de ce avea să se teamă Ierusalimul cu întăriri atît de puternice? Dar ceea ce întreţinea această stare de spirit războinică era convingerea că ziua eliberării, vestită de profeţi, trebuie să sosească negreşit şi că, de bună seamă, mult aşteptatul Mesia avea să apară curînd, pentru a-i reda poporului evreu comoara cea mai de preţ - libertatea. Nici tristeţea provocată de pierderea Galileei şi nici moartea numeroşilor eroi căzuţi pe cîmpul de luptă în Iudeea nu au împiedicat baterea unei monede cu inscripţia: "Întîiul an al eliberării Israelului". Pe ea figura numele "Şimeon, principe al Israelului". Prea se credeau însă zeloţii în siguranţă, iar această încredere avea să fie nu mai puţin funestă ca pierderea Galileei. Erau neclintiţi pe poziţiile lor şi se pronunţau hotărît pentru continuarea războiului.

* * *

Încordarea dintre zeloţi şi Partidul Moderat creştea cu fiecare zi, ducînd la instaurarea unui regim de teroare - urmare inevitabilă a unei lupte pe viaţă şi pe moarte în care fanatismul religios şi politic erau dominate de suspiciune şi neîncredere.

Zeloţii îi arestară pe toţi cei care se înrudeau cu familia regală şi pe cei suspectaţi a colabora cu romanii, declarînd că de fapt n-au făcut decît să înlăture nişte trădători şi duşmani ai libertăţii, care urmăreau predarea Ierusalimului în mîinile vrăjmaşilor. Dar nu se mulţumiră cu atît. Ura lor era îndreptată şi împotriva clerului, care slujise altă dată pe romani. Pentru ei preoţii erau nişte unelte în mîinile romanilor, care subminau independenţa şi libertatea statului iudeu.

Zeloţii ocupară Muntele Templului, îl destituiră pe marele preot numit pe vremuri de Agrippa al II-lea şi aleseră în locul lui în această funcţie un ţăran modest de origine preoţească, un necunoscut pînă atunci, Pinhas, fiul lui Samuel. Cu aceasta, primul pas spre dictatură fusese făcut.

Guvernul luă însă contramăsuri. Purtătorul de cuvînt al guvernului, Hannan, îi chemă pe cetăţenii Ierusalimului la o adunare populară pentru alungarea intruşilor care transformaseră Templul într-o cazarmă militară. Partizanii guvernului năvăliră în Templu şi se dezlănţui o luptă sîngeroasă. Zeloţii fură împinşi în curtea interioară a Templului şi închişi acolo. În timpul acesta se răspîndi zvonul că guvernul ar intenţiona să-i cheme pe romani pentru a-i învinge cu ajutorul lor pe zeloţi. Aceasta îl decise pe Iochanan Ben Ghişala să-i cheme în ajutor pe edomiţi, pricepuţi în lupte, care, după cum ştim, trecuseră formal la iudaism. Fericiţi de prilejul de a-şi desfăşura pornirile războinice, 20 000 de edomiţi se îndreptară spre Ierusalim. Înştiinţat din timp de sosirea lor, guvernul ordonă închiderea porţilor şi întărirea pazei.

Noaptea ce urmă aduse spaima şi groaza guvernului şi a moderaţilor. Furtuna violentă, cu tunete puternice din noaptea aceea aducea un plus de spaimă şi furie în rîndurile populaţiei. Fulgerele orbitoare şi ploaia torenţială ce se dezlănţuise nu i-a speriat pe edomiţi, în schimb, multe santinele îşi părăsiră posturile şi căutară adăpost prin case. Ocrotiţi de bezna nopţii, mai mulţi zeloţi se putură apropia de o poartă slab păzită şi piliră zăvoarele de fier; urletul vîntului şi bubuitul tunetului acoperi scîrţîitul porţilor. Din acest moment intrarea în oraş era deschisă edomiţilor. Edomiţii şi zeloţii au atacat simultan santinelele. Locuitorii fură chemaţi la arme şi se încinse o luptă sîngeroasă. Moderaţii, sleiţi, depuseră curînd armele şi edomiţii se răspîndiră prin oraş şi-i măcelăriră pe toţi cei bănuiţi de alte vederi decît ale lor. La revărsarea zorilor, soarele lumina un cîmp presărat de morţi. Mai mult de opt mii de victime zăceau pe străzile Ierusalimului (Adar, 18). Zeloţii învinseseră. Ajunşi la putere ei n-au avut milă faţă de aristocraţi, pe care îi acuzau de trădare. Tribunalul regimului de teroare îşi inaugură sîngeroasa jurisdicţie. Toţi cei bănuiţi de conspiraţie sau care luaseră parte la luptă fură prinşi şi lichidaţi, probabil după un sumar interogatoriu.

Tribunalul instituit în Templu pronunţa condamnările la moarte una după alta. Căzu pe mîna zeloţilor şi conducătorul apărării Ierusalimului, Iosef Ben Gorion. Printre primele victime au fost Ioşua Ben Gamala şi Hannan. Atît de mare era îndîrjirea contra acestor doi mari preoţi, încît cadavrele le fură lăsate neînmormîntate, hrană cîinilor.

Cu moartea acestor doi membri ai Sanhedrynului şi a cîtorva alţi partizani ai lor, sună ceasul de pe urmă al acestui consiliu ce fuse întemeiat de la începutul revoluţiei. Se părea că zeloţii ar fi format un altul, tot din şaptezeci de membri, în care elementul pontifical ar fi fost înlocuit prin cel popular. Nu se cunoaşte soarta ce-o avu Simeon Ben Gamaliel, vechiul preşedinte al Sanhedrynului.

Zeloţii continuară a domni prin teroare. Toţi cîţi luaseră armele contra lor fură condamnaţi la moarte. Printre aceştia a fost şi eroul Niger, care sprijinea, fără îndoială, Partidul Aristrocratic al Sanhedrynului. O nouă confirmare a tristului adevăr că orice răscoală loveşte în proprii ei autori! Niger fusese unul din cei care, din capul locului, îşi consacrase toate forţele insurecţiei.

Pentru a pune capăt anarhiei ce domnea după desfiinţarea Sanhedrynului, Iochanan Ben Ghişala, sprijinit de zeloţii refugiaţi din Galileea, se impune ca conducător. Om energic, el reuşi să atragă în jurul său patrioţi înflăcăraţi ce i-au fost la fel de devotaţi ca şi cei pe care îi condusese în Galileea. El declanşează o vastă şi asiduă campanie de cucerire a puterii marcată de numeroase victorii, dar şi de înfrîngeri, avînd ca unic scop dobîndirea libertăţii şi independenţei statului iudeu. Ghişala era printre puţinii care, în haosul războiului civil şi cu duşmanii la porţile Ierusalimului, îşi păstrase nădejdea, luciditatea şi curajul în dezordinea ce stăpînea statul iudeu. Era înzestrat cu o inteligenţă ce-i permitea să facă faţă oricărei situaţii. Era născut să fie conducător.

Vespasian era la curent cu discordia dintre evrei. Suita sa îl sfătuia să înceapă fără întîrziere asediul Ierusalimului. Generalul însă era de altă părere - izbînda poate fi mai uşoară dacă se aşteaptă pînă ce războiul civil îi va slăbi pe luptătorii evrei.

În primăvara anului 68 Vespasian îşi îndreptă forţele împotriva detaşamentelor de luptători evrei dispersaţi în provincie, ocupînd pe rînd localităţile Ieriho, la sud-est de Ierusalim, Lydda şi Iamnia, la sud-vest de capitală.

În acest răstimp, la Roma surveniră evenimente ce aveau să amîne cu un an şi jumătate punerea în aplicare a planului de cucerire a Ierusalimului. În iunie 68, după moartea împăratului Nero, la Roma izbucniră tulburări dinastice. Atîta vreme cît stările anarhice se menţineau la Roma, spiritul ofensiv al trupelor romane din Iudeea era ca şi paralizat. Un alt factor care îl reţinea pe Vespasian să declanşeze atacul a fost şi

războiul civil reînceput la Ierusalim. Lupta civilă fusese reaprinsă la Ierusalim de către neîmblînzitul Şimeon Ben Ghiora. Ambiţios şi nerăbdător, el nu putu rămîne liniştit în Masada, unde fuse primit de către şicari. După moartea lui Hannan, inamicul său, el părăsi această fortăreaţă şi pentru a-şi forma o armată, adună în jurul său sclavi cărora le făgădui libertatea şi, împreună cu ei, tot soiul de dezmoşteniţi. Visul lui Ghiora era de a intra în Ierusalim şi de a prelua puterea. Zeloţii din capitală se temeau de el şi plănuiau să-l îndepărteze. Nu îndrăzneau, totuşi, să se avînte într-un atac direct, deoarece fuseseră bătuţi într-o încăierare cu trupele sale. Într-o zi ei îl pîndiră şi-i luară prizonieră soţia, precum şi o parte din oamenii săi. Dar Ghiora nu era omul care să se plece uşor; în loc să se umilească şi să-i roage pe zeloţi să-i înapoieze soţia, el se răzbună pe locuitorii Ierusalimului care ieşiseră din oraş după lemne şi hrană. Înspăimîntaţi de acest act de cruzime, locuitorii se grăbiră să-i elibereze soţia, ceea ce îi potoli întrucîtva furia, dar nu-i schimbă hotărîrea de a juca un rol precumpănitor în Ierusalim. Ghiora pîndi zi şi noapte la porţi spre a găsi un mijloc de a pătrunde în oraş. Partidul Arisocratic îi dete prilejul.

Acest partid supravieţuise înfrîngerii căpeteniilor sale; o vreme nu mai dăduse semne de viaţă, uneltind însă într-ascuns pentru a smulge soldaţilor puterea. Aveau în fruntea lor pe Marele Preot Mattia şi pe alţi membri din familii de mari preoţi. Aceştia izbutiră să cîştige o parte din popor care era înspăimîntată de războiul ce stătea să izbucnească; se uniră în acelaşi timp cu edomiţii din Ierusalim, oameni îndrăzneţi şi hotărîţi. După un plan dinainte fixat, Partidul Antizelot şi edumeii se aruncară pe neaşteptate asupra zeloţilor omorînd o mare parte din ei. Zeloţii au reuşit să se regrupeze pe colina Templului, unde se pregăteau să-şi ia revanşa pentru acest atentat sîngeros. Surprinşi la rîndul lor, aceştia se hotărîră să-l cheme pe Simeon Ben Ghiora cu detaşamentele lui, pentru a-i ataca pe zeloţi. Fostul Mare Preot Mattia se duse la el şi-l rugă să intre în Ierusalim.

Cu sosirea lui Ben Ghiora (Nisan, 68), războiul civil luă amploare. Ghiora, împreună cu trupele de edomiţi, care i se ataşară, se îndreptă spre piaţa Templului, unde zeloţii se retraseseră. De pe înălţimea teraselor şi zidurilor unde erau postaţi, aceştia puteau să arunce asupra celor care-i atacau cu pietre şi alte obiecte şi să-i silească chiar să se retragă. Cu toată ardoarea sa, Simeon Ben Ghiora fu constrîns să se retragă cu oamenii săi şi să caute, pe locuri mai puţin expuse, o poziţie mai avantajoasă.

Aceste lupte lăuntrice anunţate şi exagerate chiar lui Vespasian de către dezertori, îl hotărîră să se ţină mai mult ca oricînd departe, în speranţa că partidul învins îl va chema, îi va deschide porţile şi îl va face, astfel, să cîştige uşor o izbîndă însemnată. De altfel, în faţa

evenimentelor grave care se produseseră în Italia şi în provinciile romane, teatrul unor lupte sîngeroase, Vespasian nici nu se gîndise să întreprindă un asediu, care în mod firesc avea să fie lung şi anevoios; el vroia să fie liber spre a interveni în orice moment. Nero murise (9 iunie 68). Galba fusese proclamat împărat şi luase frîiele guvernului. Bătrîn şi fără copii el trebui să cugete la un urmaş. În acest moment critic, în care fiecare zi putea aduce ceva neaşteptat, Vespasian socoti o imprudenţă asediul Ierusalimului. El preferă să aştepte desfăşurarea evenimentelor şi-l trimise pe fiul său Titus cu regele Agripa al II-lea la Roma, pentru a saluta pe noul împărat. Aflînd la Corint că Galba fuse asasinat (5 ianuarie 69) şi că fuseseră aleşi doi cezari în acelaşi timp - Oton la Roma şi Vitellius în Germania - se înapoie la părintele său, cu inima plină de speranţă, mai ales că în Iudeea îl atrăgeau şi farmecele principesei Berenice.

Curînd se află că Oton, constrîns să lupte contra adversarului său germanic, abia reuşi să păstreze o sută de zile puterea imperială. În felul acesta ieşise la iveală partea vulnerabilă a acestui colos roman. Se ştia de acum că cezarul putea să fie ales nu numai la Roma, de către garda pretoriană, ci şi de legiunile din provincie. Armata lui Vitellius învinsese armata lui Oton.

Cît timp rezultatul luptei între Oton şi Vitellius era încă necunoscut, Vespasian se amăgea cu gîndul că purpura imperială îi aparţine. Nu se hotărî însă să acţioneze şi avea nevoie de un îndemn. Se temea mai ales de rivalul său Mucian, guvernatorul Siriei, cu care era în conflict şi care avea sub ordinele sale un număr mai mare de legiuni. Dar Titus, care nu-şi ascundea cîtuşi de puţin scopurile sale ambiţioase, ştiu să-l cîştige pe Mucian de partea părintelui său; mai mult, îl făcu chiar să-l îndemne pe Vespasian să facă în aşa fel, încît să fie proclamat împărat. Pentru aceasta era necesară atragerea în această acţiune a unui aliat puternic - Tiberiu Alexandru, guvernatorul Egiptului, provincie atît de importantă. Mîna unei femei veni însă să desăvîrşească laţul în care trebuia atras vînatul mult dorit. Prinţesa Berenice era prietena guvernatorului Egiptului. Contribuind la alegerea lui Vespasian ea a ascultat un îndemn al inimii. Iubirea ce-i purta lui Titus era prea vădită pentru cei care o înconjurau ca să se mai îndoiască asupra scopului ei de a deveni soţie fiului lui Vespasian. Trebuia, deci, să folosească toate mijloacele pe care i le oferea frumuseţea şi farmecul. Cîştigarea lui de partea ei i-a reuşit pe deplin. Guvernatorul Egiptului se grăbi să-şi convingă legiunile să jure credinţă lui Vespasian (1 iulie 69). La numai cîteva zile legiunile Iudeei şi, mai tîrziu, ale Siriei, se închinară lui Vespasian, care împreună cu fiul său plecă în Egipt, unde rămase pînă în momentul cînd află despre moartea ruşinoasă a lui Vitellius (21 dec. 69).

APARIȚIA CREȘTINISMULUI. IISUS HRISTOS - ÎNTEMEIETORUL CREȘTINISMULUI

Condițiile istorice ale apariției creștinismului * Originea termenului "Hristos" * Opoziția dintre individual, național,universal în religia mozaică * Ruptura dintre iudaism și creștinism * Opiniile reprezentanților religiei mozaice despre creștinism și întemeietorul lui - Iisus Hristos

În vremea aceea, cînd se punea problema existenței sau dispariției poporului evreu, cînd lupta împotriva Romei căpăta forme dramatice, apăru în Iudeea o mișcare religioasă ce părea destinată a da o soluție neconformă intereselor naționale ale Iudeei acelei epoci. O parte a populației, nu prea mare, manifestă o îndepărtare de interesele de ordin național către cele de ordin individual. Originile unei atare transformări urcă departe spre începuturile istoriei poporului evreu.

De multe veacuri iudaismul reprezenta o religie universală, ca putere, dar națională în fapt. Religia mozaică a fost nevoită, în condițiile istorice concrete, să-și adapteze idealul unor noi realități în continuă transformare. Vechiul profetism, care ridicase credința lui Israel la rangul de religie universală, iar pe Israel la rangul de vestitor al ei, a trebuit să oblige poporul la o educație moral-religioasă severă și riguroasă în vederea conservării ființei naționale, dată fiind șubrezimea formelor de stat sub stăpînirea romană. Mai tîrziu, după prăbușirea statului iudeu în anul 70, intensificarea educației spiritual-religioase devenise factorul hotărîtor în menținerea poporului evreu ca entitate etnică. Conducătorii spirituali - de la Ezra pînă la farisei - au continuat opera profeților și au completat-o prin accentuarea ritului și prin consolidarea Legii. Conducătorii iudaismului, de mai tîrziu separau astfel iudaismul de lumea încojurătoare, iar această lume respingea tot mai mult iudaismul, îndepărtînd astfel realizarea idealului profeților - transformarea iudaismului într-o religie universală. Preocuparea pentru conservarea ființei naționale

şi semnificaţia universală a luptei au intrat într-un conflict ireconciliabil. Aşa cum stăteau lucrurile, numai un iudaism individualist, eliberat de orice coloratură naţională, putea împăca tendinţele universaliste ce se manifestau în el. Deci, pentru a realiza o religie universală care să se adreseze tuturor oamenilor, indiferent de naţionalitate, trebuia luat în consideraţie, în primul rînd, sentimentul religios existent în fiecare individ.

Contradicţia aparent insolubilă dintre cele două teze: religiozitatea naţională şi cea personală, a căpătat o nouă acuitate cînd masele populare au fost cuprinse de un delir mistic, din cauza lipsei echilibrului de forţe în războiul cu Roma. Evreii credeau că pentru evitarea dezastrului ce-l putea provoca acest război puterea omenească era insuficientă.

Conducătorii spirituali ai epocii au emis teza potrivit căreia numai un supraom, mesia (maşiah), ar fi putut mîntui poporul evreu. Printre farisei şi zeloţi erau mulţi care, pătrunşi de ideea mesianică mereu vie în adîncurile sufletului poporului, vedeau sensul luptei împotriva dominaţiei străine în datoria de a crea drum liber Mîntuitorului ce avea să vină, "Celui uns" din casa lui David. Acea parte a evreilor cu sentimente naţionale mai puternice spera, înainte de toate, în salvarea naţiunii, în timp ce cercurile eseene şi acea parte a populaţiei ce căuta în misticism salvarea sufletului omenesc sperau în ivirea unui mîntuitor al individului. Cei pentru care erau evidente descompunerea păgînismului şi dorinţa poporului de a avea o credinţă nouă se întrebau dacă nu cumva venise momentul concretizării puterii universale a iudaismului. Se conturează astfel în iudaism o criză profundă a gîndirii naţional-religioase, care avea să determine disocierea definitivă a ideii religioase de cea naţională.

"La ce bun această încordare supraomenească în lupta pentru menţinerea specificului naţional? - se întrebau cercurile misticilor individualişti. Pentru ce această adaptare milenară a religiei la nevoile poporului? Oare nu s-au ales cu prea puţin interesele religioase şi morale ale indivizilor izolaţi în lupta necontenită pentru naţionalitate? Credinţa şi morala nu au nici un fel de legătură cu libertatea politică şi cu unitatea naţiunii. Religia a fost dată omului, iar nu naţiunii şi, deci, ea nu trebuie degradată la rolul de educatoare socială. Întregul drum de pînă acum al istoriei evreieşti este o cale de păcate; de negare a Împărăţiei Cerurilor în favoarea domniei pămînteşti. Trebuie deci să ne pocăim, să-l apropiem pe Dumnezeu de omul care, deasupra naţiunii, doreşte fierbinte Împărăţia Cerurilor şi să pregătim calea trimisului său, Mîntuitorul sufletului omenesc".

Aşa vorbea "precursorul" lui Mesia căruia îi urmă Mesia însuşi. Veniră apoi apostolii lui care, bazîndu-se pe principiul religiozităţii

individuale, au scos la iveală o credinţă nouă, incompatibilă cu iudaismul - creştinismul (termenul "Hristos" reprezintă traducerea fidelă, în greceşte, a semnificaţiei cuvîntului ebraic "maşiach", "mesia" - "cel uns").

În evoluţia creştinismului se pot distinge următoarele trei etape: faza pregătirii, faza ascezei personale şi faza revelaţiei, în care se vesteşte ruptura cu iudaismul naţional. Prima fază o reprezintă Ioan Botezătorul, cea de-a doua - Iisus Hristos şi a treia - Apostolul Pavel.

Ioan Botezătorul a vestit apropierea Împărăţiei Cerurilor, Iisus a adus o credinţă despre Cer, nu despre lumea aceasta, iar Pavel a desprins de aici consecinţele practice pentru lumea aceasta.

Iochanan (Ioan), predicatorul pocăinţei, supranumit mai tîrziu "Botezătorul", deoarece, potrivit obiceiului eseenilor, discipolii săi se supuneau băii prin cufundare - "botezul" - apăru mai întîi în regiunea Mării Moarte, în ţinutul eseenilor. Era în anul 25, în timpul domniei lui Tiberius, cînd Iudeea era guvernată de procuratori romani. Ioan Botezătorul cutreiera Iudeea şi vestea: "Pocăiţi-vă, căci se apropie Împărăţia Cerurilor!". Era, aşadar, un pregătitor al căii Mîntuitorului ce se apropia. Legendele biblice spun că la Ioan Botezătorul veneau mulţi locuitori ai Iudeei, îndeosebi din regiunile situate în apropierea Iordanului, pentru a fi botezaţi de el şi a-şi mărturisi păcatele. Cu acest prilej el îi îndemna, pe cei ce se pocăiau, la o viaţă fără păcate.

Trebuie menţionat faptul că pierderea independenţei Iudeei a dus la apariţia multor mişcări mesianice ce prevesteau restabilirea independenţei Iudeei şi organizau tot felul de ceremonii, cum erau şi cele ale lui Ioan Botezătorul, care nu primea în secta sa decît pe cei ce erau cufundaţi, cu un ceremonial deosebit, în apele Iordanului.

Încă din această perioadă romanii au luat măsuri împotriva acestor mişcări religioase. În anul 39 Iudeea fiind definitiv anexată Imperiului Roman, toţi conducătorii mişcărilor mesianice care preziceau revenirea regatului iudeu erau arestaţi şi apoi executaţi. Deşi Ioan Botezătorul nu predicase decît virtutea, dreptatea, evlavia şi îndeplinirea ritualului cufundării în apă, teama că predicatorul ar putea folosi influenţa sa religioasă asupra poporului pentru a provoca o răscoală a determinat autorităţile romane să-l aresteze şi mai tîrziu să-l execute. Lui Ioan Botezătorul i s-a tăiat capul. Povestea despre Salomea, care a cerut soţului să i se aducă capul lui Ioan Botezătorul, nu este bazată pe nici un fapt istoric. Cu moartea lui Ioan Botezătorul, se încheie primul act al tragediei noii credinţe.

Curînd apăru însă un nou predicator, de o şi mai mare profunzime în concepţia religioasă-etică şi care avea să marcheze întreaga evoluţie

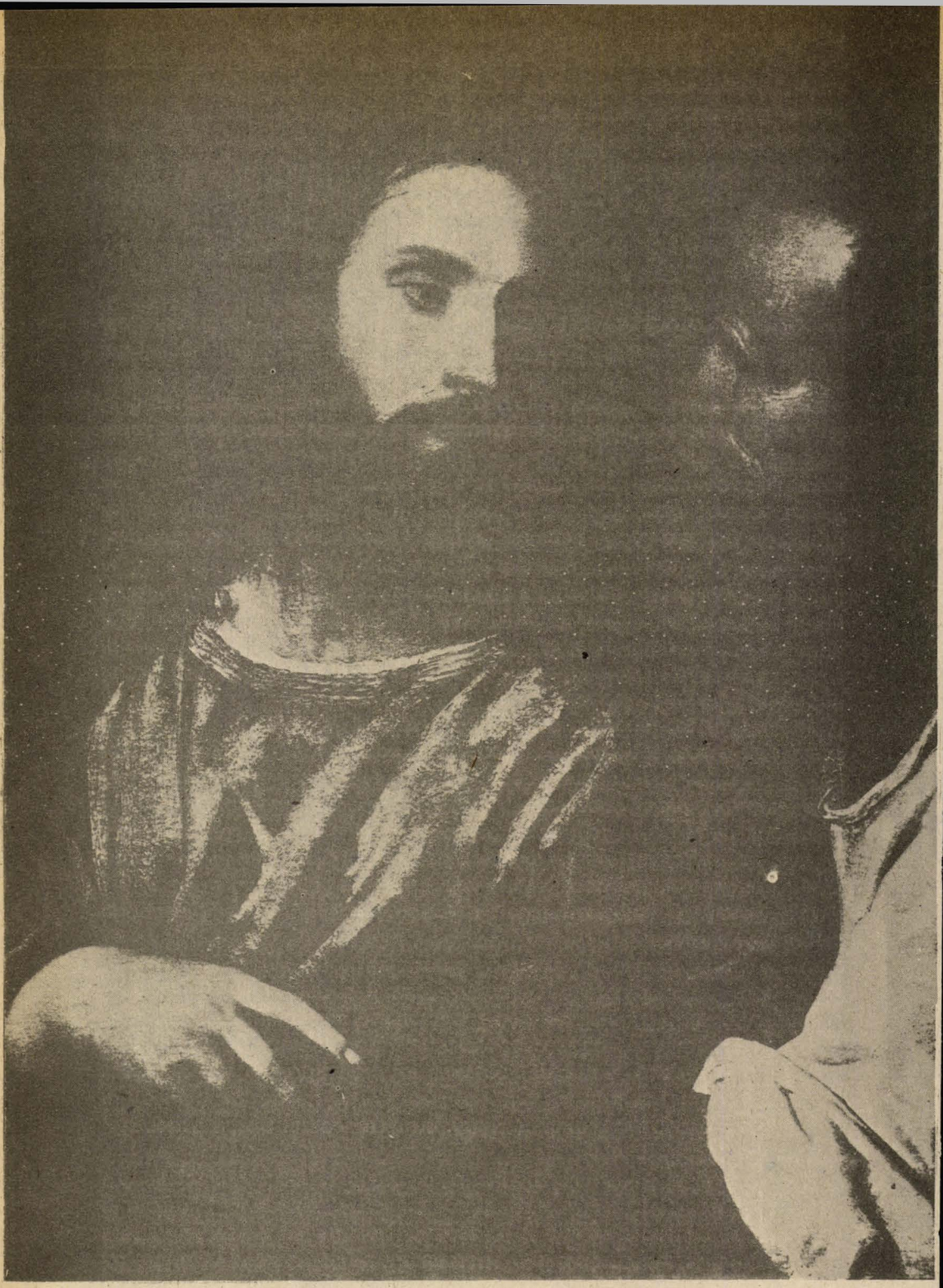

Iisus Hristos, întemeietorul creştinismului (Tiţian)

ulterioară a noii religii - Iehoşua (Iisus), din orăşelul Nazaret din Galileea.

Fiu al unui dulgher, Iosif, şi al soţiei acestuia, Miriam (Maria), Iisus se număra printre cei botezaţi de Ioan în Iordan. În timpul copilăriei sale avusese loc răscoala populară condusă de Iehuda Galileul. Dintotdeauna focar al mişcării revoluţionare, Galileea era, în acelaşi timp, ţinutul în care s-a observat mai întîi reacţia de împotrivire la educaţia severă a fariseilor. Sub raport cultural populaţia Galileei era în urma celei din patria-mamă evreiască. Acolo precumpănea poporul de rînd: plugari, pescari, meşteşugari - aşa-numitul "popor de la ţară" ("am haareţ"), pe care învăţaţii farisei îi priveau de sus. Această pătură a populaţiei putea fi uşor cîştigată atît pentru mesianismul mistic, cît şi pentru cel politic.

Învăţătura "cărturarilor şi fariseilor" nu-i era străină lui Iisus, care crescuse în acest mediu, dar nu-i era pe plac. Încă din tinereţe se ridicase în el protestul religiozităţii înnăscute împotriva formalismului religios. Tot ce se petrecea în jur îi întărea lui Iisus convingerea că Ioan, care vestise apropierea Împărăţiei Cerurilor şi pecetluise această vestire a mîntuirii cu moartea sa de martir, spusese adevărul. Iisus intră astfel în luptă, îndată după moartea prêcursorului său, spunînd: "Sorocul s-a împlinit, Împărăţia lui Dumnezeu a sosit!". El începu să colinde prin sinagogile Galileei şi să predice o nouă învăţătură prin care opunea religiei oficiale evlavia simplă a inimii şi îndemna la încredere în "Tatăl Ceresc" şi la fapte bune.

Poporul de rînd dădea ascultare acelor învăţători ai credinţei care aveau şi harul de a face minuni, aşa cum făceau eseenii: vindecarea unor boli trupeşti şi sufleteşti prin puterea cuvîntului, prin sugestie. Noul învăţător avînd acest dar, căpătă curînd renumele de sfînt-făcător de minuni. Populaţia nevoiaşă a Galileei fu puternic impresionată şi de cuvintele aspre pe care Iisus le găsea pentru trufaşa aristocraţie. Un grup de pescari ce-şi agonisea traiul pe malurile lacului Tiberiada se ataşă de el, iar cei ce i-au devenit adepţi, au intrat mai tîrziu în credinţa creştină ca "cei 12 apostoli".

Succesul predicilor din Galileea îl decise pe Iisus să plece cu discipolii săi la Ierusalim pentru a cuceri prin puterea cuvîntului cetatea iudaismului oficial. În capitala terorizată de procuratorul Pilat din Pont, în vîltoarea patimilor politice şi religioase, credinţa cea nouă trebuia să aibă un efect şi mai puternic decît în Galileea, ca o antiteză a celei vechi. Între predicatorul înfocat şi învăţaţii şi preoţii din Ierusalim au fost dese ciocniri.

Sub influenţa adepţilor săi, care-l adorau, şi sub presiunea adversarilor, în spiritul plin de reprezentări mistice al lui Iisus se produce o transformare profundă. La începutul activităţii sale el se considera numai un crainic al "mîntuitoarei vestiri" a Împărăţiei lui Dumnezeu care se împlinea. Acum însă capătă din ce în ce mai mult convingerea că el

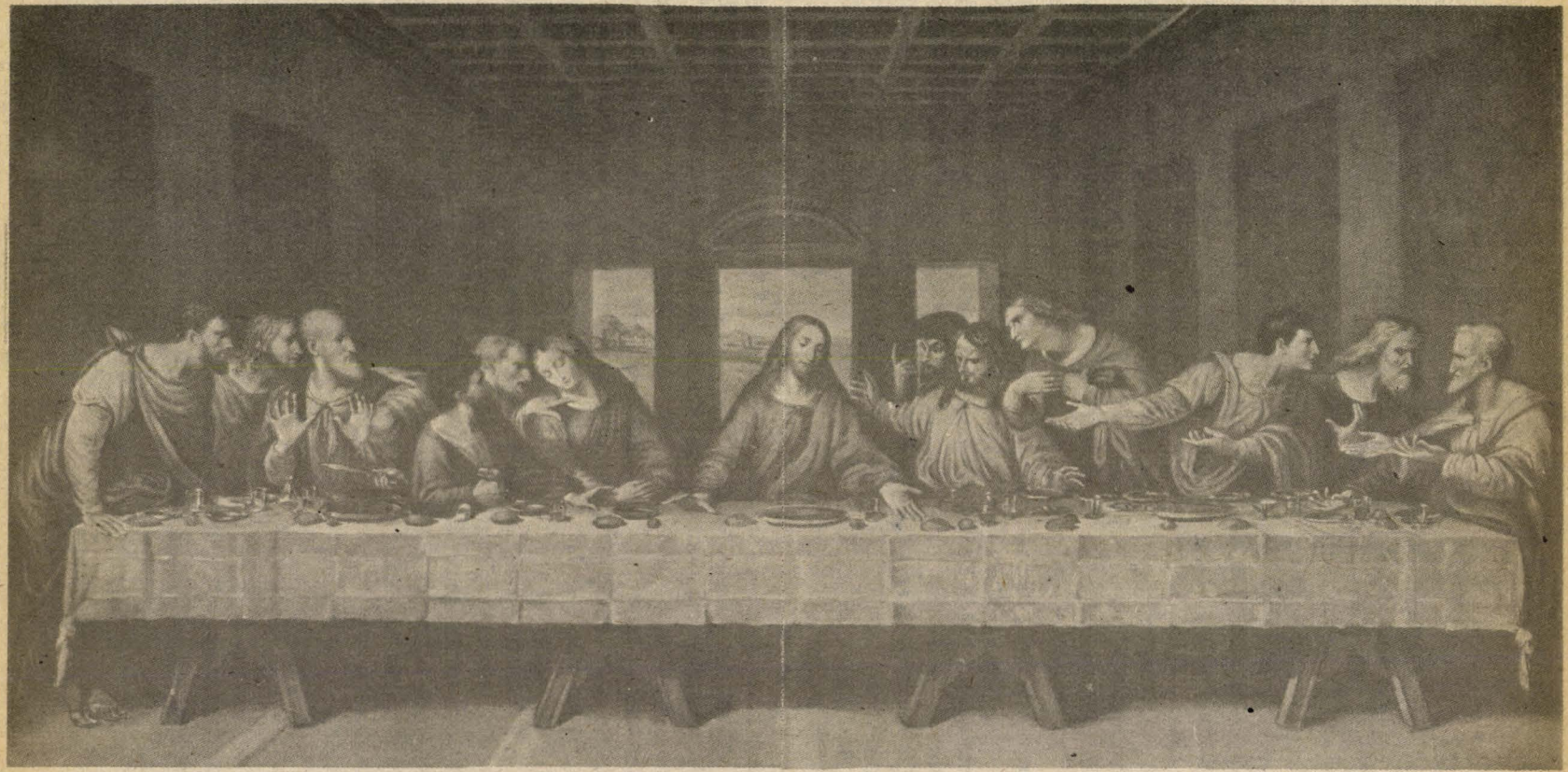

Cina cea de taină ***(Leonardo da Vinci)***

însuşi el este acel supraom, trimisul lui Dumnezeu, chemat să întemeieze Împărăţia lui Dumnezeu pe pămînt.

Iisus a venit din Galileea cu renumele de profet şi făcător de minuni. În Ierusalim se auzeau cuvinte ca: "Mesia", "Fiul lui Dumnezeu", "regele ludeilor", cuvinte care căzură ca trăznetul şi aveau să-i fie nefaste predicatorului noii învăţături. Venerarea lui Iisus ca "Mesia" a produs în cercurile oficiale evreieşti aceeaşi îngrijorare ca şi titlul de "rege al ludeilor" în cercurile stăpînitoare romane. Se găsiră denunţători (printre care Iuda Iscariotul, discipol al lui Iisus) care să afirme că noul profet este un instigator periculos. Rezultatul a fost chemarea lui Iisus în faţa judecăţii. Cînd marele preot care se afla atunci în fruntea Sanhedrynului, desigur un saduceu, îl întrebă pe Iisus dacă se consideră într-adevăr un mesia, "fiul lui Dumnezeu", acesta răspunse afirmativ. Sanhedrynul îl declară pe acuzat vinovat.

Sentinţele care vizau delicte politice erau pronunţate de instanţele judecătoreşti ale romanilor, aşa încît Iisus fu predat procuratorului Pilat. Întrebat de acesta dacă şi-a arogat demnitatea de rege, Iisus, care se simţea şeful spiritual al poporului, răspunse afirmativ. Din ordinul lui Pilat, Iisus fu răstignit pe cruce, în jurul anului 35, în împrejurimile Ierusalimului, pe colina Golgota (în ebraică "galgoleth" - "calvar"). Acuzaţia pentru care a fost răstignit Iisus - agitaţiile politice. De altfel, acest lucru reiese şi din inscripţia "Rex Iudeorum" (regele iudeilor) pusă batjocoritor de călăii romani pe crucea pe care a fost răstignit.

Răstignirea nu era pe atunci ceva nou în Iudeea. Mii de rebeli evrei fuseseră răstigniţi de romani, aşa încît martiriul lui Iisus rămase pentru majoritatea contemporanilor săi cu totul nebăgat în seamă. Cine ar fi putut bănui atunci că această cruce de pe Golgota se va înălţa într-o zi pe culmile istoriei universale şi îşi va proiecta în secolele ce aveau să urmeze umbra ei asupra istoriei evreilor.

Mult mai tîrziu, reprezentanţi de seamă ai religiei mozaice au dat o înaltă apreciere religiei creştine precum şi fondatorului ei, Iisus Hristos. Ei au evidenţiat filiaţia dintre religia creştină şi cea mozaică, ţinuta ei morală înaltă, precum şi rolul religiei creştine în menţinerea religiei mozaice în condiţiile diasporei.

Astfel, filozoful şi medicul Moşe Maimonide (1 135 - 1 204) arăta: "Iisus Nazariteanul a venit pe lume spre a pregăti calea pentru Mesia, pe care-l aşteptăm, şi chiar credinţa creştină susţine că Mesia va reapărea". Rabinul Iehuda Halevi (1 085 - 1 140) menţiona: "Slavă fie lui Dumnezeu, că după dărîmarea Templului s-a născut o religie înrudită cu a noastră, căci printre păgîni ne-am fi pierdut poate!". Rabinul Isac Barşeşth , în secolul al XIV-lea, exclama: "Nazaritenii ne sînt fraţi!".

Rabinul Iacob Emden (1698-1776) spunea: "Ferice de noi şi de creştini; dacă ei ar fi folosit legile lor riguroase de virtute morală, ce le sînt impuse de Evanghelie, atunci n-ar mai fi fost omorîţi mii dintre bărbaţii noştri cei mai sfinţi prin foc şi sabie şi alte torturi ale morţii, pentru iubirea noastră către Tatăl din Cer şi Tora sa, pe care doar singur Iisus şi discipolii săi, mai ales, au respectat-o cu stricteţe. Deci creştinii ne sînt fraţi".

RĂZBOIUL GALILEIC (66-67 e.a.)

Partidele politice din Iudeea şi atitudinea faţă de Roma * Măsurile întreprinse de guvern pentru apărarea naţională * Viaţa şi activitatea lui Iosef Matitiahu-Flavius * Vespasian numit comandantul trupelor romane pentru acţiunile militare îndreptate împotriva Iudeei * Relaţiile sentimentale dintre Berenice, sora regelui iudeu Agrippa al II-lea, şi fiul lui Vespasian, Titus * Cucerirea Galileei la finele anului 67 e.a. de către legiunile romane

Comparînd perioadele istorice de o importanţă covîrşitoare pentru poporul evreu - perioada premergătoare exilului babilonean şi cea dinaintea căderii statului iudeu, în anul 70 - constatăm unele similitudini. În aceste perioade societatea israelită a fost divizată în ceea ce priveşte modalitatea de a reacţiona faţă de pericolul ce plana asupra ţării.

Revoluţionarii preconizau o reacţie violentă, prin folosirea armelor, pentru cucerirea independenţei ţării cu orice preţ, pe cînd moderaţii preferau supunerea pentru dobîndirea unei autonomii cultural-religioase.

În perioada care a precedat exilul babilonean, Partidul Pacifist sau al moderaţilor, în frunte cu profetul Irmiahu, considera că lupta armată este inutilă. În concepţia religioasă a acestui partid dominaţia şi exilul

babilonean reprezenta un stadiu necesar în procesul devenirii istorice a poporului evreu, predeterminat de voinţa divină, războiul fiind la fel de funest pentru Iudeea, ca odinioară pentru regatul Israel.

Regele Iudeei din acea vreme, Ţidkiahu, caracter nehotărît, oscila între o politică de supunere faţă de babiloneeni şi una de rezistenţă armată. Influenţat de Partidul Revoluţionar şi bizuindu-se pe ajutorul promis de Egipt, după nouă ani de supunere proclamă independenţa Iudeei, refuzînd să mai plătească tribut Babilonului, ceea ce echivala cu o declaraţie de război.

Într-adevăr, s-a declanşat un război crîncen. În Ierusalimul asediat a izbucnît foametea, ca şi în războiul din anul 70 împotriva romanilor. Armata babiloneană condusă de Nabucodonosor i-a înfrînt pe iudei, precum armatele romane conduse de Titus. Întocmai ca în anul 586 î.e.a., în anul 70 e.a., la 9 av, Templul din Ierusalim a fost incendiat şi Ierusalimul distrus. În deceniul al şaptelea al erei actuale, cînd asupra statului Iudeu plana pericolul roman, societatea iudaică era divizată în mai multe segmente: saduceii, care cuprindeau păturile avute ale populaţiei formate din proprietari funciari, şi aristocraţia, pronunţîndu-se pentru adaptarea la noile condiţii, admiţînd chiar şi colaborarea cu romanii în schimbul unei vieţi liniştite şi prospere şi manifestîndu-se împotriva războiului; fariseii, reprezentînd păturile largi ale populaţiei - ţărani, meşteşugari - care suportau birurile apăsătoare, îi urau pe ocupanţii romani, dar erau împotriva unei revolte armate; **Partidul Pacifiştilor** sau moderaţilor condus de Iochanan Ben Zakkai, format în principal din cler şi din membri ai Sanhedrynului, era de părere că prezenţa şi stăpînirea romană sînt consecinţa păcatelor săvîrşite de evrei prin încălcarea prescripţiilor biblice, iar pentru eliberarea de romani trebuia implorat Dumnezeu; zeloţii erau nişte patrioţi înflăcăraţi care se pronunţau pentru folosirea forţei armate împotriva dominaţiei străine. Pentru ei stăpînirea romană în Iudeea era o ruşine şi nu-l recunoşteau ca unic stăpîn al ţării decît pe Dumnezeu; sicarii reprezentau un grup terorist desprins din aripa extremistă a zeloţilor. Principala lor formă de luptă era terorismul îndreptat atît împotriva ocupantului străin, cît şi împotriva evreilor care colaborau sau îi sprijineau pe romani. Trebuie menţionat că majoritatea covîrşitoare a populaţiei iudaice era împotriva formelor de luptă teroriste folosite de sicari.

Cum ar fi fost posibil ca un popor mic să învingă Roma - cel mai mare şi cel mai puternic imperiu din antichitate? Pe ce se bizuiau cei care susţineau necesitatea folosirii forţei pentru cucerirea independenţei şi libertăţii?

Argumentele pentru o luptă deschisă împotriva dominaţiei străine erau în linii mari următoarele:

- aşa cum Haşmoneii, puşi în slujba unei cauze nobile, au repurtat o victorie strălucită asupra unui duşman net superior sub raport militar, tot aşa şi evreii i-ar fi putut învinge pe romani în lupta lor pentru demnitate naţională, independenţă şi libertate, pentru salvgardarea poporului evreu;

- ziduţile groase şi puternice înălţate în jurul Ierusalimului transformau capitala într-o cetate inexpugnabilă;

- ajutorul militar promis din partea parţilor - duşmanul ireductibil al romanilor - constituia un factor hotărîtor în lupta pentru redobîndirea independenţei politice a Iudeei;

- posibilitatea declanşării unor revolte ale evreilor diasporei din diferite puncte ale Imperiului Roman ar fi putut provoca simultan mai multe războaie civile, zguduind în felul acesta imperiul;

- se mai luau în calcul şi dificultăţile de succesiune ale împăraţilor romani care ar fi putut genera un război civil de care ar fi putut profita evreii în lupta lor pentru independenţă.

Din ordinul procuratorilor romani mii de iudei au fost arşi, răstigniţi, asasinaţi în masă. Dar, în cele din urmă, revolta atîta vreme acumulată în inimile evreilor asupriţi, a izbucnit.

Victoria asupra lui Cestius Gallus adusese eliberarea Iudeei şi Galileei de sub stăpînirea romană. Un entuziasm nemărginit cuprinsese toate straturile sociale ale poporului evreu. Patrioţii evrei erau perfect conştienţi că Iudeea nu se poate măsura cu o putere precumpănitoare ca Roma. Dar Dumnezeu nu este oare incomparabil mai puternic decît Roma? - îşi spuneau ei. Dacă există o dreptate imanentă universală, ea ar trebui să triumfe de astă dată, precum odinioară triumfase victoria Haşmoneilor asupra dominaţiei greceşti. Voinţa politică de a duce acest război se împletea astfel cu entuziasmul religios. Pe acest tărîm conlucrau cele mai eterogene elemente: partizanii rezistenţei pasive trecură în rîndurile luptătorilor activi pentru libertate; saduceii se împăcară cu fariseii. Imediat după primul succes al revoluţiei, se formă un guvern al apărării naţionale din care făceau parte, alături de reprezentanţii democraţiei, şi cei ai clerului din Marele Templu, şi cei ai aristocraţiei - Sanhedrynul fariseic, în frunte cu Simeon Ben Gamaliel.

Iudeea a fost împărţită în trei districte militare. Iosef Ben Gorion şi Marele Preot Hanan au fost numiţi comandanţi pentru apărarea Ierusalimului. Iosef Ben Matitiahu, cunoscut ulterior ca istoric cu numele de Iosephus Flavius, a fost numit comandant al unei armate de o sută de mii de oameni, în districtul Galileei. Ioşua Ben Tzefafa şi preotul Eleazar Ben Hanania au fost numiţi comandanţi ai districtului militar al fostei ţări a edomiţilor. Iudeea era guvernată de un consiliu format din 70 de oameni. Sanhedrynul îşi recăpătase atribuţiile de ordin politic.

Comandanţii districtelor militare au fost numiţi la finele anului 66 şi li s-au atribuit puteri depline.

Deşi trecerea elementelor moderate în tabăra revoluţiei mărise considerabil armata luptătorilor pentru independenţă ce se adunase în jurul zeloţilor, se constata totuşi o scădere a puterii ei combative. Conducătorii Partidului Zeloţilor erau Eleazar Ben Şimeon, Iochanan Miguş-Halav şi Şimeon Ben Ghiora. Este interesant de menţionat că doi oameni de seamă au sesizat faptul că Iosef Ben Matitiahu-Flavius nu este cel mai indicat comandant pentru districtul militar din Galileea, regiune care trebuia să suporte impactul primului şoc în lupta cu armata romană condusă de cel mai iscusit general de atunci, Vespasian. Aceştia erau Iochanan Miguş-Halav şi Justus din Tveria. Ei susţineau că Iosef Ben Matitiahu, educat la Roma şi admirator al romanilor, este în stare să trădeze cauza naţională.

Merită prezentate aspecte din viaţa şi activitatea lui Iosef Matitiahu-Flavius, deoarece tradiţia rabinică îl consideră trădător. Deşi în scrierile religioase este trecut sub tăcere, Flavius s-a bucurat de preţuirea istoricilor şi a altor categorii de specialişti, fiind unul din cei mai cunoscuţi şi mai frecvent citaţi dintre autorii antici.

Iosephus Flavius este autorul unei istorii a răscoalelor iudeilor, redactată în limba greacă şi intitulată "Bellum iudaicum" (Războiul iudaic), precum şi al încă şapte cărţi scrise între anii 75 şi 79. A mai scris o lucrare de mari proporţii, în 20 de volume, tratînd istoria poporului evreu de la Facerea Lumii pînă în epoca împăratului roman Nero (93-94 e.a.).

Iosef Ben Matitiahu, cunoscut sub numele de Iosephus Flavius, adoptat mai tîrziu, s-a născut la Ierusalim în anul 38, într-una din strălucitele familii sacerdotale. Pe linie maternă se înrudea cu familia Haşmoneilor.

Educat la Ierusalim în cele mai luminate academii ale vremii, Iosef Ben Matitiahu era considerat un erudit şi un bun cunoscător al Torei (Vechiul Testament). El însuşi povesteşte că timp de trei ani a fost discipolul unui învăţat numit Banus, care locuia în deşert şi ducea o viaţă de pustnic, hrănindu-se numai cu fructe şi legume, scăldîndu-se zilnic în apă curgătoare - mod de viaţă ce aminteşte de cel al esseienilor. Avid de cunoaştere, a studiat şi şi-a însuşit în cel mai înalt grad limba şi cultura greacă, desăvîrşindu-şi studiile la Roma. Are acces în cercurile cele mai înalte, chiar şi la Curtea imperială, unde măreţia impunătoare a aşezămintelor îl fascinează. Nutrind convingerea că Roma era destinată de Providenţă să rămînă eternă, Flavius devine un admirator al Romei. Pătruns de un original patriotism, în spiritul lui Agrippa al II-lea, Flavius se reîntoarce în Iudeea cu puţin timp înainte de revolta populară, integrîndu-se în atmosfera generală revoluţionară. Flavius, admirator al organizării de

stat şi al forţei armate romane, datorită relaţiilor sale cu aristocraţia care conducea apărarea statului Iudeu, cunoaşterii artei militare, capacităţii organizatorice, vastei sale culturi, inclusiv greco-romană, este numit comandantul suprem al armatei din Galileea, care avea să lupte în prima linie împotriva Romei. Ajuns în Galileea şi preluîndu-şi funcţia, Flavius întreprinde o serie de acţiuni administrative şi defensive menite să asigure apărarea provinciei răsculate împotriva Romei. Înfiinţează un fel de Sanhedryn compus din 70 de persoane de vază, după asemănarea celui din Ierusalim. O serie de localităţi devin adevărate fortăreţe. Organizează o armată de circa 100 000 de oameni, instruită după regulile artei militare romane, cîteva unităţi de cavalerie, precum şi o gardă personală din circa 500 de oameni. Adună provizii suficiente pentru armată şi populaţie. Cu toate acestea unii susţin că Flavius, deşi ordonase toate aceste măsuri, nu o făcuse cu tot sufletul. În populaţia amestecată evreopăgînă a Galileei Partidul Pacifist filoroman era tot atît de bine reprezentat ca şi Partidul Zeloţilor. Guvernatorul provinciei oscilînd între aceste două partide, zeloţii din Galileea deveniră neîncrezători faţă de el şi nu-l considerau ca fiind cel mai indicat conducător în lupta cu romanii. Unii capi ai zeloţilor locali, după cum s-a mai arătat, au încercat chiar să obţină de la guvernul din Ierusalim rechemarea lui Flavius, dar n-au reuşit.

Astfel, poarta de intrare în Iudeea, rămasă încredinţată - cu toate avertismentele stăruitoare ale patrioţilor - unui om care credea mai mult în invincibilitatea romanilor decît în succesul unui război drept, la a cărui organizare participa, nu era de bun augur.

Sanhedrynul îi puse la dispoziţie lui Iosef Ben Matitiahu doi cărturari: pe Ioazar şi Iehuda, care posedau cunoştinţe temeince în domeniul juridic. Prin comportamentul său, Iosephus i-a determinat să părăsească scena activităţii politice şi să se înapoieze la Ierusalim.

După sosirea sa în Galileea, Iosephus dădu poruncă să fie dărîmat palatul construit de Antipa în Tiberiada, deoarece în el se găseau chipuri cioplite, fapt interzis de prescripţiile biblice. Iosephus îi convocă pe fruntaşii oraşului într-un sat vecin pentru a-i convinge să nu se împotrivească dărîmării palatului. Dar, în timp ce Iosephus purta tratative, Ioşua Ben Sofia cu oamenii săi i-o luă înainte, dînd foc clădirii şi împărţind între ei tezaurul găsit. Contrariat, Iosephus plecă spre Tiberiada pentru a pune el mîna pe tezaur şi a-l preda regelui Agrippa al II-lea. Prin această duplicitate nu făcea decît să frîneze şi nu să favorizeze desfăşurarea revoluţiei. Curînd avea să se ivească încă un prilej din care locuitorii Galileei au putut să înţeleagă şi mai clar caracterul duplicitar al lui Iosephus.

Cîţiva tineri din mica localitate Dabarita au reuşit să intercepteze bagajele unui intendent al lui Agrippa al II-lea şi ale surorii acestuia,

Berenice, în care se aflau obiecte de aur de o mare valoare. Aflînd de cele întîmplate, Iosephus a avut grijă să înapoieze tezaurul, explicînd locuitorilor că le-a trimis la Ierusalim în intenţia de a mări tezaurul naţional. Oamenii însă nu l-au crezut şi s-a răspîndit zvonul că Iosephus urmărea să predea ţara romanilor. Agitaţia a luat proporţii iar mulţimea a înconjurat casa în care locuia Iosephus, pregătindu-se să-i dea foc. Guvernatorul recurse atunci la o stratagemă. Se îmbrăcă în veşminte de doliu, îşi atîrnă sabia de gît şi în această postură se prezentă în faţa mulţimii, încredinţînd-o că nu păstrează obiectele găsite nici pentru a le da lui Agrippa al II-lea, nici pentru a le trimite la Ierusalim, ci pentru întărirea zidurilor oraşului.

Deşi o parte din mulţime dădu crezare acestor vorbe frumoase, cîteva sute de nemulţumiţi nu se lăsară înşelaţi de minciunile lui Iosephus. Aceştia se apropiară de casa lui pregătindu-se să-i dea foc. Iosephus reuşi să-l atragă în casă pe capul turbulenţilor. Din ordinul său acesta fu biciuit pînă la sînge, i se tăie o mînă şi astfel mutilat fu aruncat în mijlocul mulţimii care se împrăştie cuprinsă de groază. Din acest moment orice rezistenţă energică împotriva romanilor părea să fie pierdută în Galileea.

Pentru a semăna discordia între locuitorii Galileei, Iosephus întemeie două partide: unul în jurul lui, iar celălalt în jurul lui Ghişala.

Vestea cu privire la marea răscoală populară din Iudeea, care primejduia cît se poate de grav autoritatea Romei în întregul Orient, ajunse şi la Nero, în Grecia, unde acesta participa la Jocurile Olimpice. Ştirea îl nelinişti, firește, pe împărat, deoarece urmările ar fi putut fi grave. În acelaşi timp sosi şi vestea neaşteptată a morţii subite a guvernatorului Gallus, fără a se cunoaşte dacă a fost naturală sau provocată de şocul înfrîngerii suferite în Iudeea.

Nero alese pentru a conduce campania împotriva iudeilor pe unul din cei mai buni generali ai săi, Flavius Vespasian, gloriosul învingător al bretonilor. Atît de mare era îngrijorarea lui Nero pentru urmările revoltei iudeilor în întregul Orient, încît a numit un guvernator special pentru Siria, pe Lucinius Mucianus, însărcinat şi cu supravegherea acţiunilor şi mişcărilor parţilor. Deşi Vespasian se afla în acel moment în dizgraţia lui Nero, acesta, constrîns de împrejurări, şi-a călcat pe inimă şi i-a încredinţat comanda unei armate de elită pentru înăbuşirea răscoalei din Iudeea.

În iarna anului 67 Vespasian părăsi Grecia, începînd pregătirile pentru operaţiunile militare. El organiză o armată puternică din circa 600 000 de pedestraşi şi cavalerişti ce se adăugau legiunilor a V-a şi a X-a aduse din Alexandria de către Titus, fiul lui Vespasian. Toţi principii din teritoriile învecinate, printre care şi regele Agrippa al II-lea cu sora sa,

Berenice, se prezentară la Vespasian oferindu-şi trupele şi manifestîndu-şi astfel ataşamentul faţă de Roma.

După cum arată şi marele istoric Graetz, regele Agrippa al II-lea era nevoit, pînă la un anumit punct, să ia atitudine faţă de revolta din Iudeea, deoarece locuitorii Tyrului îl acuzau că ar fi într-o înţelegere secretă cu rebelii. Pentru a înlătura orice bănuială care plana asupra sa, regele Iudeei a trebuit să manifeste un zel cu totul neobişnuit. În acelaşi timp, sora sa Berenice, prin farmecul ei, nu-l lăsă indiferent pe Titus, fiul lui Vespasian. Între Titus şi Berenice s-a înfiripat o dragoste care a durat mulţi ani. Deşi cu mult mai în vîrstă decît Titus, Berenice devine iubita acestuia, dovadă că inteligenţa sclipitoare şi frumuseţea fermecătoare făceau să dispară diferenţele calendaristice dintre cei doi îndrăgostiţi.

În primăvara anului 67 au debarcat la Akko cei 600 000 de ostaşi romani, plus legiunile din Caesareea şi Akko.

Vespasian desfăşură operaţiunile militare cu o încetineală calculată, cucerind tot mai mult teren în Galileea. Armata iudaică sub comanda lui Iosephus părea că nu prea opune rezistenţă, retrăgîndu-se tot mai mult spre interior. Ori de cîte ori Iosephus intra în luptă suferea cîte o înfrîngere. Comandantul armatei nu era în stare să insufle ostaşilor săi curajul şi încrederea în forţele proprii pe care numai un general devotat cauzei pentru care lupta e în stare să le inspire.

Încă dinainte comandantul suprem al Galileei, care după propriile-i cuvinte "era cuprins de presimţiri îngrijorătoare asupra sfîrşitului războiului", ceruse guvernului împuternicirea de a începe tratative de pace cu inamicul, incomparabil mai puternic.

Planul de luptă al lui Vespasian urmărea în primul rînd cucerirea Galileei, pentru a-şi asigura spatele frontului împotriva unui eventual atac din această direcţie. Armata romană înaintă spre fortăreţele din nordul Galileei - Gabara şi Iotopata. Prima, lipsită de apărare, fu cucerită cu uşurinţă şi incendiată. Drept răzbunare pentru înfrîngerile suferite de romani sub comanda lui Gallus, din ordinul lui Vespasian întreaga regiune fu trecută prin foc şi sabie. Locuitorii fură fie măcelăriţi, fie vînduţi ca sclavi. Chiar de la început războiul căpătă înfăţişarea unei fioroase răzbunări.

În acest timp, Iosephus, retras de pe teatrul operaţiunilor militare, se instalase în oraşul Tiberiada. Şi astfel, Galileea, cu o populaţie mai mare decît Iudeea (peste 3 000 000 locuitori), apărea deja descurajată prin comportamentul lui Iosephus.

Din Gabara, Vespasian se îndreptă spre Iotopata. Pentru a ajunge acolo armata romană era nevoită să străbată cu mare greutate drumuri impracticabile, deoarece iudeii ocupaseră strîmtorile şi obturaseră văile. Stînca pe care era clădită Iotopata era înconjurată de coline înalte,

abrupte, despărțite de fortăreață de prăpăstii adînci. Cînd la ordinul lui Vespasian fură aduși la zidurile cetății berbecii de asalt, asediații coborîră saci cu paie pentru amortizarea loviturilor puternice, aruncau de sus asupra romanilor pucioasă topită și ulei fierbinte. Numai din partea de nord se putea ajunge mai ușor la fortăreață, dar locuitorii întăriseră și această parte a orașului prin săparea unui șanț foarte adînc. Tot în această parte a fortăreței instalaseră și multe tunuri, iar drumul era baricadat cu blocuri mari de stîncă. Într-un cuvînt, locuitorii asediați au folosit toate mijloacele posibile de apărare.

Romanii își îndreptară atacul asupra acestui punct al orașului. Asediații se apărară respingînd multe asalturi ale inamicului, distrugîndu-i în repetate rînduri lucrările de asediu. Trupele iudaice ieșeau din cetate și întreprindeau mereu atacuri prin surprindere, pricinuind inamicului pagube importante în oameni și materiale. După mai bine de 40 de zile de asediu (17 Yiar - 1 Tamuz), locuitorii încă țineau în picioare cetatea. Prăbușirea cetății s-a produs în urma trădării unui dezertor, care a indicat romanilor un post mai puțin apărat. Astfel, în zorii unei zile cenușii, romanii au reușit să escaladeze pe neobservate zidurile orașului și să ocupe Iotopata. Fortăreața fu dărîmată pînă în temelii (1 Tamuz, 67). Și-au pierdut viața peste 40 000 de oameni. Bărbații au fost uciși iar femeile și copiii au fost luați prizonieri și duși în robie. Mulți iudei s-au sinucis.

Iosephus, sosit în Iotopata înainte de încercuirea cetății, conduse la început rezistența activă. Apreciind că lupta este zadarnică, după pătrunderea romanilor în Iotopata el se ascunse într-o peșteră în care își găsiseră adăpost și 40 din camarazii săi de arme. În momentul cînd ascunzătoarea fu descoperită, luptătorii se uciseră unii pe alții, așa cum se înțeleseseră dinainte. Iosephus preferă să-și sacrifice onoarea și să ceară îndurare învingătorilor.

Adus în fața lui Vespasian, Iosephus îi arătă supunere și nu omise să-i spună că doar prin forța împrejurărilor a ajuns în mișcarea revoluționară. Cînd generalul roman îi aduse la cunoștință că ar dori ca soarta comandantului evreu să fie hotărîtă de împărat, Flavius îi replică pe un ton lingușitor că aceasta ar fi de prisos, deoarece foarte curînd împăratul va fi însuși Vespasian. Vespasian îi îngădui lui Flavius să-și aleagă o femeie din cele luate în captivitate în timpul ostilităților și să poarte veșmînt scump, îl umplu de cadouri și îi dădu tovarăș pe fiul său Titus. De acum și pînă la distrugerea Ierusalimului descalificatul general evreu avea să rămînă, ca și Agrippa al II-lea și Berenice, la Cartierul general roman în calitate de sfetnic. În Ierusalim s-a crezut mai întîi că Iosephus murise eroic la Iotopata. La aflarea adevărului "amărăciunea față de cel rămas în viață fu tot atît de mare, pe cît fusese mai înainte bunăvoința față de cel ce fusese crezut mort", mărturisește însuși Flavius.

După prima înfrîngere a rebelilor evrei, Agrippa al II-lea organiză o recepție strălucită în Caesareea în onoarea învingătorilor. Brusc însă sosi vestea că răscoala din Galileea reizbucnise, cu o violență foarte puternică. Trei cetăți întărite mai rămăseseră în mîinile zeloților: Gamala, Ghișala și una pe muntele Tabor. Timp de mai multe zile trupele regelui Agrippa al II-lea înconjurară cetatea Gamala, dar zeloții asediați opuneau o rezistență înverșunată. Lupta eroică a ultimelor cetăți din Galileea dovedeau fără putință de tăgadă că nici politica promovată de Agrippa al II-lea, nici frica de brațul înarmat al Romei nu i-a putut descuraja pe iudeii din Galileea să lupte pentru glia strămoșească, pentru a-și apăra libertatea și credința. Văzînd toate acestea, Vespasian personal porni spre cetatea Gamala în fruntea legiunilor sale de elită. Luptele crîncene de sub zidurile fortăreței Gamala au rămas în istorie ca fiind cele mai violente din întreg războiul Galileei. Săptămîni la rînd asediații și-au apărat cetatea cu o îndîrjire demnă de compatriotul lor Iehuda Galileul. După trei săptămîni de asediu romanii reușiseră să facă o mică spărtură în zid și numeroși luptători romani pătrunseră în oraș. Locuitorii se refugiaseră în partea mai înaltă a orașului, urmăriți îndeaproape de romani, care, străbătînd ulițele întortocheate ale orașului erau întîmpinați cu pietre aruncate de pe acoperișurile caselor. Soldații romani au fost de mai multe ori puși în situația să dea înapoi, dar și după ce au reușit să pătrundă în oraș, înaintarea se făcea pas cu pas, cu pierderi mari, fiind siliți să lupte pentru cucerirea fiecărui petec de pămînt. Chiar și inima călită în războaie a lui Vespasian se cutremură văzînd numărul morților. Sub cadavrele romanilor zăceau trupurile multor viteji iudei, a căror pierdere era ireparabilă. Fiecare izbîndă era scump plătită.

În cele din urmă, împresurați pe o coamă de munte îngustă, văzînd că nu mai există nici o speranță de salvare, eroii din Gamala se aruncară de pe munte și-și găsiră moartea într-o prăpastie adîncă (octombrie 67). Cam în același timp căzu și cetatea Ghișala, reședința lui Iochanan Ben Levi, conducătorul zeloților. Acesta reușise să scape la timp din orașul asediat, împreună cu un detașament de zeloți. Romanii au încercat zadarnic să prindă acest detașament și și-au revărsat furia asupra femeilor și copiilor rămași, ucigînd mulți din ei.

Itabirion, fortăreața de pe muntele Tabor, fu cucerită printr-o viclenie a lui Placidus. Fiind așezată la o înălțime de peste o mie de metri, fortăreața era izolată din toate părțile. Această poziție favorabilă o făcea aproape de necucerit. Dar Placidus, prefăcîndu-se că se retrage, îi atrase afară din cetate pe apărătorii ei. Brusc a făcut o întoarcere, dar ostașii călare i-au măcelărit pe toți cei care se lăsaseră antrenați în urmărire. Locuitorii, slăbiți și suferind de lipsă de apă, fură siliți să se predea. La

finele anului 67 Galileea fu cucerită. Luptele sîngeroase purtate în Iudeea au epuizat trupele romane, le-au rărit rîndurile. Vespasian a fost nevoit să acorde armatei sale un respiro de refacere, regrupare şi completare a forţelor. Pierderile în oameni fuseseră însemnate. Ca primă măsură de refacere a legiunilor, Vespasian se hotărăşte să le ducă mai întîi la Cartierul general de iarnă din Caesareea.

ASEDIUL ŞI CĂDEREA IERUSALIMULUI

Zeloţii împărţiţi în fracţiuni rivale * Titus, îndrăgostit de prinţesa Berenice, ar fi dorit să nu distrugă Oraşul Sfînt * Titus în pericol să cadă în captivitatea iudaică * Trei evrei în Statul Major al lui Titus * Pregătirile legiunilor romane pentru asaltul Ierusalimului * Propunerile de pace ale lui Titus respinse de zeloţi * Foametea face ravagii în cetatea asediată * Iochanan Ben Zakkai se preface mort * Titus doreşte să cruţe Templul din Ierusalim, dar nu izbuteşte * Masada - ultimul punct de rezistenţă al zeloţilor * Similitudini între apărătorii Masadei şi cei ai Daciei, sub Decebal, în luptele pentru apărarea gliei strămoşeşti

Proclamat împărat la Alexandria la 1 iulie 69 de legiunile romane din Orient, Vespasian întemeiază o nouă dinastie - cea a Flaviilor. Dar în timp ce Roma începea o nouă epocă de consolidare, Ierusalimul trăia în plină anarhie.

Zeloţii erau împărţiţi în fracţiuni. Cei mai moderaţi erau zeloţii Ierusalimului (numărau doar cîteva mii de membri), conduşi de Eleazar Ben Simeon care dispăruse de pe scena politică. O altă fracţiune o

reprezentau zeloţii din Galileea - grupare radicală care număra circa 6 000 de persoane, condusă de Iochanan Ben Ghişala. În sfîrşit, mai erau şi zeloţii extremişti care îi aveau în fruntea lor pe Simeon Ben Ghiora; acestora li se alăturase un detaşament de edomiţi, care contribuiseră la distrugerea guvernării aristocrate.

După aprecierile istoricilor, unităţile zeloţilor aveau un efectiv total de circa 25 000 de ostaşi. Dar aceste fracţiuni se aflau într-un conflict permanent cu urmări sumbre - asasinate, distrugeri, incendii... Ce minuni de vitejie n-ar fi putut ei săvîrşi pe cîmpul de luptă, dacă ar fi cooperat, dacă ar fi fost uniţi!. Fiecare fracţiune însă îşi supraaprecia forţa şi dorea să conducă atît operaţiunile militare, cît şi administraţia de stat. Nici unul din conducătorii zeloţi nu se putea lăuda cu virtutea supunerii.

Oamenii lui Eleazar pretindeau prioritate pentru că erau din Ierusalim şi pentru că, de fapt, ei au fost iniţiatorii acestei mişcări revoluţionare. Prin capacitatea organizatorică, prin talentul militar şi spiritul său inventiv Iochanan Ben Ghişala se simţea superior celorlalţi conducători zeloţi. Şimeon Ben Ghiora dorea să se impună şi să se răzbune pe acei zeloţi care îndrăzniseră să se opună voinţei sale.

Aceste conflicte între fracţiunile rivale ale zeloţilor dădură timp romanilor să pustiască întreaga Iudee pînă în apropierea Ierusalimului. Nici o fracţiune a zeloţilor nu iniţia vreo operaţiune militară de amploare împotriva legiunilor romane nu de frică, ci pentru a nu-i lăsa pe adversari singurii stăpîni pe Oraşul Sfînt - Ierusalimul. În timpul acestor încăierări şi conflicte între grupările rivale, clădiri şi cartiere întregi au fost distruse. Dar cel mai grav era faptul că hambarele cu rezerve de alimente şi grîne făcute de guvernul precedent au căzut pradă incendiilor provocate de zeloţii extremişti. Abia în ultima clipă, cînd Ierusalimul se afla în faţa primejdiei iminente, fracţiunile rivale îşi încetară ostilităţile. Divergenţele de păreri politice şi rivalitatea dintre cei doi dictatori - Ghişala şi Ghiora - cedară locul marii cauze comune - apărarea Oraşului Sfînt şi salvarea onoarei naţiunii.

La începutul anului 70 Vespasian, care fusese proclamat împărat, plecase la Roma şi-i lăsase fiului său, Titus, misiunea să cucerească Ierusalimul, atribuindu-i cele mai largi puteri militare. Acesta, de 29 de ani, trecu impetuos la lucru. El adună în jurul Ierusalimului o armată puternică formată din patru legiuni, însumînd aproximativ 80 000 de oameni. De asemenea, strînse un imens material de război, cum nu se mai obişnuise pînă atunci. Viitorul moştenitor al tronului imperial privea ca pe o necesitate imperioasă supunerea cu orice preţ a Ierusalimului. Nu era oare o ruşine destul de mare pentru romani faptul că cetatea rebelă se menţinuse timp de patru ani? Aşadar, onoarea noii dinastii era legată de

cucerirea Ierusalimului. Dacă cetatea iudee ar mai fi putut rezista, faima militară a lui Vespasian şi a fiului său ar fi fost definitiv compromisă.

Trei iudei îl ajutau pe Titus în această misiune dificilă, regele Agippa al II-lea, care şi-a alăturat trupele celor romane, renegatul Tiberiu-Alexandru, fost procurator al Iudeei, care lupta împotriva propriului său popor, adăugînd trădarea politică trădării religioase şi, în sfîrşit, Iosef Ben Matitiahu-Flavius, care îl însoţea pretutindeni pe Titus şi care, prizonier al romanilor fiind, era de astă dată călăuza lor în propria sa ţară. Aceşti trei iudei făceau parte din Statul Major al lui Titus. În ajunul sărbătorii de Pesah, cînd Ierusalimul era încă deschis, sosiră grupuri numeroase de oameni din Iudeea şi din străinătate pentru a apăra Cetatea Sfîntă. Conducătorii din Iudeea trimiseră soli la coreligionarii lor din ţările Eufratului pentru a le solicita ajutoare. Ele au sosit în timp util la Ierusalim. Zidurile capitalei fură mai bine întărite şi altele noi fură înălţate. Capitala era pregătită să reziste eroic maşinii de război romane.

Armata romană se apropie de porţile Ierusalimului. Înaintea ei se înălţa oraşul, pe coline abrupte. Oraşul de Sus, cu Palatul lui Irod puternic întărit la apus, Oraşul de Jos, cu muntele din apropiere, Moria, pe care se înălţa Marele Templu, precum şi cetăţuia Antonia, la răsărit, erau înconjurate de vechiul zid. Muntele Templului, înconjurat de un zid separat alcătuia el însuşi o cetăţuie . Pe lîngă aceste întăriturí, înaintea asediului apărătorii Ierusalimului ridicară în spatele zidului de centură un al doilea zid, paralel cu cel vechi, destinat apărării cartierului nordic, mai vulnerabil. Luptătorii ardeau de nerăbdare să înceapă lupta cu legiunile romane. În sfîrşit, Titus concentră întreaga armată şi-şi ridică tabăra lîngă muntele Scopus (Ţofim) la distanţă de un kilometru şi jumătate de Ierusalim.

Înainte de a începe asediul el încercă să-i convingă pe asediaţi să predea de bună voie oraşul, cu singura condiţie de a-şi plăti ca şi mai înainte impozitul. Cum se explică această moderaţie a lui Titus? În primul rînd, se grăbea să se reîntoarcă la Roma şi să-şi reia viaţa de lux, petreceri şi onoruri, iar în al doilea rînd, de dragul prinţesei evreice Berenice, de care era îndrăgostit, n-ar fi vrut totuşi să distrugă Oraşul Sfînt. Apărătorii Ierusalimului respinseră toate propunerile lui Titus. Ei juraseră să apere oraşul cu preţul vieţii lor şi nu vroiau să audă sub nici o formă de supunere.

Romanii se pregătiră de atac. Toate grădinile şi plantaţiile de arbori din apropierea Ierusalimului fură fără cruţare distruse. Titus avea curînd să se convingă că are de-a face cu un adversar redutabil atît în apărare, cît şi în atac. Aventurîndu-se odată într-o acţiune de recunoaştere în apropierea zidurilor Ierusalimului Titus fu înconjurat de luptători evrei şi numai datorită sacrificiului gărzii personale scăpă de captivitate. Această ispravă le păru iudeilor de bun augur şi-i însufleţi. A

doua zi, pe cînd legiunea X-a îşi aşeza tabăra pe Muntele Măslinilor, la est de Ierusalim, fu surprinsă de un atac al evreilor şi pusă pe fugă, lăsînd pe cîmpul de luptă materialul greu de război.

Totuşi, aceste incursiuni şi victorii parţiale rămîneau infructuoase, nu puteau decide soarta războiului. De fiecare dată iudeii se vedeau constrînşi să reintre în fortăreaţă. Însă aceste atacuri prin surprindere, de mare îndrăzneală, arătară cel puţin romanilor ce luptă grea îi aşteaptă.

Pentru a-şi atinge mai repede scopul final, Titus dădu ordin de pregătire pentru asalt. Romanii reuşiră să-şi instaleze taberele în trei locuri şi să îndrepte maşinile de asalt în faţa zidului exterior. Lucrările de asediu începură în ajun de Pesah (aprilie 70).

Titus crezu că din considerente de ordin religios evreii nu vor întreprinde acţiuni militare în zilele de sărbătoare. Dar abia îşi ridicaseră romanii maşinile, că iudeii se şi năpustiră asupra lor distrugîndu-le, provocînd dezordine în rîndurile lor. Nu numai zeloţii, ci toţi cei care erau în stare să poarte arme participară la lupte; chiar şi femeile dădură dovadă de un curaj uimitor. Asediaţii aruncau asupra ostaşilor romani blocuri mari de piatră, turnau de la înălţime pe capetele lor ulei clocotit, îi atacau cu tot ce aveau la îndemînă.

Romanii izbutiră totuşi să înalţe valuri uriaşe de pămînt şi să instaleze catapulte puternice care aruncau în oraş pietre de greutate enormă. Zidurile oraşului se cutremurau sub loviturile furioase ale berbecilor de asalt. Numai inimile apărătorilor Ierusalimului rămaseră nezdruncinate. Arta militară romană în materie de asediu îşi făcu în curînd efectul: în a 15-a zi de luptă, ostaşii lui Titus străpunseră zidul exterior al sectorului nordic al Ierusalimului (7 Yiar). Începu o luptă înverşunată pentru zidul al doilea, ridicat de puţină vreme de cei asediaţi. A fost nevoie de multe zile pînă ce romanii să pună stăpînire pe această parte a oraşului. Vitejia apărătorilor evrei provocă admiraţia chiar şi a romanilor, încercaţi în numeroase războaie. După cum relatează istoricul Iosef Matitiahu-Flavius, martor ocular, noaptea era pentru trupele de asalt mai greu decît ziua, deoarece "se temeau mereu de un atac nocturn prin surprindere asupra taberei lor". Romanii au trecut la atacurile frontale, dar au fost în repetate rînduri respinşi. Titus concepu atunci un nou plan: atacarea zidului Ierusalimului într-un singur punct - cel din partea unde se află astăzi Muzeul Rockefeller. După cîteva zile, cu pierderi grele în oameni şi materiale, romanii reuşiră să intre în cartierul nordic Bezeta. Oraşul de Sus, apărat de Simeon Ben Ghiora, şi fortăreaţa Antonia, a cărei apărare se afla în mîinile lui Iochanan Ben Ghişala nu fuseseră cucerite. După 17 zile de lupte crîncene romanii ridicară patru schele pentru ocuparea turnului Antonia. Ostaşii lui Ghişala se strecurară pe un drum subteran şi dădură foc lucrărilor. După cîteve zile trupele lui Ghiora, cu toată ploaia de

săgeţi care cădea asupra lor, izbutiră să distrugă şi celelalte lucrări. Cu cît primejdia devenea mai ameninţătoare, cu atît curajul celor asediaţi creştea. Titus le propuse zeloţilor să negocieze, dar aceştia le respinseră din nou propunerile ştiind că a negocia însemna de fapt a preda oraşul.

De altfel, asediaţi nici nu aveau altă alternativă decît izbînda sau moartea. Rezervele de alimente în oraşul asediat se împuţinau cu fiecare zi. Locuitorii care, goniţi de foame, părăseau pe ascuns oraşul, au fost executaţi din ordinul lui Titus în faţa zidurilor Ierusalimului. Într-o singură zi au fost răstigniţi cinci sute de oameni, pentru a arăta îndărătnicilor apărători ai Oraşului Sfînt ce soartă îi aşteaptă. Cîteodată erau trimişi înapoi, în capitală, după ce li se tăiau braţele. Numărul celor răstigniţi era, după mărturia lui Flavius, "atît de mare, încît în scurtă vreme nu mai existau cruci pentru trupurile omeneşti".

Titus trebui să renunţe la speranţa de a sfîrşi repede războiul şi se pregăti pentru un asediu îndelungat. Foamea însă avea să-i fie o aliată puternică. Spre a închide asediaţilor ieşirile secrete ale oraşului, el îl înconjură cu un zid avînd un perimetru de aproape şapte kilometri. Odată cu creşterea populaţiei alimentele se împuţinau şi mai repede. Foametea atinse mai întîi păturile sărace cu cele mai slabe provizii. Casele şi uliţele se umplură de cadavre. Cei care supravieţuiau rătăceau pe străzi, cu pîntecele umflat, mai mult umbre decît oameni. Mulţi, de teama unei morţi înspăimîntătoare, trecură de partea inamicului, dar aici un alt gen de tortură îi aştepta. Romanii nu întîrziară să observe că dezertorii înghiţiseră monede de aur spre a face faţă cheltuielilor în timpul grelelor încercări din captivitate, aşa că le deschideau pîntecele pentru a găsi aurul ascuns.

Cu toată paza lor severă, zeloţii nu putură descoperi toate vicleniile la care recurgeau trădătorii. Amicii secreţi pe care Roma îi avea în oraş, ascundeau bilete în săgeţile pe care le aruncau în tabăra romană, comunicînd astfel inamicilor tot ce se petrecea în oraş. Cu toată foamea, cu toată trădarea, zeloţii nu conteniră să zădărnicească lucrările romanilor, care numai după 21 de zile, în urma unor lupte înverşunate, reuşiră să ridice o nouă schelă pentru cucerirea Antoniei. Dar un atac încercat de Iochanan Ben Ghişala, care a vrut să dea foc lucrărilor nu izbuti, şi curînd, sub repetatele lovituri ale berbecilor romani, zidurile fortăreţei se prăbuşiră (1 Tamuz). Mare fu consternarea romanilor cînd înapoia lor văzură ridicîndu-se un nou zid! După ce încercară zadarnic asaltul, ei căutară să surprindă oraşul în timpul nopţii dar fură respinşi după o luptă ce ţinu pînă dimineaţa următoare. În cele din urmă fortăreaţa Antonia fu cucerită şi Titus o dărîmă pînă în temelii. La această dată (17 Tamuz) sacrificiul nu se mai oficia din lipsă de animale rituale. Titus invită din nou poporul să-i deschidă porţile oraşului, făgăduindu-i

solemn să cruțe Templul; dar și de data aceasta zeloții refuzară.

După căderea Antoniei, asediații se mărginiră la apărarea Templului. O unitate romană care încercă să reia lupta în timpul nopții, fu respinsă de către vitejii apărători ai cetății. Romanii își îndreptară atunci mașinile spre zidul Templului, iar iudeii fură siliți să dărîme galeriile care legau altă dată Templul de fortăreața Antonia. Nu lăsară nici o stratagemă nefolosită, numai și numai spre a-i obosi și hărțui pe romani. Au dat foc mai multor galerii ale Templului, prefăcîndu-se că fug. Romanii au șărit atunci zidurile, dar mulți au pierit fie prin foc, fie prin sabie. Incendiul s-a întins însă și asupra părții dinspre apus, iar frumoasele colonade au căzut pradă flăcărilor (21-28 Tamuz).

În aceste zile îngrozitoare în cetatea asediată foametea făcea ravagii, devenea din ce în ce mai necruțătoare, vlăguind pînă la ultima suflare populația, fără să aleagă între bogat și sărac. Banul nu avea nici o valoare, căci nu se putea obține în schimb nici măcar o bucățică de pîine. Istoria consemnează faptele îngrozitoare. Despre Marta cea bogată, soția Marelui Preot Ioșua Ben Gamala, se relatează că înainte de asediu, cînd se deplasa de la locuința ei spre Templu înaintea ei se așterneau covoare groase pentru a nu-și murdări pantofii, iar acum se tîra desculță, scotocind prin gunoaie și cerșind o coajă de pîine. Și pentru a completa sinistrul tablou, istoricii consemnează un fapt care i-a umplut de groază chiar și pe inamici. O mamă numită Miriam, împinsă de foame, își înjunghie în disperarea ei fragedul copilaș, care era în agonie, îi fripse carnea și mîncă din ea. Soldații romani, atrași de mirosul cărnii, intrară în casă, amenințînd pe nenorocita mamă cu moartea dacă nu le va da și lor din mîncarea pe care o prepara. "Iată, strigă ea - iată carnea copilului meu, luați și mîncați-o! Sînteți oare mai simțitori decît o mamă?" strigă ea și căzu moartă. Cînd în oraș s-a aflat de acest act de disperare mulți s-au sinucis.

În iulie 70 romanii se aflau în fața lăcașului celui mai sfînt, înaintea Marelui Templu, unde se retrăsese Iochanan Ben Ghișala cu trupele sale de elită. Sfîrșitul tragic se apropia. În acele zile mulți adversari ai răscoalei părăsiră capitala asediată. Printre ei se afla și conducătorul fariseilor pacifiști, Iochanan Ben Zakkai. În timpul asediului guvernul interzisese în modul cel mai sever părăsirea orașului. Iochanan Ben Zakkai se prefăcu mort. El fu purtat într-un sicriu pînă la poarta orașului de către discipolii săi, care obținuseră autorizația să-l înmormînteze în afara Orașului Sfînt. În felul acesta a izbutit să părăsească orașul. S-a prezentat apoi la comandantul suprem roman drept conducător al Partidului Pacifist. Acesta i-a promis lui Iochanan Ben Zakkai coroana regală după victoria romană, dar el, care știa că acceptarea tronului îl va obliga să participe la deiudaizarea poporului, a refuzat, cerînd

să i se dea oraşul lavne unde să întemeieze o şcoală academică şi un loc de rugăciune. Doleanţa i-a fost satisfăcută.

Zeloţii continuau să apere cu îndîrjire lăcaşul sfînt. Timp de mai multe zile iudeii au răspuns din această ultimă fortăreaţă cu aprige lovituri legiunilor romane care îi împresuraseră. Dar sfîrşitul nu mai putea fi evitat. Titus vroia să cruţe Templul, dar nu l-a putut opri pe unul din ostaşi să arunce prin Fereastra de Aur o făclie aprinsă în Templu. De la această făclie lemnăria galeriilor luă foc; incendiul se întinse repede şi în curînd îşi trimise către cer limbile de foc.

La această privelişte chiar şi cei mai hotărîţi se retraseră. Titus alergă cu soldaţii săi; orice împotrivire încetase. El ordonă imediat să se stingă focul, dar glasul său nu fu ascultat. Soldaţii romani se repeziră cu furie în Templu, jefuind şi măcelărind tot ce le ieşea în cale. Însuşi Titus, împins de curiozitate, pătrunse în Sfînta Sfintelor pe care o contemplă cu admiraţie, pînă ce fumul îl sili să se retragă. O legendă răuvoitoare merge pînă în a-l învinui că şi într-acest cumplit moment el şi-ar fi dezmierdat amanta pe un sul al Torei.

Curînd însă soldaţii iudei se reculeg, reiau lupta şi o ultimă bătălie se încinge în perimetrul Templului, pe însuşi teatrul incendiului. Strigătele de izbîndă ale romanilor, gemetele iudeilor martori la această devastare, pîrîitul flăcărilor făceau să tremure pămîntul, să zguduie văzduhul; ecoul purta în depărtare, către munţi, ştirea dureroasă despre căderea Templului, iar flăcările care înroşeau cerul le-au arătat iudeilor din vecinătate că orice speranţă era pierdută. Mulţi, foarte mulţi evrei se aruncară în această mare de flăcări pentru a pieri împreună cu lăcaşul sfînt.

"Muntele Templului - povesteşte Iosephus Flavius - părea să ardă din temelie, dar mai îmbelşugate decît rîurile de foc păreau să curgă cele de sînge." Numai puţini dintre viteji, printre care şi Iochanan Ghişala, izbutiră să se strecoare printre romani şi să se salveze refugiindu-se în Oraşul de Sus.

Templul a ars cu desăvîrşire, în afară doar de temelii şi de cîteva rămăşiţe ale zidului apusean, care-şi ridicau capul din dărîmături ca nişte spectre uriaşe. Mai mulţi preoţi refugiaţi pe ziduri şi care rezistaseră cîteva zile înfruntînd foamea şi setea, fură în sfîrşit nevoiţi să se predea şi să implore mila învingătorului. Titus îi măcelări. "Preoţii trebuie să piară împreună cu Templul lor" - spuse Titus. Ordonînd aceste cruzimi, el pretindea că răzbună sîngele roman vărsat din cauza zeloţilor. Legiunile învingătoare aduseră pe locul Templului sacrificii zeităţilor lor. În mijlocul ruinelor fumegînde ale Templului Titus, comandant victorios, fu proclamat, după un vechi rit roman, împărat, după care, în semn de recunoştinţă dădu soldaţilor săi părţile cucerite ale oraşului spre jefuire.

Printr-o fatală coincidenţă şi cel de al doilea Templu fusese distrus în ziua în care se dărîmase şi cel dintîi (9 Av). După arderea Templului, nemaifiind prin nimic constrîns faţă de Berenice, Titus ordonă să se incendieze şi celelalte părţi ale oraşului, Akkra şi Ofla, aflate deja sub puterea romanilor.

Cu toate acestea, lupta nu se sfîrşise încă. Şefii revoltei se retraseseră cu trupele ce le mai rămăseseră în cetatea de sus. Aici intrară în negocieri cu Titus. Ghişala şi Ghiora, care juraseră să moară şi să nu se predea, cerură să se retragă netulburaţi, păstrîndu-şi armele; numai cu această condiţie se învoiau să părăsească această parte de oraş. Titus le ceru însă să se predea fără condiţii. Această cerere reînflăcără lupta. În 20 Av, romanii începură să ridice schele noi pentru escaladarea zidurilor cetăţii superioare, lucrare ce nu putu fi terminată decît după 18 zile (7 Elul). Şi de data asta statornicia zeloţilor nu se dezminţi. Edomiţii, care negociaseră în secret cu Titus, fură omorîţi sau aruncaţi în închisoare. Dar luptătorii iudei, sleiţi de atîtea lupte şi de foame, nu mai putură respinge atacurile. Romanii reuşiră, în sfîrşit, să escaladeze zidurile; se făcură stăpîni pe turnuri şi se aruncară în cetatea de sus, unde măcelăriră tot ce le-a ieşit în cale. A doua zi (8 Elul), ultimul cartier al oraşului - cetatea de sus sau Sionul - căzu la rîndu-i, pradă flăcărilor. Zidurile fură dărîmate pînă în temelii, în afară de trei turnuri: Hippicos, Mariamna şi Fasael, pe care Titus le lăsă în picioare, ca pe nişte monumente ale victoriei sale memorabile. S-a păstrat şi partea zidului de apus, Kotel Maaravi, la care vin şi azi pelerini din toată lumea şi deplîng Sionul cu lacrimi fierbinţi, considerîndu-l o rămăşiţă sacră a Templului.

După un asediu de cinci luni, întregul Ierusalim fusese distrus, prefăcut în cenuşă, înecat în sînge şi se afla în puterea duşmanului. Luptătorii evrei căzuţi în mîinile duşmanului au fost ori executaţi, ori transformaţi în sclavi. Conducătorii zeloţilor, Ghişala şi Ghiora, aŭ stat ascunşi multă vreme în galeriile subterane, dar, în cele din urmă, foamea i-a făcut să iasă din ascunzătoare. Prinşi, ei fură duşi în lanţuri în Caesareea şi de acolo la Roma, unde destinul lor avea să se împlinească curînd.

Roma triumfa. Într-o luptă inegală de patru ani, printr-o extremă încordare a forţelor sale militare, Roma reuşise, în sfîrşit, să supună mica Iudee. N-a fost o victorie eroică, ci o victorie asupra unor eroi! Cu toate acestea cuceritorii lumii se bucurară că acest primejdios război luase sfîrşit. Titus lăsă la Ierusalim legiunea a X-a ca armată de ocupaţie şi plecă spre Caesareea Filippi, reşedinţa lui Agrippa al II-lea. Şi aici, ca şi în Caesareea la Mare fură organizate în cinstea învingătorului lupte de gladiatori şi de animale la care mii de prizonieri evrei fură mutilaţi, înjunghiaţi sau sfîşiaţi de fiarele sălbatice. Toate acestea nu erau decît

prologul intrării triumfale în Roma a fiului împăratului (71). Întreaga populaţie a Romei umplea pieţele şi străzile prin care trecea procesiunea festivă. Înaintea carului triumfal mergeau, cu capul plecat, vreo 70 de prizonieri, luptători curajoşi pentru libertate, expuşi acum batjocurii plebei. Cînd cortegiul ajunse în dreptul Templului lui Jupiter, Capitolinul, procesiunea se opri pentru executarea conducătorului armatei învinse. Din grămada de captivi fu scos Simeon Ben Ghiora, i se azvîrli o frînghie în jurul gîtului şi fu omorît la picioarele Capitoliului. Celui de-al doilea conducător al zeloţilor, Iochanan Ghişala, îi fu sortit să-şi sfîrşească viaţa în închisoare.

Printre trofeele de război ce făceau parte din cortegiul triumfal atraseră atenţia odoarele de preţ luate pradă din Templul din Ierusalim, printre care şi candelabrul cu şapte braţe din aur masiv, masa de aur (pe care se puneau 12 pîini semnificînd cele 12 triburi), perdeaua brodată, vasele de aur şi un sul din Tora, dăruite ulterior de către Vespasian şi Titus Templului zeiţei păcii. Arcul de triumf ridicat în Forum în onoarea lui Titus a fost ornamentat cu reproduceri în relief ale acestor trofee şi cu înfăţişarea unor scene din "războiul evreiesc", arc care şi astăzi se află la Roma. Au rămas mărturii şi medaliile pe care figurează o femeie îndoliată, cu mîinile legate, şi care poartă inscripţia: "Yudaea devicta", "Yudaea capta" ("Iudeea învinsă", Iudeea captivă"). Mii de captivi evrei au fost vînduţi ca sclavi în Asia. În tîrgurile Orientului Mijlociu sclavul evreu devenise o marfă curentă.

Din cele trei cetăţi mai mici, care se mai aflau încă în mîinile evreilor după distrugerea Ierusalimului, numai Masada, de pe malul stîncos al Mării Moarte, mai era în stare să opună rezistenţă romanilor mai multă vreme. Aprovizionaţi din belşug cu arme şi alimente, apărătorii Masadei sub comanda lui Eleazar Ben Iair (vlăstar al celebrei familii a lui Iehuda Galileul, primul conducător al zeloţilor), juraseră să lupte pînă la ultima picătură de sînge. Cînd, în cele din urmă, zidurile cetăţii căzură sub loviturile maşinilor romane de asediu şi nu mai era nici o speranţă de a mai păstra cetatea, Eleazar le spuse camarazilor săi: "Femeile noastre să moară nebatjocorite, copiii noştri fără a fi gustat sclavia! Să ne fie giulgiu vrednic faima: Ei nu şi-au lăsat răpită libertatea!" Cu eroismul disperării, luptătorii evrei îşi uciseră atunci soţiile şi copiii şi apoi se omorîră unul pe altul. Cînd romanii intrară în Masada găsiră numai un morman de cadavre printre ruinele fumegînde (Nisan, 73). Aşa căzură şi ultimii eroi ai Iudeei. Actul final al dramei zguduitoare luase astfel sfîrşit.

Sub ruinele Ierusalimului şi ale Templului fură îngropate ultimele urme de neatîrnare politică a Iudeei. Acest război ar fi costat, după unele evaluări, viaţa a mai mult de un milion de suflete. Dacă se adaugă şi cei care au căzut în Galileea şi în restul cetăţilor dinlăuntru, se poate susţine

Detaliu de pe Arcul de Triumf al lui Titus

Moneda bătută de romani după capitularea Iudeei

că populaţia Iudeei fusese, în mare parte, nimicită. Din nou şedea Sionul pe ruine şi îşi plîngea fiii ucişi, fecioarele tîrîte în robie sau date pradă poftelor mîrşave ale unei soldăţimi brutale. Mai nenorocită decît după prima sa cădere, Iudeea nu găsea acum nici un profet care să-i prevestească sfîrşitul văduviei şi jalei sale.

Există în rezistenţa evreilor împotriva romanilor în timpul ultimului război al Iudeei, în puterea lor de sacrificiu o asemănare izbitoare cu ceea ce avea să se întîmple circa 30 de ani mai tîrziu pe meleagurile Carpaţilor noştri, în lupta dacilor conduşi de Decebal împotriva aceluiaşi cotropitor roman. Cînd, în anul 73 era noastră, în Iudeea, ultimul punct al rezistenţei antiromane - cetatea Masada - a trebuit să se predea atacatorilor, cei aproximativ o mie de locuitori ai ei au preferat să se sinucidă decît să se predea romanilor. Şi dacii arătaseră că preferă moartea predării în mîinile duşmanilor. Similitudinea gesturilor apărătorilor Masadei şi ale luptătorilor daci de pe piscurile Carpaţilor au la bază concepţiile asemănătoare ale celor două popoare despre demnitate în viaţă şi în moarte, fapt ce nu a scăpat atenţiei anticilor. Istoricul evreu Iosephus Flavius a menţionat în lucrările sale că viteazul rege dac împreună cu căpeteniile şi soldaţii din jurul său au preferat să-şi pună capăt zilelor decît să se predea vii în mîinile învingătorilor.

SĂRBĂTORILE MOZAICE

" ... Cred că e cazul să se tolereze mai multe religii în cadrul statului naţional. Este folositor ca legile să pretindă acestor religii diferite nu numai să nu tulbure statul, dar şi ele să nu se tulbure între ele."

Montesquieu

Principiul de drept constituţional
există la români în afară de legi,
în datinile şi obiceiurile lor, în tradiţia
transmisă din generaţie în generaţie.
Spiritul de toleranţă
şi ospitalitatea generoasă
fiind adînc întipărite
în sufletul poporului român,
legiferarea lor ar fi de prisos,
căci nu constrîngerea
prin lege poate asigura
buna înţelegere între diverse religii.

SE PRONUNȚĂ CA ÎN CUVÂNTUL ROMÂNESC	VALOAREA SUNETULUI ÎN PRONUNȚIE	DENUMIREA LITEREI	LITERE DE MÂNĂ	LITERE TIPAR	VALOARE NUMERICĂ
		Mem sofit	ם	ם	
Natură	**n**	**Nun**	נ	נ	**50**
		Nun sofit	ן	ן	
Sac	**s**	**Sameh**	ס	ס	**60**
	Nu se pronunță	**Ain**	ע	ע	**70**
Pastă	**p**	**Pei**	פ	פ	**80**
Foc	**f**	**Fei**	פ	פ	
		Fei sofit	ף	ף	
Țară	**ț**	**Țade**	צ	צ	**90**
		Țade sofit	ץ	ץ	
Kilogram	**k**	**Kof**	ק	ק	**1oo**
Radio	**r**	**Reiș**	ר	ר	**2oo**
Șină	**ș**	**Șin**	ש	ש	**3oo**
Sanie	**s**	**Sin**	ש	ש	
Tramvai	**t**	**Tav**	ת	ת	**4oo**

SE PRONUNȚĂ CA ÎN CUVÂNTUL ROMÂNESC	VALOAREA SUNETULUI ÎN PRONUNȚIE	DENUMIREA LITEREI	LITERE DE MÂNĂ	LITERE TIPAR	VALOARE NUMERICĂ
–	Nu se pronunță	**Alef**	א	א	**1**
Balon	**b**	**Bet**	ב	ב	**2**
Val	**v**	**Vet**	ב	ב	
Gară	**g**	**Ghimel**	ג	ג	**3**
Dans	**d**	**Dalet**	ד	ד	**4**
Hei	**'h**	**Hei**	ה	ה	**5**
Var	**v**	**Vav**	ו	ו	**6**
Zahăr	**z**	**Zain**	ז	ז	**7**
Halva	**h**	**Het**	ח	ח	**8**
Tramvai	**t**	**Tet**	ט	ט	**9**
Imn	**i**	**Iod**	י	י	**10**
Casă	**k**	**Caf**	כ	כ	**20**
Haină	**h**	**Haf**	כ	כ	
		Haf sofit	ך	ך	
Lampă	**l**	**Lamed**	ל	ל	**30**
Mamă	**m**	**Mem**	מ	מ	**40**

ANUL EBRAIC

În cărţile biblice, înaintea exilului babilonean, lunile erau indicate, de regulă, prin numărul lor de ordine (luna întîi, a doua etc.). După exilul babilonean apar alte denumiri ale lunilor anului care derivă din limba babilo-arameică. Astfel, prima lună a primăverii, care se chema înaintea exilului babilonean "Aviv" - "luna coacerii cerealelor" se va chema "Nisan", după denumirea babiloneană "Nissaan". În timp ce anul începea altădată cu această lună de primăvară, în timpul stăpînirii persane începutul anului a fost stabilit în prima zi a lunii de toamnă - "Tişri". Prezentăm în continuare originea denumirii fiecărei luni, simbolul ei, precum şi sărbătorile şi evenimentele mai importante din luna respectivă.

Luna TIŞRI

În calendarul ebraic prima lună a anului poartă numele Tişri. Termenul este de origine arameică şi înseamnă început.

Luna Tişri are 30 de zile şi ca simbol Balanţa. Este luna marilor sărbători mozaice: Roş-Haşana (Anul nou), Iom Kipur (Ziua ispăşirii), Sucot (Sărbătoarea corturilor), Simhat Tora (Sărbătoarea dăruirii Torei). După tradiţie, în această lună s-au născut patriarhii Avraham, Iţhak şi Iaakov şi a fost eliberat din închisoare Iosephus.

Luna HEŞVAN

Denumirea lunii Heşvan este de origine babilo-arameică şi a intrat în calendarul ebraic după întoarcerea evreilor din exilul babilonean. Anterior exilului această lună purta numele de Bul. Zodia lunii este Scorpionul.

Luna Heşvan are 29 de zile. Istoria spune că în luna Heşvan a terminat regele Solomon construcţia primului Templu.

Luna KISLEV

În luna Kislev celebrăm sărbătoarea de Hanuca. Zodia lunii este Săgetătorul.

Luna TEVET

Termenul "Tevet" este de origine babilo-arameică. Numele lunii Tevet este menţionat pentru prima oară în Cartea Esterei. Luna Tevet are 29 de zile şi zodia ei este Racul.

Luna ŞVAT

Originea denumirii acestei luni este necunoscută. La data de 15 Şvat este Anul Nou al pomilor. Luna Şvat are 30 de zile. În Israelul antic Şvat era luna plantării pomilor.

Luna ADAR

La 15 Adar este Purimul. Potrivit tradiţiei la 7 Adar este ziua naşterii şi a morţii lui Moşe. Luna Adar este în zodia Peştilor şi are 29 de zile.

Luna NISAN

În luna Nisan sărbătorim Pesahul. Ea are 30 de zile şi este în zodia Berbecului. În luna Nisan se începe Omer-ul - numărătoarea celor 49 de zile ce despart Pesah-ul de Şavuot.

Luna YIAR

Termenul "Yiar" este împrumutat de la babiloneeni şi are semnificaţia de "lumină puternică". La 17 Yiar este sărbătoarea Lag Baomer.

Potrivit tradiţiei, în această lună a început construcţia Templului de către regele Solomon.

Luna Yiar are 29 de zile şi se află în zodia Taurului.

Luna SIVAN

La 6-7 Sivan sărbătorim Şavuot, în amintirea primirii Torei. Potrivit tradiţiei, în prima zi din luna Sivan a murit regele David.

Luna Sivan are 30 de zile şi se află în zodia Gemenilor.

Luna TAMUZ

La 17 Tamuz e zi de post şi încep cele 3 săptămîni de doliu în amintirea asediului Ierusalimului de către legiunile lui Titus.

Luna Tamuz are 29 de zile şi se află în zodia Capricornului.

Luna AV

Luna Av este plină de semnificaţii tragice pentru poporul evreu.

Tişa Beav, ziua a noua a lunii Av, a fost stabilită ca zi de doliu. La 9 Av a fost distrus primul Templu (586 î.e.a.) de către Nabucodonosor, regele Babilonului. Distrugerea celui de-al doilea Templu din ordinul lui Titus, împăratul romanilor, se situează în anul 70 e.a.,tot în ziua de 9 Av.

Luna Av are 30 de zile şi se află în zodia Leului.

Luna ELUL

În această lună se fac pelerinaje la mormintele celor dispăruţi. În ultimele 10 zile din luna Elul se spun rugăciuni ce poartă numele de Slihot, pentru iertarea păcatelor comise în decursul anului. Luna Elul are 29 de zile.

ŞABAT

Şabatul este una dintre cele mai sacre instituţii iudaice. După şase zile de muncă neobosită, ziua a şaptea este menită să fie o încununare a săptămînii, o zi de odihnă, dar şi de elevaţie.

Dacă Sinagoga a păstrat iudaismul în spaţiu, Şabatul l-a păstrat în timp. Ideea Şabatului este de esenţă divină. Ea este astfel formulată în Biblie: "Adu-ţi aminte de Ziua Şabatului, ca să o sfinţeşti. Şase zile să munceşti şi să-ţi îndeplineşti toată lucrarea. Iar ziua a şaptea este Şabat, Ziua Domnului Dumnezeului tău. Să nu săvîrşeşti în ea nici o muncă nici tu, nici fiul tău, nici fiica ta, nici robul tău, nici roaba ta, nici dobitocul tău, nici străinul care locuieşte înlăuntrul cetăţii tale. Că în şase zile a făcut Domnul Cerul şi Pămîntul şi toate cîte sînt, iar în ziua a şaptea s-a odihnit! De aceea a binecuvîntat Domnul Ziua a şaptea şi a sfinţit-o". (**Exodul**, 20,8-11).

În focarul său de lumină Şabatul concentrează, de asemenea, ideea ieşirii din robia faraonică. Neamul care a suferit umilinţa cumplită a muncii silite în robia egipteană a oferit umanităţii Marea Chartă socială întemeiată pe două coordonate: datoria morală de a munci şi dreptul la odihnă, proclamat pentru prima dată cu toată claritatea în Biblie: "Păzeşte Ziua Şabatului, ca să o sfinţeşti precum ţi-a poruncit Domnul Dumnezeul tău. Şase zile să lucrezi şi să-ţi isprăveşti toate lucrările tale. Adu-ţi aminte că ai fost slugă în ţara Miţraim (Egipt) şi Domnul Dumnezeul tău te-a scos dintr-însa cu mînă tare şi cu braţ întins; pentru aceasta Dumnezeul tău îţi dă poruncă să prăznuieşti Ziua de Şabat" (**Deuteronomul**, 5,8-11). Cele două versete biblice atestă dubla semnificaţie a Şabatului: una pur religioasă, de "Simbol al Creaţiei" menit să amintească de existenţa unui Creator, şi cealaltă, de factură naţională, "în amintirea ieşirii din Egipt", de sub robia faraonică - evident memorabilă, de profundă rezonanţă istorică, adevărat act de naştere al poporului evreu.

Şabatul a constituit totodată cea dintîi revendicare a robilor faraonului, devenind pivotul iudaismului însuşi.

Şabatul este spirit sub forma timpului. Cu trupul aparţinem spaţiului, spiritul nostru năzuieşte însă spre eternitate, aspiră spre puritate, sfinţenie. Şabatul reprezintă ascensiunea spre culmi, el ne dă prilejul să sfinţim timpul, să ridicăm ceea ce este drept şi pozitiv la nivelul sacralităţii.

"Fără această zi-ţel a săptămînii, arată Eminenţa Sa, viaţa ar fi fost anostă, sacrificiile fără număr ar fi fost lipsite de rost. Bucuria

Şabatului alină răni, toarnă puteri proaspete în minţi şi în suflete pentru altă săptămînă, în care pîndesc alte pericole şi în care trebuie înfruntate alte obstacole în cartea vieţii de evreu."

Evadarea din cenuşiul cotidianului, regăsirea cu cartea, cu obştea, cu sine însuşi, cu Dumnezeu au făcut şi au rămas opera Şabatului în toate veacurile, în toate generaţiile.

Şabatul a devenit Ziua de odihnă activă, în care mintea se îmbogăţeşte cu cunoştinţe noi şi inima se înnobilează cu simţăminte alese.

Zi de învăţătură, de reconfortare spirituală, zi de identificare iudaică, cîntată în versuri de marii noştri preoţi, ea îndreptăţeşte cuvîntul Talmudului, care ne învaţă: "Şabatul a spus Israelului: Păzeşte-mă tu pe mine şi te voi păzi şi eu pe tine" (Talmud Bava Metia, fol.90). Marele scriitor Ahad Haam a parafrazat această idee, spunînd: "Mai mult decît a păzit Israelul Şabatul, l-a păzit Şabatul pe Israel."

Şabatul începe vineri după apusul soarelui, printr-o ceremonie pe cît de simplă, pe atît de mişcătoare: binecuvîntarea lumînărilor în căminul fiecărui credincios de către gospodina casei: "Baruh Ata Adonai Eloheinu Meleh Ha-Olam Aşer Kideşanu Bemiţvotav Veţivanu Lehadlik Ner Şel Şabat. Amein!" - "Lăudat fii Tu, Doamne, Dumnezeul nostru, Regele Universului, care ne-ai sfinţit cu poruncile tale şi ne-ai poruncit a aprinde lumînarea de Şabat. Amin!"

Vineri seara, în cadrul serviciului divin din sinagogă, se intonează poezii de o rară frumuseţe, precum şi psalmi adecvaţi prăznuirii Şabatului. La terminarea rugăciunii se face Kiduş, binecuvîntarea vinului.

În fiecare Şabat se citeşte o pericopă din Tora (Vechiul Testament). Cînd evreul este cinstit cu citirea unui pasaj din Tora, rosteşte atît înainte, cît şi după lectura textului sfînt următoarea rugăciune:

"Barhu Et Adonai Ha-Mevorah. Barhu Adonai Ha-Mevorah Leolam Vaet: Barhu Ata Adonai Eloheinu Meleh Ha-Olam Aşer Bahar Banu Mikol Ha-Amim Venatan Lanu Et Torato. Barhu Ata Adonai Noten Ha-Tora: Barhu Ata Adonai, Eloheinu Meleh Ha-Olam, Aşer Natan Lanu Torat Emet Vehaiei Olam Nata Betoheinu Barhu Ata Adonai Notem Ha-Tora." - "Lăudaţi pe Domnul Cel Proslăvit! Lăudaţi pe Domnul Cel Proslăvit în vecii vecilor! Lăudat fii Tu, Doamne, Dumnezeul nostru, Regele Universului, care ne-ai ales pe noi dintre toate popoarele pentru a ne da nouă învăţătura Ta! Lăudat fii Tu, Doamne, Cel care ne dai Tora! Lăudat fii, Doamne, Dumnezeul nostru, Regele Universului, care ne-ai dat nouă o învăţătură de adevăr şi viaţă veşnică ai sădit în mijlocul nostru! Lăudat fii Tu, Doamne, Cel care ne dai Tora!"

Cele trei mese de Şabat (vineri seara, sîmbătă la prînz şi spre

seară) au un caracter festiv. În timpul şi la sfîrşitul lor enoriaşii intonează cîntece religioase (zmirot).

În general, femeia ocupă un loc deosebit în cadrul sărbătorii de Şabat. Ea împodobeşte locuinţa, prepară bucatele tradiţionale şi aprinde lumînările care simbolizează sfinţenia acestei zile.

Prilej de bucurie pentru credincioşi, venirea Şabatului este marcată prin ceremonialul de Oneg Şabat, a cărui origine se pierde în negura timpului. Dintotdeauna Şabatul a fost nu numai o zi sfîntă de odihnă şi reculegere, ci şi o zi de bucurie. Această interpretare a Şabatului o întîlnim pentru prima dată la profetul Işaiahu: "Şi tu să numeşti Şabatul bucurie (oneg)".

Adunaţi în jurul mesei festive după întoarcerea de la sinagogă, credincioşii întîmpină venerea - "Mireasa Şabat" - cu binecuvîntări, Kiduş, recitări din psalmi, zmirot, într-o atmosferă destinsă, dar de o deosebită elevaţie spirituală.

Sfîrşitul Şabatului este marcat prin ceremonia de Havdala. Ziua de Şabat se consideră terminată odată cu înserarea, cînd apar pe cer cel puţin trei stele.

ROŞ HAŞANA

Multiplele semnificaţii ale Anului Nou iudaic sînt desemnate prin denumiri diferite: Roş Haşana - "Cap al Anului", Iom Hadin - "Ziua Judecăţii", Iom Terua - "Ziua sunării din şofar".

Zilele de 1 şi 2 Tişri - Roş Haşana, Anul Nou mozaic, este "Ziua facerii lumii şi a omului", "Coroana Creaţiunii". Este ziua Judecăţii, în care Dumnezeu trece în revistă şi judecă faptele noastre, hotărîndu-ne soarta, înscriindu-ne în cartea vieţii sau a morţii. În cea mai emoţionantă rugăciune, Unetane Tokef, rostită de Roş Haşana şi Iom Kipur, ni se înfăţişează în culori vii tabloul impresionant al Judecăţii divine, în care, precum păstorul îşi cercetează turma, tot astfel Creatorul, aşezat pe scaunul de judecată, face să treacă pe dinaintea-Sa întreaga suflare omenească. Ideea principală care se desprinde din rostirea rugăciunii este că trebuie să unim hesed - "mila" cu emet - "adevărul". Numai adevărul care are ca urmare mila, mila adevărată, poate fi o fericire pentru oameni şi popoare.

Anul Nou, din luna Tişri, aparţine deci, în concepţia noastră, întregii umanităţi. Este ziua aducerii aminte, în care credincioşii sînt îndrumaţi să-şi cerceteze trecutul şi să mediteze asupra lui, să-şi facă bilanţul activităţii, să-şi examineze conştiinţa şi să analizeze dacă au

trăit şi au muncit în conformitate cu prescripţiile biblice şi să se pocăiască.

În legătură cu aceasta, Eminenţa Sa arată că întîmpinarea Anului Nou iudaic constituie o piatră de hotar pe drumul existenţei pămînteşti, un popas menit să pună în faţa conştiinţei marile probleme ale vieţii, spre a împlini un sever examen de conştiinţă (heşbon nefeş), spre a putea găsi un răspuns întrebării dacă ne-am împlinit sau nu menirea de fii ai poporului Torei.

Roş Haşana este Ziua sunatului din şofar. Această prescripţie biblică are numeroase şi profunde semnificaţii. Maimonide (1135-1204), în celebrul său cod Hilhot Tşuva - "Legile Pocăinţei" III, scrie că sunetele şofarului constituie un apel către noi, de parcă ne-ar spune: "Treziţi-vă, adormiţilor, din somnul vostru! Cercetaţi-vă, analizaţi-vă faptele şi pocăiţi-vă!".

Aceste trei nume - Iom Hadin, Iom Hazicaron, Iom Terua - conferă zilei de Roş Haşana un caracter de austeritate, similar celui de Iom Kipur; de aici şi termenul-sintagmă de Iamim Noraim - "Zile înfricoşătoare", cu care este desemnată în literatura rabinică sau în limbajul popular.

Cuvîntul "sliha" înseamnă "iertare". Utilizat la plural, "slihot", el desemnează rugăciunile rostite de către credincioşi pentru iertarea păcatelor. Zilele de Roş Haşana şi de Kipur sînt precedate de slihot, care pregătesc sufletele credincioşilor pentru Ziua iertării. Întreaga lună Elul este considerată Luna rugăciunilor de iertare. Ele se spun înainte de răsăritul soarelui sau chiar la miezul nopţii.

Sărbătorile de Roş Haşana şi Iom Kipur au ca notă dominantă caracterul lor universal. Tema acestor sărbători, spre deosebire de toate celelalte care au caracter naţional, nu este raportul dintre Creator şi poporul evreu, ci raportul dintre Creator şi făptura omenească în general.

După cum subliniază Eminenţa Sa, Roş Haşana ne aminteşte nu numai de cea dintîi zi a anului, ci şi de Marele Început, de Creaţiune, de Ziua cea dintîi a Existenţei Universului; Haiom Harat Olam - "Azi e şi Ziua Creării Universului" - proclamăm noi în rugăciunile noastre.

Astăzi se hotărăşte destinul nu numai al indivizilor, ci şi al tuturor naţiunilor. Şi tocmai noi, cei ce am avut de suferit de pe urma celor mai cumplite nedreptăţi, victimele tuturor fărădelegilor, supravieţuitorii groaznicului măcel nazist, nu am încetat nici o clipă să purtăm de grijă omenirii întregi.

Splendidă dovadă a spiritului universal al iudaismului, caracteristica sărbătorilor de toamnă, este că, în aceste zile, evreul părăseşte cercul strîmt al eu-lui său şi se simte unit cu poporul său, cu întreaga creaţiune, aşteptînd momentul în care toată lumea va forma aguda ahat - "un singur tot". Idealul nostru este ca întreaga omenire să fie unită printr-o coeziune

puternică, avînd drept scop îndeplinirea voinţei lui Dumnezeu.

În rugăciunile noastre îmbinăm interesul pentru Univers şi omenire cu iubirea de neam şi cu fidelitatea religioasă. Roş Haşana are deci un caracter universal, evreiesc şi religios. În această zi serviciul divin se distinge prin evlavie, cucernică încordare şi printr-o fervoare deosebită. Sinagoga se înveşmîntează în alb, culoarea inocenţei şi purificării. Unii dintre credincioşi îşi îmbracă kitl - halatul alb al neprihănirii, care îl însoţeşte pe om pe ultimul său drum, amintindu-ne prin aceasta că omul este muritor. După rugăciunea de seară, credincioşii îşi urează: "Leşana Tova Tikateivu!" - "Să fiţi înscris pentru un an bun!".

Un obicei care îşi are obîrşia în epoca talmudică recomandă ca la masa festivă să se servească mîncăruri ale căror nume sau dulceaţă să fie de bun augur. De aceea, după Kiduş, se ia o felie de pîine pe care se rosteşte binecuvîntarea şi apoi se înmoaie în miere. Aceasta simbolizează anul bun pe care Dumnezeu ni-l va dărui. Se gustă şi o felie de măr muiată în miere. Se recomandă să nu se consume mîncăruri acre sau piperate. În cea de-a doua zi, seara, se obişnuieşte să se servească un fruct care nu a mai fost consumat în anul respectiv.

Rugăciunea de dimineaţă, Şaharitul, este amplificată de numeroase pasaje poetice - piiutim (poezii sinagogale intrate în canonul rugăciunilor) - care scot în evidentă multiplele semnificaţii ale solemnităţii. Recunoaşterea maiestăţii lui Dumnezeu, Unul pe întregul Univers, ca o condiţie fundamentală a progresului moral şi a Păcii mondiale, este tema paragrafului intercalat în Şemone Esre şi învăţătura principală a zilei. În cadrul serviciului divin se recită în picioare Uvinu Malkeinu ("Tatăl nostru, Regele nostru"), în care îl implorăm pe Dumnezeu să ne înscrie în cartea vieţii pentru anul viitor. Rugăciunea este repetată în fiecare zi, pînă la Iom Kipur.

Lectura Torei în prima zi relatează despre naşterea lui Iţhak, în timp ce Haftaraua ne povesteşte despre naşterea lui Samuel; astfel sînt evocate cele două mame, Sara şi Hana, a căror aşteptare plină de încredere a fost binecuvîntată de Dumnezeu.

Urmează momentul cel mai solemn, cînd se sună din şofar. Accentele sale dramatice sînt menite să trezească conştiinţele adormite ale credincioşilor. Tradiţia îi atribuie şi alte semnificaţii evocatoare: Crearea lumii, Sacrificarea lui Iţhak, Revelaţia sinaitică, predicile rostite de profeţi, dărîmarea Templului, Învierea morţilor, Judecata de apoi şi Venirea lui Mesia.

Sunatul din şofar se desfăşoară după cum este prescris: treizeci de sunete în trei serii (sedarim de cîte 12,9 şi 9 sunete) - sunete simple (Tekia); sunete prelungi (Şvarim); sunete sacadate (Terua); la sfîrşit se emite un sunet prelung (Tekia Ghedola), simbol al fericirii recîştigate. Dacă

prima zi de Roş Haşana cade într-un Şabat, se va suna din şofar a doua zi.

În remarcabilele sale comentarii biblice, Eminenţa Sa revelează semnificaţiile profunde ale Sunatului din şofar. Astfel, Tekia, evocînd "Facerea Lumii", are menirea să ne facă să reflectăm dacă divina armonie nu a fost tulburată, dacă nu ne pîndeşte primejdia reîntoarcerii în haos. Armonia, coeziunea presupun dreptul la viaţă al fiecăruia, al indivizilor şi al colectivităţilor.

În sunetele modulaţiei Şvarim "răsună nu numai povestea primei Akeida, a sacrificiului de pe muntele Moria al celui dintîi evreu, Avraham, şi al fiului său, Iţhak, ci şi o istorie multimilenară plină de jertfe". Cea de-a treia chemare a şofarului, Terua, este confirmarea încrederii noastre neclintite în Dumnezeu şi în umanitate, vestindu-ne realizarea nobilelor năzuinţe spre Pace, Dreptate şi Libertate pentru întreaga omenire. Copleşit de sunetele şofarului, credinciosul începe rugăciunea (tefila) de Musaf. Ea este mult mai lungă decît cea de Şaharit, căci i se adaugă trei grupe de rugi biblice, fiecare prevăzută cu o introducere, o binecuvîntare şi o încheiere. Aceste adăugiri poartă numele de malhuiot, zihronot şi şofarot. Repetarea rugăciunii este des întreruptă de intercalări poetice. Cea mai de seamă, a treia culme pe care o urcă credinciosul în ziua de Roş Haşana, este poemul Unetane Tokef. După un ultim imn, Haiom Teaţmeinu - "Azi ne vei înţări", slujba de dimineaţă se încheie. După amiază, la rugăciunea de Minha, se recită din nou Uvinu Malkeinu. Unii credincioşi se duc apoi la marginea unei ape pentru ceremonia de taşlih. Recitînd anumite versete ale profetului Miha, credincioşii îşi scutură buzunarele, gest care simbolizează despărţirea de păcatele trecutului.

A doua zi de Roş Haşana, cu aceeaşi emoţie şi evlavie se spun rugăciuni din prima zi, dar din Tora se recită versetele referitoare la Akeida Iţhak - "Sacrificarea lui Iţhak" - eveniment care, potrivit tradiţiei, a avut loc de Roş Haşana.

Legătura de cauzalitate între Akeida şi Roş Haşana, după cum observă Eminenţa Sa, se dovedeşte totuşi mult mai profundă, definind însăşi esenţa iudaismului: "A fi evreu înseamnă a face din Akeida, din spiritul de sacrificiu crezul vieţii noastre". Şi tocmai într-un moment de cotitură în viaţa noastră, de Anul Nou, ni se reaminteşte că a fi evreu înseamnă acceptarea liber consimţită a jertfelor şi a sacrificiilor pe întreg itinerarul vieţii noastre, de la leagăn la mormînt. Este în tradiţia noastră ca de Anul Nou evreii să-şi ureze unul altuia: "Leşana Tova Tikateivu!". Urarea se face prin viu grai sau în scris.

De Roş Haşana sentinţa este scrisă, dar mai sînt zece zile pînă la Iom Kipur, pînă la pecetluirea ei. Zece zile de pocăinţă, în care credincioşii vor căuta să înduplece pe Supremul Judecător Ceresc, căci, după cum

spune imnul Unetane Tokef, căinţa, rugăciunea şi fapta bună îndulcesc asprimea sentinţei.

Zodia lunii Tişrei este Balanţa, simbolizînd dreptatea statornicită între oameni şi între popoare - supremul nostru ideal. Păşind într-un nou an, avem convingerea că printr-un sentiment nobil, printr-un gînd frumos, prin fiecare faptă bună pusă în slujba progresului participăm la Haiom Harat Olam, la perfecţionarea lumii şi la realizarea idealurilor de pace, dreptate şi libertate pentru întreaga omenire.

IOM KIPUR

Iom Kipur este Ziua ispăşirii şi a iertării, consacrată în mod exclusiv rugăciunii şi pocăinţei. Este cea mai mare sărbătoare mozaică care începe din seara zilei de 9 Tişrei şi ţine pînă în ziua următoare cînd apar stelele, cu post total, început înaintea rugii de Maariv din seara precedentă, şi care ţine pînă după Maariv al acestei zile. După cum explică Maimonide, postul nu reprezintă o modalitate de răscumpărare a păcatelor, ci doar un stimulent pentru a ne ridica la puterea renunţării în folosul aproapelui, pentru a ne disciplina voinţa de a sluji pe semenul nostru, pentru a simţi noi înşine ceea ce îndură cel ce nu are mijloace de trai şi căruia îi sîntem datori sprijin. Dacă Iom Kipur impune credincioşilor o înfrînare riguroasă, aceasta nu reprezintă un scop în sine, ci un mijloc prin care fiecare este ajutat să se elibereze de slăbiciunile sale, să le învingă.

După cum menţionează Eminenţa Sa, "Primele zece zile ale lunii Tişrei sînt denumite iomim noraim - "zile cutremurătoare". Cutremurătoare sînt, pe drept cuvînt, acele zile în care omul rămîne faţă în faţă cu sine însuşi şi îşi zăreşte goliciunea morală în oglinda propriului său suflet. Ele culminează cu Iom Kipur - "Ziua împăcării", zi pe care înţelepţii noştri au numit-o ahat başana - "unică în an". Unică e, într-adevăr, ziua de Iom Kipur, pe care o vestesc acordurile de Kol Nidrei, căci ea are darul de ne înălţa pînă la Dumnezeu, de a ne smulge din vîltoarea existenţei cotidiene şi a ne aşeza acolo, sus, pe muntele magic al perfecţiunii".

Pregătirile pentru Marea Sărbătoare se fac din timp. Toate preceptele cerute de legile sfinte trebuie îndeplinite pentru a păşi astfel în faţa lui Dumnezeu purificat sufleteşte şi trupeşte. Iom Kipur are, prin sfinţenia sa, puterea inerentă de a ierta. Forţa sa purificatoare are valabilitate pentru păcatele săvîrşite faţă de Dumnezeu, ea se dovedeşte însă fără efect cînd e vorba de greşeli comise faţă de oameni. De aceea,

fiecare evreu este dator să se împace cu cei cărora le-a cauzat vreo supărare sau pagubă. Ţine de tradiţia iudaică ca în ajun de Iom Kipur să se facă donaţii pentru nevoile sinagogilor, pentru instituţiile de cultură şi de cult, precum şi pentru săraci.

Potrivit unui obicei numit Kaparot - "ispăşire", credinciosul ia un cocoş (femeia - o găină), îl învîrteşte de trei ori în jurul capului, pronunţînd formula: "Aceasta este răscumpărarea mea, aceasta este ispăşirea mea". De regulă, pasărea sau contravaloarea ei în bani este oferită săracilor.

Pentru pregătirea fizică în vederea Marii Sărbători, se obişnuieşte a se merge la baia rituală. Cu o oră înainte de înserare se ia ultima masă înainte de post, alcătuită, conform tradiţiei, din supă de pasăre, carne de pasăre şi mîncăruri dulci (morcovi).

Înainte de sosirea sărbătorii mesele se acoperă cu feţe de masă sărbătoreşti, ceea ce luminează, iar femeile aprind lumînări, pronunţînd binecuvîntarea: Baruh Ata Adonai, Eloheinu Meleh Ha-Olam Aşer Kidişanu Bemiţvotav, Veţivanu Lhadlik Ner Şel Iom Ha-Kipurim - "Lăudat fii Domnul, Dumnezeul nostru, Regele Universului, care ne-ai sfinţit prin poruncile tale şi ne-ai poruncit să aprindem lumînarea Zilei de ispăşire!". După ce soţia rosteşte rugăciunea lumînărilor, urmează binecuvîntarea copiilor de către părinţi.

Respectarea strictă a postului este prevăzută în Tora: "În ziua a zecea din această lună - a şaptea - este Ziua ispăşirii, în ea să ţineţi o adunare în sfîntul lăcaş şi să vă înfrînaţi cu post sufletele, şi să aduceţi Domnului jertfe arse în foc" (Leviticul, 23, 27).

Legea orală cere evreului ca de Iom Kipur să se abţină de la orice mîncare şi orice băutură în orice cantitate, oricît de infimă. Şi copiii între 8 şi 10 ani trebuie să postească cîteva ore pentru a dobîndi deprinderea respectării Legii. La vîrsta de 11 - 12 ani, copiii trebuie să postească toată ziua, dobîndind astfel obişnuinţa împlinirii poruncilor Torei. Se prevăd excepţii numai pentru cazurile de boală sau debilitate gravă. Toate activităţile interzise de Şabat sînt interzise şi de Iom Kipur.

Solemnă, scăldată în lumini, sinagoga se umple înainte de crepuscul. Credincioşii înlocuiesc încălţămintea de piele cu una de pînză sau de cauciuc, ca un act de umilinţă, precum a făcut Moşe în faţa tufişului arzînd. Ei îmbracă kitl, un veşmînt ce evocă imaginea marelui preot care în acea zi îşi îndeplinea slujba în haină albă de in. Kitl simbolizează, totodată, îmbrăcămintea pe care o va purta omul pe ultimul său drum. Se intonează de trei ori Kol Nidrei de către cantori şi doi enoriaşi fruntaşi ai comunităţii. Kol Nidrei este cea mai cunoscută şi cea mai impresionantă dintre rugăciunile sărbătorilor de toamnă nu numai prin conţinutul ei, prin intensitatea cu care exprimă întreaga gamă a bucuriilor

şi suferinţelor omeneşti, ci mai ales prin solemnitatea pe care i-au acordat-o învăţaţii noştri.

Serviciul din dimineaţa zilei de Iom Kipur începe în zori şi se termină la ivirea stelelor. La oficierile obişnuite: Şaharit Musaf, Minha se adaugă Neila - "Încheierea". După tefilot obişnuite urmează numeroase piiutim, Şemone Esre, se rostesc cu voce scăzută cele şapte binecuvîntări şi se termină cu Vidui - "Spovedania".

Repetarea se desfăşoară îndelung, întreruptă de piiutim înainte şi după Keduşa, după care urmează slihot, din care cea finală se termină cu o ultimă mărturisire publică, de data aceasta intonată de cantor şi rostită de întreaga comunitate: Aşamnu, Bagadnu - "Am păcătuit", "Am stăruit în păcat". Şi astfel, în ordine alfabetică, se enumeră greşelile de care, fără îndoială, nu s-a făcut vinovat fiecare credincios, dar de care obştea, în ansamblul ei, nu este scutită. Deşi în ziua de Iom Kipur prezentăm în faţa Marelui Judecător propriul nostru cuget şi păcatele săvîrşite personal, nu rostim Aşamti - "Eu am păcătuit", ci spunem Aşamnu, folosind pluralul, deoarece în procesul moral individual angajăm şi colectivitatea. Aceasta pentru a releva că, potrivit concepţiei iudaice, în nici o clipă din viaţa noastră nu ne putem desprinde de răspunderile noastre sociale. După aceea urmează alheturile (rugăciuni în care credincioşii îşi mărturisesc păcatele săvîrşite, în ordine alfabetică, fiecare păcat enumerat fiind marcat printr-o uşoară bătaie cu pumnul în piept; denumirea derivă din ebraicul "heta" - "păcat"), apoi o nouă înşiruire a păcatelor, de asemenea, în ordine alfabetică.

Lectura Torei de Şaharit descrie oficierea de către marele preot a ritualului din Templul din Ierusalim. Haftaraua, care reprezintă un apel la adevărata ispăşire, este din profetul Isaiahu. Se rosteşte Izkor, ruga de pomenire a morţilor.

Rugăciunea de Musaf evocă în termeni patetici oficierea marelui preot în Templu, în momentul cel mai solemn, cînd intră în Sfînta Sfintelor, mărturisind pe rînd greşelile preoţilor şi ale tuturor credincioşilor care, la auzul numelui venerat, rostit de marele preot în sfinţenie, se aruncau cu faţa la pămînt. În timpul evocării acestei scene credincioşii se închină de patru ori, reînnoind tradiţia unui trecut îndepărtat.

La rugăciunea de Minha se scoate un singur sul pentru trei enoriaşi chemaţi şi se citeşte din pericopa Ahrei Mot. Haftaraua este întreaga carte a lui Iona. Profetul arată că toţi credincioşii pot obţine iertarea divină tot aşa, precum au dobîndit-o locuitorii Ninivei - nu atît datorită rugăciunii şi postului, cît purtării lor corecte. Neila sau Neilat Şearim, cum e denumită în scrierile mai vechi, înseamnă "închiderea porţilor", fiind încoronarea zilei de Iom Kipur, închiderea porţilor Templului

sau ale Cerului la sfîrşitul acestei zile sfinte. La această oră sorţii vor fi pe deplin hotărîţi, Judecata "pecetluită". După Avinu Malkeinu, cuvîntul Kotveinu - "Înscrie-ne" - este înlocuit peste tot prin Hotmeinu - "Pecetluieşte-ne".

Cînd se înnoptează, credincioşii repetă după cantor, cu voce tare, profesiunea de credinţă: Şema Israel - "Ascultă, Israel!". Slujba se termină odată cu ivirea stelelor pe cer. Se suflă o singură dată din şofar Tekia Gdola, anunţîndu-se încheierea postului. Toată lumea îşi urează: Leşana Haba Biruşalaim! - "La anul, la Ierusalim!".

Ziua de Iom Kipur este o zi de post, nu una de doliu. În Mişna se notează că, din contră, Ziua iertării păcatelor era considerată o zi de veselie şi era sărbătorită ca atare.

Şulhan Aruhul (cod juridic religios, baza legislaţiei iudaice religioase, redactat de Iosef Karo) impune o ţinută sobră, dar nu tristă. Ziua de Iom Kipur este o uşă care se deschide spre viitor, este primul pas spre anul care vine.

SUCOT

Hag Hasucot, Hag Haasif, Hag Simhatenu - "Sărbătoarea corturilor", "Sărbătoarea recoltei", "Sărbătoarea bucuriei noastre".

Caracteristica acestei sărbători constă în construirea de sucot, un fel de corturi în care, vreme de şapte zile, credincioşii evrei îşi petrec cît mai mult din timpul lor.

Explicaţia şederii în suca o găsim în Tora: "Ca să ştie neam de neamul nostru că am pus pe fiii Israelului să locuiască în corturi cînd i-am scos din ţara Egiptului" (Leviticul, 24, 43).

Înălţarea de sucot şi petrecerea timpului în ele sînt menite să perpetueze în conştiinţa urmaşilor, generaţie după generaţie, amintirea vieţii grele, pline de suferinţe şi privaţiuni, pe care au dus-o strămoşii noştri în perioada peregrinării prin deşert, cînd au locuit în corturi.

Noţiunea de "sucot" fie că semnifică, în sens propriu, corturile care au adăpostit pe evrei, aşa cum crede Rabi Eleazar, fie că se referă, în sens figurat (aşa cum susţine Rabi Akiva), la norii protectori care înconjoară suca - apare ca un simbol al mîntuirii poporului Bibliei de către Providenţă.

Suca este o baracă construită din lemn sau din alt material, împodobită cu cuverturi, mobilă uşoară, tapiserii, veselă bogată. Ornamentele cu fructe şi ghirlande de flori au drept scop să realizeze semnificaţia agricolă a sărbătorii. Suca se amplasează în aşa fel, încît să

fie ferită de umbra vreunui copac sau a vreunei alte construcţii şi se acoperă numai cu frunze sau crengi. Prin spaţiile libere ale acoperişului trebuie să se vadă, în mod obligatoriu, stelele.

Este răspîndit obiceiul de a se construi în curtea sinagogii o suca a obştii, destinată acelor credincioşi care nu au posibilitatea de a-şi ridica ei înşişi una în curţi sau pe balcoane.

Timp de o săptămînă suca este locuinţa credinciosului. Aici el ia masa dimineaţa, la prînz şi seara (cu excepţia intervalelor cînd plouă), aici citeşte, studiază şi primeşte prieteni. De fiecare dată cînd intră în suca şi, în orice caz, înainte de mese, credinciosul rosteşte rugăciunea: Baruh Ata Adonai Eloheinu Meleh Ha-Olam Aşer Kidişanu Bemiţvotav Vţivanu Laşev Basuca - "Lăudat fii Tu, Doamne, Dumnezeul nostru, Regele Universului, ce ne-ai sfinţit prin poruncile tale şi ne-ai poruncit să stăm în suca".

Însemnătatea sărbătorii reiese şi din faptul că regele Solomon a aşteptat pînă la Sucot pentru sfinţirea sfîntului lăcaş pe care l-a durat, marele Templu din Ierusalim.

Talmudul ne învaţă că suca are o profundă semnificaţie socială: părăsindu-şi locuinţele confortabile pentru a se instala în corturi, cei bogaţi îşi dau mai bine seama cum trăiesc săracii şi, drept consecinţă, resimt mai puternic dorinţa de a-i ajuta.

Adîncind raţionamentul talmudic, Eminenţa Sa relevă că Tora - învăţătura dreptăţii, egalităţii şi înfrăţirii între popoare - contribuie prin preceptele şi poruncile sale la desfiinţarea inegalităţilor sociale. Astfel, maţot - pîinea uniformă de Pesah, talit - haina de rugăciune a tuturor, nu implicau nici o deosebire între credincioşi. Suca, coliba în care bogaţi şi săraci, învăţaţi şi oameni simpli îşi stabilesc locuinţa timp de şapte zile, este menită a completa acest tablou al înfrăţirii.

Dacă Pesahul reprezintă "perioada eliberării noastre" de lanţurile robiei, Şavuot - "epoca în care am primit "Legea", Sucot este "vremea bucuriei noastre", bucurie, potrivit concepţiei iudaice, de factură divină, precum menţionează versetele biblice: "Să vă veseliţi în faţa Domnului Dumnezeul vostru..." (Leviticul, 24, 40). Este sărbătoarea care ne cheamă la suprema satisfacţie, la o bucurie spiritualizată, intimă a fiinţei purificate şi împăcate înaintea lui Dumnezeu.

După cum observă Eminenţa Sa, Roş Haşana şi Iom Kipur, care precedau sărbătoarea de Sucot, creează premisele necesare pentru o mare bucurie: "Zgura a fost înlăturată, filonul de aur al sufletului a fost scos la iveală, iar acum bucuria nu poate întîmpina nici un obstacol".

Caracteristicile concepţiei iudaice despre simţămîntul bucuriei sînt pregnant relevate de Eminenţa Sa: "Şi în clipa unei astfel de bucurii evreul trebuie să aibă în faţa sa pe acel Dumnezeu unic şi abstract care ne

uneşte pe toţi oamenii, care ne-a dăruit inepuizabile resurse sufleteşti, care ne îndeamnă la un permanent echilibru între trup şi suflet, între materie si spirit. Chiar si bucuria satisfacerii nevoilor trupului devine, în aceste condiţii, un serviciu divin. Tora, învăţătura egalităţii şi dreptăţii, se adresează pentru prăznuirea sărbătorii bucuriei tuturor deopotrivă, indiferent de origine sau rang social: "Şi la praznic să fii vesel tu, fiul tău şi fiica ta, robul tău şi levitul, străinul, orfanul şi văduva care locuiesc în aşezările tale" (Deuteronomul, 16, 14).

In Iudeea antică bucuria era atît de generală şi de completă, încît autorul talmudic ajunge la concluzia: "Cine n-a văzut această bucurie, nu a văzut bucurie în viaţa lui" (Suca, 51).

Sărbătoarea de Sucot mai poartă denumirea de Hag Haasif - " Sărbătoarea recoltei", care avea loc în Iudeea antică cu prilejul strîngerii roadelor pamîntului, a fructelor şi strugurilor: "...după ce aţi adunat roadele ţării, prăznuiţi şapte zile praznicul Domnului" (Leviticul, 34, 40).

Eveniment de seamă în viaţa poporului, strîngerea recoltei, culesul fructelor şi al viilor semnifica dărnicia naturii faţă de munca celui care a investit sudoare în glie spre a dobîndi rod bogat, precum glăsuieşte psalmistul: "Cei ce seamană în lacrimi, în bucurie vor secera". Preamărind şi proslăvind munca truditorilor de pe ogoare, sărbătoarea recoltei insuflă stimă şi respect faţă de cei care ne asigură pîinea cea de toate zilele. În tot timpul sărbătorii de Sucot, cu excepţia Şabatului, trebuie îndeplinită miţva (porunca) de Arba minim (pentru specii de plante): "In ziua întîi să luaţi fruntea poamelor din pom, o ramură de palmier, ramuri de copaci cu frunze late şi sălcii de rîu" (Leviticul, 23, 40).

Arba minim cuprinde : etrog (chitra), lulav (ramuri de palmier), hadas (ramuri de mirt) şi arava (ramuri de salcie). Ele alcătuiesc un buchet numit generic lulav, care se leagă cu fibre de palmier prinse în trei noduri. Buchetul evocă simbolic pamîntul strămoşesc şi sărbătoarea recoltei, prăznuită în Iudeea antică cu mult fast şi bucurie. După rugăciunea de Şmone Esre se ia lulavul în mîna dreaptă, în timp ce se se ţine etroul vertical, în mîna stîngă, şi se agită de trei ori în direcţia celor patru puncte cardinale, apoi în sus şi în jos. Aceste gesturi, precedate de o binecuvîntare, se repetă de mai multe ori în cursul recitării psalmilor de Halel.

Primele două zile de Sucot sînt zile de sărbătoare, serviciul divin cuprinde piiutim : poeme în legătură cu suca şi cu lulavul. Se citeşte din Tora pericopa Emor. În prima zi de Sucot se citeşte Haftara, ultimul capitol al Cărţii profetului Zaharia. În ziua următoare se citeşte Haftaraua din Cartea Regilor, despre fastuoasa inaugurare de Sucot a Marelui Templu de către regele Solomon. La Musaf se formează o procesiune; credincioşii, purtînd lulavim şi un Sefer Tora în frunte, înconjoară

sinagoga cîntînd Hoşanot (de la cuvîntul hoşana - "izbăveşte-ne!"). Sărbătoarea de Sucot e fixată în calendarul mozaic între 15 şi 21 Tişrei.

Primele două zile sînt sărbătoare, iar următoarele cinci sînt semisărbătoare - Hol Hamoed. Practic, zilele de semisărbătoare nu prezintă nici o diferenţă faţă de zilele obişnuite. În serviciul divin intervin însă unele schimbări: se intonează rugăciunea de Halel, se citeşte din Tora, se oficiază Musaf cu Hoşanot. Totodată, se permit unele activităţi, de regulă cele legate de nevoile sărbătorii. Încă în epoca Templului ultima zi de Hol Hamoed ocupa un loc aparte.

În timp ce în primele zile ale sărbătorii preoţii în procesiune făceau înconjurul altarului împodobit cu ramuri de salcie, în ziua a şaptea îl înconjurau de şapte ori strigînd: Hoşia-na - "O, Doamne, ajută-ne !".

În amintirea acestei ceremonii toţi credincioşii, cu lulav în mînă, fac de şapte ori înconjurul almemorului, pe care se află un Sefer Tora. Pentru a reaminti un vechi obicei, se îndeplineşte miţva denumită Hoşanot; după ce s-au depus lulavim, fiecare ia un mănunchi format din cinci ramuri de salcîm, le leagă cu o frunză de palmier, apoi le despoaie de frunze, lovindu-le de trei ori de podea sau de o mobilă. După unii, acest obicei caracterizează bucuria sărbătorii, simbolîzind abundenţa ploilor şi fecunditatea pămîntului. Pentru alţii, el prefigurează dispariţia răului. Această ultimă zi de Hol-Hamoed poartă numele de Hoşana Raba.

ŞEMINI AŢERET

Cele şapte zile ale Sărbătorii Corturilor - Sucot - se încheie cu un epilog festiv care constituie o sinteză a principalelor ei elemente şi care ridică tensiunea plină de voioşie a zilei de Zman Simhatenu - "Ziua bucuriei noastre" la punctul ei culminant, Şemini Aţeret - "A şaptea zi a adunării". Considerată o sărbătoare aparte, deşi final al zilelor Sărbătorii Corturilor, ea îşi are specificul ei, însemnătatea ei deosebită.

În Tora găsim cîteva menţiuni speciale cu privire la această sărbătoare. "În ziua a cincisprezecea a lunii a şaptea, după ce aţi adunat roadele ţării, prăznuiţi şapte zile praznicul Domnului. În ziua întîi este zi de odihnă şi în ziua a opta este zi de odihnă "(Leviticul, 23, 39)" ... A opta zi, adunări de praznic să faceţi şi nimic să nu lucraţi" (Numeri, 29, 35).

Considerată sărbătoare aparte, Şemini Aţeret marca începutul sezonului ploios. Acest moment era simbolizat în Iudeea antică de obiceiul de a vărsa apă pe altarul din Templu. În fiecare zi la ivirea zorilor, un grup

de preoţi se îndrepta spre izvorul Şiloah, de unde scoteau apa cu un vas de aur, pe care o vărsau pe altarul Templului. La poarta Templului preoţii erau întîmpinaţi cu sunete de şofar. După săvîrşirea jertfei, marele preot vărsa apă în faţa pelerinilor adunaţi, simbolizînd astfel ploaia. După terminarea acestor ceremonii, preoţii, cu ramuri de salcie în mînă, înconjurau altarul, spunînd: "Doamne, te rugăm, ajută-ne!"

În amintirea rugii pentru ploaie din Templu, la sărbătoarea Şemini Aţeret, în partea a doua a serviciului divin, la Musaf se rosteşte Tefilat Gheşem - "Ruga pentru ploaie". Rugăciunea pentru ploaie cuprinde o serie de poeme intonate pe o melodie tradiţională specială. La Musaf, rostind cu glas tare rugăciunea de Şmone Esre, cantorul intercalează versete din rugăciunea Gheşem. Iată cîteva din ele :

.....
" Şeata Hu Adonai Eloheinu
Maşiv Ha-Ruah Umorid
Ha-Guşem
Livraha V'lo Liklala
Amen
Livraha V'lo Lrazan
Amen
Lehaim V'lo Lemavet
Amen":

" Căci Tu eşti Domnul Dumnezeul nostru.
Faci să sufle vîntul şi să cadă ploaia...
Spre binecuvîntare şi nu spre blestem,
Amin.
Spre săturare şi nu spre flămînzire,
Amin.
Spre viaţă şi nu spre moarte,
Amin."
.....

Dacă zilele de Sucot erau consacrate mai ales trecutului, avînd menirea să-i mulţumească lui Dumnezeu pentru roadele culese, Şemini Aţeret îşi îndrepta îndeosebi privirile spre viitor, implorînd pe Atotputernicul să binecuvînteze anul care vine.

De fapt, Şemini Aţeret se împarte în două sărbători: prima zi este consacrată nevoilor fizice, cotidiene, iar a doua zi introduce elementul permanent şi imuabil al nevoilor sufleteşti, pentru a face pe credincios să nu uite că nevoile fizice nu-şi au rostul decît dacă sînt puse în slujba sufletului, în slujba înălţării şi purificării morale.

Sărbătoarea de Şemini Aţeret este caracterizată printr-o atmosferă de sobrietate şi evlavie. Toate elementele care conferă zilelor de Sucot fastul lor specific dispar : încetează obligativitatea de a sta în suca, Arba minim - "buchetul celor patru" e părăsit. Sinagoga este îmbrăcată în alb, ca în zilele Judecăţii divine. Cu toate că în rugăciuni Şemini Aţeret continuă a fi numită Zman Simhatenu - "Ziua bucuriei noastre", această bucurie este estompată de neliniştea firească a celui care se gîndeşte la viitor. Şemini Aţeret este situat la început de anotimp ploios, cînd omul simte nevoia unei interiorizări şi cînd se simte apăsat de capriciile naturii. Atmosfera sobră a sărbătorii este accentuată de rugăciunea Izkor - "pomenirea morţilor" , care se rosteşte de Şemini Aţeret, înaintea rugii de Musaf.

Începînd cu Şmone-Esre ("Ruga celor 18 binecuvîntări"), care se citeşte la Musaf, se intercalează o modificare formulată astfel: Maşiv Haruah Umorid Ha-Guşem - "Cel ce face ca vîntul să sufle şi ploaia să cadă". Această formulă se rosteşte pîna la Pesah.

SIMHAT-TORA

Simhat-Tora - "Sărbătoarea bucuriei Torei", după cum arată şi numele, este ziua în care credincioşii dau expresie bucuriei fără seamăn la adresa moştenirii spirtuale, purtînd în braţe sulurile Torei, dănţuind într-un extaz divin. Precum întreabă retoric Eminenţa Sa: "Ce farmec ar fi avut viaţa noastră fără comoara învăţăturii din ale cărei bogăţii nesfîrşite ne împărtăşim mereu ? Ce sens ar fi avut calvarul nostru dacă în faţa ochilor nu ne-ar fi fluturat mereu drapelul neîntinat de nici o picătură de sînge, steagul pur al iubirii de oameni şi de Dumnezeu - Tora? Iată de ce în această zi, în sinagogile şi templele noastre strîngem Tora, Cartea eternă, în braţe, o sărutăm şi dănţuim cu ea".

De cînd se consideră ultima zi de Sucot ca sărbătoare de Simhat Tora ?

Asupra anului precis nu se poate da un răspuns exact. În orice caz, se pare că, începînd cu epoca amoraimilor - generaţie de renumiţi învăţaţi din şcolile babiloneene de la Nahardeea, Şura şi Pumpedita, care au fiinţat pînă în secolele III-IV e.a., Simhat-Tora nu însemna la început Ziua, ci pur şi simplu Sărbătoarea încheierii ciclului de lecturi din Tora şi a reînceperii citirii ei, de la capăt. Ziua respectivă purta iniţial numele de Iom Habraha - "Ziua binecuvîntării", după ultimul capitol din Tora, care conţine binecuvîntarea lui Moşe. Tot în această zi regele Solomon a

binecuvîntat poporul în noul lăcaş sfînt, Marele Templu (Regi, 1, 8, 22). Rav Saadia Gaon (892-942) vorbeşte şi el, în comentariul său la "Cartea de rugăciuni", despre "Ziua Binecuvîntării". Abia după perioada gaonică (marele învăţat, capul marilor seminarii rabinice din epoca babiloneană, purta numele de "gaon") se foloseşte pentru prima dată în Spania noua denumire de Iom Simhat-Tora. Ulterior denumirea a fost adoptată şi de celelalte comunităţi evreieşti din alte ţări.

Simhat-Tora apare ca o încununare a zilelor de sărbătoare. În această zi se termină citirea în sinagogă a sulului Torei cu pericopa Braha - "Binecuvîntarea", - din cartea "Dvarim" (Deuteronomul) şi se reîncepe citirea cu primul capitol din Bereşit: Bereşit Bara Elohim Et Haşamaim V'Et Haareţ - "La început a creat Dumnezeu Cerul şi Pămîntul". Astfel, studiul Torei nu va fi niciodată terminat.

În ajunul şi în dimineaţa zilei de Simhat-Tora toate sulurile sînt scoase din chivot şi purtate de toţi credincioşii în jurul altarului (hakafot) într-o procesiune cu cîntece şi dansuri, după exemplul dat de Rabi Luria, renumit cabalist din secolul al XVII-lea. O lumînare aprinsă este aşezată în chivotul gol, căci "miţva este flacăra, iar Tora reprezintă lumina".

Toţi credincioşii sînt chemaţi în această zi la Tora chiar şi cu Col hanearim - toţi băieţii care nu sînt încă majori din punct de vedere religios (sub 13 ani). Aceştia din urmă sînt asistaţi de un adult care recită împreună cu ei, sau în locul lor, binecuvîntarea Torei : Barhu Et Adonai Ha-Mevorah; Baruh Adonai Ha-Mevorah Leolam Vaet. Baruh Ata Adonai Eloheinu Meleh Ha-Olam Aşer Bahur Banu Micol Ha-Amim Venatan Lanu Et Torato, Baruh Ata Adonai Nøten Ha-Tora. Baruh Ata Adonai Eloheinu Meleh Ha-Olam Aşer Natan Lanu Torat Emet Vehaiei Olam Nata Besoheinu Baruh Ata Adonai Noten Ha-Tora - "Lăudaţi pe Domnul Cel Proslăvit!. Lăudat fie Domnul Cel Proslăvit în vecii vecilor!. Lăudat fii tu, Doamne, Dumnezeul nostru, Regele Universului, care ne-ai ales pe noi dintre toate popoarele pentru a ne da nouă învăţătura Ta. Lăudat fii, Doamne, Cel care ne dă Tora. Lăudat fii Doamne, Dumnezeul nostru, Regele Universului, care ne-ai dat nouă o învăţătură de adevăr şi viaţă veşnică ai sădit în mijlocul nostru! Lăudat fii Tu, Doamne, Cel care ne dai Tora!".

Credinciosului căruia îi revine onoarea de a recita ultimele versete din Tora i se conferă titlul de Hatan Tora - "Mirele Torei". Credinciosul care este invitat să reînceapă lectura primelor versete din Bereişit primeşte titulatura de Hatan Bereişit - "Mirele începutului". Cei doi "miri" se află sub baldachin sau sînt acoperiţi cu un talit ţinut de patru mîini, simbolizînd cununia poporului credincios cu învăţătura lui Dumnezeu.

HANUCA

Hanuca-Hag-haorim, Hag haniţahon. Hanuca - "Sărbătoarea luminilor", "Sărbătoarea victoriei". Hanuca cu a sa Menora reprezintă triumful luminii asupra întunericului, a cauzei independenţei naţionale şi spirituale asupra dominaţiei străine.

Hanuca - "Sărbătoarea Macabeilor", cei cinci fii ai bătrînului preot Matitiahu Haşmoneul care, în frunte cu Ha-Makabi, la 25 Kislev în anul 165 î.e.a., l-au învins pe Antiohus Epiphanus, regele seleucid al Siriei, cel ce pîngărise Templul din Ierusalim, prigonindu-i pe evrei.

Cuvîntul "macabi" are două semnificaţii: una provine din cuvîntul ebraic Macava - "ciocan", sugerînd că macabeii au lovit şi sfărîmat pe vrăjmaşi; cea de a doua derivă din iniţialele versetului Mi Camoha Baeilim Haşem ? ("Cine e ca Tine, între puternici, o, Doamne ?") - deviza luptătorilor pentru eliberarea Ţării Sfinte de sub jugul străin.

Sărbătoarea de Hanuca îşi are originea într-unul din episoadele dramaticei istorii a poporului evreu, petrecut cu 22 de secole în urmă.

Ataşamentul evreilor antici pentru idealul libertăţii naţionale şi spirituale şi-a găsit expresia pregnantă în pagina eroică înscrisă de macabei în încercata istorie a celui de al doilea veac î.e.a. Răscoala reprezintă reacţia sentimentului lor religios şi naţional la crîncenul regim de asuprire şi împilare instaurat odată cu înglobarea Iudeii în Regatul Seleucizilor. Aservirea tot mai făţişă, dominaţia din ce în ce mai neîndurătoare, persecuţiile de tot felul ating punctul culminant sub monarhul seleucid Antiohus Epiphanus - "Măreţul" (169 î.e.a.), supranumit de contemporani Epimanus ("Smintitul"). Tiran fără seamăn, crud, sadic, Antiohus emite legi draconice, menite să desfiinţeze religia şi cultura iudaică. Prin edictele promulgate se interzice prăznuirea Şabatului, studierea Torei, circumcizia.

La ordinele lui Antiohus Ierusalimul este prădat, Templul profanat şi închinat lui Zeus, cărţile sfinte mistuite de flăcări. Nerespectarea edictelor regale atrage după sine pedeapsa cu moartea.

Numeroase episoade istorice mărturisesc uluitoarea forţă de rezistenţă a popoarelor împotriva duşmanului. O parte din populaţie s-a refugiat în pustiu şi în grotele munţilor, iar alţii şi-au apărat credinţa strămoşească cu preţul vieţii. Un bătrîn venerabil, Eleazar, preferă moartea decît să mănînce din carnea animalelor aduse jertfă idolilor păgîni. El s-a împotrivit cu bărbăţie zicînd: "Prefer o moarte glorioasă decît o viaţă infamă".

Istoria consemnează moartea curajoasă a unei mame pioase,

Hana, împreună cu cei şapte fii ai săi, care refuză să se închine lui Zeus. Asistînd la uciderea copiilor ei, mama a strigat : "Spuneţi tatălui ceresc: Avraham a vrut să ofere ca jertfă un fiu, eu i-am oferit şapte!". Neputînd însă supravieţui tragediei, ea se aruncă de pe un acoperiş şi muri.

Rezistenţa pasivă a evreilor se transformă, în aceste condiţii, într-una activă. Dintr-un mic orăşel din munţi, Modiin, veni chemarea la revoltă împotriva lui Antiohus; preotul Matitiahu, din familia Haşmoneilor, preluă conducerea răscoalei şi porni lupta împotriva duşmanului. Chemarea preotului din Modiin: Mi l'Adonai elai ("Cine e cu Domnul să mă urmeze!") a avut mare ecou în rîndul populaţiei dornice de libertate.

După moartea lui Matitiahu, comanda este încredinţată fiului său Iehuda Makabi (166-161 î.e.a.), sub conducerea căruia răsculaţii au repurtat mari victorii. La 25 Kislev 165 î.e.a. Iehuda eliberează Ierusalimul şi reinaugurează Templul. Prima lui grijă a fost să reaprindă Menora pe care o stinsese Antiohus cînd a pătruns în Ierusalim. Preoţii au găsit în Templu o infimă cantitate de ulei sfinţit, suficientă pentru a lumina sanctuarul doar o singură noapte. Printr-o minune uleiul a ars, totuşi, fără întrerupere, opt zile şi opt nopţi. În amintirea acestui fapt se aprind an de an lumînările de Hanuca, simbol al victoriei luminii asupra întunericului, a spiritului asupra forţei brutale. Eminenţa Sa subliniază că "de atunci, minunea de Hanuca s-a repetat nu o dată. Nu o dată se părea că lumina a fost stinsă, că numai există nici o speranţă pentru credinţa şi poporul nostru. Dar, de fiecare dată, "o singură candelă, nişte biete rămăşiţe scăpate de urgia duşmanului, au regenerat poporul şi credinţa noastră".

Cînd duşmanul i-a ameninţat cu exterminarea, evreii nu au avut altă alternativă decît să pună mîna pe sabie pentru a da agresorului o ripostă pe măsură. Dar, de îndată ce primejdia trecea, arma se transforma în unealtă paşnică, în Menora. Aşa se face că în Şabatul care cade în ziua de Hanuca, în loc de ode închinate biruitorilor răsună versetele profetului Zaharia: "Lo V'hail V'lo V'koah Ki Im B'ruhi" - "Nu prin forţă, nu prin putere, ci prin spirit". Aceasta este, în ultimă instanţă, semnificaţia profundă a Sărbătorii de Hanuca. Vreme de opt zile, cît durează ea, se aprind seară de seară lumînările în amintirea miracolului rămăşiţei de ulei care a ars timp de opt nopţi şi opt zile.

La 24 Kislev, în ajun de Hanuca, se aprinde prima lumînare şi se rosteşte binecuvîntarea: Baruh Ata Adonai, Eloheinu Meleh Ha-Olam, Aşer Kidişanu Bemiţvotav Veţivanu Lhadlik Ner Şel Hanuca - "Lăudat fii Tu, Doamne, Dumnezeul nostru, Regele Universului, care ne-ai sfinţit prin poruncile Tale şi ne-ai poruncit să aprindem lumînarea de Hanuca". La aprinderea lumînărilor de Hanuca, în prima seară, se adaugă rugăciunea Şeehianu: Baruh Ata Adonai Eloheinu Meleh Ha-Olam Şeehianu Vekimanu Lazman Haze - "Lăudat fii Tu, Doamne, Regele Universului, care ne-ai

sfinţit, ne-ai susţinut şi ne-ai făcut să ajungem ziua aceasta".

În cele opt zile de Hanuca, în cadrul Şmone-Esre şi al rugăciunii de Bircat Hamazon se spune capitolul Al Hanisim, iar după Şmone-Esre de Şaharit se oficiază Halel complet. Zilnic se citeşte din Tora un fragment din pericopa Naso pentru trei din enoriaşii prezenţi.

Jocuri de Hanuca. În timp ce ard luminile Menorei se joacă tot felul de jocuri de societate, dintre care cel mai cunoscut este " dreidelul" (titirezul). Dreidel este jocul cel mai popular de Hanuca. Cele patru litere ebraice: Nun, Ghimel, Hei, Şin sînt iniţialele inscripţiei: Nes gadol haia şam - "O minune care s-a petrecut acolo". Cînd dreidelul cade cu ghimelul în sus înseamnă "gur", adică, se iau toţi banii. "Hei" indică "halb" - "jumătate". "Nun" - "nit", adică nimic, iar "Şin" - "ştelt", însemnînd că jucătorul "pune".

HAMIŞA-ASAR BIŞVAT

Hamişa-Asar Bişvat - "A cincisprezecea zi a lunii Şvat"- se mai numeşte Roş Haşana le-ilanot - "Anul Nou al pomilor". E ziua care simbolizează renaşterea naturii. Nu numai oamenii îşi deapănă firul vieţii pe pămînt potrivit îndrumării şi cîrmuirii Atotputernicului, ci şi întreg regnul animal şi vegetal, parte integrantă din coroana Creaţiunii divine. "Cît de multe sînt făpturile tale, Doamne, pe care le-ai săvîrşit cu înţelepciune, e plin pămîntul cu Creaţiunea Ta" (Psalmi, 104, 24).

Învăţaţii din Iudeea antică au formulat printr-un paragraf din Halaha (legislaţie iudaică) interdicţia dezrădăcinării pomilor, plantarea de puieţi constituind o obligaţie pentru toţi. Şcoala lui Şamai susţinea că plantarea ar trebui să aibă loc la întîi Şvat. Şcoala lui Hilel aducea argumente în favoarea zilei de cincisprezece Şvat ca dată pentru plantarea pomilor şi instituirea sărbătorii de Roş Haşana le-ilanot. In Israel s-a statornicit un obicei, o tradiţie ca în această zi tineretul, în special copiii, să planteze, fiecare, cîte un pom în livezi şi în păduri.

Pentru noi, evreii din diaspora, celebrarea zilei de Hamişa-Asar Bişvat se configurează ca o altă modalitate de conservare a conştiinţei identităţii noastre. De-a lungul celor două milenii de răspîndire, fiindcă în exil porunca de a sădi s-a izbit adesea de interdicţia de a poseda pămînt, s-a introdus datina de a consuma simbolic fructe din Ţara Sfîntă. S-a petrecut un act de spiritualizare a materiei: nu sădim pomi, dar consumăm fructe din Ereţ Israel, îndeplinind prin aceasta un act sacru. Aşa cum Biblia şi Talmudul s-au constituit ca o patrie spirituală, ca o geografie

afectivă şi un mod de supravieţuire naţională, tot astfel Hamişa-Asar Bişvat are o valoare simbolică, dăruindu-ne sentimentul spaţiului-matrice al Israelului, ţara din care am fost izgoniţi cu forţa, dar pe care am purtat-o în noi pretutindeni.

Poporul evreu, prin intermediul profeţilor, şi-a exprimat întotdeauna speranţa că va reveni în patrie, va fertiliza pămînturile strămoşeşti pustiite, va reclădi satele şi oraşele distruse, va înălţa noi aşezări, va reînvia întreaga natură, transformînd ţara străbună într-o grădină înfloritoare: "Voi întoarce din robie poporul Meu,evreii, şi ei vor zidi cetăţile cele dărîmate şi le vor locui, vor sădi vii şi vor bea vinul lor, vor face grădini şi vor mînca din rodul lor" (Amos, 9, 14). Pentru poporul evreu este caracteristică, chiar definitorie încrederea nestrămutată într-un viitor mai bun, exprimată plastic printr-o sugestivă comparaţie: "Omul este aidoma copacului de pe cîmp" (Deuteronomul, 19, 20).

Semn al reînnoirii naturii în Ţara Sfîntă, Hamişa-Asar Bişvat ne întăreşte convingerea că, asemenea sevei ce urcă în trunchiurile amorţite ale copacilor şi face mugurii să spargă coaja crengilor în regnul vegetal, Binele va triumfa asupra Răului, Lumina va împrăştia Întunericul care se abate uneori asupra vieţii individului sau colectivităţii.

Viziunea temerar prospectivă a iudaismului asupra existenţei umane este evidenţiată de Eminenţa Sa: "Strădania şi munca omului trebuie să fie mereu îndreptate spre ziua de mîine, să aibă drept ţel îmbunătăţirea vieţii celor ce vor veni după dînsul, să fie animată de convingerea nestrămutată că, pînă la urmă, umbrele morţii se vor risipi şi izbînda vieţii se va afirma în plenitudinea ei".

Acţiunea de plantare a pomilor din antichitate, dobîndeşte în zilele noastre noi dimensiuni, devenind un act de ripostă împotriva poluării, împotriva secătuirii resurselor naturale, în ultimă instanţă - împotriva distrugerii echilibrului ecologic de pe planeta noastră.

În contextul problemelor ce le ridică azi protejarea mediului înconjurător, tîlcul unei parabole din Talmud se dovedeşte a fi de stringentă actualitate. Înţeleptul Homi a întîlnit un bătrîn care planta un pom ce urma să rodească peste şaptezeci de ani. Homi l-a întrebat pe grădinar dacă speră să mai trăiască atît cît să apuce să guste din fructele lui. "Aşa cum părinţii mei au sădit pomi pentru mine, a răspuns bătrînul, la fel muncesc eu pentru a asigura copiilor mei hrana lor." E în această parabolă o semnificaţie profundă - expresia unei concepţii proprii iudaismului, Torei. Parabola amintită ne îndeamnă să ne gîndim cu veneraţie şi respect la înaintaşii noştri care, înfruntînd greutăţi incomensurabile, au creat valori materiale şi spirituale inestimabile, de care ne bucurăm astăzi. Civilizaţia actuală este moştenirea pe care ne-au lăsat-o generaţiile anterioare. Anul Nou al pomilor ne învaţă adevărul

elementar, dar fundamental, că generaţiile, în succesiunea lor, au avut, au şi vor avea rolul şi contribuţia lor în conservarea şi îmbogăţirea valorilor materiale şi spirituale de care să se bucure generaţiile următoare.

În ziua în care se înfiripă din nou viaţa în arbori - Hamişa-Asar Bişvat, luînd în mînă un fruct şi rostind binecuvîntarea: Baruh Ata Adonai, Eloheinu, Meleh Ha-Olam Bore Pri Ha-Eţ - "Binecuvîntat fii Tu, Doamne, Dumnezeul nostru, Regele Universului, Cel care ai creat fructul copacului", ne exprimăm de fapt încrederea în biruinţa vieţii asupra morţii.

Prin celebrarea zilei de Hamişa-Asar Bişvat iudaismul aduce ideii de dragoste de natură a poporului evreu o splendidă deschidere spre universal, exprimîndu-şi totodată năzuinţa sa ca acest pămînt să devină o mare şi înfloritoare grădină a tuturor.

PURIM

La 14 Adar soseşte Purimul - sărbătoare populară veselă şi pitorească. Dacă de Hanuca prăznuim salvarea credinţei ce fusese ameninţată de tiranul Antiohus, de Purim celebrăm salvarea fizică de nimicire a poporului evreu. După cum relatează Cartea Esterei, evreii răspîndiţi prin cele 127 de provincii ale imperiului lui Ahaşveroş au fost ameninţaţi cu exterminarea, la instigarea lui Haman.

Etimologic, "purim" derivă de la cuvîntul "pur" - "sorţi" din vechea persană. În Cartea Esterei se relatează că Haman a stabilit prin tragere la sorţi data de 14 Adar pentru a-şi pune în aplicare planul de lichidare a colectivităţii evreieşti. Numai că sorţii s-au întors împotriva călăului, iar deznodămîntul a fost cu totul altul.

Cartea Esterei furnizează ample informaţii cu privire la viaţa evreilor din Susa, capitala Persiei. Ea începe cu prezentarea unui ospăţ care a durat 128 de zile în luxoasele palate ale regelui Ahaşveroş. În ziua a şaptea regele, într-un moment de bună dispoziţie întreţinută şi de băutură, ordonă ca soţia sa, Vaşti, să se înfăţişeze într-o ţinută indecentă înaintea dregătorilor spre a-şi etala frumuseţea. Întrucît aceasta a refuzat, sfetnicii l-au convins pe rege s-o înlăture de la Curte. Totodată, s-a dat porunca să se caute pentru rege altă soţie din rîndurile celor mai frumoase fete din ţară. Pînă la urmă a fost încoronată ca regină Estera, nepoata unui evreu, Mordehai, care la sfatul unchiului său îşi tăinuise la început originea iudaică.

Ahaşveroş avea un ministru, Haman, în faţa căruia se închinau toţi ceilalţi dregători. Cum numai Mordehai nu înţelegea să se supună acestui ritual, vanitosul Haman hotărî, drept răzbunare, să-l convingă pe

Haman implorînd iertare Esterei (Rembrandt)

rege că poporul evreu "are legiuiri deosebite" şi, ca atare, trebuie nimicit. Argumentele se dovediră şubrede, dar Haman le mai adăugă un dar de 10 000 de ducaţi şi regele acceptă propunerea.

În ajunul zilei sorocite (prin simplă aruncare a zarurilor) împlinirii cutremurătoarei decizii, se întîmplă ca regele să nu poată dormi. El puse să i se citească din cronicile împărăteşti şi află astfel că Mordehai îl salvase de uneltirile unor intriganţi de la Curte care îi pregăteau moartea. Tocmai atunci sosi Haman să-l anunţe că spînzurătoarea pentru Mordehai este deja înălţată. Regele îl întrebă: "Ce trebuie făcut unui om pe care regele vrea să-l cinstească?". Haman se grăbi să răspundă că omul trebuie să fie înveşmîntat în haine împărăteşti şi cu o coroană, iar doi dregători să treacă prin toate cetăţile împărăteşti şi să strige: "Aşa se cinsteşte omul pe care vrea să-l onoreze împăratul". Ahaşveroş fu mulţumit de răspuns şi porunci lui Haman să facă acest lucru cu Mordehai iudeul. Planul criminal de exterminare a evreilor fu zădărnicit, iar Haman sfîrşi în spînzurătoarea ridicată chiar de el. Acesta este, pe scurt, conţinutul plin de dramatism al Cărţii Esterei, pe marginea căreia s-au brodat numeroase comentarii şi legende midraşice. Iată una din ele, pe care a citat-o Eminenţa Sa:

Într-una din zilele în care se răspîndise vestea că poporul evreu va fi nimicit, rătăcea pe străzile capitalei Persiei un om cu sufletul zdrobit şi cu hainele sfîşiate. Era Mordehai. Zărind o ceată de copii care tocmai ieşiseră pe poarta unei sinagogi, se îndreptă spre ei.

- Ce aţi învăţat astăzi? - întrebă Mordehai pe unul din copii.

- Am învăţat versetul: "Să nu te sperii de spaima ce dintr-o dată te-a cuprins şi nici de nenorocirea ce nelegiuiţii vor s-o abată asupră-ţi" (**Proverbe**, 3, 24). Am învăţat şi alt verset: "Ei uneltesc planuri şi ele se vor distruge, ei rostesc cuvinte şi ele nu se vor împlini, căci cu noi e Dumnezeu" (Isaiahu, 8, 10).

Ascultînd aceste vorbe, Mordehai îşi regăsi echilibrul sufletesc.

Postul Esterei. Ziua de 13 Adar, în ajun de Purim, a fost stabilită ca zi de post sub numele de Tanait Ester, în amintirea zilelor de post pe care regina Ester şi le-a impus sieşi, precum şi evreilor din Susa, înaintea intervenţiei sale pe lîngă rege pentru salvarea poporului evreu.

În ajun de Purim, după rugăciunea de Maariv se citeşte cu solemnitate Meghilat Ester. Lectura se repetă şi a doua zi dimineaţa, după ce se citeşte din Tora pericopa săptămînii. Tradiţia a statornicit obiceiul ca enoriaşii să se manifeste zgomotos, bătînd din picioare de fiecare dată cînd e pronunţat numele lui Haman şi al fiilor săi. Copiii întrebuinţează învîrtitoarea - grager - pentru a-şi manifesta dispreţul faţă de curteanul hain şi lipsit de scrupule care a urzit pieirea populaţiei evreieşti din Persia.

Există obiceiul ca de Purim prietenii să-şi trimită reciproc daruri

alcătuite mai ales din dulciuri, prăjituri cu miere, hamentaşen, fructe. Se recomandă să se ofere mai multe daruri oamenilor nevoiaşi, iar nimeni nu trebuie să refuze o mînă care i se întinde. Domneşte peste tot o atmosferă de veselie şi prietenie din care nu lipsesc nici farsele. În seara zilei de 14 Adar s-a statornicit tradiţia de a se organiza o masă festivă - Seudat Purim. În numeroase comunităţi există obiceiul organizării de baluri mascate, mese festive şi vizite care se fac în familie. Purimul a fost sărbătorit întotdeauna ca un simbol al justiţiei imanente, al victoriei celor asupriţi asupra asupritorilor.

Dezvăluind semnificaţia sărbătorii, Eminenţa Sa arăta că: "Purim - sărbătoarea triumfului poporului asupra tiranului, a victoriei judecăţii drepte cereşti asupra nelegiuirii genocidului, a bunului simţ asupra capriciilor, nu poate să dispară niciclnd". Cartea Esterei rămîne de-a pururi, căci conţinutul ei reprezintă, după cum însuşi se caracterizează, "cuvintele PĂCII şi ADEVĂRULUI."

PESAH

Sărbătoarea de Pesah, numită şi Zman Heiruteinu - "Sărbătoarea libertăţii", Hag Heaviv - "Sărbătoarea primăverii", Hag Hamaţot - "Sărbătoarea azimilor" evocă ieşirea evreilor din Egipt, izbăvirea lor din robia faraonică, marcînd actul de naştere al poporului evreu.

Această sărbătoare simbolizează naşterea şi renaşterea noastră naţională, fapt subliniat de Eminenţa Sa: "Ne-am născut în această noapte de Pesah în care am căpătat conştiinţa de popor liber; ne-am născut odată cu sfîntul dor omenesc de dezrobire".

Poporul evreu a învăţat ce înseamnă libertatea, această comoară nepreţuită, condiţie fundamentală a demnităţii omeneşti. De aceea am vegheat şi vom veghea necontenit ca nu cumva lanţurile scalviei să subjuge omenirea.

În Aseret Hadibrot - "Decalogul", epoca sclaviei este menţionată chiar în prima poruncă: "Eu sînt Domnul Dumnezeul tău care te-am scos din casa sclaviei (Şemot, XX, 2).

Este semnificativ faptul că autorul divin al Bibliei nu se referă mai întîi la principalul atribut al lui Dumnezeu - de Creator al Cerului şi Pămîntului, ci reliefează rolul acestuia de Eliberator.

Rabi Iehuda Halevi subliniază că această formulare exprimă concepţia noastră despre viaţă: mai presus decît însăşi creaţia este liberatea. Legiuitorul bilblic a căutat prin toate mijloacele să ţină trează în conştiinţa obştii amintirea ieşirii din Egipt. Iată de ce toate sărbătorile

noastre, sau majoritatea lor, evocă acest memorabil eveniment.

Kiduşul de Şabat, toasturile festive rostite de sărbători, tefiloturile - toate pomenesc de Zeher Liţiat Miţraim - "Amintirea ieşirii din Egipt". nî "Hagada", care relatează şi ea epopeea exodului din Egipt, întîlnim trei termeni cu valoare simbolică: Pesah, Maţot, Maror. Care este semnificaţia lor?

Cuvîntul "Pesah" derivă din verbul ebraic "pasoah" - "a sări", sugerînd că moartea a sărit peste casele evreilor. "Maţot" - "azimă", însemnă aluat nedospit, cu care s-au hrănit strămoşii noştri în acele vremuri de grea cumpănă. Părăsind în grabă Egiptul, ei nu au mai avut timp să-şi coacă pîine dospită şi au luat cu ei nişte turte nedospite. "Maror" sînt nişte ierburi amare care au menirea să ne evoce viaţa amară, plină de durere şi suferinţă de care a avut parte poporul nostru în robia egipteană.

Pesah, Maţot şi Maror, aceste trei simboluri au drept scop să ţină trează conştiinţa că încă de la început intinerarul nostru istoric a fost presărat în mod dramatic de jertfe, de lacrimi, de chinuri, suferinţe, dar şi de miracole.

E firesc să ne punem întrebarea: cum au ajuns strămoşii noştri robi în Egiptul antic?

După cum relatează Biblia, o secetă cumplită, care a uscat cîmpiile, a secătuit izvoarele şi a adus foamete, a deteminat mişcarea evreilor spre Egipt, singura ţară care, graţie administraţiei înţelepte a lui Iosef, dispunea de îndestulătoare rezerve alimentare. În această perioadă fiii lui Iaakov se mută şi ei în Egipt, dar numai provizoriu, dovadă că, atunci cînd Patriarhul Iaakov a încetat din viaţă, el a fost transportat şi înhumat alături de bunicul şi tatăl său în Peştera Macpela din Israel. Spre surpriza lor, aici, în Egipt, fiii lui Iaakov şi-au găsit fratele, pe Iosef, vîndut cîndva de ei ca sclav, dar care, între timp, ajunsese vicerege. La iniţiativa acestuia şi cu consimţămîntul faraonului, israeliţii s-au aşezat în provincia Goşen, unde s-au îndeletnicit cu creşterea vitelor, ca şi în ţara lor de baştină, bucurîndu-se de totală autonomie şi libertate religioasă.

Chiar dacă mai multe generaţii au fost nevoite să trăiască printre străini în Egipt, israeliţii nu au încetat niciodată să spere că se vor reîntoarce în Ţara Făgăduinţei, unde se aflau mormintele patriarhilor. Ei aveau, totodată, convingerea că Ţara Sfîntă dispune de condiţiile cele mai favorabile pentru aplicarea doctrinei moral-religioase transmise de la Avraham, Iţhak şi Iaakov.

După un timp, pe tronul Egiptului a urcat un nou faraon, care a dezlănţuit o prigoană sălbatică împotriva evreilor, lansînd următoarea calomnie consemnantă în Biblie: "Iată neamul evreilor, o mulţime mare şi mai tare decît noi. Veniţi să-i împilăm, ca să nu se mai înmulţească şi ca

Fuga din Egipt (Giotto)

Evrei în robia egipteană

nu cumva, la vreme de război, să se unească cu vrăjmaşii noştri" (Ieşirea, I, 9-10).

Faraonul, probabil Ramses al II-lea, dornic de palate măreţe şi de monumente somptuoase, construia pe vremea aceea două oraşe, Ramses şi Pitom,fapt pentru care avea nevoie de mii de robi. Evreii lipsiţi de apărare, care duseseră pînă atunci o viaţă liberă, s-au pomenit înhămaţi la jug şi reduşi la cea mai înjositoare sclavie. Din zori pînă în noapte, mînaţi cu biciul să care pietre, să facă cărămizi, evreii au cunoscut o atît de chinuitoare asuprire, încît amintirea ei a rămas adînc săpată în sufletele lor.

Cu toate persecuţiile la care erau supuşi, ei continuau să se înmulţească. Atunci faraonul găsi un mijloc pentru a-i distruge: dădu poruncă în toată ţara ca toţi nou-născuţii evrei, de sex masculin, să fie înecaţi în apele Nilului. Biblia ne istoriseşte că pe vremea aceea trăia în Egipt o familie pioasă din tribul Levi. Capul familiei se numea Amram, iar soţia sa - Iohevet. Ei aveau doi copii, Aharon şi Miriam. În perioada celei mai grele prigoane le veni pe lume cel de-al treilea copil.

Fiind băiat, era condamnat de la bun început la moarte în valurile Nilului. Mama lui fu cuprinsă de o adîncă disperare şi, expunîndu-se la o

pedeapsă severă, hotărî să-l ascundă de zbirii faraonului. Dar copilul creştea repede, plîngea sau gungurea atît de tare, încît în orice moment putea fi descoperit, ceea ce ar fi dus la pieirea întregii familii.

Mama copilului avu o idee ingenioasă: puse copilul într-un coşuleţ uns cu smoală, pe care îl aşeză în păpuriş, aproape de locul unde se scălda de obicei fiica faraonului, cunoscută pentru inima ei miloasă faţă de evrei. Se întîmplă aşa cum prevăzuse mama: tocmai în ziua aceea trecu pe acolo prinţesa, zări coşuleţul şi porunci să-i fie adus. Deschizîndu-l, văzu un copil rumen şi frumos care plîngea. Ea înţelese că este vorba de un copil evreu a cărui dramă îi înfăţişă imaginea unei suferinţe colective ce solicită de oriunde dreptate şi mîntuire. Dorind să-l scape de la pieire, ea trimise după o femeie evreică care se nimeri să fie chiar mama copilului, şi i-l încredinţă spre creştere. După ce băieţelul se făcu mai mare, ea îl aduse înapoi prinţesei, care îl adoptă ca fiu al ei şi îl numi Moşe, ceea ce în egipteană înseamnă "scos din apă" ("mo" - "apă", "uşe" - "scăpat").

Din acel moment, Moşe crescu la palat şi primi o educaţie aleasă. Concomitent, mama sa adevărată se strădui ca el să nu-şi ignore originea. Îl învăţă limba şi istoria strămoşilor. Aşa se face că, oricîtă cinstire i-ar fi acordat egiptenii, oricîtă dragoste i-ar fi arătat prinţesa, Moşe nu a uitat că s-a născut din neamul asuprit al evreilor. Inima lui sîngeră văzînd cît sufereau fraţii săi căzuţi în neagra robie. Într-o zi zări un satrap egiptean lovind un evreu şi, neputîndu-şi stăpîni indignarea, îl pedepsi pe vinovat.

Auzind despre isprava lui Moşe, faraonul hotărî să-l pedepsească. Moşe fugi în pustiu şi se opri într-o oază locuită de midianiţi. Şi aici, ca şi în Egipt, văzînd nedreptatea care se face unor păstoriţe lipsite de apărare, fiicele preotului neevreu Itro , sări în ajutorul lor. Tatăl păstoriţelor, preotul midianit Itro, drept recunoştinţă trimise îndată şi îl chemă pe Moşe în casa lui şi, văzînd cît de blînd şi de bun este, îi făcu mai tîrziu ginere, căsătorindu-l cu fiica sa, Ţipora. În toate scenele biblice în care apare, Moşe ni se înfăţişează ca duşman de moarte al oricărei nedreptăţi, ca apărator al tuturor prigoniţilor, indiferent de apartenenţa lor socială sau naţională. Înţelegem astfel mai bine de ce Dumnezeu s-a arătat lui Moşe, încredinţîndu-i misiunea de a se adresa faraonului pentru eliberarea fiilor lui Israel.

Într-una din zile, pe cînd păştea oile socrului său şi ajunsese pînă la muntele Horev, zări un "mărăcine cuprins de flăcări care nu se lăsa mistuit". Moşe vede în aceasta un simbol: i se atribuie conducerea unui popor care să fie educat astfel, încît să fie indestructibil şi nepieritor. El se înfăţişează imediat faraonului şi îi cere, în numele lui Dumnezeu, să-i elibereze pe fraţii săi. Faraonul respinge furios cererea, iar drept pedeapsă porunceşte să se înăsprească şi mai mult regimul de muncă al evreilor.

Nenorociri mari s-au abătut atunci, din voinţa Domnului, asupra Egiptului: apa din rîuri s-a prefăcut în sînge, broaşte, ţînţari şi fiare sălbatice au năpădit ţara, ciuma a decimat cirezile de vite, trupurile oamenilor s-au acoperit de bube purulente, grindină, lăcuste şi întuneric au pogorît din ceruri, moartea a secerat pe cei dintîi născuţi. Ori de cîte ori se abătea o calamitate asupra Egiptului, faraonul făgăduia să-i elibereze pe evrei, dacă Moşe va cere Domnului îndurare pentru egipteni. Îndată însă ce calamitatea înceta, faraonul uita de cuvîntul dat. Numai cînd îngerul morţii a început să secere pe primii născuţi faraonul, îngrozit, l-a chemat pe Moşe, rugîndu-l să plece cît mai repede cu putinţă cu evreii, deoarece îi era teamă că orice întîrziere ar putea duce la pieirea sa. În ziua de 15 Nisan, la revărsatul zorilor, evreii, încinşi la brîuri, cu toiagul în mînă, sub conducerea lui Moşe, părăsiră în mare grabă Egiptul, îndreptîndu-se prin pustiu spre Marea Roşie.

La ţărmul mării faraonul, care se răzgîndise din nou, i-a ajuns pe evrei din urmă cu cavaleria şi cu carele de luptă. Dar Moşe şi fiii Israelului au trecut în mod miraculos marea, iar oştile egiptene, în frunte cu faraonul, au fost acoperite de valuri şi înecate.

Evreii sărbătoriră această minune intonînd un cîntec în cinstea lui Dumnezeu.

Ieşirea din Egipt, act de o covîrşitoare importanţă istorică, a marcat eliberarea poporului evreu din robia egipteană, constituind, totodată, prima victorie a sclavilor, istoriceşte atestată, împotriva unui sistem social crud şi opresiv.

Sărbătoarea de Pesah durează opt zile, de la 14 Nisan ora 9,30 dimineaţa pînă la 22 Nisan seara. Sărbătoarea de Pesah are următoarea structură: primele şi ultimele două zile sînt sărbători, iar zilele dintre ele sînt semisărbători şi poartă denumirea de Hol-Hamoed (17, 18, 19, 20 Nisan).

Timp de opt zile, cît durează sărbătoarea, este interzisă consumarea pîinii şi a oricăror produse făinoase (hameţ), precum şi a oricărui aliment care nu a fost preparat în condiţii rituale speciale de Pesah.

În ajun de Pesah stăpînul casei face o cercetare amănunţită în toate încăperile şi în toate colţurile pentru a verifica dacă nu se află pe undeva ceva hameţ. Nici o fărîmitură de aluat dospit, sub nici o formă, nu trebuie să se găsească în acest interval de timp în casa crediciosului. În ziua de 14 Nisan consumarea hameţului este permisă pînă la ora 9,30 dimineaţa. Toate alimentele sînt înlocuite cu altele, special preparate de Pesah - pachete de maţot, pungi cu făină de azimă, sticle cu vin cu etichete care atestă că nici un ferment nu a pătruns în ele. Toate pachetele de alimente poartă sigiliul unei autorităţi rabinice care

garantează că fabricarea a decurs potrivit prescripţiilor religioase.

Vesela de fiecare zi este înlocuită cu servicii noi, scoase din lăzi sau dulapuri care le-au adăpostit timp de 12 luni: cratiţele şi tacîmurile sînt şi ele înlocuite. În ziua de 14 Nisan, la prînz, pe masă este pusă veselă de Pesah, dar nu se serveşte nici maţot, nici pîine. Maţot vor fi consumate cu ocazia solemnităţii respective, la Seder.

În primele două seri de Pesah, 14 si 15 Nisan , în casa fiecărui credincios se organizează un Seder. Reuniţi în jurul mesei, toţi membrii familiei ascultă lectura Hagadei, care evocă epopeea ieşirii evreilor din Egipt. Masa este aranjată cu fast şi potrivit ritualului. La mijloc se află platoul de Seder, care are în fiecare din cele trei despărţituri o bucată de maţa. Pe platou se află alimente cu conţinut simbolic: karpas (pătrunjel), apă sărată cu oţet, morcov, lăptucă şi hrean,ierburi amare, ca amărăciunea evreilor din Egipt. De asemenea, se mai află haroset, o pastă din miere, migdale, scorţişoară şi vin roşu sugerînd lutul din care sclavii făceau cărămizi. În sfîrşit, zeroa, un os cu carne friptă care evocă mielul pascal de altădată, şi un ou răscopt care simbolizează distrugerea Templului din Ierusalim. În cursul ceremonialului fiecare comesean este invitat să golească paharul cu vin de patru ori, ca expresie a recunoştinţei faţă de Dumnezeu. Cele patru cupe, arba kosot, corespund celor patru etape ale eliberării: "Am să vă scot ..., Am să vă izbăvesc de munca grea ..., Am să vă mîntuiesc..., Am să vă primesc să-mi fiţi popor" (Exodul, 6/6).

În faţa stăpînului casei se umple un pahar cu vin în cinstea profetului Eliahu, viitorul prevestitor al mîntuirii finale. După Kiduş se goleşte primul pahar. Comesenii stau în poziţie înclinată, aşa cum făceau în antichitate oamenii liberi. Apoi stăpînul casei se spală pe mîini şi, muind karpas în apa sărată, binecuvîntează pe "Cel ce a creat fructele pămîntului", gustă din karpas şi-l împarte comesenilor. De asemenea, împarte azima din mijloc, păstrînd cea mai mare parte pentru aficomen. Ridicînd apoi platoul de Seder, anunţă: Iată pîinea suferinţei pe care au mîncat-o strămoşii noştri în Egipt. Rugăciunea continuă cu exprimarea năzuinţei noastre spre libertate. Este umplut cel de-al doilea pahar. Apoi, mezinul său, cel mai tînăr dintre comeseni, pune părintelui cele patru întrebări: Ma Niştana Halaila Haze Micol Haleilot Şebhol Haleilot Anu Ohlim Hameţ Umaţa, Halaila Haze Culo Maţa? Şebhol Haleilot Anu Ohlim Şear Ierakot Halaila Haze Maror? Şebhol Haleilot Ein Anu Matbilim Afilu Paam Ehat, Halaila Haze Ştei Peamin? Şebhol Haleilot Anu Ohlim Bein Ioşevin Uvein Msubim Halaila Haze Culanu Msubim? - "De ce se deosebeşte această noapte de celelalte nopţi? În toate celelalte nopţi putem mînca dospite şi nedospite, în această noapte numai nedospite. În celelalte nopţi mîncăm diferite verdeţuri, în această noapte numai

rădăcini (verdeţuri) amare. În celelalte nopţi nu trebuie să muiem nici măcar o dată, în această noapte de două ori. În celelalte nopţi mîncăm şezînd sau rezemaţi, în această noapte numai rezemaţi".

Versetele biblice alternează cu povestirile şi comentariile Mişnei, cu evocarea Sederului de la Bnei Brak (localitate menţionată în "Hadada" în care se relatează că mai mulţi rabini reuniţi în seara de Pesah au povestit toată noaptea despre ieşirea din Egipt, pînă ce au sosit discipolii lor să-i anunţe că e timpul rugăciunii de dimineaţă), a episodului cu cei patru fii, cu descrierea sclaviei în Egipt, a muncilor grele, a celor zece calamităţi, cu explicarea celor trei mitvot - a mielului, a azimei şi a ierburilor amare, cu proslăvirile cuprinse în Daieinu (poem liturgic în care fiecare verset îl proslăveşte pe Dumnezeu, enumerîndu-se miracolele prin care au trecut evreii, avînd în final cuvîntul "daieinu" care înseamnă "ar fi fost de-ajuns") şi, în sfîrşit, cu golirea celui de-al doilea pahar. După spălarea mîinilor urmează binecuvîntarea pentru consumarea azimei. În amintirea Templului se consumă un pic de hrean între două bucăţi de maţot. Urmează masa propriu-zisă. După umplerea celui de-al treilea pahar se continuă cu partea a doua a Sederului. După rostirea rugăciunii de încheiere a mesei şi golirea celui de-al treilea pahar se deschide larg uşa, cu invitaţia: Să intre profetul Eliahu! Se toarnă al patrulea pahar şi urmează recitarea psalmilor de Halel. Sărbătoarea se încheie cu cîntece vesele: Ehad Mi Iodea, Had Gadia. În acelaşi mod decurge şi Sederul din seara următoare.

La 15 Nisan este prima zi de Pesah. Dimineaţă credincioşii se duc la sinagogă unde se oficiază serviciul divin de sărbătoare.

La Musaf oficiantul îmbracă kitl şi recită rugăciunea Tal pentru roua binefăcătoare rodului pămîntului. Tefilat Tal (Rugăciunea pentru rouă) este îmbogăţită cu piiutim (poezii sinagogale care au intrat în canonul rugăciunilor) ale lui Elizar Ha-Kalir, unul dintre maeştrii literaturii sinagogale din Evul Mediu.

La Minha se spune Morid hatal (Rugăciunea pentru rouă) în loc de Morid hagheşem (rugăciunea pentru ploaie). Aceasta se spune pînă la Şemini Aţeret. În primele două zile de Pesah se spune Halel întreg. În a doua seară de Seder începe Sfirat Haomer (numărătoarea Omerului). În cele 49 de zile, cît durează numărătoarea Omerului, se obişnuieşte să nu se facă petreceri, cu excepţia zilelor de Lag Baomer, Roş-Hodeş, precum şi a ultimelor trei zile ce preced sărbătoarea de Şavuot. În acest interval nu se fac nunţi, credincioşii nu-şi îmbracă haine de sărbătoare şi nu se tund. Sînt zile de doliu după cei 40 000 de elevi ai lui Rabi Akiva, omorîţi în timpul împăratului Adrian.

Zilele de 17-20 Nisan, numite Hol-Hamoed, sînt considerate semisărbători şi au un caracter semifestiv. În aceste zile sînt permise

unele munci, îndeosebi cele necesare nevoilor sărbătorii. Şabat Hol-Hamoed este Şabatul care cade în cursul sărbătorii de Pesah. În acest Şabat se face lectura din Şir-Haşirim (Cîntarea Cîntărilor), imnul dragostei şi al primăverii vieţii regelui Solomon.

Şevii şel Pesah (a 7-a zi de Pesah - 21 Nisan) evocă ziua în care evreii au traversat în mod miraculos Marea Roşie, scăpînd de urmărirea oştilor faraonului. Se citeşte Cîntecul Mării - imn de triumf şi recunoştinţă intonat de Moşe şi fiii Israelului. În cîntec se relatează, printre altele, faptul că valurile au acoperit carele, călăreţii şi toată oştirea faraonului.

La 22 Nisan este ultima zi de Pesah, în care se spune Izkor, rugăciunea pentru pomenirea morţilor din familie.

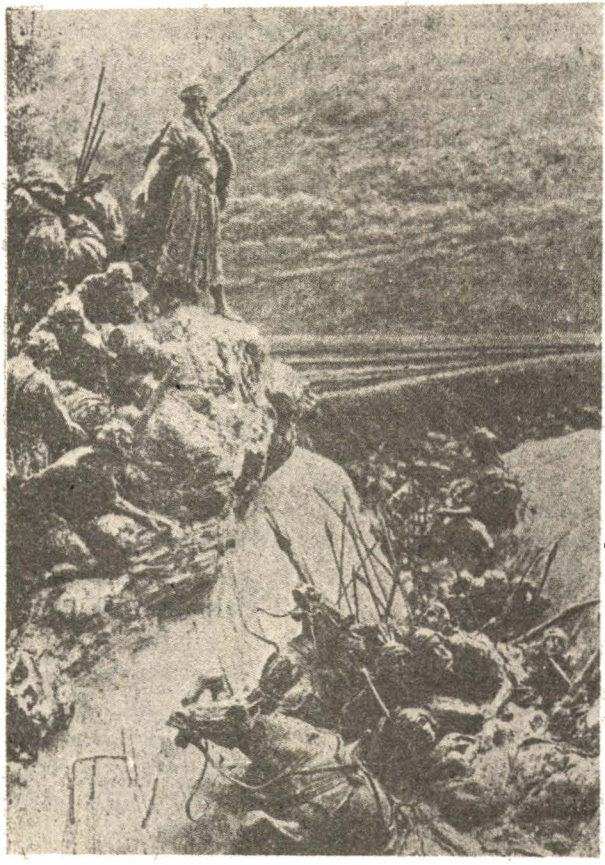

După trecerea miraculoasă a evreilor,
Marea Roşie înghite în valurile ei oştile egiptene

LAG BAOMER

Lag Baomer este o semisărbătoare întru comemorarea încetării epidemiei ce izbucnise în anul 135 e.a. în rîndurile luptătorilor care, sub conducerea lui Bar-Kohba, se răsculaseră împotriva stăpînirii romane.

Patruzeci şi nouă de zile despart Pesah-ul - sărbătoarea eliberării din robia fizică - de Şavuot, ziua primirii Torei, marcînd eliberarea din robia spirituală.

Sefirat Ha-Omer (prescurtat Sefira) reprezintă denumirea celor 49 de zile începînd cu a doua zi de Pesah, cînd se aducea prinosul primului seceriş la Templu, pînă la Şavuot. Astăzi numărătoarea se face în cadrul unei rugăciuni speciale.

Acum 2 000 de ani, în zilele Sefirei (numărătorii), o epidemie cumplită cuprinsese armata lui Bar-Kohba, formată din discipolii lui Rabi Akiva. Din a 33-a zi a Sefirei nici o viaţă nu se stinse, nici unul din cei ce-l urmau pe neînfricatul Rabi Akiva nu pieri. Era Lag Baomer. Dar pentru a înţelege cauzele insurecţiei este necesar să prezentăm evenimentele istorice care au precedat-o.

Ruinele Templului incendiat de ostaşii lui Titus în anul 70 e.a. fumegau încă. Legiunile romane pustiiseră întreaga Iudee, dar învăţătura iudaică fusese salvată de Iohanan Ben Zakai, care reuşise să grupeze în jurul său pe cei mai de seamă învăţaţi ai vremii la Academia din Iavne, ce luase locul Sanhedrynului din Ierusalim.

Domiţian (81-96 e.a.), fratele şi urmaşul lui Titus, îi trata pe iudei cu mare asprime, trecîndu-i pe sub ascuţişul sabiei pe acei locuitori care refuzau să plătească un impozit pentru susţinerea cultului păgîn. Mai blînd îi trata Nerva (96-98 e.a.), care desfiinţse impozitul (Fiscus Iudaiucus). Timpuri grele au venit în timpul domniei lui Traian (98-117 e.a.). Cînd acesta se luptă cu parţii (107), evreii opuseră o rezistenţă îndîrjită, deoarece în ţara parţilor se bucurau de autonomie deplină. Iudeea este pustiită de cohortele romane. După moartea lui Traian, pe tronul Imperiului Roman urcă Aelius Hadrianus (Adrian), (117-138 e.a.).

La începutul domniei sale acesta păru binevoitor faţă de evrei, deoarece era nevoit să restabilească liniştea şi ordinea în proviinciile imperiale răscolite de expediţiile precursorului său. El destitui, astfel, pe Quietus, asprul guvernator al Iudeei.

Se răspîndi vestea că împăratul intenţionează reclădirea Ierusalimului şi chiar ridicarea Templului. De fapt, planul său a fost să

reconstruiască fosta capitală a Țării Sfinte, dar nu ca un oraș iudeu, ci ca un oraș roman, ca simbol al victoriei religiei de stat a Romei asupra celei mozaice. Pe locul Templului Dumnezeului unic urma să fie clădit un templu lui Jupiter. Lucrările de construcție au început, dar s-au dovedit a fi picătura ce a umplut paharul nemulțumirii poporului. Focul răscoalei pentru apărarea credinței strămoșilor, pentru apărarea ființei naționale, foc care mocnea de o jumătate de veac, izbucni puternic și se prefăcu repede în vîlvătaie. Spiritul mișcării insurecționale a fost marele cărturar Rabi Akiva, iar comandantul militar Bar Kohba, supranumit Bar-Kozba (Fiul Stelelor).

Prigoana s-a întețit în anul 127 e.a. O serie de școli au fost închise, iar viața religioasă a fost din ce în ce mai mult stingherită. Ca urmare a acestor măsuri, un grup de învățați evrei, în frunte cu Rabi Akiva, a început să pregătească o răscoală populară contra puterii romane. Ani de-a rîndul a durat această pregătire. Au fost amenajate peșteri, s-au săpat tunele de contact, au fost depozitate arme și tinerii efectuau exerciții militare în condiții de mișcare subterană.

Rabi Akiva - cel mai ilustru cărturar al vremii - fin analist al evenimentelor istorice contemporane, își îndruma discipolii atît în cunoașterea învățăturii sfinte iudaice, cît și în mînuirea armelor. Dacă în anul 132, la semnalul revoltei au răspuns cu entuziasm și înflăcărare tinerii din toate colțurile Iudeei, meritul este, fără îndoială, al lui Rabi Akiva.

Bar-Kohba a ridicat steagul luptei împotriva dominației străine, încercînd să redobîndească independența și suveranitatea statului iudeu.

Sub conducerea lui Rabi Akiva și Bar-Kohba, războiul de eliberare a pășit din izbîndă în izbîndă. O forță militară romană venită din Siria a fost nimicită și Ierusalimul eliberat. Într-un singur an insurgenții au cucerit 50 de cetăți întărite și aproape 1 000 de sate și orașe, reușind să fie, la un moment dat, stăpînii întregii țări. Bar-Kohba a fost proclamat rege al Iudeei. Monezile bătute în timpul răscoalei purtau inscripția: "Pentru eliberarea Ierusalimului". Timp de 3 ani Ereț Israel a fost o țară liberă. Conform tradiției, denumirea de "Bar-Kohba", adică "Fiul Stelelor", pornește de la Rabi Akiva, care l-a identificat pe realizatorul planurilor sale de scuturare a jugului străin, pornind de la versetul 17, capitolul 24 din a patra carte a Torei (Bamidbar), care notează: "o stea a răsărit din Iaakov și va învinge pe Edom".

Tradiția spune că Bar-Kohba prindea între genunchi bolovanii azvîrliți de catapultele romane și că luptătorii săi smulgeau cu ușurință din rădăcini codrii Libanului.

Disperat, Tineus Rufus, guvernatorul acestei părți a Orientului, raportează la Roma și cere întăriri pentru a se putea face față situației.

Adrian trimite pe unul dintre cei mai faimoşi şi mai cruzi generali ai săi, Iulius Severus, care-i învinsese pe răsculaţii britani. Şi totuşi Severus nu reuşeşte să înfrîngă armata lui Bar-Kohba decît cu multă greutate. Luptele au durat pînă în vara anului 135 e.a. Covîrşită de numărul imens al unităţilor romane, armata lui Bar-Kohba a fost măcinată în doi ani de un război de uzură. Un punct de rezistenţă eroică devenise fortăreaţa Betar, de lîngă Ierusalim, unde îşi pierdură viaţa, apărînd cetatea pînă în ultima clipă, Bar-Kohba şi cei mai aleşi dintre luptătorii săi. Se apreciază că peste 500 000 de iudei au pierit în luptele pentru apărarea credinţei şi independenţei naţionale. O bună parte din Iudeea a fost jefuită şi pustiită. Eminenţa Sa arată că "în această luptă disproporţionată cu legiunile lui Severus, răsculaţii, conduşi de Bar-Kohba, Fiul Stelelor, şi animaţi de Rabi Akiva, au căzut pînă la unul, preferînd moartea robiei".

După înăbuşirea răscoalei începe o epocă de mari represiuni împotriva evreilor.

- Este interzisă studierea Torei şi respectarea prescripţiilor ei.

Rabi Akiva, în pofida opreliştilor impuse de cuceritor, a continuat studiul Torei, justificînd opţiunea sa astfel: "Dacă sîntem expuşi la primejdii respectînd Tora, despre care se scrie că este viaţa noastră şi durata zilelor noastre, atunci ce se va petrece cu noi dacă vom lăsa din mîini această ancoră salvatoare?" Curînd a fost prins de satrapii romani. Din ordinul guvernatorului Rufus i se jupui pielea cu cîrlige de fier. Rabi Akiva îşi dădu sufletul cu cea mai mare evlavie, rostind cu nestrămutată credinţă în ultimele clipe ale vieţii rugăciunea de Şma, fericit de a fi avut prilejul chiar prin moarte să-şi dovedească iubirea faţă de Dumnezeu.

Adrian, teroarea şi idolatria pe care acesta a încercat să ne-o impună sînt astăzi doar triste amintiri, în timp ce poporul evreu trăieşte şi va trăi, căci e purtătorul unei înalte etici şi al unei culturi de mare umanism.

Lupta poporului evreu sub conducerea lui Rabi Akiva şi Bar-Kohba are valoare de simbol. Este eterna luptă a poporului pentru apărarea demnităţii, libertăţii şi spiritualităţii sale evreieşti.

ŞAVUOT

Multiplele semnificaţii ale sărbătorii de Şavuot sînt desemnate prin mai mulţi termeni: Zman matan Torateinu - "Sărbătoarea dăruirii Torei", Hag Ha-Kaţir - "Sărbătoarea secerişului", Iom Ha-Bicurim - "Ziua primelor fructe".

La şapte săptămîni de la Pesah, la capătul "numărătorii" (Omer) evocăm în zilele de 6 şi 7 Sivan un eveniment de covîrşitoare însemnătate: clipa revelaţiei sinaitice a proclamării celor 10 porunci. Iată de ce sărbătoarea de Şavuot se mai numeşte şi Sărbătoarea dăruirii Torei; organic legată de Pesah, ea simbolizează totodată actul de naştere spirituală a poporului evreu. Cele 49 de zile ale "numărătorii" constituie trăsătura de unire între cele două sărbători, evidenţiind unitatea lor indisolubilă: libertatea fizică are valoare în măsura în care e legată de libertatea sufletească.

Zdrobirea cătuşelor faraonice, eveniment crucial de amplă rezonanţă istorică, a marcat eliberarea fizică a evreilor. Era însă nevoie de eliberarea conştiinţelor de reminiscenţele robiei, pentru a se reda poporului sentimentul demnităţii. Pe bună dreptate arăta Eminenţa Sa: "Fiii Israelului nu erau încă liberi, spinarea lor era prea încovoiată de umilinţe, sufletul prea îmbibat de suferinţe, conştiinţa prea încărcată de prejudecăţi. Tora, învăţătura dreptăţii, a dat libertăţii trăinicie".

Deşi acordă o importanţă deosebită sufletului, religia noastră nu a uitat niciodată că omul are şi un corp care îşi cere şi el drepturile. Tora nu a despărţit niciînd materia de spirit, sufletul de trup, ci dimpotrivă, le-a privit ca pe un tot unitar. De aceea, Şavuot nu este numai Zman matan Torateinu - "Sărbătoarea dăruirii Torei", ci şi Hag Ha-Bicurim - "Sărbătoarea culegerii primelor roade". Iată de unde provine cea de-a doua denumire.

În antichitatea iudaică Sărbătoarea primelor fructe era celebrată cu mult fast. Din toate colţurile ţării, coşuri cu trufandale împodobite cu flori erau aduse la Templul din Ierusalim şi oferite Domnului în sunete de instrumente muzicale, în cîntecul de slavă al leviţilor şi în prezenţa a sute de mii de pelerini.

Amintirea Sărbătorii primelor fructe şi a secerişului este evocată în prezent de florile şi crengile înverzite cu care credincioşii îşi împodobesc casele şi sinagogile în zilele de Şavuot. Acest obicei respectat de milenii conferă zilelor de Şavuot un caracter de sărbătoare a naturii, le imprimă un aer solemn, dar dătător de bucurie.

Prima noapte de Şavuot, noaptea ajunului, este dedicată în întregime studiului. Sărbătoarea dăruirii Torei este astfel întîmpinată cu cărţile sfinte deschise. Despre acest obicei se povesteşte în Zohar, carte regilioasă redactată în secolul al XII-lea, el fiind respectat de unii credincioşi şi în zilele noastre.

Aniversarea primirii Torei este relevată şi de nota specifică a serviciului divin. Mahzorul de Şavuot cuprinde, printre altele, un poem cu caracter didactic denumit Ahzarot - "Admonestări", care enumeră cele 613 porunci (Miţvot) ale Torei pentru a reîmprospăta aceste norme de

conduită etico-regilioasă şi civică în memoria credincioşilor. O a doua notă specifică a serviciului divin de Şavuot este cîntarea, înaintea citirii Torei, a minunatului imn arameic cunoscut sub numele de Akdamut.

Lectura biblică o constituie în prima zi de Şavuot un capitol din pericopa Itro unde se află Decalogul (Aseret Ha-Dibrot).

În ziua a doua de Şavuot se citeşte cartea Meghilat Ruth, consacrată figurii pline de duioşie şi modestie a moabitei căreia i-a fost dat să fie străbuna regelui David. După unii comentatori, introducerea în serviciul divin de Şavuot a lecturii din Meghilat Ruth se explică prin aceea că din ea se degajă atmosfera rustică a secerişului, a culesului fructelor, specifică sărbătorii de Şavuot.După părearea altor comentatori, explicaţia ar fi aceea că în Meghilat Ruth se relatează peripeţiile întemeierii familiei din care ulterior a provenit regele David, tradiţia fixînd decesul acestuia în ziua a doua de Şavuot. Tot în ziua a doua de Şavuot se rosteşte Izkor, rugăciune de pomenire a morţilor. Există obiceiul ca de Şavuot să se viziteze mormîntul prezumtiv al regelui David, unde se citeşte, verset cu verset, din Psalmi.

De Şavuot era obiceiul de a se aduce pentru prima oară la şcoală sau la sinagogă copiii care împlineau în anul respectiv 5 ani. Drumul pînă acolo copilul îl făcea pe umerii tatălui. Ajunşi la sinagogă, tatăl lua copilul de pe umeri şi îl dădea învăţătorului în braţe, apoi scotea o tăbliţă de lemn pe care erau înşirate literele alfabetului şi cîte 4 cuvinte formate din 4 litere. Literele erau citite în faţa copilului şi apoi erau unse cu miere. Copilul gusta mierea de pe tăbliţă şi repeta literele şi cuvintele citite. Apoi se aducea o prăjitură făcută din făină, lapte, miere şi ulei, pe care erau scrise diverse versete biblice. Acestea se citeau în faţa copilului, după care se împărţea prăjitura între copiii adunaţi la festivitate.

Şi bucătăria de Şavuot ne rezervă o serie de surprize plăcute. Prima masă, potrivit tradiţiei, este compusă din lactate din care nu lipseşte nici mierea. După părerea unora, laptele şi mierea simbolizează Tora, căci despre ea se spune în Cîntarea Cîntărilor: "Mierea curge, laptele curge de sub limba ta..."(4, II). Alţii cred că prin aceste mîncăruri evocăm prima masă luată de strămoşii noştri după primirea Torei. Oricare ar fi explicaţia obiceiului, fapt este că, datorită lui, sărbătoarea are farmecul ei, graţie şi delicioşilor colţunaşi cu brînză care se consumă cu plăcere, indiferent de motivele simbolice ce le-au încetăţenit în meniul specific zilelor de Şavuot. Sărbătoarea de Şavuot a fost dintotdeauna una din cele mai îndrăgite sărbători evreieşti.

TIȘA BEAV

Tișa Beav, ziua a noua a lunii Av, a fost stabilită zi de post, de doliu, de intensă rugă și de cucernică încordare acum peste 2 500 de ani, după distrugerea primului Templu, în anul 586 î.e.a.,din ordinul lui Nabucodonosor, regele Babilonului. Distrugerea celui de-al doilea Templu din ordinul lui Titus, împăratul romanilor, se situează în anul 70 e.a., tot în ziua de 9 Av. Postul instituit pentru această zi are, în primul rînd, menirea de a ține trează amintirea distrugerii celor două sanctuare.

În ziua de 9 Av, anul 135 e.a., legiunile romane sub comanda unuia din cei mai cruzi generali, Iulius Severus, au înăbușit în sînge răscoala condusă de Bar-Kohba, trecînd prin foc și sabie cetatea Betar, ultimul punct de rezistență al răsculaților din Iudeea împotriva ocupantului străin.

În anul 136, în ziua de 9 Av, pămîntul Ierusalimului a fost arat din ordinul împăratului Adrian, ca simbol al nimicirii totale și definitive a statului iudeu. Două milenii n-au reușit să aștearnă valul uitării asupra acestor tragice evenimente care și-au pus amprenta pe destinul dramatic al poporului evreu.

An de an, de 9 Av, credincioșii evrei stau pe jos, desculți, cu sufletul îndoliat, cu ochii înlăcrimați și citesc elegiile profetului Irmiahu care, în calitate de martor ocular a plîns,2 evocînd ruinele Ierusalimului și ale Templului.

Zilele de doliu ale credincioșilor nu încep în ajun de Tișa Beav, ci cu trei săptămîni înainte, în a 17-a zi a lunii Tamuz, cînd legiunile romane au spart zidul Ierusalimului.Această zi marchează deci începutul celor trei săptămîni de doliu, cînd nu sînt permise cununii religioase. În prima zi a lunii Av, credincioșilor le este interzis consumul cărnii și al vinului, cu excepția zilelor de Șabat.

În sîmbăta dinainte de Tișa Beav, la încheierea pericopei săptămînale, se recită primul capitol din Cartea profetului Isaiahu. Este Șabat hazon - "sîmbăta viziunii".

Doliul culminează cu postul din a noua zi a lunii Av. Începutul lui este marcat în seara precedentă printr-o masă denumită seuda mafsechet - "masa de întrerupere". Ea constă dintr-o bucată de pîine presărată cu cenușă (simbol antic al doliului), care se consumă stînd pe jos. În aceiași seară perdeaua care acoperă chivotul sfînt este îndepărtată, rugăciunea de seară urmînd să fie rostită în semiîntuneric, în liniște, cu evlavie deosebită și cu o voce joasă și tristă. Urmează recitarea "Plîngerilor lui Irmiahu" - Meghilot Eicha. În dimineața zilei de 9 Av, în sinagogă se citesc

Kinot, o serie de elegii scrise de mari preoţi religioşi medievali, printre care Iehuda Halevi, Avraham ibn Ezra şi alţii. Rugăciunea de dimineaţă se face fără talit şi tefilin. Rugăciunea de Minha a zilei de 9 Av are şi ea ritualul ei sinagogal deosebit. Este singura dată din cursul anului cînd la rugăciunea de Minha, credincioşii îmbracă tefilinul pentru a rosti cîteva fragmente din rugăciunea de dimineaţă, pentru a citi un pasaj din Tora, pentru a-şi exprima speranţa că zilele de doliu se vor transforma în zile de mîngîiere şi bucurie.

În multimilenara istorie a poporului evreu luna Av, a zecea lună a anului iudaic, a fost nu o dată prilej de jale şi de doliu. În Mişna e consemnată ca dată a primei nenorociri care s-a abătut asupra evreilor ziua de 9 Av, zi în care generaţia ieşită din Egipt a fost pedepsită să rătăcească 40 de ani prin deşert. După cum se relatează în Tora, zece din cei doisprezece soli trimişi de Moşe să exploreze Ţara Sfîntă au comunicat că le va fi imposibil evreilor să o cucerească. Cuprinşi de neîncredere în promisiunea divină că a lor va fi ţara, dispuşi să plece urechea la cei care o defăimau, strămoşii noştri au plîns toată noaptea de 8 spre 9 Av, temîndu-se de ceea ce va urma. Atunci a fost luată hotărîrea divină ca generaţia celor vîrstnici să nu vadă Ţara Sfîntă şi să piară în pustiu, iar ziua de 9 Av a rămas predestinată unor nenorociri, adevărate motive de doliu.

Iată cîteva din marile tragedii care s-au abătut asupra poporului evreu în decursul istoriei, în luna Av: expulzarea tuturor evreilor din Anglia în anul 1290; expulzarea evreilor din Franţa în 1305; expulzarea tuturor evreilor din Spania în 1492; expulzarea evreilor din Viena în anul 1670. La 9 Av 1571 a fost înfiinţat Ghetoul din Florenţa din ordinul Marelui Duce Cosimo de Medicis. La 9 Av 1630 Ferdinand I a ordonat expulzarea tuturor evreilor din oraşul Mantua. În 1684 a izbuncnit un pogrom împotriva evreilor din oraşul Padova, iar în 1929 a avut loc un pogrom în Ţara Sfîntă. În 1939, în cursul lunii Av a izbucnit cel de-al doilea război mondial, în contextul căruia s-a produs criminalul Holocaust, soldat cu asasinarea a 6 milioane de evrei. În 1942, în luna Av, hitleriştii au adoptat "soluţia finală", hotărîrea de a nimici poporul evreu.

Nu o dată în cursul zbuciumatei noastre istorii am rămas singuri, înfiorător de singuri în faţa fiarelor care ne-au ucis fraţii şi surorile, au profanat suluri sfinte şi cimitire, au incendiat sinagogi, au pustiit milioane de cămine, au distrus aşezări înfloritoare

Pentru noi Tişa Beav s-a repetat de nenumărate ori, de la robia egipteană pînă la cuptoarele de la Auschwitz. În această zi, stînd pe jos cu sufletul îndoliat - arăta pe bună dreptate Eminenţa Sa - deplîngem nu numai catastrofa fizică, ci şi dezastrul moral căruia a trebuit să-i facem faţă. "Cum a rămas atît de singur omul, cum de au izbutit tiranii şi

asupritorii să sape o prăpastie atît de adîncă între el şi semenul său? Cum s-a lăsat norodul să fie despărţit, sfîrtecat de războaie, ciopîrţit de doctrinele urii şi ale intoleranţei? Cum s-a putut ajunge la o astfel de pustiire morală ?" Iată de ce Tişa Beav trebuie să devină un avertisment, un memento, un apel către toate popoarele, pentru ca crimele săvîrşite împotriva umanităţii să nu se mai repete.

Înţelepţii iudaismului ne învaţă că Mesia s-a născut pe cînd Templul ardea. Valoarea simbolică a acestei afirmaţii constă în faptul că, chiar în momentul culminant al dramei, cînd limbile de foc mistuiau lăcaşul sfînt, în inimile noastre a încolţit o rază de speranţă. Chiar în ziua marii catastrofe, notează Eminenţa Sa, "cînd Ieruşalaim şel maata - "Ierusalimul Pămîntului" - a fost distrus, s-a înălţat Ieruşalaim şel maala - Ierusalimul Ceresc".

Profeţii noştri au deplîns nu numai tragedia nemărginită a poporului evreu, dar au ştiut să fie şi vizionari, intuind contururile societaţii viitoare în care va domni pacea, dreptatea şi egalitatea între popoare, inoculînd aceste idealuri în conştiinţa oamenilor.

Profetul Işaiahu a avut viziunea grandioasă a vremurilor de apoi: "Muntele Templului Domnului se va întemeia pe vîrful munţilor şi se va înălţa peste culmi, şi vor curge spre dînsul toate popoarele" (Işaiahu, 2,2). Chiar dacă s-ar fi rezumat doar la acest tablou al umanităţii înfrăţite, vestitor al venirii lui Mesia, pe care l-a configurat unul din marii săi profeţi, poporul evreu tot ar avea dreptul la stima şi respectul tuturor neamurilor. Işaiahu a proclamat pacea universală prin completa eliminare a războaielor din viaţa omeniri: "Şi El va judeca între naţiuni şi va hotărî între popoare. Şi se vor făuri din săbiile lor brăzdare de pluguri şi se vor preface lăncile lor în cosoare. Nici un popor nu va mai ridica sabia împotriva celuilalt şi nu va mai învăţa să facă războaie" (Işaiahu, 2,4). Profetul întrezăreşte o nouă societate omenească în care sabia nu va mai spinteca oameni, în care flăcările războiului nu vor mai mistui aşezări omeneşti, în care pacea şi armonia vor uni toţi oamenii şi toate popoarele.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Breuer M., La Thora Commentée, Paris, 1969
2. Brown L., Istoria vieţii evreilor, Bucureşti 1944
3. Constantin Daniel, Cultura spirituală a Egiptului antic, Bucureşti, 1985
4. Dubnov S., Istoria universală a poporului evreu, vol.I şi II, Bucureşti, 1964
5. Gold A.S., Curs de religie mozaică şi de istorie a evreilor, Craiova, 1912
6. Graetz M., Istoria evreilor, vol.I, II, Bucureşti, 1902
7. Hârlăoanu A., Istoria evreilor şi sărbători mozaice, Bucureşti, 1990
8. Kasidowski Z., Povestiri biblice, Bucureşti, 1970
9. Laiş S., Noţiuni, obiceiuri, sărbători evreieşti, Tel-Aviv, 1988
10. Lascu N., Istoria universală, veche, Bucureşti, 1961
11. Matei C., O istorie a lumii antice, Bucureşti, 1984
12. Mircea Eliade, Istoria credinţelor şi ideilor religioase, Bucureşti 1986
13. Moscati S., Vechi imperii ale Orientului, Bucureşti 1982
14. Moscati S., Vechi civilizaţii semite, Bucureşti, 1975
15. Moses Rosen, Învăţături biblice, Bucureşti, 1981
16. Niemirower I.J., Incursiuni în istoria evreilor, Bucureşti, 1916
17. Niemirower I.J., Contribuţii la filozofia istoriei evreieşti, Bucureşti 1914
18. Niemirower I.J., Morala iudaismului, Bucureşti, 1923
19. Picard M., Histoire Juif et yudaïsme, Paris, 1975
20. Salzberger S., Adevăruri despre Talmud şi iudaism, Bucureşti, 1938
21. Taubes S., Morala Talmudului, Bucureşti, 1915
22. Vasilescu E., Istoria religiilor, Bucureşti, 1982

CUPRINS

În loc de Cuvînt înainte **5**
Introducere **9**
Relaţiile politico-diplomatice ale României cu Israelul **14**
Poziţia lui Nicolae Titulescu faţă de pericolul nazist şi atitudinea sa faţă de antisemitism **14**
Principalele condiţii pentru încheierea unei păci juste şi echitabile în Orientul Mijlociu **22**
Mandatul Britanic **22**
Cu privire la regimul teritoriilor şi Conferinţa de la Washington **24**
Declaraţia de independenţă a statului Israel **31**
Dreptul istoric al poporului evreu asupra Ţării Sfinte **35**

INTRODUCERE ÎN STUDIUL ISTORIEI UNIVERSALE A POPORULUI EVREU

Cadrul geografic **41**
Denumiri, în decursul istoriei, ale statului şi poporului evreu **43**
Folosirea termenilor: "evreu", "israelit", "iudeu" **45**
Limba ebraică şi manuscrisele de la Marea Moartă **47**
Forme de guvernămînt în Orientul antic **54**
Particularităţi ale regalităţii în Israelul antic **54**
Separaţia puterilor în statul antic al evreilor **57**
Elemente democratice în epoca judecătorilor. Rolul profeţilor în respectarea legii **59**
Egalitate, libertate, dreptate - elementele definitorii ale democraţiei în Israelul antic **61**
Principalele religii din Orientul antic: **63**
Religia Egiptului antic **63**
Religia babiloneenilor şi a asirienilor **65**
Religia popoarelor Canaanului **66**
Religia grecilor **66**
Religia evreilor şi mentalitatea lor **68**
Importanţa cunoaşterii istoriei poporului evreu **74**

ISTORIA UNIVERSALĂ A POPORULUI EVREU

Patriarhii, Ţara de Răsărit şi fiii lui Şem (1930-1640 î.e.a.) **79**
Avraham, strămoşul evreilor **79**
Iţhak **82**

Fiii lui Iţhak 84
Iosef în Egipt 87
Moşe, marele conducător al poporului evreu 90
Epoca judecătorilor 100
Devora 101
Ghideon 102
Iftah 104
Şimşon 106
Şmuel 108
Poporul evreu sub regi 110
Regele Şaul 111
Regele David 117
Regele Solomon (Şlomo) 121
Perioada celor două regate 126
Regi şi dinastii din Israel şi Iehuda 127
Ascensiunea asiriană şi declinul regatului israelit din nord 141
Cultura materială şi spirituală în perioada celor două regate 145
Viaţa şi ocupaţiile populaţiei 145
Religie şi cult 147
Profeţii 149
Regatul Iehuda după căderea regatului Israel (720-586 î.e.a.) 155
Suzeranitatea Asiriei 155
Ascensiunea Partidului Profeţilor 160
Căderea regatului 164
Exilul babilonean 172
Cauzele prăbuşirii regatelor Israel şi Iehuda 173
• Caracterizare generală a situaţiei lor socio-politice
• Politica de toleranţă a lui Nabucodonosor faţă de comunitatea evreiască din exilul babilonean
Comunitatea - formă de organizare a obştii evreieşti în exil. Înfiinţarea caselor de rugăciune - sinagogile 179
Misiunea profeţilor în timpul exilului babilonean 181
Concepţiile fundamentale ale profeţilor în perioada premergătoare şi în timpul exilului babilonean. Morala înaltă - trăsătură definitorie a învăţăturii profeţilor 186
Conservarea patrimoniului spiritual al evreilor în exilul babilonean 192
• Redactarea învăţăturii orale - Mişna
• Tratatul părinţilor
Talmudul babilonean - enciclopedie a spiritualităţii iudaice 194
Academiile iudaice din Babilon 196
Evenimentele istorice din Babilon după moartea lui Nabucodonosor 198

• Apariţia pe scena istoriei a Imperiului Persan
• Edictul lui Cyrus
• Reîntoarcerea evreilor în Ţara Sfîntă
Expansiunea greco-macedoneană în Orient. Iudeea sub dominaţia greacească 204
Viaţa evreiască în diaspora 206
Evreii sub dominaţia Ptolomeilor 210
Evreii sub dominaţia Seleucizilor 212
Luptele social-politice în Iudeea în epoca Haşmoneilor 215
• Victoria Haşmoneilor asupra armatei conduse de Nikanor
• Iehuda Ha-Makabi (166 - 160 î.e.a.)
• Tratatul de prietenie dintre Ierusalim şi Roma
• Lupta pentru independenţa politică a statului iudeu (160 - 140 î.e.a.)
• Ionathan (160 - 140 î.e.a)
Cultura spirituală în Iudeea şi în diaspora elenizată 228
• Cîntarea cîntărilor
• Cărţile încorporate în canonul biblic
Statul independent sub conducerea Haşmoneilor 237
• Simeon (143 - 135 î.e.a.)
• Iochanan Hyrkan (135 - 104 î.e.a.)
• Fariseii şi Saduceii
• Sanhedrynul în timpul lui Hyrkan
Regii Haşmonei 248
• Aristobul (104 - 103 î.e.a.)
• Alexandru Ianai (103 - 76 î.e.a.)
• Salomeea-Alexandra (76 - 67 î.e.a.)
Viaţa spirituală în Iudeea 260
• Şemaia şi Abtalion
• Hilel şi Şamai
• Cartea "Henoch", cartea "Daniel", "Cartea Jubileelor"
Diaspora mondială 267
Statul iudeu sub protectorat roman 274
• Domnia lui Hyrkan al II-lea
• Guvernarea lui Alexandru al II-lea
• Evoluţia Sanhedrynului în decursul istoriei
• Răscoale ale evreilor împotriva dominaţiei romane
• Scurtă caracterizare a Romei şi a conducătorilor ei - Cezar şi Pompei
Domnia lui Irod 281
Regele Antigon (40 - 37 î.e.a.) 283
• Marc Antoniu - guvernatorul Orientului şi Cleopatra a VII-a - regina Egiptului
• Iudeii şi parţii luptă alături pentru

eliberarea de dominaţia romană
• Scurtă prezentare a statului part
Antigon (40 - 37 î.e.a.) şi Irod (37 - 4 î.e.a.) **287**
Irod I (37 - 4 î.e.a.).(Domnia a II-a) **290**
• Hyrkan al II-lea revine în patrie
• Irod pune la cale scenarii sîngeroase pentru înlăturarea concurenţei la tron
• Alexandra cere sprijin Cleopatrei
• Irod îşi suprimă întreaga familie - soţia, socrii, copiii
Succesorii direcţi ai lui Irod **301**
• ARCHELAUS (4 î.e.a. - 6 e.a.)
• HERODES-ANTIPA (4 î.e.a. - 39 e.a.)
• PHILIPPUS (4 î.e.a. - 34 e.a.)
Stăpînirea romană **305**
• Iudeea sub autoritatea procuratorilor romani
• Împrejurările în care a fost condamnat şi răstignit întemeietorul creştinismului, Iisus Hristos
• Întemeierea Partidului Zeloţilor
• Guvernarea lui Pilat din Pont
Tulburările din Iudeea în epoca lui Caligula. Domnia regelui Agrippa I **312**
Răscoala evreilor împotriva romanilor (44-46)
Ultimii procuratori romani **317**
Războiul civil **329**
• Adîncirea conflictului dintre zeloţi şi moderaţi după căderea Galileei
• Preluarea puterii de către zeloţi
• Armatele romane sub comanda lui Vespasian ezită să lanseze un atac asupra Ierusalimului
• Rolul prinţesei Berenice, sora regelui iudeu Agrippa al II-lea, în înscăunarea împăratului Vespasian
Apariţia creştinismului. Iisus Hristos - întemeietorul creştinismului **335**
• Condiţiile istorice ale apariţiei creştinismului
• Originea termenului "Hristos"
• Opoziţia dintre individual, naţional, universal în religia mozaică
• Ruptura dintre iudaism şi creştinism
• Opiniile reprezentanţilor religiei mozaice despre creştinism şi întemeietorul lui - Iisus Hristos
Războiul galileic (66 - 67 e.a.) **342**
• Partidele politice din Iudeea şi atitudinea faţă de Roma
• Măsurile întreprinse de guvern pentru apărarea naţională
• Viaţa şi activitatea lui Iosef Matitiahu-Flavius

• Vespasian numit comandantul trupelor romane pentru acţiunile militare îndreptate împotriva Iudeei
• Relaţiile sentimentale dintre Berenice, sora regelui iudeu Agrippa al II-lea, şi fiul lui Vespasian, Titus
• Cucerirea Galileei la finele anului 67 e.a. de către legiunile romane

Asediul şi căderea Ierusalimului **351**
• Zeloţii împărţiţi în fracţiuni rivale
• Titus, îndrăgostit de prinţesa Berenice, ar fi dorit să nu distrugă Oraşul Sfînt
• Titus în pericol să cadă în captivitatea iudaică
• Trei evrei în Statul Major al lui Titus
• Pregătirile legiunilor romane pentru asaltul Ierusalimului
• Propunerile de pace ale lui Titus respinse de zeloţi
• Foametea face ravagii în cetatea asediată
• Iochanan Ben Zakkai se preface mort
• Titus doreşte să cruţe Templul din Ierusalim, dar nu izbuteşte
• Masada - ultimul punct de rezistenţă al zeloţilor
• Similitudini între apărătorii Masadei şi cei ai Daciei, sub Decebal, în luptele pentru apărarea gliei strămoşeşti

SĂRBĂTORILE MOZAICE

Anul ebraic **365**
Şabat **369**
Roş Haşana **371**
Iom Kipur **375**
Sucot **378**
Şemini Aţeret **381**
Simhat-Tora **383**
Hanuca **385**
Hamişa-Asar Bişvat **387**
Purim **389**
Pesah **392**
Lag Baomer **401**
Şavuot **403**
Tişa Beav **406**

Tiparul executat sub comanda nr. 20.721
Regia Autonomă a Imprimeriilor
Imprimeria CORESI
Piața Presei Libere, 1, București
ROMÂNIA

Din cuprins:

- *Relaţiile politico-diplomatice dintre România şi Israel*
- *Religiile în Orientul antic • Religia evreilor*
- *Forme de guvernămînt în Orientul antic*
- *Particularităţi ale regalităţii în Israelul antic*
- *Separaţia puterilor în statul antic al evreilor*
- *Democraţia în Israelul antic*
- *Limba ebraică şi manuscrisele de la Marea Moartă • Vechiul Testament • Talmudul*
- *Profeţii şi învăţătura lor • Cîntarea Cîntărilor*
- *Calendarul ebraic • Sărbătorile mozaice*

ISBN 973-95755-0-1

Lei 695